JOSIP BROZ TITO — SABRANA DJELA

ODBOR ZA IZDAVANJE SABRANIH DJELA JOSIPA BROZA TITA

Ljupčo Arsov, predsjednik, dr Vladimir Bakarić, Anka Berus, Rodoljub Čolaković, Aslan Fazlija, Miladin Gvozdenov, Slavko Janevski, Edvard Kardelj, Lazar Koliševski, Miha Marinko, dr Josip Mirnić, dr Miroslav Pečujlić, dr Ivan Perić, dr Pavle Savić, Petar Stambolić, Lidija Šentjurc, dr Mijat Šuković, dr Marko Šunjić, dr Arif Tanović, Fabijan Trgo, Jovan Veselinov, Veljko Vlahović, Boris Ziherl, Mihajlo Zvicer, Drago Vukša, sekretar Odbora

REDAKCIJA ZA IZDAVANJE SABRANIH DJELA JOSIPA BROZA TITA

David Atlagić, dr Nikola Babić, Ismail Bajra, dr Dušan Bilandžić, mr Milovan Bosić, Slobodan Bosiljčić, dr Velimir Brezovski, dr Pero Damjanović, dr Tone Ferenc, dr Milan Matić, dr Josip Mirnić, Pero Morača, dr Ivan Perić, Miladin Perović, dr Branko Petranović, Milan Rakas, dr Stanislav Stojanović, Fabijan Trgo

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
dr Pero Damjanović

SEKRETAR REDAKCIJE
mr Milan B. Matić

NAUČNA PRIPREMA
INSTITUT ZA SAVREMENU ISTORIJU,
BEOGRAD

TOM I

Istraživanje, priprema za štampu,
napomene, hronologija i registri
dr Ubavka Vujošević

JOSIP BROZ TITO
SABRANA DJELA

TOM PRVI

MAJ 1926 — AVGUST 1928.

IZDAVAČKI CENTAR »KOMUNIST«, BEOGRAD
BEOGRADSKI IZDAVAČKO-GRAFIČKI ZAVOD, BEOGRAD
IZDAVAČKO-KNJIŽARSKO PODUZEĆE »NAPRIJED«, ZAGREB

BEOGRAD 1981.

Тито

Povodom izdavanja mojih sabranih djela želio bih reći nešto o tome u kakvim uslovima su ovi radovi pisani i kako su nastajali.

Ja sam kao radnik u Kraljevici, a poslije u Smederevskoj Palanci, osjećajući težinu položaja radničke klase, počeo da pišem u tadašnjoj radničkoj i partijskoj štampi. Slao sam dopise u kojima sam iznosio svoja zapažanja o prilikama u kojima je živjela i borila se radnička klasa i kako sam ja gledao na izlaz iz tadašnje situacije.

Kada sam se uskoro uključio u partijski i sindikalni rad u Zagrebu, jednom od najsnažnijih proleterskih centara u našoj zemlji, moje pisanje postalo je raznovrsnije. Osim članaka, izvještaja i proglasa koje sam morao tada pisati u ime gradskih i pokrajinskih rukovodećih tijela povodom određenih historijskih datuma ili krupnijih političkih zbivanja, ja sam se morao baviti jednim od najtežih problema koje je tada naša Partija morala rješavati — borbom za njeno jedinstvo, jer je zaprijetila opasnost da frakcionaške borbe onesposobe Partiju za akciju i da razore njen ugled u narodu. Dokumenti Osme mjesne partijske konferencije zagrebačke organizacije od februara 1928. godine bili su istovremeno pokušaj da se izgradi takva platforma revolucionarne borbe na čijoj bi osnovi radnička klasa mogla izrasti u vodeću snagu društva.

I na robiji sam ponešto pisao, ali nisam siguran da je sve to sačuvano.

Od kada sam kooptiran za člana Politbiroa CK KPJ, sredinom 1934. godine, moj rad bio je neposrednije vezan za rukovođenje Partijom i za izgradnju njene politike. Moji radovi iz tog perioda nose snažan pečat uslova u kojima su tada djelovali jugoslovenski komunisti. Bilo je to vrijeme kada su u borbi protiv apsolutističke diktature kralja Aleksandra izrastale nove generacije revolucionara koji su uspješno počeli obnavljati gotovo razbijene partijske organizacije.

Platforma revolucionarnog radničkog pokreta u tadašnjim okolnostima, izražavajući goruće probleme narodnog ži-

vota, trebalo je da postavi osnove za rješavanje nacionalnog pitanja u Jugoslaviji, za izlaz iz teškog položaja radnog seljaštva, a protiv sistema ugnjetavanja, denacionalizatorske politike i političkog bespravlja. Istovremeno je trebalo otvarati perspektivu omladini, a naročito se moralo upozoriti na to kakvu opasnost svijetu nosi fašizam svojim mračnjaštvom i ratnom politikom.

Češće dolazeći u zemlju iz Beča, gdje je bilo sjedište Centralnog komiteta naše Partije, imao sam dosta susreta i razgovora sa tadašnjim partijskim kadrovima u zemlji i mogao sam neposrednije zapaziti sa kakvom ozbiljnošću su ti uglavnom mladi revolucionari shvatali probleme pokreta i kako je kod njih sve više sazrijevala svijest o neophodnosti izgradnje jedinstvene i snažne Partije koja bi bila kadra da savlada teške uslove ilegalnosti, svirepog policijskog terora i progona od strane režima. Tada je sazrijevalo saznanje o neophodnosti savlađivanja sektaštva u našim vlastitim shvatanjima i metodima rada, jer je sektaštvo, slično frakcionaštvu, takođe ometalo napredovanje našeg komunističkog pokreta. Svim ovim problemima bavile su se partijske konferencije koje su u to vrijeme održane, a o njima se govori i u dokumentima Četvrte konferencije KPJ.

Kad sam se u jesen 1936. godine vratio iz Kominterne s posebnim ovlašćenjima da rukovodim radom Partije u zemlji, a pogotovo kada sam u avgustu 1937. godine došao na čelo Partije, još više su se proširili obim i vrsta mojih djelatnosti. Tada sam preuzeo i prepisku s Izvršnim komitetom Kominterne, posebno sa Vilhelmom Pikom i Georgi Dimitrovom. Iz tog vremena potiče i niz mojih članaka objavljenih u organima naše Partije (»Proleter«, »Srp i čekić«, razni bilteni), kao i u nekim organima Kominterne (»Rundschau«, »Die Welt«, »Voix européennes«).

Između ostalog, tada sam napisao u ime CK KPJ Otvoreno pismo komunistima Jugoslavije, referat za Zemaljsko savjetovanje juna 1939. godine, referat za Petu zemaljsku konferenciju KPJ, mnoge proglase u ime i po nalogu

CK KPJ o tadašnjim važnijim političkim zbivanjima u zemlji i svijetu, itd.

Većina tekstova iz tog perioda odnosi se na rješavanje takozvanog »pitanja KPJ«, kada je našoj Partiji zaprijetila opasnost da bude raspuštena od Kominterne, uz novo razbuktavanje frakcionaških i grupaških borbi. Ja sam tada morao da pišem niz referata, izvještaja, pisama, apela, da bih odbranio stvar naše Partije, da bih je odbranio od optužbi o policijskim i stranim špijunima u njenim redovima, da bih dokazao da frakcionaške borbe vođene u vrhu Partije i nekim partijskim centrima (na primjer na robiji) nisu zahvatile ono odano i prekaljeno članstvo koje se u teškim uslovima u zemlji borilo za jačanje revolucionarnog pokreta i za ideale radničke klase i komunizma. Ja sam već više puta isticao da meni lično, a i drugovima koji su sa mnom tada radili, nikada nije bilo teže nego baš u to vrijeme.

Narodnooslobodilački rat i socijalistička revolucija predstavljaju posebno poglavlje u historiji naše Partije i, razumije se, u mome životu i radu.

Kada je fašističkom okupacijom naše zemlje bio ugrožen opstanak i dovedena u pitanje sudbina naših naroda, osnovno je bilo organizovati i pokrenuti narod u borbu i pokazati da svaki narod i narodnost samo sopstvenom borbom i u bratskoj saradnji sa svim ostalim narodima Jugoslavije mogu osloboditi svoju domovinu, a i svaki narod posebno postići svoje nacionalno oslobođenje, uzimajući sudbinu u vlastite ruke. Mi smo se tada našli u složenim uslovima i u krvavoj borbi sa daleko nadmoćnijim i do zuba naoružanim fašističkim okupatorom i domaćom kontrarevolucijom u službi okupatora.

Ali, svjesni veličine borbe i plemenitosti ciljeva koji su pred nama stajali, mi smo bili nošeni nevjerovatnom energijom. Kao pripadnici revolucionarnog pokreta mi smo se našli tada na jednoj od najtežih historijskih proba — koliko smo kao avangardna snaga radničke klase svojim djelima i borbom kadri da postanemo istinska narodna partija.

Tada se pokazalo od kolikog je značaja bilo to što smo ušli pripremljeni u borbu, sa jasnim planovima o tome za čim idemo, šta možemo i moramo da postignemo.

U tim izuzetnim ratnim okolnostima, punim neizvjesnosti, raznih iznenađenja i naglih promjena situacije, moralo se brzo reagovati. Nekada je bilo potrebno davati kratka uputstva i direktive, a u izvjesnim momentima izvršiti svestraniju analizu pređenog puta da bi se uspješnije išlo dalje. Često se nije raspolagalo potpunijim informacijama o raznim pojavama, kao i o snagama i namjerama neprijatelja, što je sve uticalo na karakter naših odluka, a i na dokumente iz tog perioda.

Radovi iz poslijeratnog perioda takođe nose sva obilježja dinamičnog ritma izgradnje našeg socijalističkog samoupravnog društva, sa svim teškoćama i protivrječnostima koje smo morali razrješavati i savlađivati. Pri tome smo često bili izloženi raznovrsnim vanjskim pritiscima. Najprije su osporavana naša prava kao savezničke zemlje od strane nekih krugova na Zapadu, a 1948. godine sukobili smo se sa Staljinovim hegemonizmom i kominformovskim napadima na našu Partiju i na našu socijalističku zemlju.

Naše odlučno suprotstavljanje staljinističkoj kampanji davalo je niz godina osnovni pečat cjelokupnom našem razvitku i radu. Trebalo je odbraniti revoluciju, trebalo je objasniti njene osobenosti, korijene njene autentičnosti i samostalnosti, kao i neminovnost sudara sa takvim hegemonističkim, socijalizmu tuđim, pritiskom kakav smo mi doživjeli te 1948. godine i nekoliko narednih godina, dok nije doživjela krah takva Staljinova hegemonistička politika. Ali, braneći istinu o našoj zemlji i o našoj revoluciji, izloženi neosnovanim i klevetničkim napadima, mi nikada nismo dozvolili da dođemo na pozicije antisovjetizma, za šta nas je Staljin optuživao.

Osim složene problematike izgradnje socijalističkog društva, a naročito razvoja samoupravljanja, čime sam se neprekidno bavio, i spoljnopolitička problematika, koja je

ispunjavala veliki dio moje aktivnosti, znatno je zastupljena u mojim radovima.

Nije moje da ocjenjujem vrijednost ovih radova. Historija i nauka će o tome izreći svoju ocjenu. Ono što bih ja ovdje htio reći jeste to da je naš odnos prema zadacima koje je historija pred nas postavljala i naše oslanjanje na marksizam kao revolucionarnu teoriju, naše razumijevanje društvene stvarnosti u kojoj smo djelovali, izbor odgovarajućih oblika organizovanja revolucionarnih snaga i metoda borbe — da je sve to omogućilo našoj Partiji da bude organizator narodnooslobodilačkog rata i pobjede socijalističke revolucije i izgradnje socijalističkog društva. Sve je to nama omogućilo da savlađujemo raznovrsne teškoće, da stalno razvijamo našu revoluciju, produbljujući njenu oslobodilačku i humanu suštinu.

Ovi radovi su i historijsko svjedočanstvo o našim saznanjima i mogućnostima djelovanja u svakoj fazi naše revolucionarne borbe. Oni su slika našeg vlastitog rasta i onoga što smo uradili i kako smo uradili, ponekad i sa jednostranostima u našim saznanjima i ocjenama, pa i zabludama.

Međutim, ja sam smatrao da nemam pravo da u tim radovima, kao svjedočanstvima, išta mijenjam — da bi danas neke stvari, možda, drukčije izgledale. Ne, smatram da nam ne treba nikakvo poboljšavanje takve vrste. Neka historija i buduće generacije sude o nama onakvima kakvi smo bili i kako smo se razvijali i u kakvom smo se pravcu kretali.

Htio bih se zadržati i na nekim stavovima i ocjenama iznijetim u pojedinim mojim radovima. Već sam rekao da su na sve ove radove uticali neposredni uslovi i specifične okolnosti u kojima smo djelovali i vodili našu borbu. Ali na naše stavove djelovali su još neki faktori. Između ostalih, snažan uticaj imala je Kominterna kao medunarodni centar svjetskog komunističkog pokreta sa ogromnim autoritetom.

S obzirom na karakter odnosa stvaranih u Kominterni, čija je sekcija bila i KPJ, njen uticaj se odražavao i na

pojedine naše ocjene i stavove o nekim zbivanjima u međunarodnim odnosima i međunarodnom komunističkom pokretu, kao i o nekim problemima u našoj Partiji i našoj zemlji.

Razumije se da je neovlasno miješanje Kominterne u život komunističkih partija imalo veoma štetne posljedice. Tako, na primjer, u vezi sa insceniranim procesima starim revolucionarima u SSSR-u mi smo, u osnovi, bez pogovora prihvatali onakvu interpretaciju kakvu su o njima davali zvanični sovjetski organi. Tada su u Staljinovim čistkama stradali i mnogi jugoslovenski komunisti koji su cio svoj život posvetili revoluciji. Mi sve takve ljude moramo do kraja rehabilitovati, njihov životni put osvijetliti, sagledati njihovo mjesto u našem revolucionarnom pokretu. Za mnoge smo mi to već učinili. Ali i takvim ljudima kao što su, na primjer, Milan Gorkić, Ivan Gržetić, Antun Mavrak i drugi moramo dati odgovarajuće mjesto u historiji našeg revolucionarnog pokreta. Jer sasvim je jasno da ni Gorkić nije bio nikakav strani špijun, kako je optuživan.

Kada su vođeni ti sudski procesi u Sovjetskom Savezu, sredinom tridesetih godina, neki, uglavnom intelektualni krugovi, ne samo što su osuđivali ta stradanja revolucionara i kritikovali Sovjetski Savez, nego su se pojedini napredni ljudi čak razočaravali u socijalizam i počeli da šire nevjericu u njegov humani smisao i oslobodilačke ciljeve.

Tada se i trockizam nametnuo svjetskom komunističkom pokretu kao jedna od tema. O tome se mnogo pisalo i u našoj partijskoj publicistici, a i ja sam se time bavio. Mi smo tada neke pojave i u našem pokretu kvalifikovali kao trockizam, a ponekad smo nosioce takvih pojava proglašavali trockistima.

Za našu Partiju, koja se tada nalazila usred oštrih klasnih sudara i društvenih borbi, bilo je osnovno jačati jedinstvo revolucionarnog radničkog pokreta, jačati ulogu i autoritet Partije kao avangardne snage. A mi smo sve to gradili

dobrim dijelom braneći i popularišući SSSR kao zemlju socijalizma. Braneći potrebu jedinstva pokreta i braneći liniju revolucije, mi smo opravdano udarali protiv svega onoga što je slabilo to jedinstvo, bez obzira na subjektivne namjere pojedinih ljudi.

U interesu historijske istine, ni u vezi s tim ne mogu se vršiti nikakve prepravke u dokumentima. Ja sam jedino, na sugestiju Redakcije, neka takva mjesta u mojim tekstovima propratio svojim bilješkama, razjašnjavajući okolnosti u kojima su nastajale neke naše ocjene, čime su one bile motivisane i kakav je bio njihov smisao.

Bilo je, naravno, i obrnutih slučajeva. Izvjesni ljudi su svojevremeno djelovali kao istinski revolucionari, a kasnije su otpadali od pokreta. Ja ni u takvim slučajevima nisam smatrao da se dokumenti o tome mogu izostavljati ili da treba u njima išta mijenjati. Na primjer, ja sam sa Andrijom Hebrangom jedno vrijeme blisko sarađivao. On je sa mnom bio ona manjina Mjesnog komiteta Zagreba koja je odlučno istupila protiv obje frakcije. Ali je Hebrang kasnije, nalazeći se duže na robiji, počeo popuštati, a posebno je podlegao u ustaškom zatvoru. Imajući u vidu upravo taj njegov pad, njega su u momentu Staljinovog napada na nas izvjesni sovjetski organi pokušali iskoristiti u borbi protiv naše Partije.

Sličan slučaj bio je i sa Milovanom Đilasom. On je jedno vrijeme bio istaknuti predstavnik partijskog rukovodstva za Srbiju, a poslije je ušao u Privremeno rukovodstvo KPJ koje sam ja formirao u zemlji početkom maja 1938. godine. Ali, razočaran teškoćama i protivrječnostima našeg socijalističkog razvitka, a, vjerovatno, i usljed slabosti karaktera, on se stavio u službu inostranstva i postao renegat komunističkog pokreta. Ponašajući se kao uvrijeđena veličina, on ni sada ne preza da napakosti svojoj domovini u kojoj uživa sva prava bivšeg rukovodioca.

U ovim mojim radovima ima i takvih, kao što su neki proglasi, rezolucije, izvještaji i slično, koji ponekad nose karakter kolektivnog stvaranja. U njihovoj izradi učes-

tvovali su i pojedini moji saradnici. Ali, pošto sam najčešće ja davao osnovu, pisao nacrte ili pripremao manje-više cjelovite dokumente, Redakcija je zauzela stav da i takve radove treba uključiti u ovo izdanje. Ja sam se s tim saglasio, ali sam smatrao da u svakom takvom slučaju treba reći da je to kolektivan rad.

Rado sam se odazvao molbi Odbora i Redakcije za izdavanje ovih djela da pomognem u autorizaciji nekih svojih tekstova, utoliko prije što su u ilegalnim uslovima mnogi moji radovi potpisivani raznim pseudonimima, a neki objavljeni bez ikakvog potpisa. Obimna istraživanja koja je obavio Institut za savremenu istoriju i grupa priređivača pokazala su da je broj sačuvanih radova mnogo veći nego što sam pretpostavljao, pa je identifikovanje autorstva bilo utoliko potrebnije. Razumije se da će se u budućem korišćenju ovi moji radovi uzimati u ovom autorizovanom, autentičnom obliku.

U Beogradu, maja 1977. J. B. Tito

PREDGOVOR CJELOKUPNOM IZDANJU

Povodom Titove osamdesetogodišnjice Predsjedništvo SKJ, na svojoj sjednici od 12. maja 1972. godine donijelo je odluku da se pristupi objavljivanju cjelokupnih, odnosno sabranih djela Josipa Broza Tita u naučno-kritičkoj obradi.

Nastajali u veoma različitim uslovima Titovog životnog puta, mnogi njegovi radovi su i do danas ostali nepoznati. Poslije opsežnih višegodišnjih istraživanja u cilju kompletiranja Titovih djela, stvaranih već više od pet decenija — od prvih članaka iz 1926. godine — njegova djela ovim izdanjem postaju dostupna najširoj javnosti.

Prvi put sakupljeni i hronološki raspoređeni u tomove, ovi radovi će još neposrednije osvijetliti ulogu Josipa Broza Tita u jednoj od najznačajnijih i najsudbonosnijih prekretnica u istoriji naroda i narodnosti Jugoslavije, kojoj su njegovo revolucionarno djelo i stvaralačka misao dali neizbrisiv pečat. Priređeni po naučnim načelima, ovi radovi će biti nezamjenjiv izvor za upoznavanje i svestranije izučavanje najnovije istorije.

Titovi radovi koji su sabrani u ovom izdanju nastajali su u tri različita perioda razvitka jugoslovenskog revolucionarnog radničkog pokreta i socijalističke revolucije, koji ujedno predstavljaju i tri glavne etape u Titovom životnom putu i njegovom revolucionarnom stvaralaštvu.

Prvi period je priprema socijalističke revolucije i izgradnje marksističke revolucionarne partije, koja je jačala i prekaljivala se u klasnim sudarima i borbama za društveni progres u uslovima kapitalističke Jugoslavije. Kao jedan od najodlučnijih i najupornijih boraca za jedinstvo Komunističke partije Jugoslavije i za njenu izgradnju na novim osnovama, Tito je prije četrdeset godina došao na njeno čelo i odigrao odlučujuću ulogu u njenom osposobljavanju kao avangarde u revolucionarnoj i antifašističkoj borbi. Zahvaljujući na prvom mjestu preporodu jugoslovenskog komunističkog pokreta i primjeni adekvatnih oblika i metoda njegovog djelovanja, Komunistička partija Jugoslavije izrasla je u društvenu snagu koja je jedina bila sposobna da povede narode Jugoslavije u borbu za nacionalno i socijalno oslobođenje u trenutku kada su fašističkom okupacijom 1941. godine narodi Jugoslavije bili dovedeni na rub nacionalne katastrofe.

Drugi period je vrijeme narodnooslobodilačkog rata i socijalističke revolucije i pobjede, koju su, u teškim i složenim uslovima drugog svjetskog rata, naši narodi izvojevali nad fašističkim okupatorima i domaćom izdajničkom buržoazijom. U tom periodu Tito se afirmisao ne samo kao prva stvaralačka ličnost Komunističke partije već i kao strateg pobjedonosnog oslobodilačkog rata i revolucije i realizator koncepcije stvaranja Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije.

Treći period je razdoblje poslijeratne izgradnje socijalističkog društva na osnovi samoupravljanja radničke klase i radnih ljudi u svim oblastima društvenog života i učvršćenja jugoslovenske državne i društvene zajednice na temeljima bratstva i jedinstva i ravnopravnosti njenih naroda i narodnosti. To je najduži i zbivanjima veoma bogat period Titove aktivnosti kako na unutrašnjem tako i na međunarodnom planu. To je vrijeme obnove ratom razorene zemlje i otpora pokušajima reakcionarnih zapadnih krugova da raznim pritiscima skrenu Jugoslaviju s njenog socijalističkog puta, kao i otpora Staljinovom hegemonizmu do stalnog dinamičnog razvitka socijalističkog samoupravljanja. To je, najzad, period u kojem Jugoslavija ima istaknuto mjesto u borbi za nove međunarodne odnose i u konstituisanju politike i pokreta nesvrstanih država i naroda, koji igraju sve značajniju ulogu u savremenom svijetu.

Pisana riječ sabrana u ovim djelima nosi pečat vremena u kojem se javljala i izražava karakter Titove djelatnosti. Njen osnovni dio je nastajao u Titovoj neposrednoj političkoj, vojnoj i državničkoj aktivnosti, pa najvećim dijelom sadrži njegovo shvatanje pojedinih pojava i problema i njegova gledišta o načinu njihovog rješavanja. Jedan dio radova sadrži Titova razmatranja pređenog puta i analize pojedinih etapa revolucionarnog razvitka.

* * *

U vrijeme iz kojeg potiču prvi radovi, sredinom dvadesetih godina, Josip Broz je bio već zrela ličnost s bogatim životnim i revolucionarnim iskustvom. Kao osamnaestogodišnji radnik metalac, 1910. godine postao je član Socijaldemokratske partije Hrvatske i Slavonije. Iskustva radnika proletera sticao je radeći u više preduzeća u Hrvatskoj, Sloveniji, Čehoslovačkoj, Njemačkoj i Austriji u godinama uoči prvog svjetskog rata.

Kao vojnik austrougarske vojske, neposredno je doživio sve strahote imperijalističkog rata, a zatim, kao učesnik u velikoj oktobarskoj revoluciji, stvaralačku snagu potlačenih radnih masa Rusije. Odmah po povratku u zemlju u jesen 1920. godine, Broz se uključio u rad Komunističke partije Jugoslavije. Kad je Partija, nakon Obznane, a pogotovo poslije donošenja tzv. Zakona o zaštiti države bila prisiljena da pređe u ilegalnost, Broz odlučno nastavlja s partijskim radom u

ilegalnim uslovima, djelujući u Velikom Trojstvu, gdje je bio zaposlen i u okolnim selima, da bi u početku 1924. godine postao član Okružnog komiteta KPJ za križevačko-bjelovarsku županiju.

Policija je brzo zapazila aktivnost Josipa Broza, pa ga je počela proganjati i hapsiti. Stoga on napušta ovaj kraj i u septembru 1925. godine, po savjetu partijskog rukovodstva iz Zagreba, zapošljava se u brodogradilištu u Kraljevici. Tu je odmah razvio živu partijsku i sindikalnu aktivnost. Odatle potiču i njegovi prvi radovi koji se objavljuju u ovim djelima. To su članci u kojima Josip Broz piše o prilikama u brodogradilištu i u Kraljevici, opisuje težak položaj radnika, iznosi šikane kojima su oni bili izloženi i zalaže se za njihovo organizovanje, jer je to jedini put da postanu svjesni svoje snage, svojih klasnih interesa i svoje uloge u društvu uopšte. Kao radnički dopisnik iz Kraljevice upućuje svoje prve dopise »Organizovanom radniku« i drugim radničkim listovima toga doba. Istu djelatnost nastavlja i u Smederevskoj Palanci kao bravar alatničar u fabrici za opravku vagona »Jasenica A. D.« (danas fabrika »Dragoslav Đorđević Goša«). I ovdje Broz najveću pažnju poklanja partijskom i sindikalnom radu, vodi borbu za poboljšanje položaja radnika i za njihovo organizovanje, o čemu ponovo piše članke u radničkoj štampi.

Odlazeći iz Smederevske Palanke u proljeće 1927. godine, kao i prethodne godine iz Kraljevice, pošto je u oba slučaja dobio otkaz kao »opasan komunist i agitator«, Broz je sticao sve više saznanja o društvenim i političkim prilikama u zemlji, o teškom položaju radničke klase, a posebno o neophodnosti da se radnici organizuju i u revolucionarnoj borbi oslone na vlastite snage. Kao predstavnik radnika i njihov dopisnik u partijskoj i sindikalnoj štampi, on je tada pisao: »Ovdje, drugovi, ne pomaže ništa, nego ufaj se u se i u svoje kljuse. Nitko se ne brine za nas, sve socijalne ustanove su samo na papiru. Mi, drugovi, treba da stupimo svi u borbenu sindikalnu organizaciju i da onda energično povedemo borbu protiv svirepe eksploatacije nezasite buržoazije«. *(Iz Smederevske Palanke*, mart 1927.)

Poslije preuzimanja funkcije sekretara Zagrebačkog oblasnog odbora Saveza radnika metalne industrije i obrta (malo kasnije i sekretara Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije), i pošto je u aprilu 1927. godine postao član, a u julu organizacioni sekretar Mjesnog komiteta KPJ za Zagreb, tada jedne od najmasovnijih partijskih organizacija u zemlji, Brozova aktivnost postaje još svestranija. Poslije kraćeg prekida uslijed hapšenja i osude u Ogulinu, on se najaktivnije angažuje u pripremama i radu Osme mjesne partijske konferencije. O tom događaju koji je obilježio početak odlučnog raskida s frakcijama i nov prilaz problemima Partije kao revolucionarne avangarde, svjedoči koreferat s kojim je Broz istupio na Konferenciji. On se nije složio s izvještajem koji je uporno branila većina Mjesnog komiteta, jer je on bio »pretjeran, netačan i površan«. Stoga je analizirao poje-

dine tačke iz izvještaja većine u komitetu, a zatim ukazao na probleme svakodnevne borbe radničke klase i naroda. On je tražio da se Partija bavi tim problemima jer će samo tako postati istinski predvodnik radničke klase. Osnovni preduslov za to jeste obračun s frakcionaštvom, što se, prije svega, postiže »praktičnim radom u masama, povezivanjem naše Partije sa širokim masama industrijskih radnika i podizanjem ideološkog nivoa partijskog članstva«.

U radovima iz tog perioda Tito je u prvi plan isticao potrebu izgradnje revolucionarne avangarde i njene čvrste povezanosti s klasom, jer Partija može postati avangarda samo ako istinski izražava interese klase, ako blagovremeno uočava i postavlja probleme pokreta i bori se za njihovo rješavanje. Time ona stiče autoritet, zadobija moralno i političko povjerenje klase i osposobljava se za rukovodeću ulogu u društvenim borbama. U tome je i bio osnovni smisao Titove borbe protiv frakcionaštva, jer ono međusobnim besprincipijelnim trvenjima vodećih ljudi razjeda revolucionarni pokret i onesposobljava ga za akciju, za ulogu avangarde i izlaže ga opasnosti da izgubi ugled i uticaj u narodu.

Iz tog vremena, pored poziva zagrebačkom proletarijatu da stupi u borbu protiv velikosrpskog hegemonističkog režima poslije zločina koji je izvršen u Narodnoj skupštini nad poslanicima Hrvatske seljačke stranke, objavljeno je i nekoliko Brozovih članaka o izborima radničkih povjerenika, organizovanju radničkih štrajkova, omasovljenju sindikalne organizacije, o radu s radničkom omladinom i o uključivanju žena u radnički pokret.

Djelatnost Josipa Broza presjeklo je ponovno hapšenje u avgustu 1928. godine i osuda na petogodišnju robiju u tzv. bombaškom procesu, na kojem su držanje Broza pred sudom i njegovi odgovori objavljeni u dnevnim listovima da »ne priznaje buržoaski sud«, da je za njega »kompetentan samo sud Partije«, da je »član ilegalne Komunističke partije«, da je »radio na širenju komunističkih ideja i propagirao komunizam« i da je »za svoje ideale spreman žrtvovati i svoj život« — postali proverbijalni.

Pored skromne prepiske i dokumenata nastalih u saobraćaju s upravom kaznionice, od osobitog značaja za upoznavanje položaja, borbe i rada utamničenih komunista jesu izvještaj koji je Josip Broz uputio Centralnom komitetu KPJ neposredno poslije svog izlaska na slobodu u martu 1934. godine i opširan i emotivno pisan članak *Iz života komunista na robiji u Jugoslaviji.* Ali ako u ovo vrijeme nije mnogo pisao, što je i razumljivo, Broz je svoje tamnovanje iskoristio da zajedno sa svojim saborcima intenzivno izučava marksizam i bavi se i drugim studijama.

Sačuvana Titova pisana riječ poslije izlaska sa robije, iz perioda 1934—1941, nastala u izuzetno teškim ilegalnim uslovima, iako rijetka i često izražena ezopovskim jezikom, spada u red najvrijednijih i naj-

značajnijih izvora za istraživanje i upoznavanje istorije KPJ i jugoslovenskog revolucionarnog radničkog pokreta. To je period borbe za konsolidaciju KPJ i njenog izrastanja u istinsku avangardu radničke klase i, istovremeno, period definisanja njene nove politike i strategije. To su bila ona ključna pitanja priprema socijalističke revolucije u čijem je rješavanju Josip Broz Tito izrastao u vodeću stvaralačku ličnost Komunističke partije i jugoslovenskog revolucionarnog radničkog pokreta.

U borbi za konsolidaciju Partije Tito je, poslije petogodišnje robije, odlučno nastavio tamo gdje je njegova aktivnost bila prekinuta 1928. godine, ali sada u izmijenjenim uslovima, kada su se u komunističkom pokretu pojavile nove generacije revolucionara, koje su stasale u borbi protiv terora šestojanuarske diktature i sve oštrijim klasnim i društvenim sukobima uopšte. Tito je isticao da Partija može da odigra ulogu avangarde i da se uspješno suprotstavi klasnom neprijatelju samo ako se izgrađuje na dubokom povjerenju klase, ako je jedinstvena, ako izgrađuje unutrašnje odnose u atmosferi povjerenja i takvih ljudskih odnosa koji proističu iz velikih ideala za koje se bori radnička klasa.

Svoje koncepcije o Partiji i njenoj ulozi Broz je izložio u svom prvom opsežnijem izvještaju od 2. avgusta 1934. godine, potpisanom pseudonimom Tito, koji je od tada postao sastavni dio njegovog imena. U izvještaju je riječ o problemima izgradnje Partije, borbi za njeno jedinstvo, potrebi da se ona u svojim dokumentima oslobodi apstraktnosti i prazne frazeologije, koja je neminovan rezultat odvojenosti rukovodstva od pokreta. Istim idejama su prožeti i njegovi članci iz sredine tridesetih godina koji su objavljeni u organima Partije »Proleteru«, »Šta i kako da se radi« i u »Srpu i čekiću«. Nešto kasnije, u vrijeme dok je bio na radu u Kominterni kao politički referent za jugoslovensko pitanje u Sekretarijatu za balkanske zemlje, Tito se zalagao za gledišta da rukovodstvo KPJ pređe u zemlju, a ti njegovi stavovi osobito su bili izraženi na savjetovanju rukovodećeg aktiva KPJ i u razgovorima s rukovodiocima Kominterne, u ljeto 1936. godine. Oni su tada bili prihvaćeni u obliku zvanične odluke i u rukovodstvu Kominterne.

Kada je potom Josip Broz dobio posebna ovlašćenja i nalog da odmah pođe u zemlju i pripremi uslove za formiranje rukovodstva Partije, da rukovodi Partijom u zemlji i da odgovara za njen rad, i pošao u zemlju, da bi nastavio revolucionarno djelovanje, u svojim pismima i izvještajima koje je slao iz zemlje, isticao je s kakvim su oduševljenjem partijski kadrovi prihvatili te odluke, uviđajući neophodnost njihovog sprovođenja.

Kada je došao na čelo Partije, u drugoj polovini avgusta 1937. godine, energično je zahtijevao (u pismu Vilhelmu Piku, članu Sekretarijata Izvršnog komiteta Kominterne) da se sprovede odluka iz 1936.

godine da rukovodstvo pređe u zemlju, da živi s pokretom i da odgovara pred njim i Partijom. Samo će tada ono biti u mogućnosti da blagovremeno donosi odluke, da sagledava i procjenjuje situaciju, da usmjerava pokret u najsvrsishodnijim pravcima, da podstiče one oblike borbe koje život svakodnevno nameće, da potpomaže razvoj oni'ı procesa koji obezbjeđuju stalan rast pokreta.

U tome i jeste smisao Titove borbe za Partiju i njegovog nastojanja da se ona oslanja na borbene i poštene ljude, cijenjene u svojoj sredini. Takvi će joj ljudi obezbijediti autoritet u sredinama u kojima oni djeluju, jer se snaga Partije i njen ugled ostvaruju preko njenog članstva, a zasnivaju se na njenim programskim stavovima, oblicima organizovanja, načinu djelovanja i efikasnosti u rješavanju životnih problema klase i naroda.

Radovi iz ovog perioda ukazuju još na jednu stranu Titove borbe za Partiju, za njeno izrastanje u istinsku revolucionarnu avangardu. To je bila borba za prevazilaženje krize KPJ koja je otvorena u Kominterni 1937. godine smenjivanjem rukovodstva, obustavljanjem finansijske pomoći i prekidanjem veza s Titom, koji je ostao sam u rukovodstvu Partije. U stvari, u Kominterni je vladalo mišljenje da Komunističku partiju Jugoslavije, poput nekih drugih partija, treba raspustiti. Titovi radovi iz ovog vremena ukazuju na razmjere i dramatiku njegove borbe za odbranu Partije i za očuvanje njenog jedinstva. Iz njih provijava Titova težnja za političkom samostalnošću, tj. za to da rukovodstvo revolucionarnog pokreta jugoslovenskih komunista samo procjenjuje uslove u kojima se razvija pokret i utvrđuje oblike borbe i akcija. Proces izgradnje Komunističke partije Jugoslavije i način rješavanja njenih gorućih problema još u godinama uoči drugog svjetskog rata pokazali su da su centralistička koncepcija Kominterne, a pogotovo njeno miješanje u unutrašnji život pojedinih partija sve do nametanja rukovodećih garnitura, postali smetnja takvoj ulozi komunističkih partija i procesu njihovog nužnog osamostaljivanja.

Polazeći od marksističkog učenja da radnička klasa i njena revolucionarna avangarda mogu da ispune istorijsku misiju prevođenja klasnog društva u besklasno samo ako se povezuju i s ostalim radnim slojevima, Tito je isticao da se to prije svega odnosi na seljaštvo, koje je u Jugoslaviji činilo tri četvrtine cjelokupnog stanovništva, a u svojoj većini je bilo radno, poluproletersko i višestruko eksploatisano.

Još od 1934. godine, prateći život u svom rodnom Kumrovcu, u Zagorju i selima oko Bjelovara i Pakraca, Tito zapaža kakvu je ogromnu bijedu velika ekonomska kriza donijela seljaštvu u tim krajevima. Stoga se on u radovima iz tog perioda zalaže da Partija posveti više pažnje problemima sela. Kasnije, u toku 1940. godine, piše raspravu u kojoj cjelovito postavlja probleme seljaštva u svjetlosti marksističke teorije primijenjene na specifične uslove jugoslovenskog sela i jugoslovenskog društva.

Taj smisao imaju njegovo nastojanje da se problem seljaštva temeljito razmotri na Petoj konferenciji KPJ i njegova istupanja na pojedinim pokrajinskim i nacionalnim konferencijama, kao i niz članaka iz tog vremena.

Još uoči šestojanuarske diktature, kao sekretar zagrebačke partijske organizacije, u više proglasa i drugih radova Tito je ukazivao na značaj nacionalnog pitanja i na neophodnost neposrednijeg povezivanja radničkog pokreta s nacionalnooslobodilačkim težnjama ugnjetenih naroda. Borbom protiv hegemonije velikosrpske buržoazije, a za ostvarenje ravnopravnosti ugnjetenih naroda, radnički pokret će se afirmisati kao protivnik svakog oblika porobljavanja i neravnopravnosti i kao pobornik demokratizacije društvenih odnosa. Borba za rješenje nacionalnog pitanja u jugoslovenskim uslovima dio je opšte borbe za ukidanje ugnjetavanja i eksploatacije. Stoga se Tito zalaže za formiranje nacionalnih komunističkih partija u sastavu jedinstvene Komunističke partije Jugoslavije. To će još očiglednije pokazati da su komunisti neodvojiv dio svoga naroda, da njima nisu tuđa nacionalna osjećanja i da se oni ne odnose nihilistički prema prošlosti svoga naroda. Tito podržava tu ideju i na slovenačkoj partijskoj konferenciji u Medvodama (1934) i ugrađuje je, zajedno s tadašnjim rukovodstvom Partije, u pojedine dokumente Četvrte konferencije KPJ.

Kasnije, prilikom razrade odluka Sedmog kongresa Kominterne, odnosno njihove primjene na jugoslovenske prilike, Tito se zalaže za nove poglede o načinu rješavanja nacionalnog pitanja u Jugoslaviji. U svom *Pismu za Srbiju* (od 2. novembra 1936. godine) naglašava da su komunisti »protiv rasparčavanja Jugoslavije«, a što žele plaćenici talijanskog, austrijskog i mađarskog fašizma i to bi »bez sumnje dovelo do rata, što baš i žele svi fašistički potpaljivači rata«.

U ovom Titovom pismu je razrađeno cjelovito gledište komunista o rješavanju nacionalnog pitanja u Jugoslaviji i uspostavljanju međunacionalnih odnosa na novim osnovama. Tito ističe da su komunisti »za slobodnu zajednicu svih naroda Jugoslavije u sadanjim granicama«, s tim da svaki narod sam odluči o obliku saradnje s drugim narodima, ali u okviru Jugoslavije kao cjeline, tj. braneći integritet Jugoslavije uz istovremeno vođenje borbe za ravnopravnost i bratstvo njenih naroda u budućoj federativnoj republici. »Dakle, hrvatski, slovenački, srpski, makedonski i crnogorski narod treba da se na demokratski način izjasne kako žele da urede svoje međusobne odnose u državnoj zajednici. Isto tako, narod u Vojvodini i Bosni i Hercegovini ima prava da se izjasni o svom odnosu u državnoj zajednici.« U istom pismu Tito govori i o pravima nacionalnih manjina na ravnopravnost, posebno Albanaca, Mađara i Nijemaca (*Pismo za Srbiju*, 2. novembar 1936).

U Titovoj pisanoj riječi iz ovog perioda vidno mjesto zauzima borba za jedinstvo radničke klase kao stožera jedinstva svih osnovnih slojeva

naroda koji su objektivno zainteresovani za rješenje socijalnih i nacionalnih problema i protivrječnosti jugoslovenskog društva i za njegov korjeniti preobražaj. Objavljeni radovi osobito ilustruju Titovu borbu za očuvanje i proširivanje sindikalnog jedinstva radničke klase. Isto tako, više njegovih direktivnih pisama i članaka u partijskoj štampi posvećeno je proširivanju društvenih osnova revolucionarnog pokreta ostvarivanjem širokog antifašističkog jedinstva radnih masa na platformi narodnog fronta. U tome su od posebnog značaja bili novi stavovi, metodi rada i oblici borbe, koji su omogućavali izrastanje Saveza komunističke omladine Jugoslavije u predvodnika omladine grada i sela i mjere za široko okupljanje i političko aktiviranje žena, za stvaranje jedinstva svih istinski patriotskih snaga zemlje u borbi protiv sve neposrednije opasnosti od fašističke agresije i protiv kapitulantstva državnih vrhova Kraljevine Jugoslavije.

Značajno mjesto u Titovim radovima iz tog perioda zauzimaju teme o međunarodnim pitanjima, posebno u vezi s nastupanjem fašizma i s borbom španskog naroda. U svom radu *Protiv blokade Španije* on posebno analizira perfidnost i drskost fašističkih sila u njihovom podržavanju pobunjenih generala. Ukazujući na držanje pojedinih društvenih slojeva i klasa španskog naroda, Tito istovremeno upozorava i na držanje političkih partija i na politička grupisanja u Jugoslaviji, uzimajući odnos prema fašizmu i ratu kao mjerilo »za odnos komunista prema organizacijama, pokretima, narodima, pa i njihovim vođama«. Pri tome je uvijek isticao neophodnost okupljanja svih miroljubivih snaga u svijetu protiv fašizma i rata.

Još intenzivnije Tito se bavio međunarodnim temama poslije nasilnog priključenja Austrije Njemačkoj, a naročito poslije minhenske kapitulacije i komadanja i okupacije Čehoslovačke Republike. Tito tada predočava opasnost koja se nadvila nad nezavisnošću Jugoslavije, osuđujući profašističku politiku Stojadinovićeve vlade i upozoravajući na opasnost da i nova vlada Cvetković – Maček zaplovi istim vodama. Jedino sredstvo da narodi Jugoslavije očuvaju svoju nezavisnost pred nasrtajem fašističkih sila Tito je vidio u njihovom bratstvu, slozi i zajedničkoj borbi. To je i najvažnija tema mnogih Titovih članaka koji su objavljeni u časopisu »Rundschau« u toku 1938. i 1939. godine, u »Proleteru« u toku 1940. godine i u međunarodnoj reviji »Die Welt«. To je istovremeno i glavna sadržina njegovog referata na Petoj zemaljskoj konferenciji KPJ (oktobar 1940) i niza proglasa koje je on u ime CK KPJ pisao povodom najvažnijih međunarodnih zbivanja (kapitulacije Francuske, italijanskog napada na Grčku, pripremanja invazije na Jugoslaviju u toku marta 1941. itd.).

* * *

Znatno je obimnija Titova pisana riječ iz drugog perioda, iz vremena narodnooslobodilačkog rata i revolucije od 1941. do 1945. godine.

Radovi iz ovog razdoblja — bilo da je riječ o onima u kojima se Tito bavi problemima političke platforme Partije u narodnooslobodilčkoj borbi, onima koji se tiču koncepcije vođenja oružane borbe ili rukovođenja pojedinim bitkama, ili o onima u kojima Tito istupa u funkciji predsjednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije — najautentičniji su izvori za izučavanje istorije narodnooslobodilačkog rata i revolucije. Oni su ujedno i svjedočanstvo o Titu kao strategu revolucije, vojskovođi narodnooslobodilačkog rata i državniku nove Jugoslavije. U prvu vrstu radova spadaju oni u kojima Tito izlaže riješenost KPJ da pruži otpor kapitulantstvu vladajućih krugova, da se angažuje u odbrani zemlje u danima nacifašističke agresije i da, bez obzira na sudbinu Kraljevine Jugoslavije, nastavi borbu protiv okupatora. Njegova analiza uzroka poraza Kraljevine Jugoslavije vodila je zaključku o neminovnosti istorijske smjene vodećih snaga jugoslovenskog društva, o uzajamnoj uslovljenosti i jedinstvu borbe za oslobođenje i borbe za korjeniti, revolucionarni preobražaj. Na toj osnovnoj premisi Tito je dalje razrađivao taktiku i strategiju Komunističke partije Jugoslavije i saobražavao je izmijenjenim uslovima u pojedinim etapama razvitka narodnooslobodilačkog rata i revolucije.

Od izuzetnog značaja su oni radovi, prvenstveno direktivna pisma partijskim rukovodstvima i članci u partijskoj štampi, u kojima Tito razrađuje strategiju Partije u izgrađivanju i proširivanju jedinstva najširih narodnih slojeva i svih naroda i narodnosti Jugoslavije u narodnooslobodilačkoj borbi. Tu spadaju i radovi koji su nastali kao rezultat neposrednog Titovog angažovanja osobito u pitanju odnosa s četničkim pokretom Draže Mihailovića, a zatim, poslije oružanog napada četnika na partizane, njegovih nastojanja da se odbiju pokušaji izazivanja građanskog rata. Pored kritika mjestimičnih sektaških zastranjivanja pojedinih rukovodstava NOP-a, Tito u nekim direktivnim člancima u »Proleteru« *(Komunistička partija i ko su sve saveznici okupatora* i *Borba protiv okupatora — prvi i najvažniji zadatak)* daje duboku analizu i objašnjava klasnu pozadinu kolaboracije vodećih buržoaskih snaga s okupatorom, ističući da »razbijanje fašističkih okupatora u našoj zemlji znači ujedno i razbijanje te izdajničke gospode i njihovih protivnarodnih planova«. Na toj osnovi se narodnooslobodilačka borba razvijala u isto vrijeme i kao borba protiv izdajničke domaće buržoazije, tj. i kao borba za pobjedu socijalističke revolucije. Prvi krupan prelom u tom pogledu označilo je Prvo zasjedanje Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ).

Paralelno s proširivanjem i jačanjem jedinstva osnovnih slojeva naroda na platformi narodnooslobodilačke borbe, što se zatim izražavalo u stvaranju jedinstvenih masovnih organizacija omladine i žena (Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije, Antifašističkog fronta žena) i uopšte u organizacionoj izgradnji Narodnog fronta, Titova inicijativa za stvaranje slobodnih teritorija još prvih dana ustanka

podsticala je revolucionarno stvaralaštvo naoružanog naroda, što je osobito bilo izraženo u pojavi narodnooslobodilačkih odbora kao organa narodne vlasti. Od mnogih Titovih radova u kojima je riječ o problemima vlasti nesumnjivo je najznačajnije njegovo direktivno pismo od septembra 1942. godine u kojem on ukazuje da su sazreli uslovi da se napusti dotadašnje tretiranje narodnooslobodilačkih odbora kao privremenih organa vlasti na oslobođenim teritorijama i da se oni prihvate »kao prirodno nastali i razvojem uslovljeni i potvrđeni organi vlasti ...; ne radi se o imenu, već o suštini, o suštini da je konačno svršeno sa starim oblicima vlasti i da je sadašnja forma, koju je stvorio ustanak, ona klica iz koje će se razviti buduća vlast«. To je bio prvi prelomni korak k rješenju osnovnog pitanja svake revolucije — promjeni nosilaca vlasti, kako je to Tito formulisao u svom referatu prilikom otvaranja Drugog zasjedanja AVNOJ-a 29. novembra 1943. godine i što je bilo osnova za usvajanje istorijskih odluka koje su označile pobjedu revolucije i nastanak nove Jugoslavije.

Izuzetno značajan pravac Titove djelatnosti u ovom periodu je sprovođenje, saobrazno stepenu razvoja, već ranije usvojenih stavova u KPJ u pogledu rješavanja nacionalnog pitanja. U mnogim njegovim radovima iz vremena pripremanja i pokretanja oružane oslobodilačke borbe osobito se naglašava zadatak Partije da se najodlučnije angažuje u suzbijanju okupatorske i kvislinške politike raspirivnja nacionalističkih strasti i bratoubilačkih pokolja. U isto vrijeme Tito je bio inspirator onih rješenja u praksi narodnooslobodilačkog pokreta koja su vodila afirmaciji svake nacije i narodnosti ponaosob i postavljanju međunacionalnih odnosa na nove osnove. Pored niza mjera, ovdje je u početnoj etapi ustanka od najkrupnijeg značaja bila Titova inicijativa za stvaranje glavnih odnosno nacionalnih i pokrajinskih štabova narodnooslobodilačkih partizanskih odreda, koji su u to vrijeme, izuzev u Sloveniji (gdje je već djelovao Vrhovni plenum Osvobodilne fronte) vršili, poput Vrhovnog štaba, i funkciju najviših političkih tijela. Tu su i dokumenti koji potvrđuju dalekosežan značaj za sudbinu makedonskog naroda Titove borbe protiv pripajanja makedonske organizacije KPJ Bugarskoj radničkoj partiji i mjere koje je on u tom pogledu sproveo.

Poglede i praksu KPJ u nacionalnom pitanju Tito je najpotpunije izložio u članku *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji u svjetlosti narodnooslobodilačke borbe* (decembra 1942), u kojem je, između ostalog, pisao: »Riječ narodnooslobodilačka borba bila bi samo jedna fraza, pa čak i prevara, kada ona ne bi, pored opštejugoslovenskog smisla, imala i nacionalni smisao za svaki narod posebice, tj. kada ona ne bi, pored oslobođenja Jugoslavije, značila u isto vrijeme i oslobodenje Hrvata, Slovenaca, Makedonaca, Albanaca, Muslimana itd., kada narodnooslobodilačka borba ne bi imala tu sadržinu da zaista nosi slobodu, ravnopravnost i bratstvo svim narodima Jugoslavije. U tome i jeste suština narodnooslobodilačke borbe.« Ta Titova gledišta postala su osnova novih

odnosa između naroda Jugoslavije, što se izrazilo u odluci Drugog zasjedanja AVNOJ-a o federativnom uređenju njihive nove državne zajednice.

Mnogobrojni radovi tiču se vojnih pitanja, odnosno nastali su u procesu Titove djelatnosti u pokretanju i razvijanju oružanog ustanka, u izgradnji oružanih snaga i rukovođenju njihovim borbenim dejstvima u toku narodnooslobodilačkog rata. Tu su radovi u kojima Tito, počev od članka u Biltenu Glavnog štaba narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije (NOPOJ) od avgusta 1941. godine *Zadatak narodnooslobodilačkih partizanskih odreda* preko *Statuta proleterskih narodnooslobodilačkih udarnih brigada* do odluka o stvaranju Narodnooslobodilačke vojske i Jugoslovenske narodne armije — saobrazno razvitku i uspjesima u pojedinim etapama, postavlja i dalje razrađuje koncepciju razvijanja ustanka primjenom partizanske taktike i organizacije i izgrađivanja jednog izuzetno efikasnog i originalnog oblika opštenarodnog rata, koji je vodio pobjedi. Tu su, zatim, radovi odnosno naredbe i direktive kojima Tito usmjerava razvoj borbenih dejstava oružanih snaga i osobito njihovih značajnih operacija i, najzad, one naredbe i direktive koje je Tito izdavao kada je neposredno rukovodio snagama Narodnooslobodilačke vojske u pojedinim operacijama (pohod brigada u zapadnu Bosnu, bitke na Neretvi i Sutjesci i dr.).

Znatan dio radova iz ovog perioda odnosi se na Titovu borbu za međunarodnu afirmaciju narodnooslobodilačkog pokreta i međunarodno priznanje nove Jugoslavije. To su, na prvom mjestu, mnogobrojne depeše upućene Kominterni, koja je bila jedini međunarodni faktor s kojim je CK KPJ održavao veze u prvim etapama rata i nastojao da na taj način zainteresuje vladu SSSR-a, a preko nje i vlade drugih savezničkih zemalja za probleme narodnooslobodilačkog pokreta. Radilo se, prije svega, o pomoći u ratnom materijalu i zahtjevu da vlade sila antihitlerovske koalicije osude domaće izdajničke snage, prije svega četnički pokret Draže Mihailovića i izbjegličku jugoslovensku vladu. To su pitanja zbog kojih su se javljali nesporazumi i neslaganja s Kominternom i na kojima je, kako pokazuju depeše i drugi dokumenti koji se objavljuju u ovim djelima, Tito vodio principijelnu borbu za samostalnost narodnooslobodilačkog pokreta i pravo naroda Jugoslavije da sami odlučuju o svojoj sudbini. To je u završnim etapama rata — o tome svjedoče mnogi Titovi radovi — dobilo karakter borbe za očuvanje tekovina revolucije izraženih u odlukama Drugog zasjedanja AVNOJ-a, za onemogućavanje uspostavljanja strane dominacije u Jugoslaviji u bilo kojem obliku, za prisajedinjenje Jugoslaviji Istre i drugih njenih dijelova koji su ostali pod tuđom vlašću poslije 1918. godine, i za međunarodno priznanje nove Jugoslavije.

* * *

Po obimu je najbogatije Titovo stvaralaštvo koje je nastalo u periodu od preko tri decenije razvitka socijalističke Jugoslavije. Raznovrsnost

i svestranost radova iz tog perioda rezultat su Titove aktivnosti kao generalnog sekretara Komunističke partije odnosno predsjednika Saveza komunista Jugoslavije, predsjednika vlade i predsjednika Republike, odnosno predsjednika Predsjedništva SFRJ i vrhovnog komandanta Jugoslovenske narodne armije.

U novim istorijskim okolnostima, u početku socijalističke izgradnje u prvim poslijeratnim godinama, Tito je nastavio da usmjerava revoluciju naroda i narodnosti Jugoslavije specifičnim putevima, koji su bili kako nastavak originalnih puteva iz predratnog razdoblja i razdoblja narodnooslobodilačke borbe tako i rezultat korišćenja iskustava prve zemlje socijalizma — Sovjetskog Saveza. Zalažući se za najtješnju saradnju sa Sovjetskim Savezom i zemljama narodne demokratije, Tito je od početka upozoravao na potrebu pronalaženja vlastitih rješenja na putu izgradnje socijalizma u Jugoslaviji. U prvom broju časopisa »Komunist« iz 1946. godine, polazeći od marksističke nauke i opštih iskustava radničkog i socijalističkog pokreta u svijetu, Tito je obrazložio osobenosti jugoslovenske revolucije i izgradnje socijalizma. Stoga on u mnogim svojim radovima naglašava da se veliki društveno-istorijski ciljevi mogu ostvariti samo u osloncu na sve radne slojeve naroda, pri čemu ima u vidu prvenstveno milionsko radno seljaštvo, koje u borbi za izgradnju novog društvenog uređenja i za razvitak socijalizma stoji rame uz rame s radničkom klasom kao vodećom snagom društva. On takođe neprekidno ističe da je uspješan razvoj jugoslovenskog društva moguć samo pod uslovom da KPJ ostane i dalje monolitna revolucionarna avangarda, ali ujedno naglašava da bez masovne organizacije Narodnog fronta, odnosno kasnije Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije (SSRNJ) nema mogućnosti za razvoj socijalizma u Jugoslaviji.

Brojni Titovi radovi iz perioda neposredno poslije rata posvećeni su osnovnim pitanjima učvršćenja nove državne organizacije i odbijanje pritisaka koji su vršeni spolja, prvenstveno od strane zapadnih savezničkih sila, problemima obnove ratom razorene zemlje i prelaska na plansku socijalističku izgradnju da bi se zemlja izvukla iz vjekovne privredne i kulturne zaostalosti.

Višegodišnja dramatična borba za odbranu nezavisnosti Jugoslavije i njenog prava na samostalan socijalistički razvitak otvorena Rezolucijom Informbiroa 1948. godine i traženje novih rješenja unutrašnjih i međunarodnih problema, utisnuli su pečat aktivnosti Josipa Broza Tita u nekoliko sljedećih godina.

Tito je više puta isticao da mu je odluka koju je donio u sukobu s Informbiroom bila jedna od najtežih odluka u njegovom revolucionarnom radu i životu. Ali njemu je od prvog časa bilo jasno da taj sukob nije izazvan nikakvim »antisovjetizmom« rukovodstva KPJ, za što ga je Staljin smišljeno optuživao, nego da je u pitanju karakter odnosa između socijalističkih zemalja i uopšte daljeg razvitka socijalizma u svijetu.

Zato je Tito smatrao da je u interesu ne samo Jugoslavije i njene revolucije već i dalje sudbine socijalizma u svijetu da se Staljinovim optužbama odnosno njegovim hegemonističkim težnjama pruži beskompromisan otpor. U svom govoru na Petom kongresu KPJ 1948. godine Tito je pozvao Partiju da sačuva monolitnost svojih redova, da ne gubi strpljenje i da bude spremna za tešku borbu koja predstoji.

Odlučan otpor staljinističkom pritisku prate Titova zalaganja za nove odnose među socijalističkim državama. Određujući suštinu tih odnosa, u svom govoru na svečanom skupu Slovenske akademije znanosti i umetnosti (u Ljubljani novembra 1948) posebno je ukazao na značaj nezavisne izgradnje socijalističkih zemalja i njihovog prava na samostalnost, što je, u suštini, bio najvažniji uslov pobjede i u toku narodnooslobodilačkog rata i revolucije. »Pravilno postavljanje međusobnih odnosa na datoj etapi (tj. odnosa među socijalističkim državama), kad još postoje — uporedo sa socijalističkim — i kapitalističke zemlje, kad još ima naroda koji su nacionalno ugnjeteni, kad još ima bezdušnog kolonijalnog porobljavanja itd., na datoj etapi društvenog razvitka u svijetu moraju odnosi između zemalja koje grade socijalizam biti tako uređeni da oni ohrabruju sve, a naročito male narode u borbi za njihovu nacionalnu i socijalnu slobodu i ravnopravnost. Ti odnosi moraju biti primjer, ili, bolje reći, stimulus za dalji razvitak socijalizma u svijetu, a ne kočnice toga razvitka.« Malo kasnije, u januaru 1949. godine, Tito je još odlučnije istakao značaj tog pitanja govoreći da bi odustajanje od principa vlastite revolucionarne borbe značilo »sankcionirati jedan metod koji nije ni marksistički ni internacionalistički, a to bi u budućnosti donijelo ogromne štete međunarodnom radničkom pokretu«.

U radovima koji su nastali prije sukoba s Kominformom Tito je upozoravao na pojave deformacija u socijalističkoj izgradnji, pozivajući na borbu protiv birokratizma, za razvijanje svenarodne inicijative i za uključivanje radnih masa u društveno-politički život zemlje. Pisana Titova riječ iz etape otvorenog sukoba s Kominformom i borbe protiv staljinizma, oslonjena na iskustva jugoslovenske revolucije i na izvornu misao klasika marksizma, izražava proces nastojanja i formulisanja programa velike istorijske prekretnice koja je označena predajom fabrika na upravljanje radnicima 1950. godine.

Osnovu tog novog programa, čiju su suštinu sačinjavali antibirokratizam i socijalistički samoupravni društveni odnosi, izložio je Tito u Saveznoj narodnoj skupštini 26. juna 1950. godine u ekspozeu povodom donošenja Osnovnog zakona o upravljanju državnim privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva, naglasivši da je to jedan od najznačajnijih zakona socijalističke Jugoslavije s dubokim revolucionarnim smislom. Tom prilikom Tito je upozorio da iz Marksovog i Lenjinovog učenja o socijalističkoj državi nedvosmisleno proizlazi da funkcije države, naročito u privredi, moraju postepeno da odumiru u skladu s razvojem samoupravnosti u socijalističkom društvu.

Na Šestom kongresu KPJ u novembru 1952. godine Tito je u svom referatu *Borba komunista Jugoslavije za socijalističku demokratiju* analizirao prve rezultate i iskustva izgrađivanja socijalističkih društvenih odnosa na temeljima radničkog samoupravljanja, podvrgao kritici staljinistički dogmatizam u teoriji i birokratsko-hegemonističke metode u praksi i založio se za novu ulogu KPJ u izgradnji socijalističkih društvenih odnosa na bazi samoupravljanja, što je bilo izraženo i u odluci Kongresa o promjeni naziva Komunističke partije Jugoslavije u Savez komunista Jugoslavije.

Radovi koji slijede izražavaju Titovu odlučnost da SKJ istraje na putu razvijanja samoupravljanja, što se osobito ogleda u borbi za stabilizaciju radničkih savjeta, u postavljanju osnova komunalnog sistema, jačanju uloge republika i komuna, napuštanju administrativno-centralističkog planiranja i uvođenju elemenata tržišno-planske privrede itd. To je istovremeno i period pružanja odlučnog otpora građanskoj anarholiberalističkoj kritici staljinizma u KPJ i pokušajima starih snaga da borbu protiv staljinizma iskoriste za promjenu generalnog pravca društvenog razvoja Jugoslavije. Tito već 1952. godine, u jeku najžešće borbe protiv staljinističkog pritiska, upozorava da »nas zapljuskuje val sitnoburžoaskog shvatanja sa Zapada, a s druge strane, kao mora pritiska propaganda s Istoka i nastojanje da se nametne staljinska praksa«.

Radovi iz ovog perioda, počev od 1948. godine, prikazuju Tita kao pobornika normalizacije odnosa s partijama i vladama Sovjetskog Saveza i istočnoevropskih socijalističkih zemalja na principima ravnopravne saradnje, nemiješanja u unutrašnje stvari drugih zemalja, priznavanja prava svakog naroda da sam određuje oblike i pravce svog društvenog razvitka itd. Ti principi su potvrđeni u *Beogradskoj* (1955) i *Moskovskoj deklaraciji* (1956). Ali kako je sprovođenje tih principa u život povremeno nailazilo na razne teškoće (u etapi borbe protiv tzv. jugoslovenskog »revizionizma« uoči i poslije Sedmog kongresa SKJ u vezi s njegovim novim *Programom*, povodom nekih međunarodnih događaja i sl.), Tito se i u kasnijim radovima bavio tim principima zalažući se za njihovu dosljednu primjenu.

Titova djela iz ovog perioda ističu njegove inicijative za proširivanje saradnje socijalističke Jugoslavije s mnogim zemljama svijeta na osnovama ravnopravnosti i njegovu podršku oslobodilačkim i revolucionarnim pokretima. Nasuprot blokovskoj politici hladnog rata, Tito u to vrijeme izlaže novu alternativu međunarodnih odnosa zasnovanu na principima aktivne, miroljubive koegzistencije. Njegovi tadašnji susreti s državnicima nekih vanblokovskih zemalja (Indija, Egipat, Burma, Indonezija i dr.) predstavljali su prve korake u postavljanju osnova pokreta nesvrstanih zemalja.

U svojim radovima s početka šezdesetih godina Tito se stalno zauzima za potpuniju realizaciju postavljenih ciljeva unutrašnjeg razvitka Jugoslavije. Mnogi od tih radova potvrđuju da je Tito, uprkos otporima koji

su se pojavili i u vrhovima SKJ, smjelo krčio puteve razvitka socijalističkog samoupravnog sistema, zalažući se za proširivanje prava neposrednih proizvođača u raspolaganju proširenom reprodukcijom i za razbijanje centara moći izvan privrede. Tito je pri tom polazio od ocjene da su osnovni zadaci industrijalizacije (koji su u prethodnim etapama nametnuli centralizaciju sredstava za proširenu reprodukciju) uglavnom izvršeni, a da je sistem koji je takva industrijalizacija uslovljavala težio da se i dalje održi, što se počelo negativno odražavati ne samo na razvoj samoupravljanja već i na međunacionalne odnose.

U toj situaciji Osmi kongres SKJ, koji je održan u decembru 1964. godine, opredijelio se za jačanje materijalne osnove samoupravljanja prenosom osnovnih sredstava s države na privredu. Tito je u svom referatu na tom kongresu dao platformu ne samo za ekonomsku i društvenu reformu, koja je počela 1965. godine, već i platformu za dugoročni razvoj socijalističkog samoupravljanja. To je ubrzalo sukob s dogmatsko-centralističkim snagama. Titovi radovi iz tog vremena pokazuju njegova strpljiva nastojanja da se taj sukob otkloni bez većih potresa, ali takođe i neminovnost odlučne akcije u cilju političke likvidacije frakcije u Savezu komunista, koja je izvršena na IV sjednici CK SKJ (Brioni, jula 1966), na kojoj je Tito dao kritiku tendencija za održavanje faktora državnog centralizma i dogmatizma, koji ometaju razvoj samoupravljanja i ravnopravnih međunacionalnih odnosa.

Tada je Tito inicirao bržu reorganizaciju SKJ započetu Šestim kongresom, tj. dosljednije sprovođenje u život principa po kojem Savez komunista treba što manje da djeluje s pozicije vlasti, a što više kao organizovana idejno-politička snaga, koja, ne oslobađajući se političke odgovornosti, usmjerava socijalistički samoupravni razvitak snagom primjera, svojom revolucionarnom i marksističkom dosljednošću, izražavanjem interesa radničke klase, svih radnih ljudi, naroda i narodnosti Jugoslavije.

U naglašavanju uloge revolucionarne avangarde u izgradnji socijalističkog društva Tito je stalno isticao značaj njenog jedinstva, zatim kontinuiteta revolucionarne akcije na jasnom političkom kursu, kao i neophodnost borbe protiv frakcionaštva i grupaškog djelovanja. »Mnogi primjeri iz historije revolucionarnih borbi, posebno u našoj zemlji, ukazuju na presudan značaj jedinstva revolucionarne organizacije. Partija je bila utoliko jača i utoliko uspješnije je ostvarivala svoju vodeću ulogu ukoliko je bila idejno i politički jedinstvena, konstituisana i izgrađena na osnovama demokratskog centralizma. Iskustvo je takođe potvrdilo da se jedinstvo uvijek stvara u akciji, u borbi, kada se riječi potvrđuju djelima. Bez akcije nema jedinstva komunista.« (*Borba za dalji razvoj socijalističkog samoupravljanja u našoj zemlji i uloga Saveza komunista Jugoslavije*, referat na Desetom kongresu SKJ, maj 1974.)

Titovi radovi iz sedamdesetih godina pokazuju da je slamanjem otpora centralističko-birokratskih snaga i kursom na reorganizaciju SKJ bila

otvorena etapa odlučnih bitaka za definitivnu pobjedu socijalističkog samoupravljanja. Njihove osnovne pravce i sadržaje izložio je Tito u svojim referatima na Devetom i Desetom kongresu SKJ i drugim istupanjima, koji su zatim našli primjenu u ustavnim amandmanima i u novom Ustavu SFRJ (1974), a zatim u Zakonu o udruženom radu, koji na prvom mjestu utvrđuje osnove ostvarivanja prava na raspolaganje proširenom reprodukcijom kao neotuđivog prava neposrednih proizvođača. Novim Ustavom su regulisani i međunacionalni odnosi u federaciji na osnovama koje odgovaraju stepenu društveno-ekonomskog razvitka i posebno razvitka samoupravljanja. U procesu ovih promjena izvršen je obračun s nacionalističkim i liberalističkim koncepcijama i njihovim nosiocima u SKJ. Za analizu tih koncepcija, kao i za sagledavanje Titove uloge u njihovom suzbijanju najznačajnija su njegova istupanja na 21. sjednici Predsjedništva SKJ 1971. i pred aktivom Saveza komunista Srbije 1972. godine.

U Sabrana djela Josipa Broza Tita iz perioda poslijeratnog razvitka Jugoslavije uključena su i ona u kojima Tito, u svojstvu vrhovnog komandanta Jugoslovenske narodne armije usmjerava razvitak oružanih snaga zemlje i njene pripreme za odbranu u slučaju eventualne strane agresije. Od izuzetnog značaja su oni radovi u kojima Tito postavlja osnove koncepcije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Po ulozi koju su imali u postavljanju osnova pokreta nesvrstanosti i u izrastanju toga pokreta u značajnu snagu u međunarodnim odnosima, Titovi radovi iz posljednje dvije decenije spadaju u najznačajnije izvore za izučavanje nastanka i uloge ove sve snažnije akcije naroda i država za mir i za nove, pravednije društveno-ekonomske odnose u svijetu. Zato su od prevashodnog značaja Titova istupanja na konferencijama nesvrstanih, počev od prve konferencije održane u Beogradu 1961. godine do posljednje u Kolombu 1976. godine.

Učestvujući u radu ovih konferencija Tito je znatno doprinio razradi osnovnih principa politike nesvrstanosti i jedinstvu akcije pokreta nesvrstanih. Polazeći od međunarodne konstelacije, od postojanja blokovskih grupacija država, podjele interesnih sfera, opasnosti od nuklearnog rata, narušavanja politike mira stalnim »ograničenim« ratnim dejstvima, nedopustivog miješanja u stvar drugih zemalja i naroda, politika i pokret nesvrstavanja ima, po Titovom shvatanju, kao jedan od bitnih ciljeva prevazilaženje blokovske podjele svijeta i uspostavljanje ravnopravnih demokratskih odnosa među svim narodima i državama. Shvatajući dalekosežan značaj daljeg razvijanja politike nesvrstavanja u svijetu, Tito tu politiku definiše kao »izraz životnih interesa i zajedničkih potreba naroda da žive u miru, slobodi i nezavisnosti, da budu ravnopravni učesnici, a ne posmatrači na međunarodnoj sceni«. *(Govor na Zagrebačkom sveučilištu,* 17. decembar 1969.) Ta se politika identifikuje s težnjama naroda cijelog svijeta da se osudi i odbaci sila kao metod u međusobnim odnosima naroda i država. Otuda je politika nesvrstavanja,

na jednoj strani, uperena protiv imperijalizma i hegemonizma svake vrste, protiv kolonijalne dominacije i neokolonijalizma, a na drugoj strani, ona doprinosi borbi za progres, za mir, za unutrašnje društvene preobražaje, koji su stvar progresivnih snaga u svakoj zemlji. Ona je »jedan od puteva kojima savremene generacije traže nove i demokratske, a ujedno i realne odgovore na postojeće probleme«. *(Govor u Helsinkiju,* jul 1975. godine.)

Veliki pokret nesvrstanosti u savremenim uslovima borbe naroda širom Zemljine kugle za političku i ekonomsku emancipaciju, za nezavisan i slobodan nacionalni razvoj, za ravnopravnu i demokratsku međunarodnu saradnju svih naroda i zemalja, bez obzira na razlike u društvenim sistemima i u borbi za mir i bezbjednost u svijetu izrastao je, po Titovoj ocjeni, u snažan »međunarodni faktor koji nezavisno i samostalno utvrđuje svoju politiku i stavove i bez kojeg se više ne mogu uspješno rješavati svjetski problemi. Nesvrstane zemlje se direktno suprotstavljaju imperijalističkoj politici i dominaciji svake vrste. Njihova borba je izraz globalnog progresivnog i revolucionarnog procesa karakterističnog za našu epohu«. *(Govor na Konferenciji komunističkih i radničkih partija Evrope,* Berlin, 30. jun 1976.)

Borbu oslobodilačkih pokreta pojedinih naroda, i uopšte pokreta za nacionalno i socijalno oslobođenje, kao procesa dovršavanja savremene antikolonijalne revolucije, Tito posmatra u svjetlosti opšte borbe za savremene progresivne promjene u svijetu i za izgradnju jedne pravednije međunarodne zajednice.

U savremenim progresivnim svjetskim kretanjima Tito posebnu ulogu pridaje svjesnim socijalističkim snagama, koje moraju »ne samo obuhvatiti nego i nadmašiti dostignute pozitivne političke, ekonomske i duhovne vrijednosti demokratije. Tako će one odlučujuće uticati na tokove socijalnih zbivanja i biti faktor razvitka i afirmacije socijalizma kao sinonima demokratije, ravnopravnosti, nezavisnosti, ljudske pravde i slobode.« (*Iz govora na Konferenciji komunističkih i radničkih partija Evrope,* u Berlinu, 30. juna 1976.)

Naglašavanjem svjetsko-istorijskog značaja dosljedne demokratske prakse i humanizacije društvenih odnosa u socijalističkom društvu, kao bitnog faktora za dalji progresivni razvitak savremenog čovječanstva, Tito je pri tome isticao i stalno ističe značaj konstruktivnih odnosa među socijalističkim zemljama i radničkim partijama, odnosa koji se moraju zasnivati na priznavanju nacionalne nezavisnosti, na punoj ravnopravnosti i nemiješanju u unutrašnje stvari drugih zemalja i partija, na uvažavanju različitih puteva u socijalizam, na poštovanju prava svih naroda, odnosno njihovih progresivnih snaga da sami određuju svoju politiku i oblike svoga društvenog razvitka. »Snaga socijalizma je u tome da uvažava i demokratskim razrješavanjem povezuje različite i protivrječne interese koji izviru iz raznovrsnih uslova i bogatstva nacionalnih puteva i oblika socijalističke prakse i procesa u pojedinim zem-

ljama i regionima svijeta. Na toj osnovi izgrađuje se socijalistički internacionalizam koji podrazumijeva i uzajamnu podršku i pomoć revolucionarnih, socijalističkih i progresivnih snaga u svijetu, kao i njihovu međusobnu solidarnost i jedinstvo akcije u borbi za dalji razvitak, progres i socijalizam. Svako miješanje u unutrašnje stvari drugih zemalja i partija, svako nametanje rješenja ili ‚modela' izvana može samo da usporava socijalistički preobražaj svijeta i, prema tome, u suprotnosti je sa ciljevima socijalističkog internacionalizma.« (*Referat na IX kongresu SKJ*, 1969.)

Razrađujući te iste ideje, Tito ih je na X kongresu SKJ izložio u još eksplicitnijem vidu kada je upozorio da »socijalističke zemlje ne mogu da jačaju svoje pozicije u svijetu, da jačaju stvar mira i socijalizma ako njihovi međusobni odnosi nisu postavljeni na principima ravnopravnosti, nezavisnosti, međusobnog uvažavanja i nemiješanja u unutrašnje stvari. Socijalističke zemlje, koje se rukovode Marksovom naukom — po kojoj oni isti zakoni koji treba da vladaju medu ljudima, moraju da vladaju i u odnosima među pojedinim zemljama i narodima — moraju se boriti da do maksimuma eliminišu međusobne sporove, obezbjeđujući što uspješnije kretanje ka zajedničkim socijalističkim ciljevima«.

* * *

Pristupajući realizaciji odluke Predsjedništva CK KPJ o izdavanju Sabranih djela Josipa Broza Tita, Odbor Predsjedništva CK SKJ koji se stara o ovom izdanju, Institut za savremenu istoriju, kome je povjerena neposredna naučna priprema i Redakcija koja rukovodi ovim poslom, od početka su smatrali da je ovo jedinstven naučni i izdavački poduhvat, kome treba pristupiti s odgovarajućom metodologijom i koristiti se savremenim dostignućima u ovoj oblasti rada. Pod tim se prije svega podrazumijevaju svestrano i akribično istraživanje izvora, jedinstveni kriterijumi u ocjenjivanju i tumačenju društvenih pojava kojima se bavio Tito u svojim radovima, kompletnost naučno-informativnog aparata, koji se daje uz svaki tom ovog izdanja, i primjena određenih metoda u njegovoj izradi.

Institut i Redakcija su još na početku ovog posla izradili *osnovna načela* na osnovu kojih se pristupilo obradi tekstova i izradi naučno-informativnog aparata. Razumije se da ona nisu mogla obuhvatiti sve specifičnosti na koje se u toku rada na ovom izdanju nailazilo. To je zahtijevalo češće naučno-stručne konsultacije i savjetovanja, kao i upotpunjavanje pomenutih *načela*, da bi se postigla što veća jedinstvenost u njihovoj primjeni.

Za ovo izdanje bilo je neophodno izvršiti opsežne predradnje, naročito istraživačkog karaktera. Istraživanja su se morala vršiti u nekoliko pravaca i bila su praćena s dosta teškoća. Ozbiljne teškoće proizlazile su i otuda što izvjesni arhivski fondovi u našoj zemlji nisu sačuvani ili su nepotpuni, a mnogi još nisu ni sređeni. Pored ostalog, za pred-

ratni period nisu sačuvani dokumenti nekih partijskih institucija kao, na primjer, Mjesnog komiteta KPJ za Zagreb, PK KPJ za Hrvatsku, a i nekih drugih partijskih rukovodstava, s kojima je Tito vodio korespondenciju. Slični problemi iskrsavali su u istraživanjima ratnog perioda, kada su rukovodstvo Partije i druga rukovodeća tijela NOP-a i revolucije djelovali u specifičnim uslovima.

Okolnosti u kojima je Tito djelovao dale su posebna obilježja i dokumentima iz predratnog perioda, što je, razumije se, izazivalo posebne teškoće u istraživanjima. U predratnom periodu, u uslovima duboke ilegalnosti, pripadnici komunističkog pokreta izbjegavali su da pišu pod svojim pravim imenom, već su iz konspirativnih razloga upotrebljavali razne pseudonime, a često se nisu ni potpisivali. Većina partijskih dokumenata iz predratnog i dijelom iz ratnog perioda pisana je telegrafskim stilom, ezopovskim izrazima, brojkama, šiframa, ugovorenim znacima i slično. Ovo je sve karakteristično i za Titove radove iz tih perioda. Zbog toga je bilo nužno obaviti sistematsko ispitivanje ne samo radi utvrđivanja autorstva pojedinih (naročito nepotpisanih) radova već i radi tumačenja sadržaja.
Istraživanja su izvršena u mnogim arhivskim fondovima u zemlji i u inostranstvu u cilju pronalaženja izvještaja, referata, pisama i drugih dokumenata za koje se pretpostavljalo da su Titovi. Mada su ta istraživanja, kojima se Institut bavio već gotovo deset godina, dosta uspješno obavljena, ipak svi Titovi radovi nisu pronađeni. Razlog tome su, s jedne strane, nepotpunost pojedinih arhivskih fondova u našoj zemlji (za predratni i ratni period i za prve godine poslije oslobođenja), a s druge strane, što izvjesni arhivski fondovi u inostranstvu još nisu dostupni naučnom istraživanju (fondovi vrhovnih instanci Kominterne i nekih njenih organa, na primjer Internacionalne kontrolne komisije itd.), zatim fondovi pojedinih rukovodilaca Kominterne s kojima je Tito tješnje sarađivao (Georgi Dimitrova i Vilhelma Pika). Nije isključeno da bi se neki Titov rad mogao pronaći takođe u zbirci Georgi Dimitrova koja je sakupljena u Sofiji. Vjerovatno bi se Titovih dokumenata i informacija o Titovom radu moglo naći i u fondovima nekih državnika i drugih ličnosti s kojima se on sastajao i vodio prepisku, naročito u toku rata (sa Čerčilom, Staljinom i drugima).

Veliki broj Titovih radova bio je rasut po raznim listovima i časopisima. Stoga su za pripremu ovog izdanja izvršena veoma opsežna istraživanja u jugoslovenskoj i međunarodnoj radničkoj partijskoj štampi i periodici. Pregledano je i istraženo preko stotinu listova i časopisa. Ali i pored toga potrebno je nastaviti istraživanja, jer nije isključeno da je Tito sarađivao u još nekim listovima ili časopisima, kao na primjer u listu »Voix européennes«, koji je, kao narodnofrontovski organ Kominterne, izlazio u Parizu od 1937. do 1939. godine. Međutim, pokušaj da se to ustanovi pomoću dosad identifikovanih Titovih pseudonima nije donio rezultata, jer je Tito često mijenjao pseudonime.

Dosadašnjim ispitivanjima utvrđeno je preko dvadeset Titovih pseudonima kojima se on služio u predratnom periodu ili je njima bio označavan, ali to ne znači da ih možda nije bilo i više. Sama činjenica da je u toku pripremnih radnji za ovo izdanje utvrđen veliki broj novih pseudonima i raznih inicijala govori, između ostalog, o posebnim teškoćama istraživanja koje je trebalo savladati.

Pored pseudonima Tito, koji je postao sastavni dio njegovog imena, a koji je uzeo takođe iz potreba partijskog rada sredinom 1934. godine, Tito je upotrebljavao i ove pseudonime: A. Tito, Bradop, Dragomir, F. Valter i Fridrih Valter, Georgijević, Hauzer, Isaković, Ivica, Livius, Metalac, Oto, Otto, Petar, Radnici-kožarci, Radnik, Stari, T., Timo, Titus, T. T., Viktor, W. Viktorov, W. Wik, Zagorac.

Tito je neke svoje radove i u periodu ilegalnosti KPJ potpisivao i svojim punim imenom, odnosno inicijalima, kao: Josip Broz, B. J. ili samo B. (Pošto se Titovi pseudonimi ne razrješavaju u tekstovima, kako se to čini s pseudonimima svih drugih ličnosti, svi pseudonimi kojima se Tito služio u određenom periodu navode se u predgovoru svakog pojedinog toma.)

Treba ovdje napomenuti i to da je Tito upotrebljavao različita imena na legitimacijama i pasošima prilikom neprekidnih ilegalnih putovanja iz inostranstva u zemlju i obrnuto, kao i prilikom ilegalnog kretanja u zemlji. Do sada su utvrđena sledeća takva ilegalna imena: Jaromir, Havliček, inž. Ivan Tomanek, Džon Karlson, inž. Slavko Babić, Spiridon Mekas, Karl Zajner i inž. Ivan Konstanjšek.

O karakteru, kao i o obimu izvršenih istraživanja više se govori u predgovoru uz prvi tom, odnosno u predgovorima prvih tomova svakog od tri perioda (doratnog, ratnog i poslijeratnog) koji su karakteristični za cjelokupnu Titovu djelatnost.

Iako sam naslov ovog izdanja — Sabrana djela — na to ukazuje, potrebno je naglasiti da se objavljuju svi Titovi radovi iz predratnog i ratnog perioda koji su u toku istraživanja pronađeni: članci, pisma, izvještaji, razne bilješke, ratne depeše, kao i izvjesni kolektivni radovi u čijoj izradi je Tito učestvovao ili koji su rađeni na osnovu njegovih nacrta, teza, uputstava i slično (razni proglasi, rezolucije itd.). Međutim, na radove iz poslijeratnog perioda, s obzirom na radikalno izmijenjene uslove, kao i na različit karakter pojedinih dokumenata, vjerovatno se neće moći primijeniti isti kriterijum.

Pored Titovih radova, u pojedine tomove ovog izdanja uvršten je izvjestan broj tzv. priloga. U prva dva toma oni se prvenstveno odnose na hapšenja Josipa Broza i procese kojima je on podvrgavan (izvještaji policije o hapšenjima Josipa Broza, sudske presude i akta kaznenih zavoda koja svjedoče o njegovom držanju na sudu i govore o zbivanjima i životu na robiji, zatim policijske potjernice itd.). Kao prilozi se donose i dokumenti kojima su pojedini partijski forumi Brozu povjeravali od-

ređene zadatke, zatim pisma pojedinih funkcionera KPJ o Brozovoj djelatnosti, zapisnici s raznih sastanaka i skupova na kojima je Broz istupao. U priloge su takođe uvršteni i neki značajniji dokumenti o Brozovoj djelatnosti na međunarodnom planu (njegove izjave u razgovorima s pojedinim stranim državnicima i partijskim liderima itd.). Redakcija smatra da je to dragocjen materijal za osvjetljavanje cjelokupnog Titovog stvaralaštva i okolnosti u kojima je on djelovao.

Svaki tom ima poseban predgovor, koji daje osnovna obavještenja o radovima koje tom obuhvata i o okolnostima u kojima su ti radovi nastajali, kao i o djelatnosti autora u odgovarajućem periodu.

Titovi tekstovi u svakom tomu su snabdjeveni odgovarajućim bilješkama i napomenama koje objašnjavaju istorijska zbivanja, organizacije, institucije, ličnosti i pojmove u skladu s naučnim principima koji se primjenjuju u izdavanju ovakvih djela.

U izradi naučno-informativnog aparata priređivači su se oslanjali na rezultate istorijskih i drugih društvenih nauka, ali s obzirom na nivo dosadašnje naučne obrade savremene istorije, prirodno je da su se morali orijentisati na vlastita istraživanja, što je predstavljalo posebne teškoće. Institut, Redakcija i oko pedeset priređivača koji su angažovani na pripremi pojedinih tomova, uložili su ogromne napore da dođu do što pouzdanijih podataka i da ih što egzaktnije interpretiraju, da pronađu izvore i daju što vjernije tumačenje svemu onome što je relevantno za bolje razumijevanje Titovih djela odnosno što je u funkciji njegovih radova. Ali s obzirom na mnoge objektivne teškoće na koje se u tom poslu nailazilo, mogućni su izvjesni propusti i nepotpunosti.

I hronologija Titovog života i revolucionarnog puta, koja se nalazi uz svaki tom, zahtijevala je poseban i dosta složen istraživački rad. S obzirom na ilegalne uslove djelovanja jugoslovenskih komunista u predratnom, a djelimično i u ratnom periodu, odnosno na njihovo nastojanje da o svom radu ostavljaju što manje pisanih tragova zbog policijskog terora, i kako se najveći dio njihove aktivnosti obavljao preko ličnih kontakata i susreta pod ilegalnim imenima, bilo je mnogo teškoća u utvrđivanju pojedinih datuma i ostalih činjenica. Trebalo je izvršiti mnoga konsultovanja i anketiranja Titovih saboraca i drugih očevidaca pojedinih zbivanja da bi se bar približno utvrdili potrebni elementi. Mnoga već sakupljena sjećanja su se pokazala iz razumljivih razloga dosta nepouzdana, zbog čega je bilo nužno oslanjati se što više na dokumentaciju ili kombinovati i upoređivati dokumentaciju i sjećanja. Redakcija i priređivači su težili da zabilježe sastanke, konferencije, susrete, oblike aktivnosti itd., da bi bar djelimično prikazali Titovo kretanje i životni put — put izuzetnog revolucionara i rijetko smjelog ilegalca.

Kao sastavni dio naučno-informativnog aparata, uz tomove se donose i različiti registri. U imenskom registru dati su i kratki biografski po-

daci o ličnostima s kojima se Tito sretao ili koje pominje u svojim radovima, odnosno koje se pominju u tomu. Pronalaženje tih podataka je pričinjavalo izuzetne teškoće zato što kod nas ne postoji sistematska leksikografska obrada ličnosti. Često je bilo nemoguće utvrditi elementarne podatke, pa su zato mogući propusti i greške.

Odbor Predsjedništva CK SKJ za izdavanje Sabranih djela Josipa Broza Tita preduzeo je mjere da se paralelno s osnovnim, matičnim izdanjem pripreme izdanja i na jezicima naroda i narodnosti Jugoslavije, i to tako što bi se preuzimali građa i komentari iz matičnog izdanja, uz eventualne izvjesne dopune naučno-informativnog aparata specifičnostima određenih krajeva ili pokrajina.

Redakcija se osjeća obaveznom da zahvali predsjedniku Titu na punoj pomoći koju je kao autor pružio u utvrđivanju autentičnosti i autorstva pojedinih radova. On je Redakciji pomogao i u identifikovanju pojedinih ličnosti i u utvrđivanju datuma pojedinih događaja i upozorio na neke pogrešne pretpostavke.

Redakcija i priređivači tomova izražavaju zahvalnost mnogobrojnim Titovim saborcima i drugim učesnicima revolucionarnog pokreta Jugoslavije na dragocjenoj pomoći koju su im pružili u utvrđivanju i upotpunjavanju podataka o pojedinim događajima, ličnostima i sl.

Redakcija i priređivači takođe zahvaljuju i svim arhivskim, muzejskim i drugim ustanovama u kojima su vršena istraživanja Titovih radova i dokumenata o njegovom životu i revolucionarnoj djelatnosti.

Redakcija posebno zahvaljuje Centralnom partijskom arhivu Instituta marksizma-lenjinizma pri CK KPSS, koji su priređivačima ovog izdanja stavili na raspolaganje Titove radove (izvještaje, referate, pisma i ostale dokumente), čiji se originali čuvaju u tom Arhivu.

Na kraju je potrebno napomenuti da su istraživanja pokazala da Titovi radovi — počev od opsežnih referata, studija, rasprava, do pojedinih pisama, izvještaja, telegrama, kratkih naredbi nastalih u toku rata, raznih bilježaka, koje su takođe uvrštene u ovo izdanje, čine više hiljada naslova. To je, dakle, obimno stvaralaštvo, koje će se pojaviti u znatno više od prvobitno planiranih 40 tomova, pri čemu treba imati u vidu i dalje Titovo stvaralaštvo, tako da će ovo izdanje biti upotpunjeno i obogaćeno njegovim novim radovima.

U Beogradu, maja 1977. REDAKCIJA

PREDGOVOR UZ PRVI TOM

Prvi tom *Sabranih djela* Josipa Broza Tita obuhvata njegove radove nastale u periodu 1926—1928. U to isto vrijeme metalski radnik Josip Broz izrasta u istaknutog rukovodioca revolucionarnih Nezavisnih sindikata i KPJ. Krajem ljeta 1925, poslije gotovo petogodišnjeg boravka, Broz napušta Veliko Trojstvo i, u želji da dođe u radničku sredinu gdje je polje revolucionarne djelatnosti šire i dinamičnije, prelazi u Zagreb, a zatim u Kraljevicu. To je upravo bila sredina potresana klasnim protivrječnostima, sredina borbenih, »pravih« radnika kojima je nedostajao čovjek od akcije da opšte nezadovoljstvo usmjeri u pravcu odlučne borbe za zaštitu osnovnih prava radnika.

U Kraljevici Broz je proveo relativno kratko vrijeme, samo godinu dana, ali je njegov rad tamo ostavio duboke korijene. Osnovana je partijska organizacija u brodogradilištu koja je, povezujući se sa komunistima iz okolnih mjesta, znatno proširila okvire svoje djelatnosti. Oživio je i rad Podružnice Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije koja je obuhvatila preko 90 posto brodogradilišnih radnika. Na Brozovu inicijativu radnici se počinju energičnije suprotstavljati i nasrtajima uprave na njihove nadnice, a u ljeto 1926. Broz organizira i vodi šesnaestodnevni štrajk kraljevičkih radnika. Sredinom godine izabran je za člana Okružnog komiteta KPJ. Kada je početkom oktobra uprava brodogradilišta počela otpuštati radnike, među prvima se našao radnički povjerenik Josip Broz.

Poslije kraćeg boravka u Beogradu Broz je, s istim elanom, nastavio rad među smederevskopalanačkim radnicima. Zaposlio se u Fabrici vagona »Jasenica A. D.«, ali je i otuda, poslije nepuna tri mjeseca, bio otpušten zbog zalaganja da politički i sindikalno organizira radnike i pokrene ih na otpor.

Krajem marta 1927. Broz se vratio u Zagreb. Njegov dolazak pada u vrijeme pojačane ofanzive režima protiv radničkog pokreta i sve jačeg pogoršavanja položaja radničke klase (broj nezaposlenih se stalno povećavao, a bile su ugrožene i osnovne tekovine radničke borbe), ali i zaoštravanja frakcijskih sukoba u KPJ koji su joj nanosili ogromne štete — odvajali je od borbe za ostvarenje svakodnevnih ekonomskih i političkih zahtjeva radnika, slabili njenu akcionu sposobnost, a time i sputavali njen razvoj. To je ujedno i vrijeme kada je u partijskom član-

stvu, prvenstveno u redovima zagrebačkih komunista, sazrijevala svijest o neophodnosti borbe protiv frakcionaštva u KPJ, da bi u drugoj polovini 1927. ušla u odlučnu fazu, sa Josipom Brozom na čelu.

Uslovi djelovanja su bili teški, ali je za Broza u Zagrebu bilo »široko polje rada«. U ovoj dinamičnoj sredini, u kojoj se najjače čuo glas radnika, on je za samo nekoliko mjeseci dospio u centre zbivanja — u rukovodstva Nezavisnih sindikata i Mjesne organizacije KPJ: biran je za sekretara Podružnice Saveza radnika metalne industrije i obrta, sekretara ćelije KPJ, za člana, a potom organizacionog i političkog sekretara Mjesnog komiteta KPJ, člana i sekretara Izvršnog odbora Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća, sekretara Oblasnog sekretarijata metalskih radnika, člana Izvršnog odbora Pokrajinskog radničkog sindikalnog odbora za Hrvatsku i Slavoniju, sekretara Centralne uprave Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije i sekretara komunističke frakcije ovog Saveza.

Uporedo s obavljanjem ovih dužnosti i svakodnevnih praktično-političkih zadataka Broz je u periodu 1926—1928. napisao mnoštvo članaka, objavljenih u tadašnjoj radničkoj štampi (beogradskom i zagrebačkom izdanju »Organizovanog radnika« i »Borbi«), pisama i izvještaja, koje je pisao za razne sindikalne i partijske instance, te letaka i poziva koje je, u ime Mjesnog komiteta KPJ, upućivao zagrebačkoj proleterskoj javnosti.

Titovi tekstovi koji su prikupljeni tokom nekoliko godina istraživačkog rada, a koji se štampaju u ovom tomu, pokazuju da su Broza u to vrijeme zaokupljali prije svega problem ekonomskog i političkog položaja radničke klase, borba protiv frakcionaštva, a za sređivanje unutarpartijskih prilika i jedinstvo Partije.

Preko polovine Titovih radova — članaka, pisama i izvještaja govori o teškom položaju radnika, lošim higijenskim uslovima u radionicama i tvornicama, maltretiranju i izrabljivanju radnika od strane poslodavaca, posebno ženske i dječje radne snage. Kako je Broz sindikalni funkcioner metalaca i kožaraca, radnici tih struka su u središtu njegove pažnje. U svim ovim člancima Broz se energično razračunava sa postojećim režimom, ali isto tako ukazuje i na put kojim treba ići. Dileme za njega nema: bez aktivne borbe radnika njihov položaj neće se ni izmijeniti, ni popraviti. Zato Broz poziva radnike da se sindikalno organiziraju, da zbiju redove i povedu borbu za poboljšanje vlastitog položaja. »Radnici sami moraju svoju sudbinu uzeti u svoje ruke«, pisao je Broz u vrijeme štrajka kraljevičkih radnika, avgusta 1926, u jednom od svojih prvih članaka, »jer se oni nemaju nadati pomoći niotkuda. Treba stisnuti raštrkane redove, treba zajednički i solidarno braniti sve dosadašnje tekovine, a boriti se za bolji život«.

I ostali Titovi članci iz tog vremena završavaju se sličnim porukama: »Drugovi, svi u organizaciju, da se svi zajedničkim silama borimo za

bolji život i postupak prema nama kao ljudima... Organizirajte se drugovi, jer ćete samo putem čvrste i jake organizacije spriječiti sva maltretiranja poslodavaca...«

Kršenje zaštitnog radničkog zakonodavstva od strane poslodavaca (produžavanje radnog vremena, zabranjivanje okupljanja i organiziranja radnika i sl.) takođe je jedna od tema na koju se Broz često osvrće u svojim radovima. Kao sindikalni funkcioner on se posebno angažira na ostvarenju prava radnika na izbor radničkih povjerenika, naročito od kraja 1927, poslije donošenja Poslovnika o radu radničkih i namješteničkih povjerenika. Broz obavještava nadležne organe o zakazivanju izbora, prisustvuje izbornim sastancima, sastavlja zapisnike o održanim izborima, a preko članaka oštro napada režim i poslodavce koji onemogućavaju sprovođenje u život ove zakonske institucije (kao što je bio slučaj s izborima za radničke povjerenike u tvornici »Danica« u Koprivnici).

Kako se Brozova sindikalna aktivnost nije ograničavala samo na Zagreb, on piše i o prilikama u drugim industrijskim centrima u Hrvatskoj. U nekoliko članaka govori o položaju radnika u Karlovcu i Koprivnici, gdje je po sindikalnim zadacima odlazio više puta. Radio je na organiziranju radnika, pripremao štrajkove, intervenirao kod uprava preduzeća i policijskih vlasti i o svemu tome obavještavao proletersku javnost.

Među Titovim radovima u ovom tomu nalazi se i jedan članak koji na svojstven način prikazuje njegov odnos prema drugovima i saborcima. Povodom smrti metalca Petra Dogana Broz je napisao topao nekrolog u kojem je iznio mukotrpni životni put ovog mladog radnika sa kojim je radio u Smederevskoj Palanci, a saradnju sa njim nastavio kasnije u Zagrebu. Gubitak druga i saborca teško je pogodio Broza, ali on vjeruje u borbu koju vode i zato članak završava riječima: »Na mjesto Petra dolaze novi borci, na mjesto jednog dolaze 10—100 i hiljade novih boraca.«

Posebnu grupu radova čine četiri dokumenta koja je, poslije rascjepa u Mjesnom komitetu KPJ, u ime njegove antifrakcijske manjine napisao Broz za VIII konferenciju zagrebačke Mjesne organizacije KPJ, održanu 25/26. februara 1928. Ovi dokumenti sadržavaju osnovne principe za koje se borio zagrebački antifrakcijski radnički front sa Josipom Brozom na čelu: osloboditi Partiju frakcionaštva, sektaštva i učaurenosti i osposobiti je za dalje klasne bojeve. Osnovno zlo, osnovna smetnja za konsolidaciju Partije sagledavana je u frakcionaštvu i ono je osuđeno kao pojava koja je godinama nanosila štetu komunističkom pokretu u Jugoslaviji, a istaknuta neophodnost povezivanja Partije sa radničkom klasom i širokim slojevima proletariziranih masa u gradu i na selu. Partija mora postati »faktički predstavnik radnog naroda« i osposobiti se da ga »vodi u najtežim momentima«.

Među ovim dokumentima izuzetan značaj imale su Direktive delegatu zagrebačke organizacije za Savjetovanje predstavnika KPJ i Komunistič-

ke internacionale u Moskvi u kojima je Broz dao podrobnu analizu stavova i djelovanja frakcijskih grupa i tzv. Centra u toku 1926—1928. i iznio zadatke Partije za preodolijevanje krize i njeno osposobljavanje za daljnji rad. Po svom značaju svi pomenuti dokumenti prevazišli su okvire jedne lokalne organizacije, oni su bili važni za komunistički pokret u cjelini.

Titova plodna djelatnost pisanom riječju prekinuta je krajem ljeta 1928. Tragajući za Brozom, koji je u toku jula prešao u potpunu ilegalnost, zagrebačka policija je, uz pomoć svojih konfidenata, uspjela da ga uhapsi 4. avgusta. Pa ipak, policijske vlasti nisu tada, kao ni kasnije, saznale da se u njihovim rukama nalazio sekretar zagrebačkog Mjesnog komiteta KPJ i član Zamjeničkog biroa CK KPJ, pisac junskih proglasa i letaka Mjesnog komiteta KPJ kojima je, poslije zločina izvršenog nad prvacima Hrvatske seljačke stranke u Narodnoj skupštini, pozivao zagrebački proletarijat u borbu protiv velikosrpskog hegemonističkog režima.

* * *

Za prikupljanje djela Josipa Broza Tita i izradu naučno-stručnog aparata za ovaj tom izvršena su veoma opsežna istraživanja u arhivskim centrima u zemlji (*Beograd:* Arhiv Centralnog komiteta SKJ — fondovi i zbirke: Centralni komitet KPJ, Centralni komitet SKOJ, Komunistička internacionala — sekcija KPJ, Crvena sindikalna internacionala — revolucionarni sindikati Jugoslavije, Međunarodna organizacija za pomoć borcima revolucije — sekcija Crvene pomoći Jugoslavije, Komunistička omladinska internacionala — sekcija SKOJ, Kraljevski sudbeni stol Zagreb, Jugosloveni u oktobarskoj revoluciji, Jugosloveni na školovanju u SSSR, Komunistička partija Hrvatske, Nezavisna radnička partija Jugoslavije i Memoarska građa; Arhiv Jugoslavije — Fond Ministarstva trgovine; Arhiv Vojnoistorijskog instituta — fondovi: Komanda mjesta Zagreb i Komanda ratne mornarice Jugoslovenske vojske; Arhiv Republičkog zavoda za socijalno osiguranje (kartoteka Okružnog ureda za osiguranje radnika), *Ljubljana* — Arhiv Centralnog komiteta SKS — Građa o radničkom pokretu i KPJ; *Zagreb* — Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske — fondovi: Savez metalskih radnika Jugoslavije, Savez radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije, Savez radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije, Mjesno radničko sindikalno vijeće, Radnička komora, Građa o KPJ, Procesi komunistima, Zaostavština Branislava Resimića, Komunisti pojedinci — dosije Josipa Broza Tita i Memoarska građa; Arhiv Hrvatske — fondovi: Državno nadodvjetništvo, Zagreb, Kraljevski stol sedmorice, Primorsko-krajiška oblast i Razni kazneno-politički spisi; Arhiv Zagreba — Fond Kraljevsko redarstveno ravnateljstvo; *Rijeka* — Historijski arhiv — Fond Kotarski sud u Bakru; *Osijek* — Historijski arhiv: Fond Oblasne inspekcije rada) i u inostranstvu (Moskva — Centralni partijski arhiv Instituta marksizma-lenjinizma pri CK KPSS: arhivska

građa o jugoslovenskom radničkom pokretu i KPJ). Pored arhiva, konsultirana je i građa koja se nalazi u pojedinim muzejima (*Beograd* — Muzej revolucije naroda i narodnosti Jugoslavije; *Zagreb* — Muzej revolucije naroda Hrvatske i Muzej VIII konferencije KPH; *Kumrovec* — Memorijalni muzej maršala Tita; *Sisak* — Muzej narodne revolucije; *Rijeka* — Muzej narodne revolucije).

Takođe je pregledana i sva važnija štampa i periodika iz toga vremena, jugoslovenska i inostrana (komunistička, radnička i građanska): »Borba«, »Organizovani radnik«, Zagreb i Beograd, »Riječ radnika i seljaka«, »Klasna borba«, »Srp i čekić«, »Bilten CK KPJ i SKOJ, »Bilten CK SKOJ«, »Bilten CK KPJ«, »Mladi boljševik«, »Radnik-Delavec«, »Okovani radnik«, »Radnički glas«, »Radnički list«, »Zaštita čovjeka«, »Crvena zastava«, »Glas slobode«, »Radničke novine«, »Metalski radnik«, »Novi list«, »Novosti«, Zagreb i Beograd, »Večer«, »Jutarnji list«, »Slobodna tribuna«, »Večernja pošta«, »Politika«, »Pravda«, Moskva, i »Internationale Presse Korrespondenz«, Beč—Berlin.

Iako je tokom ovih istraživanja prikupljen najveći broj Titovih radova iz perioda 1926—1928, ipak nije sve istraženo. Ovo stoga što pojedini arhivski fondovi u kojima bi se moralo naći više dokumenata čiji je autor Tito, kao i podataka o njegovom radu, nisu uopšte sačuvani ili nisu cjeloviti. Imaju se u vidu prvenstveno fondovi zagrebačkih partijskih foruma (Mjesnog i Pokrajinskog komiteta KPJ) koji su djelovali u specifičnim — ilegalnim uslovima, zatim Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća, nekih strukovnih saveza sindikata (kao Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije — zagrebačkog Oblasnog sekretarijata i Centralne uprave — i Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije), Oblasne inspekcije rada u Osijeku i Kraljevskog redarstvenog ravnateljstva u Zagrebu (Političko odjeljenje). Tako, na primjer, nije pronađen nijedan zapisnik sa sastanaka Mjesnog komiteta KPJ iz 1927—1928, kada je Tito bio njegov član, pa organizacioni i politički sekretar. Isti je slučaj i sa zapisnicima sa sjednica Oblasnog sekretarijata metalaca i Centralne uprave Saveza kožarskih radnika, čiji je sekretar takođe bio Josip Broz.

Od ukupno 65 radova koji se ovdje objavljuju hronološkim redom, tj. onako kako su nastajali, 53 je napisao Tito. Prvi pronađeni Brozov tekst pisan je početkom maja 1926, u Kraljevici, a posljednji koji se štampa u ovom tomu pojavio se neposredno pred njegovo hapšenje, 2. avgusta 1928. Ostali radovi — ukupno dvanaest, rađeni su kolektivno: to su razni dokumenti partijskih i sindikalnih instanci čiji je Broz bio član. Svoje radove Tito je potpisivao sa Josip Broz, J. Broz, inicijalima B. J. ili samo B. i ilegalnim imenom Georgijević. Deset članaka objavio je u radničkoj štampi sa potpisom Metalac, Bradop (Broz — radnički dopisnik), Radnici-kožarci i Radnik. Međutim, preko trećine pronađenih njegovih radova nije bilo potpisano. Time je istraživanje i prikupljanje Titovih djela bilo znatno otežano. U ljeto 1975. predsjednik Tito auto-

rizirao je pomenute radove, a tada je potvrdio i svoje učešće u kolektivnim radovima koji nose potpise Mjesnog komiteta KPJ i Pokrajinskog radničkog sindikalnog odbora.

Pored Titovih djela, u ovom se tomu publikuje i 36 tzv. priloga, tj. dokumenata koji omogućavaju šire sagledavanje njegove revolucionarne djelatnosti u drugoj polovini dvadesetih godina. Riječ je o odlukama sindikalnih i partijskih rukovodstava o Brozovom izboru za njihovog člana, njegovim istupanjima na nekim partijskim i radničkim skupovima, te policijskim i sudskim dokumentima povodom njegovih hapšenja i suđenja.

Svi tekstovi Titovih radova objavljuju se izvorno. Ispravljene su, međutim, samo očigledne štamparske greške, a u četvrtastim zagradama dodavane su ispuštene riječi, razvijane nepotpune skraćenice i razrješavana ilegalna imena.

Uz Titova djela i priloge dat je i opsežan naučno-stručni aparat. Prvo, napomene i objašnjenja svih događaja, pojava, problema, pojmova i ustanova koji se pominju u Titovim tekstovima. Napomene su obilježene s *numerus curens* i štampaju se iza Titovih radova i priloga. Kraća objašnjenja, koja se daju pod zvjezdicom, donose se ispod samih tekstova. Drugo, veoma detaljna hronologija života i djelatnosti Josipa Broza Tita, koja obuhvata period od 1892. do ljeta 1928, tj. od rođenja do avgustovskog hapšenja. Treće, registar ličnih imena sa kraćim biografskim podacima za sve ličnosti koje se pominju u tomu i registar geografskih naziva. Na kraju toma donose se i skraćenice.

dr Ubavka Vujošević

JOSIP BROZ TITO — SABRANA DJELA
maj 1926—avgust 1928.

PROSLAVA PRVOG MAJA U DA.....*[1]

Usprkos svim prijetnjama i zabranama od strane vlasti, radnici u našem mjestu nisu se dali zastrašiti, nego su u svim tvornicama i radionicama na dan Prvog maja obustavili rad i krenuli na ulicu da čim dostojnije proslave taj jedini proleterski praznik u godini.[2]

Proletarijat je i ovaj put upotrebio za smotru proleterskih sila i za prikupljanje mnogih moralnih snaga za borbu protiv današnje kapitalističke klase.

Buržoazija je [na] taj dan mobilizovala sav svoj odbrambeni aparat, jer su bili zabranjeni svake manifestacije i zborovi. Jedino je bila dozvoljena zabava, koju smo priredili u dvorani B. Zabavu je otvorio drug Z. R[3]., koji je ukratko, ali jezgrovito rastumačio značaj Prvog maja, što su drugovi pažljivo saslušali i burno pozdravili. Zabava je uspjela iznad svakog očekivanja, kako moralno tako i materijalno. Pjevačko društvo »Sloga«[4] otpjevalo je vrlo lijepo nekoliko komada, osobito ove: »Internacionala«, »Zdravo da ste, hrabri borci«, što su po nekoliko puta morali uz silan aplauz ponoviti. Drugarica M. G.[5] je dirljivo recitovala ovaj komad: »U redove, proleteri, dvanaesti je čas.« Poslije toga je otvorena igranka sa šaljivom poštom i zatvorom.**

Svirao je tamburaški zbor »Proleter«[6]. Treba ovdje da naglasim da je nekoliko plaćenih provokatora htjelo da nam ruši red, što im nije uspjelo, jer su svjesni radnici ostali hladnokrvni i nisu se dali izazivati.

Na listi dobitaka ušlo je na kasi 3175 din., što će se upotrebiti kao pomoć besposlenim i bolesnim radnicima. Ova će nam zabava biti podstrek za daljnji rad na kulturnom prosvjećivanju radnika-ca, a ujedno i dokaz buržoaziji da radnici nisu pijanice i razbijači, kako to ona tvrdi, nego da su trezveniji, disciplinovaniji u svakom pogledu nego to biva današnja buržoazija u ovakovim slučajevima.

Buržoazija je i nehotice ovaj puta pokazala kako malo vjeruje u svoju snagu i kako su već truli njeni temelji kapitalističkog poretka.

---

* Izostavljeno u policijskom prepisu. — *Red.*

** Jedna društvena igra. — *Red.*

Ona se boji, kraj stotine hiljada naoružanih žandarma i vojske, samo klasnom sviješću naoružanih proletera.

Broz

Napisano vjerovatno početkom maja 1926. u Kraljevici.

AIHRPH, grupa XIX, dosije Josipa Broza Tita.

KAKO SE UPROPAŠĆUJE NARODNA IMOVINA

Dopis iz Kraljevice (Primorje[7])

Jedno od najvećih brodogradilišta u našoj državi je ovo u Kraljevici. Za vrijeme Austrije u ovome brodogradilištu bilo je prosječno 1000 radnika. Poslije propasti Austrije i ovo je preduzeće palo pod sekvestar.[8] Kako je država bila nesposobna da ovo preduzeće stavi u pokret sa punim kapacitetom proizvodnje, to su se pojavili mnogi interesenti da preduzeće otkupe. Jedni od njih imali su i uslova i sredstava da ga urede kako treba, dok drugi nisu imali ni uslova ni sredstava, a ni prebijene pare, bar za državu, da joj dadu u naknadu za dobijenu imovinu. Pa ipak su uspjeli da ga dobiju ovi posljednji, jer su imali »dobre veze« sa mjerodavnim faktorima. Da ovoliku narodnu imovinu dobiju ljudi koji nemaju ni najmanje smisla za upravljanje njome, ima se zablagodariti u prvom redu jugoslovenskom donžuanu Radi i nekom Belinu[9], koji je prije rata bio austrijski konzul u Srbiji, pa je imao »dobre veze«. Ovima je pak svršio sve, kako su oni željeli, poznati Lazica »sekvestar«.[10] Prilikom prijema ovog preduzeća od strane ovog novopečenog akcionarskog društva koje se zove »Prvo jugoslovensko društvo za gradnju brodova« u preduzeću je bilo uposleno oko 350 radnika. Preduzeće sa cjelokupnim materijalom otkupljeno je od države za 4 miliona dinara. Vrijednost zatečenog materijala, sa nekoliko desetina novih motora za čamce, od po nekoliko konjskih snaga, iznosila je preko 2 miliona dinara. A to znači da preduzeće sa svim postrojenjima i mašinerijom nije prodato ni za 2 miliona, iako vrijedi preko 10 miliona dinara. Država se obavezala da će ovom društvu davati svoje brodove na opravku, a obavezala je i privatna brodarska društva da svoje brodove daju na opravku ovom brodogradilištu, čak i ako u njemu bude skuplja opravka za 10 posto od cijene u stranim brodogradilištima. Društvo se pak obavezalo da preduzeće renovira i modernizira, da ga osposobi za pun kapacitet produkcije. Međutim, od svega toga ništa nije bilo. Društvo nije imalo para, i mjesto da zatečeni materijal upotrebi za opravku brodova, ono je sav taj materijal, zajedno sa motorima, prodalo po skupe pare. Mjesto da se preduzeće osposobilo za produkciju, ono je sa prodajom ovog ogromnog materijala tek onda dovedeno u pitanje. Mjesto da se radilo nešto ozbiljno, u ovome se preduzeću samo krpari sa starim materijalom. A ako se nešto od materijala i kupi, to se kupuje na malo od sitnih trgovaca i raznih prekupaca.

Samim tim ovaj je materijal isuviše skup, a pogotovu kada se uzima na veresiju, a nikome se i ne plaća. Svakodnevno se pojavljuju povjerioci, ali pošto ništa ne dobijaju, to se svaki čas otvaraju pogodbe sudskim putem. Otuda je ovo preduzeće izgubilo svaki ugled i kredit. I uprava preduzeća prinuđena je da kupuje po tonu-dvije uglja, po nekolike table pleha ili drugog materijala.

Blagodareći ovakvom gazdovanju ovo je preduzeće dovedeno na ivicu propasti. Nijedan vlasnik niti privatno društvo ne daju svoje brodove na opravku ovom brodogradilištu. Svi naši domaći brodovi šalju se na opravku u talijanska brodogradilišta. Iako su te opravke u tuđim brodogradilištima opterećene visokom carinom, ipak su jevtinije 50 posto nego kada bi se radile u kraljevičkom brodogradilištu. Ovo »Prvo jugoslovensko društvo za gradnju brodova«, sa sjedištem na Sušaku, prosto namjerno i sistematski radi na upropašćivanju ovog tako važnog preduzeća. Ako pogađa neki posao, društvo uračuna materijal, koji kupuje na sitno i po skupe pare, onda režijske i amortizacione troškove, kamatu koju treba da plaća na pozajmljeni novac, radničke nadnice, i to ih računa troduplo nego što u stvari jesu i naposljetku dobar procenat zarade. Kada se napravi ovakva kalkulacija, onda cijena tome poslu iznese duplo više no u ma kome preduzeću ove vrste u svijetu. Kada ljudi vide ovo, oni dižu ruke i od opravke, i broda, i svega. Država, koja daje ovom društvu subvenciju od 150 hiljada dinara godišnje, jedina je koja još daje svoje brodove na opravku u ovo brodogradilište. Ona te opravke skupo plaća, jer je poznato da je država najbolji objekat eksploatacije za ovakve špekulante. Ali kako je u posljednje vrijeme i država počela da »štedi«, to se i državni brodovi slabo daju na opravku. Vrijedno je napomenuti da ovo društvo, i ako dobije neki privatan posao, unaprijed izuzme pare. Akcionari ulože novac u svoju banku na Sušaku, jer se u banci bolje rentira. Kada treba novac za materijal i radničke nadnice, onda novaca nema. Radnicima se ne isplaćuju njihove zlehude zarade po nekoliko nedjelja.

Zbog svega ovog preduzeće je došlo u bezizlazan položaj. Privatna društva ne daju svoje brodove na opravku, jer su strahovito skupe, već ih šalju u inostranstvo. Država takođe ne daje svoje brodove, jer »nema kredita«. A niko ovakvom društvu ne da više ni filira kredita. No pored svega toga, ovo društvo ne misli da ovo preduzeće preda nekom sposobnijem, već ucjenjuje državu za što veću subvenciju, da bi taj novac moglo uložiti u svoju banku i druge špekulativne radnje.

Ovakav likvidatorski rad doveo je dotle da se danas u preduzeću nalazi svega 150 radnika. Od ovog broja nalazi se stalno — na smjenu po 20 radnika nedjeljno na odsustvu, zbog nemanja posla. Dakle, na radu se stalno nalazi 120 radnika, od kojih 25 učenika i 10 nadničara. Nadnice ovih radnika kreću se od 2,40 do 7,20 din. po satu. Ovi se radnici drže samo još zato da održavaju preduzeće u redu. Ali će se i ovaj broj ovih dana prepoloviti.

Kao što smo već rekli, ni ovim radnicima ne isplaćuje se njihovo zarađeno po nekoliko nedjelja. Ali dok se tako postupa sa radnicima, dotle na njih 120 ima 29 činovnika, i to 1 direktor, 4 inženjera, 2 pisara i ostalo poslovođe, koji imaju za dužnost samo da nadziravaju. Ovih 29 činovnika primaju isto toliko novaca koliko i svi radnici. Kako se vidi, oko 80 produktivnih radnika izdržavaju ovoliki balast izlišnih na svojim leđima. Onda se može misliti kolikoj su eksploataciji podvrgnuti ovi radnici.

Predstavnik Saveza radnika metalne industrije i obrta intervenisao je kod direktora preduzeća zbog neisplate radničkih nadnica i zbog reduciranja radnika.[11] Direktor je lakonski odgovorio da on tu ništa ne može pomoći jer nema posla ni kredita, a Ministarstvo vojske i mornarice duguje im 1 600 000 dinara i neće da im isplati, pa ni oni radnicima ne mogu da isplaćuju uredno.

Centralna uprava Saveza treba da preduzme korake kod mjerodavnih faktora, te da se prestane sa ovim špekulantskim radom i upropašćivanjem ovoga preduzeća, a i radnicima da se omogući da dođu do rada i zarade.

Ovdje postoji Pododbor Saveza rad[nika] met[alne] ind[ustrije] i obrta sa 42 člana. Kada se iz prednjeg vidi u kakvom se položaju nalaze ovdašnji radnici, onda je ovo ipak lijep uspjeh.[12] Duh radnika je odličan i pored sveg ovog teškog stanja. A ako bi se konjunktura rada popravila, to bi bila tako solidna i jaka organizacija da bi mnogima služila za primjer.

»Organizovani radnik«, Beograd,
19. avgust 1926, br. 64.
Potpis: Metalac

IZ BRODOGRADILIŠTA U KRALJEVICI[13]

Stanje radnika u brodogradilištu (radnici ga zovu grabilište, i to mu ime bolje odgovara) u Kraljevici očajno je.[14] Ono je tako slabo da bi se, kako narodna poslovica veli, i davao nad time rasplakao.

Kada radnici u podne idu na objed i kada ih tkogod vidi, taj ne bi ni u snu pomislio da su to kvalifikovani radnici. Prije bi, po njihovom izgledu, mislio da su to prosjaci, jer su mjesto odijela umotani u razne krpe i prnje.

Kada se pogleda te siromašne i odrpane radnike i onu lijepo i bogato obučenu gospodu buržuje što su se, nakon teškoga »rada« po šantanima*, barovima i drugim zabavištima, u Kraljevicu doselili da se odmore, onda postaje jasna klasna razlika.

Radnici se muče i rade od jutra do mraka i hodaju kao prosjaci, blijedi i ispijeni, a kapitalisti, koji ništa ne rade nego se dosađuju, blistaju u svili i kadifi i znoje se od sala i debljine, a njihovi obrazi hoće da puknu od jedrine i zdravlja. To je to božansko društveno uređenje!

Da bi se radnike potpuno dotuklo, uprava je uvela rad na akord.[15] Plaće se kreću kako slijedi: kvalifikovani radnici od 3 do 6,50 dinara, predradnici 6,50 do 7,20 dinara i naučnici od 1,20 do 2,70 dinara na sat.

Na te plaće računa se još premija od 30 do 70 posto, što kod srednje kategorije iznosi 7 do 8 dinara na sat.

Premija je isplaćivana do sada, dok je poduzeće zarađivalo po 150 do 240 posto na svakome radniku, ali kada je posao smanjen, onda je poduzeće odredilo da tu premiju ukine.** Na taj bi način radnička dnevna zarada bila smanjena za 50 do 60 posto. Pošto nema kolektivnog ugovora, a radnička je organizacija slaba, to je za poduzeće posao u tome pogledu olakšan.

Povrh toga, radnici dobivaju svoju plaću neredovito i sada su u zaostatku za pet nedjelja, i tako se to radi već pet godina. Novac koji vlada pošalje za isplatu radnika ostane na Sušaku u banci, koja je glavni akcioner toga poduzeća.***

---

* *Šantani* — restorani s estradom za artiste. — *Red.*

** Podrobnije o tome vid. str. 5—7. — *Red.*

*** Riječ je o Banci za pomorstvo sa sjedištem u Sušaku. — *Red.*

Radnici su slali telegrafske i pismene proteste i pritužbe na sve strane, na Ministarstvo socijalne politike i na Inspekciju rada, ali niotkuda odgovora.[16]

Kada inspektor rada dođe u poduzeće, to radnici istom drugi dan saznaju. Šta to sve znači?

To znači da radnici sami moraju svoju sudbinu uzeti u svoje ruke, jer se oni nemaju nadati pomoći niotkuda.

Treba stisnuti raštrkane redove, treba zajednički i solidarno braniti sve dosadašnje tekovine, a boriti se za bolji život.

»Organizovani radnik«, Zagreb,
26. avgust 1926, br. 35.

ŠTRAJK U KRALJEVIČKOM BRODOGRADILIŠTU[17]

Dvadeset četvrtog avgusta stupili su u štrajk radnici brodogradilišta u Kraljevici — njih 135 na broju, koliko ih je svega i uposleno.[18] Uzrok štrajku je što radnicima nije isplaćena njihova zarada tokom punih sedam nedjelja. Ukupna suma koju preduzeće duguje radnicima iznosi 300 000 dinara. Na radu je ostalo samo 26 činovnika, koliko ih svega ima, i njima se duguje suma od 120 000 dinara. Iz ove se srazmjere najbolje vidi da radnici izdržavaju na svojim leđima ovoliki broj ljudi, koji su potpuno neproduktivni, a njih 26 prima gotovo isto toliko koliko i 135 radnika. Ovakvo se stanje više nije moglo izdržati, jer radnicima niko više nije htio dati životne namirnice na veresiju. Ne mogući više da izdrže gladni sa svojim porodicama, radnici su bili prinuđeni da se late ovog posljednjeg sredstva. Uprava preduzeća izgovara se da Ministarstvo vojno i Ministarstvo finansija duguju za poslove i da ni oni radnicima ne mogu da isplate. Međutim, ta ministarstva odgovaraju predstavniku Saveza da oni brodogradilištu ništa ne duguju. Na zahtjev predstavnika Saveza radnika metalne industrije i obrta i radničkih povjerenika održati su pregovori na kojima je prisustvovao i inspektor rada iz Zagreba.[19] Do pozitivnog se rezultata nije došlo, jer je direktor izjavio da oni novaca nemaju i da ne mogu garantovati kada će moći da isplate. U radionici je izlijepljena objava u kojoj se radnicima obećava da će biti dosta posla i da se »nadaju« da će u skorom vremenu imati novca da radnicima isplate ono što im se duguje. Ali se radnici nisu dali uhvatiti na ovaj lijepak. Duh i solidarnost radnika odlični su, što je sigurno da će u borbi pobijediti.

Na intervenciju predstavnika Saveza kod predsjednika Prvog jugoslovenskog društva za gradnju brodova* — koji se momentano nalazi u Beogradu — ovaj je poslao telegram direktoru preduzeća da radnicima izda pismenu garanciju da će im se do 2. ovog mjeseca isplatiti za tri nedjelje, a resto u ratama najdalje do konca ovog mjeseca.

Savez će uložiti sve sile da radnici dođu do svojih prava, ali i oni treba da jačaju svoju organizaciju i da snagom svoje organizacije jedanput učine kraj ovom zlu.

»Organizovani radnik«, Beograd,
2. septembar 1926, br. 68.

---

* Predsjednik Društva bio je J. Bellen. — *Red.*

ZAVRŠEN ŠTRAJK U KRALJEVIČKOM BRODOGRADILIŠTU

Dopis iz Kraljevice (Primorje)

Još 24. prošlog mjeseca stupili su u štrajk radnici ovdašnjeg brodogradilišta, njih 150 na broju, koliko ih je svega i uposleno. Štrajk je nastupio zbog neisplate zarađenih radničkih nadnica, jer preduzeće kroz punih sedam nedjelja nije isplatilo radnicima nijedne pare. Bez ikakvih priprema i bez ikakvog plana, radnici su spontano stupili u borbu,* da bi oteli ono što su zaradili i na šta prava imaju. Ovaj sistem neisplaćivanja radničkih zarada traje već pune četiri godine u ovom preduzeću. Po mjesec i dva radnici su čekali da se uprava brodogradilišta smiluje i da im isplati ono što su krvavo zaradili. Ogromne sume novca dolazile su kao čist profit od poslova koje su radnici obavljali. Ali je sve to išlo u mutnu Maricu. Davalo se na sve strane, samo za radničke nadnice nikada novca nije imalo, niti se štogod u preduzeću investiralo. Blagodareći nesvijesti i neorganizovanosti radnika, oni su ovo zlo tolerisali kroz pune četiri godine. Radnici su vjerovali u dobru volju i meko srce poslodavaca, živeći vječito od praznih obećanja i misleći da će se ovo zlo jedanput popraviti. U ovom njihovom vjerovanju učvršćivala ih je nada u posao koga je uvijek pomalo imalo. Poslodavac je iskorišćavao ovu djetinjsku naivnost radnika, i kroz pune četiri godine služio se bez ikakve kamate sa 150 000 din. radničkog novca.

Uzrok ovakvom naivnom držanju radnika jeste, uglavnom, odsustvo klasno-borbene organizacije, koja bi ih jedina uputila na ispravan put u borbi za svoja prava i na saniranje radnih i platnih odnosa. Izgubivši vjeru u socijalpatriote[20], koji su izdali interese radničke klase, radnici su lutali za pojedinim buržoaskim partijama i njihovim kortešima**. Sve te partije obećavale su radnicima da će svojim utjecajem kod svojih ljudi u vladi izdejstvovati da se to teško stanje radnika popravi. No sva ta obećanja bila su ludom radovanje. Preduzeće je ostalo bez posla i bez novca. Došlo je u pitanje 300 000 din. zarađenog radničkog novca i 120 000 din. koje se činovnicima duguje. Nikakvog izgleda nije bilo da će se ovaj novac dobiti. Preduzeće je na sve strane prezaduženo, a niotkuda nema ništa da prima. Poslovi ratne mornarice obustavljeni su zbog nemanja kredita, a preduzeće je živjelo isključivo od tih

* Vid. str. 10. — *Red.*

** Korteš (od talijanske riječi coteggiare, pratiti, udvarati se, dodvoravati se), podrugljivo: politički agitator. — *Red.*

poslova.[21] Trgovačka mornarica daje svoje brodove na opravku u Italiji, jer ih tamo mnogo jevtinije opravlja nego u ovom domaćem brodogradilištu. Tako nije bilo nikakvih izgleda da će se neki nov posao dobiti, te da bi se bar od njega mogao naplatiti ovaj novac što se radnicima i činovnicima duguje. U takvom stanju, radnici su našli jedini izlaz da stupe u štrajk i da putem borbe otmu svoje teško zarađene novce. Činovnici, njih 26 na broju, iako su organizovani u Savezu privatnih činovnika i namještenika[22], nisu se sa radnicima solidarisali, već su i dalje na radu ostali, mada su ovakvim stanjem tangirani isto kao i radnici.

Sve predstavke i intervencije kod mjerodavnih da sa svoje strane prisile preduzeće da isplati radničke dugujuće nadnice ostali su glas vapijućeg u pustinji. I kraljevička opština intervenisala je kod vlade i pojedinih ministara, jer je ovim pogođen sav život ovog kraja, no sve to ništa nije pomoglo.[23] Mjerodavni ni prstom nisu mrdnuli da bi ovo zlo uklonili i radnicima pomogli da dođu do svojih prava. Došao je ovdje inspektor rada iz Zagreba, vidio da i uprava preduzeća nema novca, slegao ramenima i otišao natrag odakle je i došao. Predstavku koju je uputila Centralna uprava Saveza rad[nika] met[alne] ind[ustrije] i obrta Ministarstvu soc[ijalne] politike, povodom ovog pitanja, a koju je Ministarstvo uputilo Inspekciji rada u Zagrebu na dalju nadležnost, g. inspektor je predao Sreskom poglavarstvu u Sušaku da se tamo kiseli, i samim tim oslobodio sebe svake brige o ovoj stvari.[24] Ovo je najbolji primjer koliko se mjerodavni državni faktori staraju o ovoj stvari, radnicima i njihovim pravima.

Energičnim pritiskom radnika i predstavnika Saveza uspjelo se natjerati upravu preduzeća da se radnicima isplati jedva za dvije nedjelje, i to od novca koji je uprava primila u toku štrajka za ranije obavljene poslove.

Ostalih pet nedjelja nije se imalo od čega naplatiti, osim da se sudskim putem otvori stečaj. No na to bi se moralo mnogo čekati, a i kada bi se toj mjeri pristupilo, ipak se ne bi od čega imalo naplatiti, jer su mnogobrojni povjerioci popisali sve što je od vrijednosti bilo. Naposljetku se moralo pristupiti sporazumu da radnici svrše jedan kotao za ratnu mornaricu od koga se ima dobiti još 180 000 dinara. Taj novac i novac u sumi od 58 000 dinara koji se ima dobiti od poreskog ureda iz Splita ima se upotrebiti za isplatu dugujućih radničkih nadnica. Za to je uzeta pismena garancija od uprave preduzeća i dostavljena Inspekciji rada, Sreskom poglavarstvu u Sušaku i komisiji Ratne mornarice pri brodogradilištu u Kraljevici.

Svi su radnici vraćeni na posao i rade svega tri dana u nedjelji, izuzimajući one koji rade na dovršenju toga kotla i drugih nekih sitnih poslova koji su pri kraju. Kada se i ovi poslovi dovrše, radno vrijeme raspodijeliće se na sve radnike podjednako. No ako u doglednom vremenu ne bude nikakvog posla, ovo će se preduzeće potpuno zatvoriti.[25]

Koliko će katastrofalno uticati na radnike i ostali svijet ovog kraja, koji je živio poglavito od ovog preduzeća, sa njegovim zatvaranjem, kolika će to šteta biti po državne i narodne interese, o tome sa mjerodavne strane niko i ništa ne misli. Jedini izlaz da ovo preduzeće obnovi rad jeste socijalizacija.

Vrijedno je napomenuti da su činovnici koji se nisu htjeli zamjeriti upravi preduzeća smatrali za potrebno da od novca koji su radnici oteli za svoju dvonedjeljnu isplatu odmah prigrabe za sebe po nekoliko stotina dinara, dok mnogim radnicima nije stiglo da im se ma šta dade. Trebalo je mnogo truda i muke dok se našlo novca da se i tim radnicima isplati za dvije nedjelje kao i ostalima. Ovaj kukavički i poltronski postupak činovnika izazvao je veliko ogorčenje među radnicima. Ovakav njihov postupak i držanje u cijelom ovom konfliktu najbolji je dokaz koliko su URS i njemu priključene organizacije klasno borbene.[26]

Štrajk je završen 8, a radnici su počeli da rade 9. ov. mjes. Gorko iskustvo dosadanjeg stanja i ovaj događaj sigurno će biti najbolja opomena radnicima za njihov budući rad i borbe.

»Organizovani radnik«, Beograd, 16. septembar 1926, br. 72.

ZAVRŠEN ŠTRAJK U KRALJEVICI[27]

Još 24. prošlog mjeseca stupili su u štrajk radnici brodogradilišta u Kraljevici, njih 135 na broju, koliko ih je svega i uposleno. Uzrok štrajku bio je — neisplata radničkih plaća kroz punih sedam tjedana. Uprava poduzeća primala je ogromne svote novca za obavljene poslove. Taj novac trošen je na sve strane, ali za radničke plaće nikada nije bilo dovoljno i na vrijeme da im se isplati ono što im se duguje. Kroz pune četiri posljednje godine uprava poduzeća stalno je dugovala radnicima po nekoliko tjedana, služeći se radničkim novcima, bez ikakvih kamata, dok su radnici bili prinuđeni sve životne namirnice preskupo da plaćaju, jer su ih uzimali na veresiju. Ovakvo se stanje više nije moglo izdržati, i radnici su, nagnati ovakvim postupcima uprave, bili prinuđeni da stupe u borbu, da bi oteli ono što su zaradili. Ova je borba uslijedila utoliko prije što uprava nije pokazivala ni najmanje volje da svoj dug radnicima izmiri.

U toku borbe uspjelo se izvojevati radničke plaće za dva tjedna. Za ostalo dugovanje uzeta je sigurna garancija da se novac koji će se dobiti od poslova koji se dovršavaju ima upotrebiti za isplatu radničkih tražbina. Pored te garancije u ugovor su unesene još i druge važne i po radnike korisne odredbe. Time je štrajk završen 8. IX, a 9. ov. mjeseca svi su radnici stupili ponovo na rad.

Valja napomenuti da su na radu ostali činovnici i poslovođe, njih 26 na broju. Oni nisu htjeli da se zamjere svome poslodavcu, iako im za četiri mjeseca nije isplatio njihove plaće. Ali su zato smatrali za potrebno da od novca koji su radnici oteli za svoju dvonedjeljnu isplatu uzmu za sebe po nekoliko stotina dinara, te zbog toga nije stiglo da se svima radnicima isplati. Trebalo je mnogo muke i trčanja dok se uspjelo naći novca da se i tim radnicima isplati za dva tjedna, kao i svima ostalima. Ovakav postupak ovih ljudi izazvao je veliko ogorčenje među radnicima, tim više što su svi oni organizovani u Savezu privatnih namještenika. Mjesto da su i ovi zajedno sa radnicima stupili u borbu za svoja prava, oni kao kukavice iskorišćuju ono što su radnici izvojevali. Pa ipak, sve to ništa ne smeta vođama iz Saveza privatnih namještenika da svoj savez nazivaju klasno-borbenom organizacijom.

»Organizovani radnik«, Zagreb,
16. septembar 1926, br. 38.

IZ SMEDEREVSKE PALANKE[28]

Palanka, 13. mart 1927.

U zadnje vrijeme počeli su u velikom broju dolaziti radnici u Palanku da traže posla u tvornici vagona »Jasenica«.[29]

Kroz beogradski »Org[anizovani] radnik« više je puta pisano da drugovi ne putuju u Palanku, jer time samo pogoršavaju teško stanje radnika u ovoj robijašnici[30], ali to je bilo uzalud.

Izgleda da radnici ne vjeruju tim opomenama i nasjedaju raznim oglasima tvorničke uprave. Uprava ove tvornice, koja se nalazi u Beogradu, redovito kroz cijelu godinu stavlja u novine oglase da traži 50 i više radnika[31]; a da stvar bude ljepša, onda javlja da treba 50 montera. Šta zapravo rade ti monteri? Ravnaju staro gvožđe i popravljaju vagone. Plaća im iznosi 3 do 5 i pol dinara po satu, a tamo na upravi im je bilo obećano po 8 i pol [do] 10 dinara na sat.

Najčešće se dešava da uprava primi i pošalje radnike u Palanku, a kada dođu tamo, uprava im izjavljuje da još ne može da ih primi, nego neka čekaju par dana. Radnici dolaze sada po nekoliko dana pred tvornicu, dok konačno ne uvide da su prevareni i [da im] ne preostaje ništa drugo nego da prodaju posljednju košulju da bi mogli otputovati natrag. Ovdje treba da bude svakom radniku jasno da uprava to radi sa tendencijom da čim više besposlenih radnika ima pred tvornicom i da time zastrašuje zaposleno radništvo da bude onda poslušno roblje.

Radi se ovdje do 16 sati dnevno, plaće se kreću od 2 i pol do 5 dinara po satu; ovih zadnjih ima vrlo malen broj.

Higijenski uslovi su upravo strašni. Ove je zime oboljela polovica radnika od zapaljenja pluća. Radi prevelikog propuha i zime uprava je dozvolila radnicima da pale razne stare i masne daske od vagona, kod čega se stvara tako strašan zagušljiv dim i plin da su se radnici gušili u tome smradu. Ovdje treba da napomenem da se nisu vatre ložile u kakovim pećima, nego u raznim košarama od gvožđa.

Globe su ovdje na dnevnom redu, globi se radnika ni za što, samo ako se to hoće kojemu poslovođi ili upravniku. Globi se od 20 do 50 dinara. Kuda ide taj novac, to nitko ne zna. Na sve naše tužbe i predstavke Oblasna inspekcija rada ostaje gluha.[32]

Prije mjesec dana bili su izbori radničkih povjerenika.[33] Sa strane uprave činjene su sve moguće zapreke da se to osujeti, ali na naš energičan zahtjev da mi po Zakonu o zaštiti radnika imamo na to pravo[34],

uprava je konačno pristala, ali sa zahtjevom da bude prisutan jedan činovnik od strane uprave. Par dana prije izbora dobile su sve poslovođe i partivođe nalog da zastrašivaju radnike otpustom samo da ne glasaju. Među ovima se je osobito isticao zloglasni stolarski poslovođa Sava. Da stvar bude još interesantnija, kod izbora je bio prisutan kao činovnik sam upravnik sa glasovitim doglavnikom Savom.

Izbori su bili u podne na kapiji, a ta dvojica svakog su radnika fiksirali sa izbuljenim očima, samo da ga zastraše. To im je uostalom i uspjelo, jer je od 300 radnika glasalo samo njih 94. Upravnik je, dakako, bio vrlo zadovoljan i izjavio da ne priznaje povjerenike.

Ovdje, drugovi, ne pomaže više ništa, nego ufaj se u se i u svoje kljuse. Nitko se ne brine za nas, sve socijalne institucije tek su samo na papiru. Mi, drugovi, treba da pristupimo svi u svoju borbenu sindikalnu organizaciju i da onda povedemo energičnu borbu protiv svirepe eksploatacije nezasitne buržoazije.[35]

»Organizovani radnik«, Zagreb,
17. mart 1927, br. 12.
Potpis: Bradop

ZABRANA KONFERENCIJE METALACA[36]

Savez r[adnika] m[etalne] i[ndustrije] i obrta sazvao je za 19. aprila opću konferenciju svih organizovanih i neorganizovanih radnika te struke. Na toj konferenciji trebalo se je pretresti stanje metalskih radnika i raspraviti pitanje organizacije.

Metalci su shvatili važnost konferencije i u punom su broju došli, ali je policija konferenciju zabranila.

Ona je za tu zabranu izmislila nekakove sitne razloge, ali pravi je razlog bio da se spriječi radnicima njihovo grupisanje i tako pomogne nezasitnim poslodavcima.

Taj atak policije naišao je na ogorčenje kod metalskih, kao i kod svih ostalih radnika. Time je opet dan jedan dokaz više da je ova država klasna država, da je ona država kapitalista i bogataša, a da je policija zaštitnik njihov.

Stalni napadi policije na Nezavisne sindikate potvrđuju i tu činjenicu da su oni jedini, iskreni i pravi branioci radničkih interesa i nepomirljivi protivnici buržoazije.[37]

Neka se metalski radnici ne obaziru na razne zapreke, nego neka svi kao jedan prionu uz Nezavisne sindikate, preko kojih će moći voditi uspješnu borbu protiv buržoazije, a za pobjedu svojih interesa!

»Organizovani radnik«, Zagreb,
5. maj 1927, br. 19.

ŠTAMPA KAO AGITACIONO SREDSTVO U RADNIČKOM POKRETU[38]

Nesumnjivo da je štampa jedno od najjačih sredstava u radničkom pokretu za prosvjećivanje i osposobljavanje proletera za borbu protiv kapitalističke klase.

Štampa nam je sačuvala i prenijela iz prošlosti ideje [i] iskustva naših velikih proleterskih učitelja i boraca.

Štampa nam je u današnje vrijeme najpotrebnije i najjače oružje protiv reakcionarne i kapitalističke klase.

Nije dakle čudo kada danas buržoazija u prvome redu najbjesomučnije proganja i kažnjava suradnike [i] novinare radničke štampe.[39] Dok s jedne strane ovako postupa sa pojedincima, sa druge strane »buržoazija« stvara najstrože zakone protiv štampe.[40] Ne radi se ovdje o tom da ti zakoni pogađaju buržoasku štampu, jer rijetki su takovi slučajevi, već da uguše radničku štampu, koja uslijed materijalnih nedostataka veoma teško stoji.

Šta je uzrok tomu da se buržoazija tako mnogo plaši radničke štampe. Uzrok je tomu taj što radnička štampa iznaša sva prljava djela kapitalističke klase. Kroz radničku štampu radni narod grada i sela saznade na vrijeme razne težnje i ciljeve buržoaske politike. Radnička štampa je taj stražar koji budno pazi i svakog časa upozorava proletarijat da bude na oprezu.

S jedne strane, kap[italistička] štampa imade na raspolaganju sva sredstva i može dnevno da izlazi u velikim formatima, da sipa obilatno razne laži.

S druge [strane], radnička štampa može da opstoji samo potporom i žrtvama svjesnih radnika i seljaka.

Kada vidimo od kakve je važnosti rad štampe, dužnost je svakog svjesnog radnika da nastoji da radnička štampa prodre u svako selo, te svako mjesto gdje imade radnog naroda.

Broz

Napisano u maju 1927. u Zagrebu.

AIHRPH, grupa XIX, dosije Josipa Broza Tita.

RADNIČKOJ KOMORI U ZAGREBU[41]

Zagreb, 7. jun 1927.

Na vaš dopis od 2. VI 1927, br. 4287, gdje tražite podatke o visini nadnica koje se plaćaju kvalifikovanim, polukvalifikovanim i nekvalifikovanim radnicima, mi vam odgovaramo slijedeće:

Kvalifikovanim radnicima plaćaju se nadnice od 12 do 15 din. po satu, polukvalifikovanim od 8 do 10 din., a nekvalifikovanim od 5 do 7 din. na sat.

To su podaci koji se podudaraju sa sadašnjim platama radnika po pojedinim preduzećima.

Za
Savez radnika
metalske industrije i obrta
Jugoslavije
Oblasni sekretarijat
Zagreb

J. Broz

AIHRPH, Fond RK, kut. 45, br. 4457.

TKO JE NEPRIJATELJ METALACA

Naši zagrebački socijalpatrioti u zadnje su vrijeme upravo pobjesnili. Njihov »Metalski radnik« i »Crvena zastava«[42] okomili su se svom silom na radnike koji su naši članovi, tj. SRMI i OJ. Oni su angažovali glasovitog *Korošeca*[43], koji neumorno trči od kapije do kapije raznih radionica i tvornica loveći članove, kod čega mora siromah više puta koju gorku pilulu da proguta. Naziva se on od potrebe i revolucionarom, jer je to potrebno, kad su ti radnici još uvijek neki buntovnici i nepomirljivi klasni borci, a mogli bi sasma u miru živjeti, organizovati se u njihovom savezu, plaćati redovito članski ulog, čekati bolje dane, dok se buržoazija popravi i uvidi da i radnici trebaju živjeti.

To bi sve bilo još kako-tako, ali ta gospoda patrioti upotrebljavaju i služe se u svojoj štampi najpodlijim klevetama i lažima protiv svakog radnika koji ne misli kako oni hoće. Ovdje ćemo iznijeti jedan slučaj koji se tiče »*I. Hrv*[*atske*] *ljevaonice strojeva*«.[44] Ljevači iz toga preduzeća nalaze se u vrlo teškom i nepodnošljivom stanju. Akordni rad i šikaniranje radnika od strane poslovođe *Kriveca* prisilio je radnike ljevače da su se gotovo svi organizovali u SRMI i OJ osim dvojice, koji su već u Sloveniji bili članovi URS-a, ali to tim radnicima nije smetalo da su zajednički dolazili na *sastanke* sa ostalim radnicima ljevačima iz svih zagrebačkih radionica, gdje su se dogovarali kako će poboljšati svoj položaj.

Vjerni svojoj cjepačkoj ulozi, socijalpatrioti su u 25. broju »Crvene zastave«[45] na ordinaran način klevetali ljevačke radnike iz »I. Hrv[atske] lj[evaonice] strojeva«, nazivajući ih komuncima i da proganjaju radnike koji dolaze iz Slovenije a njihovi su članovi, da se bore za prekovremeni rad itd. Sve je to prosta laž i kleveta.

Socijalpatriotima smrdi solidarnost radnika, boje se da se radnici ne bi protiv njihove volje ujedinili, jer znadu da bi onda njima odzvonilo zauvijek.

Ovo vam, gospodo, ne pali: isti vaši članovi su se na sastanku, kad im je to pročitano, zgražali i odlučno izjavili pred svima da oni nisu to pisali.[46] Dakle, isfabricirali ste to sami da razbijete zajedničku borbu radnika, ali vam to neće uspjeti.

Radnici metalci, ne dajte se pokolebati od takvih i njima sličnih, koji su neprijatelji radnika. Sada vam je više nego ikada potrebna sloga i zajednička borba, da si poboljšate svoje teško stanje.

»Organizovani radnik«, Zagreb,
7. jul 1927, br. 28.
Potpis: Metalac

POLOŽAJ BRAVARSKIH RADNIKA

Kada bi čovjek pristupio tačnom opisivanju stanja koje danas vlada u bravarskim radionicama, mnogi bi pomislio da su to priče iz srednjega vijeka.

Higijenske prilike gotovo u svim preduzećima upravo su strašne. Bravarski radnici rade po ovoj nesnosnoj vrućini, u raznim smrdljivim rupama, bez ikakve ventilacije na ubijstvenoj žegi, [u] prašini i smradu po 14 i više sati dnevno. Iscrpeni do iznemoglosti, nesigurna koraka i upravo očajnog izgleda izlaze ti ljudi iz tih robijašnica.

Nikada nisu bravarski radnici bili u gorem položaju nego što su danas, ali nisu bili nikada [ni] tako slabo organizovani i dezinteresovani prema svojim sindikalnim organizacijama kao što su to danas.

Poslodavci, pohlepni za obogaćivanjem, a videći da nemaju pred sobom nikakve snage koja bi se mogla oduprijeti toj svirepoj eksploataciji, postali su upravo drski.

Danas, kada je konjunktura za tu struku vrlo povoljna, tim poslodavcima kao princip je svakodnevno izbacivanje i mijenjanje radnika.

Radionice koje su na zimu zapošljavale do 10 radnika, sada u sezoni upošljavaju oko 30 radnika. Poslodavci, poslovođe i razni korumpirani štreberi* ganjaju te radnike bjesomučno.

Plaće bravarskih radnika su tako mizerne da se čovjek u čudu pita: pa od čega ti ljudi žive? Obično 4 — 5 — 6, a rijetko do 8 dinara na sat može bravarski radnik da dobije danas plaću, ali taj mora biti već stariji, iskusniji u svim poslovima, a k tomu obično su to ljudi sa ženom i po nekoliko djece. Te obitelji kraj tako mizernih plaća već u sredini tjedna nemaju šta da jedu.

Tko je tomu svemu kriv?

Mnogo krivnje leži na samim radnicima. Radnici, mjesto da idu u organizaciju i putem organizacije povedu borbu za čovječniji život, oni se nadaju i prepuštaju milosrđu poslodavaca i kapitalista.

---

* Štreber (od njemačke riječi Streber), laktaš, karijerist. — *Red.*

Bravarski radnici treba da se sjete prijašnjih vremena kada su bili organizovani, kada su diktirali gotovo svake sezone svoje zahtjeve i gotovo uvijek pobijedili.

Bravarski radnici treba da se i sada trgnu iz te pasivnosti, da se grupišu u svoje klasno-borbene sindikalne organizacije, pa da zauzmu opet ono mjesto kao što su nekada imali.

»Organizovani radnik«, Zagreb,
14. jul 1927, br. 29.
Potpis: Metalac

BLAMAŽA S TAKOZVANOM »KOMUNISTIČKOM« ZAVJEROM U HRVATSKOM PRIMORJU[47]

Gotovo sva buržoaska štampa, a uglavnom sušački »Novi list«, donašali su opširne članke o nekakovoj komunističkoj zavjeri i pripremi revolucije u Primorju, koja da je pravovremeno otkrivena i spriječena marljivim nastojanjem žandarmerije i njezinog komandanta na Sušaku.[48]

Pisalo se tu svašta: da su uhvaćeni dopisi i veze sa Komunističkom internacionalom u Moskvi[49], o štrajkovima, ćelijama, paklenim strojevima i o samoj centrali, koja da je bila smještena u Bakru, »od kuda da se je rukovodilo cijelim pokretom«.[50]

Najinteresantnije jeste to da oni kažu kako je revolucija imala izbiti putem štrajkova.[51] Mi se u čudu pitamo: gdje i u kojem preduzeću bi buknuo štrajk, kad se nigdje ne radi? Radni narod Primorja tako rekuć umire od gladi jer nema zarade.

Buržoasku »brigu« o Primorju prevareni radni narod prozreo je i počeo se listom okupljati oko Republikanskog radn[ičkog] selj[ačkog] saveza.[52] To su opazile sve buržoaske stranke, osobito kod zadnjih oblasnih izbora, gdje je, na primjer u Kraljevici, listina rad[nika] i seljaka bila druga po broju glasova.[53]

Najviše su se prepali radićevci, pa onda demokrati i radikali[54], koji su godinama varali i vukli siromašni primorski narod za nos, obećavajuć stalno željezničku prugu od Bakra do Kraljevice, samo da glasaju za njih.

Da te buržoaske stranke ne prođu kod ovih parlamentarnih izbora još gore nego kod oblasnih, dale su mig vlastima i žandarmeriji da pozatvaraju po njihovom mišljenju najopasnije protivnike a, ujedno, da zaplaše ostali radni narod, jer su htjeli time zapriječiti postavljanje listine radnika i seljaka.[55] Zbog toga je u Kraljevici uapšeno 5 radnika, u Hreljinu 3, Bakru 1 i Zagrebu 2.[56] Kod premetačine nije nađeno ni kod koga ništa, nego knjige koje su dozvoljene. Tako su, na primjer, zaplijenjene kod jednog radnika knjige od Turgenjeva i Sjenkjevičev *Quo vadis*.[57] Ovo ima da bude veza sa Moskvom zato valjda jer je Turgenjev bio Rus.

Premda se je u Bakru, gdje su drugovi bili 8 dana pod istragom, pokazalo da nema nikakve krivice radi koje bi se moglo te radnike sudbeno proganjati, ipak je žandarmerija po nalogu vlasti 10 radnika

čvrsto okovanih u lance kao najgore razbojnike sprovela u Ogulin k Sudbenom stolu.[58] Time se je htjelo barem donekle opravdati i zabašuriti blamažu i postupak vlasti i pisanje buržoaske štampe.

Nakon preslušavanja u Ogulinu puštena su odmah sedmorica radnika na slobodu, a zadržani su bili Broz, Dujmić i Celer. Dne 21. VIII puštena su još dvojica, a ostao je samo drug Dujmić do rasprave, da barem nešta bude za pokriće te blamaže.[59]

Trebalo je samo vidjeti kako su radnici Bakra oduševljeno pozdravljali okovane drugove kada su ih žandari baš za vrijeme korza tjerali kroz Bakar za Ogulin.[60] Time se je htjelo zaplašiti ostali radni narod Primorja, no polučilo se je baš protivno; vlasti mogu okovati ruke i noge, no ne mogu da okuju mozak. Lanci i gvožđe je posljednja zapreka, koju će sloga radnika i seljaka lako moći otkloniti. Radni narod Primorja pokazati će ovaj puta da se nije dao zaplašiti, da će listom glasati za Radničko-seljački republikanski savez.

»Borba«, 27. avgust 1927, br. 41.
Potpis: B.J.

POSTUPAK JEDNOG BRAVARSKOG OBRTNIKA PREMA RADNICIMA

U Ilici, u blizini Iličkog trga, postoji jedna bravarska radiona, čiji je vlasnik zaboravio da živimo u dvadesetom vijeku[61], te da su prošla vremena kada se je sa radnicima moglo postupati onako kao što to on čini danas.

Njegov postupak prema pomoćnim radnicima više je nego nečovječan; on ih nagoni da rade kao životinje. Kod posla ne smiju ni riječ progovoriti, jer inače bivaju smjesta otpušteni. Tako je neki dan otpušten radnik J. Barić samo zbog toga što je jednog druga nešto upitao. Radničke plate u radionici toga gospodina najniže su u Zagrebu, i zbog toga radnici su stalno napola gladni, a poslodavac gomila profit. Ako se koji radnik usudi prigovoriti gladnim nadnicama, on mu bahato odgovara: ako si nezadovoljan, možeš otići.

Postupak prema naučnicima, koji su slabiji i neotporniji, još je kudikamo gori. *Batine, ćuške, psovanje majke na dnevnom su redu od jutra do kasno u noć!* Ovako taj uvaženi obrtnik »odgaja« mlade radnike koje je bijeda natjerala da kod njega uče zanat.

Mi poručujemo tome obrtniku da prestane sa svojim divljačkim proganjanjem i vrijeđanjem radnika, jer ćemo inače poduzeti druge mjere. Da stanu na kraj bezobzirnoj samovolji svog poslodavca, radnici će moći samo na taj način ako se organizuju u svoju strukovnu organizaciju, koja je već mnogim nezasitnim pljačkašima postavila na nos željeznu brnjicu. Drugovi, pristupajte u vaš *Savez radnika metalne industrije i obrta.*

»Organizovani radnik«, Zagreb,
29. septembar 1927, br. 40.
Potpis: Metalac

»BATA« PRED ŠTRAJKOM

Radnici tvornice cipela »Bata« u Zagrebu nalaze se pred štrajkom.[62] Štrajk je izazvan nepriznavanjem povjerenika sa strane poslodavca.[63] Međutim, nepriznavanje povjerenika jeste samo manevar poslodavca, sa kojim se hoće da ispita snaga radnika. Nedavno izvršena tehnička reorganizacija dotičnog poduzeća potiče poslodavca da troškove te reorganizacije svali na prvom mjestu na radnike. Tu se radi uglavnom na obaranju nadnica i kolektivnog ugovora. Nadnice su zapravo već oborene ukoliko su porasle uvođenjem modernih strojeva, tj. ukoliko su prekoračile nadnice koje su radnici imali do uvođenja novih strojeva. Ali to g. poslodavcu nije dovoljno. Dakle, radi se o općem nasrtaju na prava i tekovine radnika.

Istina, poslodavac, navodno, priznaje u načelu povjerenika, samo ne priznaje onog *koji se njemu ne sviđa.* Drugim riječima, on bi htio da sâm izabere povjerenika. Na primjedbu radnika da oni ne biraju povjerenika za poslodavca nego za sebe, a još manje po želji i prohtjevima poslodavca, dobili su odgovor da on ne može priznati povjerenika koji je grub i samo će *onoga priznati koji je za klasnu saradnju.* Dakle, tu leži zec.

Da bi se izbjegao štrajk, stvar je predata Inspekciji rada, [i] još je u toku, pošto se poslodavac nije htio odazvati na dva poziva Inspekcije rada, pa je pozvat treći put. Radnici treba da su pripremni za borbu.

»Organizovani radnik«, Zagreb,
6. oktobar 1927, br. 41.

DRŽAVNOJ BERZI RADA ZAGREB[64]

Izvještavamo naslov da su radnici tvornice »Bata« 5. X stupili u štrajk. Štrajk je izbio povodom nepriznavanja radničkih povjerenika i nepoštivanja kolektivnog ugovora od strane poslodavca. U štrajku se nalazi 13 radnika.

Umoljava se naslov da na eventualnu potražnju radnika dotičnom preduzeću ne šalje radnike.

Zagreb, 6. X 1927.

[Za Centralnu upravu
Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta
Jugoslavije]

AIHRPH, Fond SRKPI i OJ, kut. 11.

IZ SAVEZA RADNIKA METALNE INDUSTRIJE I OBRTA JUGOSLAVIJE

Stanje turpijaških radnika u Zagrebu je tako hrđavo da se čovjek prosto pita: kako ti ljudi mogu da izdrže tako težak posao za tako malu plaću i kako mogu da izdrže u radionici? No kada se ima na umu da su ti radnici u najvećem broju neorganizovani, onda mu postane jasno kako i zašto oni rade pod tim i takovim uslovima. Da je to stanje zaista teško, vidi se po tome što su se i turpijaški radnici počeli da bude, te su dne 3. X o. g. održali sastanak svih turpijaških radnika iz obje tvornice turpija u Zagrebu, koliko ih uopće ima te vrsti u Zagrebu.

Na sastanak se odazvalo jedno 8—9 drugova iz tvornice »Šmid«, koji su donekle organizovani u SMRJ i kod nas u SRMI i OJ, i jedno 12—13 drugova iz tvornice »Faber i sin«, koji nisu nigdje do sada bili organizovani.[65]

Na sastanku je od SRMI i OJ bio prisutan drug Đuro Đaković, kao oblasni sekretar[66], koji je prisutnima iscrpno izložio stanje radničke klase, a turpijaških radnika napose, ukazavši im i na uzroke takovog stanja, kao i način kako da se to stanje popravi, napominjući prisutnima da je borba radničke klase teška i dugotrajna, ali je radnička klasa prisiljena da istu vodi pokraj svih zapreka, koje joj stoje na tome putu. Prisutni su pažljivo saslušali izlaganja druga referenta, te su nakon njegovog izlaganja postavili neka pitanja, kao na primjer:

Kako je došlo do rascjepa radničkog pokreta?[67] Tko je kriv da nije do sada došlo do ujedinjenja? Šta bi bilo sa onima koji bi pristupili iz SMRJ u SRMI i OJ ako su stranci? Oni bi [bili] izloženi progonima sa strane policijskih vlasti, na osnovu dostava socijalpatriota! Karakteristično je da je ta pitanja postavljao jedan neorganizovani radnik, koji za primjer navodi svoj slučaj! Za njega je, veli on, Ivan Korošec nagovarao radnike da mu podmetnu »kuku«, što drugim riječima znači: da ga radnici istisnu iz posla!

Drug Đaković je prisutnima izložio: 1. Kako se je radnički sindikalni pokret ujedinio travnja mjeseca 1919. godine.[68] Tome ujedinjenju pristupile su gotovo sve tada postojeće radničke sindikalne organizacije izuzevši: Opći radnički savez za Hr[vatsku] [i] Sl[avoniju] sa Vitomirom Koraćem na čelu, Strokovnu komisiju za Sloveniju sa Antonom Kristanom i Tokanom na čelu i Opći radnički savez za B[osnu] [i] H[ercegovinu] sa Jovom Šmitranom na čelu.[69] Oni tada nisu pristupili tome

ujedinjenju, no i bez njih je sindikalni pokret bio tako jak da se je jugoslovenska buržoazija zabrinula za svoj višak vrijednosti (profit). Zato je i učinila prvi generalni juriš na radnički pokret aprila mjeseca 1919. godine, mada tada pokret nije imao ni naziv nezavisni, »komunistički«[70] itd. itd. Treba da shvate svi radnici, pa i drugovi turpijaši, da će buržoazija da napada svaki radnički pokret koji stoji na ispravnom stanovištu klasne borbe, odnosno koji je u stanju da štiti radničke interese, pa ma kako se taj pokret zvao! Tako po toj stvari imamo i pismenih dokumenata, od Živka Topalovića u njegovoj brošuri »Generalni napad jugoslovenske buržoazije na radnički pokret« 1919. god.[71] Drugovi, nama treba da bude jasno da će nas buržoazija napadati sve dotle dok naš pokret ne bude toliko jak da se tim progonima bude mogao oduprijeti. Zato je iluzija i misliti da se mi možemo mirno razvijati bilo pod kojom firmom, te tko god vam o tome priča, taj vas svjesno ili nesvjesno odvraća od klasne borbe.

2. Za to što do sada nije došlo do ujedinjenja, ima i do organizovanih radnika krivice, i to do onih koji rade u radionicama a organizovani su u paralelnim klasnim sindikalnim organizacijama zato što su jedni prema drugima borbeno raspoloženi, mjesto da u zajedničkim akcijama brane svoje interese, koji su identični (istovjetni), jer nas jedno te isto zlo tare! Tko neće takovog zajedničkog istupanja, taj svjesno ili nesvjesno neće da se stavi u obranu radničkih interesa, te na taj način čini zločin prema radničkoj klasi. Za ujedinjenje je vođena dugogodišnja kampanja, pa je došlo i do zajedničkih pregovora glavnih foruma (GRSJ i CRSOJ 1925. godine).[72] Ta kampanja i sve te akcije bile [su] na pogrešnom putu, jer su vrhovi pretpostavljali da trebamo usvojiti sve ono što oni zaključe i utvrde, no to se je pokazalo kao neispravno, jer mi u radionicama nismo bili za to pripremljeni, nego smo, naprotiv, jedni na druge napadali čak i fizički. Zato mi iz radionica treba da pitanje ujedinjenja uzmemo u svoje ruke, pa će tek tada do istoga i doći, jer je ono naše životno pitanje, jer smo bez njega neotporni u zaštiti svojih interesa. Da li će to kome biti pravo ili ne, mi se ne smijemo da osvrćemo, a naročito se ne smijemo osvrtati na uredsku i komorsku birokratiju, koja je riješila svoj socijalni položaj sa masnim plaćama u tim radničkim institucijama, pa im je sada interes radničke klase deveta rupa na svirali, jer oni već i ne znaju kako radnička klasa živi.[73] Radnička je klasa za njih potrebna samo utoliko ukoliko bi im trebala da im zaštiti njihove masne položaje! Čim to ne može, oni traže zaštite gdje bilo ili, ako neće, tada oni rade na sve moguće načine protiv nje, tj. protiv radničke klase. Za to nam je najbolji primjer: isključenje Nezavisnih sindikata iz evidencije Radničke komore, koje im je trebalo zato da bi sačuvali svoje masne položaje![74]

3. Što se tiče pristupanja drugova stranaca u naš Savez, mi iz toga ne pravimo nikakovo pitanje. Ako postoji sumnja da bi ih netko zato denuncirao, onda je bolje da ostanu tamo gdje su do sada organizovani,

RODNA KUĆA JOSIPA BROZA TITA U KUMROVCU

U OVOJ ZGRADI U SISKU BILA JE RADIONICA NIKOLE KARASA U KOJOJ JE JOSIP BROZ IZUČAVAO BRAVARSKI ZANAT OD 1907. DO 1910.

Ime kalfe: Broz Josip

Zanimanje: bravar

Rodno mjesto: Kumrovec, Sela Zagorska, Klanjec, Hrvatska

Zavičajno mjesto: kao napose

Posjeduje:

a) Poslovnu knjigu ~~obrtnog zbora~~ obrtne oblasti ~~obć. poglavarstva~~ u Sisku od dne 24/9. 1910. br. 18/910.

b) privremenu izkaznicu obrtnog. sbora u Zagrebu od br. , koja mu je oduzeta dne i mjesto nje izdana poslovni knjiga pod a)

Osobni opis:

Godina rodjenja: 1893

Usta: pravilna

Zubi: zdravi

Vlasi: smedje

Brada: [illegible]

Osobni znakovi: /

Duplikat izdan po obrtnom zboru ~~obrtnoj oblasti~~ ~~obć. poglavarstvu~~ u Zagrebu od dne 26. studenoga 1920 br. 902.

Triplikat izdan po obrtnom zboru obrtnoj oblasti obć. poglavarstvu u od dne br.

FAKSIMIL PRVE STRANE RADNOG KARTONA JOSIPA BROZA KOD OBRTNOG ZBORA U ZAGREBU OD 26. NOVEMBRA 1920.

KUĆA U VELIKOM TROJSTVU U KOJOJ JE RADIO I STANOVAO JOSIP BROZ OD 1921. DO 1925.

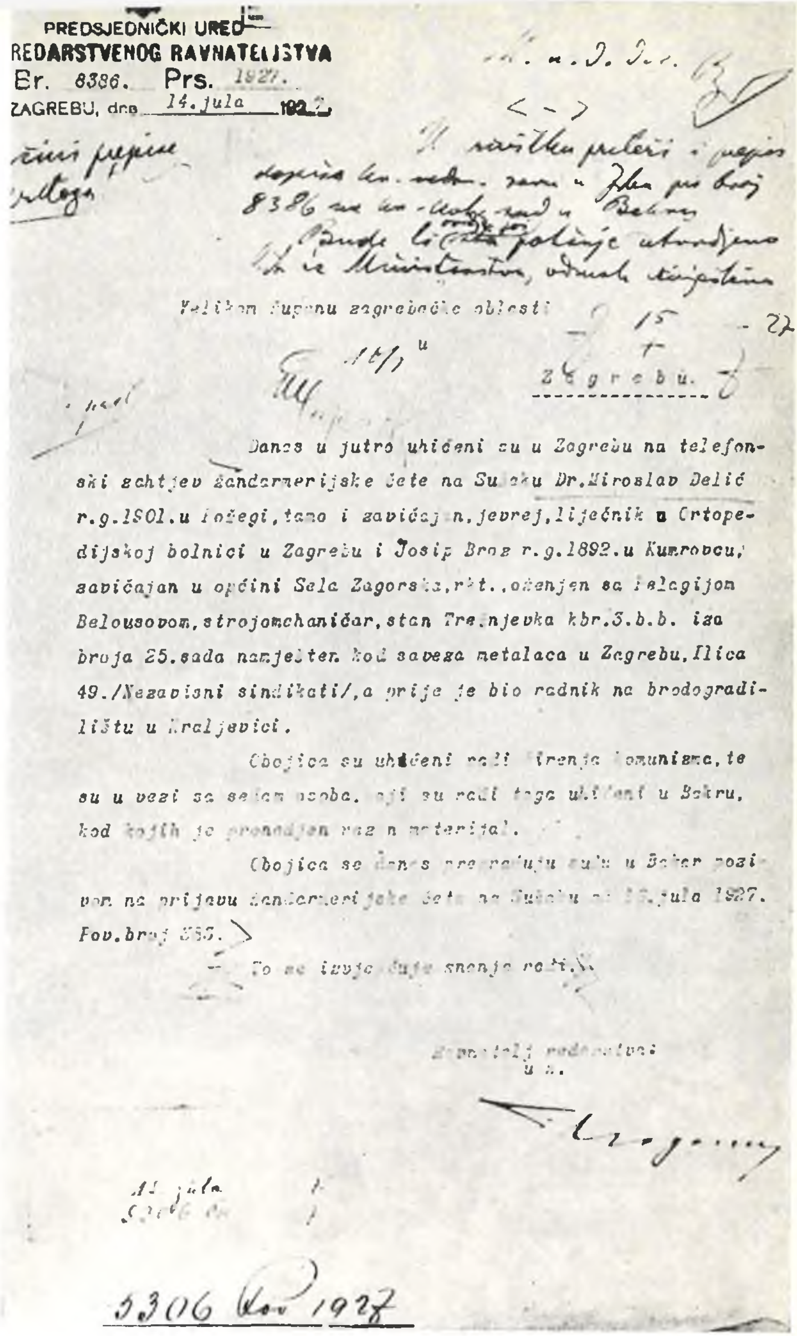

PREDSJEDNIČKI URED
REDARSTVENOG RAVNATELJSTVA
Br. 8386. Prs. 1927.
ZAGREBU, dne 14. jula 1927.

Velikom županu zagrebačke oblasti

u

Zagrebu.

Danas u jutro uhićeni su u Zagrebu na telefonski zahtjev žandarmerijske čete na Sušaku Dr. Miroslav Delić r.g.1901. u Požegi, tamo i zavičajan, jevrej, liječnik u Ortopedijskoj bolnici u Zagrebu i Josip Broz r.g.1892. u Kumrovcu, zavičajan u općini Sela Zagorska, rkt., oženjen sa Pelagijom Belousovom, strojomehaničar, stan Trešnjevka kbr.3.b.b. iza broja 25. sada namješten kod saveza metalaca u Zagrebu, Ilica 49. /Nezavisni sindikati/, a prije je bio radnik na brodogradilištu u Kraljevici.

Obojica su uhićeni radi širenja komunizma, te su u vezi sa sedam osoba, koji su radi toga uhićeni u Bakru, kod kojih je pronadjen razni materijal.

Obojica se danas [illegible] u Bakar pozivom na prijavu žandarmerijske čete na Sušaku od [illegible] jula 1927. Pov. broj [illegible].

To se izvješćuje znanja radi.

Ravnatelj redarstva:
u z.

FAKSIMIL IZVJEŠTAJA KRALJEVSKOG REDARSTVENOG RAVNATELJSTVA U ZAGREBU OD 14. JULA 1927. O HAPŠENJU JOSIPA BROZA

ZATVOR OGULINSKOG OKRUŽNOG SUDA U FRANKOPANSKOJ KULI U KOME JE JOSIP BROZ BIO ZATVOREN 1927. i 1934.

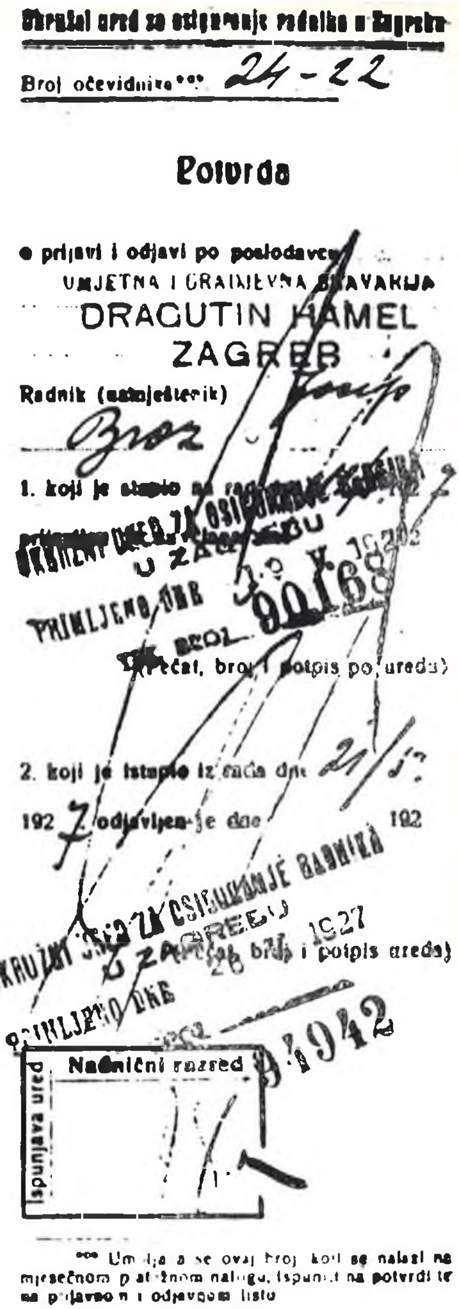

Okružni ured za osiguranje radnika u Zagrebu

Broj očevidnika*** 24-22

Potvrda

o prijavi i odjavi po poslodavcu

UMJETNA I GRAĐEVNA BRAVARIJA
DRAGUTIN HAMEL
ZAGREB

Radnik (namještenik) Josip Broz

1. koji je stupio na rad ...

OKRUŽNI URED ZA OSIGURANJE RADNIKA U ZAGREBU
PRIMLJENO DNE ... 192
BROJ 90168

(Pečat, broj i potpis po ureda)

2. koji je istupio iz rada dne 21/5

192 7 odjavljen je dne ... 192

OKRUŽNI URED ZA OSIGURANJE RADNIKA U ZAGREBU
PRIMLJENO DNE 28 ... 1927
BROJ 91942

(Pečat, broj i potpis ureda)

Nadnični razred
ispunjava ured

*** Umoljava se ovaj broj koji se nalazi na mjesečnom platežnom nalogu, ispuniti na potvrdi te na prijavnom i odjavnom listu

FAKSIMIL POTVRDE OKRUŽNOG UREDA ZA OSIGURANJE RADNIKA U ZAGREBU
O RADNOJ PRIJAVI I ODJAVI JOSIPA BROZA (MAJ 1927).

ІСТВЕНИК КУЋЕ
STVENIK KUĆE

ЕЛ
EL

ЊЕГОВ СТАН
NJEGOV STAN

ПРИЈАВА — PRIJAVA 21813

ПРИЈАВЉУЈЕ СЕ: — PRIJAVLJUJE SE:

лица, број, спрат — Ulica, broj, sprat	Ивањковачка бр. 6
ме породично и рођено. За удату или удовицу и рођено име мужа и девојачко породично име / ne porodično i rođeno. Za udatu ili udovicu i rođeno ime muža i devojačko porodično ime	Броз Јосип
анимање — Zanimanje	Бравар
ржављанство — Državljanstvo	Југословенска
ан, месец и год. рођења — Dan, mesec i god. rođenja	1892 г.
есто рођења, срез земља — Mesto rođenja, srez zemlja	Кумровац
авичајна општина, срез, земља — Zavičajna opština, srez, zemlja	Загорске
рачно стање — Bračno stanje	
ера — Vera	
ођено име оца и мајке, и мајчино девојачко презиме / ođeno ime oca i majke, i majčino devojačko prezime	Франо - Марија
ашњи стан у Београду: улица и број, или у ком другом месту: село, срез, Бановина / anlji stan u Beogradu: ulica i broj, ili u kom drugom mestu: selo, srez, Banovina	

ЖЕНА И ДЕЦА ИСПОД 18 ГОДИНА — ŽENA I DECA ISPOD 18 GODINA

Рођено име и девојачко породично име жене и рођено име деце / Rođeno ime i devojačko porodično ime žene i rođeno ime dece	мушко / muško	женско / žensko	Дан, месец и година рођења / Dan, mesec i godina rođenja	Место рођењ / Mesto rođenja

НАПОМЕНА:
NAPOMENA:

Станар — Stanar

(датум) (datum) 31.X.1926 г.
(место) (mesto) Београд

Власник куће-управитељ-стан
Vlasnik kuće-upravitelj-stanod
Перо Стојанов

FAKSIMIL PRIJAVE STANA U BEOGRADU OD 31. OKTOBRA 1926.

kako ne bi bili izloženi maltretiranju vlasti na osnovu tako podlih i niskih podvala sitnih dušica. Ako takovih ima i u SMRJ, onda je to više nego sramota, jer je najpodlije biti denuncijant! Da takovih ima među socijalpatriotima, to je više nego sigurno, jer su, na primjer, i mene na jedan indirektni način denuncirali — da primam pomoć iz Crvene pomoći i štipendiju iz Moskve, što je dakako sve laž.[75] To, razumije se, samo po sebi izaziva progone sa strane policijskih vlasti, kojima su izloženi oni protiv kojih se tako piše. Ja vam ovo, drugovi, napominjem zato da biste vi o tome malo razmislili šta to ima da znači; za mene je to već davno jasno, jer sam to osjetio na vlastitim leđima.

Drugovi turpijaši i ostali kovinarski radnici, vi treba da se jedanput okanete toga mrtvila, te da sami pristupate svojoj sindikalnoj organizaciji, da se u njoj klasno prosvijetite, kako biste mogli i druge svoje drugove po patnji privoditi u svoju klasnu organizaciju. Zato, drugovi, na posao, jačajte sami sebe i spremajte se za borbu, koja nam svima predstoji! Drugovi turpijaši, imajte u vidu da ćete samo takovim zajedničkim radom doći i do jedinstvene sindikalne organizacije, do jedinstvenog i moćnog Saveza radnika metalne industrije i obrta, koji će biti u stanju da zaštiti, u svakom pogledu, vas i vaše interese. Stoga svi u organizaciju!

Nakon kraće izmjene misli o svim tim pitanjima taj je sastanak zaključen i tako je udaren temelj proširenju i jačanju organizacije.

»Organizovani radnik«, Zagreb,
6. oktobar 1927, br. 41.

ŠTRAJK KOD »BATE«[76]

Već osam dana traje štrajk u tome poduzeću. Radnici su bili prisiljeni da se prihvate toga sredstva u borbi za poštivanje kolektivnog ugovora, radničkog povjerenika i otpusta dvojice radnika, od kojih je jedan bio izabrani povjerenik.

Odmah u početku štrajka dao je direktor toga poduzeća, koji je inače stranac, od policije zatvoriti tri radnika, i to Augusta Krampeka, Franju Rožića i 13-godišnjeg naučnika Egidija Klopčića.

Ovdje još iznašamo imena onih nesavjesnih radnika koji su nastupili kao štrajkbreheri*: Blaž Pužar, Martin Pongračić, kao glavni maher i pomoćnik poslodavca, koji za novac vrbuje štrajkbrehere, i neki smetenjak Andrija Kranjčec, koji okolo smuti radnike da idu raditi u ovom poduzeću.

Drugovi radnici, zapamtite imena tih izdajica radničke klase i pokažite im svoj prezir.

»Organizovani radnik, Zagreb,
13. oktobar 1927, br. 42.
Potpis: Radnici kožarci

---

* Štrajkbreher (od engleske riječi Strikebreaker, štrajkolomac), radnik koji bez saglasnosti s drugovima prestaje da štrajkuje i dolazi na rad u preduzeće, izdajnik klasnih interesa radnika. — *Red.*

PODRUŽNICI SAVEZA RADNIKA KOŽARSKO-PRERAĐIVAČKE INDUSTRIJE I OBRTA JUGOSLAVIJE[77] — ZAGREB

Zagreb, 2. novembar 1927.

Dragi drugovi,

IOMRSV na svojoj sjednici održanoj dne 31. X 1927. donio je zaključak da se obrati na vas ovim dopisom glede kvote Mjesnom r[adničkom] s[indikalnom] v[ijeću].[78]

Pošto su svi savezi osim drvodjelaca[79] prestali sasma da plaćaju kvotu, to je ovo MRSV došlo u težak materijalni položaj, a samim time onemogućeno mu je kao najvišem forumu sind[ikalne] org[anizacije] u ovom mjestu da svoj rad na korist radnika i organizacija razvija onako kako bi to bilo potrebno.

Kvota se plaća 50 posto od kvote koju dobivaju pojedine podružnice od svojih saveza. Na primjer, drvodjelci su platili za mjesec septembar o. g. MRSV 494 din. i 42 pare, i prema tome ne može biti nikakva isprika ostalih podružnica da one to ne mogu da plate.

Pozivamo vas, drugovi, a smatramo da morate to i sami znati, da je potrebno tu kvotu namiriti ovom MRSV.

Uz drugarski pozdrav

za
[Izvršni odbor]
Mjesnog radničkog sindikalnog
vijeća, Zagreb

J. Broz

AIHRPH, Fond SRKPI i OJ, kut. 22.

IZ RADIONICE »BRASS«, MEDULIĆEVA ULICA 10

U toj radionici vrše se sve moguće šikanacije i maltretiranja radnika, počam od banalnih izraza pa do ćuškanja, razumije se mlađih radnika. Isto se tako vrši skandalozno maltretiranje pri isplati zarađenih dnevnica subotom, tako da radnici malo koju subotu dobiju potpunu isplatu, ne zato što poslodavac ne bi imao novca, već zato što on hoće da ih na taj način maltretira. U toj radionici težak je problem kako da radnici dođu do svoje teško zarađene plaće, jer im poslodavac pokazuje novac, koji bi im morao kao zaradu dati, ali im ga ipak ne dâ. To znači da on radnike na taj način izaziva, pa zato neka mu ne bude jednoga dana začudo ako bi se radnici razbjesnili, pa svoju zaradu sami uzeli, a njega još i nalupali.

U toj je radionici namješten neki poslovođa Filip Marković, koji ima divljački postupak prema radnicima, razumije se prema mlađima, koje tuče i ćuška. Tako je u srijedu dne 26. X o. g. tukao mladog radnika druga Višeka, koji je i odviše slab da bi gospodinu poslovođi istom mjerom vratio. Ali neka gospodin poslovođa ne zaboravi da bi jednoga dana mogli drugi radnici stati u obranu svoga slabijeg druga, jer to je njihova dužnost i tada bi se gospodin poslovođa mogao hrđavo provesti.

Mi pitamo pozvane faktore: zar se u tome sastoji bezbjednost građana, da pojedini divljaci mogu radnike u radionicama tući? Danas postoji u naprednijim zemljama zakon za zaštitu životinja, a kod nas se i ljude nekažnjeno tuče! Zar to nije sramota? U ovoj se zemlji radnike progoni kao divlje zvijeri zato što se hoće da organizuju, da ovakovim divljačkim postupcima stanu na put i da bar donekle obezbijede sebi život dostojan čovjeka.

Uz gospodina poslovođu ima zaposlena i jedna vrangelovka, Sofija Podolski, koja vrši špijunsku ulogu u radionici.[80] Ona je u toj ulozi toliko revna da radnike denuncira ni krive ni dužne, samo da bi se na taj način što bolje dodvorila poslodavcu, zaboravljajući pri tome da je i sama radnica i mučenica. I ona treba da ima na umu da bi ju ta njena sramna uloga mogla skupo stajati.

»Tvorničaru« metalne robe »Brass«, kao i svima ostalima njemu sličnima poručujemo: vi možete da zavodite razne protuzakonite mjere samo zato što radnici nisu dobro organizovani, no oni to kao radnici

počimaju da uviđaju, pa su se počeli da okupljaju u svoju strukovnu organizaciju. Od toga ih neće nikakova, pa ni vaša prijetnja odvratiti. Vi vašu prijetnju ostavite za sebe, a radnicima radije isplaćujte tačno njihovu zaradu, koju oni zarade i za vas i za sebe. Jer vaše prijetnje upućene radnicima neće ih odvratiti od pravilnoga puta, da pristupaju u svoju strukovnu organizaciju i da druge radnike privode u istu. Oni će samo na taj način stati na put raznim vašim mahinacijama, naročito u pogledu traženja izvještaja koji vi od radnika tražite i koji su više nego smiješni. Vi, na primjer, u istom kažete: »Potpisani odgovaram gubitkom cijele ove tjedne zarade i gubitkom namještenja za krivo unesene bilješke.«[81]

Pitamo vas da li su radnici vaše radionice ujedno i poslovođe i knjigovođe vaše? Da li vi i na taj način mislite nešto da zaradite, kada izdajete takove befele*, kao što su ti vaši tjedni izvještaji!

Ako želite imati tačan pregled o početku i prestanku rada u vašoj radionici, vi tada naručite kontrolne satove sa karton-kartama, koji pokazuju u minutu kad je radnik počeo i kad je prestao raditi. Ali ovako kako vi želite da uvedete u svojoj radionici, to vam neće nikada uspjeti tačno uvesti.

Drugovima kovinarskim radnicima pomenute radionice, kao i ostalim savjetujemo da u pomenutu radionicu ne idu tražiti posla. Organizirajte se, drugovi, jer ćete samo putem čvrste i jake organizacije spriječiti sva maltretiranja poslodavaca, kao i ostala, ma s koje strane ona dolazila. Zato svi u organizaciju.

Živjela klasna solidarnost radnika! Živio Savez radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije!

»Organizovani radnik«, Zagreb,
3. novembar 1927. br. 45.
Potpis: Radnik

---

* Befel (od njemačke riječi Befehl) zapovijest, naređenje. — *Red.*

IZ RADIONICE DRŽAVNIH ŽELJEZNICA U ZAGREBU

U petom odjeljenju pomenute radionice imade jedan naslovni poslovođa, imenom Barilar, koji misli da živimo u doba feudalnog robovanja ili mađarsko-mađaronskog režima[82], a zaboravlja da se mi nalazimo u 20. vijeku. On zaboravlja da su prošla vremena kada se je sa radnicima moglo postupati i postupalo kako on to danas čini.

Njegovi postupci prema radnicima nisu jednaki, on ima za radnike dva načina postupanja; jedni su neopravdano privilegirani (povlašćeni), dok su drugi bez razloga maltretirani (progonjeni) na sve moguće načine. Tako se je kultura toga gospodina pokazala nedavno prema jednome našemu drugu stolaru, kada je radio 2 prozora a da ih nije keljio (lajmovao*), jer se isti ne otvaraju nikako, te, prema tome, nije nužno keljiti ih. Taj se je gospodin toliko izderao na toga našeg druga da je upravo sramota da tako prost može biti jedan poslovođa u državnoj radionici, gdje se traži neki inteligentski ispit. Mi se pitamo: da li taj gospodin ima taj ispit, te da li je isti sadržan u onom što je poslovođa rekao našemu drugu povodom pomenutog događaja.

Tako je gospodin postupio sa tim stolarom za dva prozora, dok od privilegiranih ne traži ni ono što bi morao. On njima kaže da ne trebaju keljiti ni vrata od specijalnih kola (za prevoz mesa) pod izgovorom da kelj *(Leim)* i onako ništa ne drži. To je u pravom smislu »stručnjački«. Na zdravlje mu ti stručnjački nazori!

Istom gospodinu smeta svaki dobar radnik, a naročito ako je isti organizovan, jer on tada traži načina da bi ga se riješio. Na primjer: tako mu je smetao drug Barbić, kojega je tako dugo maltretirao dok nije sam otišao iz radionice. Tako je već i sa ovim drugom pokušao da ga izgura iz radionice pokušavajući da mu napakuje razne krivice, a služeći se pri tome raznim lažima, koje bi imale teških posljedica da su mu uspjele. No blagodareći ispravnosti i ustrajnosti našega druga, gospodin je ostao pokunjen, ali se je od tada još više okomio na tog druga.

Tako je pokušao i 10. X o. g. da napakuje istome drugu da je protiv njega govorio, da on kao poslovođa krade državni materijal,

---

* Lajmovati (od njemačke riječi Leim, keljilo, stolarsko tutkalo), lijepiti lajmom, tutkalisati. — *Red.*

ali mu ta podvala nije uspjela sa svima njegovim privilegiranima i kumovima; ostalo je sve to tek pusta bajka. Sada je taj gospodin malo zašutio dok ne nađe kakav novi trik; ali neka ne misli da su naši drugovi djeca, da se dadu plašiti »baučekom«.

Ovako postupa taj gospodin kao poslovođa u držav[noj] radioni, a kako bi tek tada postupao da je samostalni poslodavac? Kako li bi tada tek maltretirao radnike?

On to može činiti dotle dok radnici nisu dobro organizovani. Zato, drugovi, svi u organizaciju, da se svi zajedničkim silama borimo za bolji život i postupak prema nama kao ljudima. Sa jakom organizacijom i borbom postići ćemo da se sa nama postupa kao sa ljudima, da se na taj način zaštitimo od raznih intriganata i naganjača.

»Organizovani radnik«, Zagreb,
3. novembar 1927, br. 45.
Potpis: Radnik

IZ ORTOPEDIJSKE RADIONICE U ZAGREBU

Radnici ove radionice nisu dobili plaću već mjesec dana, mada primaju plaću svakih 15 dana, ako ju redovno primaju. Isplata bi se morala vršiti svakih 15 dana, kako je to ranije bio slučaj. Radnički povjerenici te radionice nekoliko puta su intervenirali radi isplate radničkih zarada. Te intervencije su vršene kod šefa ekonomata, koji je povjerenicima uvijek rekao: »Nemam kredita za plaće radnika. Nije sigurno da li ćete i za dojdućih 15 dana dobiti plaću.«

Tako su ti radnici strpljivo čekali na isplatu svojih teško zarađenih plaća sve do 26. o. mj.* Kada im je već postalo glupo da čekaju, jer nemaju od čega drugoga živjeti već od svoje zarade, tada su održali konferenciju, na kojoj su zaključili da radnički povjerenici i sekretar Saveza odu na Inspekciju rada, pa da tamo interveniraju za što skoriju isplatu.[83]

Radnički povjerenici i savezni sekretar otišli su dne 27. X o. g. na Inspekciju rada, da bi se ista zauzela za što skoriju isplatu. Kada su došli na Inspekciju rada, odmah je ista telefonom nazvala šefa ekonomata, da dade objašnjenje o toj stvari. Tada je taj isti šef javio Inspekciji rada da je kredit odobren već ranije, samo nije imao doznake za novac. Ali da se nada da će do subote dobiti novac i izvršiti isplatu.

Mi sada pitamo mjerodavne kako može šef da zavarava radnike. Kako on smije da govori da nije sigurno da će dobiti isplatu i za narednih 15 dana. To znači da on namjerno dovodi radnike u spor sa upravom, kao što i upravnika dovodi u hrđav položaj, jer ga nije izvijestio o tome da je doznaka za novac upućena županiji.[84] Da je to učinio, radnici bi se strpili još par dana, te ne bi trebali gubiti vremena za nepotrebne intervencije, već bi kod njega požurili tu stvar, da se on postara kako će što prije ishoditi novac koji je potreban za isplatu.

Taj gospodin šef valjda misli da radnici žive od dara duha svetoga, a ne od svoje zarade! On bi trebao da zna da su radnici dobro upućeni u njegovo poslovanje, pa bi radi toga trebao sa radnicima bolje da postupa. Jer bi i oni mogli jednoga dana da počnu govoriti, a tada bi to moglo njemu biti vrlo neugodno. Mi mu savjetujemo da bolje povede

* 26. oktobra 1927. — *Red.*

računa o svojem postupku prema radnicima, kako ne bi nepotrebno radnike izazivao.

Drugovima pak ortopedičarima savjetujemo: snažite i jačajte svoju organizaciju, jer samo snažnom i jakom organizacijom mogu se otkloniti takovi postupci prema vama.

Zato svi na posao, svi u organizaciju, svi za jednoga, a jedan za sve.

»Organizovani radnik«, Zagreb,
3. novembar 1927, br. 45.
Potpis: Radnik

IZ VOJNE RADIONE

Mi smo i ranije pisali o raznim šikanacijama kojima su izvrgnuti radnici u Vojnoj radioni[85], a danas moramo pridodati još jedan cvijetak k tim stalnim šikanacijama.

Ovih je dana došao neki novi majstor iz Beograda te je odmah počeo još više ganjati radnike. On je osobito naklon socijalpatriotima i, kako izgleda, htio bi ih protežirati.

Jednoga dana došao je taj gospodin do radničkog povjerenika, uzeo posao od nekoga socijalpatriota koji tamo radi, pokazao njima i rekao da i oni trebaju tako dobro raditi kao taj socijalpatriot.

Treba spomenuti da je taj radnik poznat kao slabi radnik, i onda se odmah vidi namjera toga majstora.

Drugi je slučaj ovaj: uprava je naredila da radnici kupe jednu dopisnicu i da na nju napišu svoju adresu, kako bi ona mogla lakše vršiti kontrolu da li su radnici organizovani ili ne.

Zarada je vrlo slaba, jer se sa 250 dinara nedjeljne plaće ne može živjeti, a uprava hoće da sprema radnike na dopust, kojega nitko ne želi i ne traži.

Gore smo istakli savezništvo između uprave, poslodavca i socijalpatriota, pa zato neka radnici budu vrlo oprezni i neka čuvaju svoju organizaciju, koju uprava hoće da razruši. U tome je pomažu i pomagat će je njezine vjerne sluge — socijalpatrioti.

Zato, drugovi, svi na okup! Snažimo i razvijajmo našu organizaciju, pa ćemo preko nje suzbiti sve pokušaje uprave da nam pogorša radne uslove.

»Organizovani radnik«, Zagreb,
3. novembar 1927, br. 45.

IZ KOPRIVNICE[86]

Savez radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije osnovao je svoju podružnicu u Koprivnici, i to u »Danici«, gdje ima radnika-ca sa takovom plaćom koja nije dovoljna ni za najminimalnije potrebe radnika-ca i njihovih porodica.[87] Plaće tih radnika-ca kreću se između 1,50 din. do 4,50 din. (slovom jedan dinar i pedeset para, do četiri dinara i pedeset para) na sat, bez ikakovih drugih beneficija (prinadležnosti) u naravi. Sa tom i takovom plaćom nemoguće je izlaziti na kraj, niti se može živjeti; stoga su radnici-ce pomenutog preduzeća potražili izlaza u organizaciji, kako bi putem zajedničke i solidarne borbe isposlovali [sebi] bolji i snošljiviji život.

Da radnici-ce toga preduzeća dobro shvaćaju svoj položaj, vidi se po tome što je, do sada, pristupilo više od stotinu njih u svoju strukovnu organizaciju, od koje se sa pravom nadaju da će samo sa njom i kroz nju popraviti svoj težak položaj. Ali koliko god su radnici-ce uvidili potrebu da se organizuju, toliko su i protivnici radničke klase počeli da rade svim silama da spriječe organizovanje radnika. To nije slučaj samo od strane tvorničke uprave, koja prijeti radnicima-cama otpustom sa posla; u ovome slučaju nije joj uspjelo da radnike-ce odvrati od daljnjeg organizovanja.

Tvornička se je uprava, valjda, obratila na šefa redarstvenog povjereništva u Koprivnici*, i gospodin šef počeo je, na razne načine, da osporava našim drugovima pravo na organizovanje u svoju strukovnu organizaciju, tražeći odobrena pravila od Ministarstva unutrašnjih djela, mada to nije nigdje zakonom propisano.[88]

Naprotiv je radnicima zemaljskim Ustavom, član 33-ći, zajamčeno strukovno udruživanje, radi zaštite njihovih ekonomskih interesa.[89] A Zakon o zaštiti radnika od 14. juna 1922. godine, član 35. doslovce kaže ovako: »Pomoćno osoblje (radenici) koje radi u preduzećima predviđenim u § 1. ovoga zakona mogu se udruživati u specijalna udruženja za zaštitu svojih ekonomskih, kulturnih i moralnih interesa. Ova udruženja može pomoćno osoblje (radenici) stvarati po zanimanjima ili bez obzira na zanimanje, a tako isto može ih udruživati u mesne i oblasne saveze. Članovima ovih udruženja može biti samo pomoćno

* U to vrijeme šef policije bio je Josip Rupčić. — *Red.*

osoblje (radenici), zaposleno u preduzećima predviđenim u § 1. ovoga zakona, bez obzira na pol i na starost.«*

Mi mislimo da ovaj član zakona jasno govori šta imaju i kako imaju pravo radnici na organiziranje (udruživanje), pa bismo molili gospodina šefa da nam on kaže na osnovu kojega zakona on radnicima zabranjuje da se ne smiju udruživati u svoj strukovni savez, koji ima svoje podružnice širom cijele zemlje!

Koliko je nama poznato, radničke strukovne organizacije nemaju ništa sa policajnim vlastima, za njih su mjerodavne radničke komore, koje su obavezne »da vode evidenciju o radeničkim i stručnim organizacijama, održavaju stalnu vezu sa njima i utiču na pravac njihovog rada«.** Gorepomenuto ne kažemo mi, već Zakon o zaštiti radnika, član 37, tačka 7.

U pomenutom zakonu zaključne odredbe kažu ovako: »Sa stupanjem ovoga zakona u život prestaju važiti svi zakonski i naredbeni propisi, koji su u suprotnosti sa ovim zakonom.« Mi se sada pitamo, šta ima ovo da znači, da li u ovoj zemlji vrijedi zakon, ili je kr[aljevski] redarstveni povjerenik u Koprivnici iznad zakona i Ustava! U zakonu se dalje kaže još i ovo: »Vlastima pak zapovedamo, da po njemu postupaju, a svima i svakome da mu se pokoravaju.«***

Dakle, i šef policije u Koprivnici ima da se prema tome zakonu ravna.

Nama izgleda ova stvar ovako: zakon je izdan zato da bismo se i mi pokazali kao liberalna i napredna zemlja pred inostranstvom, a što se tiče sprovođenja tih zakona u samoj zemlji, to je za našu vladu lahka stvar, ona je zemlju podijelila na pašaluke i buljuke, i svaki radi kako ga je volja.[90]

Svaki paša u svom pašaluku pašuje kako mu je ćef, ne obazirući se na Ustav i zakone.[91] Buljuk-paše su još gore, jer se boje da će zaostati za svojim gospodarom. Sa njima je mnogo teže doći do nekog prava i do sporazuma za slobodno djelovanje radničkih strukovnih organizacija, nego je to slučaj sa ministrom.

Mi ovom prilikom poručujemo gospodinu šefu neka se okane ćorava posla i neka pusti radnike na miru, da se slobodno udružuju u svoje strukovne organizacije. A njemu kao političkom predstavniku sami zakoni daju pravo da može vršiti nadzor nad radom. Što se tiče sastanka radnika kao građana, to je isto regulisano zakonima, ali koji se, žali-bože, u našoj zemlji slabo poštuju.

Zato ovom prilikom preporučujemo drugovima radnicima i radnicama da pokraj svih šikanacija, ma s koje strane one dolazile, neustrašivo

* Vid. »Zakon o zaštiti radenika«, Beograd 1922, str. 19. — *Red.*
** Ibid., str. 21. — *Red.*
*** Ibid., § 126, str. 55—57. — *Red.*

pristupaju u svoje strukovne organizacije, jer će samo u organizaciji i preko organizacije naći zaštitu i popraviti svoj teški položaj.

Dragi drugovi i drugarice! Radnička klasa prije rata nije kod nas imala ustavnih i zakonskih prava na organizacije, pa je to pravo [sebi] borbom izvojevala. Zato se i mi moramo da borimo za pravo organizovanja (koalicije) zbora i dogovora. Mi to moramo tim više jer nam je to pravo Ustavom i zakonom priznato, samo se te ustavne i zakonske odredbe ne primjenjuju. Zato i jeste naša dužnost da natjeramo vladajuće da poštuju sami svoje zakone. Stoga, drugovi radnici i radnice, svi u organizaciju, da tim manifestujemo svoju solidarnost i klasnu svijest, i kada budemo dobro organizovani i jaki, tada će prestati sve protuzakonite šikanacije svih paša i subaša[92], pa i šefa policije iz Koprivnice.

»*Organizovani radnik*«, *Zagreb,*
3. novembar 1927, br. 45.
Potpis: Radnik

PODRUŽNICI SAVEZA RADNIKA KOŽARSKO-PRERAĐIVAČKE INDUSTRIJE I OBRTA JUGOSLAVIJE — ZAGREB

Zagreb, 13. novembar 1927.

Dragi drugovi,[93]

Pošto je po zaključku MSV, a i po pristanku vaše podružnice iznajmljen stan na Zavrtnici radi održavanja sastanaka, potrebno je da svaka podružnica plaća mjes[ečno] 50 din.[94]

Ovaj stan je platilo već dva mjeseca ovo MSV iz svojih sredstava 600 din., te na vašu podružnicu otpada 100 din., koju svotu vas molimo da ovome MSV čim prije isplatite, a ubuduće da redovito obračunavate tu stanarinu, jer ovo MSV ne raspolaže tolikim sredstvima da može plaćati taj stan, osobito kad pojedine podružnice ne plaćaju kvotu.

Drugarski vas pozdravljamo

za
[Izvršni odbor]
Mjesnog radničkog sindikalnog
vijeća, Zagreb

Broz

AIHRPH, Fond SRKPI i OJ, kut. 22.

OPĆINSKOM POGLAVARSTVU U VRBOVCU

Umoljava se cijenjeni naslov da po članu 33. Ustava i po Zakonu o zaštiti radnika, koji predviđa pravo radnika na stručno udruživanje u sindikalne organizacije, dozvoli slobodno djelovanje podružnice u Vrbovcu, koja se nalazi u sklopu Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije, koji postoji već nekoliko godina, a djeluje vazda u duhu postojećih zakona.

Sa dužnim poštovanjem[95]

U Zagrebu, dne 16. XI 1927.

za
Centralnu upravu
Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta
Jugoslavije

AIHRPH, Fond SRKPI i OJ, kut. II.

PREGLED RADA IZVRŠNOG ODBORA CENTRALNE UPRAVE SRKPI I OJ OD III KONGRESA, 5. JUNA, DO I SJEDNICE SAVEZNOG PLENUMA, 11. DECEMBRA 1927.[96]

IOCU odlučio je u interesu uspješnijeg rada i rezultata I plenarne sjednice da podnese članovima plenuma i svima pododborima kratak pregled svoga šestomjesečnog rada na konsolidaciji i jačanju našega Saveza.

Prije nego što pređemo na tu dužnost, želimo da ukažemo na jedan žalostan fakat u cjelokupnom našem sindikalnom pokretu, na pomanjkanje statistike, koja igra vidnu ulogu u pravilnom i uspješnom vođenju cjelokupne sindikalne politike, a bez koje nije moguće dati jasnu i istinsku sliku sadašnjeg položaja radničke klase. Nedostatak statistike skučava i obim njenoga pregleda, pa će biti jedna od neodloživih zadaća da ova CU požuri i ubrza štampanje statističkih formulara preko CRSOJ, koji je bio dužan da, prema odlukama ovogodišnjeg općeg sind[ikalnog] kongresa N[ezavisnih] s[indikata][97], preuzme tu dužnost na sebe u cilju jednoobraznog prikupljanja statističkog materijala za sve saveze koji su u sklopu CRSOJ. Time bi se otklonila jedna osjetljiva praznina i manjkavost u pravilnom vođenju politike Nezavisnih sindikata. CU je i ranije slala formulare za prikupljanje nužnog statističkog materijala, ali veći dio pododbora, radi nedovoljnog shvaćanja važnosti statistike u radničkom sindikalnom pokretu, nije uopšte prikupljao taj materijal, a ukoliko [ga] je i prikupljao po pojedinim mjestima, bio je manjkav. Pomanjkanje statistike o prilikama i položaju kožarsko-prerađivačkih radnika nanosilo je velike teškoće CU i pojedinim pododborima u vrijeme potrebe tarifnih i štrajkaških pokreta.

Prema podacima koje je CU prikupila u toku posljednjih šest mjeseci svoga rada, položaj i uslovi rada kožarsko-prerađivačkih radnika ostali su, sa malim izuzećima, neizmijenjeni u uspoređenju sa pretkongresnim periodom. Taj položaj, ustaljen nesmanjenom privrednom krizom i pridolaženjem radnika sa sela, izuzev kratkog prekida u pojedinim mjestima za jesenje sezone, karakterišu neograničeno radno vrijeme u većini zanatskih preduzeća, niske nadnice i poglavito loši higijenski uslovi rada uz nezapamćenu bespolicu. Radno se vrijeme kreće od 10—16 sati, a po pokrajinama i provincijskim mjestima radi se i duže, tako da je velika teškoća ustanoviti dužinu radnog vremena odnosno dana: ono je neograničeno u mjestima gdje je slabo razvijen radnički pokret, a gdje ga uopšte nema, prilike su strahovite.[98] Visina uopćenitosti rad-

ničkih nadnica kreće se od 23 do 75 dinara, dok realna nadnica svih kožarskih radnika [koja iznosi] i 90 din. ne doseže ni potreban minimum za obezbjeđenje i osiguranje života radnika i njihovih porodica. Plaće, osim malenog procenta visokokvalifikovanih radnika kreću se od 60—75 din. dnevno. Tamo gdje postoje jače organizacije, uslovi su bolji, ali daleko od toga da zadovoljavaju nužne životne i kulturne potrebe radnika. I u takvom mizernom položaju radniku visi [nad glavom] mač besposlice, koja se uslijed brzog osiromašenja sela i velike prezaduženosti ogromnog broja sitnih i srednje imućnih seljaka, a i [uslijed] propadanja sitnog zanatstva trajno povećava i time stvara stalnu armiju besposlenih radnika, koji radi pomanjkanja klasnog saznanja i veoma niskog procenta organizovanih radnika svaljuju i obaraju niske nadnice i time sprečavaju i otežavaju uspješnu borbu organizovanog radništva. Rad naših organizacija na povezivanju sa besposlenim radnicima u cilju vođenja akcija za ubrzanu pomoć besposlenim radnicima, kao i u vrijeme tarifnih i štrajkaških pokreta [predstavlja] jednu od glavnih važnosti.

Jedini izgled za popravak teškog položaja kožarsko-prerađivačkih radnika u današnjem društvu je intenzivan rad naših svih klasno-svjesnih drugova na širenju organizacije i na jačanju saznanja i vaspitanja. To je osnovni preduslov za vođenje ma kakve borbe, ali dok je veći dio proletarijata van sindikalnih organizacija, taj je rad skopčan sa velikim poteškoćama i zaprekama — pa samo velika ustrajnost i odlučnost drugova u radu na jačanju sindikata donesti će plodne rezultate.

Poslije Saveznog kongresa, u najtežim vremenima po naš Savez, kada su se vodile učestale borbe po pojedinim pododborima sa poslodavcima, koji su se služili nečuvenim nasiljima policije, radnici su prebijani po hapsanama i prisiljavani raznim mučenjima i kaznama na popuštanje u borbi.[99] No, usprkos takovim nasiljima, nigdje se nije desilo da je koji pododbor obustavio rad uslijed plašljivosti ili malaksavosti, što pokazuje veliku životnu sposobnost naših pododbora i spremnost drugova da pod najtežim uslovima izdrže u borbi protiv udružene državne vlasti i kapitalističke klase.

U znaku teške borbe [protiv] pojačane političke reakcije i navale poslodavaca na ranije pozicije kož[arsko]-prerađivačkih radnika po svim pokrajinama, CU je za vrijeme šestomjesečnog rada izvela veliki i plodan rad. Ne samo da je kroz to vrijeme porastao broj članstva, ne samo da je osnovano nekoliko novih podružnica i povjereništava, nego su i vođene borbe završene povoljnim rezultatom, izuzev veoma neznatnog broja štrajkova koji su likvidirani sa neuspjehom. Rad na kulturno-prosvjetnom polju nije bio osobito plodan, izuzevši nekoliko sportskih i pjevačkih grupa koje su osnovane po pojedinim pododborima.

Rad Izvršnog odbora

Na osnovu odluka i direktiva III, Junskog kongresa, a obzirom na ranije neredovite, labave, pa u nekim slučajevima i normalne veze između centrale i nekih mjesnih grupa, CU je poklonila veliku pažnju uspostavi i sprovođenju redovitih odnosa između CU i pododbora i likvidaciji ranijih nesporazuma po pojedinim pododborima. Pri tome ne treba previdjeti cio niz poteškoća sa kojima se CU susretala obzirom na primjenu naših odredaba saveznog pravilnika. Taj posao oko sređivanja i konsolidovanja Saveza iziskivao je mnogo vremena i rada u pravcu konsolidovanja našeg Saveza. CU je po odluci Kongresa sredila odnose u beogradskoj podružnici.[100] Izvršen je pregled ranijeg rada pojedinih uprava beogradskog pododbora, sazvana je vanredna skupština, na kojoj je izabrana nova uprava, koja je kroz veoma kratko vrijeme svoga djelovanja izvela obiman i opširan posao na svim poljima rada, tako da je danas beogradski pododbor organizaciono i akcijski najčvršći i najjači. Spor koji je ranije prijetio i samom jedinstvu Saveza naopakom i cjepačkom politikom nekih članova stare uprave likvidiran je likvidacijom stare uprave, koja je predala novoizabranoj upravi unutarnjom borbom oslabljeni pododbor. Komisijskim pregledom financijskog rada ranijih uprava konstatovane su izvjesne zloupotrebe, i cio niz naopakih i nestatutarnih radnji, radi kojih je i pretkongresni IO centrale bio u čestom sukobu sa beogradskim pododborom, koji je sprovodio raspikućku financijsku politiku. Odlukom CU novoizabranom pododboru dan je nov materijal, a jedan član ranijeg beogradskog pododbora koji je istovremeno izabran na Kongresu u CU Saveza preuzeo je na sebe dužnost da pare i stari materijal preda CU. Usprkos nekolikim opomenama, još do danas ta predaja nije izvršena, pa po tome ovaj plenum treba da donese odluku.

Na Kongresu postignuta jednodušnost i potpuna saglasnost dala je delegatima novog podstreka u radu na jačanju Saveza. Uspjeh Junskog kongresa izazvao je ubrzano konsolidovanje unutar našeg Saveza, a na osnovu donijetih rezolucija, koje je IO skupa sa pravilnikom štampao i razaslao svima pododborima, pravilno se je razvijao rad u pododborima. Jednu od važnih zasluga IO predstavljaju mnoge konferencije koje su održane po svim mjesnim grupama u cilju upoznavanja članstva sa odlukama Kongresa — po kasnijem radu i akcijama pojedinih pododbora zapažena je ne samo veća aktivnost nego i ideološko podizanje članstva. Inicijativom pojedinih pododbora i drugova osnovane su nove organizacije, obnovljen je rad nekojih zamrlih pododbora, a CU je preko svojih članova i aktivnijih drugova obilazila iz pojedinih mjesta pododbore ukoliko su to dopuštala financijska sredstva Saveza i ukoliko su se ukazivale potrebe šiljanja delegata. Iskaz agitacionih putovanja i obilaženja pododbora iznijeti ćemo na drugom mjestu.[101]

Rezultati rada na konsolidovanju bili su vidni. Ne samo da su uvedeni pravilni odnosi i likvidirani raniji svi nesporazumi nego je CU uspjela da sredi, iako ne posve, a ono sa velikim brojem pododbora pravilno obračunavanje članskih uplata.

Rad na organizacionom jačanju Saveza kretao se u okviru donesenih odluka po organizacionoj politici Saveza. U cilju sprovođenja te politike koja je u osnovi obilježena slivanjem zanatskih i industrijskih sekcija po pojedinim pododborima radi čvršćeg povezivanja sa radnicima pojedinih industrijskih preduzeća i zanatskih struka, kao i osnivanjem omladinskih sekcija radi uspješnijeg uvlačenja mladih radnika u sindikate i njihovog klasnog vaspitanja, CU je razaslala svima grupama uputstva prema kojima su pododbori izvršili tu reorganizaciju.[102] U pravcu jačeg proširenja organizacione veze Saveza uvlačenjem industrijskog proletarijata činjeno je mnogo pokušaja bez vidljivih rezultata, jer je za ovako kratak period rada nemoguće postići jake rezultate. Na tome polju rada poklonjena je osobita briga jačanju i razvoju pododbora u Karlovcu, koji će izgradnjom nove moderne fabrike koža i obuće predstavljati centar kožarske industrije u Jugoslaviji. Otvaranjem te fabrike, koja je sagrađena i u kojoj se završava montaža mašinerije, karlovačka fabrika koža moći [će] uposliti oko 2—2500 radnika. Da bi prodiranje našega Saveza u tu fabriku bilo uspješnije, karlovački pododbor je shvatio veliku važnost zadobivanja i organizovanja svih kožarskih radnika u Karlovcu. Na tome polju postignuti su važni rezultati, jer je podružnica prilično uspjela sa organizovanjem fabričkih radnika iz dvije tamošnje dosadanje fabrike koža. Kod organizovanja industrijskog proletarijata nailazi se na velike poteškoće, jer je u fabrikama pretežno uposlen seljak i jer je u njima uveden strog, upravo policijski režim sa strane poslodavaca. Osim toga, stalna popratna pojava svakog pokušaja na organizovanju fabričkih radnika bila je gonjenje funkcionera, hapšenje i policijska sprečavanja svakog slobodnog sindikalnog organizovanja. Rad na uvlačenju fabričkih radnika bio je i ostaje najosnovnija zadaća organizacione politike našeg Saveza.[103]

Osnivanjem omladinskih sekcija po pododborima postignuti su prilični rezultati na okupljanju šegrta koji su u ogromnoj većini bili van sindikata.[104] Na tome polju činjeno je nekoliko pokušaja. Ogroman broj pododbora nije mogao izvršiti obrazovanje oml[adinskih] sekcija, bilo uslijed slabosti samog pododbora bilo uslijed pomanjkanja aktivnosti i sposobnih funkcionera koji bi rukovodili radom tih sekcija, a u najviše slučajeva radi velikih poteškoća i smetnji koje [se] čine sa strane poslodavaca i policije.

Organizaciona snaga našega Saveza porasla je usprkos mnogim zaprekama, nesmanjenoj krizi, propadanju zanatstva i ogromnoj besposlici zahvaljujući sprovođenju odredaba kongresne rezolucije po organizacionoj politici i taktici Saveza. Sprovođenjem tih odluka pokazala se i potvrdila u praksi potpuna ispravnost na Kongresu donijetih direk-

tiva. Od Kongresa do sada osnovane su 3 podružnice, i to u Leskovcu, koja broji oko 50 članova, u Našicama i u Negotinu. Dalje, osnovano je 6 povjereništava, i to u Bradini, Iloku, Jasenovcu, Vlajcima, Vrbovcu i Bijeljini, od kojih su gotovo [sva] iza toga što su osnovana prestala da djeluju, bilo uslijed odlaska agilnijih drugova bilo uslijed velike besposlice u tim mjestima, i to u Bradini, Iloku i Vlajcima. Obnovljen je rad u već ranije zamrlim pododborima u Prokuplju, Pančevu i u Sisku, gdje je uslijed policijskih progona i zatvaranja Radničkog doma bio zabranjen svaki rad u sindikatima. Danas se je pododbor oporavio i ponovno počeo da djeluje.[105]

Da bi bio jasniji pregled brojčanog stanja i porasta Saveza, donosimo usporednu tabelu o broju članstva po pojedinim pododborima na dan 5. juna i 11. decembra 1927.*

Ovaj period rada obilježen je u štrajkaškoj politici Saveza čestim pokretima i štrajkovima koji više ne nose karakter izrazitih, divljih, neorganizovanih pokreta nego karakter organizovane klasne borbe. Na osnovu danih uputstava o vođenju štrajkova rijetko se dešavalo da je koji pododbor stupio u borbu bez prethodne obavijesti CU i bez procjene makar osnovnih momenata od kojih ovisi rezultat borbe. Pri tome se ne smije zaboraviti da u sitno-zanatskoj kožarskoj privredi, a u vrijeme njenog propadanja i opšte borbe sa produkcijom domaćih i inostranih fabrika, ranije norme sindikalne i štrajkaške politike gube svoju primjenu jer pokazuju poslodavcima da sve terete krize prebace na leđa radnika snižavajući nadnice, produžujući radno vrijeme i sprovodeći strogi red u radionicama. U takvim prilikama naši su se pododbori stalno nalazili u otvorenom frontu sa poslodavcima. Za ovaj period vođeno je 7 obrambenih štrajkova i pokreta, te 8 navalnih štrajkova, od kojih su 4 završena djelimičnim uspjehom, 5 je propalo, a 2 se još nisu završila. Sa potpunim uspjehom završena su 4 štrajka.[106]

Na drugom mjestu donašamo tabelu vođenih štrajkova po pojedinim pododborima.**

Kad se uzme u obzir da je kroz ovu periodu naš Savez prošao kroz najteže progone policijskih vlasti, koje [su] sve moguće metode upotrebljavale da [bi] nam onemogućile rad — kao na primjer proganjanjem i zatvaranjem funkcionera CU Saveza[107] — da usprkos tome članovi pojedinih podr[užničkih] uprava nisu izgubili glavu, već su nastavili sa pojačanim silama rad na podizanju organizacija i klasnom prosvješćivanju radnika, onda to može biti garancija da će naš Savez prebroditi sve zapreke i tako se ojačati da će moći uspješno voditi svaku nametnutu mu borbu.***

ACKSKJ, Fond CSI, 1927/148.

* Vid. tabelu na str. 51—52. — *Red.*

** Misli se na tabelu na str. 51—52. — *Red.*

*** Ispod ovog teksta Jakob Žorga, organizacioni sekretar Politbiroa CKKPJ dopisao je svojeručno, mastilom, na njemačkom: »Komitetu za međunarodnu propagandu radnika kožarske industrije u Moskvi. Za PBKPJ, Lovrenc [Jakob Žorga]«. — *Red.*

Brojčano stanje članstva u pododborima Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije od 1. VI do 1. XII 1927.

Podružnica	Broj čl[anova] isprav[nih] 1. VI 1927.	Novoupisanih	Broj čl[anova] isprav[nih] 1. XII 1927.	Manje	Više	Štrajkovi i pokreti	Primjedbe
1. Užice	17	15	56		39	1	tarifni [pokret] djel[imično] uspio
2. Valjevo	75	18	48	27			
3. Cetinje	54		32	22		1	tarif[ni] štrajk nesr[eđen]
4. Požarevac		38	50		50	1	obramb[eni] štr[ajk] propao
5. Beograd	270	71	351		81	2	tarif[na pokreta] djel[imično] uspjela
6. N[ovi] Sad	55	5	29	26			
7. Sl[avonski] Brod	60	15	30	30			
8. Karlovac	55	20	55			1	tarif[ni] štrajk uspio
9. Čačak	39	13	65		26	1	obramb[eni štrajk] nije uspio
10. Smed[erevska] Palanka	37	9	26	11			
11. Smederevo		5	16		16		
12. Obrenovac	15		27		12		
13. Senta	83	4	42	41			
14. N[ova] Gradiška	43		52		9	1	tarif[ni] štrajk uspio
15. Mostar	35	7	56		21		
16. Osijek	70	28	76		6		
17. Bjelovar	64	20	64			2	štraj[ka] djel[imično] uspjela
18. Kruševac	37	11	25	12			
19. Pančevo			35		35	1	štrajk tarif[ni] propao
20. Ub	18		11		7		

Podružnica	Broj čl[anova] isprav[nih] 1. VI 1927.	Novo-upisanih	Broj čl[anova] isprav[nih] 1. XII 1927.	Manje	Više	Štrajkovi i pokreti	Primjedbe
21. Subotica	65	14	62	3			
22. Križevac	19	2	11	8			
23. Vel[iki] Bečkerek	27	7	26	1			
24. Niš	13		20		7		
25. Gor[nji] Milanovac			27		27		
26. Zemun	27	2	43		16		
27. Kumanovo	48	8	47	1			
28. Varaždin	15	4	12	3			
29. Kap[ela] Batrina	7		7				
30. Vrnjci			26		26		
31. Tuzla	27		39		12		
32. Prokuplje	13	22	24		11	1	tarifni štr[ajk] n[e]uspio
33. Ada	11		11				
34. Jasenovac	7		14		7		
35. St[ara] Kanjiža			50			1	tarif[ni] štrajk propao
36. Virovitica	14		10	4			
37. Sušak			10		10		
38. Kragujevac	27	7	30		3		
39. Bač[ka] Topola	5		4	1			
40. Vukovar	35		23	12			
41. Sl[avonska] Požega	5	6	19		14		
42. Kraljevo	43	17	29	14			
43. Šabac	86	13	65	21		1	obram[beni] štrajk djel[imično] uspio
44. Sombor	17		13	4			
45. Arilje	17		27		10	1	obram[beni] štr[ajk] još traje
46. Vinkovci	45	17	14	31			
47. Zagreb	290	75	141	149		1	obram[beni] štrajk propao
48. Našice		22	22		22		
49. Bijeljina		5	9		9		
50. Vrbovec			14		14		
51. Leskovac		50	50		50		
52. Šid	23	9	9	11			
53. Sisak	38	8	7	29			
	1951	667*	2061	468*	533*		

* Zbir tačno iznosi: 567, 461, 540. — *Red.*

Pregled financijskog djelovanja svih pododbora Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije od 1. maja do 30. novembra 1927.

Tek. br.	Mjesto pododbora	Poslato centrali u gotovom	Razne pomoći	Izdato u pododboru	Agitacija i prosvjeta	Kvota 20 posto	Kvota MRSV	Zadržano u pododboru	Svega	Poslat višak	Opaska od do mjeseca uneseno
1.	Brod n/S.	751,70	640	384,50	346	318,30	850	145,50	3350	—	I-VIII
2.	N. Kapela Ba.	302	15	101	—	—	—	153	571	—	I-V
3.	Sisak	520,50	295	358	728,50	104,50	—	17,50	1898	58	V-XI
4.	Kruševac	1002	456	421,90	210	172	—	—	2721,50	—	III-XI
5.	Subotica	2826	801	721	1585	553	—	—	6486	—	III-X
6.	Varaždin	707,80	30	18	—	75,60	—	54,60	973,40	—	XI 26-IX 27.
7.	G[ornji] Milanovac	725,50	80	—	—	113,50	—	—	919	—	X
8.	Obrenovac	2127	1137	346,50	—	457	—	142,50	4145	—	X 26-X 27.
9.	Pančevo	2450	630	—	—	96,80	—	82,20	3259	—	VII-VIII
10.	Niš	875	455	184	—	—	10	138	1662	—	VI 26-X 27.
11.	Cetinje	2772	—	56	—	12	—	—	2841	—	IX 26-VIII 27.
12.	Senta	1994	602	253	358	553,90	—	200	4300,60	—	III-X
13.	Valjevo	4799	680	40	300	487	—	—	6036	—	IV-IX
14.	Zagreb	7573,60	3672	1185	115	1403,40	—	—	13949	—	IV-XI
15.	Šabac	3315	2213	63	100	548	—	—	6239	—	IV-VII
16.	Palanka (Smed[erevska])	1460,30	120	77	180	337,70	—	—	2175	—	V-IX
17.	Vukovar	540	80	81	—	—	300	—	1001	—	I-III
18.	Koprivnica	134	—	—	—	30	—	—	164	—	IV-VIII
19.	Mitrovica (Srem[ska])	855	300	40	—	24	—	—	1219	—	? - VIII
20.	Prokuplje	960	—	—	—	146,40	—	31,20	1281,80	—	VII 26-X 27.
21.	Karlovac	1734,40	544	740	802	187,60	—	152	4160	—	III-VIII
22.	Vinkovci	2736,40	980	68	110	456	—	10	4303	83	IV-XI
23.	Užice	1245	150	10	240	322	—	634	2601	—	III-VII
24.	N[ova] Gradiška	3522,55	840	276	351	579,20	—	40	5623,50	—	III-IX

25. Požarevac	1213	80	26,50
26. Vel[iki] Bečkerek	1180	648	338,50
27. Bjelovar	3009,25	2875	104,45
28. Sombor	—	435	408,80
29. Mostar	302	100	239
30. Osijek	1288,50	100	—
31. Kraljevo	1491,50	430	71,50
32. Šid	467	149	109
33. Kragujevac	332	640	1147
34. Smederevo	235	247,50	240
35. Novi Sad	753,50	343	525
36. Čačak	227	220	—
37. Beograd	17260	5722	9852,50
38. Zemun	2476,50	110	469
39. Ub	2083	40	50
40. Bačka Topola	186	—	42
41. Križevac	452	—	7
42. St[ara] Kanjiža	1761	150	209
43. Kumanovo	1118	—	63
44. Vrnjci	699,50	—	41,50
45. Virovitica	435,50	75	45
46. Arilje	1795	50	82
47. Tuzla	1073	—	36,25
48. Jasenovac	96	—	—
Svega:	85880 50	27134 50	19531 90

U Zagrebu, 6. XI 1927.
Blagajnik:
F. Ferenčak

Nastavak tabele

—	136	—	70,50	1526	—	VI-X
370	215,50	—	—	2753	—	II-IX
510	664,80	—	—	7163,50	—	IV-X
—	62,20	—	—	906	—	XI 26-IX 27.
50	—	—	—	591	—	I-VI
55	293	—	7,50	1754	—	VI-X
—	255	—	150	3757	—	IV-X
—	10	—	—	879	—	V-VIII
30	—	—	—	2158	—	X 26-IV 27.
120	78	299	243	1931	—	VI 26-IX 27. Pron. 299?
273	120	—	10	2027	—	IV-IX
—	20	—	—	467	—	III-VII
1575,20	674,80	500	9084,50	52019	—	II 26-VII 27. Nespr. ?
186	314,50	36	2	3596	—	II-IX
—	308	—	—	2485	—	IV-X
—	15,20		29,80	303	—	III-VIII
—	—	—	—	459	—	?
753	171	—	116	3160	—	II-IX
—	92	8 50	34	1308	8	III-X
10	31	—	—	782	—	VII-VIII
89,50	15	—	36,85	717,65	—	III-VIII
15	156,50	—	100,50	2629	—	V-IX
400	120	—	40,75	1787,75	—	III-VII
—	—	—	—	96	—	VI
9862 20	10756 40	2003 50	11726 25	177233 70	149	

Financijska kontrola:
1. August Krampek
2. A. Šegina
3.

Predsjednik:
Mesić
Sekretar:
J. Broz

IZVJEŠTAJ SA PLENUMA KOŽARACA[108]

Centralna uprava Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije održala je svoju redovitu plenarnu sjednicu dne 11. XII o. g. sa slijedećim dnevnim redom: 1) Izvještaj Izvršnog odbora, 2) Položaj Saveza kožaraca, 3) Organizaciono pitanje Saveza i 4) Razno.

Prije prelaza na dnevni red konstatira se da nije prisutan član CU iz Šapca drug Milićević, premda je bio pravodobno pozvan. Dalje, IOCU podnaša plenumu predlog da se namjesto druga Gacića iz Varaždina, koji nije više član Saveza, kooptira drug Tomo Kovačić iz Bjelovara. Namjesto druga Grulovića iz Beograda, koji je promijenio profesiju i otpao iz članstva — Vasa Marjanović. Namjesto Dušana Popovića iz Beograda da se privremeno — dok će biti njemu ponovno omogućeno vršiti svoju dužnost[109] — kooptira Milorad Marković iz Beograda. Te konačno, namjesto druga Altumbabića, koji je podnio ostavku na članstvo [u] CU da se kooptira F. Ferenčak, sadanji centralni blagajnik. Ovaj se predlog o kooptaciji tih drugova prima jednoglasno od svih članova plenuma CU, dočim je delegat CRSOJ dao izjavu protiv takvog načina kooptacije.[110]

Imajući u vidu vrlo težak položaj u kojem se Savez nalazio uslijed stalnih progona saveznih funkcionera i što je više članova CU u tom času bilo u zatvoru uslijed nasrtaja na naše sindikate, IOCU je donio zaključak da se za kooptaciju predložene drugove pozove, tako da su mogli odmah nakon verifikacije prisustvovati plenarnoj sjednici.

Osim 9 članova CU i 2 člana financijske kontrole — prisustvovali su još delegat CRSOJ i delegat PRSO.[111]

Po prvoj tački dnevnog reda podnio je IO izvještaj koji obuhvaća period rada od 6. VI — 1. XII 1927*. Po izvještaju uzeli su učešća u diskusiji gotovo svi drugovi. Iz izvještaja se vidilo da je Savez kožaraca pošao putem jačanja, da se osnovalo nekoliko novih pododbora i povjereništava, da usprkos svim progonima aktivnijih drugova od strane vlasti nije uslijed toga nijedan pododbor obustavio rad. Da je u tom međuvremenu bilo oko 14 štrajkova i pokreta, koji su većim dijelom svršili sa potpunim ili djelimičnim uspjehom.

---

* Vid. str. 46—50. — *Red.*

Po drugoj tački dnevnog reda: Položaj Saveza, posvećeno je osobito mnogo pažnje i doneseni su zaključci po svim pitanjima koji idu u pravcu sređivanja, stabilizovanja i jačanja Saveza.

Treća tačka dnevnog reda: Organizaciono pitanje Saveza, bila je uzela najviše vremena jer je ona obuhvatila sve ono što se je u izvještaju pokazalo potrebno da plenum donese zaključke po tim stvarima.

U pravcu što uspješnijeg rada, razvitka i podizanja po Srbiji i okolini Beograda pododbora našeg Saveza, beogradska podružnica podnaša plenumu ovaj svoj predlog: da se dadu članovima CU koji se nalaze u Beogradu potpuno slobodne ruke u svrhu podržavanja pismenih veza, podizanja novih pododbora, šiljanja delegata u sva ona mjesta gdje to bude potrebno i koja su odviše daleko od naše centrale. Nakon kraće diskusije prima se ovaj predlog sa primjedbom da svaki član CU ima pravo, a i dužnost mu je, [da] u svojem djelokrugu radi na podizanju i jačanju našeg Saveza i da se u slučaju potrebe šiljanja delegata u razna mjesta imade IO CU osam dana prije toga obavijestiti. A u slučaju da naš Savez u mjestima Srbije i okoline toliko ojača da će biti potrebno i moguće postaviti jednog namještenika, onda će se postaviti u Beogradu oblasni sekretarijat.

Dalje, zaključeno je — s razloga što mnogi pododbori nemaju sposobnih drugova koji bi mogli pravilno vršiti poslove u podružnicama, što se najviše odrazuje na neurednom šiljanju i sastavljanju obračuna — da IO CU u što skorijem vremenu uputi jedan opširan cirkular sa svim potrebnim uputama i da se u takve podružnice po mogućnosti pošalju delegati koji će ih uputiti u rad.

U 4. tački dnevnog reda pretresano je među ostalim i to što su neke podružnice, a u prvom redu beogradska, tražile da im se po mogućnosti dade neka subvencija od Saveza, jer im je kvota nedovoljna da namire sve potrebe i rashode koji idu na račun te kvote. Ovaj se predlog prima sa primjedbom da će CU tu subvenciju dati, kada za to bude opravdanih razloga, prema svojim financijskim mogućnostima.

Još se je opširno pretresalo pitanje biranja radničkih povjerenika za iduću, 1928. god., čemu je naročito potrebno posvetiti mnogo pažnje, da bi se ti izbóri u svim preduzećima pravodobno izvršili.

Sa apelom na članove CU da svim silama porade u svojim mjestima na sprovođenju u djelo donijetih zaključaka na tom plenumu i na jačanju našeg Saveza, drug predsjednik zaključuje sjednicu, koja je protekla u najvećem redu i jednodušnosti.

D[rugu]* [........ **]: Komitetu za međunarodnu propagandu kožarskih radnika u M[oskvi].[112]

---

* Odavde do kraja tekst je naknadno dopisan rukom, na njemačkom jeziku. — *Red.*

** U originalu ime je precrtano. — *Red.*

Molim da mi svojeručno potvrdiš prijem pisma koje sam ti jučer poslao.[113]

Komunistička sindikalna frakcija plenuma zaključila je svoju sjednicu: bili su prisutni predstavnici PB, CSK, CSF, pokrajinske s[indikalne] f[rakcije], MK i omladine i 10 članova frakcije Saveza.[114]

Dnevni red frakcije:

1. Unutrašnje stanje Saveza
2. Kooptiranje u Centralnu upravu Saveza
3. Razno.

Sjednica je protekla uspješno.

13. XII 1927.

Za S[indikalnu] f[rakciju] Saveza
Georgijević

Za CSF
Vidojević

Za PSF
Stipan

O[rganizacioni] s[ekretar] PB
Rogić [Jakob Žorga]

ACKSKJ, Fond CSI, 1927/148.

PODRUŽNICI SAVEZA RADNIKA KOŽARSKO-PRERAĐIVAČKE INDUSTRIJE I OBRTA JUGOSLAVIJE — ZAGREB

Zagreb, 30. decembar 1927.

Dragi drugovi,

U sporazumu sa odborom za rad među naučnicima, zaključilo je Mjesno sindikalno vijeće, odnosno IO da se na Novu god., tj. 1. I 1928. održi u 3 sata poslije podne konferencija omladine, na koju treba da se pozove i neorganizovane naučnike.[115]

Stoga se mole sve podružnice da na svojim sastancima i povjereničkim vijećima porade oko svojih članova da agituju za tu konferenciju i upućuju mlade radnike da na istu dođu.

Pošto je to vrlo važna stvar za daljnji rad među naučnicima, molimo drugove da to ozbiljno shvate i po prednjemu postupe.

Drugarski vas pozdravljamo[116]

za
Izvršni odbor
Mjesnog radničkog sindikalnog
vijeća, Zagreb

Broz

AIHRPH, zaostavština
B. Resimića, sign. 114.

ŠTRAJK KOVINARA KOD »SILE« U ZAGREBU

U preduzeću »Sila« nalazi se u štrajku 16 drugova. Upozoruju se kovinarski radnici da ne primaju posla u tom preduzeću jer će time potpomognuti borbu koju su prisiljeni voditi radnici kod tih poslodavaca. U četvrtak, dne 5. I o. g. tražili su radnici toga preduzeća od poslodavaca da im dozvole u radionici izvjesiti oglas o biranju radničkih povjerenika za 1928. god.[117] To je toliko razbjesnilo te poslodavce da su počeli vikati kao ludi, prijeteći otpustom svih radnika ako će oni od njih to zahtijevati. Kada su radnici energično ostali kod toga da biraju povjerenika, na što imadu pravo po Zakonu o zaštiti radnika, poslodavac je smjesta dao otkaz šestorici drugova, koji su po njegovom mišljenju bili glavni inicijatori za biranje povjerenika. Na te represalije poslodavaca radnici su svi jednodušno napustili posao i stupili u štrajk sa čvrstom odlukom da će ustrajati u borbi dok se ne prime svi radnici natrag i dok se ne dozvoli biranje povjerenika.

Zašto se taj, odnosno ti poslodavci (jer su dva kompanjona, ali oba jednaka)[118] toliko bune protiv biranja povjerenika biti će odmah svakome jasno kada sazna kakav strašan režim vlada u tom preduzeću.

Postupak tih poslodavaca prema svojim radnicima, osobito naučnicima, sliči postupku jednog spahije iz srednjeg vijeka prema svojim robovima.

Naučnike se tuče gore nego marvu. Bilo zašto god uzme koji od tih odgojitelja mladeži naučnika, zatvori se s njime u kancelariju i počne ga strahovito tući sa »bikovačom«*, dok mu ne udari krv na nos i usta. Starije radnike opet grdi i psuje raznim divljačkim i nečovječnim izrazima iz rječnika jednog austrijskog feljbabe.**

Slučajevi o postupku sa naučnicima bili su već javljeni nadležnim vlastima[119], ali ne znamo iz kojih razloga nije se interveniralo! Izgleda da imadu dobre veze i prema tome mogu neograničeno i nekažnjivo igrati se životima tih nesretnih mladića koji su njima povjereni u nauk.

---

* »Bikovača« — bikova žila kojom su tučeni uhapšenici. — *Red.*

** Feldvebel (od njemačke riječi Feldwebel), narednik; u nas su ga nekada nazivali feljbaba. — *Red.*

Vidjevši da se tu nitko ne zauzima, radnici su prije kratkog vremena svi stupili u organizaciju, da kroz organizaciju poboljšaju to nepodnošljivo stanje, da izaberu povjerenika koji će voditi kontrolu i na osnovu Zakona o zaštiti radnika prisiliti poslodavce da postupaju sa svojim radnicima i naučnicima kao sa ljudima.[120]

Sve su to poslodavci znali, i zato se tako očajno brane protiv biranja povjerenika. Godine i godine su oni bez kontrole i neograničeno i nekažnjeno maltretirali svoje radnike i sada osjećaju da im sa strane org[anizacije] i povjerenika prijeti opasnost, zato upotrebljavaju sve sile da radnike prisile na kapitulaciju. Mi kažemo otvoreno da nećemo dozvoliti više da se tako postupa sa radnicima — osobito sa naučnicima, pa ako i opet kod nadležnih instanca ne uspijemo, onda ćemo naći puta i načina da to zapriječimo.

Drugovima štrajkašima kažemo da ustraju kod svojih zahtjeva, da ustraju u borbi, jer kapitulacija pred poslodavcem još bi dvostruko pogoršala njihov položaj u toj radionici.

Živjela borba!

Živjela solidarnost radnika!

*

Na žalost, moramo ovdje da iznesemo imena par Judinih sinova* koji su izdali svoje drugove i rade kao štrajkbreheri; to su slijedeći: Stjepan Mišić, tokar, Josip Arnold, bravar, Anton Negovetić, stroj[arski] bravar, Anton Frinta, stroj[arski] bravar, Milan Liher, bravar, Petrović, bravar.

Iznašamo imena ovih izdajica pred proletersku javnost, da ih prezre svaki pošten radnik i da ih se kloni kao šugave ovce.

»Organizovani radnik«, Zagreb,
12. januar 1928, br. 2.

* Juda — jedan od Kristovih učenika koji je po biblijskoj priči izdao svoga učitelja: otuda simbol izdajnika uopće. — *Red.*

POLICIJA U SLUŽBI POSLODAVACA

Nečuveno nasilje policije, koje je ona izvršila nad štrajkujućim radnicima iz preduzeća »Sila«, izazvalo je sveopće zgražanje među radništvom.

Pod izgovorom da se štrajkujući radnici hapse radi noćnog napadaja na dvojicu štrajkbrehera[121], policija je,valjda na mig poslodavaca, pohapsila do sada osam štrajkujućih radnika. Ove naše navode potkrepljujemo tim što je poslodavac te iste radnike koji se nalaze u zatvoru još prije napadaja, odnosno prvi dan štrajka prijavio policiji da ih pohapsi, jer je smatrao da su ti radnici glavni krivci toga štrajka i pokretači akcije za biranje radničkih povjerenika. Sa druge strane, htio je poslodavac time da zastraši ostale radnike, koji se nalaze na slobodi.

Ovdje moramo iznijeti činjenicu da se je kod toga spora Oblasna inspekcija rada pokazala nedorasla i da je išla naruku poslodavcima. To se vidi i po tome što Oblasna inspekcija rada nije htjela da sazove pregovore na koje bi došle sve tri stranke, već je zamjenik inspektora samo telefonski razgovarao sa poslodavcima, koji su mu davali krive izvještaje i pristajali na neki sporazum, a kad su radnici sa predstavnikom organizacije dolazili kod poslodavca da pregovaraju i da im on i pismeno potvrdi sve to što je izjavio pred inspektorom, poslodavac je to odbio i dao izjavu protiv onoj koju je prvobitno dao inspektoru.[122] Kad je predstavnik organizacije saopćio to inspektoru, štaviše, saopćio mu je i to da je poslodavac kazao: ako dobije od Oblasne inspekcije samo jednu riječ da primi sve radnike natrag na posao — da će ih on sve primiti. Zamjenik inspektora se je na to izmotavao i kazao je da on to poslodavcu ne može kazati, jer je to protivzakonito ako se od poslodavca traži da primi natrag one radnike koji su se istakli kod biranja radničkih povjerenika, a koje je poslodavac radi toga htio da otpusti!

Mi ovdje činimo odgovornim za sve što se je dogodilo Oblasnu inspekciju rada, jer Obl[asna] insp[ekcija] rada je organ Ministarstva soc[ijalne] politike i ona treba, u prvom redu, da štiti interese radnika.

Osam radničkih obitelji bačeno je u najveću bijedu i očaj, jer su svi radnici, koji nedužni sjede u zatvoru, oženjeni i hranioci svoje obitelji sa po nekoliko djece[123], koja su usred ove zime ostala neopskrbljena krivnjom Inspekcije rada, nasiljem policije i poslodavaca.

Ovdje iznašamo imena drugova koji su uhapšeni: Dragutin Simeoni, Josip Baus, Ignac Linenberg, Vlatko Filipin, Vatroslav Šnidarić*, Andrija Benusi, Josip Berta, Eugen Kolar.

Po pričanju porodica uhapšenih drugova, sa uhapšenicima se najgore postupa.

Štaviše, govori se da se i u ovome slučaju postupa po metodama koje su uobičajene u beogradskoj »Glavnjači«[124], pa je radi toga preko advokata** zatraženo da se uhapšenici dadu liječnički pregledati, da bi se tako ustanovilo šta je na tim glasinama istina.

Mi sa naše strane tražimo da se uhapšeni drugovi liječnički pregledaju, da se oni saslušaju i da se sa njima postupa kako to i sami zakoni propisuju. Tražimo istragu i strogu kaznu za slučaj ako su dotični drugovi bili bilo kako zlostavljani.

»Organizovani radnik«, Zagreb,
19. januar 1928, br. 3.

---

* Ovdje je sigurno pogrešno štampano Šnidarić umjesto Šniderić, kako inače stoji u policijskim materijalima. — *Red.*

** Vjerovatno je riječ o advokatima Kulčaru i dr Šafaru. — *Red.*

»GLAVNJAČA« U ZAGREBU[125]

Još prije četrnaest dana došlo je do štrajka metalskih radnika u preduzeću »Sila« u Zagrebu, i to iz razloga jer je uprava preduzeća htjela da otpušta radnike koji su se zalagali za izbor povjerenika.

Kao i uvijek, poslodavac se poslužio svim sredstvima protiv štrajkujućih radnika, a pri tom, dakako, ima na raspolaganju sav buržujski aparat: i štampu, i policiju, i Inspekciju rada. Oblasna inspekcija rada nije htjela da sazove pregovore na koje bi došle sve strane, već je ona sama razgovarala sa upravom, koja je nakon toga na sastanku sa predstavnicima radnika naprečac odbila da primi otpuštene radnike, te je izjavila da će ih primiti ako to kaže Inspekcija, dok je zamjenik inspektora izjavio da on to ne može kazati upravi, jer da bi to bilo protuzakonito.

Pored toga, poslodavac je pokušao da sa prodanim dušama, štrajkbreherima, obori štrajk. A odmah na početku sukoba on je stalno tužakao štrajkaše policiji tražeći da ona protiv njih postupa. Kad su prošlog tjedna dva štrajkbrehera napadnuta, policija je u tom našla izliku za napad na štrajkaše, te je pohapsila osam radnika, i to:

Dvanaestog siječnja uhapšeni su radnici Dragutin Simeoni i Josip Berta, 13. siječnja uhapšeni su Josip Baus i Ignac Linenberg, 14. siječnja: Vatroslav Šnidarić*, Andrija Benusi, Vlatko Filipin i Eugen Kolar.

Međutim, otpočele su kružiti vijesti da se istraga protiv uhapšenih štrajkaša vodi po metodama »stručnjaka« iz beogradske »Glavnjače«[126]. Zbog toga tražimo da se spomenuti uhapšenici odmah pregledaju po liječniku i da ih se preda sudu, odnosno pusti na slobodu.

»Borba«, 20. januar 1928, br. 4.

---

* Vid. bilješku na str. 62. — *Red.*

PODRUŽNICI SAVEZA RADNIKA METALNE INDUSTRIJE I OBRTA JUGOSLAVIJE U ZAGREBU

Zagreb, 14. februar 1928.

Okružnica[127]

Dragi drugovi,

IOMRSV na svojoj sjednici održanoj dne 13. II o. g. donio je, između ostaloga, i zaključak da vam uputi dopis po slijedećim stvarima:

1. Pošto se je u zadnje vrijeme održao priličan broj zabava koje su priredile pojedine podružnice i struke, gdje se je pokazala žalosna pojava da te zabave nemaju karakter radničkih zabava odnosno nemaju obilježje klasnih proleterskih zabava gdje bi se u prvom redu manifestovala radnička svijest i da moralno čim više uspiju, već se nekoji drugovi jedino rukovode time kako bi čim više materijalno uspjeli (ajnkasirali*), kod čega se događaju takve stvari da je sramota po naš radnički pokret, jer se gaze principi radničke klase i unaša demoralizacija u radničke redove[128], a samim time pojačava sitnoburžoasko shvatanje kod radnika. Kao primjer navađamo zabavu brijača, gdje se nije pazilo ni na dekoraciju i pjevale su se razne nacionalne pjesme tako da je cijela zabava imala više karakter buržoaske nego radničke zabave. Stoga molimo i opominjemo drugarske podružnice da ubuduće vode o tome više računa i da se to više ne događa.

2. Sve podružnice trebaju voditi računa o tome da li njihovi delegati kod Mirovnog suda na Obrtnom zboru vrše svoje dužnosti[129], jer se do sada nije posvećivala tome nikakva pažnja i događa se često da nema nijednog delegata na Obrtnom zboru kad je to potrebno, premda su bili pravodobno pozivnicama obaviješteni. Sa ovakovim postupkom i nemarnošću mi gubimo povjerenje kod radničkih masa, jer time pokazujemo da smo samo na jeziku branioci radničkih interesa, a u stvarnosti ništa ne radimo, a, sa druge strane, sa tom našom indolentnošću poslužiti će se naši neprijatelji kao oružjem moguće baš u momentima kad nama to bude najneugodnije. Da se to više ne bi događalo, trebaju pojedine podružničke uprave da prisile svoje mirovne delegate kod Obrtnog zbora da na svakoj raspravi kad budu pozivani prisustvuju.

---

* Ajnkasirati (od njemačke riječi einkassieren), ubrati novac. — *Red.*

3. U petak dne 17. II o. g. održati će se sastanak žena — pa uslijed toga što je zadnji puta policija razjurila sastanak žena koji je bio sazvan putem letaka, to se drugarske podružnice mole da preko svojih povjerenika i članova izvrše punu agitaciju medu radnicama da taj sastanak čim bolje uspije.[130]

U prilogu vam šaljemo upitnicu po kojoj nam u roku od osam dana pošaljite sve podatke koji se u toj upitnici traže.

Sa time da ćete po prednjemu postupiti drugarski vas pozdravljamo

za
Izvršni odbor
Mjesnog radničkog sindikalnog
vijeća, Zagreb

Broz

AIHRPH, Fond SRMI i OJ, kut. 3.

DRUGARSKOJ PODRUŽNICI METALACA[131]

Dragi drugovi,

IOMRSV moli drugarsku podružnicu da nam u roku od 8 dana dostavi slijedeće podatke:

Industrija:

1. Koliko imade tvornica vaše struke u ovom mjestu?
2. Vrsta tih fabričkih poduzeća.
3. Koliko te tvornice upošljavaju radnika?

Zanatstvo:

1. Koliko imade vaše struke zanatskih poduzeća u ovom mjestu?
2. Koliko upošljavaju radnika?
3. Koliko ste održali konferencija i skupština u 1927. god.

Molimo vas da nam te podatke u naznačenom roku dostavite; mi vas drugarski pozdravljamo

za
Izvršni odbor
Mjesnog radničkog sindikalnog
vijeća, Zagreb

AIHRPH, Fond MRSV, kut. 1.

AKCIONOM ODBORU BESPOSLENIH RADNIKA U ZAGREBU[132]

Zagreb, 14. februar 1928.

Dragi drugovi,

IO Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća u Zagrebu donio je na svojoj sjednici, održanoj dne 13. II 1928. godine, zaključak da se besposlenim radnicima održavaju dvaput tjedno predavanja u Sobi besposlenih, Ilica 49/I.[133] Predavanja će se održavati od 10 do 11 sati prije podne, i to svakog utorka i petka. Prema tome, ovaj Akcioni odbor poziva se da izvrši čim bolju agitaciju među besposlenim radnicima, da ta predavanja redovno i u što većem broju posjećuju.

Sa time da ćete to ozbiljno shvatiti i po prednjemu postupiti mi vas drugarski pozdravljamo

za
Izvršni odbor Mjesnog radničkog
sindikalnog vijeća, Zagreb

Predavanja počinju u petak, dne 17. II ov. g.

AIHRPH, Fond MRSV, kut. 1.

IZVJEŠTAJ SAVEZA RADNIKA KOŽARSKO-PRERAĐIVAČKE INDUSTRIJE I OBRTA JUGOSLAVIJE ZA IV KONGRES CRVENE SINDIKALNE INTERNACIONALE U MOSKVI[134]

Savez radnika k[ožarsko]-p[rerađivačke] i[ndustrije] i o[brta] J[ugoslavije] pozdravlja IV kongres CSI sa dubokim uvjerenjem da će ovaj kongres svestrano ispitati i prosuditi kako ekonomsku, privrednu tako i političku situaciju u svim zemljama, a napose u zemljama kao što je to Jugoslavija, gdje se naš sindikalni radnički pokret nalazi neprestano pod bičem bijelog terora već 7 godina.[135]

Strašna privredna i ekonomska kriza, te nezapamćena besposlica koja je u posljednje vrijeme uzela strahovite razmjere, ozbiljno je ugrozila opstanak ovog Saveza u kojem je do sada okupljeno iz svih mjesta ove zemlje radništvo gotovo isključivo iz sitnih poduzeća, a koja dnevno propadaju jer ne mogu podnijeti konkurenciju robe iz stranih zemalja, kao ni [konkurenciju] domaće industrije, koja se je u zadnje vrijeme počela prilično brzo razvijati. Razvitak te industrije nimalo ne poboljšava stanje kožarskih radnika, jer se kadar kožarsko-industrijskih radnika regrutuje većim dijelom iz sela, iz kojih biva priliv ekonomski osiromašenih seoskih masa svakim danom sve veći u razna industrijska poduzeća. Nivo klasne svijesti kod tih radnika je većim dijelom na vrlo niskom stepenu i samim time uspjelo je poslodavcima da snize nadnice ispod minimuma egzistencije, da produlje radno vrijeme, uvedu akordni rad itd., što je još više pogoršalo već i onako mizerno stanje kožarskih radnika u Jugoslaviji.

Da bi ovaj kongres imao tačniju sliku o radu i stanju našeg Saveza, iznijeti ćemo u glavnim crtama rad i prilike kroz koje je naš Savez prošao u periodu od III saveznog kongresa, 5. juna 1927, pa do danas.

Jedna od glavnih zapreka za pravilan rad i uspješan razvitak i jačanje našeg Saveza bili su neprestani progoni i uapšenja saveznih funkcionera, kako u centrali tako i u pojedinim podružnicama. Osobito se je vlast oborila na Savez pod konac 1926. i 1927. godine. Najprije je uapšen centralni sekretar drug I. Šumanovac, koji je nakon 7-mjesečnog istražnog zatvora osuđen na 2 godine robije. U augustu mjes[ecu] uapšen je c[entralni] sekretar drug D. Grković, te je nakon dvomjesečnog zatvora protjeran iz Zagreba. Devetnaestog septembra iste godine uapšen je c[entralni] sekretar Saveza drug B. Parović i nalazi se još i danas u istražnom zatvoru bez ikakvih dokaza krivice. U oktobru mjesecu 1927. uapšen je centralni blagajnik i zamjenik sekretara drug Altumbabić,

koji je također protjeran u svoje rodno mjesto, tako da je zaprijetila ozbiljna opasnost da Savez podlegne pod tim udarcima reakcije, jer je vlast planski provađala te navale sa ciljem da sasma onemogući djelovanje ovog Saveza.[136] Ništa bolje nije bilo ni sa pojedinim podružnicama, gdje se još i danas neprekidno proganjaju i zatvaraju drugovi koji rade na izgradnji organizacije. Ti su progoni poprimili masovni karakter osobito za vrijeme parlamentarnih izbora u jesen 1927. godine, kada je režim naročito na teritoriju Hrvatske i Slavonije razvio nezapamćeni teror, proglasivši svakog radnika, organizovanog u našim Nezavisnim sindikatima — antidržavnim elementom. U Sisku, Karlovcu i Varaždinu zabranjen je bio svaki rad i zatvoreni su bili radnički domovi, a organizovani radnici u masama su apšeni i proganjani, odnosno dobivali izgon na 5—10 godina iz mjesta gdje su imali namještenja.[137]

Usprkos svim tim progonima uspjelo je našem Savezu da odbije sve te udarce reakcije i da sačuva veze sa svima podružnicama, te da se još i brojčano i organizaciono ojača.

Objektivni uslovi za osnivanje novih podružnica jesu vrlo povoljni usprkos strašnoj besposlici koja hara u kožarskoj struci[138], ali ono što je najvažnije za razvitak i opstanak tih podružnica jeste pomanjkanje nižih sindikalnih funkcionera, jer imade slučajeva da su podružnice obustavile djelovanje samo uslijed toga što je podružnica opstojala na jednom čovjeku, koji je znao donekle rukovoditi radom u podružnici, a koji je ili bio prognan ili je izgubio namještenje, pa je morao uslijed toga napustiti to mjesto i otputovati. Zato će biti ubuduće glavni zadatak našeg Saveza, a i ostalih rukovodećih foruma u našim sindikatima, da čim prije organizuju u svim većim mjestima gdje to bude moguće kurseve sindikalnih funkcionera, koji će se moći osposobiti bar za najosnovniji rad u organizaciji.

Ovaj Savez stoji dosta slabo financijski, čemu je umnogome uzrok strašna besposlica u toj struci. Imade vrlo malen broj članova u našem Savezu koji bi neprekidno radili. Prema podacima koje dnevno dobivamo od pojedinih podružnica, imade danas 80 posto članova našeg Saveza koji rade svega 3 do 5 mjeseci u godini dana i prema tome ne mogu da plaćaju i svoju članarinu, dočim su naprotiv izdaci za razne pomoći svakim danom sve veći, a naročito za besposlene i za štrajkaške pomoći.

Od zadnjeg saveznog plenuma, koji je održan 11. decembra 1927*, obnovljen je rad u podružnicama Vranje i Split, a prestale su djelovati podružnice u slijedećim mjestima: u Vrnjcima i Vrbovcu radi toga što su svi članovi ostali besposleni, a u Jasenovcu radi toga što je otputovao** onaj drug koji je rukovodio tom podružnicom.

---

* Vid. str. 46—57. — *Red.*

** Ovdje je bilo pogrešno napisano: rukovodio, pa je Broz svojeručno mastilom ispravio u: otputovao. — *Red.*

Broj podružnica i brojčano stanje istih

1. Arilje	27	članova	27. Prokuplje	25	članova
2. Brod n[a] S[avi]	30	„	28. Požega	20	„
3. Beograd	356	„	29. Požarevac	52	„
4. Bjelovar	63	„	30. Smederevo	18	„
5. Bačka Topola	5	„	31. Senta	40	„
6. Bijeljina	9	„	32. Sombor	13	„
7. Cetinje	32	„	33. Sisak	8	„
8. Čačak	65	„	34. Subotica	62	„
9. Kragujevac	30	„	35. Stara Kanjiža	40	„
10. Kraljevo	29	„	36. Sušak	12	„
11. Karlovac	125	„	37. Split	8	„
12. Kumanovo	47	„	38. Šabac	66	„
13. Kruševac	25	„	39. Šid	12	„
14. Križevac	11	„	40. Tuzla	39	„
15. Kapela Batrina	6	„	41. Ub	16	„
16. Leskovac	48	„	42. Užice	53	„
17. Milanovac Gornji	27	„	43. Valjevo	45	„
18. Mostar	56	„	44. Vinkovci	15	„
19. Niš	32	„	45. Varaždin	11	„
20. Novi Sad	28	„	46. Vel[iki] Bečkerek	28	„
21. Nova Gradiška	50	„	47. Virovitica	9	„
22. Našice	20	„	48. Vukovar	28	„
23. Osijek	75	„	49. Vranje	40	„
24. Obrenovac	26	„	50. Zemun	42	„
25. Pančevo	30	„	51. Ada	11	„
26. Palanka Smed[erevska]	27	„	52. Zagreb	136	„
Svega ukupno članova				2129*	

U periodu od ova tri mjeseca vođena su svega 3 štrajka, i to: u Arilju obrambeni štrajk koji [se] nakon 2-mjesečne borbe svršio neuspjehom jer je iz okolnih sela došlo dosta propalih opančarskih majstora koji su stupili na posao kao štrajkbreheri. Na Cetinju je vođen navalni štrajk preko 2 mjeseca, koji [je] uspio gotovo u svim poduzećima osim jednog gdje se je poslodavac poslužio policijom i dao poapsiti više radnika, a pomoću policije doveo je i štrajkbrehere u poduzeće koji su kao takovi radili pod paskom policije. U Karlovcu je u jednom poduzeću izbio obrambeni štrajk, ali nije uspio uslijed slabe konjunkture. Za vrijeme tih štrajkova nije bilo nijednog štrajkbrehera između štrajkujućih radnika već su štrajkbreheri regrutovani iz sela, gdje je klasna svijest na vrlo slabom stepenu.[139]

Plaćevni uslovi su vrlo mizerni — ispod minimuma egzistencije, tako da u onim mjestima gdje nema organizacije ili su iste vrlo slabe, radnici dobivaju najviše 150 do 200 dinara nedjeljno, dočim samo za hranu treba platiti 130 do 160 dinara, tako da mora gladovati ako hoće platiti stan, a o odjeći i ostalim potrebama radnika nema ni govora.

---

* Tačan zbir je 2133. — *Red.*

Socijalne zaštite radnika nema nikakve, higijenske prilike u pojedinim radionicama su strašne. Službeni organi Ministarstva socijalne politike idu u slučaju pritužbi sa strane radnika naruku poslodavcima i sporovi se obično rješavaju na štetu radnika.

Biranje radničkih povjerenika na koje su do sada radnici imali pravo po Zakonu o zaštiti radnika onemogućeno je sada novim pravilnikom kojega je izdao ministar soc[ijalne] pol[itike], tako da je sada jednom ogromnom dijelu kožarskih radnika onemogućeno biranje tih povjerenika, jer se u tom pravilniku kaže da se samo u onim poduzećima mogu birati povjerenici gdje imade preko 10 radnika, tako da su tim pravilnikom najviše pogođeni kožarski radnici, jer imade vrlo malo takvih radionica gdje je više od 10 radnika uposleno.[140]

Prosvjetni rad

U tom pravcu, usprkos svim naporima, uspjeh je minimalan, jer smo već naprijed bili naglasili da je glavni uzrok pomanjkanje sposobnih sindikalnih funkcionera koji bi mogli održavati prosvjetna predavanja.

Jedino što je mogla Centralna uprava u tom pravcu učiniti jeste da se češće šalju razna cirkularna i poučna pisma, koja se onda na sastancima čitaju. U važnija mjesta, kao što je to Karlovac, Beograd, N[ova] Gradiška itd., šalje se češće delegat iz Saveza.[141] Osobita se važnost polaže Karlovcu, gdje smo do sada uspjeli jedan dobar dio industrijskih radnika organizovati, jer u tom se je mjestu počela kožarska industrija u najnovije vrijeme razvijati.

Financijsko stanje Saveza:

Primitak:	
Saldo u decembru 1927.	22 074,70
Ukupni primici od 1. decembra 1927. do 1. februara 1928.	32 298,25
Ukupno	54 372,95. din.
Izdaci:	
Na razne pomoći i rashode	39 940,75. din.
Saldo	14 432,20 „
Ukupno	54 372,95 „

Predsjednik:
Jučić [Milan Mesić]

Tajnik:
Georgijević
Blagajnik:
Feri [Franjo Ferenčak]

Napisano vjerovatno sredinom februara 1928. u Zagrebu

ACKSKJ, Fond CSI, 1928/153.

POLOŽAJ KOŽARSKIH RADNIKA U KARLOVCU[142]

U subotu, dne 11. ov[og] mjes[eca] održana je javna skupština kožarskih radnika iz tvornice »Podvinec«, koja je bila vrlo dobro posjećena. To je najbolji dokaz da su radnici ozbiljno shvatili potrebu organizacije.

Sekretar Saveza drug Broz je u svom referatu opširno prikazao teško stanje kožarskih radnika, koji su danas gotovo od svih struka najgore plaćeni, a najviše pogođeni strašnom besposlicom koja svuda hara.[143] Sitni obrtnici kožarske struke dnevno propadaju jer ne mogu odoliti konkurenciji kožarske industrije, koja se je počela u zadnje vrijeme razvijati, a još manje mogu odoliti konkurenciji strane robe koja je poplavila tržišta.

Uslijed velike besposlice kožarskih radnika, koji se nude bilo pod koju cijenu na rad, a, sa druge strane, priliva velikog broja osiromašenih seljaka, položaj kožarskih radnika u industrijskim poduzećima upravo je strašan. Plaće su tako mizerne da je upravo nevjerojatno kako ti radnici mogu živjeti. U tom poduzeću imadu radnici najviše od 2 do 4 i pol dinara po satu, pa stoga i nije čudo što su u takvim prilikama konačno uvidjeli da bez organizacije neće moći odoliti toj svirepoj eksploataciji i što su listom počeli prilaziti u organizaciju, da na taj način zaštite svoje živote.

Interes radnika i radnica iz te tvornice za organizaciju je ogroman. Što je najvažnije, trebamo primijetiti to da je 60 posto od tih radnika sa sela, koji su gotovo svi pristupili u organizaciju kroz koju žele da se zajednički sa ostalim radnicima bore za bolje uslove života.

Slično je i sa ostalim tvornicama u Karlovcu, kojih imade priličan broj, jer u Karlovcu se je ta industrija počela razvijati osobito radi prirodnih pogodnosti, sa jedne strane, a, sa druge, jer je okolina bogata jeftinom radnom snagom, na čiji račun hoće kapitaliste da se obogate.

Kožarski radnici-ce u Karlovcu su svjesni toga da imadu pravo na život, kad već moraju drugome da stvaraju kapital, a znadu i to da im poslodavac ništa dobrovoljno dati neće, već da će jedino putem organizacije i borbom poboljšati svoje mizerno stanje do kojega je došlo najviše zato što su radnici bili neorganizovani i nisu vodili računa o sebi.

Kožarski radnici ostalih mjesta treba da se ugledaju na svoje drugove u Karlovcu i da pristupe u organizaciju, u Savez radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije.

»Organizovani radnik, Zagreb, 16. februar 1928, br. 7.

IZVJEŠTAJ MJESNOG PARTIJSKOG KOMITETA O RADU ZA PERIOD OD JANUARA 1927. DO FEBRUARA 1928.

(Koreferat)[144]

Januarska konferencija 1927[145], saslušavši izvještaj o položaju i radu Mjesne partijske organizacije i imajući u vidu povoljne objektivne uslove istaknula je kao glavne zadaće slijedeće:

1. Organizaciono učvrstiti i proširiti Mjesnu part[ijsku] organizaciju putem organizovanja novih industrijskih ćelija i privlačenjem u part[ijsku] organizaciju aktivnih drugova iz sindikata.

2. Organizaciono učvrstiti kako ćelije tako i rajonske komitete.

3. Uspostaviti stvarno i sistematsko rukovodstvo rajonskih komiteta nad ćelijama i Mjesnog komiteta nad rajonskim komitetima.

4. Politički aktivizirati Mjesnu organizaciju centralizovanim provođenjem političkih akcija i kampanja, odnosno reagiranjem na političke događaje.

5. Sistematski provoditi političko-prosvjetni rad u ćelijama.

6. Organizaciono učvrstiti i aktivizirati rad part[ijskih] frakcija u sindikatima.

7. Organizovati mjesnu partijsku školu, a po mogućnosti i sindikalnu radi izgradnje mjesnog partijskog i sindikalnog aktiva.[146]

Za ostvarenje ovih zadataka bili su i povoljni objektivni uslovi: kako opća politička situacija tako i sam položaj proletarijata. Opća politička situacija za ovu posljednju godinu okarakterisana je: 1) sve većom opasnošću rata kako protiv Sovjetske Unije tako i između pojedinih kapitalističkih država, naročito na Balkanu[147]; 2) pojačanjem eksploatacije radničke klase i siromašnog seljaštva (vid. rezoluciju III plenuma CK).[148]

Kraj ovakove općepolitičke situacije unutrašnja situacija u zemlji okarakterisana je: 1) uvođenjem generalsko-fašističke diktature[149]; 2) pojačanjem nacionalnog ugnjetavanja sa strane dvorske klike i srbijanske krupne buržoazije, što se omogućuje i kapitulantskom i oportunističkom politikom vodstva svih buržoaskih i sitnoburžoaskih partija ugnjetenih nacija (HSS, federalisti[150] itd.); 3) osiromašenjem radnog naroda u gradu i [na] selu i povećanjem besposlice, što dolazi uslijed općeg pojačanja privredne krize u zemlji (pogledaj rezoluciju III plenuma CK).

Ova opća privredna i politička kriza naročito teško pogađa radništvo u Zagrebu. Privredna kriza i zavođenje racionalizacije u pojedina zagrebačka poduzeća izbacuje iz posla na hiljade radnika.[151] Paralelno sa izbacivanjem radnika iz poduzeća kapitalisti uvode žene sve više u proizvodnju, što sve vodi do stalnog obaranja nadnica ispod minimuma za egzistenciju. U zagrebačkoj industriji npr. nekvalifikovani radnici, a naročito žene, plaćeni su obično od 2—4 din. na sat, a ima dosta slučajeva da radnice ne dobiju više od 1 din. na sat (Dom[aća] tvornica rublja, »Zvono«[152] itd.). Osim snižavanja nadnica, 8-satni radni dan, kao i pravo radnika na radničke povjerenike sve se više krši u industriji, a naročito u zanatskim poduzećima. Ova ofanziva kapitalista na položaj radnika pored opće krize i besposlice omogućuje se i nedovoljnom organizovanošću radničke klase, kao i pritiskom režima na svaki borbeni pokret radnika (sprečavanjem sind[ikalnog] rada u poduzećima, zabranjivanjem skupština, gušenjem manifestacija, sprečavanjem kolportiranja naše štampe itd.).

Usprkos svemu ovome, borbenost kod radnika nije u opadanju, ona, nasuprot, raste. Taj porast borbenosti dokazuje se spontanim štrajkovima (»Sila«, Željezn[ička] radiona itd.), manifestacijama naročito besposlenih radnika, izbornim rezultatima[153] itd.

U ovakovim uslovima i imajući za zadatak pravilne i jasne naloge prošle Mjesne konferencije, rad Mjesnog komiteta[154] sastojao se je u slijedećem:

1. Održano je nekoliko sastanaka partijskog aktiva[155]; na njima su bila postavljana opća politička pitanja, dočim konkretna pitanja, koja su stajala pred zagrebačkom organizacijom, vrlo su slabo bila postavljana.

2. Održavane su rajonske konferencije, obično bez predstavnika MK, a naročito bez direktiva MK.[156]

3. Održavani su djelomično redovni, a djelomično neredovni sastanci sekretara RK sa predstavnikom MK.

4. U izbornim kampanjama pojedini članovi MK radili su neke tehničke poslove (pisali i podnosili prijave izborničkih sastanaka itd.), ali MK kao forum nije rukovodio izborima.

5. Brojčano stanje Mjesne organizacije nešto se je povećalo, ali ne zaslugom niti pod rukovodstvom MK.[157]

6. Za 10-godišnjicu ruske revolucije održan je izlet na selo.[158] Pripreme za njega izvršili su pojedini članovi MK.

Pored ovih konstatacija o radu MK, potrebno je istaknuti da zadatke koje je prošla Mj[esna] konferencija postavila Mj[esnom] komitetu nije taj MK izvršio onako kako se je to moglo.

1. MK kao rukovodeći forum nije bio na potrebnoj visini. Sjednice MK u prvo vrijeme održavane su redovito i bile su većinom administrativnog karaktera. Unutar MK nije bilo raspodjele rada.

2. U pitanju organizacionog učvršćenja i proširenja Mj[esne] organizacije po industrijskim poduzećima MK nije dao potrebne direktive raj[onskim] komitetima i ćelijama i nije njihov rad kontrolisao. Faktični djelomični porast Mj[esne] organizacije jeste djelo pojedinih ćelija i pojedinih drugova.

3. Mj[esni] komitet nije rukovodio radom raj[onskih] komiteta niti je raj[onskim] komitetima dao potrebne direktive za rukovođenje općim radom ćelija.

4. Veza između MK i raj[onskih] komiteta kao i ćelija nije bilo u dovoljnoj mjeri i zbog toga su ćelije i raj[onski] komiteti često morali vrlo dugo čekati npr. na potvrdu novoprimljenih članova, na odgovor na pojedina pitanja, na potvrdu programa rada; na neka od tih pitanja MK nije ni do danas dao odgovor.

5. Svakodnevnog rukovodstva i ličnih veza pojedinih članova MK sa rájonima i ćelijama bilo je vrlo malo i nedovoljno.

6. MK nije rukovodio i kontrolisao ubiranje članarine, nije se dovoljno brinuo za pravilnu raspodjelu i obračunavanje ilegalne literature; dapače, ni rezolucije Aprilskog plenuma, premda su pravovremeno bile stavljene na raspolaganje Mj[esnom] komitetu, nisu dva mjeseca bile ni dirnute, a sve do danas nisu dostavljene svim ćelijama.[159]

7. Blagodareći ovakovom neradu Mj[esnog] komiteta stradao je praktičan rad, kao što je npr. političko-prosvjetni rad u ćelijama, rad partijskih frakcija u sindikatima itd.

8. Usprkos izričitom nalogu prošle Mj[esne] konferencije i stalnoj želji i zahtjevu cjelokupnog članstva Mjesne organizacije, Mjesni komitet nije praktično ni pokušao da pokrene partijsku školu.

9. MK nije obraćao pažnju centralizovanom vođenju akcija, koje su s obzirom na položaj i zahtjev radničke klase bile potrebne (skupštine, ilegalni sastanci, izleti, demonstracije, obljetnice itd.).

10. Kako ni u ostalim vanpartijskim organizacijama radničke klase tako ni u CP nije MK radio, niti se je za rad CP brinuo niti ga potpomagao.

11. Na zdravu inicijativu pojedinih ćelija i raj[onskih] komiteta npr. u pitanju akcije za besposlene MK nije reagirao, i tako je rad već započet dobrim dijelom propao.

12. MK nije posvećivao potrebnu pažnju radu među ženama; on je, dapače, njihovu inicijativu gušio.

13. MK nije se brinuo za rad na selu usprkos tome što su pojedine ćelije i rajoni uspostavili veze; on im nije davao niti referenta, kada su to oni tražili.

14. Veza između MK Partije i omladine gotovo nije ni bilo, i MK nije pomagao rad omladine.

15. Za cjelokupni rad MK vrlo je karakteristična činjenica da on nije umnožio i ćelijama dostavio rezoluciju prošle Mj[esne] konferencije. Dapače, on sam nije se u radu služio direktivama te rezolucije, nego ju je izgubio, a nije nikada izradio program svoga rada.

16. Pored ovakovog nerada MK potrebno je naročito podvući da su pojedine ćelije, i dapače raj[onski] komiteti pokazali razmjerno dobar rad i uspjeh, a to dokazuje da zagrebačka organizacija zaista počiva na boljševističkim temeljima.

17. Usvajajući pravilne odluke KI, III kongresa KPJ i svih plenuma CKKPJ o suzbijanju frakcija, sektaštva i koterijaštva unutar Partije većina MK cijelim svojim radom, kao i samim svojim predlogom izvještaja ovoj Mj[esnoj] konferenciji dokazala je da te odluke ili nije razumjela ili nije htjela da ih sprovodi.[160] Frakcionaštvo, sektaštvo i koterijaštvo[161] suzbija se samo praktičnim radom u masama, povezivanjem naše Partije sa širokim masama industrijskih radnika i podizanjem ideološkog nivoa partijskog članstva. Radi toga, osnovna i glavna zadaća budućeg MK sastoji se u izvršavanju pravilnih odluka prošle Mj[esne] konferencije i napomena internacionalnog organizacionog instruktora[162], a ne kako to radi većina MK nastojeći da odgovornost za svoje pogreške i propuste prebaci na »više forume«.[163]

Napisano u februaru 1928.
u Zagrebu.

ACKSKJ, Fond KI, 1928/20.

PREDLOG REZOLUCIJE ZA MJESNU KONFERENCIJU KPJ U ZAGREBU U FEBRUARU 1928.[164]

Imajući u vidu zadatke radničke klase u vrijeme pojačane ofanzive kapitala i sve veće i neposredne opasnosti novog imperijalističkog rata u svijetu i na Balkanu, M[jesna] konf[erencija] smatra da je u današnjem momentu najvažnije slijedeće: 1) Ideološko i organizaciono jačanje Mj[esne] organizacije, kako bi ona postala jedna čvrsto povezana, kao iz jednog komada salivena, istinski jedinstvena boljševička organizacija; 2) politički aktivizirati Mj[esnu] organizaciju i MK; 3) pojačati rad u masama, planski iskorišćavati legalne mogućnosti, popraviti i pojačati rad u sindikatima.

U tu svrhu potrebno je slijedeće:

1. Podizanje političke aktivnosti ćelija pravodobnim reagiranjem na važne političke događaje izdavanjem nelegalnih letaka, organizovanjem protestnih zborova i demonstracija. U ovaj rad treba privući i sindikate čuvajući njihovu legalnost. Pripremu i sprovođenje ovog rada treba početi i sprovoditi preko ćelija.

2. Pojačati političko-prosvjetni rad oživljenjem agit[aciono]-prop[agandnih] komisija.

3. Pojačati rad na izgrađivanju novih partijskih organizacija u industrijskim poduzećima.

4. Obratiti naročitu pažnju na porast postojećih partijskih organizacija privlačenjem u Partiju aktivnih drugova, simpatizera i simpatizerskih grupa[165], nižih sindikalnih funkcionera i boljih drugova radnika putem individualne agitacije i propagande. Obratiti naročitu pažnju na aktivizaciju ćelija u industrijskim poduzećima, na podjelu rada medu pojedinim članovima ćelije i povesti borbu sa nevjerovanjem u sopstvene snage i borbu za osposobljenje ćelija za samostalan rad.

5. Obratiti naročitu pažnju na unošenje političkih momenata u rad ćelija putem pretresanja političkih rezolucija viših part[ijskih] foruma na sastancima ćelija. Voditi preko ćelija pripremni rad za part[ijske] konferencije i kroz ćelije sprovoditi sve političke kampanje.

6. Sistematizirati političko-partijsko-prosvjetni rad, izraditi plan za taj rad u ćelijama, sazivati naročite sastanke za izučavanje pojedinih pitanja. U svakom rajonu organizovati kružok. Inicijativa za vođenje

ovog rada u ćelijama mora biti u rukama rajonskih komiteta, a opće rukovodstvo mora ići kroz agit[aciono]-prop[agandnu] [komisiju] OK.*

7. Urediti nabavljanje, rasturanje i iskorištavanje ilegalne literature, poduzeti sve mjere da se izdaje svoja literatura (teze, planovi za referate, male brošure itd.), a također obratiti pažnju na izdavanje masovne ilegalne štampe (letaci, plakati i dr.).

8. Potrebno je obratiti pažnju na oformljivanje rajonskih komiteta i njihovo rukovodstvo nad radom ćelija, putem sazivanja sjednica sekretara rajkoma [rajonskih komiteta] i putem slanja referenata na ćelijske sastanke. Obratiti pažnju na podjelu rada među članovima RK, davati rukovodstvo jednim radom — jednom drugu (org[anizacioni] rad, agit[aciono]-prop[agandni] rad itd.). Uzimajući u obzir širok obim rada rajkoma, potrebno je privlačiti k radu rajkoma i nečlanove rajkoma.

9. Mjesni komitet je također potrebno oformiti istim putem kojim i rajkome. Osim toga, potrebno je obratiti pažnju MK na rukovodstvo r[ajonskim] komitetima i na veze sa komisijama PK putem slanja svojih predstavnika u te komisije.

10. Obratiti naročitu pažnju na izgrađivanje partijskog aktiva iz radničke sredine putem uvlačenja sposobnih drugova u praktičan rad.

11. Potrebno je nastaviti započeti rad među ženama. Osim toga, potrebno je sprovoditi kampanju o važnosti ovoga rada. Kampanju treba voditi kroz štampu, a naročito kroz part[ijske] organizacije velikih poduzeća.

12. Ojačati rad SKOJ-a putem aktivnog pomaganja skojevcima. Uspostaviti uzajamna predstavništva počevši od ćelija pa do MK.[166]

13. Treba pristupiti izgradnji reportera dopisnika iz radničke (seljačke) sredine i okupiti ih oko legalnih organa. Obratiti pažnju na jačanje nelegalnog rada u legalnim organizacijama putem aktiviziranja part[ijskih] frakcija u njima.

Od ostvarenja ovih zadataka zavisi sav budući rad part[ijske] organizacije u Hrvatskoj.

Napisano u februaru 1928.
u Zagrebu.

ACKSKJ, Fond KI, 1928/20-4.

---

* Vjerovatno je omaškom napisano OK, umjesto MK, pošto se iz sadržaja teksta vidi da je riječ o komisiji Mjesnog komiteta. — *Red.*

PLAN RADA MJESNOG KOMITETA ZA MART, APRIL I MAJ 1928.[167]

Osnovnim temeljem za rad Mjesnog part[ijskog] komiteta za ukazano vrijeme treba [da] posluže rezolucije III kongresa KPJ, rezolucije IV plenuma CK i rezolucija Mjesne part[ijske] konferencije od februara 1928. god.[168]

Na osnovu ukazanog materijala, glavne zadaće MK jesu: 1) učvršćivanje boljševizacije kako pojedinih ćelija tako i rajonskih organizacija[169]; 2) što šire povezivanje mjesne part[ijske] organizacije sa masama industrijskih poduzeća, radi uvlačenja boljih radnika u Partiju i radi obuhvatanja većih industrijskih poduzeća u našu organizaciju; 3) podizanje opšteg političkog i kulturnog nivoa članova Partije.

Radi sprovođenja ukazanih zadaća potrebno je sprovoditi slijedeće:

1. Redovno održavati (jedanput mjesečno) sastanke mjesnog aktiva, i to: u martu — o rasturanju štampe »Borbe« i o martovskoj kampanji[170]; u aprilu — rezultati martovske kampanje i priprema Prvoga maja. Osim toga, na svakom sastanku aktiva postaviti po jedan referat: a) o konspiraciji i o iskorištavanju legalnih mogućnosti, b) o organizacionoj izgradnji Partije i o part[ijskoj] disciplini, c) o seljaštvu i KPJ.

2. Redovno održavati sastanke sekretara RK. Zadaća ovih sastanaka jeste saopštavanje i upoznavanje sekretara RK sa odlukama MK i sa direktivama viših part[ijskih] foruma (sastanke sekretara održavati dva puta mjesečno).

3. Za ukazano vrijeme održati tri sastanka agit[aciono]-prop-[agandnog] resora, radi upoznavanja sa zadacima agit[aciono]-prop-[agandnog] rada kako u rajonskim organizacijama tako i u ćelijama. Osim toga, izraditi program agit[aciono]-prop[agandnog] rada po ćelijama (mart).

4. Održati dva sastanka rajonskih resora za uplaćivanje članarine i obračunavanje štampe. Zadaća sastanaka jeste sređivanje materijalnih prilika u organizaciji (mart i april).

5. Sa istim ciljem održati sastanke i drugih resora (za rasturanje ilegalne štampe, za ekonom[sko]-sind[ikalni] rad, za rad među ženama i za rad na selu). Ovi sastanci imaju se održati u toku marta i aprila.

6. Preko RK dostaviti ćelijama upute o radu u ćelijama i o radu pojedinih resora.

7. Zajednički sa MK organizovati rajonske kružoke; rad u kružocima početi između 17. i 25. marta. Do toga vremena izraditi program za te kružoke.

8. Organizovati mjesni kružok i izraditi program za taj kružok. U mjesni kružok uvući po dva-tri druga iz svakog rajona. (Rad u kružoku početi u drugoj polovici marta.)

9. Održati sastanak drugova koji mogu voditi agit[aciono]-prop[agandni] rad po ćelijama (u martu).

10. Preko postojećih veza organizovati ćelije u slijedećim poduzećima ....* Isto tako obratiti pažnju RK na formiranje simpatizerskih grupa (ovaj rad provoditi cijelo vrijeme).

11. Provesti raspodjelu sviju snaga po ćelijama i provesti novi popis kako ćelija tako i članova u ćelijama. Ovaj rad provoditi preko RK u martu i aprilu.

12. Na sjednicama MK saslušati izvještaje RK i part[ijskih] frakcija u vanpart[ijskim] organizacijama (sind[ikati], šport, gradsko zastupstvo itd.). Cilj ovoga rada jeste upoznati MK sa radom i položajem pojedinih organa i organizacija i na taj način omogućiti pravilno rukovodstvo sa strane MK. (Ovaj rad provoditi cijelo vrijeme.)

13.** Formirati i aktivizirati frakciju MSV i održavati redovne sastanke frakcije.[171] (Prvi dio ove tačke provesti u martu.)

14. Formirati frakciju gradskih zastupnika (april).

15. Formirati frakciju u Savezu grafičara (april).

16. Oformiti i aktivizirati rad frakcije u radničkom šport[u] (mart ili april).

17. U sporazumu sa frakcijom MSV izučiti mogućnost organizacije sindikalne škole. Rad u školi po mogućnosti početi u maju 1928. god.

18. Dostaviti ćelijama preko RK teze IV plen[uma] CK o ratnoj opasnosti (mart).

19. U sporazumu sa PS organizovati komisije (org[anizacionu] komisiju, agit[aciono]-prop[agandnu] komisiju, komisiju za rad među ženama, komisiju za rad na selu) (mart).

20. Zajednički sa RK*** Crvene pomoći izraditi uputstva za izgradnju organizacije CP (april).

---

* U tekstu su izostavljena imena poduzeća vjerovatno iz konspirativnih razloga. — *Red.*

** U originalu je omaškom dva puta napisano 12, umjesto 12 i 13. — *Red.*

*** U originalu je omaškom napisano RK, umjesto PK Crvene pomoći. — *Red.*

21. Obratiti pažnju na rad među besposlenima putem formiranja i aktiviziranja odbora besposlenih, a također organizovati frakciju u odboru besposlenih (april).

22. Obratiti pažnju na rad u omlad[ini] putem uzajamnog predstavništva.

23. Redovno održavati sastanke MK.

24. Dati direktive po ćelijama za izgradnju svoga plana rada. Plan rada među ženama posebno će izraditi ženska komisija. Ovaj plan rada dostaviti svima RK[172].

Napisano u februaru 1928.
u Zagrebu.

ACKSKJ, Fond KI, 1928/20-6.

DIREKTIVE DELEGATU ZAGREBAČKE ORGANIZACIJE* ZA SAVJETOVANJE[173]

Uslove za rad naše Partije i sindikata pravilno je okarakterisala Rezolucija o jugoslovenskom pitanju EKKI, kao i III kongres KPJ u svojoj Rezoluciji o političkoj situaciji.[174] Ti opšti uslovi za rad našega pokreta bili su srazmjerno vrlo povoljni: sve veća ekonomska kriza i besposlica, osiromašenje najširih slojeva siromašnog i srednjeg seljaštva, uslijed čega se te mase oslobađaju presudnog uticaja buržoazije i kreću ulijevo; nacionalno ugnjetavanje svih nesrpskih nacija sa strane vladajuće krupne srbijanske buržoazije i dvora, pred kojima usprkos kapitulaciji buržoaskog i sitnoburžoaskog vodstva ugnjetenih nacija neće da kapituliraju mase; sve veća opasnost [od] rata, naročito na Balkanu, i s time u vezi otvoreno pripremanje generalsko-fašističke diktature — to su glavni momenti koji karakterišu opću privrednu i političku situaciju u Jugoslaviji.

Takvim razvojem prilika postavljeni su pred našu Partiju i sindikate[175] veliki i važni zadaci — da radom u masama i vođenjem akcija za svakodnevne ekonomske i političke zahtjeve tih masa okupe mase i prevladaju unutrašnju krizu, kako bi Partija postala faktički predstavnik radnog naroda i osposobila se da ga vodi i u najtežim momentima.

Opći uslovi omogućavali su Partiji izvršenje ovih zadataka, ali se to ipak nije desilo, po našem mišljenju, iz slijedećih razloga:

I

Stav i djelovanje drugova iz grupe Simić [*Sime Markovića*][176]

Premda je ta grupa na III kongresu Partije dala izjavu da prihvaća političku liniju Partije, obilježenu donijetim rezolucijama, ipak je njen rad bio suprotan toj liniji:

---

* U desnom uglu dokumenta, ispod naslova, dopisana je u zagradi, vjerovatno prilikom upućivanja Komunističkoj internacionali, bilješka: »Ove direktive su pročitane na Mjesnoj partijskoj konferenciji i bile odobrene sa strane konferencije. Konferencija je održana u februaru 1928.« — *Red.*

1. U nac[ionalnom] i seljačkom pitanju ta je grupa odstupala od sprovođenja partijske politike: npr., pokušaj jedinstvenog [istupanja] sa Davidovićevim demokratima za beogradske komunalne izbore[177], njezino pristajanje na zajedničku antikomunističku izbornu platformu[178], njezino istupanje u izborima kao općeradnički blok, a ne kao Republikanski savez radnika i seljaka itd. Namjesto popularizovanja naše parole RSRS i borbe protiv nacionalnog ugnjetavanja, ta je grupa pokušala da nacionalnu borbu prenese u sindikalni pokret, time što je opravdane zahtjeve i kritiku zagrebačkih sindikata nad nepravilnim radom CRSOJ nastojala da pred srpskim radništvom prikaže kao nacionalnu borbu.[179]

2. Grupa Simić ima odlučan upliv u CRSOJ, a neko vrijeme imala-ga je i u PB, te je ona zbog toga i najvećim dijelom odgovorna za rad sindikata.[180] Sindikalna djelatnost grupe Simić nije bila uvijek u duhu partijske politike. Osnovne greške i nedostaci te grupe u njezinom sindikalnom radu karakteriše naročito slijedeće: a) rukovodstvo CRSOJ u sindikatima nije se dovoljno osjetilo: namjesto svakodnevnog političkog, organizacionog i akcionog rukovodstva i drugarskih odnosa prema pojedinim pokrajinama i organizacijama, podržavan je birokratski kurs, uslijed kojega su i bez toga slabe veze i koordinacija rada još više oslabile (namještenje funkcionera,[181] sputavanje inicijative pojedinih podružnica itd.); b) zanemaren je rad na uvlačenju industrijskih radnika u sindikate[182]; taj je kurs došao do izražaja na samim kongresima pojedinih saveza; c) nije bilo nikakovih znatnih kampanja i akcija npr. na vrbovanju novih članova, za legalizaciju sindikata u Bosni i Dalmaciji[183], za pomoć besposlenim radnicima, protiv šikanacija vlasti nad sindikalnim organizacijama pojedinih mjesta[184] itd.; d) nastojeći da sebi osigura vodstvo u sindikalnim vrhovima, a preko njih i presudan upliv u Partiji, ta grupa je kršila odluke Partije, dapače nije prezala ni pred ucjenjivanjem Partije, pa i provociranjem pojedinih drugova pred policijom.[185] U tom znaku držani su i sindikalni kongresi, kao [i] opći sindikalni kongres, na kojem je ta grupa zahvaljujući neproleterskim manevrima osigurala sebi većinu[186]; e) ne vodeći računa o jačanju Nezavisnih sindikata ni o njihovom povezivanju sa masama, ta grupa stalno propušta i najosnovnije zadatke sindikalnog pokreta (npr. pripremа i plansko vođenje štrajkova u »Trikotaži«, »D[ugoj] Resi«[187] itd.), te ne samo da ništa ne poduzima za osnivanje važnijih industrijskih saveza već, štaviše, njihovo osnivanje svim sredstvima koči.[188]

Blagodareći ovakovom radu centralne sindikalne instance, kao i nepostojanju centralnih disciplinovanih part[ijskih] frakcija u njima, CRSOJ stalno gubi na ugledu u radničkim masama i cjelokupan sindikalni pokret je u svom razvoju dobrim dijelom zakočen. Ne ulazeći i ne iznoseći ovdje sve greške i nedostatke grupe Simić, mi naročito podvlačimo jedno, a to je: *njihova težnja da se u svome radu oslobode*

svakog upliva Partije, štaviše da se stave iznad Partije, koju oni gdje god im to treba nastoje poniziti i omalovažiti, premda su i sami članovi Partije.

Veliki dio grešaka grupe Simić nesumnjivo je *oportunističkog karaktera*, i zbog toga treba [je] Partija svojim pravilnim radom u sindikatima onemogućiti.

II

Stav i djelovanje drugova iz tzv. part[ijske] ljevice[189]

Protiv desne grupe druga Simića i njezinih oportunističkih zastranjivanja vodila je borbu tzv. grupa ljevice, koja je od martovskog plenuma CK* dobila presudan uticaj u PB.[190] O grupi tzv. ljevice i o njezinom djelovanju smatramo potrebnim istaknuti da ona, i pored svoje želje da brani ispravnu liniju Partije, i pored toga što je ona tu liniju zastupala na svim plenumima CK, ipak u svom praktičnom radu čini greške, od kojih su po našem mišljenju najglavnije slijedeće:

1. Premda su drugovi iz tzv. ljevice imali vazda znatan, a od marta 1926.** presudan upliv u PB, oni se nisu brinuli da Partiju aktiviziraju, premda im je to bilo moguće. Nijedna part[ijska] komisija nije pravilno i redovno funkcionisala[191], a PB kao forum nije rukovodio Partijom. Veze PB sa pokrajinama bile su vrlo slabe; kao karakteristiku rada PB navodimo da je velik procenat njegovih cirkulara sadržavao isprike zbog nedovoljnih veza, nemanja adresa itd.

2. Partija kao cjelina nije od III kongresa vodila nijednu jedinstvenu centralizovanu akciju. Dapače, ni izbori nisu vođeni jedinstveno i pod rukovodstvom PB, nego se je u raznim pokrajinama razno istupalo.[192] Isprika da PB uslijed opozicije drugova iz grupe Simić nije mogao raditi ne može se uvažiti, jer ima i takovog part[ijskog] rada (npr. organizacioni, polit[ičko]-prosvjetni rad itd.) prema kojem drugovi iz grupe Simić ne bi mogli biti u opoziciji, pa ipak nije provođen.[193]

3. Usprkos pravilnoj općoj političkoj liniji part[ijske] centrale, ona se nije brinula da dovoljno reagira na važna pitanja, npr. opasnost [od] rata, veliki porez,[194] besposlica itd. Nije vođena nikakova kampanja u Partiji pred sindikalni kongres niti su uopće u partijskom članstvu pokrenuta sporna pitanja.[195]

4. Ovakov rad drugova iz tzv. part[ijske] ljevice pokazuje njezino potcjenjivanje rada u masama. Namjesto da svoju borbu za ispravnu polit[ičku] liniju prenese u mase u part[ijsko] članstvo, ona se ograničila na borbu u vrhovima pokreta. U borbi protiv frakcionaštva, sektaštva

* Misli se na Aprilski plenum CKKPJ 1927. — *Red.*
** Ibid. — *Red.*

i koterijaštva drugovi iz tzv. ljevice nisu pravilno postupili. Namjesto da shvate da se borba protiv frakcionaštva, sektaštva, koterijaštva i oportunizma treba voditi radom u masama, oni su se ograničili na borbu u vrhovima, oni svoje greške brane oportunizmom drugih i na koncu dolaze do toga da sami organizuju frakciju (npr. slučaj u Zagrebu).[196] Zbog ovakovog svog rada, a naročito zbog frakcionaštva, tzv. ljevica ponovo je izgubila ono povjerenje part[ijske] organizacije koje je neko vrijeme bila dobila, jer su se organizacije nadale da će ona pravilno voditi borbu za rad i disciplinu u Part[iji], kao [i] za približenje Part[ije] masama.

III

Uloga tzv. »centra« u unutarnjim partijskim odnosima[197]

Osim »desne« i »lijeve« grupe u partijskoj centrali, postoji i grupa »centra«. »Centar« je nezadovoljan radom dviju grupa. Slaže se sa političkom linijom Partije, iako sam nije dovoljno aktivan i ne pokazuje inicijativu za sređivanje unutarnjih partijskih odnosa. Kod njega se pojavljuju znakovi pesimizma (demisije): tvrđenje jednoga od njih da ne postoji Partija nego »Propagandagesellschaft«.[198]

Posljedice ovakovog stanja u partijskim vrhovima

Uslijed ovakovog stanja u part[ijskim] vrhovima došlo je do toga da se je Part[ija] atomizirala, te je za neko vrijeme onesposobljena za jedinstveno vođenje akcija.[199]

Zanemaren je rad u jednoj od najvažnijih pokrajina — u Bosni, a u ostalim pokrajinama nije na potrebnoj visini.[200]

Sindikalni rad ne napreduje djelomično i zbog toga jer centralne instance ne vode o njemu potrebnog računa, nego nastoje samo oko toga da osvoje rukovodstvo (ljevica [se] npr. nije dosta energično ogradila od kršenja part[ijskih] odluka sa strane frakcije na Kongresu kožaraca samo zbog toga što je na taj način bio zagarantovan poraz desnice na Kongresu).[201]

Frakcijske borbe prenose se iz vrhova u niže instance, a to izaziva demoralizaciju partijskog i sindikalnog članstva i uništava svaku konspiraciju. Svaki svoje greške nastoji da opravda neradom i frakcijskom borbom drugih. (Npr. na jednom sindikalnom sastanku u Beogr[adu] jedan radnik upozorio je prisutne da čuvaju džepove kako im ne bi njihov protivnik potajno metnuo u džep kakovu rezoluciju i predao [ih] policiji.)[202]

IV

Partija nema veza sa masama i organizacioni rad je sasvim zanemaren. Nitko o njemu ne vodi računa. Tako npr. na posljednjem plenumu CK, premda je pročitan pismeni izvještaj druga Mirkovića, nije o njemu bilo nikakove diskusije[203], a članovi CK izvještavajući aktiv i OS o rezultatima [plenuma] nisu organizaciono pitanje niti spomenuli.[204] Uslijed svih ovih razloga, a naročito zbog divlje frakcijske borbe, Partija nije izvršila nijedan od zadataka koje je postavio III kongres. Sa ovakovim stanjem nezadovoljno je članstvo, te ono samo počinje uzimati inicijativu za sređivanje unutarnjih odnosa u Partiji (npr. u Zagr[ebu]).[205]

Izlaz iz ovakovog stanja

Da bi se prilike u Partiji i sindikatima sredile, po našem mišljenju potrebno je učiniti slijedeće:

1. Partiju organizaciono učvrstiti, srediti i aktivizirati prema napomenama koje je učinio drug Mirković.[206]
2. Izgraditi i aktivizirati partijske frakcije u sindikatima.
3. Planskim političko-prosvjetnim radom podići ideološki nivo partijskog članstva.
4. Podići političku aktivnost cjelokupne Partije.
5. Planskim radom u masama i privlačenjem novih radnika iz industrijskih poduzeća u Partiju i sindikate preboljeti frakcionaštvo i sektaštvo.
6. Stvoriti sposobno nefrakcijsko centralno rukovodstvo Part[ije] koje bi uz pomoć čl[anstva] KPJ moglo dati garancije da će ove zadatke izvršiti.

Napisano u februaru 1928.
u Zagrebu.

ACKSKJ, Fond KI, 1928/20.

REZOLUCIJA MJESNE PARTIJSKE KONFERENCIJE OD FEBRUARA 1928. GODINE[207]

1. Mjesna konferencija, saslušavši izvještaj i diskusiju o radu i zadacima MK, konstatuje da rad MK nije bio na potrebnoj visini.

2. Mjesna part[ijska] konferencija smatra da je postupak dvaju članova biv[šeg] MK bio ispravan i da je doprinio mnogo dobrih rezultata u smislu upoznavanja članstva sa opštim stanjem u organizaciji.

3. Mjesna konferencija smatra da izvještaj dvaju članova MK, a također i rezolucija o daljem radu odgovaraju faktičnom stanju i zadacima Mjesne organizacije.*

4. Mjesna konferencija, imajući u vidu zadatke radničke klase u vrijeme pojačane ofanzive kapitala u svijetu i na Balkanu, smatra da je u današnje vrijeme najvažnije slijedeće: a) ideološko i organizaciono jačanje Mj[esne] organizacije, kako bi ona postala čvrsto povezana, kao iz jednog komada salivena, istinski jedinstvena boljševička organizacija; b) politički aktivizirati Mj[esnu] organizaciju i MK; c) pojačati rad u masama, planski iskorištavati legalne mogućnosti, popraviti i pojačati rad u sindikatima.

U tu svrhu potrebno je slijedeće:

1. Podizanje političke aktivnosti ćelija pravodobnim reagiranjem na važne političke događaje izdavanjem nelegalnih letaka, organizovanjem protestnih zborova i demonstracija. U ovaj rad treba privući i sindikate čuvajući njihovu legalnost. Pripremu ovoga rada treba početi i sprovoditi preko ćelija.

2. Pojačati političko-prosvjetni rad oživljenjem agit[aciono]-prop[agandne] komisije.

3. Pojačati rad na izgradnji novih partijskih organizacija u industrijskim poduzećima.

4. Obratiti naročitu pažnju na porast postojećih part[ijskih] organizacija privlačenjem u Partiju aktivnih drugova, simpatizera iz simpatizerskih grupa, nižih sind[ikalnih] funkcionera i boljih drugova radnika putem individualne agitacije i propagande. Obratiti naročitu pažnju na aktivizaciju ćelija u industrijskim poduzećima, na podjelu rada među pojedinim članovima ćelije i povesti borbu sa nevjerovanjem u sopstvene snage i borbu za osposobljenje ćelija za samostalan rad.

---

* Vid. str. 74—79. — *Red.*

5. Obratiti naročitu pažnju na unošenje političkih momenata u rad ćelija putem pretresanja političkih rezolucija viših part[ijskih] foruma na sastancima ćelija. Voditi preko ćelija pripremni rad za part[ijske] konferencije i kroz ćelije sprovoditi političke kampanje.

6. Sistematizirati političko-prosvjetni rad. U svakom rajonu organizovati kružok. Inicijativa za rad mora biti u rukama ćelija i RK a opšte rukovodstvo mora ići kroz agit[aciono]-prop[agandnu] [komisiju] OK*.

7. Urediti nabavljanje, rasturanje i iskorištavanje ilegalne literature, poduzeti sve mjere da se izdaje svoja literatura (teze, plakati, brošure itd.). Obratiti pažnju na izdavanje masovne ilegalne štampe (leci, plakati itd.).

8. Potrebno je obratiti pažnju na oformljenje rajonskih komiteta i njihovo rukovodstvo nad radom ćelija, putem sazivanja sjednica sekretara RK i putem slanja referenata na ćelijske sastanke. Sprovesti podjelu rada među članovima RK, davati rukovodstvo jednim radom — jednom drugu (org[anizacioni] rad, agit[aciono]-prop[agandni] itd.). Uzimajući široki obim rada RK potrebno je privlačiti k radu RK i nečlanove RK.

9. Mjesni komitet potrebno je također oformiti istim putem kao i [RK]. Osim toga, potrebno je obratiti pažnju MK na rukovodstvo r[ajonskim] komitetima i na veze sa komisijama PK putem slanja svojih predstavnika u te komisije.

10. Obratiti pažnju na izgradnju part[ijskih] aktiva iz radničke sredine putem uvlačenja sposobnih drugova u praktičan rad.

11. Potrebno je nastaviti započeti rad među ženama. Sprovoditi kampanju o važnosti toga rada. Kampanju voditi kroz štampu i kroz ćelije velikih poduzeća.

12. Ojačati rad SKOJ-a putem aktivnog pomaganja SKOJ-u. Uspostaviti uzajamna predstavništva počevši od ćelija pa do MK.

13. Pristupiti izgradnji reportera iz radničke sredine i okupiti ih oko legalnog organa. Obratiti pažnju na jačanje ilegalnog rada u legalnim organizacijama, putem aktiviziranja part[ijskih] frakcija u njima.

Od ostvarenja ovih zadataka zavisit će sav budući rad part[ijske] organizacije u Z[a]g[re]b[u].

Napisano 26. februara 1928.
Zagrebu.

CKSKJ, Fond KI, 1928/20—5.

---

* Vid. bilješku na str. 79. — *Red.*

OSNIVANJE UMJETNIČKE DILETANTSKE GRUPE U ZAGREBU

IOMRSV u Zagrebu donio je zaključak da se osnuje umjetnička diletantska grupa u sklopu Nezavisnih sindikata.[208]

Svi oni drugovi i drugarice koji se žele upisati u tu grupu neka se prijave kod sekretara IOMRSV druga Broza[209], gdje će dobiti sve potrebne upute.

Za
Izvršni odbor
Mjesnog radničkog
sindikalnog vijeća

Broz

»Organizovani radnik«, Zagreb,
1. mart 1928, br. 9.

DRUGARICE! RADNICE!

Na dan 8. ožujka slave radnice cijelog svijeta svoj *internacionalni dan.*[210]

Kroz cijeli niz godina toga dana radnice demonstriraju protiv kapitalističkog porobljavanja, besposlice, militarizma i rata, a za potpuno oslobođenje žena. Još 1915. i 1917. godine u *Lenjingradu* ruske radnice su na taj dan izvele veličanstvene demonstracije protiv imperijalističkog rata ne štedeći žrtava i time su pokazale jedini način koji vodi do oslobođenja proletarijata.[211]

Ove godine će radnice sviju zemalja ponovo dokazati da više ne vjeruju u buržoaska obećanja o popravku njihovog položaja, nego će smjelo koračati putem klasne borbe za svoje oslobođenje, koje će postići *jedino rušenjem trulog kapitalističkog poretka i uspostavom radničko-seljačke vlasti.*

Drugog izlaza nema!

Kada smo svjesni tog velikog zadatka, koji se neminovno stavlja pred radničku klasu, tada se i mi radnice iz Zagreba priključujemo radnicama cijelog svijeta uz zavjet da ćemo i nadalje svim silama voditi borbu za oslobođenje radničke klase ispod jarma kapitalizma.

Mi živimo u gorim prilikama nego radnice ma koje druge kapitalističke zemlje. Naš i najmanji protest protiv nepodnosivo teškog stanja, u kojem se nalazimo, guši se brutalnom silom. Mi smo posve obespravljene i kao žene i kao radnice.

Drugarice!

Mi stojimo pred sudbonosnim događajima, jer buržoazija grčevito sprema novi pokolj siromašnog naroda — imperijalistički rat, u kojem treba da padnu ponovno milionske žrtve radnika i seljaka za volju kapitalističkog profita.

Srpska buržoazija — beogradski vlastodršci i militaristi — uz pomoć hrvatske (Radić) i slovenačke (Korošec)[212] buržoazije priprema uvođenje vojno-fašističke diktature, da bi sebi osigurala nesmetano porobljavanje radnoga naroda sviju nacija.

Buržoazija cijelog svijeta na čelu sa Engleskom priprema oružan napad na prvu radničko-seljačku republiku — *Sovjetsku Rusiju.* Naša je dužnost, kao i proletarijata sviju zemalja, da *svaki pokušaj oružanog napada na Sovjetsku Uniju pretvorimo u oružani napad na svjetsku buržoaziju.* Mi radnice nećemo dozvoliti da ma i jedno puščano zrno padne na naše drugove i drugarice u Sovjetskoj Rusiji, koji se bore i za naše oslobođenje.

Zašto radnice i siromašne seljanke treba da se bore za rušenje buržoaske države i uspostavu diktature proletarijata?

Zato što buržoaska država ne vodi nikakova računa o radnim ženama i njihovoj djeci. Radnica je u kapitalističkom društvu bespravni stvor, ponižena je kao žena od muškarca, a kao radnica izvrgnuta besprimjernom vrijeđanju, ponižavanju i nemilosrdnom izrabljivanju od strane kapitalističke klase.

Samo diktatura proletarijata donosi oslobođenje radničkoj klasi, pa i potpuno oslobođenje ženi radnici. U radničko-seljačkoj državi žena postaje ravnopravni član društva i porodice. Odlučuje zajedno sa drugovima radnicima o svim političkim pitanjima. Omogućava joj se obrazovanje i zaštita djece. Žena postaje aktivan član za izgradnju socijalističkog poretka. Ove rezultate izvojevala [je] *ruska revolucija*[213] i dala ih radnoj ženi u Rusiji.

Na čelu oslobodilačke borbe proletarijata stoji Komunistička partija Jugoslavije, koja vodi borbu za obaranje buržoaske nasilničke države i uspostavu diktature proletarijata, bori se time i za potpuno i stvarno oslobođenje radnih žena.[214]

Zato i mi radnice iz Zagreba i cijele Jugoslavije moramo poći stopama ruskih revolucionarnih radnica, te rame uz rame boriti se za oslobođenje porobljene radničke klase u Jugoslaviji.

Drugarice, pristupimo izvršenju zadataka, koje nam na temelju iskustva ruske revolucije postavlja Komunistička partija Jugoslavije, najiskreniji i najodlučniji borac za naše oslobođenje.

Mjesni komitet Komunističke
partije Jugoslavije

Napisano vjerovatno 6. ili 7. marta 1928. u Zagrebu.

AIHRPH, ZB-XVIII-L-3/50.

SAVEZU RADNIKA METALNE INDUSTRIJE I OBRTA JUGOSLAVIJE — BEOGRAD

Dragi drugovi[215],

Danas je pozvao povjerenike ortopedičara upravnik ekonomata i saopćio im da se je na županiji jučer održala sjednica, te da je na njoj pretresano što da se učini sa invalidskim institucijama u Zagrebu. On kaže da je tu, na toj sjednici uređeno da se invalidska škola mora preseliti u Beograd, odnosno u Zemun, ekonomat da mora likvidirati uopšte, a ortopedska radionica da će se dati u privatne ruke nekom privatnom ortopedičarskom fabrikantu Hlavki.[216]

Velebir je dalje rekao povjerenicima ovako: »Sada je u interesu i vašem da potpomognete akciju, kako bi te invalidske ustanove i nadalje ostale na svome mjestu. Naše invalidsko udruženje uputiti će jednu svoju deputaciju županiji, pa i u Beograd. To isto i vi učinite preko vašega Saveza u Beogradu, pa i ovdje kod županije, te će nam na taj način možda uspjeti da se spasemo.«[217]

Povjerenici su obećali upravniku da će oni učiniti preko Saveza sve što se bude moglo da se to spriječi.

Nadalje su povjerenici mišljenja da su se ekonomatu na osnovu naših predstavki uzdrmali temelji, te bi Velebir sada želio da Savez povuče svoje riječi i da ga sada opet spasava.[218]

Naše je, drugovi, mišljenje da vi ipak ovu stvar na zgodan način u Ministarstvu provjerite, kako bi ortopedičari znali u čemu se ta stvar sastoji. Ako se zaista time tangira i ort[opedsku] radionu, nastojte da to spriječite, a ako je u pitanju samo ekonomat i škola, neka ostane onda kako ste ranije predložili — da se ukine.

Molimo vas da nas o tome što skorije obavijestite.

Drugarski vas pozdravlja

U Zagrebu, dne 3. aprila 1928.

za
[Oblasni sekretarijat Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije u Zagrebu]

AIHRPH, Fond SRMI i OJ, kut 3.

OBLASNOJ INSPEKCIJI RADA — OSIJEK

Izbore u »Danici« [u] Koprivnic[i] odgađamo, jer je potvrda Izbornog odbora stigla prekasno naslovu.[219] Slijede dopis i razjašnjenje.*

Oblasni sekretarijat
Saveza metalne industrije i
obrta Jugosl[avije]
u Zagrebu

Napisano 11. aprila 1928.
u Zagrebu.

AIHRPH, Fond RK,
kut. 78/2, br. 6954.

---

* Vid. str. 95—96. — *Red.*

CENTRALNOJ UPRAVI SAVEZA RADNIKA
METALNE INDUSTRIJE I OBRTA JUGOSLAVIJE — BEOGRAD

Zagreb, 11. april 1928.

Dragi drugovi,

Jučer je bio drug Broz u ortopediji kod upravitelja radione Rimaja i upravitelja ekonomata Velebira da intervenira za otpuštene radnike Audyja i još jednog druga. Upravnik radione Rimaj kaže da je dobio nalog od Velebira da otpusti te radnike i da on protiv toga ne može ništa učiniti. Poslije toga išli smo kod Velebira koji je kazao — kad smo mu spomenuli sporazum o izmjeničnom dopustu i otpuštanju radnika — ovo: da je taj sporazum doduše učinjen, ali da on važi samo tako dugo dok Minist[arstvo] soc[ijalne] pol[itike] dade svoj konačni odgovor po toj stvari.[220] Prema tome, kaže da je Minist[arstvo] dalo naređenje da se radno vrijeme ne smije skraćivati, već da se reducira radništvo ili plate, a to je prepušteno konačno njemu da on po svojoj uviđavnosti učini. On je, kaže, smatrao da je bolje reducirati radnike nego plate, pa je tako i učinio, a osim toga da je morao još po jedan dinar dnevno skinuti svakom radniku, jer bi inače trebao još jednoga otpustiti, pošto nedostaje potpuno kredita.

Na sve ovo možemo da kažemo slijedeće: ako je i dalo Minist[arstvo] soc[ijalne] pol[itike] naređenje da radno vrijeme mora ostati 8-satno, to ne znači da se nije moglo ostati kod izmjeničnog dopusta, jer je svaki treći tjedan dolazio red na svakog radnika da ostane po jedan dan kod kuće na dopustu i prema tome se je mirne duše moglo [ostati] kod sporazuma koji smo učinili, ali đavo nije drugačije htio nego da se osveti, a naročito Audyju.

Po nekojim znacima, on preti još i povjerenicima da će ih otpustiti, pa bi trebalo da vi tamo poduzmete neke mjere kod Minist[arstva] soc[ijalne] pol[itike] da mu se sve to onemogući i da primi natrag otpuštene radnike na posao. U predstavci koju ćete eventualno podnijeti treba istaknuti da se osmočasovni radni dan ne bi bio dirao i da bi k tome svi radnici bili ostali na radu da se je ostalo kod sporazuma o izmjeničnom dopustu, koji su sami radnici tražili i za koji je upravnik ekonomata i upravnik radione izjavio da [su] suglasni i da se time neće produkcija ništa štetiti.

Radnici su ogorčeni i traže od nas da ponovno počnemo pokretati pitanje njegovih stvari radi kojih je bio optužen i koje su negdje zaspale, te da treba to urgirati kod suda i povesti kampanju kroz štampu.

Prema tome vas molimo da vi sa vaše strane poduzmete mjere i da nam hitno javite vaše mišljenje po toj stvari.[221]

Jučer nam je iz Koprivnice javljeno brzojavno da [je] Inspekcija rada u Osijeku odobrila Izborni odbor i da dođe netko smjesta tamo, da se 12. IV održavaju izbori povjerenika u »Danici«. Pošto je, drugovi, ovo sve stiglo prekasno, jer je i sama Inspekcija rada javila svega 3 dana prije nego su se imali održati izbori — to smo mi brzojavno obavijestili Inspekciju rada u Osijeku da odgađamo izbore radi nemogućnosti tehničkih priprema u tom kratkom roku*, a ujedno došli bi u protivnost sa uputstvima novoga pravilnika o biranju povjerenika, jer bi se mogla protivnička stranka žaliti i izbori bi bili poništeni.[222] Isto tako, obavijestili smo drugove da odgode te izbore, a drug Broz će otići 12. IV u Koprivnicu da redovnim putem sve pripremi što je potrebno i kako uputstva novoga pravilnika tumače, da bi nam izbori čim bolje uspjeli.

Danas je počela rasprava optuženim drugovima radi štrajka kod »Sile« i drug Broz je pozvan kao svjedok u toj parnici. Rasprava se još nije svršila, nego će se nastaviti sutra, pa ćemo vam javiti odmah rezultat.[223]

Drugarski vas pozdravljamo[224]

za
Savez radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije
Oblasni sekretarijat
Zagreb

Broz

AIHRPH, Fond SRMI i OJ, kut. 3.

---

* Vid. str. 94. — *Red.*

DRUGOVI![225]

Radnička klasa nalazi se danas u očajnom stanju, a naročito radnici koji rade u tvornicama i preduzećima izloženi su najbezdušnijoj eksploataciji i izrabljivanju. Plate su danas tako mizerne da je nemoguće sa njima živjeti, nedostaju ni za suhi kruh, a kamoli još za ostale potrepštine koje su i radniku kao svakom ostalom čovjeku potrebne. No to nije sve, poslodavci vide da se radnici ne miču, da mogu još životariti i uz takve plate — oni još više snižavaju nadnice, povećavaju radno vrijeme i pogoršavaju ostale radne uslove, jer su uvjereni da će radnici kraj svoje nesloge i neorganizovanosti biti prisiljeni raditi za golu koricu kruha.

Nije samo to što su radnici kraj teškog i napornog rada izloženi gladi već se sa njima postupa gore nego sa marvom. Radnika se gleda u tvornici kao roba, a ne radnika koji njima stvara sve ugodnosti života, a da sam kraj toga strada. Radnika ima pravo svako tko je nad njime u tvornici da šikanira, vrijeđa i proganja. Globe, psovke, pa čak i batine — to je nagrada radniku za njegov trud. Kad bi se takav nesretnik htio negdje pritužiti ili tražiti zadovoljštinu, tada mu prijeti opasnost da bude otpušten. Nije svugdje tako! Tamo gdje su radnici čvrsto organizovani u svojim sindikalnim organizacijama, tamo radnik imade prava, jer je ista stekao sa kolektivnom i organizacionom* borbom.

Jasno je da se poslodavci služe danas svim sredstvima samo da onemoguće da se radnici organizuju, štaviše, oni i svim silama [nastoje] zapriječiti i onemogućiti radnike da biraju svoje *zakonske povjerenike na koje imadu pravo po Zakonu o zaštiti radnika.* Oni znadu da su povjerenici zakonom zaštićeni i imadu pravo da između ostaloga vrše i kontrolu nad postupkom u preduzećima nad radnicima, ali radnici treba, usprkos svim zaprekama, da biraju svoje povjerenike, koji su od velike važnosti za radnike u preduzeću.

Drugovi!

Nije nam potrebno mnogo razmišljati a da se odmah ne opazi kakvu su strašnu pogrešku radnici učinili što su dozvolili da im se do

* U originalu je omaškom napisano organizacionom umjesto organiziranom borbom. — *Red.*

tog stepena pogorša stanje, i to jedino zato što nisu bili organizovani, što su se nadali u neku humanost kapitalista i poslodavaca, da će tobož imati obzira prema onima koji za njih rade i da će, prema tome, dati i radnicima da žive. Sve su to bile samo iluzije, i to se teško osvećuje radnicima, jer je buržoazija čvrsto pritegnula šaraf i neće tako lahko popustiti da radnici ponovno steknu svoja prava. Zato je potrebno da [se] svi radnici organizuju, da se svi kao jedan založe da ponovno steknu bar ono što su već imali, da poboljšaju svoje teško i nepodnošljivo stanje.

Radnici tvornice »Danica« treba da se svi do jednoga okupe u svoju organizaciju, u podružnicu Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije, jer će samo na taj način, iako teškim ali sigurnim korakom, kročiti ka poboljšanju svojih životnih uslova.

Da živi Savez r[adnika] m[etalne] i[ndustrije] i o[brta] J[ugoslavije]!!

Da žive Nezavisni sindikati!!

Napisano vjerovatno 11. aprila 1928.
u Zagrebu.

AH, Razni kazneno-politički
spisi (zbirka), br. 27.

POLOŽAJ GRAĐEVNO-BRAVARSKIH RADNIKA U ZAGREBU[226]

U Zagrebu imade bezbroj građevno-bravarskih radionica u kojima se danas nemilosrdno eksploatišu bravarski radnici. Većim dijelom su to manje radionice, koje zaposluju po 2—4 ili najviše 5 pomoćnika, dok naučnika ima dvostruko ili trostruko više. Neke bravarske radnje uposluju od 10 pa i do 30 radnika i isto toliko šegrta. Štaviše, ima jedna radionica koja zaposluje svega nekih *7 pomoćnika i 30 šegrta.* Tako ovi poslodavci, u trci za što većim profitima, besplatno iskorišćuju mladu radnu snagu. Oni se nimalo ne obaziru na to da naučnici trebaju da uče zanat, te nimalo pažnje ne posvećuju njihovoj stručnoj izobrazbi. Tako stvaraju nesposobne radnike, povećavaju besposlicu i pogoršavaju i onako teško stanje ostalih bravarskih radnika.

Te radionice su higijenski vrlo rđavo uređene. To su obično zagušljive i smrdljive podrumske rupe bez svake ventilacije ili prozračivanja. U takvim katakombama rade bravarski radnici ne više 8, nego 12 pa i 16 sati dnevno. Dim, prašina i ostali smrad od ugljena stalno ubija radnike u tim prostorijama. U tom smradu i prašini moraju radnici da rade za mizernu nadnicu; plaće se kreću od 3 do 6 dinara po satu, ili se obično radi na akord, a tada radnik ne zaradi ni za komadić kruha. Treba samo vidjeti te radnike kada izlaze iz tih rupa poslije svršenog rada; izgledaju kao pijani, teturaju radi nehigijenskih prilika u preduzeću i slabe hrane.

Naročito mnogo stradaju zbog takvih higijenskih uslova mladi radnici (naučnici), koji u tim radionicama osim batina i psovki dobiju obično klicu tuberkuloze, koja ih prije vremena spremi u grob.

Pošto te građevne bravarije najviše imadu posla ljeti, dok je građevna djelatnost u punom jeku, to one ljeti primaju i otpuštaju radnike u nekim poduzećima neprekidno. Poslodavac time kuša koji je radnik bolji ili jeftiniji, samo da on može čim više da zgrne profita i iscijedi radnika. Takav sistem primanja i otpuštanja radnika zacario se je naročito u jednoj radionici, koju ćemo drugi put imenovati, ako nadalje bude postupala tako nesavjesno sa radnicima kao što to čini danas. U toj radionici nema mjesta ni za 10 radnika, a uposluju ih u sezoni preko 25, i to tako da sve po 3 radnika rade jednim alatom, a pri tom kod akordnog rada trpi štetu samo radnik. Poslodavac ni ne misli da proširi ili poveća poduzeće, jer kroz ljeto radnici mogu

da :ade na dvorištu, a na zimu ih i onako ne misli držati, jer mu ne ide ' račun.

Bravarski radnici trebaju da se sjete kako su nekada, iako ne onako kako bi bilo potrebno, bili uslovi bolji, i to mnogo bolji nego što su danas. To je bilo zato što su tada radnici bili organizovani i složni u borbi protiv izrabljivanja i maltretiranja radnika, bolje nego što su danas.

Bravarski i kovinarski radnici treba da znadu da su bili nekada na prvom mjestu sa plaćama i ostalim radnim uslovima i da su se među prvima borili za 8-časovni dan. I sada treba da svi kao jedan ustanu na odbranu svojih golih života, da se bore za poboljšanje svojih plaćevnih i radnih uslova.

U ovoj sezoni trebaju da se okupe svi bravarski radnici u svoju sindikalnu organizaciju, u sekciju bravarskih radnika SRMI i OJ, kroz koju će jedino moći da poboljšaju svoje plaćevne i radne uslove.

»Organizovani radnik«, Zagreb,
12. april 1928, br. 15.
Potpis: B.

OBLASNOJ INSPEKCIJI RADA U OSIJEKU
Zagreb, 13. april 1928.

U vezi sa brzojavom kojega smo poslali gornjem naslovu da se odgađaju izbori radničkih povjerenika u t[vorničkoj] t[vrtki] »Danica« u Koprivnici*, navađamo slijedeće razloge: pošto je potvrda Izbornog odbora sa strane gornjeg naslova stigla svega 5 dana prije naznačenih izbora**, to nije bilo moguće izvršiti sve pripreme za te izbore prema Uputstvima novog pravilnika za biranje radničkih povjerenika. Drugo, na zahtjev Izbornog odbora i predstavnika organizacije uprava tvornice nije htjela izdati popis radnika i radnica te tvornice, koji je potreban za sastavljanje biračkih spiskova, kako je to predviđeno u tač. V, čl. 12. Uputstava, jer se izgovara da ona nije dobila od Oblasne inspekcije rada iz Osijeka nikakovog naredenja u tom pravcu. Prema tome, molimo gornji naslov da takovo naređenje hitno izda upravi tvor[nice] »Danica«, kako bi se mogli izvjesiti birački spiskovi i izborni proglas za te izbore.[227] Čim to sve Izborni odbor primi od uprave, odmah ćemo javiti gornjem naslovu i dan izbora.

Bilježimo se sa dužnim poštovanjem

za
Savez radnika metalne ind[ustrije] i obrta Jugosl[avije],
Zagreb

AIHRPH, Fond RK, kut. 78, br. 6954.

* Vid. str. 94. — *Red.*
** Vjerovatno je omaškom prekucano 5 umjesto 3 dana (vid. str. 96). — *Red.*

CENTRALNOJ UPRAVI SAVEZA RADNIKA METALNE INDUSTRIJE I OBRTA JUGOSLAVIJE — BEOGRAD

Zagreb, 18. april 1928.

Potvrđujemo vam primitak dopisa od 16. aprila o. g. broj 304, te vam na isti odmah i odgovaramo. Glede slanja obračuna vanjskih metalaca stoji zapreka u tome što je odsutan blagajnik drug Liker, koji je morao radi važnih svojih privatnih rodbinskih poslova da otputuje kući, a drug Cesar ne može da sastavi bez njega obračun, jer su mu potrebna neka razjašnjenja o uplaćivanju markica; prema tome, za koji dan ćete dobiti obračun čim se vrati drug Liker.

Za ortopediju smo u prvom dopisu pogrešno pisali da je Velebir snizio plate 1 dinar po satu; tačno je što smo naveli u drugom dopisu, a to je odbitak 1 dinar dnevno od svakog radnika radi toga da se ne mora otpustiti još [jedan] radnik.[228]

Inače su radnici vrlo nezadovoljni otpustom druga Audyja i stalno nas pitaju kad će drug Buda [Milutinović] doći u Zagreb pa da on Velebira skloni da otpuštene radnike primi natrag, tj. da se radije sprovede izmjenični dopust, kako je to bilo prvi puta u sporazumu sa Velebirom učinjeno. Jučer su dapače tražili članovi sekcijske uprave da drug Buda treba bezuvjetno doći u Zagreb, pa da kod Velebira poduzme korake da on uzme otpuštene radnike natrag na posao i da se načini sa njime sporazum o izmjeničnom dopustu.[229]

Glede biranja povjerenika u Koprivnici, mi nismo mogli da učinimo drugačije jer uprava nije htjela da dade popis radnika na temelju kojega bi se sastavili izborni spiskovi i prema tome smo mi morali da ponovno javimo Inspekciji rada u Osijek da izda naređenje upravi da taj popis izda i da dozvoli biranje povjerenika u svom preduzeću jer se je do sada tome protivila, no mi ćemo svakako gledati da te izbore čim prije sprovedemo.[230] Moramo vam napomenuti da nam Radnička komora pravi neprilike time što šalje povjerenicima, koje smo mi birali po skraćenom postupku a koje je inspektor rada potvrdio, razne dopise sa izjavom da trebaju njoj (Radničkoj komori) poslati sve završne zapisnike o izborima, jer da inače neće priznati povjerenika. Drug Broz je povodom toga bio kod inspektora rada i pitao ga je kakve to zapisnike RK traži od tih drugova. Inspektor rada je kazao da ti ljudi ni sami ne znaju šta hoće. Jer kad se bira po skraćenom postupku, onda nema nikakovih drugih zapisnika nego onaj koji je on potvrdio (4 primjerka) i od kojih je jedan poslao Radničkoj komori. Još je napomenuo da su mu se oni popeli navrh glave i da se on ne obazire na njihova tužakanja.[231]

Proces protiv drugova kod »Sile« svršio se, i to ovako: drug Simeoni je dobio 8 mjeseci zatvora, Filipin 3 mjes[eca], a Šnidaršić* 2 mjeseca, dočim je onaj drug Konrad, koji je pred sudom sve porekao, riješen. Drž[avni] odvjetnik je uložio protiv preblago odmjerene kazne ništovnu žalbu, a naš je odvjetnik poduzeo korake da se ti drugovi puste na slobodu tako dugo dok neće biti to riješeno kod Banskog stola. Što se tiče Saveza, protiv njega se na sudu nije ništa govorilo ili kompromitovalo, tako da sa te strane nismo imali neprilika. Kod Suda su drugovi iznašali strahovita mučenja i tuče koje su se nad njima izvršavale, tako da su se i sudije zgražale, osobito kad [je] Konrad iznašao šta su sve od njega radili.[232]

Sada još izdajemo dvema drugaricama od zatvorenih drugova pomoć, a za advokata ne znamo koliko će nas koštati dok ne bude sasma likvidirano kod Suda, tako da se bude znalo — ili će biti osude potvrđene ili će im se smanjiti.[233]

O dolasku druga Pečnika i Malarića ćemo vas pravodobno obavijestiti. Sutra ćemo vam poslati original raspisa Generalne direkcije želj[eznica] o biranju povjerenika, jer sada to nemamo u Savezu, pa će drug Pečnik sutra to donijeti.[234]

Molimo vas da nam odgovorite po svim gorenavedenim stvarima ako slučajno imate kakve primjedbe.

Drugarski Vas pozdravljamo[235]

za
Oblasni sekretarijat
Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije
u Zagrebu

Broz

AIHRPH, Fond SRMI i OJ, kut. 3.

---

* Vid. bilješku na str. 62. — *Red.*

POLICIJSKO NASILJE U KOPRIVNICI[236]

U nedjelju 15. IV o. g. bila je sazvana skupština radnika iz »Danice« u gostioni »Škrinjar«, na koju je došao iz Zagreba kao referent drug Broz, oblas[ni] sekretar SRMI i OJ. Skupština je bila propisno i pravovremeno prijavljena policiji, kao što se to redovno činilo, jer je svakih 14 dana takva skupština održavana.

Još prije nego što je skupština započela, došao je u lokal šef policije u Koprivnici gosp. Rupčić, koji je bez svake motivacije i pismene odluke, sa riječima: »*U ime zakona, raziđite se*«, skupštinu nasilno i protuzakonito rastjerao.

Kada je na taj protuzakoniti postupak šefa policije drug Broz protestirao i tražio motivaciju i odluku na temelju čega se ta skupština zabranjuje, gosp. Rupčić nije htio da dade odgovor, nego je kazao: »Ako hoćete da znate, dođite na policiju, pa ćete čuti.«

Da ne bi policija baš praznih ruku otišla sa te skupštine, to je šef policije uhapsio druga Benotića sa motivacijom da mu je već jednom kazao usmeno da se ne smije više pojavljivati u koprivničkom rajonu, jer je on iz Peteranca.[237] Taj postupak šefa policije je gruba protuzakonita povreda građanskih prava, što se nigdje na svijetu ne događa. Šef policije je barem trebao dati pismenu odluku drugu Benotiću, ako je već imao uzroka da ga protjera iz koprivničkog rajona. Ali drug Benotić se nije ogriješio o zakone i prema tome nije mu se mogla ni dati takova odluka.

Najenergičnije protestiramo protiv tog bezakonja policije u Koprivnici nad radnicima u »Danici«, protiv onih koji se usuđuju protiviti strahovitoj pljački i izrabljivanju od poslodavaca.

Pozivamo ministra unutraš[njih] djela da svoje podređene organe pozove na odgovornost za to bezakonje, jer će u protivnom jasno dokazati da se postojeći zakoni gaze i od najviših foruma vlasti.

Pozivamo radnike da se ne dadu zastrašiti tim nasiljima, već da pojačaju svoju snagu, da svi do jednoga stupe u organizaciju, kroz koju će jedino moći popraviti svoj očajan položaj.

Drugovi! Ne malakšite na pol puta! Vidite kako vas strahovito izrabljuju i ispijaju [vam] posljednju kap krvi, samo da skinu čim više dobitka sa vaših leđa.

»Organizovani radnik«, Zagreb,
19. april 1928, br. 16.

Proleteri sviju zemalja, ujedinite se!

RADNICI I RADNICE
GRADA I SELA!

Komunistička partija poziva vas da Prvog maja demonstrirate svoju vjernost zastavi i parolama svjetske revolucije.[238]

Imperijalistički rat i godine poslije njega pokazale su da je kapitalizam stupio u posljednju svoju fazu i da se može održati još samo daljnim strahovitim povećavanjem izrabljivanja radnog naroda grada i sela. Posljednji udarac zadati će mu svjetska revolucija proletarijata i potlačenih naroda. U svim kapitalističkim zemljama raste nezadovoljstvo masa, napreduje njihovo revolucionisanje i, usprkos svem teroru, jačaju komunističke partije.

Osjećajući da joj nestaje tlo ispod nogu, uslijed jačanja Sovjetske Rusije, u kojoj vladaju radnici i seljaci, i uslijed skretanja masa ulijevo, dizanja kolonijalnih naroda i jačanja komunista u svim zemljama, svjetska buržoazija zavodi strašan teror. Ali usprkos svemu ona niti može ugušiti komunistički pokret niti spasiti svoju vladavinu.

Kapitalistička klasa u Jugoslaviji na čelu sa srpskom hegemonističkom buržoazijom i dvorsko-militarističkom klikom još je bezobzirnija u pljačkanju radnoga naroda i proganjanju radnika i seljaka, a naročito komunista.

Dok radnici i seljaci gladuju, a besposleni radnici i seljaci u Hercegovini, Dalmaciji itd. umiru od gladi[239], dotle kapitalisti i bankari zgrću ogromne profite i milijune, a beogradski vlastodršci 12 milijardi drž[avnih] proračuna, iscijeđenih putem ogromnih poreza i nameta iz krvi i znoja radnika i seljaka, razbacuju za svoje žandare, policajce i birokrate, za militarizam i pripremanje novoga rata.[240]

Očajnom ekonomskom položaju radnog naroda pridružuje se potpuno bespravlje. Radnička klasa lišena je svih prava, zatvori su puni i svakodnevno padaju nove osude po Zakonu o zaštiti države.[241] Isti takav teror provodi i srpska hegem[onistička] buržoazija i dvorsko-militaristička klika, uz lakejsku službu svih buržoaskih partija i socijalpatriota, nad ne-srpskim narodima, a naročito Makedoncima. A sada se uz pomoć gospodskog vodstva Seljačke stranke i Pribićevića priprema zavođenje generalsko-fašističke diktature[242], koja bi značila još veća izrabljivanja i još veće bespravlje za radni narod.

Radnici i radnice!

Komunistička partija Jugoslavije i Savez kom[unističke] oml[adine] Jugoslavije koje nije mogao slomiti nikakav teror, poziva vas na borbu protiv kapitalizma i buržoazije, poziva vas da se Prvog maja priključite proletarijatu cijelog svijeta; napustite radionice, izađite na ulice i demonstrirajte:

Pored kapitalističke eksploatacije — za 7-satni radni dan, povećanje nadnica, za osiguranje u besposlici i starosti i za *ukidanje poreza na radnike i seljake.*

Protiv reakcije, terora i pripremanja generalsko-fašističke diktature, za ukidanje Zakona o zaštiti države, za slobodu zbora, organizovanja i štrajka, za oslobođenje političkih i vojnih zatvorenika.

Protiv hegemonije i tlačenja ne-srpskih naroda, za pravo samoopredjeljenja svih naroda Jugoslavije do otcjepljenja.

Protiv imperijalizma, militarizma i rata, za ukidanje stajaće vojske i izdataka za militarizam, za sporazum sa Sovjetskom Rusijom.

Protiv socijalpatriotizma i služenja buržoaziji, za jedinstvo radničke klase i savez sa seljaštvom.

Protiv monarhije i vladavine buržoazije, za Republiku radnog naroda grada i sela.

Živio Prvi maj!

Živila Komunistička internacionala!

Živila svjetska revolucija!

Živio komunizam!

Komunistička partija Jugoslavije i Savez kom[unističke] oml[adine] Jugoslavije
Mjesni komitet u Zagrebu

Napisano krajem aprila 1928. u Zagrebu.

AIHRPH, ZB-XVIII-L-3/35.

METALSKI RADNICI GRADA ZAGREBA

Za koji dan će radnička klasa proslaviti svoj najveći praznik — Prvi maj. Na taj dan će milijuni radnika izaći na ulice da manifestuju svoju snagu i klasnu svijest.

Prošlih nekoliko godina, a naročito 1927, biće zabilježeno crnim slovima u historiji borbe radničke klase Jugoslavije. Kao ostali radnici, tako i metalci su osjetili u ovoj godini u punoj mjeri sve blagodati buržoaskog i kapitalističkog gospodarenja: besposlicu, glad, bijedu, snižavanje plata, progone sa strane policije svakog onog koji se je usudio protiviti divljačkoj pljački i izrabljivanju radnika. Štrajkovi su ugušivani putem policije (primjer štrajka kod »Sile«)*, koja je svom žestinom progonila štrajkujuće radnike putem izgona iz mjesta gdje su imali zaradu, prebijanjem u zatvorima itd.

Metalski radnici su nekada bili u prvim redovima prvomajskih borbi radničke klase, pa tako i ovaj puta mora svaki metalac da napusti smrdljive i zagušljive radionice i fabrike i izađe na ulicu. Neka ovaj Prvi maj upotrebe metalski radnici kao dan agitacije i prikupljanja novih snaga za organizovanje svih metalskih radnika u jednu moćnu klasno-borbenu organizaciju: u Savez radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije.

Strašan i očajan je položaj metalskih radnika. Poslodavci postupaju sa nama kao sa robovima. Svakidašnja je pojava da radnike nazivaju oni — koji žive na račun radnika — najpogrdnijim imenima. Nas tjeraju da radimo 10—12 pa i 16 sati dnevno i usprkos tome dugačkom radnom vremenu mi moramo gladovati. Osmosatni radni dan je samo lijepi san.

Metalski radnici trebaju na dan Prvog maja zajedno sa ostalim radnicima izaći na ulicu sa parolom: poštivanje 8-satnog radnog dana, poštivanje i primjenjivanje radničkog zaštitnog zakonodavstva, protiv besposlice, a za stalnu državnu pomoć besposlenim radnicima[243], protiv sistematskog izgona pojedinih radnika iz industrijskih mjesta u mjesta gdje radnik nema nikakove zarade i gdje je prepušten postepenom umiranju od gladi, protiv kapitalizma i reakcije.

---

* Vid. str. 59—63. — *Red.*

Beskrajno su postali drski pojedini poslodavci prema svojim radnicima, jer vam ne dadu niti pravo čovjeka, a to je pravo na život, jer vas hoće postepenim izgladnjivanjem učiniti potpuno svojim pokornim robljem.

Neka Prvog maja gromko odjekne vaš protest protiv vaših izrabljivača i protiv bezakonja koja se vrše nad vama.

Da živi Prvi maj!

Da živi borba metalskih radnika!

Da žive Nezavisni sindikati!

»Organizovani radnik«, Zagreb,
1. maj 1928, br. 17.

ŠTRAJK KOŽARACA U TVORNICI »PODVINEC« U KARLOVCU[244]

Kapitalisti, u svojim nezasitnim težnjama za nagomilavanjem profita, svakodnevno nasrću na radničke tekovine, da osiguraju nesmetano izrabljivanje radničke klase. Poslodavci svakodnevno nasrću na radničke nadnice, na radno vrijeme, radničke organizacije itd.

Tako su i radnici u tvornici »Podvinec« u Karlovcu podvrgnuti napadajima svake vrste. Poslodavac je htio da uvede u tvornici rad od 10 sati dnevno, a kada radnici nisu htjeli na to pristati, on je otpustio radničke povjerenike sa posla.[245] Radi toga su radnici tvornice »Podvinec« stupili 19. aprila u štrajk. Tako je u štrajk stupilo 180 radnika. Iz početka su svi radnici do jednog bili solidarni. Međutim, poslodavac, kome je rad u tvornici neophodno potreban, prihvatio se je svih sredstava da mu posve ne zaostane rad. Naravno, u prvom redu poslodavac je bio pomognut od policije i žandarmerije. Tako je policija uhapsila 3 druga štrajkaša bez ikakve krivice, koji se još nalaze u zatvoru. Poslodavac je sa mnogo obećanja i koncesija privukao 10 radnika, da mu u tvornici svršavaju najvažnije poslove. Ti radnici uopće ne izlaze iz tvornice, njima poslodavac dovozi hranu u automobilima, a žandarmerija čuva stražu oko tvornice i nikome ne da ni da priđe tvornici. Sav policijski i žandarmerijski aparat stoji u službi poslodavca i predstoje nova hapšenja radnika štrajkaša. Ali radnici se ne plaše borbe koja im je nametnuta od poslodavca i oni će, potpomognuti ostalim svojim drugovima, ustrajati u borbi do kraja. Nasilje policije isto neće zastrašiti radnike, jer oni i onako znadu da [je] policija postavljena da brani interese poslodavaca.

Za 25. april u 2 sata poslije podne bio je od Obrtne oblasti iz Karlovca pozvan iz Zagreba izaslanik Inspekcije rada radi pregovora sa poslodavcem. Međutim, sa Inspekcije rada nije niko došao, jer nemaju, kako kažu, kredita. Radnici se sve više i više uvjeravaju da Inspekcija rada stoji otvoreno na strani poslodavaca.

Pri zaključku lista, saznajemo da su se svi radnici tvornice »Podvinec« u Karlovcu vratili na posao. Na to ćemo se osvrnuti u idućem broju*.[246]

»Organizovani radnik«, Zagreb,
1. maj 1928, br. 17.

* Ove dvije rečenice dodala je redakcija lista »Organizovani radnik«. — *Red.*

PROJEKT REZOLUCIJE PROŠIRENOG MJESNOG KOMITETA PO OTVORENOM PISMU EKKI[247]

1. Poslije svestrane diskusije po Otvorenom pismu EKKI Mjes[ni] komitet zajednički sa sekretarima rajon[skih] komiteta sa velikom radošću i jednodušnošću pozdravlja i prihvata Pismo EKKI i izjavljuje da će se svim svojim snagama založiti za sprovođenje zadataka ukazanih u Pismu Kominterne.

2. Mjes[ni] komitet zajednički sa sekretarima RK izjavljuje da će i nadalje produžiti borbu protiv svakog frakcijaštva i koterijaštva i protiv socijaldemokratskih zaostataka u našoj Partiji. U isto vrijeme prošireni MK poziva članstvo cjelokupne Mje[sne] org[anizacije] da i dalje svim svojim snagama produži borbu za konsolidovanje i ozdravljenje naše Partije i za sprovođenje part[ijske] politike.

3. Mjes[ni] komitet zajednički sa sekretarima RK pozdravlja i jednodušno prihvata energičan stav OS u borbi protiv oportunizma, kako sa desne tako i sa ultralijeve strane. U isto vrijeme MK i SKK* još jednoć kao i OS podvlači da će i pored energične borbe *protiv desnog oportunizma koji se javlja glavnom opasnošću u našoj Partiji* i nadalje sa istom takvom energičnošću produžiti borbu protiv drugova koji počam od Mjes[ne] konf[erencije] vode harangu među članstvom M[jesne] org[anizacije] protiv odluka M[jesne] konf[erencije] i koji danas predstavljaju ultralijevi oportunizam u našoj Partiji[248].

4. MK kao i OS stavlja do znanja cjelokupnom članstvu Mjes[ne] org[anizacije] da svako produženje harange protiv odluka Mjes[ne] konf[erencije] znači harangu protiv politike Partije i Kominterne, a i sva skretanja sa linije ukazane u Otvorenom pismu EKKI, bilo ona ulijevo ili udesno, objektivno pa i direktno potpomažu oportunističku, te cjepačku politiku u našoj Partiji.

5. MK sa punom uvjerenošću izjavljuje da će i ova diskusija po Pismu EKKI još jednoć dokazati da fraziranje i haranga, koja se vodi počam od Mjes[ne] konf[erencije] o nesposobnosti članstva naše org[anizacije] da samostalno zauzima stav po izvjesnim partijskim i političkim pitanjima, jeste samo prazno fraziranje nekolicine drugova koji nisu još prestali sa socijaldemokratskom sitnoburžoaskom ideologijom i koji

---

* U policijskom prepisu pogrešno je napisano SKK umjesto SKO (Savez komunističke omladine). — *Red.*

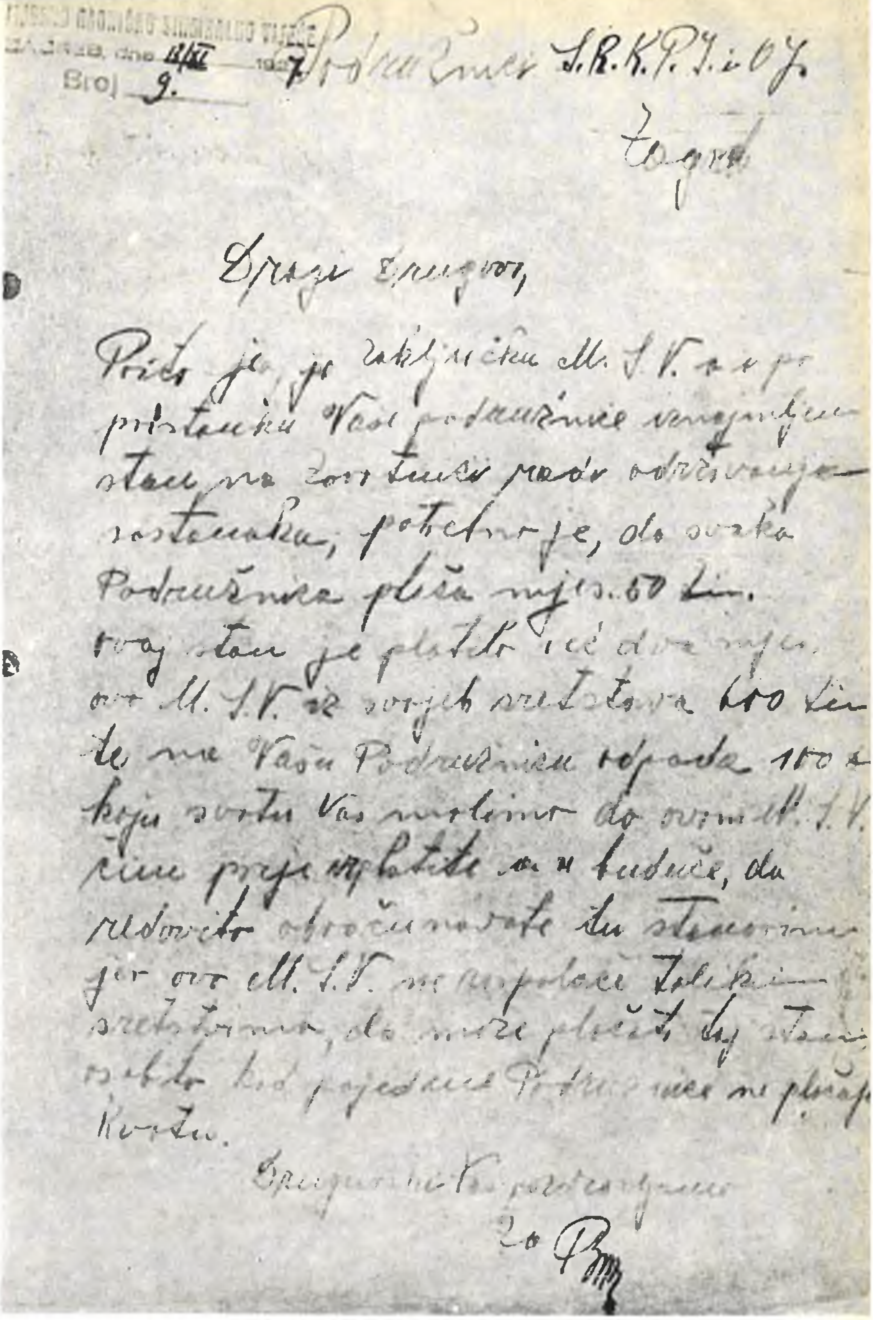

... GRADSKO SINDIKALNO VIJEĆE
ZAGREB, dne 14/XI 1927
Broj 9.

Podružnici S.R.K.P.J. i O.J.
Zagreb

Dragi drugovi,

Pošto je po zaključku M.S.V. a po pristanku Vaše podružnice unajmljen stan za zajedničko radno održavanje sastanaka, potrebno je, da svaka Podružnica plaća mjes. 60 Din. Taj stan je platilo već dva mjes. ovo M.S.V. iz svojih sredstava 600 Din te na Vašu Podružnicu odpada 100 D koju svotu Vas molimo da ovom M.S.V. čim prije uplatite a u buduće, da redovito obračunavate tu stanarinu jer ovo M.S.V. ne raspolaže tolikim sredstvima, da može plaćati taj stan, osobito kad pojedine Podružnice ne plaćaju kvotu.

Drugarski Vas pozdravljamo

Za Broz

FAKSIMIL PISMA JOSIPA BROZA ZAGREBAČKOJ PODRUŽNICI SRKPJ i OJ OD 13. NOVEMBRA 1927.

RADNIČKO SINDIKALNO VIJEĆE

[ZAG]REB, dne 30/XI 1927

Broj 11.

Mjesno Radničko Sindikalno Vijeće u ZAGREBU

Podružnici Saveza R.K.P.J.i.O.J. Zagreb.

Dragi drugovi,

U sporazumu sa odborom za rad medju naučnicima, zaključilo je Mjesno Sindikalno Vijeće, odnosno I.O. da se na novu god. t.j. 1/I. [...] održi u 3 sata poslije podne konferencija omladine, na koju treba d[...] se pozove i neorganizovane naučnike.

Stoga se mole sve podružnice da na svojim sastancima i pov[...] ničkim vijećima porade oko svojih članova, da agituju za tu ko[...] medju i upućuju mlade radnike da na istu dodju.

Pošto je to vrlo važna stvar za daljnji rad medju naučnic[...] molimo drugove da to ozbiljno shvate i po predinjemo postupe.

Drugarski Vas pozdravljamo za:

IZVRŠNI ODBOR Mjesnog radničkog sindikalnog Vijeća ZAGREB

FAKSIMIL PISMA JOSIPA BROZA ZAGREBAČKOJ PODRUŽNICI SRKPJ i OJ OD 30. NOVEMBRA 1927.

Broj 174.
11/IV. 1928.
Zagreb.

Savez Radnika Metalne Industrije i Obrta Jugoslavije
Oblasni sekretarijat u Z A G R E B U.

Centralnoj Upravi S.R.M.I.i O.J.

B E O G R A D

Dragi drugovi,

Jučer je bio drug Broz u ortopodiji kod upravitelja radione Rimaja i upravvitelja Ekonomata Velebira da intervenira za otpuštene radnike Audyja i još jednog druga Upravnik radiono Rimaj kaže, da je dobio nalog od Velebira da odpusti te radnike i da on protiv toga nemože ništa učiniti. Poslije toga išli smo kod Velebira koji je kazaonato- kad smo mu spomenuli sporazum o izmeničnom dopustu i odpuštanju radnika ovo: Da je taj sporazum doduše učinjen ali da je on važio samo tako dugo dok Minst.Soc.Pol. dade svoj konačni odgovor po toj stvari. Prema tome kaže, da je Minst. dalo naredjenje da se radno vrijeme nesmije skraćivati već da se reducira radništvo ili plate, a toje prepušteno konačno njemu da on po svojoj uvidjavnosti učini. On je kaže smatrao,da je bolje reducirati radnike nego plate pa je tako i učinio, a osim toga da je morao još po jedan dinar dnevno skinuti svakom radniku jer bi inače trebao još jednoga odpustiti pošto nedostaje podpuno kredita.

Na sve ovo možemo da kažemo slijedeće: Ako je i dalo Minst. Soc. Pol. naredjenje, da radno vrijeme mora ostati 8 satno, to ne znači da se nije moglo ostati kod izmeničnog dopusta , jer je svaki treći tjeden dolazio red na svakog radnika da ostane po jedan dan kod kuće na dopustu i prema tome se je mirne duše moglo kod sporazuma koji smo učinili, ali djavo nije drugačije htio nego da se osveti a naročito Audyju.

Po nekojim znacima on se preti još i povereniocima da će ih odpustiti pa bi trebalo da Vi tamo poduzmete neke mjere kod Minst. Soc.Pol. da mu se sve to onemogući i da primi natrak odpuštene radnike u posao. U predstavci koju ćete eventualno podnesti treba istaknuti, da se samo osnovni radni dan nebi bio dirao i da bi kt ne svi radnici bili ostali na radu da se je ostalo kod sporazuma o izmeničnom dopustu koji su sami radnici tražili i za koji je upravnik ekonomata i upravnik radione izjavio da su suglasni i da se time neće produkcija ništa štetiti.

Radnici su ogorčeni i traže od nas, da ponovno počnemo pokretati pitanje njegovih stvari radi kojih je bio optužen i koje su negdje zaspale te da treba to urgirati kod suda i povesti kampanju kroz štampu. Prema tome Vas molimo, da Vi sa Vaše strane poduzmete mjere i da nam hitno javite Vaše mišljenje po toj stvari.

Jučer nam je iz koprivnice javljeno brzojavno da Inspekcija Rada u Osijeku odobrila izborni odbor i da dodje netko smjesta tamo da se 12/IV. održavaju izbori poverenika u"Danici". Pošto je drugovi ovo sve stiglo prekasno jer je i sama Inspekcija Rada javila svega 3 dana prije nego su se imali održati izbori- to smo mi brzojavno obavjestili Inspekciju Rada u Osijeku, da odgadjamo izbore radi nemogućnosti tehnickih priprema u tom kratkom roku ujedno došli bi u protivnost sa Uputstvima Novoga pravilnika o biranju poverenika, jer bi se mogla protivnička stranka žaliti i izbori bi bili poništeni. Istotako obavjestili smo drugove da se izbori odgode te izbore a drug Broz će otići 12/IV. u Koprivnicu da redovim putem sve pripremi što je potrebno i kako Uputstva novoga pravilnika tu sve da bi nam izbori čim bolje uspjeli.

Danas je počela rasprava optuženim drugovima radi štrajka kod sile i drug Broz je pozvan kao svjedok u toj parnici. Rasprava se još nije svršila,nego će se nastaviti sutra pa ćemo Vam javiti odmah rezultat.

Drugarski Vas Pozdravljamo za:

FAKSIMIL PISMA JOSIPA BROZA CENTRALNOJ UPRAVI SRMI i OJ
OD 11. APRILA 1928.

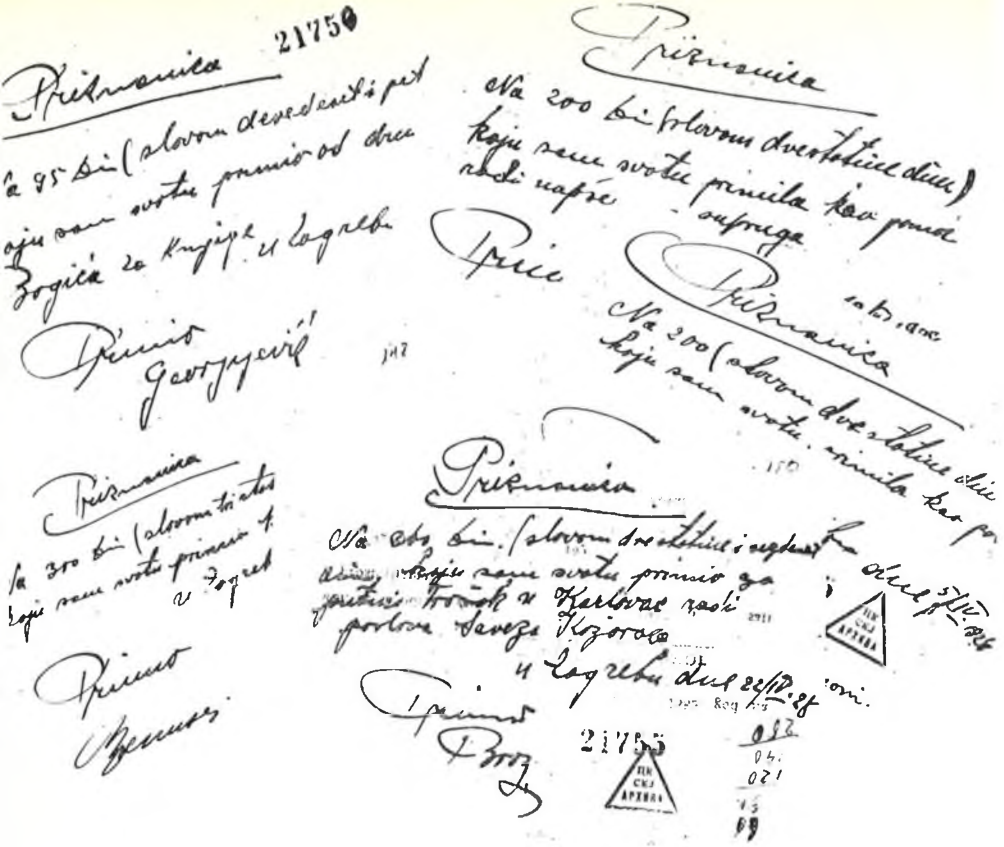

FAKSIMIL PRIZNANICA KOJE JE TOKOM 1928. JOSIP BROZ IZDAVAO U SVOJSTVU PARTIJSKOG I SINDIKALNOG FUNKCIONERA.

KUĆA NA PANTOVČAKU U ZAGREBU U KOJOJ JE 25—26. FEBRUARA 1928. ODRŽANA VIII KONFERENCIJA ZAGREBAČKE MJESNE ORGANIZACIJE KPJ.

Izvještaj Mjesnog Part. Komiteta o radu za period od januara 1927. 20. februara 1928.

Januarska konferencija 1927. saslušavši izvještaj o položaju i radu mjesne partijske organizacije i imajući u vidu povoljne objektivne uslove istaknula je kao glavne zadaće slijedeće:

1. Organizaciono učvrstiti i proširiti Mjesnu Part. Organizaciju putem organizovanja novih industrijskih ćelija i privlačenjem u Part. Organizaciju aktivnih drugova iz sindikata.

2. Organizaciono učvrstiti kako ćelije tako i Rajonske Komitete.

3. Uspostaviti stvarno i sistematsko rukovodstvo Rajonskih Komiteta nad ćelijama i Mjesnog Komiteta nad Rajonskim Komitetima.

4. Politički aktivizirati Mjesnu Organizaciju centralizovanim provodjenjem političkih akcija i kampanja odnosno reagiranjem na političke dogodjaje.

5. Sistematski provoditi političke prosvjetni rad u ćelijama.

6. Organizacione učvrstiti i aktivizirati rad part. frakcija u sindikatima.

7. Organizovati mjesnu partijsku školu a po mogućnosti i sindikalnu radi izgradnje mjesnog partijskog i sindikalnog aktiva.

Za ostvarenje ovih zadataka bili su povoljni objektivni uslovi kako opća politička situacija tako i sam položaj proletarijata. Opća politička situacija za ovu posljednju godinu okarakterisana je: 1.) sve većom opasnošću rata kako protiv Sovjetske Unije tako i izmedju pojedinih kapitalističkih država naročito na Balkanu, 2.) pojačanjem eksploatacije radničke klase i siromašnog seljaštva (Vidi rezoluciju III. plenuma C.K.).

Kraj ovakove opće političke situacije unutrašnja situacija u zemlji okarakterisana je: 1.) uvodjenjem generalsko-fašističke diktature, 2.) pojačanjem nacionalnog ugnjetavanja sa strane dvorske klike i srbijanske krupne buržoazije, što se omogućuje i kapitulantskom i oportunističkom politikom vodstva svih buržoaskih i sitnoburžoaskih partija ugnjetenih nacija (H.S.S., Federalisti i t.d.), 3.) osiromašenjem radnog naroda u gradu i selu i povećanjem besposlice, što dolazi uslijed općeg pojačanja privredne krize u zemlji (Pogledaj rezoluciju III. plenuma CK).

Ova opće privredna i politička kriza naročito teško pogadja radništvo u Zagrebu. Privredna kriza i zavodjenje racionalizacije u pojedina zagrebačka poduzeća izbacuje iz posla na hiljade radnika. Paralelno sa izbacivanjem radnika iz poduzeća kapitalisti uvode žene sve više u proizvodnju, što sve vodi do stalnog obaranja nadnica ispod minimuma za eksistenciju. U zagrebačkoj industriji na pr. nekvalifikovani radnici a naročito žene plaćeni su obično od 2 - 4 Din. na sat, a ima dosta slučajeva, da radnice ne dobiju više od 1.- Din. na sat (Dom Tvornica rublja, Zvono i t.d.). Osim snižavanja nadnica 8-satni radni dan kao i pravo radnika na radničke povjerenike sve se više krši u industriji a naročito u zanatskim poduzećima. Ova ofanziva kapitalista na položaj radnika pored općom krizom i besposlicom omogućuje se i nedovoljnom organizovanošću radničke klase kao i pritiskom režima na svaki borbeni pokret radnika (sprječavanjem sind. rada u poduzećima, zabranjivanjem skupština, gušenjem manifestacija, sprječavanjem kolportiranja naše štampe i t.d.).

Usprkos svega ovoga borbenost kod radnika nije u opadanju, one nasuprot raste. Taj porast borbenosti dokazuje se spontanim štrajkovima (Sila, Željezn. radiona i t.d.) manifestacijama naročito besposlenih radnika, izbornim rezultatima i t.d.

U ovakovim uslovima i imajući za zadatak pravilne i jasne naloge prošle Mjesne Konferencije rad Mjesnog Komiteta sastojao se je u slijedećem:

1. Održano je nekoliko sastanaka partijskog aktiva; na njima su bila postavljena opća politička pitanja, dočim konkretna pitanja, koja su stajala pred zagrebačkom organizacijom, vrlo su slabo bila postavljena.

2. Održavane su rajonske konferencije obično bez predstavnika M.K. a naročito bez direktiva M.K.

FAKSIMIL IZVJEŠTAJA KOJI JE JOSIP BROZ PODNIO NA VIII KONFERENCIJI ZAGREBAČKE MJESNE ORGANIZACIJE KPJ.

PORTRET JOSIPA BROZA OBJAVLJEN U »NOVOSTIMA« OD 8. NOVEMBRA 1928. U VRIJEME »BOMBAŠKOG PROCESA« (RAD MIHOVILA KARA).

DRUGOVI RADNICI-CE I SIROMAŠNI GRADJANI!

BEOGRADSKOJ KRVNIČKOJ VLADI NA ČELU SA KRALJEM I NJEGOVOM KLIK U DOVOLJNA UBIJSTVA KOJA ONA SPROVODI U NIZU GODINA NAD RADNICIMA I JACIMA.TA VLADA I NJEZINI PLAĆENICI POCIJA I ŽANDARMERIJA UBIJAJU PO CAMA ZAGREBA GOLORUKI NAROD, KOJI PROTESTIRA PROTIV KRVOLOČNOG REŽIM GRADSKIH VLASTODRŽACA.

ULICAMA ZAGREBA PADAJU NOVE ŽRTVE OD ISTE RAZBOJNIČKE BANDE. PROLIVAJU KRV GOLORUKOG NARODA U DALMACIJI I VOJVODINI KOJI DIŽE SV S PROTESTA PROTIV KRVOLOČNOG REŽIMA BEOGRADSKIH VLASTODRŽACA.

U ZNAK PROTESTA PROTIV OVIH ZVJERSTAVA I KRVNIČKE VLADE NA Č DVORSKOM KLIKOM , MJESNI KOMITET KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE PO SVE RADNIKE,RADNICE I SLUŽBENIKE DA NA DAN SPROVODA PALIH ŽRTAVA U RODNOJ" SKUPSTINI I U ZNAK PROTESTA PROTIV PALIH ŽRTAVA NA ULICAMA (GREBA STUPITE SVI KAO JEDAN U GENERALNI ŠTRAJK.

MJESNI KOMITET KOMUNISTIČKE PARTIJE, POZIVA SVE RADNIKE DA M KRITIČNOM MOMENTU ŠTO TJESNIJE STUPE U JEDINSTVENI FRONT PROLETAR PROTIV KAPITALISTIČKE VLADE #,XXXXXDVO NA ČELU SA DVORSKOM KLIKOM

RADNICI,RADNICE I SIROMAŠNI GRADJANI U SUBOTU SVI NA ULICU

DOLJE KRVAVA VLADA BEOGRADSKIH VLASTODRŽACA!

ŽIVJELO PROLETERSKO JEDINSTVO!

ŽIVIO GENERALNI ŠTRAJK!

ŽIVJELA KOMUNISTIČKA PARTIJA JUGOSLAVIJE!

MJESNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE.

FAKSIMIL LETKA KOJI JE JOSIP BROZ NAPISAO U IME ZAGREBAČKOG MJESNOG KOMITETA KPJ 22. JUNA 1928.

nemaju ničeg zajedničkog sa revolucionarnim marksizmom i lenjinizmom.

6. MK zajednički sa sekretarima RK poziva cjelokupno članstvo Mjes[ne] org[anizacije], a naročito drugove koji još i danas stoje ili uz lijevu ili uz desnu frakciju, da jednodušno, kao cijela organizacija prihvate Pismo EKKI i da najenergičnije ustanu u odbranu Partije, kao i u borbu protiv oportunizma, frakcijaštva, sektaštva i socijaldemokratskih zaostataka u našoj Partiji.

Napisano vjerovatno uoči 24. maja 1928. u Zagrebu.

AIHRPH, ZB-BED-C-2/41.

GOSP. ARNOŠEKU,
POSLOVOĐI GRAĐEVNE I UMJETNE BRAVARIJE »HAMEL«
— ZAGREB, Medulićeva 25

Zagreb, 25. maj 1928.

Prema Vašem usmenom saopćenju članu našeg Saveza drugu Branislavu Resimiću, dne 25. V o. g. o nekom podmićivanju Vas sa strane nekojih radnika Vaše radionice — najpodlija je kleveta.

Ovaj Savez najenergičnije demantira slijedeće:

1. Da Savezu uopće nije ništa poznato o slučaju podmićivanja Vas sa strane bilo kojeg radnika.

2. Da Savez nikada nije i neće se služiti ovakvim sredstvima, nedostojnim jedne klasno-borbene sindikalne organizacije.

Po izjavi druga Resimića kod uprave ove organizacije, uvjereni smo da je tendenciozno i da je prosta kleveta od vaših nekojih radnika da drug Resimić protiv Vas i gospođe Hamel harangira među radnicima Vaše radionice.

3. Savez uopće nije imao nakane da ovo uvrsti u našu štampu jer do jučer nam nije bilo o svemu tome ništa poznato.

U slučaju da otpustite našeg druga Resimića, biti ćemo prinuđeni upotrebiti sva sredstva koja stoje nama na raspolaganju da zaštitimo naše članove, a protiv dotičnih klevetnika prinuđeni ćemo [biti] postupiti sudskim putem.

U nadi [da] ćete Vi to sve uočiti i povoljno riješiti da ne bi došlo do kakovih nepotrebnih komplikacija.

Sa štovanjem[249].

za
Savez radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije,
Podružnica Zagreb

J. Broz

ACKSKJ, Zbirka Sudbeni stol u Zagrebu, proces Josipu Brozu Titu.

REZOLUCIJA PROŠIRENE SJEDNICE ZAGREBAČKOG MJESNOG KOMITETA PARTIJE PO OTVORENOM PISMU KI PRIMLJENA NA AKTIVU ZAGREBAČKE ORGANIZACIJE[250]

Poslije svestrane diskusije po Otvorenom pismu EKKI, MK sa velikom radošću i jedinstvenošću pozdravlja i prihvata Otvoreno pismo EKKI i izjavljuje da će se svim svojim snagama založiti za sprovođenje zadataka ukazanih u njemu.

MK izjavljuje da će i nadalje produžiti borbu protiv svakog frakcijaštva i koterijaštva i protiv socijaldemokratskih zaostataka u našoj Partiji, i poziva cjelokupno članstvo zagrebačke organizacije da produži borbu za ozdravljenje naše Partije i sprovođenje partijske politike.

MK pozdravlja i jednodušno prihvata energičan stav Pokr[ajinskog] komiteta u borbi protiv oportunizma, kako s desne tako i s »lijeve« strane i izjavljuje da će pored energične borbe protiv desnog oportunizma, koji se javlja glavnom opasnošću u Partiji, i nadalje sa istom energijom produžiti borbu protiv onih drugova koji, počam od Mjesne konferencije u Zagrebu, vode harangu među članstvom protiv odluka Mjesne konferencije i koji danas predstavljaju tendenciju ultralijevog oportunizma u našoj Partiji.

MK sa punom uvjerenošću izjavljuje da će i ova diskusija po Pismu EKKI još jednom dokazati da fraziranje i haranga koja se vodi o tobožnjoj nesposobnosti članstva naše organizacije da samostalno zauzima stav po partijskim pitanjima jeste samo prazno fraziranje nekolicine drugova koji nisu još pročistili sa socijaldemokratsko-sitnoburžoaskom ideologijom i koji nemaju ničega zajedničkog s revolucionarnim marksizmom i lenjinizmom.

MK poziva cjelokupno članstvo, naročito one drugove koji još danas stoje uz desnu ili uz »lijevu« frakciju, da jednodušno, kao cijela organizacija, prihvate Pismo Kominterne i da najenergičnije ustanu u borbu protiv oportunizma, frakcijaštva, sektaštva i socijaldemokratskih zaostataka u našoj Partiji.

MK smatra da je u interesu cjelokupne Partije da se članstvo upozna sa historijom razvitka Partije i unutarnjih partijskih borbi. Ovakvo svestrano upoznavanje članstva naročito je potrebno danas, u vrijeme borbe za ozdravljenje i poredak u Partiji. Stoga prošireni MK smatra da je potrebno da CK poduzme sve mjere za izdavanje jedne knjige ili brošure o historiji KPJ.[251]

Prošireni MK i sastanak aktiva konstatuje da desničarske vođe u Beogradu ne samo ne priznaju Otvoreno pismo Kominterne već vode otvorenu borbu protiv njega i produžuju svoj frakcijski i cjepački rad[252], i traži od Biroa CK Partije da poduzme sve potrebne mjere za likvidaciju toga cjepačkog rada vođa desnice i na taj način obezbijedi mogućnost sprovođenja kursa za ozdravljenje i boljševizaciju naše Partije.

(Rezolucija primljena na aktivu sa 44 protiv 6 glasova.)[253]

»Bilten CKKPJ i SKOJ«, jun 1928.

PROGLAS RADNICIMA, SELJACIMA I SIROMAŠNIM GRAĐANIMA[254]

Srbijanska hegemonistička buržoazija na čelu sa dvorskom klikom, koja je čitavu radničku klasu stavila van zakona, koja je zavela krvavi teror nad radnim narodom u gradu i selu, koja je u Makedoniji uvela masovna ubijstva radnog naroda[255], ostvaruje otvorenu *generalsko-fašističku diktaturu.*

Kada su narodne mase ustale protiv politike trgovine između srbijanske buržoazije na čelu sa dvorskom klikom i talijanskog fašizma i protiv Netunskih konvencija, sa kojima engleski bankari hoće da stvore jedinstveni front protiv *Sovjetske Rusije*, tj. protiv prve *radničko-seljačke države*, beogradski vlastodršci ubijali su goloruki narod.[256]

Beogradski vlastodršci, sprovodeći pripreme novog imperijalističkog rata i *generalsko-fašističku diktaturu*, ne zadovoljavaju se ni ovim mamelučkim parlamentom kojega su do sada trpili.[257] Njima smeta i S[eljačko]-d[emokratska] koalicija koja se »bori« samo za komadić vlasti.[258] Beogradski vlastodršci riješili su da fizički unište i tu opoziciju.

Radikalsko-demokratski razbojnici na čelu sa dvorskom klikom na barbarski način *ubijaju opozicione poslanike*. Ovim razbojničkim ubijstvom u takozvanoj Narodnoj skupštini dvorska klika daje do znanja radnom narodu sviju nacija, kako hrvatskim seljacima, koji traže sniženje poreza tako i srbijanskim seljacima, koji traže uništenje zelenaških dugova, da će svaki njihov pokušaj za ostvarenje svojih ciljeva i zahtjeva *ugušiti u krvi.*[259] Ovim ubijstvima ta klika daje signal za *objavu generalsko-fašističke diktature i za proširenje režima masovnih političkih ubijstava*, koji već duže vremena vlada u Makedoniji, na čitavu zemlju.

Ovi događaji još jednoč su dokazali da je politika puzanja pred dvorskom klikom i politika prosjačenja za mrvice vlasti, koju je vodilo vodstvo Hr[vatske] s[eljačke] s[tranke], *bankrotirala.*

Radnici, seljaci i siromašni građani, ovi događaji jasno su pokazali da politikom prosjačenja i politikom sporazuma radnog naroda sa buržoazijom ne možete postići vaše zahtjeve: *sniženje poreza, uništenje besposlice, povišenje nadnica, osamsatno radno vrijeme i nacionalno oslobodenje od srbijanske buržoazije.*

Samo radnička klasa u savezu sa seljacima i siromašnim građanima u revolucionarnoj borbi osloboditi će vas od dvorsko-militarističke klike,

od srbijanske ugnjetačko-kapitalističke vlade, *za radničko-seljačku vladu, za radničko-seljačku federativnu republiku na Balkanu, za savez sa Sovjetskom Rusijom.*

Dolje bijeli teror, dolje Zakon o zaštiti države!
Dolje krvavi monarhistički režim!
Živio revolucionarni savez radnika i seljaka!
Živjela revolucionarna borba radnog naroda!
Živjela Komunistička partija, avangarda proletarijata!
Drugovi radnici i radnice, pripremajte *generalni štrajk za borbu protiv vladajućeg krvavog režima.*

Mjesni komitet Kom[unističke] partije
Mjesni komitet Kom[unističke] omladine

Napisano 20/21. juna 1928. u Zagrebu.

ACKSKJ, Fond KI, 1928/70.

DRUGOVI RADNICI-CE I SIROMAŠNI GRAĐANI!

Beogradskoj krvničkoj vladi na čelu sa kraljem i njegovom klikom nisu dovoljna ubijstva koja ona sprovodi u nizu godina nad radnicima i seljacima. Ta vlada i njezini plaćenici, policija i žandarmerija, ubijaju po ulicima Zagreba goloruki narod, koji protestira protiv krvoločnog režima beogradskih vlastodržaca.[260]

Ulicama Zagreba padaju nove žrtve od iste razbojničke bande. Oni prolivaju krv golorukog naroda u Dalmaciji i Vojvodini, koji diže svoj glas protesta protiv krvoločnog režima beogradskih vlastodržaca.[261]

U znak protesta protiv ovih zvjerstava i krvničke vlade na čelu sa dvorskom klikom, Mjesni komitet Komunističke partije Jugoslavije poziva sve radnike, radnice i službenike da na dan sprovoda palih žrtava u »Narodnoj« skupštini i u znak protesta protiv palih žrtava na ulicama grada Zagreba stupe svi kao jedan u generalni štrajk.[262]

Mjesni komitet Komunističke partije poziva sve radnike da u ovom kritičnom momentu što tješnje stupe u jedinstveni front proletarijata protiv kapitalističke vlade na čelu sa dvorskom klikom.

Radnici, radnice i siromašni građani, u subotu svi na ulicu!*

Dolje krvava vlada beogradskih vlastodržaca!
Živjelo proletersko jedinstvo!
Živio generalni štrajk!
Živjela Komunistička partija Jugoslavije!

Mjesni komitet
Komunističke partije Jugoslavije

Napisano 22. juna 1928.
u Zagrebu.

ACKSKJ, Zbirka Hrvatska, I/46.

* Odnosi se na 23. jun 1928 — dan sahrane ubijenih prvaka Hrvatske seljačke stranke Pavla Radića i Đure Basaričeka. — *Red.*

Proleteri sviju zemalja, ujedinite se!

DRUGOVI RADNICI!
DRUGARICE RADNICE!

Vladajući režim izvršio je preko zagrebačke policije novi atak na Nezavisne radničke sindikate.

Sindikati u Zagrebu su zatvoreni, njihovo djelovanje je zabranjeno, a sindikalni funkcioneri su pozatvarani.[263] Više je nego sigurno da će se takvo nasilje izvršiti na Nezavisnim sindikatima u drugim mjestima.

Zašto to čine vlastodršci?

Zato jer na putu pripremanja svoje otvorene diktature hoće da uklone najdosljednijeg protivnika reakcije i hegemonije, da obezglave radničku klasu i da joj oduzmu najjače oružje kojim ona može najuspješnije braniti svoje životne interese. Oni to čine i zato da podmite kapitaliste prečanskih pokrajina, oduzimajući radnicima njihove sindikate, njihovu zaštitu i prepuštajući ih tako bezgraničnom izrabljivanju.

Na ovaj ponovni napad na osnovna prava radničke klase osmjelili su se vlastodršci zato jer radništvo nije na prijašnje napade odgovorilo onako kako to treba.

Ali sada treba pokazati vladajućoj buržoaziji i kapitalističkoj klasi da se proletarijat ne dâ gaziti i tlačiti, da ne dâ da mu oduzmu osnovna prava.

Mi radnici ne možemo biti bez naših strukovnih organizacija, ne možemo ostati bez zaštite pred poslodavcima.

Naročito ne možemo ostati bez sindikata danas, u doba privredne krize, ofanzive kapitala i sve veće besposlice.

Zato ustajmo kao jedan u akciju za naša radnička prava!
Na navalu režima odgovorimo *generalnim štrajkom.*
Naprijed u borbu:
Za slobodu rada Nezavisnih sindikata!
Za pravo organizovanja i štrajka!
Za oslobođenje svih pohapšenih drugova!
Živio generalni štrajk!
Živila borba do pobjede!

Za Pokrajinski radnički
sindikalni odbor

Josip Broz

Za letak odgovara *Josip Broz*, Ilica broj 49. Tiskara »Merkantile«, Zagreb, Ilica br. 35. Za tiskaru odgovara *Đuro Jutriša*.[264]

Napisano 22. juna 1928.
u Zagrebu.

ACKSKJ, zbirka Sindikati, br. 80.

RADNICIMA I RADNICAMA HRVATSKE I SLAVONIJE[265]

Drugovi i drugarice!

Nakon odvratnog zločinstva i pokolja nad hrvatskim zastupnicima u beogradskom parlamentu došlo je do velikog i opravdanog ogorčenja hrvatskog naroda, a osobito među radnim masama u Hrvatskoj i ostalim pokrajinama.[266]

Vlada u Beogradu — osjećajući svoju krivicu za to zločinsko djelo, bojeći se obračuna sa strane naroda i u želji da opravdani prosvjed radnih masa u Zagrebu prikaže isključivo kao djelo komunista i radnika organizovanih u Nezavisnim sindikatima, kako bi onda mogla pred internacionalnom i domaćom buržoazijom opravdati ubijanje manifestanata i svoje reakcionarne mjere kao »nužnu obranu od razornog djelovanja antidržavnih elemenata« — nasrnula je na radnički pokret. Njoj nije bilo dosta što je dala pohapsiti svu silu radnika i radničkih funkcionera; ona je nasrnula i na Nezavisne sindikate, izvršila premetačinu u njihovim prostorijama u Zagrebu bez prisustva sindikalnih funkcionera, zaplijenila imovinu i zapečatila prostorije.

Pri tome ona je imala dva cilja pred očima: prvi, *da radničku klasu u ovim teškim i važnim momentima liši njezinog vodstva* i, drugi, da radničku klasu liši njezinih sindikata, da je liši organizatora i zaštitnika u klasnim borbama, te da tako *omogući kapitalistima nesmetanu pljačku radnoga naroda.*

Zahvaljujući svijesti radničke klase, prvi svoj cilj vlada nije postigla, i radnička klasa nije se dala obezglaviti ni smesti u svojoj borbi.

Drugi cilj vlade treba da se isto tako osujeti složnom i jedinstvenom obranom svih radnika i radnica.

Nezavisni sindikati ne mogu i ne smiju biti zatvoreni! Oni moraju postojati i djelovati! To mora biti naša lozinka.

Sve organizacije Nezavisnih sindikata u Hrvatskoj i Slavoniji neka smjesta povedu odlučnu akciju u tome pravcu.

Po svim mjestima, po svim tvornicama treba sazvati i održati *protestne zborove* i sa njih tražiti otvaranje Nezavisnih sindikata i njihovo slobodno djelovanje.[267]

U tu borbu treba pozvati i ostale radničke organizacije i sa radnicima iz tih organizacija, a pogotovo sa neorganizovanim radnicima stvoriti zajedničke odbore u cilju vođenja zajedničkih *akcija za slobodu sindikalnog djelovanja.*

Radnici i radnice grada Zagreba!

Reakcionarna i hegemonistička vlada Velje Vukićevića i popa Korošeca nasrnula je na naše tekovine, nasrnula je na vaša prava, nasrnula je na vaše životne interese time što je na stotine vaših drugova pohapsila i što je vaše Nezavisne sindikate zatvorila i zapečatila.

I do sada su razne buržoaske vlade nasrtale na Nezavisne sindikate, ali su ti napadaji vašom sviješću i odlučnom borbom odbijeni.

Radnička klasa grada Zagreba prednjačila je u borbi protiv reakcije i protiv nasilja režima, i ona treba da to i ovoga puta učini.

Policija je zatvorila vaše organizacije i vaš Radnički đom, ali policija je nemoćna da zatvori i radionice u kojima vi radite. Zbog toga: *svaka radionica i tvornica neka postane radnički dom!* Mjesto jednog radničkog doma neka ih bude na stotine, i tada će policija biti prisiljena da vam otvori vaš Radnički dom u Ilici 49.

Osim toga, neka vaši stanovi postanu radnički domovi, u kojima će se sakupljati svi radnici, raspravljati o svome položaju i dogovarati se za borbu protiv reakcije i protiv nasrtaja poslodavaca.

Letaci, koje izdaju radničke organizacije, neka idu od ruke do ruke i tako neka proletarijat dade odgovora na ovaj nasrtaj sa strane vlasti.

Organizovani drugovi!

Ostanite svi članovi vaših organizacija, okupljajte se oko vaših na slobodi nalazećih se funkcionera i povjerenika, uplaćujte redovno članske prinose i širite radničku štampu i u zajednici sa proletarijatom cijele zemlje nastavite odlučnu akciju za slobodu sindikalnog organizovanja.

Drugovi i drugarice!

Radnička klasa mora imati svoje organizacije, pa bilo to vladi i buržoaziji po volji ili ne!

Ako ovako budete radili, vi ćete izvojevati pravo na slobodu sindikalnog organizovanja, vi ćete izvojevati otvaranje vaših Nezavisnih sindikata.

Osim toga, radničkoj je klasi zajamčeno i Ustavom i Zakonom o zaštiti radnika pravo sindikalnog organizovanja i *ona neće dati [da joj se] to pravo oduzme.*

Radnička će klasa svoje pravo na sindikalno organizovanje borbom izvojštiti, *jer samo preko svojih sindikata radnici mogu uspješno voditi borbu protiv eksploatacije i za zaštitu svojih životnih interesa.*

Radnici i radnice, svi na okup!
Svi na obranu svojih sindikalnih organizacija!
Živila solidarnost svih potlačenih i porobljenih!
Živili Nezavisni sindikati!

Pokrajinski radnički sindikalni odbor u Zagrebu

Napisano 24. juna 1928. u Zagrebu.

»Organizovani radnik«, Zagreb, 30. jun 1928, br. 25.

GOSPODINU
VELIKOM ŽUPANU ZA OBLAST ZAGREBAČKU U ZAGREBU[268]

... Prigodom ubijstva hrvatskih narodnih poslanika u Narodnoj skupštini u Beogradu došlo je u Zagrebu do manifestacija za te žrtve.*

Uslijed divljačkog nastupa policije, koja je nasrnula na manifestante, došlo je i do demonstracija protiv takvog divljačkog postupka policije.

Tom je prilikom mnogo osoba ranjeno, nekoliko je ubijeno, a na stotine demonstranata i mirnih prolaznika pohapšeno.

Usprkos tome što Nezavisni sindikati za demonstracije ne nose nikakvu odgovornost, iz nama nepoznatih razloga, policija je u jutro 22. o. mj. zašla po kućama i pohapsila mnoge radničke funkcionere. Da nisu svi funkcioneri pohapšeni, to se ima zahvaliti tome što slučajno nisu bili kod kuće kada su redarstveni organi došli da izvrše premetačinu i da ih pohapse uz motivaciju: »pod sumnjom da se bore za komunizam«.

Osim toga, policija je zatvorila i zapečatila prostorije svih sindikalnih organizacija, premda te organizacije već godinama djeluju i imaju od vlasti odobrena pravila. To je učinjeno bez ikakvog opravdanja, jer u prostorijama nije ništa kompromitujuće pronađeno, a organizacije se nisu ni u čemu ogriješile bilo [o] svoja pravila bilo o postojeće zakone.

Iz tih razloga Pokrajinski radnički sindikalni odbor slobodan je da Vama, gospodine veliki župane, direktno podnese ovu predstavku, kako biste Vi mogli Vašim organima narediti da se svi sindikalni funkcioneri, koji su protuzakonito iz kreveta izvučeni i uhapšeni, puste na slobodu.

Isto tako, da naredite Vašim područnim organima da one radničke funkcionere koji su još na slobodi, a koje policija protuzakonito namjerava uhapsiti, puste na miru i da se ionako ozlovoljeno i razdraženo radništvo još i dalje ne izaziva.

Osim toga, da naredite da se radničke sindikalne organizacije odmah otvore, te tako radnicima povrati njihovo Ustavom i Zakonom o zaštiti radnika zagarantovano pravo, koje je policija zatvaranjem organizacija povrijedila.

---

* Iz članka su izostavljeni dijelovi koji se ne odnose na predstavku. — *Red.*

Nadajući se da ćete Vi, gospodine veliki župane, nezakonitost koju je zagrebačka policija nad radničkim organizacijama i nad radničkim funkcionerima izvršila opet popraviti, bilježimo se

za
Pokrajinski radnički sindikalni
odbor u Zagrebu
Predsjednik: *Ladislav Kordič*, v. r.
Tajnik: *Ivan Krndelj*, v. r.
Članovi: *Ivan Tomanić*, v. r.;
Josip Broz, v. r.
Gabrijel Kranjec, v. r.

*Napisano 24. juna 1928.
u Zagrebu.*

»Borba«, Zagreb, 30. jun 1928, br. 35.

PETAR DOGAN[269]

Dok se po ulicama Zagreba lijevala krv, dok su sluge režima puškarale goloruki radni narod i padale nove žrtve današnjeg krvavog režima — u bolnici »Milosrdnih sestara« ugasnuo je jedan mladi život.[270]

Dne 23. o. mj. umro je drug Petar Dogan, kovinarski radnik, 25 god[ina] star, rodom iz Mostara (Hercegovina). Nakon dvomjesečnog bolovanja pokosila je nemila smrt mladi život ovog hrabrog borca iz redova radničke klase. I drug Petar je žrtva žandarskog kundaka, žrtva jugoslovenske buržoazije i njezinog eksponenta beogradske vlade!

Žandarski kundak prebio mu [je] bubrege, koji su počeli gnjiliti, uslijed čega je sada i završio svoj mladi život. Još iz najranijih godina, kao mladi radnik (naučnik) počeo je najaktivnije da radi u radničkom pokretu, uslijed čega je bio često progonjen, od slugu režima bacan u zatvor i na razne načine premlaćivan. No sve to druga Petra nije moglo da pokoleba, to ga je još i više uvjerilo u nepravdu kapitalističkog društva spram radničke klase [i] u potrebu energične borbe za prava radnog naroda.

Po prirodi tih i skroman, ali na djelu neumoran organizator i agitator, drug Petar je dao radničkom pokretu sebe dušom i tijelom, dao je konačno i svoj život.

Još u Srbiji, prije 2 godine, znao mi je često govoriti: U niškom zatvoru skratiše mi život za mnogo godina, prebiše me na mrtvo ime i baciše onako prebijenog u ćeliju na goli beton polugolog, gdje sam 3 dana po najvećoj studeni proležao. Znam, kaže, da mi uslijed toga život neće biti dug, ali jedna mi je želja — da i ja dočekam i vidim slobodnu radničku klasu u Jugoslaviji, pa ma onda i završio svoj život. No želja druga Petra se nije ostvarila, morao je prije vremena u grob, njegovi krvnici su uspjeli da ga istrgnu iz naše sredine! Njegova usta su zauvijek zašutila, ali njegova djela su živa! Namjesto Petra dolaze novi borci, namjesto jednoga dolaze 10—100 i hiljade novih boraca.

Tiho je završio svoj život drug Petar, umro [je] i pokopan bez znanja zagrebačkog proletarijata; znalo je svega 5—6 drugova koji su mu bili na sprovodu, jer je baš u to vrijeme zagrebačka policija digla divljačku hajku na proletarijat grada Zagreba.

Tim teže nas je dirnuo odlazak druga Petra, jer radnička klasa se nije mogla sa njime oprostiti.

Ali neka! Umjesto suza grče se pesnice. Umjesto riječi oprosta stišću se zubi i rezultat rada kojemu si se Ti sav posvetio nije daleko. Jugoslovenski proletarijat će znati cijeniti Tvoju žrtvu.

Uspomena na tebe ostat će vječito u srcima svih onih koji su te poznavali i onih za koje si se ti borio i svoj život dao.

Slava drugu Petru Doganu!

»Organizovani radnik«, Zagreb,
5. jul 1928, br. 26.
Potpis: B. J.

RADNICI TVORNICE »DANICA« U KOPRIVNICI PRED ŠTRAJKOM[271]

Sigurno danas nema radnika u Jugoslaviji kome nije poznato, bar donekle, kakvo stanje vlada u tom paklu koji nosi vrlo lijepo ime »Danica«. Ma kako se čovjek trudio da vjerno i tačno prikaže stanje radnika u tom poduzeću — to je nemoguće učiniti, prosto, kako kaže ona ruska poslovica: »Slov ne najdjoš«*. Neka zamisli čovjek da sada, kraj ove strašne žege, kraj sumporne kiseline, umjetnog gnojiva i ostalih otrova koje radnik udiše dnevno i razara svoj bijedni život — radnik biva nagrađen znate kako? Za nedjelju dana — za 48 ili 60 sati — dobije ciglih 50, 70 ili 100 dinara. Sretan je ako i to dobije, jer obično ga bud zašto oglobe, pa onda ode bez prebite pare svojoj kući.

Poduzeće je vlasništvo stranih kapitalista iz Mađarske itd., koji sadistički muče i maltretiraju taj naš nesretni radni narod. Svi protesti i pisanje radničke štampe da se radnike — prema Zakonu o zaštiti radnika — zaštiti od tog maltretiranja i bezdušne pljačke ostali su glas vapijućeg u pustinji.[272] Umjesto da dođe oblasni inspektor rada da izvidi stvar i da prisili te pljačkaše na poštivanje Zakona o zaštiti radnika itd. — šalje se policija, odnosno poziva ju uprava poduzeća sa tom nakanom da radnike zastraši, ne bi li se pokorili, da im ispije još ono malo krvi što im je ostalo.

Kada su radnici konačno uvidili da im se bez borbe neće popraviti uslovi rada — odlučili su da se energično odupru toj pljački. Najprije su preko svojih povjerenika zatražili povišicu plaće i da se ukine akordni rad; uprava je preko toga prešla sa omalovažavanjem. Kad su radnici vidjeli kako se uprava odnosi prema njihovim zahtjevima, poslali su pismeni memorandum zahtijevajući energično da uprava ukine akordni rad i zavede 8-satno radno vrijeme, a ujedno da se radnicima dade povišica; u protivnom da će obustaviti posao.[273]

Kad je uprava vidjela da se radništvo ne šali, tada je pozvala policiju u tvornicu ne bi li time radnike zastrašila. Dotični memorandum je potpisalo preko 300 radnika, dakle toliko koliko ih gotovo ima u tvornici; i što se je sad dogodilo? Kad je došla policija, uprava tvornice je dala pozivati pojedine radnike na preslušavanje, gdje se pitalo zašto su potpisali memorandum, tko ih je na to uputio itd. Naravno da se je

* »Слов не найдеш« — »Nema riječi za to«. — *Red.*

preslušavalo one radnike za koje se mislilo da su najneotporniji i na koje bi se dalo uplivisati, pa da se na taj način razbije sloga i jednodušnost radnika u tom poduzeću.

Uprava se služi kod toga i drugim sredstvima, a to je: traži među radnicima »Jude«, koji bi joj pomogli da rascijepi organizaciju, koja je, po njezinom mišljenju, najveća opasnost po njezin džep. Ali pošto u svakom žitu ima kukolja, tako se i ovdje našao jedan tipus koji baš sada u takvim odsudnim momentima harangira među radnicima, govoreći im da neće od toga svega biti ništa, da potrgaju radije svoje članovnike itd.[274] Imade i drugih prljavština koje je taj čovjek učinio, ali za sada još ne iznosimo njegovo ime, nego ćemo to učiniti drugi puta ako ne prestane sa tom svojom rabotom.

Dakle, radnicima tvornice »Danica« približava se kušnja, približava se vrijeme kada će se vidjeti da li su dovoljno jaki i jednodušni da prihvate borbu koju im nameće poslodavac, koji je godinama sisao krv i nemilosrdno pljačkao svoje radnike. Taj isti poslodavac misli da je nemoguće da bi ti isti radnici koji su godinama strpljivo podnašali sve što se god s njima radilo, bili kadri voditi kakvu borbu.

Dakle, drugovi iz »Danice«, da nije to tako vi pokažite da se on vara. Ne dajte se od nikoga smesti i pokolebati jer ćete samo svojom jednodušnošću prisiliti poslodavca na popuštanje i ostati u toj borbi pobjeditelj.

»Organizovani radnik«, Zagreb,
19. jul 1928, br. 28.
Potpis: B. J.

OSJEČKI INSPEKTOR RADA U SLUŽBI POSLODAVCA[275]

Mi smo pisali u pretprošlom broju »Organizovanog radnika« o užasnom stanju i pljački koja se vrši nad radnicima u tvornici »Danica« d. d. u Koprivnici.[276] Pisali smo da su radnici nezadovoljni protiv te pljačke i mizernih nadnica, koje bi se mogle jedino sravniti sa nadnicama kineskih kulija*. Nije, dakle, čudo što je nezadovoljstvo kod radnika izbilo spontano i što su se radnici već bili odlučili prihvatiti štrajka u borbi za svoje gole živote.

Kada je uprava poduzeća odbila zahtjeve radnika — tada su radnički povjerenici, koji su ove godine birani i potvrđeni od Inspekcije rada u Osijeku, tražili brzojavno inspektora rada, da on interveniše i da se taj spor riješi.[277] Ali šta se dogodi. Inspektor rada je, doduše, došao, ali ne da zaštiti radnike, već da se stavi potpunoma u službu poslodavca. Čim je stigao u »Danicu«, dao je pozvati u kancelariju tvornice svih 5 rad[ničkih] povjerenika i pred direktorom tvornice** i ostalim činovnicima stao najoštrije grditi povjerenike, jer da su oni nahuškali radnike da se bune, da su oni, tj. povjerenici, krivi što radnici nisu zadovoljni svojim plaćama itd. Kada su povjerenici odgovorili da to nije tačno, nego da su nezadovoljstvu krivi mizerne nadnice, očajni uslovi radnika i prazan želudac, tada se inspektor počeo groziti da će im poništiti mandate, jer da ne znaju zakone itd. Važno je primijetiti to da je inspektor nazivao rad[ničke] povjerenike *komunistima*; a to je denuncijacija, pošto je bio prisutan i šef policije sa detektivima.

Predstavnici radnika i sami radnici nisu se dali tim prijetnjama inspektora zastrašiti, nisu se dali zastrašiti niti brojnom policijom, koja je nekoliko dana opsjedala tvornicu — već su ostali kod toga da se plaće povise.

Inspektor se je vratio u Osijek, ostavivši svojim postupkom radnike u još težem položaju, ali su radnici svojim energičnim držanjem i pripravnošću za borbu natjerali poslodavca na popuštanje, te [je] počeo pregovarati sa povjerenicima u prisustvu predstavnika Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije, obl[asnog] sekretara druga Broza, [tako da] je poslodavac konačno pristao da povisi radnicima plaće

* Kuli — nosač, vozač, najamni radnik u Indiji, Kini, Japanu. — *Red.*

** Direktor tvornice bio je Nijemac dr Heinrich Diersen. — *Red.*

za 10 posto, i to onim radnicima koji su imali do 2 i pol pare* po satu, a takvih imade dvije trećine u tom poduzeću; osim toga, povišena je zarada i u akordu za 10 posto.

Ovo je, doduše, mala poboljšica, ali je uspjeh tim značajniji što u tom poduzeću radnici nisu svi organizovani, što prije kratkog vremena nije uopće bilo organizacije, što se i sada sa strane policije ne dozvoljava nijedna skupština, nijedan sastanak, tako da se za ovo vrijeme spora nije smjelo i moglo uopće doći do radnika od strane predstavnika organizacije.[278] Dakle, poslodavac je imao punu zaštitu od strane policije i od inspektora rada.

Grožnja inspektora rada nije bila pusta, on je svoju grožnju izvršio i na najgrublji način pogazio Zakon o zaštiti radnika. On koji je dužan da štiti radnike, da pazi da se taj zakon poštuje i od poslodavaca — on ga sam gazi! *Poništio je mandate po zakonu izabranih radničkih povjerenika* i time dao mig poslodavcu da ih može izbaciti iz poduzeća i na taj se način osvetiti zato što su radnici donekle uspjeli u svojoj borbi.[279]

Poslodavac je to vrlo brzo iskoristio jer je smjesta dao otkaz predsjedniku radničkih povjerenika drugu *Stj[epanu] Dolencu*.[280] Tako radi oblasni inspektor osječke oblasti, koji je već često dokazao da mu je bliži jedan kapitalista nego siromašni radnici i seljaci, koji su primorani da rade pod najgorim uslovima.

Ali neka taj gospodin upamti da mu radnici to neće zaboraviti!

Tražimo od Ministarstva socijalne politike da ono povede o toj stvari istragu i da krivca najstrože kazni.

Pozivamo radnike tvornice »Danica« da s obzirom na sve to još čvršće stisnu svoje redove; da svi kao jedan stupe u organizaciju — u Savez radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije. Da se ne dadu zastrašiti nikakvim terorom i progonima, jer ako ustraju u toj teškoj borbi, pobjeda će biti konačno njihova.

»Organizovani radnik«, Zagreb,
2. avgust 1928, br. 30.
Potpis: Broz

---

* Ovdje je omaškom napisano »2 i pol pare« umjesto »2 i pol dinara«. — *Red.*

PRILOZI

[NOVINSKA BILJEŠKA O IZBORU JOSIPA BROZA, 3. APRILA 1927, ZA SEKRETARA UPRAVE ZAGREBAČKOG PODODBORA SAVEZA RADNIKA METALNE INDUSTRIJE I OBRTA]

Pododbor Saveza radnika metalne industrije i obrta održao je 3. ov. mj. svoju godišnju skupštinu. Pored drugih poslova koji su na skupštini obavljeni, izabrata je i nova uprava Pododbora u koju su ušli ovi drugovi: predsjednik Mesud Mujkić, zamjenik Rade Dokmanović, oba bravari, sekretar Josip Broz[281], mehaničar, zamjenik Matu, livac; blagajnik Josip Cesar, limar, zamjenik Herenčić, bravar; financijska kontrola: Pažić i Melež, knjižničar Valjak.

»*Organizovani radnik*«, *Beograd,*
14. april 1927, br. 28.

[NOVINSKA BILJEŠKA O IZBORU JOSIPA BROZA NA III KONGRESU SAVEZA RADNIKA METALNE INDUSTRIJE I OBRTA JUGOSLAVIJE, 11. JUNA 1927, ZA ČLANA CENTRALNE UPRAVE]

... U Centralnu upravu Saveza izabrati su ovi drugovi ... za plenum: Josip Broz — Zagreb[282], Kajetan Kočevar — Osijek, Laslo Šami — Subotica, Samuel Majer — Brod, Martin Lapuh — Bečkerek i Lazar Dedijer — Niš ...*

»Organizovani radnik«, Beograd, 7. jul 1927, br. 50.

* Ostali dijelovi članka su izostavljeni jer se ne odnose na Broza. — *Red.*

[IZVJEŠTAJ SA PLENUMA ZAGREBAČKOG MJESNOG RADNIČKOG SINDIKALNOG VIJEĆA]

Zagreb, 17. oktobar 1927.

U ponedjeljak 17. o. mj. održana je plenarna sjednica Mjesnog sindikalnog vijeća u Zagrebu, kojoj su prisustvovali članovi svih podružničkih uprava. Izvještaj u ime IOMSV podnio je drug Kordič. Kritika rada IOMSV bila je opširna, oštra, ali drugarska i stvarna. Svi govornici zatražili su češće održavanje plenarnih sjednica MSV i oživljenje rada njegovog IO na uvlačenju neorganizovanih radnika, a prvenstveno onih iz industrijskih poduzeća, u sindikate.

O drugoj tački dnevnog reda: Organizovanje radnica, referisale su drugarice Barica Debeljak i Anka Butorac i kritikovale potjcenjivanje rada na organizovanju radnica. Poslije opširne diskusije zaključeno je:

1. da se obrazuje Komisija za rad među ženama pri IOMSV, koju sačinjavaju drugarice: *Barica Debeljak*, *Anka Butorac*, *Marija Gržetić*, *Zora Nikolić* i drugovi *Ivan Krndelj* i *Josip Broz;*

2. da sve uprave podružnica i povjerenici imaju da polažu račun šta su uradili na organizovanju radnica.

O trećoj tački dnevnog reda: Rad među naučnicima, referisao je jedan drug naučnik, kritikovao nedovoljan prosvjetni rad među naučnicima i predložio da se kroz cijelu zimu drže prosvjetna predavanja sindikalnih funkcionera naučnicima. Taj je predlog jednoglasno usvojen.

O četvrtoj tački dnevnog reda: O prosvjetnom radu, ostavljeno je u dužnost IOMSV da on organizuje niz predavanja iz sindikalne politike.

Povodom rezolucije plenuma MSV u Beogradu, koja je objavljena u prošlom broju našeg »Org[anizovanog] radnika«, usvojena je poslije referata druga Broza i diskusije, u kojoj su sudjelovali drugovi Đaković, Kordič i Gržetić[283], ova rezolucija:

Plenarna sjednica Mjesnog sindikalnog vijeća u Zagrebu, održana dne 17. oktobra o. g.

1. pozdravlja rezoluciju Mjesnog sindikalnog vijeća u Beogradu od 1. septembra o. g. kojom je ono ustalo protiv kampanje, koja je povedena protiv nezavisnog sindikalnog pokreta u Zagrebu*, a u kojoj kampanji se naše pravilno gledište o potrebi proleterske demokracije i

* Misli se na organizacije Nezavisnih sindikata. — *Red.*

suzbijanju tendencija hegemonističko-birokratskog centralizma u sindikalnom pokretu zlonamjerno krivo prikazivalo kao neki naš tobožnji federalizam i separatizam;

2. pozdravlja odluku MSV u Beogradu, kojom je ono postavilo za dužnost beogradskog proletarijata, da onemogući ovakove slučajeve i da na djelu sprovodi bratstvo srpskog i hrvatskog proletarijata u borbi protiv buržoazije i reformizma;

3. priključujući se ovom gledištu MSV u Beogradu, postavlja za dužnost zagrebačkog proletarijata:

a) da zajedno s beogradskim proletarijatom onemogući svaki pokušaj zlonamjernog unašanja zabune i razdora između srpskog i hrvatskog proletarijata i

b) da zajedno s beogradskim proletarijatom produži da suzbija tendenciju birokratsko-hegemonističkog centralizma u sindikalnom pokretu, kao i da produži rad na dosljednom sprovođenju demokratskog centralizma i proleterske demokracije u duhu rezolucija sindikalnog kongresa.

Rezolucija je usvojena sa svima glasovima osim glasa druga Đure Đakovića, koji je izjavio da će svoje gledište pismeno obrazložiti.[284]

Na kraju je IOMSV proširen od 7 na 9 lica.

Pored drugova L. Kordiča (kov[inara]), J. Broza (kov[inara]), M. Šokičića (šiv[ača]), Cerina (građ[evinara]), Anke Butorac (šiv[ača]), birani su još drugovi Konrad (drv[odeljac]), Josip Halapija (drv[odeljac]), Gašparić (kož[arac]) i D. Cofek [Karlo Mrazović] (živ[ežar]).

Na kraju je zaključeno da se što prije održi daljna plenarna sjednica MSV s dnevnim redom: Akcija nezaposlenih.[285]

»Organizovani radnik«, Zagreb,
20. oktobar 1927, br. 43.

[IZVOD IZ POLICIJSKOG IZVJEŠTAJA O ISTUPANJU JOSIPA BROZA, 11. FEBRUARA 1928, NA KONFERENCIJI KARLOVAČKE PODRUŽNICE SAVEZA RADNIKA KOŽARSKO-PRERAĐIVAČKE INDUSTRIJE I OBRTA]

[Karlovac, 14. februar 1928]

Dne 11. februara 1928. u 17 sati obdržavala je Podružnica Saveza radnika kožarsko-preradivačke industrije i obrta u Karlovcu u prostorijama svratišta »Jugoslavija« — svoj sastanak.

Sastanak otvara Marko Horvat i podjeljuje riječ Josipu Brozu, izaslaniku Centralnog saveza kožara u Zagrebu.[286]

Broz govori o radu same organizacije i ujedinjenju svih organizacija, jer je to u vlastitom interesu samih radnika. Radnici imadu, prema Zakonu o zaštiti radnika, pravo u svakom pogledu, samo je to zlo i nepovoljno za njih da su nesložni i neorganizovani, jer je neorganizovani radnik sirota. Za vrijeme svjetskog rata radničke su žene ostale kod kuće gole i bose sa svojom djecom, dok su im muževi na raznim ratištima prolijevali svoju krv, misleći da će po svršetku svjetskoga rata biti radnicima bolje nego prije rata.

Ističe da buržoazija sve više potlačuje radnike, tako da već ne mogu ni dihati. Organizovani radnik mora doći na najveći stepen svoga rada. Strani elementi poplavili su Jugoslaviju, i to je morâ za domaći radnički svijet, a dobrobit za kapitaliste.

Radniku je dosta 8-satni rad, jer treba počinka, a mora voditi brigu i o svojoj porodici.

Po Zakonu o zaštiti radnika ima se kod svih organizacija birati na svakih 100 članova jedan povjerenik za nadziranje radnika u svojoj grupi i branjenje njihovih interesa. U prvom redu je dužnost tih povjerenika da se radnička djeca razvijaju i jačaju pod nadzorom svojih roditelja, da budu danas-sutra čvrst stup ne samo radničke klase već i čitave države, jer bez radnika ne može cvasti nijedna država na svijetu.[287]

Dalje spominje kako od tuberkuloze niko toliko ne boluje kao radnici, jer rade mukotrpni posao, koji im siše snagu, a uz slabu hranu iscrpljuju se i tjelesno, tako da kad radnik dođe sa rada kući, nesposoban je i za spavanje, a kamoli za podučavanje svoje djece.

*Sastanku je prisustvovalo 80 osoba . . .**

Predstojnik kr[aljevskog]
redar[stvenog] povjereništva
[Potpis nečitak]

AH, Fond Primorsko-krajiška oblast, br. 241.

* Ostali dijelovi izvještaja su ispušteni pošto govore o drugim zbivanjima na terenu. — *Red.*

[PUNOMOĆ CENTRALNE UPRAVE SAVEZA RADNIKA KOŽARSKO-PRERAĐIVAČKE INDUSTRIJE I OBRTA JUGOSLAVIJE ZA JOSIPA BROZA]

Kojom se opunomoćuje i potvrđuje da je drug Josip BROZ, sekretar Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije u Zagrebu, opunomoćen zastupati i svršavati sve poslove ovoga Saveza.[288]

U Zagrebu, dne 16. februara 1928.

Za
Centralnu upravu
Saveza radnika-ca kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije
Sjedište u Zagrebu

Mesić
F. Ferenčak

ACKSKJ, Zbirka Sudbeni stol u Zagrebu, proces Josipu Brozu Titu.

[ZAPISNIK VIII KONFERENCIJE MJESNE ORGANIZACIJE KPJ U ZAGREBU][289]

Zagreb, 25/26. februar 1928.

Dnevni red:

1. Izvještaj Uprave MK
2. Biranje nove uprave, delegata za PS i delegata za savjetovanje
3. Razno.

Prije prelaza na dnevni red utvrđuje se da sa pravom rješavajućeg glasa prisustvuju delegati birani po ćelijama, 3 predstavnika MK oml[adine] i predstavnik PS.

Drug Georgijević [Josip Broz] ukazuje da sa pravom rješavajućeg glasa može biti samo jedan predstavnik oml[adine]. Drug D... [Dušan Grković] ukazuje da je po dosadašnjem običaju bilo i po pet predstavnika sa pravom rješavajućeg glasa. Konferencija rješava da sa pravom rješavajućeg glasa ostaje jedan predstavnik oml[adine].

Drug D... traži da se članovima MK dade pravo — rješavajući glas. On govori da su do sada članovi MK uvijek imali pravo glasa na konferenciji. Drug Magdić [Andrija Hebrang] izjavljuje da se on kao član MK odriče prava rješavajućeg glasa. Drug Begović [Matija Brezović] ukazuje da se zahtjev druga D... nalazi u suprotnosti kako statuta tako [i] običaja Kom[unističke] part[ije], jer članovi MK koji nisu birani kao delegati [nemaju rješavajuće pravo glasa]. Premda su se članovi MK odrekli prava glasa, drug D... istupa i stavlja to pitanje principijelno. On govori da u statutu nigdje ne piše da članovi MK nemaju prava glasa na konferenciji i kao primjer navodi da u ruskoj partiji članovi CK na kongresima imaju pravo rješavajućeg glasa, premda nisu birani kao delegati.

Drug Begović govori da je ovo stav naših desničara i konstatuje da [se] stav druga D... [ne razlikuje od stava desničara], da se on kao ultraljevičar po ovome pitanju nalazi na jednoj liniji sa desnim oportunizmom. On ukazuje da primjeri druga D... u ruskoj partiji nisu tačni, jer se ovakav stav druga D... nalazi u suprotnosti sa proleterskom demokracijom koja se ne smije kršiti u Ruskoj kom[unističkoj] partiji.

Pošto su se članovi MK odrekli prava rješavajućeg glasa, ovo se stavlja na glasanje konferencije.[290]

Za predsjednika [konferencije] je izabran drug Magdić.

Prema poslovniku se određuje vrijeme referentima i za diskusiju ovako: referent koji podnaša izvještaj MK 60 minuta, koreferent 45 minuta, diskusija 10 minuta, drugi puta 5 minuta, a lično objašnjenje 2 minute.

Izvještaj MK podnaša drug D... U svom izvještaju obuhvaća period od prošle konferencije koja je održana u januaru 1927. pa do sada. Referent se u svom govoru upustio u opširno razlaganje unutarnje i vanjske političke situacije tako da je, usprkos tome što mu je produljeno vrijeme na daljnjih 30 minuta, u svom govoru posvetio svega oko 20 minuta na izvještaj o radu MK kroz godinu dana.[291]

Kao koreferent govorio je drug Georgijević, koji je u svom govoru u prvom redu obrazložio zašto je istupio sa posebnim izvještajem*, te kaže da iako kao sekretar MK snosi i on odgovornost za rad MK, ipak se nije mogao složiti sa izvještajem što ga je primila većina MK, jer je pretjeran, netačan i samo površan, da su njegovi navodi tačni ukazuje na pojedine tačke u izvještaju većine MK.

Poslije svoga govora traži drug Georgijević riječ za druga Marića [Antona Mavraka], koji je dao o svom gledištu pismenu izjavu jer mu nije bilo moguće prisustvovati. Ta njegova izjava u cjelosti se slaže sa stavom manjine MK.[292]

Nakon izjave druga Marića prelazi se na diskusiju u kojoj uzimaju učešća gotovo svi delegati. Kritika skoro svih delegata bila je stvarna i objektivna. Pojedini delegati kritikovali su da MK kao forum nije dovoljno vodio računa da održava veze sa pojedinim rajonima, da dostavlja na vrijeme potreban materijal, da daje na vrijeme potrebne direktive za rad, da rukovodi tim radom itd.

Diskusija je trajala 4 sata i praćena je bila velikom pažnjom od sviju delegata, što znači da su članovi Partije ozbiljno shvatili svoje zadatke o izgradnji zagr[ebačke] m[jesne] o[rganizacije].

Nakon diskusije uzima riječ drug D... koji se odmah u početku svog govora obara na dvojicu članova MK koji su izašli sa posebnim izvještajem. On kvalifikuje takav postupak protustatutarnim. U svom se govoru obara na delegate da ne znaju misliti svojom glavom, da konferencija nije na potrebnoj [visini] itd. Sa tom svojom izjavom izazvao je negodovanje kod delegata. U odbranu izvještaja koji je podnio nabraja pojedine uspjehe koje je MK postigao u toku 1927. god., kao primjer navađa povećanje brojčanog stanja članstva, parlamentarni, oblasni, gradski izbori itd. Govori da je mnogo smetao pravilnom razvitku i jačanju M[jesne] o[rganizacije] pojačani režimski teror, osobito za vrijeme izbora od kada se M[jesna] o[rganizacija] morala pustiti u potpunu ilegalnost. Na svršetku svog govora ponovno se obara na dvojicu članova MK prikazujući njihov stav prema većini MK kao frakcionašku borbu koja ide u korist sindikalne birokracije i oportunizma.[293]

---

* Vid. str. 74—77. — *Red.*

Završnu riječ dobiva na pristanak većine delegata drug Georgijević koji pobija sa stvarnim dokazima navode druga D... Govori o prijašnjim aktivima koji su se održali, na kojima se govorilo o općoj unutarnjoj i vanjskoj političkoj situaciji itd. dočim se konkretna pitanja nisu nikada postavljala, kao npr. besposlica, štrajkovi, željezničko pitanje, porezi na nadnice itd. Isto tako nije se izlazilo pred aktiv sa unutarnjim partijskim stanjem. Dalje pobija navode predgovornika, da to nije frakcijski rad što su dva člana istupili sa posebnim izvještajem o radu MK. Dalje ukazuje da jedan od glavnih uzroka koji ih je natjerao da izađu sa posebnim izvještajem i posebnim planom rada* jeste taj da se zagrebačka organizacija oslobodi ispod uticaja raznih frakcija. On govori da je potrebno povesti takav rad u M[jesnoj] o[rganizaciji] da bi ona stvarno postala oslonac cjelokupne Partije u borbi protiv frakcijaštva, [a] samo praktičkim radom u masama mogu se suzbiti frakcijske borbe.

Osim toga, on se ograđuje i od tvrdnje predgovornika da je stav dvaju članova MK inspiriran od tzv. centra u koji se po mišljenju D... okupila sindikalna birokracija. Drug G[eorgijević] naglašuje, da se je Mjesna zagr[ebačka] org[anizacija] uvijek borila protiv oportunizma i koterijaštva u našoj Partiji. On ukazuje da je diskusija delegata pokazala da će M[jesna] org[anizacija] i nadalje sa još jačom energijom povesti borbu protiv oportunizma, frakcijaštva i ultra-lijevog koterijaštva koje se počima da pojavljuje u Zagrebu.

Drug Magdić odgovara drugu D... i ukazuje da mu [je] prije negoli je bio kooptiran u MK [drug D...] ponudio da stupi u tzv. lijevu frakciju. On govori da je na tu ponudu pristao u namjeri da sazna tko su njeni članovi i zbog čega su organizovani u frakciju. I tek kada je dao svoju privolu da ulazi u frakciju bio je kooptiran u MK. On govori da [je] kroz kratko vrijeme uvidio da frakcijaštvo sa strane tzv. ljevice u vrijeme kada je desna opasnost u Partiji najjača opasnost, ne može da koristi Partiji i sprovođenju partijskih odluka. Radi svega toga on govori da je bio riješio da povede najodlučniju borbu protiv frakcijaštva u Partiji. Radi toga je ustao protiv izvještaja većine MK, jer je taj izvještaj po njegovom mišljenju napisan tendenciozno, tj. iako rad MK nije bio na potrebnoj visini i podleže ne samo kritici nego i osudi, većina MK u svome izvještaju tražila je da se njen rad odobri i da se smatra kao zadovoljavajući.

Dalje on govori kako je on u decembru mjesecu bio pozivan na frakcijske sastanke, što dokazuje da ljevica ne misli da se pokori zaključcima part[ijskih] plenuma, već da čini isto to što i desnica.[294] Da je desna opasnost u našoj Partiji najjača opasnost i mi trebamo da upotrebimo sve snage za borbu protiv te opasnosti, ali u isto vrijeme [opasnost] može biti za našu Partiju i ultra-ljevičarstvo, koje umjesto da vodi rad u masama i time onemogućava razvoj uticaja desničarstva, ono primje-

* Vid. str. 80—82. — *Red.*

njuje svoj komandantski način u suzbijanju desne opasnosti, što vodi do mogućnosti rascjepa u Partiji.

Isto tako drug Magdić se ograđuje od navoda druga D . . . da je ovaj stav zauzeo po inicijativi tzv. Centruma ili da je sa tzv. Centrumom održavao frakcijske sastanke. Za ovu netačnu optužbu koju drug D . . . prebacuje manjini drug Magdić traži da se izabere komisija koja će tu stvar ispitati.

Nakon govora druga Magdića uzimaju riječ pojedini delegati koji pozdravljaju stav dvaju članova MK koji su sa svim tim stvarima izašli pred konferenciju. Svi delegati najoštrije osuđuju frakcijaške borbe koje nanašaju ogromne štete jačanju i razvitku naše Partije. Jedan delegat govori da sa jedne strane desnica, a sa druge strane ljevica vode međusobnu neku potajnu borbu, a u isto vrijeme radništvo prepušteno samome sebi sa slabom ideološkom i organizacionom spremom, neobavješteno o svim tim stvarima i prema potrebi služi samo kao glasaća vojska jednoj ili drugoj frakciji. Svi delegati se slažu sa time, da samo energičnim radom u masama, izgrađivanjem i boljševiziranjem naših organizacija uspjeti će se uništiti frakcijaštvo i koterijaštvo u Partiji.

Izvještaj dvaju članova MK i budući plan rada prima se sa 27 glasova, protiv 3, a jedan se sustegao od glasanja.

Od strane delegata predložen je novi sastav MK koji se prima sa 26 glasova, protiv 3 i dvojica su se suzdržala od glasanja.[295]

Lista delegata za Obl[asnu] konf[erenciju] prihvaćena je [sa] 28, protiv 3.[296]

Delegat za savjetovanje i njegov zamjenik primljeni su [sa] 27, protiv 3 [i] jedan se sustegao.[297]

Direktive delegatu za savjetovanje koje su bile pročitane na konf[erenciji] primljene su sa 29 glasova i dvojica su se sustegla od glasanja.*

Po zahtjevu drugova Magdića i Georgijevića izabrana je komisija koja ima da ispita da li su oni kao manjina MK vodili frakcijski rad sa tzv. Centrom.[298]

Konferencija je trajala od 20 sati navečer do 5 sati ujutro.

ACKSKJ, Fond KI, 1928/20.

* Vid. str. 83—87. — *Red.*

255

Z A P I S N I K

O provedenim izborima radničkih-namješteničkih povjerenika kod. Državne Ortopedijske radionice kod „dr. Buha" u Zagrebu

na osnovu člana 1. Uputstava Ministarstva Socijalne Politike za izbore radničkih-namješteničkih povjerenika Z.R.Br.11.979/IV. od 23.XII. 1927. i to po skraćenom postupku, na osnovu postignutog sporazuma, predvidjenog naprijed spomenutim članom Uputstava.

1./ Na dan 10. Marta 1928. god.

sakupili se u prostorijama: Ortopedijske radionice „dr. Buh" u Zagrebu

a./ Članovi izbornog odbora, i to: August Rakić, Anton Jelić i Milan Žalac.

b./ Predstavnici sindikalne organizacije: Saveza Radnika Metalne Industrije i Obrta Jugoslavije. Oblasni sekretar

i to: Josip Broz

c./ Predstavnik preduzeća: Državne ortopedijske radionice „dr. Buh" u Zagrebu:

i to: [signature]

./ Konstatuje se, da preduzeće zaposluje svega 38

lica i to: 36 radnika 2 namještenika,

to se prema tome u smislu Uputstava bira svega 3 povjerenika,

i to 3 radnička i / namješteničkih.

3./ Sporazumno se utvrdjuje, da se odrede:

a./ povjerenicima:

1.) August Rakić

2.) Anton Jelić

3.) Petar Pudja

b./ zamjenicima:

1.) Milan Žalac

2.) Anton Velikić

3.) Dragutin Biščan

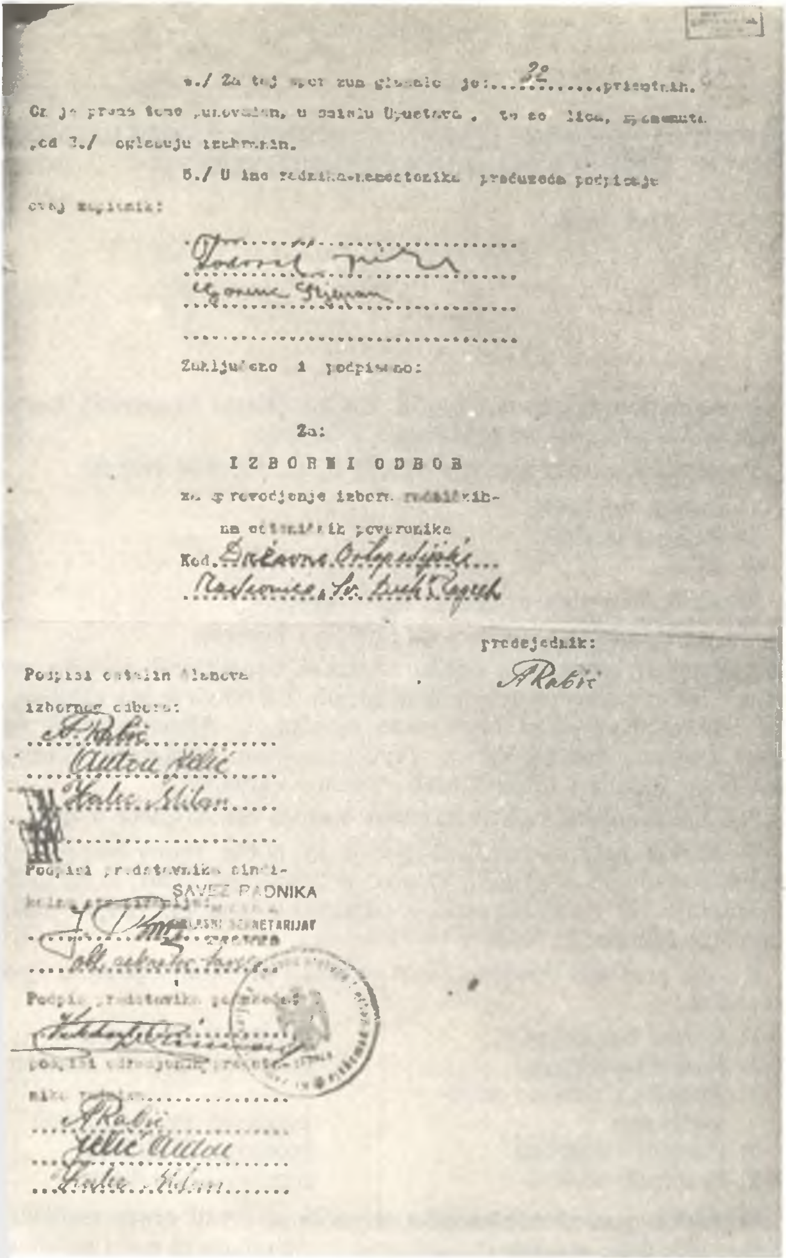

4./ Za taj ... glasalo je: ...32... prisutnih.

... u smislu Ustava ... lica, ...

... od 3./ ...

5./ U ime ... podpisuje

ovaj zapisnik:

Zaključeno i podpisano:

Za:

IZBORNI ODBOR

za provodjenje izbora radničkih-

na ... povjerenika

Kod. Državne Ortopedijske

Radionice, Sv. Duh Zagreb

predsjednik:

Podpisi ostalih članova

izbornog odbora:

Podpisi predstavnika sindi-

kalne organizacije:

Podpis predstavnika poduzeća:

Podpisi odredjenih predstav-

nika radnika:

SAVEZ RADNIKA

AIHRPH, Fond SRMI i OJ,
kut. 3 i 45; fond RK,
kut. 73, br. 2387.

Faksimil prve i druge strane zapisnika o izboru radničkih povjerenika u Ortopedskoj radionici »Sveti Duh« u Zagrebu, koji je 10. marta 1928. svojeručno popunio Josip Broz.

ZAPISNIK SA SJEDNICE IZVRŠNOG ODBORA ZAGREBAČKOG MJESNOG RADNIČKOG SINDIKALNOG VIJEĆA

Zagreb, 17. mart 1928.

Prisutni: Kordič, Broz, Šokičić, Czofek [Karlo Mrazović], Butorac, Cerin. Odsutni: Konrad, Halapija, Gašparić.

Predsjednik otvara sjednicu u 5,30 h, sa dnevnim redom:

1) Čitanje zapisnika
2) Dopis i izvještaj
3) Razno.

Zapisnik se prima u cjelosti bez primjedbe.

Od prošle sjednice ispričani su Šokičić i Butorac.

Kordič: U četvrtak je održan sastanak neuposlenih radnika na kojemu je izabran Akcioni odbor neuposlenih. Taj odbor je isto zaključio da se drže predavanja za neuposlene radnike. U Akcioni odbor su izabrani drugovi: Antolič Viktor, Tepličanac Ivan, Guttmann Franjo, Ruden Ivan, Wohlfart Eugen, Balija Aleksa i Varga.[300]

Na predavanjima koja će se držati trebaju biti slijedeće teme:

1) Uzroci besposlice; 2) Robijanje ili borba protiv besposlice; 3) Radnički sindikati — a) stari, b) novi; 4) Jedinstveni front; 5) Radničko osiguranje; 6) Radnička zaštita (Radnička komora, povjerenici); 7) Radnička štampa; 8) Radnik kao građanin.

Kordič predlaže: Predavanja će se držati utorkom i petkom i to ovim redom:

1) Uzroci besposlice	predavati će Kordič
2) Radnička štampa	[predavati će] V. Kranjec
3) Radničko zaštitno zakonodavstvo	predavati će Peterkovič
4) Radnički sindikati	predavati će Šokičić
5) Postanak društva	[predavati će] Broz

Skupština neuposlenih radnika ne može se držati drugu nedjelju, jer se tada drže dvije godišnje skupštine, te se ova odlaže za treću nedjelju.

Predlog se usvaja.

Broz: Formiranje diletantske grupe sam objavio u »Org[anizovanom] rad[niku]«, ali se do danas nije nitko prijavio za isto.*

---

* Vid. str. 90. — *Red.*

Ima jedna grupa koja se sprema za zabavu željezničara, pa treba da se ista pretvori u grupu sindikata i da se popuni.

Pjevačko društvo »Budućnost« će se uzdržati samo treba poraditi na prikupljanju novih članova.[301] Kod metalaca na povjereničkom vijeću su skoro svi pristupili. U tome pravcu treba poraditi kod ostalih podružnica.

Pokrenuće njemačkog lista objaviti će se u »Org[anizovanom] rad[niku«].[302]

Kordič: Čita dopis koji je odaslan na redakcije drugarskih listova u kojemu se spomenute redakcije mole da šalju po jedan broj svog [lista] besplatno za čitaonicu neuposlenih radnika.[303]

Broz: Čita dopis od Pokrajinskog sindikalnog odbora za Hrv[atsku] i Slav[oniju] o neuposlenim radnicima, o širenju i obračunavanju [za] »Organizovani radnik« i za prikupljanje statističkih podataka [za] radnike i indust[rijska] preduzeća.[304]

Cerin: Treba da radnici po raznim lokalima, kao što su brijačnice i kuhavaone jela i ostali lokali svagde traže »Org[anizovani] rad[nik«]. U tome pravcu treba da se donese jedan članak u »Organizovanom radniku« da radnike na ovu dužnost pozove.

Kordič: Predlaže da se godišnji plenum MRSV održi 2. aprila sa dnevnim redom: 1) Izvještaj IO; 2) Izbor nove uprave; 3) Budući rad; 4) Razno.[305]

Predlog se usvaja.

Broz: Čita dopis od beogradskog »Organizovanog radnika« u kojemu pitaju da li će se i kod nas štampati »Majski spis«: u slučaju ako mi nećemo štampati, neka im javimo koliko brojeva ćemo trebati.[306]

Kordič: Obzirom na to što se približuje 1. maj potrebno je da se formira majski odbor. Da bude rad lakši, potrebno je da se pozove lanjski majski odbor na sjednicu u subotu navečer u 6 sati.[307] Od ovog odbora će se doznati koliko se je čega naručilo prošle godine, pa će se prema tome moći ravnati i ovogodišnji majski odbor, te će se prema tome na budućoj sjednici moći utvrditi koliko se imade naručiti »Majskog spisa«. Usvaja se.

Butorac: Govori o sastanku žena, kako se drugarice puno više odazivaju na sastanak kada se agitacija sprovede sa letakom.

Kordič: Predlaže da drugarice neka se obrate na pojedine podružnice, pa da i one porade da se sprovede što življa agitacija za sastanak. Predlog se usvaja.

Šokičić: Za nedjelju dne 25. marta sazvane su godišnje skupštine ivača i drvodjelaca, a nema dovoljne prostorije da se održe obe skupštine.

Kordič: Za krojače dovoljna je soba neuposlenih, a za drvodjelce. soba drvodjelaca i metalaca.

Dnevni red [je] iscrpljen te predsjednik zaključuje sjednicu u 7,30 h.

Czofek

AIHRPH, Fond MRSV, kut. 1.

ZAPISNIK

O provedenim izborima radničkih-nameštenickih poverenika kod.........
...u Mehanika K.D. Vlaška ul. 92..............................
....u Zagrebu..............

na osnovu člana 1. Upustava Ministarstva Socijalne Politike za izbore radničkih-nameštenickih poverenika Z.R. Br.11.979/IV.od 23/XII.1947.i to po skraćenom postupku, na osnovu polučenog sporazuma, predvidjenog napred spomenutim članom Upustava.

1./Na dan ....24. Marta 1948 god.............................
sakupili se u prostorijama.radione Mehanika K.D...................
...a.................................Vlaška ul. 92 Zagreb.........

a./Članovi izbornog odbora i to: ....
....Fredrich Gruber, Johan Miler i Josip Reklic...................
....

b./Predstavnici sindikalne organizacije:
....Savez Radnika Metalne Industrije i Ruda Jugoslavije..............
..Oblasni sekretarijat u Zagrebu....................................
..i to: Oblasni sekretar Josip [illegible]..............................
....

c./Predstavnik preduzeća: ....Ing. Kucek......................
....
....
....
....

2/ Konstatuje se, da svako preduzeće zaposluje: ....11..........
lica...................i to: .....11.....radnika.....-.....nameštenika,
te se prema tome u smislu Upustava bira svega .....1..... poverenika,
i to.....1......radničkih i .....-.....nameštenickih.

3./Sporazumno se utvrdjuje, da se odredi:

a./ poverenicima:

1.) Julius Urban

b./zamjenicima:

1.) Zoran Žeravšev

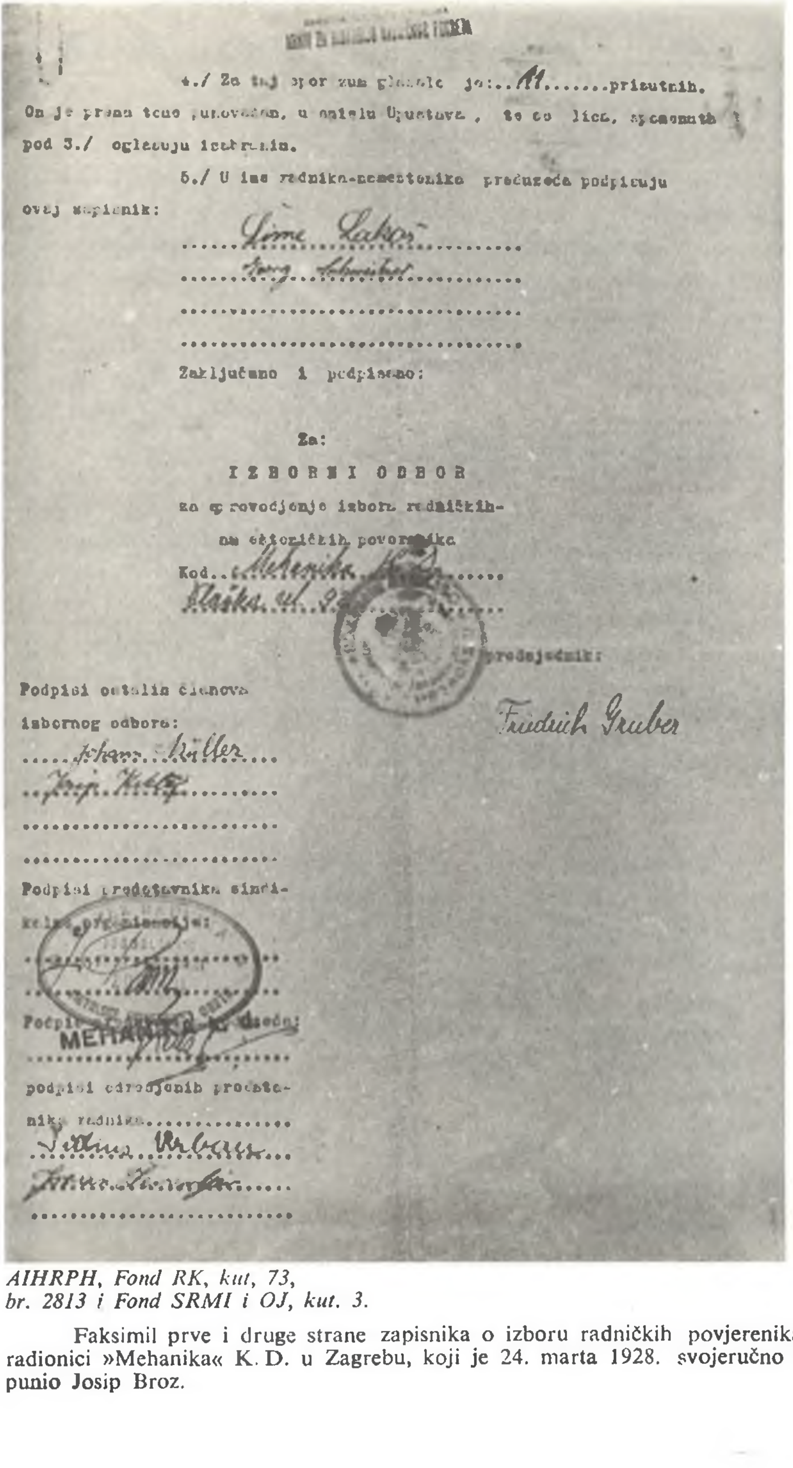

4./ Za taj izbor zum glasalo je:..11.......prisutnih.
On je prema tome punovaljan, u smislu Uputstva, te se lica, spomenuta pod 3./ oglasuju izabranim.

5./ U ime radnika-namestenika preduzeća podpisuju ovaj zapisnik:

Lime Lakoš

Georg Schweiber

Zaključeno i podpisano:

Za:

IZBORNI ODBOR

za sprovodjenje izbora radničkih-namešteničkih povjerenika

Kod..Mehanika K.D.....

Vlaška ul. 9...

predsjednik:

Friedrich Gruber

Podpisi ostalih članova izbornog odbora:

Johann Müller

Josip Kollar

Podpisi predstavnika sindikalne organizacije:

podpisi odredjenih predstavnika radnika

AIHRPH, Fond RK, kut, 73,
br. 2813 i Fond SRMI i OJ, kut. 3.

Faksimil prve i druge strane zapisnika o izboru radničkih povjerenika u radionici »Mehanika« K. D. u Zagrebu, koji je 24. marta 1928. svojeručno popunio Josip Broz.

[PUNOMOĆ ZAGREBAČKOG OBLASNOG SEKRETARIJATA SAVEZA RADNIKA METALNE INDUSTRIJE I OBRTA ZA JOSIPA BROZA]

Dana drugu Josipu Brozu, oblasnom sekretaru Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije u Zagrebu, kojom ga ovlašćujemo da može sve poslove, kao intervencije, sastanke, skupštine itd. obavljati i izvršavati[308] a koje spada u djelokrug ovog Oblasnog sekretarijata.

U Zagrebu, dne 14. aprila 1928. za:

Savez radnika metalne industrije
i obrta Jugoslavije
Oblasni sekretarijat Zagreb

S. Cesar

ACKSKJ, Zbirka Sudbeni stol u Zagrebu, proces Josipu Brozu Titu.

[PRIZNANICA JOSIPA BROZA ZA PRIMLJENI NOVAC NA IME PUTNOG TROŠKA]

Na 260 (slovima dve stotine i šezdeset din.) koju sam svotu primio za putni trošak u Karlovac radi poslova Saveza kožaraca.[309]

U Zagrebu, dne 22. aprila 1928.

Primio
Broz

ACKSKJ, Zbirka Sudbeni stol u Zagrebu, proces Josipu Brozu Titu.

U

3579

Prilog a./

Z A P I S N I K

O izboru radničkih-namještenickih poverenika kod "Hamel"
[illegible] Medulićeva ul. 25

na dan: 19 aprila

u prostorijama: Radione "Hamel" Medulićeva ul. broj 25
u Zagrebu

Prisutni članovi izborne komisije, i to:

a./ članovi izbornog odbora:
Anton Ribić
Nikola Žilekić
Mirko Kramarić

i.t.d.

b./predstavnik kandidatske liste i to: Anton Ribić

c./ predstavnik Inspekcije Rada:

d./ predstavnik Radničke Komore:

Konstatuje se u smislu XX. čl. 28. Upustava Ministra Socijalne Politike K.J. Br.11. 979./IV. od 23.XII. 1927. da je u propisanom roku, izbornom odboru predana samo jedna punovažna kandidatska lista.

Predstavnik te listine jeste: Antun Ribić

Kandidati sa te listine su slijedeći i to:

a./ poverenici: Dragomir [illegible]

b./ zamjenici: Mako Kamnožnik

Na osnovu napred spomenutog člana Upustva obustavlja se daljnji izborni postupak, te se proglašuju napred spomenuta lica kao poverenici,

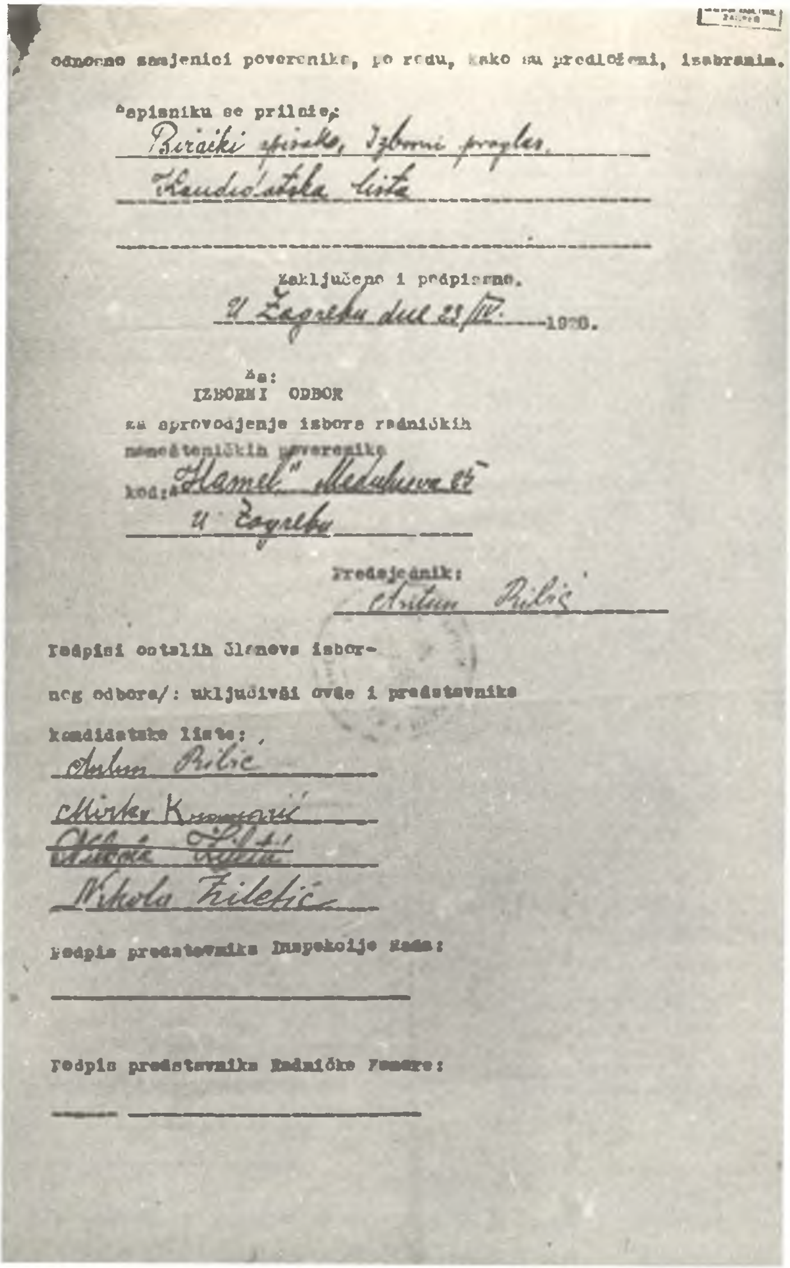
odnosno zamjenici povjerenika, po redu, kako su predloženi, izabranim.

Zapisniku se prilaže:
Birački spisak, Izborni pregled,
Kandidatska lista

Zaključeno i podpisano.
U Zagrebu dne 23/IV. 1928.

Za:
IZBORNI ODBOR
za sprovodjenje izbora radničkih
namještenićkih povjerenika
kod: „Hamel" Medulićeva
u Zagrebu

Predsjednik:
Anton Pilić

Podpisi ostalih članova izbornog odbora/: uključivši ovde i predstavnika kandidatske liste:

Anton Pilić

Mirko Krznarić

~~[illegible]~~

Nikola Žiletić

Podpis predstavnika Inspekcije Rada:

Podpis predstavnika Radničke Komore:

AIHRPH, Fond RK, kut. 74, br. 3579.

Faksimil prve i druge strane zapisnika o izboru radničkih povjerenika u bravarskoj radionici »Hamel« u Zagrebu, koji je 23. aprila 1928. svojeručno popunio Josip Broz.

[NOVINSKA BILJEŠKA O IZLAGANJU JOSIPA BROZA NA GODIŠNJOJ SKUPŠTINI SEKCIJE ŽELJEZNIČARA U ZAGREBU, 24. APRILA 1928]

Dne 24. o. g. održala se godišnja skupština željezničara, sekcije Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije u Zagrebu sa slijedećim dnevnim redom:

1. Izvještaj:
   a) tajnika,
   b) blagajnika,
   c) financijske kontrole.
2. Biranje nove uprave
3. Budući rad
4. Razno.

Predsjednik drug Fleischer pozdravlja prisutne i otvara godišnju skupštinu. Nakon što je drug predsjednik objasnio važnost godišnje skupštine daje riječ drugu tajniku, koji daje tajnički izvještaj o radu podružnice od prošle godišnje skupštine, pa sve do danas...

Po tački: budući rad dobiva riječ drug Koleša, koji se prije svega ukratko osvrće na prošlost...

Nakon druga Koleše govori drug Broz[310], koji ocrtava težak položaj radničke klase u cijeloj zemlji, te naglašuje da je to posljedica neorganizovanosti radnika. U daljnoj diskusiji učestvuju drugovi: Malarić, Pečnik, Fleischer i drugi...*

»Organizovani radnik«, Zagreb,
17. maj 1928, br. 20.

* Objavljuje se samo dio o otvaranju skupštine i izlaganje Josipa Broza. — *Red.*

[illegible]

ZAPISNIK.

O provedenim izborima radničkih i namješteničkih povjerenika kod:

"[illegible]"

na osnovu člana 1. Uputstava Ministarstva soc. politike za izbore radničkih i namješteničkih povjerenika S.R.Br. 11.979./IV. [illegible] i to po skraćenom postupku na osnovu postignutog sporazuma, predviđenog naprijed člankom uputstva.

1./ na dan 6 juna 1928.

sastali su se u prostorijama tvorničke pisarne

a./ članovi izbornog odbora i to, Ladislav Gjajić, Ivan Babić, Stjepan Funtić i Franjo Lukaček.

b./ predstavnik sindikalne organizacije, Oblasni sekretar Saveza Radnika Metalne Industrije i Obrta Jugoslavije

Josip Broz v.r.

c./ Predstavnik poduzeća; [signature]

Konstatuje se, da poduzeće zaposluje svega 97. lica i to; 86 radnika i 11 namještenika te se prema tome u smislu Uputstava bira svega 4. povjerenika i to radničkih 3. i namješteničkih 1.

Sporazumno se utvrđuje, da se biraju,

a./ povjerenici:
1./ Ivan Meheš
2./ Josip Mihalek
3./ Petar Lisac
Namješt.
4./ Ljudevit Hauphfeljd.

b./ Zamjenici:
1./ Ivan Babić
2./ Franjo Plešničar
3./ Ivan Mavar.
Namješt.
4./ [illegible] Ladislav Gjajić.

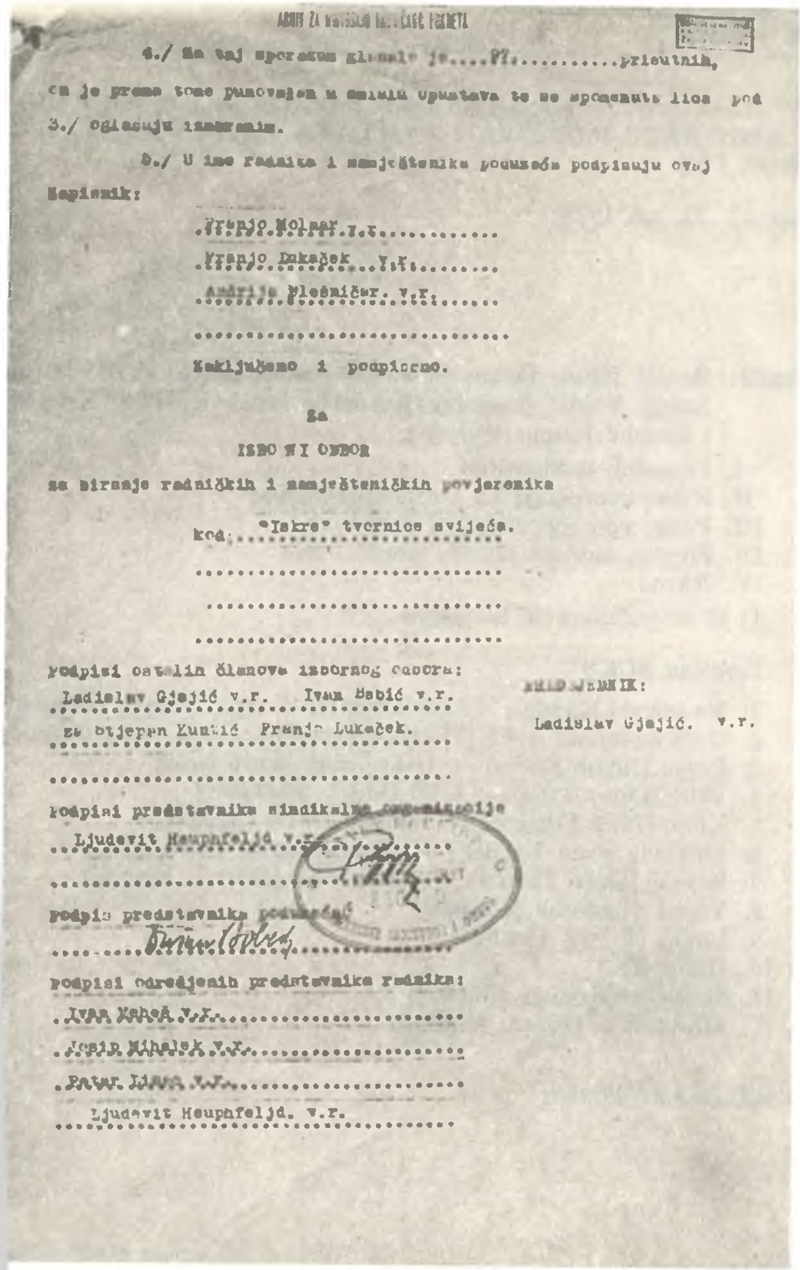

4./ Na taj sporazum glasalo je....77..........prisutnih, da je prema tome punovažan u smislu Uputstava te se spomenuta lica pod 3./ oglasuju izabranim.

5./ U ime radnika i namještenika poduzeća podpisuju ovaj Zapisnik:

Franjo Molnar v.r.

Franjo Lukaček v.r.

Andrija Plešničar. v.r.

Zaključeno i podpisano.

Za

IZBORNI ODBOR

za biranje radničkih i namješteničkih povjerenika

kod "Iskre" tvornice svijeća.

podpisi ostalih članova izbornog odbora:

Ladislav Gjejić v.r. Ivan Babić v.r.

za Stjepan Kuntić Franjo Lukaček.

PREDSJEDNIK:

Ladislav Gjejić. v.r.

podpisi predstavnika sindikalne organizacije

Ljudevit Heupnfeljd v.r.

podpis predstavnika poduzeća

podpisi određenih predstavnika radnika:

Ivan [illegible] v.r.

Josip Mihalek v.r.

Petar [illegible] v.r.

Ljudevit Heupnfeljd. v.r.

AIHRPH, Fond RK, kut. 76, br. 5477

Faksimil prve i druge strane zapisnika o izboru radničkih povjerenika Tvornici svijeća »Iskra« u Zagrebu, koji je 8. juna 1928. svojeručno potpisao osip Broz.

[IZVOD IZ ZAPISNIKA SA SJEDNICE BIROA CKKPJ NA KOJOJ JE JOSIP BROZ IMENOVAN ZA ČLANA ZAMJENIČKOG BIROA CK]

[Zagreb], 20. jun 1928.

Prisutni: Bosnić [Đuro Đaković], Rogić [Jakob Žorga], Valić [Đuro Salaj], Vojnić [Ladislav Kordič?], Janković [Ivan Krndelj] i Kandić [Grgur Vujović].

I. Događaji u Skupštini
II. Hitne instrukcije PS i org[anizacijama]
III. Poziv svim opozicionim partijama
IV. Proglas radnom narodu grada i sela
V. Razno

1) O događajima u Skupštini . . . *

Zamjena BCK[311]

1. Na mjesto Kandića [Grgur Vujović] — Agić [Matija Brezović]
2. U PS na mjesto Agića [Matija Brezović] — Lenski [Ivan Gržetić]
3. Rogić [Jakob Žorga] — Georgijević [Josip Broz]
4. Valić [Đuro Salaj] — Užić [Miloš Marković]
5. Karić [Filip Filipović] — Gorkić [Josip Čižinski]
6. Janković [Ivan Krndelj] — Grad [Blagoje Parović]
7. Bosnić [Đuro Đaković] — Tankosić [Blagoje Nikolić]
8. Vojnić [Ladislav Kordič?]
9. Lukić [Viktor Koleša?]
10. Hržić (?)
11. Slastičar [Roman Filipčev]
12. Martinović [Jovan Mališić].

ACKSKJ, Fond KI, 1928/41.

* Objavljuje se samo dnevni red sjednice i imenovanje Zamjeničkog biroa Centralnog komiteta. — *Red.*

IZ BROZOVE BILJEŽNICE (POLICIJSKI PREPIS)[312]

I. Unutarnja i vanjska situacija.

1. Građanski rat u Kini, poraz plaćenika Engleske i ostalih kapit[alista].
Izdaja generala i progoni Kom[unističke] part[ije].
Završena prva faza borbe i početak nove.
2. Japan: Progoni Kom[unističke] part[ije] i jačanje iste.
3. Krvavi štrajkovi u Indiji i Grčkoj.
4. Krah fašizma u Italiji i nezadovoljstvo širokih masa.
Progoni i drakonske osude kom[unista].
5. Orgije bijelog terora na Balkanu: Mađarska, Rumunjska, Bugarska, Grčka i Jugoslavija.
6. Jačanje kom[unističkih] part[ija] u Engleskoj, Njemačkoj, Francuskoj, Poljskoj itd.
7. Konsolidacija Sovjetske Rusije i pripremanje rata protiv nje.

II. Politička situacija u Jugoslaviji.

1. Dolazak Vukićević — Davidovića na vladu.
Borba između predstavnika krupne i sitne buržoazije.
2. Nettunske konvencije, zajam, obstrukcija i događaji 20/VI.
3. Demonstracije u Zagrebu po tim događajima.
4. Stav Kom[unističke] part[ije] po tim događ[ajima].

III. *Otvoreno pismo EKKI.*

Novi kurs part[ijske] politike i aktiviziranje član[stva].
Jačanje Part[ije].

Imperija[*lizam*]; L[enjin], *Drž*[*ava*] *i rev*[*olucija*]; *Kapital.* Borb (?) [vjerovatno Klasna borba]

Hrv[*atska*] *Sl*[*avonija*]: 95 K[lasne] b[orbe] br. 6; 71 *L*[*enjinizma*]*, (*Zag*[*reb*]); 120 [*Borbe*] *br. 6; 98 L*[*enjinizma*]; *24 kom. Karl Mark*[*sa*]. R[*ajon*] *I* (sigurno rajon prvi): 25 [»*Klasne borbe*«] br. 6; 25 *Le*[*njinizma*]; R[*ajon*] *III:* 20 kom. br. 6 B[orbe]**; 20 *Le*[*njinizma*]; *R*[*ajon*] *IV:*

---

* Misli se na knjigu J. V. Staljina *Osnove lenjinizma.* — *Red*

** Riječ je o »*Klasnoj borbi*«. — *Red.*

45 kom. B[orbe] br. 6; 34 *Le[njinizma]; R[ajon] V:* 30 K[lasne] b[orbe] br. 6; 19 *Le[njinizma]*; 3 K[arl] Mar[ksa].

* * *

Pr[imljeno] sv[ega]: 824 kom. *Le[njinizma]*, 740 K[lasne] b[orbe] br. 6 — *Vojv[odina]*: 90 K[lasne] b[orbe] br. 6 i 10 br. 5; 8 *L[enjinizma]*; *Bos[na]*: 90 K[lasne] b[orbe] br. 6 i 10 br. 5; 80 *Le[njinizma]*; *Dal[macija]*: 130 K[lasne] b[orbe] br. 6; 20 br. 5 i 30 br. 4; 150 *L[enjinizma]*; *Srb[ija]*: 130 K[lasne] b[orbe] br. 6; 28 br. 4* i 22 br. 4; 150 *L[enjinizma]*; *Crn[a] G[ora]*: 50 K[lasne] b[orbe] br. 6; 50 *L[enjinizma]*; *Mak[edonija]*: 50 K[lasne] b[orbe] br. 6; 48 *L[enjinizma]*; *Oml[adina]*: 80 K[lasne] b[orbe] br. 6; 100 *L[enjinizma]*. Razdeljeno liter[ature] .... svim r[ajonima].

* * *

Komis[ija] za istragu zatvorenika još nije izvršila svoj rad. Održane sindikalne fr[akcije] u svim savezima. Pitanje gradskih zastupnika i održ[avanje] fr[akcije], te politika grad[skog] zast[upstva]. Stav part[ijskog] vodstva po događajima i političkom stavu SDK. Održavanje rajonskih konf[erencija] i pripremanje Mjesne konf[erencije]. Reorganizacija ćelija i rajona. Pitanje sindikata i MRSV i fr[akcije] unutar MRSV. Rad komisije za selo i izleti. Pretvaranje Mjesne org[anizacije] u okružnu i pripremanje za istu. Pitanje.

AIHRPH, grupa XIX, dosije Josipa Broza Tita.

* Omaškom je dva puta napisano br. 4, umjesto br. 4 i 5. — *Red.*

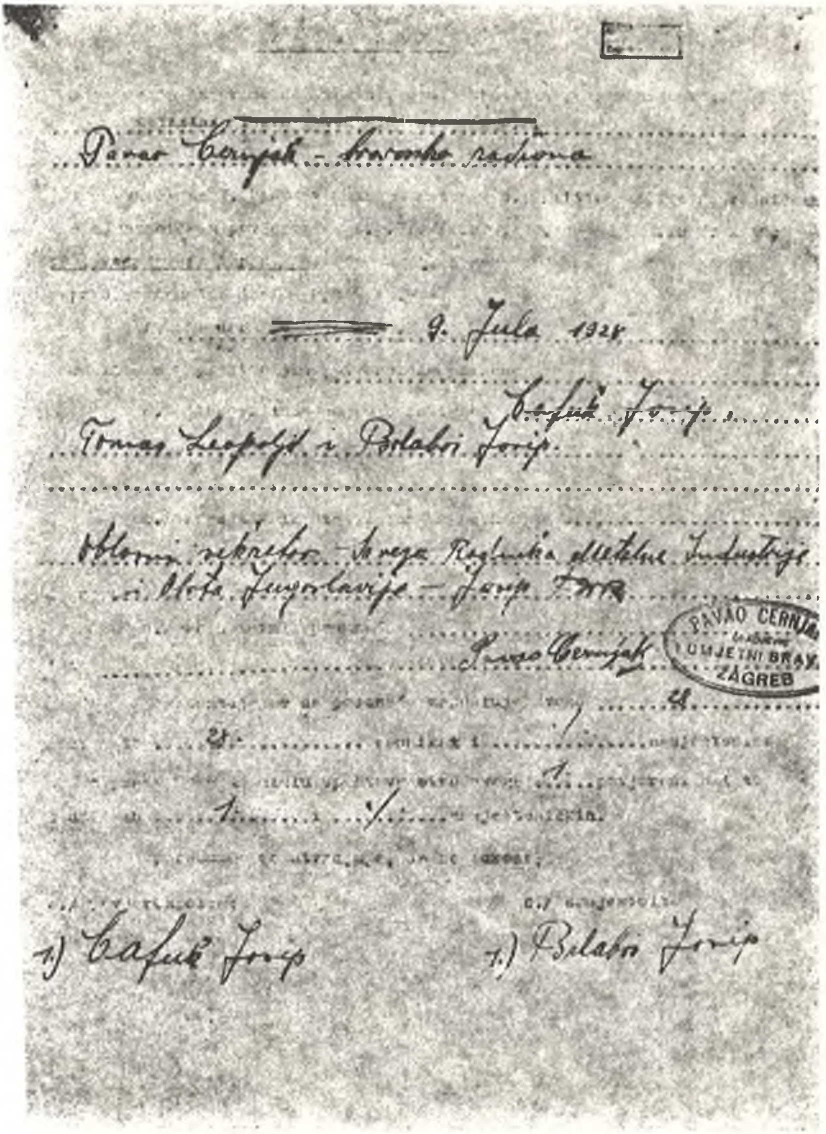

HRPH, grupa XIX, dosije
ipa Broza Tita.

Faksimil prve i druge strane zapisnika o izboru radničkih povjerenika u varskoj radionici Pavao Cernjak u Zagrebu, koji je 9. jula 1928. svojeručno ɔunio Josip Broz.

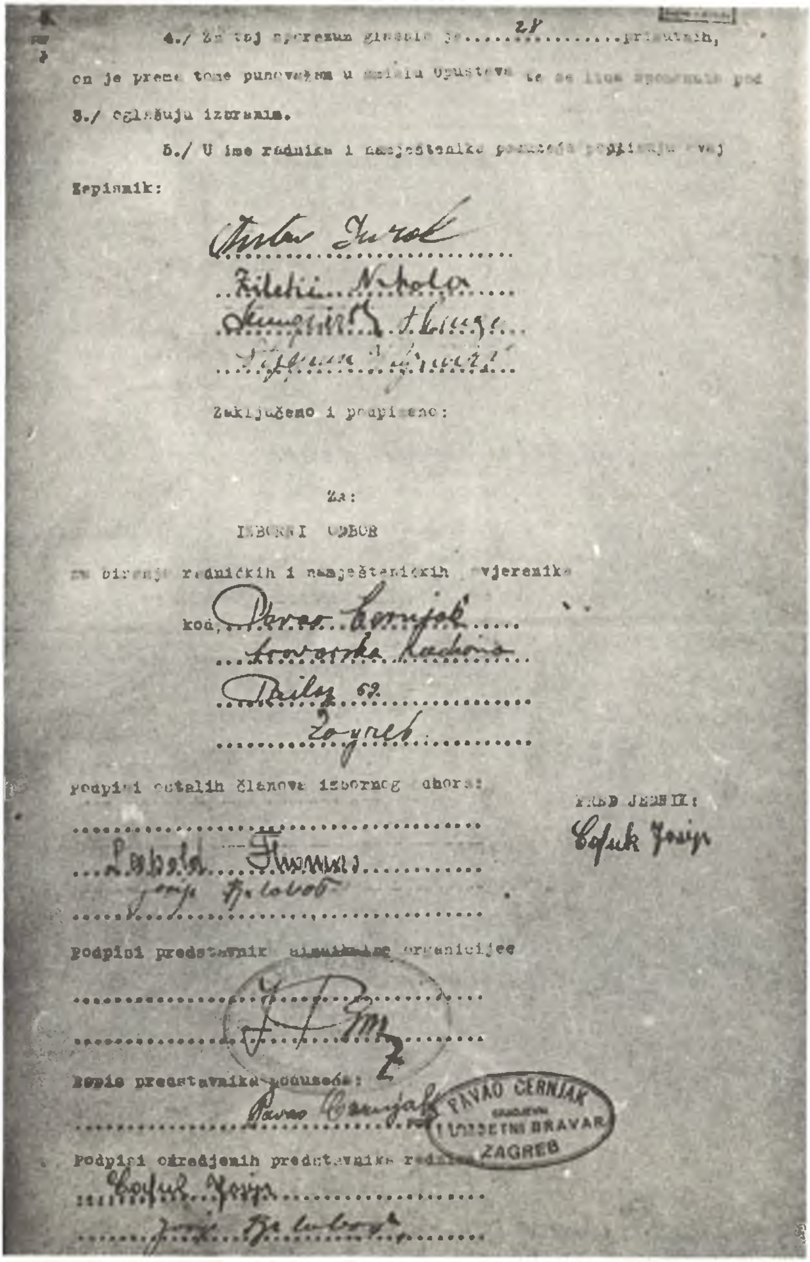

4./ Za taj sporazum glasalo je ......28.........prisutnih,

on je prema tome punovažan u smislu Uputstva te se lica spomenuta pod

3./ oglašuju izabranim.

5./ U ime radnika i namještenika poduzeća potpisuju ovaj

Zapisnik:

.....Žiletić Nikola.....

Zaključeno i potpisano:

Za:

IZBORNI ODBOR

za biranje radničkih i namješteničkih povjerenika

kod ...Pavao Cernjak.....

...bravarska radiona...

...Zagreb...

potpisi ostalih članova izbornog odbora:

PREDSJEDNIK: Cafuk Josip

Podpisi predstavnika strukovne organizacije

Potpis predstavnika poduzeća:

...Pavao Cernjak...

PAVAO CERNJAK UMJETNI BRAVAR ZAGREB

Podpisi određenih predstavnika radnika

...Cafuk Josip...

AIHRPH, grupa XIX, dosije Josipa Broza Tita.

Faksimil prve i druge strane zapisnika o izboru radničkih povjerenika u bravarskoj radionici Pavao Cernjak u Zagrebu, koji je 9. jula 1928. svojeručno popunio Josip Broz.

[IZVOD IZ ZAPISNIKA SA SJEDNICE BIROA CKKPJ NA KOJOJ JE JOSIP BROZ IMENOVAN ZA SEKRETARA POKRAJINSKOG SEKRETARIJATA KPJ ZA HRVATSKU]

[Zagreb], 2. avgust 1928.

Prisutni: Karić [Filip Filipović], Bosnić [Đuro Đaković], Janković [Ivan Krndelj], Valić [Đuro Salaj] i Tošić [?]

1) Izvještaj
2) Polit[ička] situacija
3) Razno . . . *

6. U P.S. Z[agreba] postaviti Georgijevića [Josipa Broza] za sekretara . . .[313]

ACKSKJ, Fond KI, 1928/65.

* Objavljuje se samo dnevni red sjednice i odluka o imenovanju Josipa Broza. *Red.*

DOKUMENTI O HAPŠENJIMA I SUĐENJIMA JOSIPU BROZU, 1927—1928.

[IZVJEŠTAJ RAVNATELJA ZAGREBAČKOG KRALJEVSKOG REDARSTVENOG RAVNATELJSTVA DR VRAGOVIĆA VELIKOM ŽUPANU ZAGREBAČKE OBLASTI O HAPŠENJU JOSIPA BROZA I DR MIROSLAVA DELIĆA]

Zagreb, 14. jul 1927.

Danas ujutro uhićeni su u Zagrebu na telefonski zahtjev žandarmerijske čete na Sušaku dr Miroslav Delić, r[ođen] god. 1901. u Požegi, tamo i zavičajan, Jevrej, liječnik u Ortopedijskoj bolnici u Zagrebu, i Josip Broz, r[ođen] god. 1892. u Kumrovcu, zavičajan u općini Sela Zagorska, rkt., oženjen Pelagijom Belousovom, strojomehaničar, stan Trešnjevka, kbr. 3. b.b. iza broja 25, sada namješten kod Saveza metalaca u Zagrebu, Ilica 49 (Nezavisni sindikati), a prije je bio radnik na Brodogradilištu u Kraljevici.

Obojica su uhićeni radi širenja komunizma, te su u vezi sa sedam osoba, koje su radi toga uhićene u Bakru, kod kojih je pronađen razni materijal.

Obojica se danas prepraćuju sudu u Bakar pozivom na prijavu žandarmerijske čete na Sušaku od 13. jula 1927. Pov. broj 383.

To se izvješćuje znanja radi.

Ravnatelj redarstva:
u z.
Dr Vragović

ACKSKJ, Zbirka Sudbeni stol u Zagrebu, proces Josipu Brozu Titu.

[IZVJEŠTAJ RAVNATELJA ZAGREBAČKOG KRALJEVSKOG REDARSTVENOG RAVNATELJSTVA DR VRAGOVIĆA KRALJEVSKOM KOTARSKOM SUDU U BAKRU O HAPŠENJU JOSIPA BROZA I DR MIROSLAVA DELIĆA I MATERIJALIMA ZAPLIJENJENIM PRILIKOM LIČNOG I KUĆNOG PRETRESA]

Zagreb, 14. jul 1927.

Dana 13. jula 1927. telefonski zamolio je komandir žandarmerijske čete na Sušaku g. kapetan Petrović da se uapse u Zagrebu Miroslav Delić, ljekar, koji je bio u Kraljevici, a sada se nalazi na Ortopedijskom sanatorijumu u Zagrebu, a koji je u vezi s komunistom Dujmićem, te izgleda da je on njihov šef i da su k njemu dolazili razni komunistički kuriri. Također da se uapsi Josip Broz, bivši radnik Brodogradilišta u Kraljevici, sada kod Saveza metalaca u Zagrebu, Ilica, kbr. 49 (Nezavisni sindikati — komunisti).

U Bakru da je uapšeno sedam osoba radi širenja komunizma, koji će biti predani s prijavom žandarmerijske čete na Sušaku pov. broj 383. u uze kotarskoga suda u Bakru na daljni postupak.

Zamolio je da se dr Miroslav Delić i Josip Broz odmah uhite i preprate sudu u Bakar, da ne bi pobjegli u inozemstvo.

Danas ujutro obojica su uapšeni i kod obojice obavljen je lični i kućni pretres, te je pronađeno slijedeće:

I. Kod dr Miroslava Delića:

a) Jedna slika Lenjina,

b) [Jedna slika] Karla Liebknechta,

c) Knjiga *Das Kapital. Kritik der politischen Ekonomie* od Karla Marxa, 2. izdanje, Berlin 1920.

d) Knjiga *Farbige Winde*, pripovijest od Vsevoloda Ivanova, Hamburg 1923.

e) Knjiga *Die Hauptstrasse* od Demijana Bjedni, izdanje: Beč 1924.

f) Knjiga *Wegweiser Studien zum Geistegeschichte des Socialismus* od Maxa Adlera, 4. izdanje, Berlin 1923.

g) Knjiga *Der Jugendschutz der Welt*, izdanje International Gewerksschaftsbunda, br. 3, Amsterdam 1922.

h) Knjiga *Der Internationale Gewerksschaftsbund* od Ede Fimmen, br. 1, izdanje gornjeg, Amsterdam 1922.

i) Knjiga *Frauen und Kinderarbeit in der Textilindustrie* od dr Mariona Filipe, izdanje istoga, br. 4, Amsterdam 1922.

j) Knjiga *Rűckblick und Aufblick über die Russische Gewerksschaftbewegung*, izdanje istoga, br. 5, Amsterdam 1923.

II. Kod Josipa Broza:

a) Slika Lenjina (na novinskom papiru).

b) »Internationale Presse Korrespondenz«, br. 139, od 15. novembra (Sondernummer 49, 6. godište, 1926).

c) Deklaracija Lige za zaštitu prava građanina i pomaganje žrtava reakcije, štampana u štampariji Tucović, Beograd, Makenzijeva ul. 3, potpisana po Milivoju Anđelkoviću, pukovniku u penziji, i dr.

d) Legitimacija na ime Josipa Broza, strojobravara, izdana po Burzi rada (sreskom poglavaru u Bjelovaru 14. IX 1925. pod brojem 127/1925 — 113/1926), na kojoj je vidljivo da je godina rođenja iz 1902. ispravljena u 1892.

e) Pismo neke Dragice iz Kladova 13. I 1927. s naslovom: »Draga drugarice«.

f) Objava komande mjesta u Zagrebu od 3. XI 1920, br. 3917. na ime Josef Broz sa ženom koji se povratio iz ruskog ropstva i upućuje svojoj kući time da se javi svojoj općini Zagreb.

g) Kuverta adresirana na Josip Broz, Ilica 49/I kat, metalci Zagreb, poslana po Dragici Dujmić — Grohovac, Bakar, s poštanskim žigom od 9. VII 1927.

h) Kuverta adresirana na Josipa Broza, strojara, Veliko Trojstvo, z[adnja] p[ošta] Bjelovar, od 1. XI 1924 (poštanski žig), poslana po inžinjeru Kol... ?, Brod Bos[anski].

i) Pismo s naslovom: »Dragi kumovi« datirano sa 19. XII 1924. Bos[anski] Brod, a potpisano sa Koloman.

j) Sastavak na kockastom papiru pisan tintom: »Proslava Prvog maja u Da.....«, potpisano sa Broz.

k) Pismo Elze i mame iz Bjelo[vara] 22. V 1927. pod naslovom: »Dragi kumovi«.

l) Sastavak na kockastom papiru pod naslovom *Štampa kao agitaciono sredstvo u radničkom pokretu*, potpisano sa Broz.

m) Objava općine Trojstvo od 8. V 1925. br. 569. o voj[nom] rasporedu u slučaju mobilizacije.

n) Pismo Samuela Pollaka iz Vel[ikog] Trojstva od 1. VII 1924. Josipu Brozu glede namještenja.

o) Na dvije stranice šapirografirano pod naslovom *Ekonomski razvitak društva* (na koncu istoga stoji 8. novembra 1926, Beograd, kurs za sindikalne funkcionere).

p) Na dvije strane šapirografirana dva primjerka *Međunarodni sindikalni pokret* (izvod iz predavanja u sindikalnoj školi u Beogradu).

r) Šapirografirano na dvije stranice 5. i 6. strana *Ekonomski razvitak društva.*

s) Jedan list od 16. VII 1925. na liniranom papiru pisan ljubičastom tintom iz E. Younstowna. O. s naslovom *Cijenjeni druže.*

š) List Ivana Dujmića iz Bakra, Gornji grad, bez datuma s naslovom *Dragi druže* na tri strane.

t) Brošurica bez naslova od strane 3. do 30. štampana, a govori o štrajku, štrajkbreherima itd.

u) Kuverta na njegovo ime poslana iz Bakra 7. aprila 1927.

v) List iz Kraljevice od 1. I 1927. pod naslovom *Dragi Josip*, nepotpisan.

z) Od blok-notesa četiri stranice s raznim bilješkama.

ž) Potvrda broj 7764. otpremnog ureda drž[avnih] željeznica Zagreb glede pošiljke.

x) Litografirani papirić »Mesečna uplata«.

y) 5 posto obligacija zajma slobode broj 38386, četvrta serija, izdana 1917. po vladi Kneza Lwova.

ć) Poslanstvo Unije Socijalističkih Sovjetskih Republika u Austriji, konzularni odio pod br. 12051/1922, od 30. aprila 1925. traži od Josipa Broza neke dokumente za ulazak (valjda u Rusiju).

č) Izvadak iz bračne knjige za godinu 1920. iz koga se konstatuje da je Josip Broz (Brozović) sklopio 7. septembra 1920. građanski brak sa Pelagijom Belousovom kod Bogoljubovskoga opć[inskog] izvršnog komiteta Omskoga okruga.

d) Uvjerenje Bogoljubovskoga općinskog revolucionarnog komiteta Omskoga okruga od 7. augusta 1920, br. 1345. o tome da je Pelagija Denisovna Brozović zaista supruga vojnog zarobljenika Josipa Brozovića.

dž) Opunomoćeno predstavništvo SSR u Austriji traži pod br. 11359. od 28. februara 1924. od Broza da doprinese službeno uvjerenje mjesnih vlasti o mjestu prebivanja rođaka njegove žene, da im je ona potrebna i da će je oni moći uzdržavati.

aa) Uvjerenje Bogoljubovskoga izvršnog odbora o vladanju zarobljenika Josipa Broza.

bb) Pismo šogora Brozovićevog bez datuma, gdje mu priopćuje da putuje na kitajsku granicu i da piše na staru adresu.

Sve te stvari pod ./. dostavljaju se, a ujedno sprepraćuju se oba uhićenika, i to Miroslav Delić izravno u uze naslova, dok Josip Broz putem Kr[aljevskog] redar[stvenog] povjereništva na Sušaku, i to s razloga da za vrijeme puta nisu zajedno, jer ni ovdje ne zna jedan za drugoga da je uapšen.

Miroslav Delić evidentiran je ovdje kao komunistički nastrojena osoba, član Marksističkoga kluba, do sada nekažnjen.

Umoljava se rezultat postupka ovamo saopćiti, kao i to ako bi u slučaju prije glavne rasprave bili uz uvjet § 182. k[aznenog] p[ostupka] pušteni na slobodu, da se uzmogne ustanoviti kamo kane otputovati, da ih se uzmogne staviti pod nadzor.

Ravnatelj redarstva:
u z.
Dr Vragović

AIHRPH, grupa XIX, dosije Josipa Broza Tita.

[RAVNATELJ ZAGREBAČKOG KRALJEVSKOG REDARSTVENOG RAVNATELJSTVA DR VRAGOVIĆ IZVJEŠTAVA PREDSTOJNIŠTVO KRALJEVSKOG REDARSTVENOG POVJERENIŠTVA NA SUŠAKU DA UPUĆUJE JOSIPA BROZA RADI NJEGOVOG PREBACIVANJA U ZATVOR KOTARSKOG SUDA U BAKRU]

Zagreb, 14. jul 1927.

Prema pod ./. prilažećoj prijavi* prepraćuje se naslovu Josip Broz sa zamolbom da ga se preprati u uze Kraljevskog kotarskog suda u Bakru na nadležni postupak pozivom na prepis prilažeće prijave, koja je dostavljena Sudu u Bakru sa uhićenim dr Miroslavom Delić i pozivom na prijavu žandarmerijske čete na Sušaku od 13. jula 1927, br. pov. 383. radi daljneg zakonskog postupka.

Uhićeni Josip Broz prepraćuje se naslovu da ga preprati sudu u Bakru s razloga navedenog u prijavi.

Ravnatelj redarstva:
u z.
Dr Vragović

HA Rijeka, Fond Kotarski sud u Bakru (Krivični odio, reg, I, br. 26, 1927).

---

* Pomenuta prijava nedostaje. — *Red.*

[PREDSTOJNIK KRALJEVSKOG REDARSTVENOG POVJERENIŠTVA NA SUŠAKU OBAVJEŠTAVA KRALJEVSKI KOTARSKI SUD U BAKRU O UPUĆIVANJU JOSIPA BROZA U BAKAR]

Sušak, 16. jul 1927.

Popraćuje se naslovu Josip Broz na daljni nadležni postupak.

Predstojnik Kr[aljevskog]
redar[stvenog] povjereništva:

kr[aljevski] odsječni savjetnik:
[Potpis nečitak]

HA Rijeka, Fond Kotarski sud u Bakru (Krivični odio, reg. I, br. 26, 1927).

[SUD U BAKRU IZVJEŠTAVA DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO U OGULINU DA JE JOSIP BROZ DOPRAĆEN BEZ PRIJAVE]

Bakar, 16. jul 1927.

Radi povrede Zakona o zaštiti javne bezbjednosti dopraćen [je] Josip Broz bez ikakve posebne prijave. Prijava kod državnog odvjetništva sa spisom dr Delića, Broz pridržan u pritvoru. Moli se za hitan predlog i glede ostalih zatvorenika nije izbilo ništa nova.

Sud Bakar
[Potpis nečitak]

HA Rijeka, Fond Kotarski sud u Bakru (Krivični odio, reg. I, br. 26, 1927).

[KRALJEVSKI KOTARSKI SUDIJA U BAKRU DOSTAVLJA KRALJEVSKOM DRŽAVNOM ODVJETNIŠTVU U OGULINU ZAPISNIK O SASLUŠANJU JOSIPA BROZA I *CORPORA DELICTI*]

U savezu sa ovosudnim izvješćem od 15. 7. 1927. br. I. 26/27.[314] šalje se pod ./. preslušni zapisnik osumnjičenog *Josipa Broza Franovog*[315], time da je osumnjičeni temeljem § 166. toč. 2. i 3. k[aznenog] p[ostupka] pridržan u pritvoru.

Priloži *corpus delicti.**

U Bakru, dne 17. 7. 1927.

Kr[aljevski] kotarski sud
Kr[aljevski] kotarski sudac:
u z.
[Potpis nečitak]

HA Rijeka, Fond Kotarski sud u Bakru (Krivični odio, reg. I, br. 26, 1927).

* *Corpus delicti* — krivični materijali nisu pronađeni. — *Red.*

[KRALJEVSKI KOTARSKI SUDIJA U BAKRU OBAVJEŠTAVA KRALJEVSKI SUDBENI STOL U OGULINU DA SU JOSIP BROZ I UHAPŠENI PRIMORSKI RADNICI UPUĆENI U ZATVOR TOGA SUDA]

Na tamošnju zamolnicu od 16. jula 1927. br. I — 462 — 1927. šalju se preslušni zapisnici svjedoka: žandara Severina Puca, Pavla Skoka, Ivana Šabana, Đure Sunajka i Franje Ćulinovića — svih na žandarmerijskoj stanici u Kraljevici, time da je danas izdan nalog Kr[aljevskoj] žandarmerijskoj stanici u Kraljevici da preuzme iz ovosudnih uza osumnjičene[316]: Ivana Dujmića Ivanovog, iz Bakra; Lovru Juretića pok. Antona, kbr. 102, iz Šmrike; Filipa Pavešića pok. Filipa, kbr. 191; Vjekoslava Franovića Ivanovog, kbr. 288, iz Kraljevice; Ivana Pravdicu Tominog, kbr. 194 i Radu Celera Augustinovog, kbr. 193, sve četvorice iz Kraljevice, te Josipa Broza Franovog, kbr. 15, iz Kumrovca, opć[ina] Sela Zagorska, radi zločina člana I tačke 1. i 2. Zakona o zaštiti javne bezbednosti — i otprati u tamošnje uze. Svjedočba ponašanja Ivana Dujmića šalje se pod ./.

Svjedočbe o moralnom ponašanju i imovinskim odnošajima ostalih osumnjičenih priposlati će se naknadno — čim stignu od zamolnih općina.

U Bakru, dne 20. jula 1927.

Kr[aljevski] kotarski sud
Kr[aljevski] kotarski sudac:
[Potpis nečitak]

HA Rijeka, Fond Kotarski sud u Bakru (Krivični odio, reg. I, br. 26, 1927).

[ZAHTJEV ISLJEDNOG SUDIJE KRALJEVSKOG SUDBENOG STOLA U OGULINU DA KRALJEVSKI KOTARSKI SUD U BAKRU SASLUŠA IZVJESNE SVJEDOKE U VEZI SA UHAPŠENIM JOSIPOM BROZOM]

... Uz spomenutog *Antuna Štefanića* — molim još kao svedokinju preslušati *Mimu Štefanić* o tome je li istina da je u god[ini] 1925—1926. u njegovu kuću mnogo zalazio *Josip Broz*, onda namještenik na brodogradilištu u Kraljevici i kod njih probavio svoje slobodno vrijeme ili opet šetajući radi slaba zdravlja po obali oko mora. Da nije držao nikakovih tajnih sastanaka. Preslušati neku gđu *Lukateli* iz Kraljevice kod koje je stanovao *Broz* o tome je li on njoj ostavio neke knjige za *Dujmića* i kuda su te knjige dospjele.

Radi istražnog zatvora molim zamolnici neodvlačno udovoljiti.*

U Ogulinu, 23. srpnja 1927.

U ime Kr[aljevskog] sudbenog stola
Sudac istražitelj:
Ivačić

HA Rijeka, Fond Kotarski sud u Bakru (Krivični odio, reg. I, br. 26, 1927).

* Ispušteni su dijelovi dopisa koji se ne odnose na Broza. — *Red.*

[GRADONAČELNIK GRADSKOG POGLAVARSTVA U BAKRU IZVJEŠTAVA VELIKOG ŽUPANA PRIMORSKO-KRAJIŠKE OBLASTI U KARLOVCU DA SU UHAPŠENI JOSIP BROZ I PRIMORSKI RADNICI SASLUŠANI I PREBAČENI U ZATVOR SUDBENOG STOLA U OGULINU]

Bakar, 23. jul 1927.

U pogledu stanja javne bezbjednosti u ovogradskome području tečajem ovoga tjedna izvještava se Vašemu Gospodstvu ovo:

Osim one šestorice osumnjičenika sa komunizma, koji su navedeni u ovdašnjem izvještaju od 16. 7. 1927. br. 2425, koji su pridržani u pritvoru ovdašnjega suda, dopraćen je iz Zagreba putem redarstva u Sušaku Josip Broz, iz Klanjca, osumnjičen također sa komunizma ovdašnjem sudu i pridržan u sudbenom pritvoru.

Dana 20. t. mj. dopraćeni su po oružničkoj patroli ovdašnjemu sudu Anđeo Blažina, Franjo Grubišić i Viktor Paškvan, sva trojica iz Hreljina, upravne općine Hreljin, srez Sušak, osumnjičeni također sa komunizma i pridržani u pritvoru sudbenom.

Nakon što su Josip Broz, Anđeo Blažina, Franjo Grubišić i Viktor Paškvan preslušani bili po ovdašnjemu sudu, otpraćeni su oni zajedno sa Ivanom Dujmić, Radom Celer, Vjekoslavom Franović, Filipom Pavešić, Ivanom Pravdica i Lovrom Juretić pod oružničkom pratnjom u uze Sudbenog stola u Ogulinu, a dotični kazneni spis poslan je ovdašnjemu sudu sucu, istražitelju kod Sudbenoga stola u Ogulinu na njegov br. I 462/1927.[317]

Što i kako se sada imade sa dotičnima osumnjičenicima kod Sudbenoga stola u Ogulinu, nije ovome poglavarstvu poznato, nu ovo poglavarstvo drži da sudac istražitelj daljne izvide poduzimlje . . . *

Gradsko poglavarstvo Bakar
Gradonačelnik
[Potpis nečitak]

AH, Fond Primorsko-krajiška oblast, br. 395.

* Ostali dio izvještaja je ispušten, jer govori o drugim događajima. — *Red.*

[ZAPISNIK O VIJEĆANJU KRALJEVSKOG STOLA SEDMORICE U ZAGREBU POVODOM ŽALBE JOSIPA BROZA I PRIMORSKIH RADNIKA NA PRESUDU SUDBENOG STOLA U OGULINU OD 28. OKTOBRA 1927]

Zagreb, 31. oktobar 1928.

Broj 5385
Dan podneska 9. X 1928.
Prim[ljeno] 17/10. 1928.
Stigao u otpravništvo 5/11. Hab.
Prepisao ga Suić
Isporedio ga Weber i Stepan
Otpravio ga 9/11. Menić

Kr[aljevski] sudbeni stol u Ogulinu s izvješćem od 9/9. 1928. br. I. 462 god. 1927. podnosi spise u kaznenoj parnici kr[aljevskog] drž[avnog] odvjetništva proti Ivanu Pravdici, Radi Celer, Josipu Brozu, Lovru Juretić, Vjekoslavu Franović i Filipu Pavešić radi zločina iz čl. 1. Zak[ona] o zazaštiti javne bezbjednosti u kojoj je rečeni Sudbeni stol osudom od 28. oktobra 1927. broj I. 462/1927. sudio: (iz prepisa osude)

Sjednica od 31. X 1928.
Predsjeda:
Predsjednik kr[aljevskog] stola sedmorice
dr Čimić

Prisutni:
Vijećnici kr[aljevskog] stola sedmorice:
Manzoni I.
Radan
Z. Vinković
Trohar
Protić
Vežić
dr V. Aleksander

Predlog izvjestitelja u pogledu ništ[ovne] žaobe optuženih i drž[avnog] odvjetništva, te u pogledu priziva drž[avnog] odvj[etništva] zbog izreke o kazni, prihvaćen je jednoglasno. Sa predlogom izvjestitelja u pogledu priziva optuženih zbog izreke o kazni ne slaže se glasatelj Radan, koji predlaže da se kazan snizi: opt[uženom] Ivanu Dujmiću na 9 mjes[eci], opt[uženom] Ivanu Pravdici na 3 mjeseca, a opt[uženima] Radi Celeru i Josipu Brozu na 5 mjeseci; kao ni glasatelj Protić, koji predlaže da se taj priziv otputi. Pošto je za predlog izvjestitelja glasao glasatelj Z. Vinković, a potom odvjetnik Radan, pa Trohar, za predlog glasatelja Protića glasatelj Vežić i predsjedatelj E. Čimić, to nije postignuta apsolutna većina glasova, pa je uslijed toga ništ[ovna] žaoba i

priziv opt[uženih] Ivana Dujmića, Ivana Pravdice, Rade Celera i Josipa Broza, pravodobno prijavljeni: ništ[ovna] žaoba pravodobno, priziv prekasno izveden.

Priziv drž[avnog] odvjetnika: pravodobno prijavljen i izveden (zbog izreke o kazni osuđenicima).

Ništ[ovna] žaoba drž[avnog] odvjetnika (zbog odrješenja Josipa Broza zloč[ina] čl. 1. Z[akona] o z[aštiti] j[avne] b[ezbjednosti] i p[oretka] u d[ržavi]: prijavljena, nije izvedena.

Drž[avni] odvj[etnik] nije izveo proturazloge.

Ostali optuženici riješeni od optužbe: osuda pravosnažna

5 sudaca: krivnja: jednoglasno, —

kazan: jednoglasno, izuzev kod Dujmića 4 : 1 (za 2 g.).

Nastavak zapiske o vijećanju:

Određenim pribrajanjem glasova po § 19. k[aznenog] p[ostupka] ustanovljena kazan: za optuženog Dujmića od 9 mjeseci; za opt[uženog] Pravdicu od 3 mjeseca, a za opt[užene] Celera i Broza od 5 mjeseci (5 : 2).

Vidio Čimić — Ilić

Prijedlog

Ništovnu žaobu optuženih Ivana Dujmića, Ivana Pravdice, Rade Celera i Josipa Broza po § 282. st. IV, sl. b, k[aznenog] p [ostupka] odbaciti, a ništovnu žaobu državnog odvjetnika prijavljenu, ali neizvedenu po § 282. st. IV sl. a) k[aznenog] p[ostupka] odbaciti i priziv optuženih Ivana Dujmića, Ivana Pravdice, Rade Celera i Josipa Broza uvažiti, te im kazan po § 292. k[aznenog] p[ostupka] u trajanju ublažiti i sniziti, i to Ivanu Dujmiću na šest (6) mjeseci zatvora, Ivanu Pravdici na dva (2) mjeseca zatvora, Radi Celeru i Josipu Brozu svakomu na tri (3) mjeseca zatvora, time da im se po § 64. kriv[ičnog] zak[ona] u kazan uračunati ima u istrazi izdržani pritvor, priziv pako državnog odvjetnika zbog preblago odmjerene kazni po § 291. k[aznenog] p[ostupka] otputiti.

Taksa za osudu ima se platiti prema sniženoj kazni.

Razlozi

Optuženi Ivan Dujmić, Ivan Pravdica, Rade Celer i Josip Broz ›obijaju osudu sudbenog stola razlozima ništavnosti po tač. 3, 4, 5, , sl. a), b) i c) i 10. § 277. k[aznenog] p[ostupka].

Za ništavnost po tač. 3. § 277. k[aznenog] p[ostupka] iznose alitelji da je prvostepeni sud propustio uvrstiti u zapisnik glavne rasrave razna pismena dokazala, koja su imala služiti u njihovu obranu,

da oni nisu nikakovi komunisti, već nacionalni radnici, — nadalje, da osuda ne sadržava okolnosti čina, kojega su krivi pronađeni. Žalitelji drže da su time povrijeđeni propisi § 267. i § 251. t. 1. k[aznenog] p[ostupka], kojih se sud ima držati pod prijetnjom ništavnosti postupka. Uz to spominju optuženici i povrijedu § 219. k[aznenog] p[ostupka], ne navodeći izrjekom za što, ali valjda zato što je kod čitanja knjiga, pronađenih kod optuženika, oduzeta bila raspravi javnost.

Ono što žalitelji navode za opstojanost ništavnosti po tač. 4. § 277. k[aznenog] p[ostupka] odnosi se zapravo na tač. 5, odnosno 3, sl. a) i 10. § 277. k[aznenog] p[ostupka].

U najvećem dijelu pobijaju optuženici osudu po tač. 5. § 277. k[aznenog] p[ostupka] i da nisu za njihovu krivicu navedeni nikakovi razlozi, — a oni koji su naznačeni, da su u protivnosti s uspjehom rasprave, da je osuda nepotpuna i nerazgovjetna.

Sam posjed knjiga, kakove su kod njih pronađene, tvrde žalitelji, ne može biti dokaz za ono zbog čega su osuđeni, ni posuđivanje tih knjiga ne dokazuje ništa u pravcu zločinstva po Zakonu o zaštiti javne bezbjednosti i poretka u državi. Knjige — navode žalitelji — nisu zabranjene, a sadržaj njihov nije onakav, kako ga predstavlja pobijana osuda, po čemu postoji protivrječje između razloga osude i uspjeha rasprave.

Izreka je prvostepenoga suda — tvrdi se dalje u žalbi, u protivrječju i sama sa sobom, jer u jednu ruku predstavlja njihov rad oko izgrađivanja ćelija i trojka kao dokaz za komunističku propagandu, a istom osudom ih rješava od optužbe, da su bili članovi kakovog udruženja (»trojka«) za propagandu komunizma.

Žale se što osuda citira neke stvari o njihovim materijalnim prilikama posve protivno od onoga kako je raspravom dokazano, što ne uvažava njihovu obranu, da je čitav taj rad, koji se prikazuje kao komunistički, bila kortešacija za izbore s jedne strane, a s druge strane, posve zakonit postupak u svrhu organizovanja radništva za zaštitu njihovih interesa.

Žale se što prvostepeni sud posve mimoilazi važna svjedočanstva oružnika Severina Puca i drugih oružnika, te svjedodžbe nadležnih općinskih poglavarstava, koja dokazuju da oni nisu bili nikakovi komunistički agitatori.

U vezi s time drže žalitelji da je čitavom raspravom jasno utvrđeno, da u njihovom djelovanju ne može biti nikakav kažnjivi čin uopće, a najmanje zločinstvo po t. 1. čl. 1. gore citiranog zakona. Za to smatraju da je povrijeđen zakon o pitanju opstojanosti kažnjivog čina *in abstracto* (§ 277. tač. 9, sl. a) k[aznenog] p[ostupka] i o primjeni kaznenog zakona *in concreto* (§ 277, tač. 10. k[aznenog] p[ostupka]).

Za tač. 9, sl. b. i c. § 277. k[aznenog] p[ostupka] ne navode žalitelji ništa.

Žalba nije osnovana.

Za razloge ništavnosti po tač. 3. i 4. § 277. k[aznenog] p[ostupka] nema oslona, jer se iz zapisnika o glavnoj raspravi ne vidi da su optuženici stavili kakav prigovor sastavljanju zapisnika, odnosno predložili takova dokazala koja bi im bila uskraćena. U osudi su navedene konkretne okolnosti čina, u kojima prvostepeni sud nalazi kriterije zločinstva iz čl. 1. Zakona o zaštiti javne bezbjednosti i poretka u državi, a to je u skladu s propisom t. 1. § 251. k[aznenog] p[ostupka]. U pogledu tajne sjednice opravdao je sud svoj zaključak po § 220. k[aznenog] p[ostupka] te nije povrijedio načelo § 219. k[aznenog] p[ostupka].

Za tač. 4. § 277. k[aznenog] p[ostupka] nisu žalitelji naznačili ništa konkretna, za što bi postojala ta ništavnost, a ono, što u žalbi navode, pozivajući se na taj razlog ništavnosti, odnosi se zapravo na tač. 5. § 277. k[aznenog] p[ostupka], o čemu će biti niže govor.

Uostalom, razlozi ništavnosti tač. 3. i 4. § 277. k[aznenog] p[ostupka] ne mogu se primijeniti na korist optuženika, kad je evidentno da *eventualna* povrijeda formalnosti nije mogla za optuženike štetonosno utjecati na sudsku rješidbu (§ 277. al. II k[aznenog] p[ostupka]).

Razlog ništavnosti tač. 5. § 277. k[aznenog] p[ostupka] također ne postoji.

Prvostepeni sud nalazi u djelovanju optuženih Ivana Dujmića, Ivana Pravdice, Rade Celera i Josipa Broza: da su oni razne knjige komunističkoga sadržaja, koje su pronađene u njihovom posjedu, davali jedan drugom na čitanje, a Ivan Dujmić da je Radi Celeru pisao pisma o širenju komunističke propagande.

To je sud zaključio uglavnom iz samog priznanja optuženika, iz izjave Rade Celera učinjene pred oružnicima i iz sadržaja pisama optuženoga Ivana Dujmića, te još iz nekih okolnosti, koje su sporedne važnosti.

Sve je to u suglasju s uspjehom glavne rasprave i nema nikakovo protivrječje o tom obziru.

Iako sve knjige, o kojima je u toj parnici riječ, ne bi bile zabranjene, sud je uzeo dokazano, da je sadržaj njihov takav, da im je svrha da treba nasilno promijeniti politički ili ekonomski poredak u državi, kako se to vidi iz razloga osude.

Ni u tom dijelu nema u osudi nikakovo protivrječje, jer je sadržaj spomenutih knjiga u stanovitim dijelovima doista onakav kakav ga prikazuje sud, koji iz toga zaključuje da su i optuženici koji dopuštaju da simpatiziraju, odnosno da su pristalice komunističkih ideja, na spomenuti način činili za komunizam propagandu.

Prvostepeni je sud uzeo u pretres i njihovu obranu, napose Ivana Dujmića, da se je u konkretnom slučaju radilo samo o agitaciji zbog izbora, odnosno o zakonitom organizovanju radnika, ali s obzirom na

sadržaj onog pisma optuženog Ivana Dujmića upravljenog Radi Celeru sud tu obranu ne uvažava.

I u tom je pravcu izreka suda aovoljno i u skladu s uspjehom glavne rasprave obrazložena, a nije niti nepotpuna, ako ne citira neka svjedočanstva o besprekornom životu pojedinih optuženika, kad smatra one momente dostatne za utvrđivanje njihove krivice za ono za što smatra da moraju odgovarati.

Što prvostepeni sud u svojim razlozima kod citiranja rada komunističke propagande spominje osnivanje ćelija i trojka, to su općenite refleksije o djelovanju komunizma uopće, za što optuženike ne smatra krivima, pa se za to ne može reći da je izreka suda u protivnosti sama sa sobom.

Za ono, dakle, što prvostepeni sud uzima kao kažnjivo djelovanje optuženika, naveo je sud dovoljno razloga (§ 264. k[aznenog] p[ostupka]), i u tom obziru nema niti jednog nedostatka u smislu tač. 5. § 277. k[aznenog] p[ostupka]. U pogledu pako ocjene pojedinih dokazala, koju optuženici djelomice pobijaju, sud je odlučio po svom uvjerenju, koje se prema § 249. k[aznenog] p[ostupka] ništavnom žaobom pobijati ne može.

Kad je — s obzirom na izloženo stanje stvari — prvostepeni sud uzeo dokazano da su optuženici na spomenuti način vršili komunističku propagandu, pravilno je izrekao da se ovdje radi o jednom kažnjivom činu uopće, konkretno o zločinstvu u smislu tač. 1, čl. 1. Zak[ona] o zaštiti jav[ne] bezbjednosti i poretka u državi.

Za to nije osnovana niti žalba po tač. 9, sl. a, niti po tač. 10. § 277. k[aznenog] p[ostupka].

Povrijede, koje predviđaju razlozi ništavnosti po tač. 9, sl. b. i c. § 277. k[aznenog] p[ostupka], a koje žalitelji ne obrazlažu prema stanju postupka odnosno rasprave, ne postoje.

Valjalo je stoga ništovnu žalbu optuženih Ivana Dujmića, Ivana Pravdice, Rade Celera i Josipa Broza kao čisto netemeljitu po § 282. st. IV. sl. b. k[aznenog] p[ostupka] odbaciti.

Ništovnu žalbu državnog odvjetnika, koju je prijavio, ali ju nije izveo, i to protiv onog dijela osude kojim je optuženi Josip Broz riješen od optužbe zbog zločinstva po tač. 5, čl. 1. istoga zakona valjalo je po § 282, st. IV, sl. a. k[aznenog] p[ostupka] odbaciti, jer ju je već sudbeni stol po st. II, § 281. k[aznenog] p[ostupka] imao odbiti.

Priziv sve četvorice optuženika zbog izreke o kazni uvažen je, s razloga što postoje mnogobrojne i vrlo važne okolnosti olakotne, naznačene od prvostepenoga suda, pa im je primjenom § 292. k[aznenog] p[ostupka] kazan u trajanju ublažena i snižena i pri tom naređeno, po § 64. kriv[ičnog] zak[ona], da im se istražni zatvor ima uračunati i od dosuđene kazni odbiti.

Dosljedno tomu morao se je priziv državnog odvjetnika zbog preblago odmjerene kazne po § 291. k[aznenog] p[ostupka] otputiti, jer se kazan ne pokazuje preblaga, kako je gore navedeno.

Manzoni

AH, Fond Stol sedmorice Zagreb, br. 20.

[RJEŠENJE KRALJEVSKOG STOLA SEDMORICE U ZAGREBU O SNIŽAVANJU KAZNE JOSIPU BROZU I PRIMORSKIM RADNICIMA I ZAKLJUČAK KRALJEVSKOG SUDBENOG STOLA U OGULINU OD 10. NOVEMBRA 1928. DA SE OSUĐENI POZOVU NA IZDRŽAVANJE KAZNE]

Zagreb, 31. oktobar 1928.

U ime Njegova Veličanstva Kralja!

Kr[aljevski] stol sedmorice kao sud kasacioni pod predsjedanjem predsjednika Kr[aljevskog] stola sedmorice dr Ernesta Čimića, u prisutnosti vijećnika Kr[aljevskog] stola sedmorice Ivana Manzonija, Franje Radana, Zvonimira Vinkovića, Srećka Trohara, Nikole Protića i Vladislava Vežića, kao sudaca, te vijećničkog tajnika Kr[aljevskog] stola sedmorice dr Slavka Kirca, kao perovođe, povodom žalbe ništovne optuženih Ivana Dujmića, Ivana Pravdice, Rade Celera i Josipa Broza, te Kr[aljevskog] drža[vnog] odvjetništva, proti osudi Kr[aljevskog] sudbenoga stola u Ogulinu od 28. oktobra 1927. I 462/27. kojom je taj Sudbeni stol sudio.

I. *Ivan Dujmić*, 34 godine star, rodom, prebivalištem i nadležan u Bakru, rkt. vjere, (oženjen), razveden, otac dvoje djece, trgovački pomoćnik, pismen, kažnjen osudom Kr[aljevskog] kotarskog suda u Bakru od 21. septembra 1921. II. 886—20. radi prekršaja § 312. k[aznenog] z[akona] sa 140 kr[una] globe.

II. *Ivan Pravdica* (Tomin), rođen 9. novembra 1908, rodom, prebivalištem i nadležan u Kraljevici, kbr. 194, rkt. vjere, neoženjen, strojobravar, pismen, neporočan.

III. *Rade Celer*, 31 godinu star, rodom, prebivalištem i nadležan u Kraljevici, kbr. 193, rkt. vjere, neoženjen, postolar, pismen, neporočan, i

IV. *Josip Broz*, 35 godina star, rodom iz Kumrovca, kbr. 15, kotar Klanjec, prebivalištem iz Zagreba, Trešnjevka III, broj 25, rkt. vjere, oženjen, otac jednog djeteta, mehaničar, pismen, neporočan.

Krivi su

što su neustanovljenih dana i mjeseci u zadnje dvije godine što pismeno a što usmeno vršili komunističku propagandu, i to Ivan Dujmić pisanjem pisama Radi Celeru, kojima upućuje Radu Celera i Lovru Juretića o načinu širenja propagande komunizma, te davanjem Josipu Brozu i drugima na čitanje knjiga skroz naskroz komunističkoga sadržaja, kao što su: *Osnutak Treće internacionale*, *Radio*, *Početnica komunizma*,

Lenjin, Bijeli teror i međunarodna crvena pomoć, Besposlica, Valutno pitanje, Razvitak socijalizma, Komunisti u općini, Boljševička Rusija, Kroz sindikalnu teoriju i praksu i *Komunistička internacionala o Komunističkoj partiji u Jugoslaviji*, a Ivan Pravdica, Rade Celer i Josip Broz, što su ta pisma i te knjige međusobno jedan drugome i drugima davali na čitanje, te ih sami nabavljali kao knjige komunističke sadržine, a to sve [radi] propagande komunizma, pa su time počinili zločin iz čl. 1. Zakona o zaštiti javne bezbjednosti i poretka u državi, označen u tački 1. citiranog zakona, pa se toga radi po čl. 2, alineja 1, st. II istoga zakona i uporabom § 61. kriv[ičnog] zakona *osuđuju* na kazan zatvora, i to:

Ivan Dujmić u trajanju od jedne godine dana.

Ivan Pravdica u trajanju od šest (6) mjeseci, a

Rade Celer i Josip Broz svaki u trajanju od sedam (7) mjeseci, zatim sva četvorica po § 330. k[aznenog] p[ostupka] na solidarno nošenje troškova kaznenog postupka i ovrhe kazni svaki za sebe, koji se troškovi po § 332. k[aznenog] p[ostupka] kod sviju proglašuju neutjerivim i konačno svi po taksenom zakonu da plate taksu na osudu, i to Ivan Dujmić, Rade Celer i Josip Broz svaki po 100 (jednu stotinu) dinara, a Ivan Pravdica 75 (sedamdeset pet) dinara.

Nasuprot se Ivan Dujmić, Rade Celer i Ivan Pravdica rješavaju po § 250, t. 3. k[aznenog] p[ostupka] od optužbe da su u svrhu propagande komunizma u zadnje dvije godine bili članovi kakovoga udruženja, koje bi imalo za svrhu propagandu komunizma pod imenom »Trojka«, a Josip Broz da je neustanovljenih dana godine 1924.* iz Kraljevice stajao u pismenoj vezi sa Georgom Vratkovićem u Jungstounu**, u Sjevernoj Americi, u cilju dobivanja novčane pripomoći u svrhu propagande komunizma i primio u tu svrhu godine 1925. iznos od 300 din., pa da su i tim činima počinili gorenavedeno zločinstvo, i to prva trojica po čl. 1, tački 2, a četvrti po čl. 1, tač. 5. istoga zakona.

Napokon se

Lovro Juretić, 33 godine star, rodom, prebivalištem i nadležan u Šmriki, kbr. 102, rkt. vjere, neoženjen, tesar, pismen, neporočan

Vjekoslav Franović, 22 godine star, rodom, prebivalištem i nadležan u Kraljevici, kbr. 288, rkt. vjere, neoženjen, strojobravarski pomoćnik, pismen, neporočan i

Filip Pavešić, 25 godina star, rodom, prebivalištem i nadležan u Kraljevici, kbr. 191, rkt. vjere, neoženjen, kovač, pismen, neporočan

rješavaju po § 250, tač. 3. k[aznenog] p[ostupka] od optužbe da su i oni čitanjem i davanjem knjiga komunističkoga sadržaja i posta-

---

* Riječ je sigurno o štamparskoj greški, pa je umjesto 1925. otkucano 1924. godine. — *Red.*

** Odnosi se na Younstown. — *Red.*

janjem članovima udruženja takozvane »Trojke« u svrhu propagande komunizma počinili gore označeno zločinstvo člana 1, tač. 1. i 2. Zakona o zaštiti javne bezbjednosti i poretka u državi, te se pojedno rješavaju dužnosti nošenja troškova kaznenoga postupka kao i dužnosti plaćanja takse, na ovu osudu u smislu taksenoga zakona.*

Našao je nakon saslušanja kr[aljevskog] državnog nadodvjetnika dr Viktora Aleksandra ništovnu žalbu optuženih Ivana Dujmića, Ivana Pravdice, Rade Celera i Josipa Broza po § 282, st. IV, sl. k[aznenog] p[ostupka] odbaciti, a ništovnu žalbu državnog odvjetnika prijavljenu, ali neizvedenu po § 282, st. IV, sl. a. k[aznenog] p[ostupka] odbaciti, priziv optuženih Ivana Dujmića, Ivana Pravdice, Rade Celera i Josipa Broza uvažiti, te im kazan po § 292. u trajanju ublažiti i sniziti, i to: Ivanu Dujmiću na 9 (devet) mjeseci zatvora, Ivanu Pravdici na 3 (tri) mjeseca zatvora, Radi Celeru i Josipu Brozu svakom na 5 (pet) mjeseci zatvora time da im se po § 64. kriv[ičnog] zak[ona] u kaznu uračunati ima u istrazi izdržani pritvor, priziv pako državnoga odvjetnika zbog preblago odmjerene kazni po § 291. k[aznenog] p[ostupka] odputiti.

Taksa za osudu ima se platiti prema sniženoj kazni.

Razlozi:

Optuženi Ivan Dujmić, Ivan Pravdica, Rade Celer i Josip Broz pobijaju osudu Sudbenoga stola razlozima ništavnosti po tač. 3, 4, 5, 9. sl. a, b, 1. c, 1, 10. § 277. k[aznenog] p[ostupka].

Za ništavnost po tač. 3. § 277. k[aznenog] p[ostupka] iznose žalitelji da je prvostepeni sud propustio uvrstiti u zapisnik glavne rasprave razna pismena dokazala, koja su imala služiti u njihovu obranu, da oni nisu nikakovi komunisti, već nacionalni radnici, nadalje, da osuda ne sadržava okolnosti čina, kojega su krivi pronađeni, žalitelji drže da su time povrijeđeni propisi § 267. i § 251, t. 1. k[aznenog] p[ostupka] kojih se sud ima držati pod prijetnjom ništavnosti postupka. Uz to spominju optuženici i povrijedu § 219. k[aznenog] p[ostupka] ne navodeći izrijekom zašto, ali valjda zato što je kod čitanja knjiga, pronađenih kod optuženika, oduzeta bila raspravi javnost.

Ono što žalitelji navode za opstojnost ništavnosti po tač. 4, § 277. k[aznenog] p[ostupka] odnosi se zapravo na tač. 5 odnosno 9, sl. a. i 10. § 277. k[aznenog] p[ostupka]. U najvećem dijelu pobijaju optuženici osudu po tač. 5. § 277. k[aznenog] p[ostupka] da nisu za njihovu krivicu navedeni nikakovi razlozi, a oni koji su naznačeni, da su u protivnosti s uspjehom rasprave, da je osuda nepotpuna i nerazgovjetna.

---

* Od početka prve strane dokumenta do završetka ovog pasusa navodi se presuda Sudbenog stola u Ogulinu od 28. oktobra 1927. koja nije sačuvana. — *Red.*

Sam posjed knjiga, kakove su kod njih pronađene, tvrde žalitelji, ne može biti dokaz za ono zbog čega su osuđeni, ni posuđivanje tih knjiga ne dokazuje ništa u pravcu zločinstva po Zakonu o zaštiti javne bezbjednosti i poretka u državi.

Knjige — navode žalitelji — nisu zabranjene, a sadržaj njihov nije onakav kako ga predstavlja pobijana osuda, po čemu postoji protivrječje između razloga osude i uspjeha rasprave.

Izreka je prvostepenoga suda, tvrdi se dalje u žalbi — u protivrječju i sama sa sobom, jer u jednu ruku predstavlja njihov rad oko izgrađivanja ćelija i trojka kao dokaz za komunističku propagandu, a istom osudom ih rješava od optužbe da su bili članovi kakovog udruženja (»Trojka«) za propagandu komunizma.

Žale se što osuda citira neke stvari o njihovim materijalnim prilikama posve protivno od onoga kako je raspravom dokazano, što ne uvažava njihovu obranu, te da je čitav taj rad koji se prikazuje kao komunistički, bila kortešacija za izbore, s jedne strane, a, s druge strane, posve zakonit postupak u svrhu organizovanja radništva za zaštitu njihovih interesa.

Žale se što prvostepeni sud posve mimoilazi važna svjedočanstva oružnika Severina Puca i drugih oružnika, te svjedočbe nadležnih općinskih poglavarstava, koja dokazuju da oni nisu bili nikakovi komunistički agitatori.

U vezi s time, drže žalitelji da je čitavom raspravom jasno utvrđeno da u njihovom djelovanju ne može biti nikakav kažnjivi čin uopće, a najmanje zločinstvo po t. 1, čl. 1. gore citiranog zakona. Zato smatraju da je povrijeđen zakon o pitanju opstojanosti kažnjivog čina *in abstracto* (§ 277, t. 9, sl. a. k[aznenog] p[ostupka]) i o primjeni kaznenog zakona *in concreto* (§ 277, tač. 10. k[aznenog] p[ostupka]).

Za tač. 9, sl. b. i c. § 277. k[aznenog] p[ostupka] ne navode žalitelji ništa.

Žalba nije osnovana.

Za razloge ništavnosti po tač. 3. i 4. § 277. k[aznenog] p[ostupka] nema oslona, jer se iz zapisnika o glavnoj raspravi ne vidi da su optuženici stavili kakav prigovor sastavljanju zapisnika, odnosno predložili kakova dokazala koja bi im bila uskraćena.

U osudi su navedene konkretne okolnosti čina, u kojima prvostepeni sud nalazi kriterije zločinstva iz čl. 1. Zakona o zaštiti javne bezbjednosti i poretka u državi, a to je u skladu s propisom t. 1. § 251. k[aznenog] p[ostupka]. U pogledu tajne sjednice opravdao je sud svoj zaključak po § 220. k[aznenog] p[ostupka], te nije povredio načelo § 219. k[aznenog] p[ostupka].

Za tač. 4. § 277. k[aznenog] p[ostupka] nisu žalitelji naznačili ništa konkretna, za što bi postojala ta ništavnost, a ono što u žalbi

navode, pozivajući se na taj razlog ništavnosti, odnosi se zapravo na tač. 5. § 277. k[aznenog] p[ostupka], o čemu će biti niže govor.

Uostalom, razlozi ništavnosti tač. 3. i 4. § 277. k[aznenog] p[ostupka] ne mogu se primijeniti na korist optuženika kad je evidentno da eventualna povrijeda formalnosti nije mogla za optuženike štetonosno utjecati na sudsku riješidbu (§ 277, al. II k[aznenog] p[ostupka]).

Razlog ništavnosti tačke 5. § 277. k[aznenog] p[ostupka] također ne postoji.

Prvostepeni sud nalazi u djelovanju optuženih Ivana Dujmića, Ivana Pravdice, Rade Celera i Josipa Broza, da su oni razne knjige komunističkoga sadržaja, koje su pronađene u njihovom posjedu, davali jedan drugome na čitanje, a Ivan Dujmić da je pisao Radi Celeru pisma o širenju komunističke propagande.

To je sud zaključio uglavnom iz samog priznanja optuženika, iz izjave Rade Celera učinjene pred oružnicima, i iz sadržaja pisama optuženoga Ivana Dujmića, te još iz nekih okolnosti, koje su sporedne važnosti.

Sve je to u suglasju s uspjehom glavne rasprave i nema nikakova protivrječja o tom obziru.

Iako sve knjige o kojima je u toj parnici riječ ne bi bile zabranjene, sud je uzeo dokazano, da je sadržaj njihov takav, da im je svrha da treba nasilno promijeniti politički ili ekonomski poredak u državi, kako se to vidi iz razloga osude.

Ni u tom dijelu nema u osudi nikakovo protivrječje, jer je sadržaj spomenutih knjiga u stanovitim dijelovima doista onakav kakav ga prikazuje sud, koji iz toga zaključuje da su i optuženici, koji dopuštaju da simpatiziraju, odnosno da su pristalice komunističkih ideja, na spomenuti način činili za komunizam propagandu.

Prvostepeni sud je uzeo u pretres i njihovu obranu, napose Ivana Dujmića, da se je u konkretnom slučaju radilo o agitaciji zbog izbora, odnosno o zakonitom organizovanju radnika, ali s obzirom na sadržaj onoga pisma optuženog Ivana Dujmića upravljenoga Radi Celeru sud tu odbranu ne uvažava.

I u tom je pravcu izreka suda dovoljno i u skladu s uspjehom glavne rasprave obrazložena, a nije niti nepotpuna, ako ne citira neka svjedočanstva o besprekornom životu pojedinih optuženika, kad smatra one momente dostatne za utvrđivanje njihove krivice za ono za što smatra da moraju odgovarati.

Što prvostepeni sud u svojim razlozima kod citiranja rada komunističke propagande spominje osnivanje ćelija i trojka, to su općenite refleksije o djelovanju komunizma uopće, za što optuženike ne smatra krivima, pa se za to ne može reći da je izreka suda u protivnosti sama sobom.

Za ono, dakle, što prvostepeni sud uzima kao kažnjivo djelovanje optuženika, naveo je sud dovoljno razloga (§§ 264. k[aznenog] p[ostupka]) i u tom obziru nema niti jednog nedostatka u smislu tač. 5. § 277. k[aznenog] p[ostupka). U pogledu pako ocjene pojedinih dokazala, koju optuženici djelomice pobijaju, sud je odlučio po svom uvjerenju, koje se prema § 249. k[aznenog] p[ostupka] ništavom žalbom pobijati ne može.

Kad je s obzirom na izloženo stanje stvari prvostepeni sud uzeo dokazano da su optuženici uz spomenuti način vršili komunističku propagandu, pravilno je izrekao da se ovdje radi o jednom kažnjivom činu uopće, konkretno o zločinstvu u smislu tač. 1, čl. 1. Zak[ona] o zaštiti jav[ne] bezbjednosti i poretka u državi. Zato nije osnovana niti žalba po tač. 9, sl. a. niti po tač. 10. § 277. k[aznenog] p[ostupka]. Povrijede koje predviđaju razlozi ništavosti po tač. 9, sl. b, 1, c. § 277. k[aznenog] p[ostupka] a koje žalitelji ne obrazlažu, prema stanju postupka odnosno rasprave, ne postoje.

Valjalo je stoga ništovnu žalbu optuženih Ivana Dujmića, Ivana Pravdice, Rade Celera i Josipa Broza kao očito netemeljitu po § 282, al. IV, sl. b. k[aznenog] p[ostupka] odbaciti.

Ništovnu žalbu državnog odvjetnika, koju je prijavio, ali ju nije izveo, i to protiv onog dijela osude, kojim je optuženi Josip Broz riješen od optužbe zbog zločinstva po tač. 5, čl. 1. istog zakona, valjalo je po § 282, st. IV, sl. a. k[aznenog] p[ostupka] odbaciti, jer ju je već Sudbeni stol po st. II § 281. k[aznenog] p[ostupka] imao odbaciti.

Priziv ove četvorice optuženika zbog izreke o kazni uvažen je, s razloga što postoje mnogobrojne i vrlo važne okolnosti olakotne, naznačene od prvostepenog suda, pa im je primjenom § 292. k[aznenog] p[ostupka] kazan u trajanju ublažena i snižena i pri tom naređeno, po § 64. krim[inalističkog] zak[ona], da im se istražni zatvor ima uračunati i od dosuđene kazne i odbiti.

Dosljedno tomu morao se je priziv državnog odvjetnika zbog preblago odmjerene kazne po § 291. k[aznenog] p[ostupka] otputiti, jer se kazan ne pokazuje preblaga kako je gore navedeno.

Br. I 462—27.

Zaključak

Kr[aljevski] sudbeni stol u danas održavanoj izvanrednoj nejavnoj sjednici dostavljajući osuđenicima ovu visoku rješitbu zaključio je ne protegnuti na njih blagodat Previšnje Amnestije od 19/1. 1928. jer za to nema uvjeta.

Ujedno se pozivaju osuđeni Ivan Dujmić da najkasnije do 15/12. 1928. nastupi sniženu mu kaznu zatvora u trajanju od pet (5) mjeseci i

17 dana, jer je bio u istražnom zatvoru od 12/7 — 25/10. 1927, a Ivan Pravdica u trajanju od 2 (dva) mjeseca i 19 dana, Rade Celer u trajanju od tri (3) mjeseca i 23 dana, te Josip Broz u trajanju od 3 (tri) mjeseca i 24 dana, i to pod pretnjom prisilnog predvođenja.

Ujedno se pozivaju da uplate u ime takse na ovu osudu u roku od 30 dana pod pretnjom ovrhe, i to Ivan Dujmić iznosom od 100 din., Rade Celer i Josip Broz svaki 75 din., a Ivan Pravdica iznosom od 50 din. (pedeset). Obavjest: 1) Ivan Dujmić, u Bakru, 2) Ivan Pravdica, Kraljevica, 3) Rade Celer, u Kraljevici, 4) Josip Broz, Zagreb, uze Kr[aljevskog] sudbenog stola putem predsjedništva Kr[aljevskog] sudbenog stola Zagreb.

U Ogulinu, dne 10. studenoga 1928.

Kr[aljevski] sudbeni stol
Predsjednik
Bakarić

AH, Fond Stol sedmorice Zagreb, br. 20.

VUKIĆEVIĆEV REŽIM I OSUDA U OGULINU*

Poznato je da je policija u Bakru (Hrv[atsko] primorje) 10. i 11. jula prošle godine spriječila jedan težak ustanak; spriječila ga time da je izvršila pretrese i 11 omladinaca zatvorila, a onda ih okovane poslala sudu u Ogulin. Materijal je bio strašan, žandarmerija je kod njih pronašla, pa kao *corpus delicti* oduzela čak i nekoliko knjiga »Zabavne Biblioteke«! I doduše, sud u Ogulinu nije baš mogao sasvim da podijeli fantaziju bakarske policije, pa je sve okrivljene, osim Ivana *Dujmića*, pustio naskoro sasvim na slobodu ili da se iz slobode brane. A potom je protiv četvorice — Ivana *Dujmića*, iz Bakra, Ivana *Pravdice* i *Celera*, iz Kraljevice, i Josipa *Broza*, iz Zagreba, bila ipak od strane Kr[aljevskog] drž[avnog] odvjetništva podignuta optužnica — optužnica slavna, jer u njoj je stajalo i to mjesto: da se povodom ustanka u Beču opazila duž cijele talijanske granice velika živahnost komunista; iz čega je slijedilo da su i bakarski omladinci bili u vezi s tim ustankom u Beču — a taj je neočekivano i za samo bečko radništvo buknuo istom pet dana poslije! No usprkos tako divno obrazložene optužnice sud je svu trojicu optuženih osudio, a glavni razlog evo u čemu je:

Na raspravi se čitao akt Ministarstva unutrašnjih djela, u kojem stoji da ovo Ministarstvo vodi u evidenciji kao komunistu na Primorju jedino Ivana Dujmića. *A pošto se ni njemu ni ostalima ne može dokazati da su javno ili tajno vršili komunističku propagandu, za što inače predleži sumnja, to je Ministarstvo unutrašnjih djela molilo sud da ih najstrože kazni.*

Ministarstvo policije se dakle umiješalo u djelokrug suda, koji bi trebao biti nezavisan, *i otvoreno zatražilo* [od] sud[a] da optuženi budu kažnjeni na temelju same *sumnje*, kad već ne mogu biti na temelju nekih dokaza — eto, to se dogodilo ljeta Gospodnjega, 1927. u zemlji SHS; to je bila pravda i shvatanje pravde od strane tadašnje vlade Velje Vukićevića, nekažnjenog još roditelja dvadesetojunskog zločina, a inspiratora i današnje pravde popa Korošeca!

I što bi u drugim zemljama bilo nerazumljivo, kod nas može da bude razumljivo: sud u Ogulinu odbio je tako odlučno drski režimski

---

* Riječ je o potvrđivanju i snižavanju kazne Josipu Brozu i primorskim radnicima (vid. str. 24—25, 176—188). — *Red.*

prepad na njegovu nezavisnost da je optužene — premda dakako drugih dokaza za osudu nije bilo, *osudio*, i to: Ivana Dujmića na 1 godinu dana, Josipa Broza i Celera na 7 mjeseci, a Ivana Pravdicu, 18-godišnjeg mladića, na 6 mjeseci zatvora.

Protiv te osude osuđeni su uložili ništovnu žaobu, koja je ovih dana riješena, i to tako da su im kazne snižene: Ivanu Dujmiću na 9 mjeseci, Brozu i Celeru na 5 mjeseci, a Pravdici na 3 mjeseca zatvora, uračunavši pri tom i istražni zatvor. Kaznu imaju nastupiti 15. decembra o. g. — da se zadovolji pravda, kojoj je kumovalo bivše Ministarstvo policije Velje Vukićevića.

»Zaštita čovjeka«,
29. novembar 1928, br. 19.

PRVI MAJ U ZAGREBU*

Demonstracije radnika — kapitalistička reakcija i teror postali su nesnošljivi — proletarijat je osudio socijalpatriotizam i reformizam — radnici za jedinstveni front proletarijata

Kao i svake godine, tako je i ove pred Prvi maj režim pojačao reakciju do bjesnila, ali je ove godine to bjesnilo reakcije poprimilo strašnije forme nego ikada do sada. Buržoazija je bezobzirno napala svoga klasnog neprijatelja, radničku klasu, njezine borbene organizacije i njezinu borbenu štampu. Još prije Prvog maja počela je policija da hapsi radnike i naše sindikalne funkcionere apsolutno bez ikakovog uzroka. Strah buržoazije pred radničkim klasno-borbenim organizacijama doveo je buržoaziju do ludila. Svaki letak koji je bio štampan od Nezavisnih sindikata bio je već unapred zaplijenjen, pa makar taj letak značio i obični oglas ili poziv. Tako je policija, pored ostalih zaplijenjenih letaka, zabranila i letak kojim se radnici pozivaju na skupštinu i zabavu. Radnička klasno-borbena štampa u Zagrebu, »Organizovani radnik« i »Borba«, bili su bez ikakovog uzroka zaplijenjeni. Uvodni članci i jednog i drugog lista u cijelosti su zaplijenjeni, a isto tako i neki drugi članci; osim toga, bezbroj pojedinih pasusa. Interesantno je da su iste stvari koje su se u beogradskoj i ljubljanskoj štampi slobodno štampale, kod nas zaplijenjene. Bez sumnje je teror nad radničkom štampom kod nas u Zagrebu najgori. Policija je isto tako zabranila i skupštinu koju su sazvali Nezavisni sindikati.

Međutim, dok su tako kapitalistička reakcija i teror bjesnili nad našim organizacijama i nad našom štampom, dotle je buržoazija svojim lakejima i pomagačima, socijalpatriotima i reformistima išla naruku, pa je blagonaklono i pokroviteljski dopustila sve njihove »pripreme« za Prvi maj i ponijela se prema njima kao što se i dostoji gospodaru prema dobrim i poslušnim slugama. Dok su svi naši letaci bili zaplijenjeni i dok su svi oni koji su prodavali naše crvene značke bili zatvarani, dotle su socijalpatrioti uz pristanak policije slobodno štampali i lijepili svoje letake: Dok su stranice »Organizovanog radnika« i »Borbe« bile bijele od cenzure, dotle su reformistički listovi pod paradnim crve-

* Odnosi se na proslavu Prvog maja 1928, kada je Josip Broz bio uhapšen (vid. str. 195—196). — *Red.*

nim slovima ili okvirima nosili lijepe priče, radi kojih buržoaziju ne boli glava ili bogougodne pjesmice o Prvom maju. Jasno je na kojoj su strani radnici, na kojoj je strani klasni borbeni pokret radničke klase. Buržoazija zna bolje nego iko tko je njezin neprijatelj; ona najbolje zna koji je pravi radnički klasni pokret, protiv koga se ona mora boriti jer joj je opasan, i radi toga, razumije se, da će ona udariti na front koji je postavljen protiv nje i da će pomagati svoje agente i lakeje, koji trebaju da vrše svoju agentsku službu u protivnom taboru.

* *
*

Na Prvog maja je masa radnika napustila posao i izašla na ulicu. Već ujutro se oko Olimp-kina, gdje su Nezavisni sindikati sazvali skupštinu, sakupljao veliki broj radnika. Oko 10 sati, kada je trebala skupština da počne, dio Ilice od Radničkog doma do Olimp-kina bio je pun radnika. Međutim, skupštinu je policija zabranila i u Olimp-kinu i obližnjim kućnim hodnicima bili su postavljeni jaki odredi policije, a po ulicama, naročito oko našeg Radničkog doma, bila je masa policijskih agenata.

Proletarijat, koji ne može ni preko svojih skupština — jer im se svaka zabranjuje — niti preko svoje štampe — jer im se plijeni — da postavi svoje zahtjeve i da protestira protiv svih forma kapitalističkog porobljavanja, napustio je fabrike i radionice, da bar jednom u godini, na dan akcija internacionalnog proletarijata, digne svoj glas protesta i istakne svoje zahtjeve. Ali vladajuća klasa, koja je kod nas već davno bacila radničku klasu van zakona, ne obazire se ni na najelementarnije potrebe gladnog radnog naroda.

Za 10 sati su u Apolo-kinu zakazali socijalpatrioti skupštinu, koja, razumije se, nije bila zabranjena. Oko 10 1/2 sati dvorana Apolo-kina bila je puna radnika. Kada je skupštinu otvorio Korošec i počeo da govori priče koje ništa ne znače, kako treba dostojno proslaviti Prvi maj, radnici, kojima nije stalo do praznog naklapanja i blebetanja, nego do prave klasne borbe, do jedinstvene i snažne falange proletarijata, koja treba Prvog maja snažno da digne svoj glas, počeli su da kliču jedinstvenoj proslavi Prvog maja i jedinstvenom frontu radničke klase. Kad je predsjedatelj na brzu ruku završio sa govorom i dao riječ g. Berberoviću, radnici su počeli ogorčeno da protestiraju protiv socijalpatriotizma i reformizma. Vikalo se je: »Dolje sluge i lakeji buržoazije! Dolje saveznici kapitala!« Radnici su počeli da protestiraju protiv sramne uloge socijalpatriotskih i reformističkih vođa, da razbijaju jedinstvene redove borbene radničke klase i da pomažu kapitalu u njegovom spašavanju i u održavanju bezobzirne eksploatacije i reakcije nad proletarijatom. Ogorčenje radnika bilo je jedinstveno. Gospoda socijalpatrioti su valjda mislili da se proslava internacionalnog proletarijata mnogo ne razlikuje od paradnih zabava vatrogasnih društava i da radnička skupština znači

nekoliko reformističkih birokrata i lakeja, koji pričaju bogougodne stvari i zatim odu kući da ručaju i čitaju novine. Ali radničke skupštine kao i radnički pokret ne postoje za paradu, u kojoj nekoliko »vođa« mogu da rade šta hoće, nego su one stvarna potreba radničke klase, izraz raspoloženja radnih masa i dio velike borbe proletarijata. Kada se sazivaju radničke skupštine, treba imati na umu da će te skupštine voditi same radne mase. Gospoda socijalpatrioti, sazivači skupštine, nestali su iz sale, jer je proletarijat držao skupštinu, iza mnogih demonstrativnih i manifestacionih uzvika, radnici su jednoglasno zapjevali »Internacionalu«. Kroz to vrijeme je doveden na skupštinu drug Horvatin i uz ogromno oduševljenje radnika postavljen na uzvišeno mjesto da govori.

Klasno borbeni radnici su skupštinu, sazvanu od slugana buržoazije, pretvorili u svoju skupštinu.

Policija, kad je vidjela da je proletarijat jednodušno istupio protiv njihovih štićenika i da je počeo da drži svoju skupštinu, divljački je jurnula s puškama u salu i počela rastjeravati radnike. Radnici, potjerani na ulicu, klicali su: nepomirljivoj klasnoj borbi, borbenom radničkom pokretu, protiv socijalpatriotizma i reformizma, protiv bijelog terora i reakcije, protiv besposlice itd. Kad su radnici izašli na ulicu, u to je vrijeme prolazio autobus (tramvaji nisu saobraćali, pa su ih zamjenjivali autobusi), koga su radnici, ogorčeni što šoferi autobusa nisu obustavili rad na Prvog maja, htjeli da zaustave, a kad im to nije uspjelo, razbili su stakla na autobusu. Masa je pošla uz klicanje prema Jelačićevom trgu. Tek što je došla do »Korzo« kavane, odredi policije su divljački najurili na radnike i krvnički počeli kundacima i sabljama udarati po golorukim radnicima. Demonstranti ogorčeni postupkom policije, terorom koji se iz dana u dan vrši nad njima, zatim izazvani tim što su trgovci držali otvorene radnje, razbili su nekoliko izloga. U isto doba je jedna grupa demonstranata, koju je policija odvojila od ostalih, otišla do Pejačevićevog trga i tamo razbila izlog radnje »Meinl«.

Policija je već od ranog jutra stalno hapsila naše drugove i drugarice. Mnoge drugarice samo zato što su prodavale crvene karanfile sa trakama Nezavisnih sindikata bile su uhapšene. Kad je došlo do demonstracija, policija je sreda hapsila radnike. Još prije Prvog maja uhapsila je sekretara MRSV-a druga Šokičića, a ujutro na Prvog maja sekretara Saveza metalaca druga Broza. Oko podne je policija bez ikakvog razloga uhapsila na ulici i druga Horvatina. Tako je preko dana uhapšeno ovih 18 drugova i drugarica, koji većinom još i sada leže u zatvoru: Bahun Janko, Bećvardi Mihajlo, Broz Josip, Dahić Josip, Ferder Slavko, Gostović Marija, Gudić Marko, Horvatin Kamilo, Kovačević Boško, Kučko Alojz, Kučko Edo, Ličina Franjo, Popović Josip, Škender Anđela, Turšić Stjepan i Uroić Evica, sa svojom 10-godišnjom kćerkom Dragicom, i jedna studentica.

Radništvo koje je demonstriralo najviše je isticalo ove parole: protiv socijalpatriotizma i reformizma, za jedinstven front proletarijata, za klasnu borbu, protiv kapitalizma i eksploatacije, protiv bijelog terora i reakcije i protiv besposlice.

Prvi maj je pokazao da su radne mase na pravom putu klasne borbe, da su radnici, kako organizovani u borbenim sindikatima, tako i neorganizovani, pritisnuti reakcijom i najtežom eksploatacijom, svijesni potrebe jedinstvenog i snažnog fronta cjelokupnog proletarijata, da su redovi borbenog proletarijata sve čvršći, gušći i odlučniji. Pokazalo se je da kod nas socijalpatrioti ne znače ništa i da radne mase javno osuđuju lakejstvo i savezništvo njihovo sa buržoazijom.

* *
*

Poslije podne su Nezavisni sindikati priredili u bašči restauracije »Kolo« prvomajsku zabavu, koja je trajala sve do 12 sati noći. Na zabavi su sudjelovali: radn[ički] tamburaški zbor »Plamen«, muzika željezničara, pjevački zbor »Budućnost« i gombalačka sekcija »Amatera«. Zabava je bila vrlo dobro posjećena.

»Organizovani radnik«, Zagreb
3. maj 1928, br. 18.

[POLICIJSKI KARTON JOSIPA BROZA OTVOREN U ZAGREBAČKOJ POLICIJI]

Zagreb, 4. maj 1928.

Obiteljsko ime: Broz

Krsno ime: Josip

Nadimak:

Generalia | oca: Franjo Broz

Generalia | matere: Marija

Zvanje, zanat i t. d.:

Sadanje zanimanje:

Rodno mjesto: Kumrovec

Zavičajna općina:

Godina rodjenja: 1892. 11. III

Vjeroispovijest:

Stališ:

Djeca:

Zadnje obitavalište: Petrova ulica 62

Služio u vojništvu kod:

Osobni opis:

Visina u ctm:

Stas:

Kosa:

Brk:

Obrve:

Oblik lica

Boja lica:

Oči:

Čelo:

Nos:

Usta:

Zubi:

Podbradak:

Ruke:

Osobiti znakovi i tjelesne mane

Osobita svojstva:

Odan piću

Seksualna sklonost.

Hereditarna bolest.

Kriminalitet ascedenata.

Isprave o zavičajnosti:

Typus:

Fotografija: snimljena dne 4. 5. 1928 br.

Izmjere tijela:

	Ctm		Ctm
glava		prsa	

Sposobnosti:

Govori jezike:

Čita, piše:

Spretnost i umjeća:

Praktike:

Mijenjanje obličja:

Nadjevanje krivih imena:

Zločinački jezik:

Rukopis:

Daktiloskopiran: 4. V. 1928

Opaska:

D. O. B.

Dan, godina, broj	Uhićen	Sudjenje
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]

[IZVJEŠTAJ RAVNATELJA ZAGREBAČKOG KRALJEVSKOG REDARSTVENOG RAVNATELJSTVA DR VRAGOVIĆA KRALJEVSKOM DRŽAVNOM ODVJETNIŠTVU U ZAGREBU O POKUŠAJIMA KOMUNISTA DA OMETU PRVOMAJSKU SKUPŠTINU SOCIJALISTA I HAPŠENJU JOSIPA BROZA SA GRUPOM PARTIJSKIH I SINDIKALNIH AKTIVISTA]

Zagreb, 14. maj 1928.

Dne 1. maja t. g. trebala se je u prostorijama ovdašnjega Apolo-kina, u Ilici, održati uobičajena prvomajska skupština mjesne organizacije Socijalističke partije Jugoslavije, koja je bila po zakonu propisno najavljena i po ovome redarstvu dozvoljena.

Rečena skupština, koju je otvorio Ivan Korošec, počela je oko 10 sati 30 časaka, pred circa 1000 skupštinara.

Poslije Ivana Korošeca, stan Ilica, kbr. 138, kod Smole, uzeo je riječ Gojko Berberović, stan Peščenica VI, kbr. 46 c, koji je apelirao na prisutne da se drže mirno i dostojanstveno, jer da se radi o manifestaciji Prvoga maja.

Skupština tekla je u potpunom redu i miru sve do onoga časa kada je nadošao poznati vođa komunista Kamilo Horvatin, koji se je popeo na stolac u jednoj loži i iz svega glasa vikao protiv socijalno-demokratske stranke: »Dolje socijalpatrioti! Živilo jedinstvo radničke klase! Živio Prvi maj! itd.« davajući tim svojim poklicima znak svojim političkim istomišljenicima za sveopći napadaj, koji je odmah i usljedio od strane komunista, koji su bili doduše raštrkani po cijeloj dvorani, ali od kojih se je glavna skupina nalazila u blizini izlaznih vratiju.

Naročito ova se je skupina isticala svojim provokatorskim klicanjem protiv socijal-demokratske stranke vičući: »Dolje sluge kapitalista! dolje socijalpatrioti! dolje pomagači buržoazije« itd.

Kada je odmah zatim ova izazivačka skupina počela pjevati neku radničku pjesmu, u namjeri da omete rečenu skupštinu, nastalo je u skupštinskoj dvorani najprije komešanje a kasnije i tučnjava, pa je na skupštinu određeni redarstveni izaslanik, videći da se ista neće moći mirno održati, te da spriječi sveopću tučnjavu, bio primoran da u sporazumu sa sazivačima istu raspusti.

A jer se izazivačka skupina ljudi ni nakon toga nije htjela odstraniti iz dvorane, ista je ispražnjena po odjelu redarstvene straže.

Prigodom odstranjivanja izgrednika uhićen je po tamo službujućem redarstvenom detektivu Jakobu Veljači Josip Broz, mehaničar, koji je također kličući protiv socijalno-demokratske stranke ometao skupštinu. Prigodom odstranjivanja iz skupštinske dvorane glasno je pozivao uhićeni Josip Broz svoje drugove da ga otmu spomenutom redar[stvenom] detektivu, vičući nekoliko puta: »Drugovi, ne dajte me«.

Pošto je bila dvorana po odjelu redarstvene straže ispražnjena, odmah je uhićen Kamilo Horvatin, kao organizator i začetnik ometanja javne skupštine, koja je držana pod nadzorom državne vlasti.

Štaviše, Kamilo Horvatin je svojim protuzakonitim činom na spomenutoj skupštini dao podstreka ostalim komunističkim omladincima da svoje nedopušteno i kažnjivo djelovanje i nakon raspuštene skupštine prenesu na ulicu.

Primjećuje se da su Kamila Horvatina redarstveni organi prije ove skupštine slijedili, pa su vidjeli da se je on u Ilici sastajao sa više komunističkih omladinaca, s kojima se je nešta potajno dogovarao i da je nakon toga pošao na skupštinu socijaldemokratske stranke.

Pošto je Kamilu Horvatinu i njegovim drugovima uspjelo da onemoguće održanje skupštine socijalno-demokratske stranke, pošla je jedna skupina komunista demonstrirajući Ilicom prema Pejačevićevom trgu, gdje je na trgovini Julija Meinla, na uglu istoga trga i Ilice, razbila 2 staklena izloga, u vrednosti od 6640 din.

Druga skupina komunista, koja je krenula Ilicom prema Jelačićevom trgu, također demonstrirajući, kličući Sovjetskoj Rusiji, nepomirljivoj klasnoj borbi itd., razbila je stakleni izlog na trgovini Hermana Hrastila u Ilici kbr. 15, nanesavši mu štetu od 1820 din., nadalje jedan stakleni izlog na trgovini F. J. Roset u Ilici kbroj 11, nanevši štete od 4070 din., jedan stakleni izlog na trgovini Mavre Friedmana u Ilici kbr. 21, nanesavši mu štete od 4000 din., te konačno jedan stakleni izlog na bazaru König u Ilici kbr. 20, nanesavši štete u iznosu od 1850 din.

Počinitelja štete na izlogu trgovine Julija Meinla na Pejačevićevom trgu nije se doduše moglo ustanoviti, ali je po tamo službujućem redar[stvenom] pokusnom stražaru Stjepanu Premužić uhićen Boško Kovačević, pekarski pomoćnik, u času kad je na Pejačevićevom trgu pred trgovinom Meinl htio podići sa zemlje kamen u namjeri da ga baci u izlog.

Od demonstranata, koji su razbijali izloge Ilicom, od Apolo-kina do Jelačićevog trga, uhićen je Mihajlo Bečvardi, krojački pomoćnik, po redarstvenom stražaru Janku Kušeku, koji je iskazao da je vidio kada je uhićeni sa nekim kratkim predmetom razbio izlog na trgovini Mavra Friedmana u Ilici kbr. 21, te na bazaru König u Ilici kbr. 20. Pošto je Bečvardi razbio ova dva izloga — da je pobjegao u Bregovitu ulicu, i tamo da se je sakrio u jednoj kućnoj veži, gdje ga je spomenuti redarstveni stražar pronašao i uhitio.

Kada je redarstveni stražar Janko Kušek uhićenog Mihajla Bečvardija vodio Bregovitom ulicom u Ilicu, da ga tamo predvede pred službujućeg redarstvenog nadzornika, skupilo se je na uglu Bregovite ulice i Ilice jedna skupina komunista, koja je prama redar[stvenom] stražaru Kušeku i redar[stvenom] stražaru Mati Sinovčiću vikala razne pogrdne riječi psujući im da im vrag j. . . mater i pozivajući demonstran-

te da uhićenog Bečvardija otmu spomenutim redar[stvenim] stražarima. Da bi spriječili izvođenje ove namjere i da bi se obranili od demonstrirajućih komunista, koji su na rečenom uglu zauzeli prijeteći stav, bio je prisiljen redar[stveni] stražar Janko Kušek da uperenom puškom pozove demonstrante da se od njega odstrane.

Tom zgodom zbog gornjih čina uapšen je po redar[stvenom] stražaru Mati Sinovčiću Slavko Ferder, tipograf.

Ovaj slučaj gledao je sa svojega prozora Dragutin Egenspanger, privatnik, stan Ilica, kbr. 15, II kat, koji je suočen sa uhićenim Bečvardijem prepoznao u njemu onoga čovjeka koji je nekim kratkim predmetom, valjda komadom željeza, dva-tri puta udario i razbio stakleni izlog bazara König i nakon toga pobjegao u Bregovitu ulicu. Nekoliko časaka poslije toga da je vidio da su Bečvardija vodila dva stražara. Tom zgodom da je Bečvardi na uglu Bregovite ulice i Ilice pozivao svoje drugove da ga oslobode iz redarevih ruku. Povodom toga da su demonstranti na uglu Ilice i Bregovite ulice zauzeli protiv stražara prijeteći stav, glasno psujući na redare i zahtijevajući da uhićenog Bečvardija puste. Preslušani je nadalje izkazao da su demonstranti obojicu redara opkolili pa da su isti da se odbrane bili prisiljeni uperenom puškom pozvati demonstrante na razlaz. Preslušani je također vidio kada je po imenovanim stražarima tom zgodom uhićen Slavko Ferder. Slavko Ferder da je također vikao protiv ove dvojice redara, ali što je vikao da u onoj gunguli i halabuci nije čuo.

Preslušan uhićeni Josip Broz, r[ođen] god[ine] 1892. u Kumrovcu, općina Sela Zagorska, zavičajan isto, rmkt., mehaničar, stan Petrova ulica, kbr. 62, priznao je da je dne 1. maja t. g. došao na skupštinu socijalista da čuje govornike. Priznao je da je poviknuo: »Živili Nezavisni sindikati!«, na što da mu je pristupio jedan čovjek koji da ga je izgurao napolje i predao jednom redarstvenom stražaru. Preslušani uhićeni Broz odlučno je poricao da bi bio vikao: »Drugovi, ne dajte me.« Nadalje se je branio da navodno nije znao da je onaj čovjek koji ga je gurao iz dvorane napolje bio redarstveni detektiv.

Redar[stveni] detektiv Jakob Veljača, suočen sa uhićenim Brozom, izkazao je da je istoga uhitio zbog toga što je sa još nekojim svojim drugovima ometao skupštinu vičući: »Dolje policija, dolje sluge vlastodržaca«. Kada je Broza proglasio uapšenim i vodio ga napolje iz dvorane, da je isti nekoliko puta poviknuo: »Drugovi, ne dajte me.«

Preslušan uhićeni Kamilo Horvatin, r[ođen] god[ine] 1896. u Varaždinu, zavičajan isto, rmkt., novinar, stan Maksimirska cesta, kbr. 12, priznao je da je na skupštini socijal-demokrata, popevši se na stolicu, vikao: »Dolje socijalpatrioti! Živilo jedinstvo radničke klase! Živio Prvi maj!« u toj namjeri da javno i glasno izrazi svoje nezadovoljstvo proti politike koju vodi socijalno-demokratska stranka.

Uhićeni Horvatin odlučno je poricao da bi bio imao namjeru omesti skupštinu socijalno-demokratske stranke, a isto je tako poricao

da bi bio organizirao ovo ometanje. Priznao je da se je u Ilici sastao sa nekim svojim znancima, s kojima da je onako usput progovorio nekoliko riječi, ali je poricao da bi bilo koga poticao da razbija staklene izloge u Ilici.

Preslušan uhićeni Boško Kovačević, r[ođen] god[ine] 1903. u Jaružani Laminci, općina i srez Bos[anska] Gradiška, zavičajan isto, pravoslavne vjere, pekarski pomoćnik, stan Trešnjevka II b.b., poricao je prijavne navode redar[stvenog] pokusnog stražara Stjepana Premužića. Priznao je da je u vrijeme kada su na Pejačevićevom trgu neki radnici demonstrirali bio na Pejačevićevom trgu, ali onuda da je tek prolazio, jer je imao namjeru da ide u stan Petra Šaužića, na Prilazu, kbr. 54. Preslušani odlučno je poricao, da se je sagnuo u namjeri da digne kamen.

Redarstveni pokusni stražar Stjepan Premužić, suočen sa uhićenim Boškom Kovačevićem, izkazao je da je vidio kada se je uhićeni sagnuo i htio sa zemlje podići kamen da ga baci u izlog trgovine Meinl. Mjesto gdje ga je preslušani zatekao na činu da je bilo oko 5 m. udaljeno od izloga trgovine Meinl. Uhićeni da nije dospio da kamen podigne sa zemlje, jer je u taj čas nadošao odjel redarstvene straže, koji je demonstrante rastjerao.

Preslušan uhićeni Mihajlo Bečvardi, r[ođen] god. 1909. u Bezdanu, srez Sombor, zavičajan isto, rmkt., krojački pomoćnik, stan Petrinjska ulica, kbr. 29, priznao je da je dne 1. maja t. g. bio na skupštini socijal-demokratske stranke, ali je poricao prijavne navode redar[stvenog] stražara Janka Kušeka da bi bio nakon skupštine razbijao staklene izloge, na trgovinama Mavra Friedmana i bazara König.

Redarstveni stražar Janko Kušek, suočen sa uhićenim Mihajlom Bečvardijem, izkazao je da je odmah nakon toga što je skupština u Apolo-kinu bila raspuštena, potrčao za komunistima u Ilicu, jer je predmjevao da će isti tamo demonstrirati. Čim je iz kućne veže, gdje se nalazi Apolo-kino, izašao u Ilicu da je čuo iz pravca gdje se nalazi trgovina Wrastil udarac u stakleni izlog, koji se je razbio, pa da je zbog toga obratio više pažnje pa da je vidio kada je uhićeni Bečvardi sa jednim kratkim predmetom razbio stakleni izlog trgovine Friedman u Ilici kbr. 21. Redarstveni stražar Kušek izkazao je da uhićenoga Bečvardija nije pustio s vida sve do Bregovite ulice, gdje je vidio da je Bečvardi i tamo na bazaru König sa istim kratkim predmetom također razbio jedno staklo i nakon toga pobjegao u Bregovitu ulicu, gdje se je sakrio u jednoj veži. Redar[stveni] stražar Kušek da je odmah pohitao za njim i da ga je u veži pronašao i uapsio.

Preslušan redar[stveni] stražar Mato Sinovčić izkazao je da je redar[stvenom] stražaru Janku Kušeku priskočio u pomoć, kada je ovaj vodio uhićenoga Bečvardija, jer da su neki nepoznati mu komunisti grupirali na uglu Bregovite ulice i Ilice, i tamo zauzeli prijeteći stav, da je postojala pogibelj da će uhićenog Bečvardija oteti. Na ovom uglu

je preslušani bio prisiljen da sa uperenom puškom rastjera demonstrante. Tom je zgodom uhitio Slavka Ferdera, koji je bio u prvim redovima demonstranata, te koji je njemu i redar[stvenom] stražaru Kušeku psovao mater, i pozivao demonstrante da se silom opru i da oslobode uhićenog Bečvardija.

Preslušan Dragutin Egenspanger, privatnik, stan Ilica, kbr. 15, koji je, suočen sa uhićenim Bečvardijem, izkazao da u Bečvardiju prepoznaje onoga čovjeka koji je sa jednim kratkim predmetom nekoliko puta udario u izlog bazara König i istoga razbio, te nakon toga pobjegao u Bregovitu ulicu. Preslušani je iskazao da je ovaj slučaj gledao sa prozora svojega stana, te da je također vidio kada su napred spomenuti stražari iz Bregovite ulice doveli uhićenog Bečvardija. Preslušani je također vidio da se jedna skupina komunista grupirala na uglu Ilice i Bregovite ulice, koja je protiv imenovanih redarstvenih stražara vikala i psovala, te je zauzela prijeteći stav, da je jedan od ovih redara bio primoran da uperenom puškom prisili demonstrante da se od njega odstrane. Preslušani da je također čuo da je uhićeni Bečvardi glasno pozivao svoje drugove da ga otmu iz redarevih ruku. Isto je tako vidio da je tom zgodom uapšen i jedan mladić, koji je stajao na uglu kod plinske svjetiljke i nešto vikao protiv uredujućih stražara. Što je vikao da u onoj halabuci nije čuo.

Preslušan uhićeni Slavko Ferder, r[ođen] god[ine] 1896. u Zagrebu, zavičajan isto, rmkt., tipograf, bez posla, stan Ilica, kbr. 63, priznao je da se je dne 1. maja šetao Ilicom, ali je poricao da je učestvovao u demonstracijama. Isto je tako odlučno poricao prijavne navode redar[stvenog] stražara Matije Sinovčića. Preslušani se je branio da su nekoji drugi njemu nepoznati radnici, koji su bili oko njega, psovali stražare.

Josip Broz bio je dne 14. 7. 1927. pod brojem 8370 Prs. uhićen radi posjedovanja komunističkih knjiga i predan kotarskomu sudu u Bakar gdje je postupak u tečaju. Po članu 1. Zakona o zaštiti države suđen je po Sudbenom stolu u Ogulinu na 1 godinu tamnice.*

Kamilo Horvatin bio je suđen ovdašnjom presudom od 20. 5. 1922. broj 5059 Prs. na izgon iz Zagreba u trajanju od 3 godine, koji mu je minuo. Radi prekršaja § 324 k[aznenog] z[akona] suđen je sa 2 i 1 dan zatvora, a radi zločina dioničtva umorstva sa 2 godine teške tamnice. Kod suda je u tečaju postupak radi prevare i širenja komunizma.

Boško Kovačević bio je suđen radi izgreda sa 1 dan zatvora, i radi komunizma sa 3 dana zatvora.

Protiv Mihajla Bečvardija u ovouredskoj kaznenoj evidenciji ništa ne predleži.

---

* Broz je osuđen na 7 mjeseci zatvora. — *Red.*

Protiv Slavka Ferdera u ovouredskoj kaznenoj evidenciji također ništa ne predleži.

Svi uhićeni su ovdašnjom presudom od 2. maja t. g. broj gornji radi izgreda suđeni sa 14 dana zatvora, te osim toga Mihajlo Bečvardi presuđen je na izgon iz Zagreba u trajanju od 5 godina, te Boško Kovačević također na izgon iz Zagreba u trajanju od 5 godina.

To se saopćuje radi dalnjeg postupka time da se uhićeni Josip Broz, Kamilo Horvatin, Boško Kovačević, Mihajlo Bečvardi i Slavko Ferder prepraćuju u uze Sudbenog stola.

Ravnatelj redarstva:
u z.
Dr Vragović

Zagreb, 15. maja 1928

Kr[aljevsko] redarstveno ravnateljstvo u Zagrebu.

Broj 5028 Prs. 1928

AIHRPH, grupa XIX, dosije Josipa Broza Tita.

DRUG HORVATIN I OSTALI DRUGOVI PUŠTENI*

Kako smo već javili povodom prvomajskih demonstracija na socijalističkoj skupštini u Apolo-kinu i u Ilici, uhapšeni su mnogi drugovi, a u zatvoru su pridržani naš urednik K. Horvatin i drugovi Broz, Kovačević, Dahić, Popović i Bečvardi. Svi oni osudeni su po 14 dana zatvora jer se zagrebačka policija jako razljutila zbog toga što su tako jadno prošli njeni miljenici socijalpatrioti. Osim toga policija je drugove Horvatina, Broza, Kovačevića i Bečvardija predala Sudbenom stolu sa prijavom da su učestvovali u demonstracijama u Ilici, odnosno kod razbijanja nekih izloga. Kao bezbroj puta, tako ni ovaj put nije izostala blamaža za policiju. Nakon preslušanja sud je 19. o. mj. pustio sve drugove na slobodu osim Bečvardija, glede kojeg se još provodi istraga.

»Borba«, 23. maj 1928, br. 25.

* Vid. str. 195—202. — *Red.*

[BILJEŠKA RAVNATELJA ZAGREBAČKOG KRALJEVSKOG REDARSTVENOG RAVNATELJSTVA DR VRAGOVIĆA O RASTURANJU LETKA »DRUGOVI RADNICI, DRUGARICE RADNICE«]

Zagreb, 10. jul 1928.

U noći od 22. na 23. juna o. g. izašao je letak pod naslovom »Drugovi radnici, drugarice radnice« izdan po Pokrajinskom radničkom sindikalnom odboru, a potpisan po Josipu Brozu, radniku, Ilica 49, koji za letak odgovara, a štampan u tiskari Merkantile Ilica 35, u kojem se pozivaju radnici na generalni štrajk.* Od tih pronađenih letaka prilažu se par primjeraka.

I Ivan Krndelj, oblasni sekretar Nezavisnih sindikata, te Ladislav Kordič, funkcioner, kao i ostali funkcioneri sindikata koji su bili preslušani izjavili su da im o tim letacima nije ništa poznato, a za letak Josipa Broza izjavili su da Pokrajinski odbor nije donio nikakvo rješenje o letku, odnosno o generalnom štrajku.

Ravnatelj redarstva:
u z.
Dr Vragović

AIHRPH, zaostavština B. Resimića, sign. 114.

*Vid. str. 118—119. — *Red.*

[IZVJEŠTAJ RAVNATELJA ZAGREBAČKOG KRALJEVSKOG REDARSTVENOG RAVNATELJSTVA DR VRAGOVIĆA KRALJEVSKOM DRŽAVNOM ODVJETNIŠTVU U ZAGREBU O HAPŠENJU I BJEKSTVU JOSIPA BROZA 27. JULA 1928. I MATERIJALIMA ZAPLIJENJENIM PRILIKOM KUĆNOG PRETRESA]

Zagreb, 12. avgust 1928.

... Kod Josipa Broza bila je obavljena kućna premetačina u njegovom stanu Petrova ul. 62, dana 27. jula o. g., te je tom zgodom bilo pronađeno slijedeće: 1 knjiga A. Bogdanova, *Početnica političke ekonomije*, svezak 1, preveo Vladimir Ćopić, izdana 1926. u Zagrebu po štampariji »Gaj« kao 3. sveska Marksističke biblioteke, knjiga E. Preobraženski, *Moral i klasne norme*, preveo Milan Durman, izdanje biblioteke »Progres«, Zagreb 1926. godine. Na istoj stoji tintom napisano na prvoj stranici »Vlasnik: Ante Heder, drvodjelac, Zagreb«, knjiga *Treći kongres radničkih komora*, održan 24. i 25. novembra 1926. u Beogradu, izdanje Centralnog sekretarijata Radničkih komora u Beogradu 1927, knjiga *Wiens Kirchen und Kapellen* od Alfreda Schnericha izdano 1921. U toj knjizi nalaze se 3 komadića istoga papira na kakvom je pisan onaj letak izdan po komunistima u junu o. g. nakon ubijstva Pavla Radića, brošura Trepčanina *Pesme borbi*, sveska II, izdano u Jagodini 1923. Na prvoj strani napisano tintom »Svome dobrom drugu u borbi Bran[islavu] Resimiću — pisac«, brošura Džek Londona *Veliki demon*, proglas »Izvršnog komiteta Komunističke Internacionale« štampan latinicom, a izdan u Moskvi 13. aprila 1928, više letaka pod naslovom *Drugovi! privatni namještenici!* potpisan po nezadovoljnim članovima, a za letak odgovara Andrija Hebrang, Novi put II. kbr. 34, i primjerak »Borbe« od 4. 2. 28. broj 6 A, drugo izdanje. Tom zgodom bio je Broz sproveden ovamo na redarstvo, a kako je isti bio tajnik Saveza metalaca, to je bio tamo odveden. Kada su došli ovoredarstveni organi u prostorije Saveza metalaca, Ilica 49, Broz je pošao u nužnik, međutim je on kroz prozor skočio. To su javili također i neki drugi ljudi, da su vidjeli kako se na krovu jedne natkrivene šupe u istom dvorištu nalazi jedan čovjek, a to je bio on, koji se je kroz prozor nužnika spustio na krov te šupe. Zapisnik o pretresu nije htio potpisati. Kada je bio upitan gdje se nalazi

potraživani komunista Mato Gacić, izjavio je da ovaj nije kod njega, da kod njega ne stanuje, premda je više nego sigurno da ga on sakriva. Kod njega stanuje žena Gacića Katica, koja te noći nije tamo spavala...*

Ravnatelj redarstva:
u z.
Dr Vragović

ACKSKJ, Zbirka Sudbeni stol u Zagrebu, proces Josipu Brozu Titu.

* Ostali dijelovi izvještaja su ispušteni pošto se odnose na hapšenje Josipa Broza od 4. avgusta 1928. — *Red.*

NAPOMENE

1 Rezultati dosadašnjih istraživanja pokazuju da je *Proslava Prvog maja u Da . . .*, prvi sačuvani tekst Josipa Broza, koji je nastao početkom maja 1926. Nije utvrđeno da li je to izvještaj, pripremljen za pokrajinsko sindikalno rukovodstvo u Zagrebu, ili članak pisan za neki radnički list. Godine 1926. Broz je živio i radio u Kraljevici, gdje je kao partijski i sindikalni aktivist bio i jedan od glavnih organizatora majske manifestacije. Stoga se može zakjučiti da je u ovom napisu riječ o prvomajskoj proslavi u Kraljevici. Na to upućuje i kraća bilješka, sličnog sadržaja, štampana u zagrebačkom »Organizovanom radniku« *(Proslava 1. maja u Kraljevici*, 13. maj 1926, broj 20) koja navodi na zaključak da je njegova redakcija dobila Brozov tekst, preradila ga i u skraćenom vidu objavila. Rukopis pomenutog teksta zaplijenila je zagrebačka policija, 14. jula 1927, prilikom hapšenja Josipa Broza i on nije sačuvan. Pronađen je policijski prepis (kucan na mašini, na tankoj hartiji), na kojem je na kraju, ispod teksta, dopisano: »Za točnost prepisa jamči Tiljak. U Zagrebu, dne 14. jula 1927«, što je ovjereno i policijskim pečatom. S obzirom na ovu činjenicu, može se pretpostaviti da ni zaplijenjeni rukopis nije imao pun naslov zato što ga autor nije unio zbog konspiracije ili se, eventualno, prilikom prepisivanja nije mogao pročitati.

2 *O Prvom maju*, kao međunarodnom prazniku rada, borbenom danu solidarnosti proletarijata i radnih ljudi cijelog svijeta, koji bi se obilježavao masovnim demonstracijama, štrajkovima i uopšte isticanjem radničkih zahtjeva, donio je odluku Prvi kongres Druge internacionale (1889) u znak sjećanja na majske događaje koji su se odigrali 1886. u Čikagu. Tada su vođe čikaških radnika istakli zahtjeve simbolizirane u tri osmice (8 sati rada, 8 sati odmora i 8 sati kulturnog uzdizanja), na što su vlasti odgovorile krvavim represalijama. Već prve manifestacije, održane 1890. širom svijeta, dale su Prvom maju daleko dublji i širi značaj od borbe za osmočasovni radni dan: one su dobile vid klasne borbe. Te godine proslavu Prvog maja su organizovali radnici u Sloveniji (Ljubljana, Zagorje) i Hrvatskoj (Zagrebu i dr.). U Beogradu prvomajska proslava je prvi put izvedena 1893, u Bosni 1906, a u Makedoniji 1909. Amsterdamski kongres Druge internacionale (1904) zaključio je da se pozovu sve proleterske organizacije svih zemalja da svake godine na dan Prvog maja demonstriraju za zakonsko uvođenje osmočasovnog radnog dana, za klasne zahtjeve proletarijata i za svjetski mir.

3 Priređivači nisu utvrdili kako se zvala dvorana koja se pominje pod slovom *B*, kao ni ime lica koje se navodi pod inicijalima *Z. R.* Međutim, ukoliko je kod ovih inicijala slovo *Z* pogrešno prepisano umjesto *C*, onda se oni odnose na Celer Radeta, aktivistu iz Kraljevice.

4 Vjerovatno je riječ o Radničkom kulturno-prosvjetnom i sportskom društvu »Sloga« iz Hreljina, osnovanom početkom dvadesetih godina 20. vijeka.

5 Nije se uspjelo ustanoviti ime aktivistkinje čiji su inicijali *M. G.*

6 Na osnovu izvjesnih indicija moglo bi se zaključiti da je u pitanju tamburaški zbor »Proleter« iz Bakra.

7 Ovo je prvi objavljeni članak Josipa Broza. Napisao ga je neposredno pred štrajk radnika u kraljevičkom brodogradilištu, nastojeći da javnost upozna sa špe-

kulantskim radom akcionarskog društva koje je preduzeće dovelo na rub propasti i nagnalo radnike da stupe u akciju.

[8] Od početka 18. vijeka, kada je u Kraljevici počela izgradnja luke i arsenala, kao vlasnici su se smjenjivali austrijski, engleski i mađarski kapitalisti. Poslije pada Austro-Ugarske brodogradilište je, kao vlasništvo »Ganz-Danubiusa d. d.« u Budimpešti, došlo pod sekvestar. Preduzeće je ostalo pod sekvestrom do 1920, kada prelazi u ruke koncerna Banke za pomorstvo pod imenom »Prvo jugoslovensko društvo za gradnju brodova« (»Jugoslovenska brodogradilišta d. d.«).

[9] Autor misli na Radomira Radu Pašića, sina predsjednika jugoslovenske vlade Nikole Pašića (1921—1926. sa prekidom u 1924). Njegovo ime bilo je vezano za korupcionašku aferu koja je imala dalekosežne političke posljedice: optužen je da je, koristeći se položajem svoga oca, vršio zloupotrebe pri državnim nabavkama i liferacijama sa čehoslovačkom firmom »Adamstal«. Afera je prvi put otkrivena 1924, ali je zataškana, da bi ponovo izbila u prvoj polovini 1926. u nastojanju kralja da razbije homogenost Radikalne stranke.

Ne raspolaže se podacima o Belinu.

[10] Lazica »sekvestar« nazivali su dr Lazara Markovića, ministra pravde u homogenoj vladi Nikole Pašića 1923—1924. Marković je optužen za zloupotrebu službenog položaja i korupciju, tj. da je 1923. skidanjem sekvestra sa imanja grofa Majlota iz Donjeg Miholjca omogućio njegovu prodaju društvu »Podravina«, iz čega je Marković izvukao materijalnu dobit.

[11] Riječ je o Budimiru Budi Milutinoviću, sekretaru Centralne uprave Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije, koji je došao u Kraljevicu sredinom avgusta 1926. povodom priprema štrajka brodogradilišnih radnika. Milutinović je intervenisao kod direktora brodogradilišta inženjera Antona Mazurke u vezi s otpuštanjem 30 radnika 5. juna i neisplaćivanjem radničkih nadnica.

Savez radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije (SRMI i OJ) obrazovan je na Zemaljskoj konferenciji metalskih radnika (kasnije dobila značenje kongresa), održanoj 8—10. aprila 1923. u Beogradu. Osnivačku konferenciju sazvao je Centralni pododbor, odnosno beogradska podružnica Saveza metalskih radnika »Tri ključa« koja je, po ovlašćenju ostalih podružnica, poslije konačnog raskida sa reformistima iz Centralne uprave Saveza metalskih radnika Jugoslavije, krajem 1921, primila na sebe funkciju Centralne uprave. Novoformirani SRMI i OJ je pripadao Nezavisnim sindikatima, a u njegovom sklopu bile su i izvjesne podružnice najjačeg sindikata — Saveza transportnih i saobraćajnih radnika Jugoslavije.

[12] Uporedo s učvršćivanjem partijske organizacije koju je obnovio Broz, u brodogradilištu se radilo i na stvaranju jedinstva radnika i njihovom učlanjivanju u Podružnicu Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije. »Kolektiv brodogradilišta bio je tada mali«, govorio je, septembra 1965, Tito, »ali čim bi stupio u akciju, ostvarivao je svoje ciljeve i pobjeđivao u borbi za svoja prava.« (Josip Broz Tito, *Govori i članci*, Zagreb 1970, knj. XX, str. 368.) Kao sekretar Podružnice Broz je, po riječima tadašnjeg sindikalnog funkcionera Budimira Milutinovića, mnogo doprinio oživljavanju njenog rada i bio »jedan od stvarnih tvoraca organizacije«. Broz je, kaže Milutinović, »bio uvijek povučen, ćutljiv i ozbiljan. Pravi tip onog starog boljševika. Mnogo je radio i stvarao . . . Imao je vrlo dobru taktiku da prvo priđe ljudima, da pronađe i odabere one koji će biti aktivni saradnici u organizaciji, da dobro učvrsti organizaciju i da tek poslije povede razne akcije, pa i štrajk. Imao je puno povjerenje radnika . . . Bio je vrlo tih, malo je govorio i baš to i takvo držanje, hladno, odmjereno, ali odlučno kod radnika mu je stvaralo autoritet koji je bio nepodijeljen, tj. čvrst i drugarski«. (Prema izjavama B. Milutinovića od 16. i 21. avgusta 1952 — AIHRPH, zaostavština Branislava Resimića, br. 114.)

[13] Članak *Iz brodogradilišta u Kraljevici*, objavljen bez potpisa, Josip Broz je napisao sa ciljem da obavijesti javnost o teškom položaju radnika u kraljevičkom

brodogradilištu, u kojem je i sâm radio od septembra 1925, i tako obezbijedi njenu podršku u predstojećem štrajku. Brozovo autorstvo utvrdio je dr Vladimir Dedijer i ovaj napis prvi preštampao u knjizi *Josip Broz Tito. Prilozi za biografiju*, Beograd 1953, str. 132—133 (ćir.).

[14] O teškom položaju brodogradilišnih radnika pisao je i šef zagrebačke Oblasne inspekcije rada, neposredno poslije Brozovog dolaska u Kraljevicu. U izvještaju, podnijetom Središnoj inspekciji rada, 10. oktobra 1925, on između ostalog piše: »Radništvo brodogradilišta u Kraljevici obraćalo se je opetovano ovoj Inspekciji sa molbom da intervenira u predmetu neisplaćivanja nadnica, kao i otpusta radnika radi nepravilne organizacije rada od strane uprave brodogradilišta, te je među inim dostavilo ovome uredu dvije predstavke... Tamošnje radništvo nalazi se oduvijek u teškim životnim prilikama, jer mu je zarada u tvornici jedini dohodak za život, pa ako se opetovano događa da se radništvo po više tjedana ne isplaćuje, to u tom vremenu isto nema od česa živjeti i biva ogorčeno na postupak preduzeća.« U isto vrijeme Središna inspekcija je obaviještena da su radnički povjerenici kraljevičkih radnika, 9. oktobra, uputili telegram: »Teče treći tjedan nedobivanja isplate. Molimo za intervenciju. Radništvo prijeti pasivnom rezistencijom.« (AJ, f. 65—1007—1843, izvještaj Oblasne inspekcije rada iz Zagreba od 10. oktobra 1925.)

[15] *Rad na akord* — rad »po komadu«, kada se radniku plaća prema pogodbi, odnosno prema količini obavljenog posla, bio je pogodan oblik za veću eksploataciju radnika.

[16] Ima se u vidu zagrebačka Oblasna inspekcija rada obrazovana na osnovu Zakona o inspekciji rada od 31. decembra 1921. Oblasne inspekcije rada bile su neposredni izvršni organi Središne inspekcije rada u pojedinim oblastima. Imale su zadatak da vrše nadzor nad radnim vremenom, kontrolišu pravilno uposlenje radnika, periodične prekide rada, ispituju uzroke privrednih sukoba između poslodavaca i radnika i sl. Ali umjesto da se staraju o primjeni radničkog zaštitnog zakonodavstva, inspekcije su se, kako je pisala radnička štampa, uglavnom oglušivale na pritužbe i zahtjeve radnika.

[17] Ovo je prvi članak koji daje opširniji prikaz avgustovskog štrajka brodogradilišnih radnika, čiji je organizator i rukovodilac bio Broz. Prije njega, 26. avgusta 1926. u zagrebačkom »Organizovanom radniku« bila je objavljena samo jedna telegrafska vijest.

[18] Pošto Broz u članku *Kako se upropašćuje narodna imovina* navodi da je u brodogradilištu radilo 150 (vid. str. 6), a u ovom napisu 135 radnika, može se pretpostaviti da je u avgustu 1926. bila izvršena nova redukcija radnika, ili u pomenuti broj 135 nisu uračunati naučnici-šegrti, kojih je bilo dvadesetak.

[19] U pregovorima su učestvovali Budimir Milutinović, sekretar Saveza, Josip Broz i Anton Štefanić kao radnički povjerenici i vjerovatno Adolf Kunčić, inspektor zagrebačke Radničke komore koji je već juna 1926. ispitivao stanje u kraljevičkom brodogradilištu.

Radnički povjerenici birani su na osnovu Zakona o zaštiti radnika od 28. februara 1922. sa mandatom od godinu dana za koje vrijeme poslodavci nisu smjeli da ih otpuste ili progone. Imali su zadatak da rade na zaštiti privrednih, socijalnih i kulturnih interesa radnika, da posreduju u sporovima između radnika i poslodavaca, da sarađuju na pripremanju i izradi kolektivnih ugovora između radnika i poslodavaca, da se staraju o njihovom izvršavanju, kao i o primjenjivanju svih mjera za zaštitu u pogledu radnog vremena, socijalnog osiguranja i drugih pitanja.

[20] *Socijalpatriotima* ili *socijalšovinistima* nazivane su oportunističke vođe socijaldemokratskih stranaka, koji su 1914. proglasili »klasni mir« i »klasnu saradnju« sa vlastitom buržoazijom, a u periodu revolucionarne situacije ulazili u buržoaske vlade i nastojali da skrenu klasni radnički pokret s puta revolucionarne borbe. Među jugoslovenskim socijalpatriotima isticale su se vođe hrvatske i slovenačke socijalne

demokratije, koji su 1918. ušli u buržoaska narodna vijeća, a 1919. u vlade Stojana Protića i Ljubomira Davidovića. Međutim, u komunističkoj publicistici socijalpatriotima dugo su nazivane sve pristalice reformističkog pokreta.

[21] Tito se kasnije više puta u svojim govorima vraćao na vrijeme provedeno u Kraljevici (septembar 1925 — oktobar 1926). Tako je, aprila 1969, prilikom proslave 240-godišnjice osnivanja kraljevičkog brodogradilišta, govoreći o prilikama i uslovima rada u tom preduzeću, sredinom dvadesetih godina, između ostalog, rekao:

»Ja nisam . . . došao u ovo brodogradilište slučajno. Po odluci Partije upućen sam da organiziram sindikalnu i partijsku organizaciju. Kao vojnik Komunističke partije, ja sam se disciplinirano odazvao, došao sam ovdje, i dobio zaposlenje . . . Ovdje sam primljen, iako je tada bilo vrlo malo posla. No, baš tada kada sam došao postojale su dosta zamašne porudžbine, pošto je trebalo da se prave reparature na torpiljerkama. Tada smo, naime, za Jugoslovensku ratnu mornaricu opravljali torpiljerke . . . Zato je tada ovdje bilo posla. U brodogradilištu je radilo oko 300 radnika, ali kakvi su bili uslovi rada? Ne bi se moglo reći da su u vrijeme opravke tih brodova plaće bile tako niske kao što je to bio slučaj u mnogim drugim preduzećima. Jer od države se za taj posao dobivala premija. Na običnu plaću ta premija je iznosila 70 posto za one koji su radili na vojnim objektima. Prema tome, stručni radnici su mogli nekako živjeti. Ali, nikada ovdje niste mogli biti sigurni da ćete u subotu dobiti plaću, kada je trebalo da se ona daje . . . Tako je bilo i onda kada sam ja ovdje radio. Bila je to vrlo mučna situacija. Dođe subota, radnik dobije samo neki predujam, a on se već zadužio u dućanu. A sve mu se to poslije i te kako zaračuna, ne na kamatama, već na vagi, kao što se to obično radi.

Šta je meni drugo preostajalo nego da što prije organiziram radnike, a to je bilo prilično teško, pošto su ovdje i HSS-ovci bili jaki, te sam i sa njima morao prilično lomiti koplja. No uspjelo mi je nekako da formiramo sindikate i ojačamo partijsku organizaciju. I konačno, kada je već prošao mjesec dana, a nikako da se subotom dâ plaća, već samo predujam, onda sam morao da organiziram štrajk. Poslije štrajka brodogradilište je gotovo bilo zatvoreno, ali drugačije nije ni moglo biti.

Kao povjerenik radnika ovdje, ja sam preko sindikalne centrale u Beogradu morao da blokiram 600 miliona dinara [Vjerovatno je u pitanju štamparska greška, pošto je riječ o 600 000 — vid. str. 10— *Red.*] koje je država trebalo da isplati za opravku torpiljerki. Kakva god da je bila buržoazija i tadašnja država, ona nije mogla da mimoiđe taj zahtjev koji smo mi preko sindikata postavili. Kad smo radili, na primjer, na jednoj od najvažnijih torpiljerki, mi smo do posljednjeg trenutka čekali sa opravkama kotla za naftu: to jest nismo htjeli da ga završimo dok ne dobijemo plaću. I mi smo svoje dobili. Ali smo dobili i to da su nas otpustili.« (»Govor predsednika Tita u Kraljevici«, »Borba«, 3. maj 1969, br. 119).

Boravak i rad Josipa Broza Tita u Kraljevici obradili su dr V. Dedijer, *Josip Broz Tito, Prilozi za biografiju*, Beograd 1953, str. 123—130, dr Vinko Antić, *Radnički pokret u Kraljevici i okolici i udio Pavla Gregorića i Josipa Broza*, »Radnički pokret Hrvatskog primorja, Gorskog kotara i Istre«, Zbornik I, Rijeka, 1970, str. 601—611 i Vilko Vinterhalter, *Životnom stazom Josipa Broza*, Beograd 1968, str. 116—120.

[22] *Savez privatnih činovnika i namještenika* djelovao je u okviru URS-ovih — reformističkih sindikata, čije je rukovodstvo na riječima bilo za klasnu borbu, dok je u praksi izbjegavalo svaki oštriji sukob sa poslodavcima i režimom. Upravo, ta dvolična politika izazivala je ogorčenje kod radnika.

[23] Inspektor zagrebačke Radničke komore u svom izvještaju od 14. juna 1926. piše da je gradski načelnik iz Kraljevice »učinio mnoge intervencije«. U Beograd je često slao predstavke i deputacije s ciljem da brodogradilište dobije državne poslove i da vlada prisili domaća parobrodarska društva da svoje radove obavljaju u ovom preduzeću.

[24] Predstavka Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije nije pronađena. Jedino je poznato da je 26. avgusta 1926. inspektor Ministarstva trgovine obavijestio resornog ministra da se vrši provjera navoda koje je ovaj Savez metalskih radnika iznio u svojoj predstavci.

[25] Jedna od klauzula ugovora koji su Josip Broz i Anton Štefanić zaključili, u ime radnika, s upravom brodogradilišta prilikom okončanja štrajka nalagala je da se na posao vrate svi radnici, s tim da se radi samo tri dana u nedjelji, kako bi se izbjegla redukcija radne snage. Uprava je brzo izigrala taj sporazum: nakon 14 dana obustavila je rad na »neizvjesno vrijeme« i to propratila otpuštanjem osamdesetorice najborbenijih radnika. Među prvim otpušten je i Josip Broz, organizator štrajka. Broz je to i sâm očekivao. »Po završetku štrajka meni nema ovdje opstanka«, govorio je tada Broz Budimiru Milutinoviću, »jer oni ipak znaju odakle vjetar puše.« (Prema izjavi B. Milutinovića od 21. avgusta 1952. — AIHRPH, zaostavština B. Resimića, br. 114.)

[26] *Ujedinjeni radnički sindikalni savez Jugoslavije* (URSSJ) osnovan je na kongresu Glavnog radničkog saveza Jugoslavije i desnog krila rukovodstva Nezavisnih sindikata, održanom 10—12. oktobra 1925. u Beogradu. Prisustvo Stojana Stankovića, Dragutina Bukvića, Milana Grojića i Janka Petakovića, bivših članova Izvršnog odbora Nezavisnih sindikata, koji su u svom radu sprovodili politiku KPJ, iskoristili su reformisti i kongres Glavnog radničkog saveza proglasili za Kongres sindikalnog ujedinjenja. Od sredine tridesetih godina KPJ sve više prodire u organizacije URS-ovih sindikata i stavlja ih pod svoj uticaj. Rad URS-ovih sindikata kao klasnih organizacija zabranjen je krajem decembra 1940. godine.

[27] Članak *Završen štrajk u Kraljevici* je skraćena verzija napisa koji je štampan pod istim naslovom u beogradskom »Organizovanom radniku« (vid. str. 11—13). Objavljen je bez potpisa, a Brozovo autorstvo je utvrdio V. Dedijer i članak prvi preštampao u pomenutoj knjizi (str. 133—134).

[28] Brozov članak objavljen je s potpisom *Bradop*, što je izvedeno iz inicijala njegovog prezimena B(Broz) i skraćenice radop — radnički dopisnik. Autorstvo napisa utvrdio je V. Dedijer i u cjelini prvi preštampao (n. dj., str. 137—139).

[29] *Fabriku vagona »Jasenica A. D.«* (danas Fabrika vagona i metalnih konstrukcija »Dragoslav Đorđević Goša«) izgradilo je tokom 1922. i 1923. akcionarsko društvo »Jasenica«, osnovano 1921. u Beogradu. Početkom 1924. fabrika je počela da radi. Bila je u rukama francuskog kapitala: glavni i jedini akcionar bilo je Društvo »Lorraine« iz Pariza.

[30] Riječ je o člancima *Zloupotrebe Okružnog ureda u Smederevskoj Palanci*, *Skupština metalaca u Smederevskoj Palanci* i *Užasno stanje radnika u fabrici vagona »Jasenica« u Smederevskoj Palanci*, objavljenim u beogradskom »Organizovanom radniku« 20. januara i 20. februara 1927. godine.

[31] O jednom od tih oglasa opširno je pisao beogradski »Organizovani radnik« 25. novembra 1926. u članku *Potrebujemo sposobne radnike, bravare, kovače, dreere, stolare, farbare itd. itd.*, čiji je naslov bio preuzet iz lista »Politika«.

[32] Pored mnogobrojnih predstavki radnika Fabrike vagona »Jasenica«, sredinom februara 1927. intervenirala je kod Oblasne inspekcije rada (vid. nap. 16, str. 211) u vezi s njihovim teškim položajem i Centralna uprava SRMI i OJ (opširnije o tome vid.: *Izbori radničkih poverenika u Palanačkoj fabrici vagona »Jasenica«* i *Užasno stanje radnika u fabrici vagona »Jasenica« u Smederevskoj Palanci*, »Organizovani radnik«, Beograd, 13. i 20. februar 1927, broj 11, 13).

[33] Izbori su sprovedeni 3. februara 1927. Izabrano je šest povjerenika (M. Vidić, V. Stojadinović, M. Vratonić, I. Birka, Đ. Pejanović i N. Marinović), koliko je zakonom bilo propisano za preduzeća od 150 do 450 radnika. Kako je, neposredno poslije izbora, povjerenik Pejanović bio otpušten, to je, vjerovatno sredinom februara, na njegovo mjesto izabran Josip Broz.

[34] *Zakon o zaštiti radnika* od 28. februara 1922 (objavljen 14. juna 1922) regulirao je izvjesna pitanja iz oblasti rada: radno vrijeme, noćni rad žena i djece, higijenske uslove rada, pravo radnika na udruživanje i izbor radničkih povjerenika, osnivanje radničkih komora, berzi rada i njihove zadaće itd.

[35] Odmah po dolasku u Smederevsku Palanku Broz je pristupio obnavljanju partijske i sindikalne organizacije u Fabrici vagona, nastojeći da na tom poslu okupi što veći broj radnika. Prisjećajući se tih dana, aprila 1969, Tito kaže: »Iz Kraljevice sam otišao u Smederevsku Palanku, po istom zadatku: da organiziram i sindikate i partijske organizacije.« *(Govor predsednika Tita u Kraljevici,* »Borba«, 3. maj 1969, broj 119.) Drugom prilikom, govoreći o izboru za radničkog povjerenika, posebno je istakao: »Za mene je bila čast što mi moji drugovi radnici dadoše svoje povjerenje da zastupam njihove interese pred kapitalističkim izrabljivačima«. *(Pismo druga Tita partijskoj organizaciji fabrike »Dragoslav Đorđević-Goša«,* »Borba«, 27. septembar 1952, broj 230.) O Brozovom djelovanju u Smederevskoj Palanci pisali su V. Dedijer (n. dj., str. 137—139), V. Vinterhalter (n. dj., str. 122) i Z. Pavlović-Tomašević, Miodrag Milić (n. dj., str. 110—111).

[36] Članak *Zabrana konferencije metalaca* napisao je Josip Broz u funkciji sekretara zagrebačkog Pododbora SRMI i OJ, koju je počeo da obavlja početkom aprila 1927, neposredno poslije povratka iz Smederevske Palanke u Zagreb.

[37] *Nezavisni sindikati Jugoslavije* kao revolucionarna klasna organizacija proletarijata stalno su bili na udaru režima. Osnovani su, septembra 1921, na inicijativu centralnog rukovodstva KPJ, pošto su ostali bez rezultata pokušaji da se obnove Centralno radničko sindikalno vijeće Jugoslavije (CRSVJ) i njegove organizacije, čiji je rad bio zabranjen poslije proglašenja Obznane (krajem decembra 1920). Obnavljanje klasnog sindikalnog pokreta izvršeno je na novoj organizacionoj osnovi — na bazi političke nezavisnosti sindikata od radničkih partija. Uprkos nastojanjima režima da onemogući rad Nezavisnih sindikata, oni su, već krajem 1922, uspjeli da okupe oko trideset hiljada radnika. Nezavisni sindikati održavali su i podsticali borbenost radničkih masa, pokretali ih na tarifne akcije i štrajkove, vršili pritisak na poslodavce i režim, obezbjeđivali vezu ilegalne KPJ sa radničkom klasom. Na Prvoj zemaljskoj konferenciji Nezavisnih sindikata (27—29. januar 1923) Međusavezni sindikalni odbor, zemaljska rukovodeća instanca Nezavisnih sindikata, promijenio je ime u Centralni radnički sindikalni odbor Jugoslavije (CRSOJ). Rad Nezavisnih sindikata je zabranjen 1929. uvođenjem šestojanuarske diktature.

[38] Prilikom autoriziranja u ljeto 1975. Tito je pribilježio da je ovaj tekst napisao u maju 1927. Rukopis je zaplijenila zagrebačka policija 14. jula iste godine, kada je uhapsila Broza i on nije sačuvan. Pronađen je samo policijski prepis (kucan na mašini, na tankoj hartiji) na kojem je, na kraju, ispod teksta dopisano: »Za točnost prepisa jamči Tiljak. U Zagrebu, dne 14. jula 1927.«

[39] Zbog »štamparskih krivica« često su sudski kažnjavani urednici radničkih listova: Đuro Cvijić i Kamilo Horvatin (zagrebačka »Borba«), Ivan Krndelj (»Organizovani radnik«), dr Oton Krstanović (»Naši dani« i »Istina«), Otokar Keršovani (beogradske »Novosti«), Rajko Jovanović, saradnik većeg broja radničkih listova i dr.

[40] Autor ima u vidu *Zakon o štampi* od 6. avgusta 1925. na osnovu kojeg su — član 19. i 21 — javni tužilac, odnosno mjesne policijske vlasti imale pravo da zabrane izlaženje novina i drugih štamparskih spisa ukoliko izvjesni njihovi napisi nisu bili u skladu s interesima režima. Propisujući materijalnu i krivičnu odgovornost izdavača i štampara, ovaj zakon je *de facto* omogućio zavođenje i privatne cenzure. Navedene zakonske propise režim je često primjenjivao prema radničkim listovima, što im je nanosilo velike materijalne gubitke, a samim tim dovodilo i do prestanka njihovog izlaženja. Zbog uzastopnih policijskih zapljena tokom 1925. i 1926. prestali su da izlaze: »Istina«, »Radnički glas«, »Radnička reč« i dr.

[41] Dopis *Radničkoj komori u Zagrebu* je za sada prvi pronađeni dokumenat koji je Broz napisao u svojstvu oblasnog sekretara SRMI i OJ za Hrvatsku, a tu

dužnost je počeo da vrši maja 1927. Na aktu (kucanom na mašini, na tankoj hartiji) Broz je mastilom napisao datum i broj i svojeručno ga potpisao. *Radničke komore* kao klasna predstavništva radnika, čije je formiranje bilo propisano Zakonom o zaštiti radnika od 28. februara 1922, imale su zadaću da štite ekonomske, socijalne i kulturne interese radnika i namještenika (da posreduju pri sklapanju ugovora i tarifa, pri rješavanju sporova između radnika i poslodavaca, da direktno posreduju i interveniraju u cilju zaštite interesa radnika, da vode evidenciju o radničkim i stručnim organizacijama, da reguliraju pitanja radničkog osiguranja, radničkih stanova i slično).

[42] »Metalski radnik«, organ reformističkog Saveza metalskih radnika izlazio je u Beogradu od 1922. kao polumjesečnik. Protiv članova Saveza radnika metalne industrije i obrta pisao je u članku *Komunci »uspijevaju«* objavljenom 1. juna 1927. u broju 11.

»Crvena zastava«, glasilo Socijalističke partije Jugoslavije, izlazila je u Zagrebu od 1. januara 1925. kao nedjeljni list. Često je pisala protiv organizacija revolucionarnog radničkog pokreta, a u to vrijeme donijela je nekoliko članaka: *Komunističko farizejstvo, Borba protiv radnika, Lažljiva »Borba«, Istini za volju, Da sakriju svoje zlotvorske namjere* (15. april, 20. maj, 9. i 15. jun 1927, brojevi 15, 20, 23, 24).

[43] Riječ je o Ivanu Korošecu, funkcioneru reformističkog Saveza metalskih radnika Jugoslavije.

[44] Odnosi se na Prvu hrvatsku tvornicu strojeva i ljevaonicu željeza osnovanu 1900. u Zagrebu na Magazinskoj cesti.

[45] Misli se na članak *Iz ljevaonice prve hrvatske tvornice strojeva u Zagrebu*, objavljen 23. juna 1927. sa potpisom Ljevač.

[46] Riječ je o opštem sastanku ljevačkih radnika, održanom 13. juna 1927. u Zagrebu, na kojem je raspravljano o njihovom položaju i potrebi sindikalnog organiziranja.

[47] Josip Broz napisao je ovaj članak po izlasku iz sudskog zatvora u Ogulinu, u kojem je sa grupom radnika iz Bakra, Kraljevice i Hreljina, u julu i avgustu 1927, proveo pod istragom preko mjesec dana, optužen za komunističku djelatnost u Kraljevici 1925/26. Članak je potpisan s inicijalima *B. J.*, koje je razriješio Mihael Sobolevski na osnovu kazivanja Josipa Broza Tita 1. oktobra 1967. Sobolevski je napis u cjelini prvi preštampao u brošuri: *Ogulinski proces Josipu Brozu 1927*, Ogulin 1968, str. 52—53.

[48] Članke takvog sadržaja donosili su zagrebački dnevni listovi »Obzor«, »Jutarnji list« i »Novosti« pod naslovima: *Velika uapšenja komunista u Kraljevici i Bakru, Uhapšeni komunisti u Primorju, Zatvaranje komunista u Hrvatskom primorju, Velika hapšenja u Bakru i Kraljevici, Uapšeni komunisti na Sušaku, u Bakru i Kraljevici, Uapšenja zbog komunističke propagande, Uapšeni komunisti u Hreljinu* (15, 16. jul, 1, 2, 14. avgust 1927). Što se tiče sušačkog »Novog lista«, on je objavio dva članka: *Hapšenje komunista u Primorju* i *Hapšenja zbog komunističke propagande u Hrv[atskom] primorju* (16. jul, 13. avgust 1927).

[49] Optuživanje radničkih organizacija ili pojedinaca za veze sa Komunističkom Internacionalom režim je obično praktikovao kada je namjeravao da inscenira neki veći sudski proces protiv komunista. *Komunistička internacionala* — Treća komunistička internacionala (Kominterna), međunarodna organizacija komunističkih i njima bliskih organizacija radničke klase cijelog svijeta. Osnovana je pod rukovodstvom Lenjina na Kongresu, održanom u Moskvi 2—6. marta 1919, uz učešće 52 delegata komunističkih i lijevih socijalističkih organizacija iz 30 zemalja. Stvorena je radi organiziranja »zajedničkih akcija proletera raznih zemalja koji teže jednom cilju — svrgavanju kapitalizma, uspostavljanju diktature proletarijata i međunarodne sovjetske republike radi potpunog ukidanja klasa i ostvarenja socijalizma — prvog stadijuma komunističkog društva« *(Statut KI)*. Kominterna je djelovala do 15. maja 1943, kada je raspuštena. Komunistička partija Jugoslavije bila je sekcija KI u cijelo vrijeme njenog postojanja.

[50] Ima se u vidu članak *Velika hapšenja u Bakru i Kraljevici*, objavljen 15. jula 1927. u zagrebačkom »Jutarnjem listu«.

[51] Misli se na članak *Hapšenja komunista u Primorju*, štampan 16. jula 1927. u sušačkom »Novom listu«.

[52] Riječ je o *Republikanskom savezu radnika i seljaka* (RSRS) — izbornoj platformi s kojom je ilegalna KPJ nastojala da legalnim putem okupi lijeve struje iz zemljoradničkih stranaka. To je bio jedan od načina sprovođenja politike jedinstvenog fronta radnika i seljaka, koja je još ranije proklamirana u dokumentima Komunističke internacionale i KPJ.

[53] *Oblasni izbori* sprovedeni su 23. januara 1927. na osnovu Zakona o oblasnoj i sreskoj samoupravi od 26. aprila 1922. Birale su se oblasne skupštine 33 oblasti, koliko ih je prema ovom Zakonu ustanovljeno. Ilegalna KPJ izašla je na izbore preko kandidatskih lista Republikanskog saveza radnika i seljaka i dobila 42 866, odnosno 24 427 glasova više nego na skupštinskim izborima februara 1925. Značajan uspjeh je postignut u Hrvatskoj i Slavoniji gdje je za liste RSRS glasalo 8698 birača (2714 u 1925. godini) — u Zagrebu su izabrana dva poslanika: Ivan Krndelj i Kamilo Horvatin. U Primorsko-krajiškoj oblasti liste RSRS bile su istaknute u Karlovcu, Sušaku i Delnicama, a dobile su 964 glasa.

[54] *Radićevci*, pristalice Hrvatske seljačke stranke (HSS), koju su, decembra 1904, osnovali braća Antun i Stjepan Radić pod nazivom Hrvatska pučka seljačka stranka. Između dva svjetska rata bila je najjača građanska stranka u Hrvatskoj. Svoje jačanje započela je poslije parlamentarnih izbora 1920, kada je uzela naziv Hrvatska republikanska seljačka stranka (HRSS). U svoj program unosi princip federalizma i zahtjeve za stvaranjem »neutralne« republike Hrvatske u okviru Jugoslavije. Godine 1925. stranka napušta opoziciju prema centralističko-hegemonističkom režimu, kapitulira i prihvaća monarhiju, centralistički Vidovdanski ustav, mijenja naziv u HSS i izvjesno vrijeme ulazi u koalicione vlade sa radikalima. Poslije raskida sa radikalima, od februara 1927. HSS nastavlja sa opozicionom politikom sve do 1929, kada je zabranjena. Obnovljena je 1935, a od 1939, poslije sporazuma Cvetković — Maček, učestvuje u vladi. Prema naprednim pokretima u Jugoslaviji nastupa reakcionarno, a u pitanju odbrane nezavisnosti zemlje pred fašističkom opasnošću zauzima neprincipijelan i kolebljiv stav.

Demokrati, pristalice Demokratske stranke (DS) — uticajne građanske političke stranke, obrazovane februara 1919. od Hrvatsko-srpske koalicije, stranaka tzv. srpskog opozicionog bloka: Samostalne radikalne, Naprednjačke i Liberalne (Nacionalne) stranke, kao i manjih političkih grupa iz Slovenije, Bosne i Hercegovine, Dalmacije i Vojvodine. Prvih godina bila je nosilac ideje centralističkog uređenja i učestvovala u vladama tokom 1919—1922. Od 1924. na čelu je bloka opozicionih stranaka koje se zalažu za reviziju Vidovdanskog ustava. U to vrijeme od DS otcijepio se Svetozar Pribićević sa svojom grupom nepomirljivih centralista i osnovao Samostalnu demokratsku stranku. Demokratska stranka je zabranjena 1929. uvođenjem šestojanuarske diktature. Obnovljena je 1935, a raspala se 1941. godine.

Radikali, pristalice Radikalne stranke (RS), obrazovane u Srbiji 1881. pod nazivom Narodna radikalna stranka. U prvim godinama svoga postojanja — do timočke bune 1883 — ona je sitnoburžoaska stranka u čijem su stvaranju učestvovali i ljudi koji su svojevremeno bili pristalice socijalističkog učenja Svetozara Markovića: bori se protiv buržoaske birokratije u Srbiji i za narodnu samoupravu. Poslije timočke bune, a naročito nakon dolaska radikala na vlast 1887, Radikalna stranka počinje da se razvija kao stranka vladajuće buržoazije. Od stvaranja Kraljevine SHS RS je glavni nosilac centralističko-hegemonističke vladavine srpske buržoazije. Bila je povezana sa inostranim financijskim kapitalom. Učestvuje gotovo neprestano u vladama ili sama ili u koalicijama sa drugim strankama. Zabranjena je 1929. uvođenjem šestojanuarske diktature. Obnovljena je 1935, a raspala se 1941. godine.

55 Na oblasnim izborima 23. januara 1927. vladajuće buržoaske stranke pretrpile su, u poređenju sa februarskim parlamentarnim izborima 1925, značajne gubitke: Radikalna stranka izgubila je oko 250 000, i Hrvatska seljačka stranka oko 230 000 birača. Većina bivših glasača Radićeve partije se pasivizirala, dok su na račun radikala u srpskim krajevima ojačali demokrati i Savez zemljoradnika. Proces skretanja radničko-seljačkih masa ulijevo bio je zapažan u svim oblastima. Nastojeći da se ne ponovi slična situacija i na skupštinskim izborima, raspisanim za 11. septembar 1927, režim je u toku predizborne kampanje oštro istupio protiv svih svojih političkih protivnika. Pošto policija nije mogla spriječiti postavljanje kandidatskih lista Republikanskog saveza radnika i seljaka, preko kojih je ilegalna KPJ izlazila na izbore, zabranjivala je izborne skupštine, konferencije i sastanke, hapsila kandidate, sazivače zborova, referente i agitatore. Sem toga, izbori su bili praćeni pokušajima otkrivanja tobožnje komunističke zavjere u raznim krajevima zemlje.

56 Na osnovu prijave policijskih konfidenata žandarmerijski organi su, 11. jula 1927, uhapsili u Kraljevici: Rada Celera, Vjekoslava Franovića, Filipa Pavešića, Ivana Pravdicu, Lovru Juretića, a u Bakru Ivana Dujmića, pod optužbom da su članovi Nezavisnih sindikata, da posjeduju razne komunističke knjige i brošure i da među narodom propagiraju komunističke i boljševičke ideje. Četrnaestog jula zagrebačka policija lišila je slobode Josipa Broza i dr Miroslava Delića i sprovela ih u Bakar. Broz i Delić su optuženi da su širili komunističku propagandu i održavali veze s uhapšenim primorskim radnicima. U toku 20. jula uhapšenicima su još priključeni: Anđelo Blažina, Franjo Grubišić i Viktor Paškvan, svi iz Hreljina. (Više o tome vid. str. 164—175.)

57 Prilikom hapšenja Rada Celera i Ivana Dujmića policija je zaplijenila oko 15 marksističkih knjiga i brošura (N. Buharin, E. Preobraženski, *Početnica komunizma*, Moskva 1920; *Osnutak III internacionale*, Beograd 1920; Ž. Topalović, *Komunisti u opštini*, Beograd 1920; Fridrih Engels, Karl Radek, *Razvitak socijalizma od utopije do nauke* [*i*] *od nauke do dela*, Beograd 1920; dr Sima Marković, *Valutno pitanje*, Beograd 1920; *Kroz sindikalnu teoriju i praksu*, Beograd 1923; *Bijeli teror i Međunarodna crvena pomoć*, 1925; Pavle Pavlović, *Besposlica*, Beograd 1926; *Radio* [1926]; *Pčelarstvo (Komunistička internacionala o Komunističkoj partiji u Jugoslaviji)*, [1925] i dr. Izuzev dvije posljednje, rasturanje pomenutih knjiga i brošura bilo je dozvoljeno.

Što se tiče djela ruskog pisca Ivana Sergejeviča Turgenjeva, priređivači nisu mogli utvrditi koje su knjige i kod koga zaplijenjene. Roman *Quo vadis*, za koji je poljski pisac Henrik Sjenkjevič dobio Nobelovu nagradu 1905, štampan je kod nas nekoliko puta. Pošto je novo izdanje, u prevodu A. Šimčika, izašlo 1927, najvjerovatnije da je ono zaplijenjeno.

58 Poslije prvih saslušanja pušten je dr M. Delić, dok je Broz s devetoricom primorskih radnika, 20. jula 1927, prebačen u zatvor Okružnog suda u Ogulinu.

59 *Sudska rasprava* Josipu Brozu i uhapšenim primorskim radnicima, poznata kao Ogulinski proces, održana je 25—28. oktobra 1927. pred Okružnim sudom u Ogulinu. Optužnicu je zastupao tužilac Milan Devčić, a branilac optuženih bio je dr Zdravko Lenac. Svi optuženi su uslijed nedostatka dokaza oslobođeni optužbe zbog članstva u KPJ i održavanja veza s radničkim pokretom u inostranstvu, ali su zbog komunističke propagande i čitanja marksističke literature osuđeni na osnovu Zakona o zaštiti države, i to: Ivan Dujmić na godinu dana, Josip Broz i Rade Celer na po sedam mjeseci, Ivan Pravdica na šest mjeseci zatvora, dok su Vjekoslav Franović, Filip Pavešić i Lovro Juretić oslobođeni. Presudom Kraljevskog stola sedmorice u Zagrebu od 31. oktobra 1928. kazne su im bile snižene: Dujmiću na devet, Brozu i Celeru na po pet i Pravdici na tri mjeseca zatvora. (Vid. str. 176—190).

60 Misli se na premještanje Josipa Broza i uhapšenih primorskih radnika 20. jula 1927. iz zatvora Sreskog suda u Bakru u zatvor Okružnog suda u Ogulinu.

61 Priređivači nisu uspjeli da utvrde ko je bio vlasnik ove bravarske radionice.

62 Ovaj članak Broz je napisao uoči štrajka kožarskih radnika u preduzeću »Bata«, obavljajući dužnost sekretara Centralne uprave Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije koju je počeo da vrši u septembru 1927, poslije hapšenja Blagoja Parovića. Kako je »Organizovani radnik« izlazio jedanput sedmično, članak je štampan nakon izbijanja štrajka.

Tvornica cipela »Bata« u Zagrebu bila je vlasništvo poznatih čeških kapitalista koji su u Zlinu, u Čehoslovačkoj, imali velike fabrike kože, obuće i gume. Radila je u prostorijama i sa mašinama fabrike cipela »Radenka«, koju je, 1926. nakon njene likvidacije, otkupio predstavnik »Bate« u Jugoslaviji. »Batine« fabrike bile su poznate po razrađenom sistemu eksploatacije radnika (proizvodnja je bila do maksimuma specijalizirana, radilo se na akord, akordne stavke su izračunavane prema »najvještijim« radnicima i slično).

63 U toku 1926. radnici zagrebačke tvornice »Bata« su svojom akcijom prinudili poslodavca da prizna povjerenike, sindikalnu organizaciju i tarifu kojom su bili regulirani radni uslovi po zahtjevima radnika. (Vid. str. 28.)

64 Jedan primjerak istog dopisa Broz je u ime Centralne uprave Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije uputio i zagrebačkoj Oblasnoj inspekciji rada. Ovim aktima Broz je pomenute institucije podsjećao na njihove obaveze: Inspekciju rada da ispita okolnosti pod kojima je došlo do štrajka, a Berzu rada na član 73. Zakona o zaštiti radnika koji je zabranjivao »posredovanje rada« u onim preduzećima u kojima se štrajkovalo sve do okončanja pokreta. Original dokumenta nije pronađen, već samo kopija (kucana na mašini, na tankoj hartiji) bez potpisa.

Državne berze rada osnivane su na osnovu Zakona o zaštiti radnika (28. februar 1922) kao samostalne ustanove sa zadatkom da regulišu odnose između ponude i potražnje radne snage, da se staraju o upošljavanju radnika i pružaju pomoć nezaposlenim. Mjesne berze rada obrazovane su u privredno jače razvijenim mjestima, dok je za cijelu Jugoslaviju osnovana Središna berza rada, sa sjedištem u Beogradu, kao pomoćni organ Ministarstva socijalne politike.

65 Za razliku od Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije koji je djelovao u sklopu Nezavisnih sindikata i bio pod utjecajem komunista, a kao revolucionarna klasna organizacija stalno na udaru policijskih vlasti (vid. nap. 11, str. 210), Savez metalskih radnika Jugoslavije (SMRJ) je pripadao reformističkim URS-ovim sindikatima i kao takav uživao punu podršku režima.

Tvornica turpija i alata »Faber i sin« osnovana je 1885, a u modernu fabriku izgrađena je 1925. na Miramarskoj cesti 23. Za fabriku »Šmid« priređivači nisu našli podatke o njenom podizanju.

66 Dužnost oblasnog sekretara Saveza radnika metalne industrije i obrta za Hrvatsku preuzeo je Đuro Đaković, po dolasku u Zagreb poslije protjerivanja iz Duge Rese i Beograda, vjerovatno u avgustu 1927, u vrijeme kada je Josip Broz, koji je do tada obavljao ovu funkciju, bio u istražnom zatvoru u Ogulinu.

67 Riječ je o rascjepu u radničkom pokretu Jugoslavije do kojeg je došlo 1921. nakon donošenja Obznane i zabrane rada organizacijama revolucionarnih sindikata oko Centralnog radničkog sindikalnog vijeća Jugoslavije (vid. nap. 68, str. 218—219). Iskoristivši nastalu situaciju i progone koje je režim preduzeo protiv funkcionera i članova klasnih sindikata, beogradski centrumaši su 22. maja obnovili Glavni radnički savez, a 21. juna 1921. i centrumaši iz Bosne i Hercegovine. Uz podršku policije Glavni radnički savez preotimao je od CRSVJ sindikalne organizacije, a njihovim funkcionerima vlasti su predavale radničke domove, knjižare, potrošačke zadruge i arhive zabranjenih revolucionarnih sindikata.

68 Odnosi se na *Sindikalni kongres ujedinjenja* koji je počeo 20, a nastavio i završio rad 24. aprila 1919. u Beogradu s istim delegatima koji su učestvovali na Osnivačkom kongresu KPJ. Kongres se izjasnio za ujedinjenje sindikata u opšti

jedinstveni sindikalni radnički pokret, izabrao Centralno radničko sindikalno vijeće Jugoslavije (CRSVJ) i zaključio da se sprovede centralizovanje postojećih pokrajinskih sindikalnih saveza u jedinstvene strukovne saveze za cijelu zemlju. Tako je CRSVJ okupilo sve sindikalne organizacije u Jugoslaviji (Glavni radnički savez Srbije, Glavni radnički savez Bosne i Hercegovine, sindikate iz Dalmacije, Kartel strukovnih saveza Hrvatske i Slavonije, sindikalne organizacije iz Vojvodine, Makedonije i Crne Gore i Savez željezničara iz Slovenije), izuzev onih oko Strokovne komisije u Sloveniji, Općeg radničkog saveza u Hrvatskoj i nekih manje značajnih pokrajinskih strukovnih organizacija.

[69] *Opći radnički savez (ORS) za Hrvatsku i Slavoniju* osnovan je novembra 1909. kao mješoviti sindikat fabričkog, rudarskog i nekvalificiranog radništva, a od juna 1911, nakon obrazovanja Zemljoradničkog odsjeka, počinje da okuplja i poljoprivredne radnike. Savez je djelovao do kraja jula 1914, kada je uslijed izbijanja rata obustavljen rad sindikata na teritoriji Austro-Ugarske. Obnovljen je avgusta 1917, a početkom 1919. unutar ORS došlo je do rascjepa: ljevica, koja je stajala na stanovištu klasne borbe i stvaranja jedinstvenog sindikalnog pokreta, obrazovala je 16. januara 1919. Kartel strukovnih saveza, čiji su predstavnici prisustvovali Sindikalnom kongresu ujedinjenja, dok je rukovodstvo ORS odbilo da uputi svoje delegate, pa su njegove organizacije ostale van CRSVJ. Na Zemaljskoj konferenciji predstavnika sindikata amsterdamske orijentacije 7—8. januara 1922. ORS je pristupio Glavnom radničkom savezu Jugoslavije.

Strokovna komisija Slovenije kao sindikalna centrala okupljala je do prvog svjetskog rata sve socijaldemokratske strukovne saveze Slovenije, koji su bili dio austrijskih sindikata sa centralom u Beču. Izbijanjem rata 1914. rad Strokovne komisije bio je prekinut, a obnovljen je krajem 1918. Rukovodstvo Strokovne komisije zastupalo je federalizam u sindikalnom pokretu i odbilo da učestvuje na Sindikalnom kongresu ujedinjenja aprila 1919. Nastojanjem rukovodstva Radničke socijalističke stranke za Sloveniju, koja je aprila 1920. proglašena sastavnim dijelom jedinstvene Socijalističke radničke partije Jugoslavije (komunista), postignut je sporazum o ujedinjenju svih strukovnih saveza Slovenije i njihovom pristupanju CRSVJ. Strokovna komisija i njene organizacije primljene su u CRSVJ 29. juna 1920, ali su već decembra iste godine isključene: socijaldemokratsko rukovodstvo Strokovne komisije sabotiralo je ujedinjenje strukovnih saveza Slovenije s ostalim savezima u zemlji. Na Zemaljskoj konferenciji reformističkih sindikata 7—8. januara 1922. Strokovna komisija ušla je u sastav Glavnog radničkog saveza Jugoslavije, a oktobra 1925. u Ujedinjeni radnički sindikalni savez Jugoslavije.

Opći radnički savez za Bosnu i Hercegovinu (ORS BiH) obrazovan je na inicijativu disidentske grupe Socijaldemokratske stranke Bosne i Hercegovine, odnosno bosanskih socijalpatriota okupljenih oko lista »Zvono« (poznati pod imenom »zvonaši«) na konferenciji 8. marta 1919. u Sarajevu. Tada je odlučeno da se stvaraju sindikalne i političke organizacije u cijeloj zemlji i izabran zajednički Izvršni odbor Jugoslovenske socijaldemokratske stranke (»Zvono«) i Općeg radničkog saveza za Bosnu i Hercegovinu. Znatniji uspjesi na sindikalnom organiziranju radnika nisu postignuti, pa su »zvonaši« prvenstvo dali izgradnji političkih organizacija. Rukovodstvo ORS-a odbilo je da uputi svoje predstavnike na Sindikalni kongres ujedinjenja aprila 1919, ali je, godinu dana kasnije, na zajedničkom kongresu stranke i sindikata, 8—9. maja 1920. u Sarajevu, zaključeno da Izvršni odbor ORS pošalje delegate na zagrebačku sindikalnu konferenciju radi »ujedinjenja i izgradnje socijaldemokratskih sindikata«. Kao samostalna instanca ORS BiH je prestao da postoji 8. avgusta 1920. uključivši se u istoimeni reformistički Opći radnički savez Jugoslavije.

[70] Iz straha pred organiziranom snagom proletarijata Jugoslavije, njegove jedinstvene Partije koja se u to vrijeme stvarala, režim je uoči 1. maja 1919. izvršio prvi veći napad na radnički pokret. U cijeloj zemlji bile su zabranjene prvomajske manifestacije i zborovi, izvršeni pretresi radničkih domova i stanova partijskih i sindikalnih organizacija, sprovedena masovna hapšenja, a u svim većim mjestima

vojska je stavljena u pripravnost. Teror je bio najjači u Bosni, Dalmaciji i Vojvodini. Pored zabrane rada partijskim i sindikalnim organizacijama, konfiskovanja njihove arhive i imovine, u Bosni je obustavljeno izlaženje lista »Glas slobode« i uhapšeno preko 2000 radnika, među njima 18 članova Centralnog i Pokrajinskog odbora Partije.

[71] Autor je mislio na brošuru dr Živka Topalovića, *Napad vlade na jugoslovenski socijalistički (komunistički) radnički pokret* koja je 1919. štampana u Novom Sadu. Topalović je 1919—1920. bio član Izvršnog odbora Centralnog partijskog vijeća Socijalističke radničke partije Jugoslavije (komunista).

[72] Ima se u vidu akcija za ujedinjenje sindikata koju je, u proljeće 1925, na inicijativu KPJ povelo centralno rukovodstvo Nezavisnih sindikata Jugoslavije (CRSOJ). Te godine počeo je intenzivniji rad na sindikalnom ujedinjenju pod uticajem međunarodne akcije za ujedinjenje sindikalnog pokreta koju je, poslije neuspjele politike jedinstvenog fronta, inicirao III kongres Crvene sindikalne internacionale (jul 1924). Pokret za stvaranje jedinstvene svjetske sindikalne organizacije, Ujedinjene sindikalne internacionale, pozdravili su svi borbeni ljudi u reformističkim sindikalnim organizacijama izuzev desnog krila Amsterdamske sindikalne internacionale, koje je nastojalo da ga osujeti. Početkom aprila 1925. CRSOJ je izradio Platformu za ujedinjenje sindikalnog pokreta i pozvao centralu reformističkog Glavnog radničkog saveza Jugoslavije na pregovore koji su vođeni četiri mjeseca bezuspješno. Za to vrijeme se u vodećim krugovima KPJ i Nezavisnih sindikata zaoštrila, već ranije započeta, izlišna polemika između pristalica desne frakcije i ljevičara oko frontalnog i parcijalnog ujedinjenja sindikata.

Glavni radnički savez Jugoslavije (GRSJ) — centralna rukovodeća instanca reformističkog sindikalnog pokreta, obrazovana je na Zemaljskoj konferenciji sindikata, održanoj 7—8. januara 1922. u Beogradu. Tada je na bazi nezavisnosti od političkih partija i pripadnosti Amsterdamskoj internacionali došlo do ujedinjenja Glavnog radničkog saveza iz Beograda i Sarajeva, Strokovne komisije iz Ljubljane, Općeg radničkog saveza i Saveza privatnih namještenika iz Zagreba i Saveza jugoslovenskih pomoraca iz Bakra. Rad GRSJ je prestao oktobra 1925. osnivanjem Ujedinjenog radničkog sindikalnog saveza Jugoslavije.

[73] Pod komorskom birokratijom imaju se u vidu činovnici radničkih komora i ureda za osiguranje radnika.

[74] Riječ je o brisanju organizacija Nezavisnih sindikata iz evidencije zagrebačke Radničke komore koje je, inače, korišćeno kao jedan od oblika borbe reformista protiv revolucionarnog radničkog pokreta. Izlazeći na prve izbore za Radničku komoru, zakazane za 25. septembar 1927. URS-ovi funkcioneri su, nastojeći da sačuvaju ključne pozicije u Radničkoj komori, odbili učešće Pokrajinskog radničkog sindikalnog odbora Nezavisnih sindikata u izborima, a u maju i junu iz njene evidencije isključili su najveći dio njihovih organizacija (Pokrajinski radnički sindikalni odbor, Savez radnika građevne industrije i obrta, Savez hotelsko-kavanarskih i gostioničarskih radnika, Savez radnika životnih namirnica i Savez radnika metalne industrije i obrta) sa motivacijom da pravila ovih sindikata nisu potvrdile policijske vlasti. Na taj način, prema pisanju radničke štampe, reformisti su »izigrali 10 000 organiziranih radnika Hrvatske i Slavonije« kojima je na osnovu Statuta Radničke komore osporeno pravo da postave svoje kandidatske liste za izbore. Pošto su onemogućili Nezavisne sindikate — svog glavnog protivnika, reformisti su već 16. avgusta, ne sprovodeći izbore, svoju listu proglasili izabranom.

[75] Reformisti su 1. septembra 1927. objavili u »Metalskom radniku« jedan provokativni članak na račun Đure Đakovića. On im je odgovorio 8. oktobra preko stubaca zagrebačke »Borbe« u napisu *Otvoreno pismo policajsocijalistima i policijskim vlastima.*

Crvena pomoć Jugoslavije (CPJ) osnovana je decembra 1923. kao legalna humanitarna organizacija pod rukovodstvom KPJ. Bila je sekcija Međunarodne

organizacije za pomoć borcima revolucije (MOPR), obrazovane godinu dana ranije na inicijativu istaknutog poljskog revolucionara Julijana Marhlevskog. Crvena pomoć radila je na prikupljanju materijalne pomoći za žrtve reakcije, zbrinjavanju porodica uhapšenih i osuđenih revolucionara, organiziranju pravne zaštite za odbranu uhapšenih i osuđenih revolucionara, obavještavanju javnosti o bijelom teroru, održavanju veza sa političkim osuđenicima i zatvorenicima, slanju pomoći političkim kažnjenicima u novcu, hrani, rublju itd. V kongres Komunističke internacionale (jul 1924) zaključio je da se 18. mart — dan Pariske komune proglasi za dan Međunarodne crvene pomoći. Nakon zavođenja šestojanuarske diktature 1929. CPJ djeluje ilegalno.

[76] Ovaj članak napisao je Josip Broz u toku štrajka kožarskih radnika u tvornici »Bata« koji je on organizirao i vodio kao sekretar Centralne uprave Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije (vid. str. 27—28). Međutim, kada je i kako štrajk završen, nije utvrđeno.

[77] Sačuvan je samo jedan primjerak ovog cirkularnog pisma (kucan na mašini, na tankoj hartiji) upućen zagrebačkoj Podružnici Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta. To je, ujedno, za sada i prvi pronađeni dokumenat koji je Broz napisao kao sekretar Izvršnog odbora zagrebačkog Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća. Na dopisu Broz je mastilom dopisao datum i broj, ime adresata i svojeručno ga potpisao.

Savez radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije (SRKPI i OJ) obrazovan je na Kongresu ujedinjenja kožarskih radnika iz cijele Jugoslavije, sem Slovenije, održanom 26—27. septembra 1920. u Zagrebu. Nakon donošenja Obznane i Zakona o zaštiti države rad SRKPI i OJ je zabranjen. Obnavljanje rada je izvršeno krajem 1921, kada je Savez kožarskih radnika Srbije preuzeo poslove Centrale, pošto režim nije dopuštao djelovanje Saveza na jugoslovenskoj osnovi. Od sredine dvadesetih godina, poslije premještanja sjedišta Centralne uprave iz Beograda u Zagreb, SRKPI i OJ koji je pripadao Nezavisnim sindikatima postao je jedan od centara otpora desničarskoj politici centralnog sindikalnog rukovodstva. Rad Saveza je zabranjen 1929. zavođenjem šestojanuarske diktature.

[78] *Mjesno radničko sindikalno vijeće* (MRSV) bilo je organ Centralnog radničkog sindikalnog odbora Jugoslavije za »zaštitu ekonomskih i moralnih interesa« radnika u jednom mjestu. U MRSV su ulazile uprave svih sindikalnih pododbora dotičnog mjesta, a imalo je zadatak da se stara o opštem napretku sindikalnog pokreta, da ustanovi i kontroliše svoju berzu rada, da organizuje predavanja, čitaonicu i drugo radi klasnog prosvjećivanja radnika, da se stara o pravnoj pomoći članovima i žrtvama pokreta, da priprema i izvodi proslave 1. maja, da pred vlastima štiti organizacije itd. Za neposredno sprovođenje zadataka, MRSV je na plenarnoj sjednici biralo Izvršni odbor od 7 članova, koji je bio njegov organ.

[79] *Pod drvodjeljcima* misli se na zagrebačku Podružnicu Saveza drvodjeljskih radnika Jugoslavije (SDRJ), koji je osnovan na Kongresu ujedinjenja drvodjeljskih radnika iz cijele Jugoslavije, sem Slovenije, održanom 31. oktobra 1920. u Zagrebu. Iako je nakon donošenja Obznane bio zabranjen, SDRJ je nastavio da radi ilegalno. Tokom 1921. socijalisti su izvršili rascjep u Savezu i obrazovali reformistički Savez drvodjeljskih radnika. U borbi za stvaranje jedinstvenog Saveza na inicijativu Saveza drvodjeljskih radnika u Ljubljani je, 6—9. maja 1923, održan II kongres drvodjeljskih radnika. Ostvareno je djelimično ujedinjenje i to na federalističkoj osnovi: svaka pokrajina, odnosno zemlja zadržala je raniju organizaciju, s tim što su umjesto centralnih uprava formirani pokrajinski odbori sa širokim ovlašćenjima. Rad Saveza je zabranjen 1929. zavođenjem šestojanuarske diktature.

[80] *Vrangelovcima* su, po imenu ruskog generala Vrangela, nazivani protjerani bjelogardejci, eksproprisane spahije i buržoazija, koji su nakon pobjede oktobarske revolucije u Rusiji našli utočište u Kraljevini SHS. Prema nezvaničnim podacima, u Jugoslaviju je do maja 1922. došlo oko 100 000 bjelogardejaca. Znatan broj se zaposlio od vojske, u policiji i sličnim službama.

[81] Očigledno, pomenuti citat Broz navodi iz obrasca nedjeljnog izvještaja radnika za vođenje evidencije o radnom vremenu i obavljenom poslu koji priređivači nisu uspjeli da pronađu.

[82] Pod pojmom *mađarsko-mađaronski režim* podrazumijeva se politika koju su zastupali predstavnici Ugarsko-horvacke stranke osnovane 1841, a obnovljene 1860. Kako su bili zagovornici jedinstva Hrvatske i Ugarske, a u praksi provodili mađarizaciju i porobljavanje hrvatskog naroda (Levin Rauh, Kuen Hedervari, Pavao Rauh), prozvani su mađaronima. Za vrijeme njihove vlasti zavodi se režim otvorenog protuzakonitog nasilja, sprečava svako ozbiljnije istupanje opozicije, zabranjuju skupštine opozicionih stranaka i slično.

[83] Riječ je o Budimiru Milutinoviću, sekretaru Centralne uprave Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije, ali se nije moglo ustanoviti ko su u to vrijeme bili radnički povjerenici u Ortopedskoj radionici.

[84] *Županije* kao administrativne upravne jedinice u Hrvatskoj, Slavoniji i Vojvodini ukinute su početkom 1927. sprovođenjem u život Zakona o oblasnoj samoupravi (26. april 1922), kada je županijska samouprava prešla na oblasne samouprave. Međutim, mjesto oblasti kojoj je na čelu bio veliki župan u svakodnevnoj upotrebi ostao je i dalje naziv županija.

[85] Misli se na članke: *Iz Vojne radione*, objavljen sa potpisom Radnik, i *Iz Saveza kožaraca*, štampane u zagrebačkom »Organizovanom radniku« 1. i 5. maja 1927. Vojna radiona (danas tvornica »Kamensko«) zapošljavala je oko 150 radnika; od njih je znatan broj bio organiziran.

[86] Kao oblasni sekretar Saveza radnika metalne industrije i obrta Josip Broz je, sprovodeći u život odluke I kongresa Nezavisnih sindikata (jun 1927), značajnu pažnju poklanjao širem organiziranju industrijskih radnika, posebno metalaca i radnika hemijske struke (sredinom 1927. u hemijskoj industriji je radilo oko 60 000 radnika, dok je jedva oko 1500 bilo organizirano, i to samo u reformističkim sindikatima), što je, između ostalog, trebalo da dovede i do izdvajanja ovih radnika u samostalni Savez radnika hemijske industrije Jugoslavije. U tom cilju je vjerovatno u drugoj polovini oktobra 1927. putovao i u Koprivnicu. Ovdje se nalazio jedan od pogona tvornice vještačkog gnojiva »Danica«, vlasništvo mađarskih kapitalista, čije je sjedište bilo u Zagrebu. Pogon u Koprivnici sastojao se od »Tvornice šrafova« i »Tvornice sumporne kiseline i umjetnog gnojiva«, a zapošljavao je oko 400 radnika. Savez metalskih radnika nastojao je da ojača uticaj klasne organizacije u redovima koprivničkih metalaca i da organizira radnike hemijske industrije. Vrativši se iz Koprivnice, Broz je napisao ovaj članak, koji je objavljen sa potpisom Radnik. Prilikom autoriziranja u ljeto 1975. Tito je pribilježio da je članak *Iz Koprivnice* pisao poslije posjete sindikalnoj podružnici u fabrici »Danica«.

[87] Podružnica nezavisnog Saveza metalskih radnika u fabrici »Danica« osnovana je sredinom septembra 1927. Iako je radila pod veoma teškim uslovima (pritisak tvorničke uprave, djelovanje reformista i dr.), već prvih dana uspjela je da organizira oko 100 radnika.

[88] Misli se na Pravila Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije koja je, kao jedino nadležno tijelo, potvrdila Radnička komora. Na osnovu toga Savez je imao pravo da osniva svoje pododbore u cijeloj zemlji i nije bila potrebna nikakva potvrda Pravila od strane policije.

[89] Pod zemaljskim Ustavom ima se u vidu *Vidovdanski ustav*, izglasan u Narodnoj skupštini 28. juna 1921. s neznatnom većinom glasova. Iako je ovaj Ustav ustanovio centralističko državno uređenje i monarhijski oblik vladavine, čime je obezbijeđen hegemonistički položaj srpske buržoazije, i uopšte ozakonio vladajuće pozicije buržoaske klase, on je u više stavova donio i neke odredbe koje su regulirale određena prava radničke klase. Tako je član 33. Ustava utvrđivao: »Pravo radnika na organizovanje radi postignuća boljih radnih uslova zajamčeno je.«

90 *Pašaluk*, turska administrativna jedinica, područje kojemu je na čelu paša; buljuk — četa vojnika, čopor.

91 *Paša* — visoki turski civilni i vojni čin, turska plemićka titula. Pod tim nazivom obično se podrazumijeva bezobziran, nabusit gospodar.

92 *Subaša*, šef policije u beogradskom pašaluku u 19. vijeku; predstavnik turske vlasti u selu.

93 Ovaj dopis Josip Broz je svojeručno napisao i potpisao, a zatim je isti umnožen na šapirografu.

94 Nije utvrđeno kada je održana sjednica Izvršnog odbora zagrebačkog Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća na kojoj je donijeta odluka o iznajmljivanju prostorija u gostioni »Bistrički« na Zavrtnici.

95 Pronađena je samo kopija ovog dopisa (kucana na mašini, na tankoj hartiji) bez potpisa.

96 *Pregled šestomjesečnog rada Izvršnog odbora* napisan je vjerovatno krajem novembra 1927, za prvu sjednicu Centralne uprave Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta, zakazanu za 11. decembar. Kao sekretar Centralne uprave, Josip Broz je učestvovao u pripremama plenarne sjednice i izradi ovog izvještaja. Uz izvještaj (kucan na mašini, na tankoj hartiji), koji nije potpisan, priložena su dva tabelarna pregleda — o brojnom stanju pododbora i financijskom poslovanju Saveza. Ovaj posljednji svojeručno su potpisali svi članovi Izvršnog odbora, među njima i Broz. Pregled je dostavljen Predstavništvu Crvene sindikalne internacionale u Beču koje ga je, 19. decembra 1927, uputilo Komitetu za međunarodnu propagandu kožarskih radnika u Moskvu.

III kongres Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije (poznat kao junski ili Savezni kongres) održan je 5—7. juna 1927. u Beogradu uz učešće 42 delegata. Razmatrana su sva pitanja iz života i rada ovog sindikata (akcija i taktika Saveza, organizaciono pitanje, izmjene i dopune Pravila i Pravilnika, radničko zaštitno zakonodavstvo i drugo). Kongres je donio odluku o »industrijalizaciji« Saveza, tj. o prebacivanju težišta rada na fabrički proletarijat, i zaključio da se izvrši reorganiziranje Saveza, povede borba za ujedinjenje sindikalnog pokreta, pokloni veća pažnja radu sa ženama i radničkom omladinom. Dokumenti Kongresa nisu sačuvani, pa nije poznato koje su sve rezolucije na njemu usvojene.

97 Riječ je o I (Zemaljskom) kongresu Nezavisnih sindikata, održanom 12—16. juna 1927. u Beogradu, uz učešće preko 60 delegata iz Srbije, Hrvatske, Slovenije i Vojvodine i predstavnika bugarskih sindikata. Kako zapisnik Kongresa nije sačuvan, priređivači nisu mogli utvrditi kakva je odluka usvojena u pogledu vođenja statističkih podataka za sindikalne organizacije.

98 Zakon o zaštiti radnika (28. februar 1922) propisivao je za industrijska i rudarska preduzeća 8-časovno radno vrijeme, a u ostalim preduzećima od 8 do 10 časova, što je zavisilo od prirode i težine posla. Radno vrijeme se moglo produžiti samo u izuzetnim slučajevima, s tim da prekovremeni rad nije smio trajati duže od 2 časa dnevno, a što se po Zakonu moralo plaćati najmanje 50 posto više od redovnog radnog vremena.

99 Prema izvještaju Blagoja Parovića, sekretara Centralne uprave Saveza, samo u toku 1927—1928. oko 250 funkcionera i aktivista uhapšeno je i izvršeno oko 50 premetačina stanova i prostorija. U isto vrijeme pet članova Centrale i tri zagrebačka funkcionera odležala su u zatvoru 15 mjeseci i 13 dana, a još su kažnjeni sa 3 godina izgona iz Zagreba. Krajem 1927. u Beogradu, Sisku, Karlovcu, Staroj Kanjiži i drugim mjestima bili su hapšeni svi članovi uprava podružnica.

100 Ima se u vidu spor u beogradskom Pododboru SRKPI i OJ koji je izbio u njegovoj godišnjoj skupštini, održanoj 29. maja 1927, a koji je u suštini predstavljao pokušaj prenošenja frakcijskih raspri iz Partije u sindikalne organizacije. Do sukoba

je došlo kada je članstvo izglasalo nepovjerenje staroj upravi Pododbora koja je uživala podršku desničara iz sindikalne centrale. Iako je uprava Pododbora raspustila ovu skupštinu, ona je nastavila sa radom, a njene odluke kao i izabranu novu upravu potvrdila je skupština od 31. maja. Stara uprava pokušala je da izvrši rascjep u Pododboru — preselila je njegove prostorije, a 2. juna održala svoju skupštinu, izabrala upravu i delegate za kongres. Beogradski kožarski radnici osudili su cjepačku djelatnost stare uprave na zboru od 3. juna, a toj osudi pridružio se i Izvršni odbor Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća. Iz beogradskog Pododbora spor se prenio i na Kongres kožarskih radnika (5—7. jun 1927). Radi očuvanja jedinstva Saveza Kongres je pitanje rješenja tog sukoba prepustio Komisiji (Đuro Salaj, Blagoje Parović) koja je dobila zadatak da likvidira spor i spriječi rascjep Saveza. Komisija je ispitala cjelokupni rad Pododbora, poništila obje skupštine, dala svakoj strani po jedan mandat za Zemaljski kongres Nezavisnih sindikata i 19. juna 1927. sazvala novu skupštinu Pododbora koja je izabrala upravu. S ovim je pomenuti sukob bio bar privremeno likvidiran.

101 Podaci o djelovanju pojedinih podružnica kožarskih radnika su veoma oskudni, zbog čega priređivači nisu mogli utvrditi u kojim mjestima su držane konferencije o kojima se govori u izvještaju. Takođe nije nađen ni pomenuti pregled agitacionih putovanja. Prema pisanju radničke štampe, u ime Centralne uprave kožaraca putovali su Dušan Grković u Karlovac (dva puta), a Blagoje Parović u Beograd, Osijek, Vinkovce, Brod i Bjelovar.

102 Sprovodeći zaključak III kongresa Saveza kožarskih radnika o reorganiziranju sindikata po proizvodnom principu, Centralna uprava uputila je o tome svim podružnicama uputstvo koje se pominje i u ovom izvještaju, ali ga priređivači nisu pronašli.

103 Odnosi se na izgradnju fabrike koža i obuće »Aleks Podvinec« u Karlovcu, koja je puštena u rad početkom 1928. Po proizvodnim kapacitetima i mašinskom uređenju to je bila najmodernija fabrika koža u srednjoj Evropi. Pošto je trebalo da uposli oko 2500 radnika, karlovački Pododbor SRKPI i OJ je, u ljeto 1927, preduzeo mjere za okupljanje i organiziranje kožaraca kako bi kasnije svoju aktivnost lakše prenio među radništvo u novoj fabrici. (U to vrijeme Pododbor je imao samo 65 članova, većim dijelom iz fabrike A. Jakil i »Jelen«.) Organiziranje radnika znatno je otežavao pritisak poslodavaca. Povremeno su vršili redukciju radne snage, na poslu ostavljali pojedince i uz njih veći broj naučnika, pa su ti radnici bili prepušteni na njihovu milost i nemilost. Sem toga, između vlasnika fabrika postojao je dogovor da jedan ne prima radnika koga drugi otpusti, što je radnike prisiljavalo na slijepu pokornost i zavisnost od poslodavca.

104 Pod *omladinskim sekcijama* podrazumijevaju se sindikalne sekcije mladih radnika koje su obrazovane pri sindikalnim pododborima Nezavisnih sindikata u cilju okupljanja radničke omladine od 10 do 22 godine. Ove sekcije su imale zadatak da sprovode agitaciju za sindikalno organiziranje mladih radnika, da vode borbe za sindikalno jedinstvo i dr.

105 Rad Pododbora Saveza kožarskih radnika u Prokuplju i Pančevu obnovljen je u avgustu 1927. U isto vrijeme, 21. avgusta, u Sisku je bio zatvoren Radnički dom i zabranjen rad sindikata.

106 Riječ je o štrajkovima koje su vodili: u junu opančarski radnici u Arilju i u radionici Paje Tekajića u Bjelovaru i kožarski radnici u Valjevu; u avgustu radnici u fabrici obuće Dimitrov, Grigurjev i komp. u Pančevu, u radionici Dragutinovića u Šapcu, u radionici Milije Milojkovića u Požarevcu, kožarci u Staroj Kanjiži i opančarski radnici u Karlovcu; u oktobru su štrajkovali radnici tvornice »Bata« u Zagrebu i ćurčijsko-krznarski radnici u radnjama Mlinarevića i Nedeljkovića, Dušana Backića i Nikole Jovanovića u Beogradu i kožarski radnici na Cetinju, a u novembru obućarski i tašnerski radnici u radionici Brajenovića i u tvornici Ričeva u Novoj Gradiški. Za štrajkove u Užicu, Čačku i Prokuplju koji se navode u tabelarnom pregledu uz ovaj izvještaj priređivači nisu našli podatke.

[107] Ima se u vidu hapšenje sekretara Centralne uprave Saveza kožarskih radnika Ilije Šumanovca, Dušana Grkovića i Blagoja Parovića, člana Uprave A. Babića i drugih aktivista. (Vid. str. 68.)

[108] Izvještaj o radu Prve plenarne sjednice Centralne uprave Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije, održane 11. decembra 1927, napisan je neposredno poslije plenuma i zajedno sa Pregledom šestomjesečne djelatnosti Izvršnog odbora 13. decembra dostavljen Predstavništvu Crvene sindikalne internacionale u Beču. Na posljednjoj strani izvještaja (kucanog na mašini, na tankoj hartiji), koji nije potpisan, dopisan je, mastilom, na njemačkom, jedan pasus o radu komunističke sindikalne frakcije plenuma. Ovaj dio potpisali su svojeručno sekretari frakcija svojim ilegalnim imenima, među njima i Josip Broz, kao sekretar komunističke frakcije u Savezu kožarskih radnika. Broz se ovdje prvi put javlja pod partijskim pseudonimom »Georgijević«. Izvještaj o radu plenuma je, sa izvjesnim stilskim izmjenama i bez pomenutog dodatka, 15. decembra 1927, objavljen u zagrebačkom »Organizovanom radniku«.

[109] Dušan Popović, obućarski radnik bio je uhapšen 18. oktobra 1927. u velikoj policijskoj provali u partijskoj i skojevskoj organizaciji u Beogradu.

[110] Predstavnik CRSOJ na plenarnoj sjednici bio je Budimir Milutinović, koji je pripadao vodećim krugovima desne frakcije Sime Markovića. Stoga je on u prvom redu i bio zainteresiran za ličnosti koje će ući u Centralnu upravu i koliko će desničarska sindikalna centrala moći na njih da računa. Kako je većina članova Centralne uprave stajala na antifrakcijskim pozicijama, Milutinovć je sa svojim desničarskim stavovima ostao u manjini. Neposredno poslije ovog skupa Milutinović je, u ime CRSOJ, preko beogradskog »Organizovanog radnika« (15,19. i 22. januara 1928), poveo kampanju protiv Centralne uprave Saveza i njenog novog Izvršnog odbora, ističući da on »ne daje nikakve garancije za konstruktivan i ozbiljan rad«.

[111] Priređivači nisu mogli da utvrde ko je bio delegat Pokrajinskog radničkog sindikalnog odbora za Hrvatsku.

[112] *Komiteti za međunarodnu propagandu* revolucionarnih sindikata, kao pomoćni organi Crvene sindikalne internacionale (CSI), formirani su na inicijativu I kongresa CSI, održanog 3—19. jula 1921. u Moskvi. Tada je, na osnovu kongresne rezolucije o organizacionom pitanju u kojoj su bili istaknuti ciljevi i zadaci ovih komiteta, održan niz konferencija ruskih sindikata sa predstavnicima inostranih delegacija i obrazovani komiteti za međunarodnu propagandu transportnih radnika, metalaca, drvodjeljskih radnika, grafičara, rudara, radnika životnih namirnica, tekstilaca i dr. Delegati jugoslovenskih revolucionarnih sindikata takođe su učestvovali na tim konferencijama, pa čak ulazili i u sekretarijate pojedinih komiteta. Inače, komiteti su imali zadatak da populariziraju ideje revolucionarne klasne borbe i diktature proletarijata i da se bore protiv amsterdamskih reformista, koji su nastojali da pocijepaju masovne radničke organizacije.

[113] Nije ustanovljeno o kojim je pismima riječ.

[114] Misli se na *komunističke frakcije*, kako su nazivani organi Partije, preko kojih je KPJ širila uticaj i sprovodila svoju politiku u vanpartijskim radničkim i seljačkim organizacijama i organima. Statut KPJ od maja 1926. propisivao je da se u sindikatima svih vrsta, zadružnim, kulturnim, prosvjetnim, sportskim, invalidskim i ratnim udruženjima, te opštinskim i samoupravnim tijelima u kojima ima najmanje dva člana Partije, oni moraju organizirati u komunističku frakciju. Krajem 1927. u Nezavisnim sindikatima djelovale su Centralna sindikalna frakcija (CSF) u CRSOJ, pokrajinske sindikalne frakcije (PSF) pri pokrajinskim sindikalnim rukovodstvima i frakcije u upravama nekih strukovnih saveza (kožaraca, metalaca i dr.) Sem toga, komunističke frakcije su formirane i na važnijim sindikalnim skupovima. Tako je obrazovana komunistička frakcija pomenutog plenuma kožarskih radnika sa zadatkom da usaglasi stavove članova Partije, posebno oko kooptiranja novih članova Centralne

uprave. Priređivači nisu utvrdili ko su bili članovi ove frakcije, na čijoj sjednici je prisustvovao i predstavnik Centralne sindikalne komisije (CSK) koja je bila organ CKKPJ.

115 Pod odborom Broz ima u vidu *Komisiju za rad među radničkom omladinom* pri Mjesnom radničkom sindikalnom vijeću Zagreba, obrazovanu na osnovu odluke I kongresa Nezavisnih sindikata. Komisija je imala zadatak da sprovodi agitaciju i propagandu među radničkom omladinom za sindikalno organiziranje, da radi na njenom klasnom vaspitanju, da se stara i vrši kontrolu nad sprovođenjem zaštitnog radničkog zakonodavstva itd. Nije, međutim, utvrđeno kada je Izvršni odbor zagrebačkog Mjesnog sindikalnog vijeća zaključio da se organizira pomenuta omladinska konferencija, a u tadašnjoj radničkoj štampi nisu pronađeni podaci o njenom održavanju.

116 Pronađen je samo jedan primjerak ovog cirkularnog pisma (i to njegova foto-kopija), koji je Broz uputio zagrebačkoj Podružnici Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta. Na foto-kopiji se vidi da je Broz na dopisu (kucanom na mašini) mastilom dopisao broj i datum, ime adresata i svojeručno ga potpisao.

117 Na inicijativu komunističke frakcije u Savezu radnika metalne industrije i obrta, čiji je sekretar bio Josip Broz, sindikalni aktivisti u preduzeću mašinskog društva »Sila« pristupili su pripremama za izbore za radničke povjerenike. Pošto su naišli na odlučan otpor vlasnika Broz je, kao oblasni sekretar metalaca, odmah intervenirao kod poslodavaca i Oblasne inspekcije rada, a u isto vrijeme pokrenuo je metalske radnike u akciju. Poslije obavljenih dogovora i obrazovanja štrajkaškog odbora, radnici »Sile« stupili su u odbrambeni štrajk kojim je rukovodio Broz. U toku borbe bio je u stalnom kontaktu sa štrajkašima: obilazio ih, bodrio i objašnjavao im značaj i važnost štrajka u borbi radničke klase. Prema pisanju jednog od Titovih saboraca iz toga vremena, Broz je govorio štrajkašima: »Tražim od vas da budete jedinstveni i uporni jer svako popuštanje znači početak neuspjeha, tihu likvidaciju štrajka i davanje mogućnosti neprijateljima radničke klase da slave pobjedu. U vašoj pravednoj borbi svaki pojedinac biti će moralno i materijalno potpomognut.« (Branislav Resimić, *Iz života i rada druga Tita*, »Metalski radnik«, 1. avgust 1953, broj 49.) Poslodavci su na štrajk odgovorili dovođenjem štrajkbrehera kojima su se suprotstavile štrajkaške straže. Nakon toga, zagrebačka policija je na zahtjev poslodavaca, 12. januara, počela sa hapšenjem štrajkaša. Kao neposredni povod iskorišten je sukob štrajkaša sa štrajkbreherima u kojem je jedan štrajkbreher ranjen. Pošto je uhapšeno osam radnika, među njima i svi članovi Štrajkaškog odbora, štrajk je slomljen (vid. str. 61—63).

118 Vlasnici preduzeća mašinskog društva »Sila«, koje je osnovano 1919, bili su Julio Bučan i H. Eršišnik, koji su i sami ranije radili kao radnici.

119 Kao oblasni sekretar metalskih radnika, Josip Broz je vjerovatno pisao Oblasnoj inspekciji rada o šikaniranju naučnika. Priređivači nisu, međutim, uspjeli da pronađu nijedan dokumenat.

120 Na obrazovanju sindikalne organizacije u preduzeću »Sila« radio je i Josip Broz. O tome govori jedan od Titovih saboraca, tadašnji sindikalni aktivist Andrea Benussi, koga je Broz uputio da se zaposli u ovom preduzeću. »Jednog dana pozvao je drug Broz radnika Draga Simeonija i mene da dođemo u prostorije Nezavisnih sindikata. Kad smo se tamo sastali rekao nam je da je Partija odlučila srediti prilike u radionici ‚Sila' u kojoj je radio veći broj radnika. Ovo preduzeće bilo je gnijezdo socijaldemokrata, a vlasnici su nemilosrdno iskorišćavali radnike . . . Uskoro . . . smo se zaposlili u ljevaonici ‚Sila' kao kotlari. Onog dana kada smo trebali po prvi put otići na posao ponovo nas je pozvao drug Broz i razjasnio nam u pojedinostima stanje u poduzeću ‚Sila', povjerivši nam prvi zadatak: treba osnovati sindikalnu organizaciju i pronaći radnike koji bi htjeli raditi po direktivama Komunističke partije.« (Andrea Benussi, *Moja djelatnost u revolucionarnom radničkom pokretu do 1929*, »Radnički pokret Hrvatskog primorja, Gorskog kotara i Istre«, Rijeka 1970, str. 478.)

121 Ima se u vidu sukob štrajkaša iz preduzeća »Sila« sa štrajkbreherima Stjepanom Mišićem i Ivanom Kezelom 11. januara 1928. u kojem je Mišić bio ranjen (kasnije umro).

122 Oblasne inspekcije rada bile su dužne, prema članu 9. Zakona o inspekciji rada, da prilikom izbijanja štrajka u preduzeću ispitaju uzroke sukoba između poslodavaca i radnika i posreduju u sporu ako to zatraži jedna od strana. Ali, umjesto da štite radničke interese, inspekcije su se često oglušivale o ovu svoju obavezu, što je bio slučaj i kod štrajka u preduzeću »Sila«. Inspekcija je podržavala vlasnike »Sile«, a oni su to koristili u razgovorima sa delegatima radnika i Josipom Brozom, predstavnikom Saveza metalskih radnika, i nisu prihvatali njihove zahtjeve.

123 Zagrebačka partijska organizacija i Savez radnika metalne industrije i obrta, poklonili su veliku pažnju uhapšenim radnicima i njihovim porodicama, u čemu je Josip Broz, kao oblasni sekretar metalaca, imao posebnu ulogu. Broz se brinuo o njima u zatvoru, vodio računa o zbrinjavanju njihovih porodica, davao im materijalnu pomoć. »U zatvoru sam saznao«, kaže jedan od uhapšenih, Andrea Benussi, »da je moja porodica na sigurnom mjestu i da ne oskudijeva ni u čemu. Bila je to zasluga druga Broza koji se brinuo za moje najbliže. Moja žena . . . mi je napisala . . . da se drugovi za nju brinu u svakom pogledu. Bio sam vrlo zadovoljan što se ostvarilo moje povjerenje u drugove. Ja sam čak i u zatvoru osjetio brigu drugova za uhapšene suborce.« (Andrea Benussi, n. čl., str. 482.)

124 *Glavnjača*, naziv za ozloglašeni zatvor Uprave grada Beograda, poznat po zvjerskom mučenju naprednih boraca, prije svega komunista: simbol policijskog sistema nasilja reakcionarnog režima (beogradska »Bastilja«). Samo u toku 1921, poslije Obznane i Zakona o zaštiti države, kroz ovaj zatvor prošlo je oko 12 000 radnika. Godine 1929. objavljena je brošura Rajka Jovanovića, jednog od vođa KPJ, pod naslovom *Glavnjača kao sistem* sa predgovorom Miroslava Krleže. Vremenom Glavnjača je postala sinonim ne samo za stradanja klasnih i političkih protivnika režima već i za Kraljevinu Jugoslaviju, nazivanu poslije zavođenja 6-januarske diktature 1929. »Glavnjačoslavija«. Na mjestu Glavnjače danas se nalazi zgrada Prirodno-matematičkog fakulteta.

125 Pošto se sistem nasilja beogradske Glavnjače širio na ostale policijske zatvore, kao sistem policijskog bijelog terora, zagrebačkom Glavnjačom nazivan je zatvor u Petrinjskoj ulici u kojem su mučeni partijski i sindikalni aktivisti. Da bi zvrgao osudi javnosti policijski teror nad uhapšenim štrajkašima, Broz je svom članku dao naslov *»Glavnjača« u Zagrebu.*

126 Nastojeći da dobije »dokaze« protiv Nezavisnih sindikata i KPJ kao organizatora napada na štrajkbrehere, zagrebačka policija je u toku tromjesečnog isljednog postupka podvrgla mučenju uhapšene štrajkaše. Agenti su ih tukli šakama po glavi bikovom žilom po golim tabanima, vješali o klinove, čupali kose, bacali na pod i azili. Jedan od naknadno uhapšenih radnika Ivan Konrad, ne mogavši da izdrži orturu, pokušao je u policijskom zatvoru da izvrši samoubijstvo. U isto vrijeme ile su raspisane potjernice za partijskim aktivistima Antonom Mavrakom, Bartolom určulom i Ivanom Geršićem, koji su prebjegli u Austriju. (O procesu uhapšenim adnicima vid. str. 103. i nap. 223 i 232, str. 244, 245.)

127 Za sada su pronađene tri kopije ovog cirkularnog pisma (kucane na mašii, na tankoj hartiji): dvije je Broz vlastoručno potpisao i adresirao — savezima ožarskih i metalskih radnika, dok je treći primjerak bez potpisa i adresata.

128 Pošto su u to vrijeme, prema pisanju radničke štampe, održane zabave ndikalnih sekcija staklarskih, keramičarskih, pekarskih i mesarsko-kobasičarskih dnika (28. januar, 4. i 11. februar 1928), Broz je vjerovatno njih imao u vidu. ada je, 5. februara, i Savez brijačko-vlasuljarskih radnika priredio zabavu na koju roz posebno upozorava zbog negativnih pojava.

129 *Mirovni sud pri Obrtnom zboru* rješavao je sporove koji su nastajali iz raznih odnosa između radnika i poslodavaca. Njegovi članovi su bili: tri poslodavca i dva radnika ili dva poslodavca i jedan radnik.

130 Riječ je o predavanju sa temom o matrijarhatu koje je, na inicijativu Komisije za rad među ženama pri Mjesnom radničkom sindikalnom vijeću, čiji je član bio i Josip Broz, trebalo da se održi 10. februara 1928. u Radničkom domu. Zagrebačka policija zabranila je ovo predavanje sa motivacijom da nije bilo prijavljeno.

131 Ovaj anketar u kojem se traže statistički podaci o broju fabrika, preduzeća i uposlenih radnika dostavljen je sindikalnim podružnicama zajedno sa cirkularnim pismom od 14. februara 1928 (vid. str. 64—65). U arhivskoj građi Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća Zagreba, koja je veoma oskudna, kao i u tadašnjoj radničkoj štampi, priređivači nisu našli nijedan odgovor na njega.

132 Dopis *Akcionom odboru nezaposlenih radnika* (kucan na mašini, na tankoj hartiji) napisao je Josip Broz po odluci Izvršnog odbora Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća od 13. februara 1928. Sačuvana je kopija akta bez potpisa.

Akcioni odbor nezaposlenih radnika je obrazovan na konferenciji radnika, održanoj 24. januara 1928, na inicijativu pokrajinskog rukovodstva Nezavisnih sindikata, sa zadatkom da neuposlene mobilizira u akciju. Tom prilikom zauzeto je stanovište da nezaposleni radnici, bez obzira na političku i sindikalnu pripadnost, zajedničkim snagama povedu borbu za poboljšanje svog teškog položaja.

133 Plan pomenutih predavanja Izvršni odbor Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća je razradio 17. marta 1928, kada su određene teme (Uzroci nezaposlenosti, Radnička štampa, Radničko zaštitno zakonodavstvo, Radnički sindikati, Jedinstveni front itd.) i predavači. Josip Broz je bio zadužen da drži predavanje o postanku društva.

U Ilici broj 49 nalazile su se prostorije najvećeg broja organizacija Nezavisnih sindikata i Radnički dom. Soba broj 5 bila je stavljena na raspolaganje nezaposlenim radnicima u kojoj su se mogli okupljati na sastanke i predavanja. Pošto su u ovoj zgradi bila i sjedišta zagrebačkog Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća i Oblasnog sekretarijata SRMI i OJ, Broz je tu često provodio duže vrijeme.

134 *Crvena sindikalna internacionala* (CSI) — Profinterna, osnovana je 15. jula 1920. na Međunarodnom savjetovanju predstavnika revolucionarnih sindikata. I kongres je održan, međutim, godinu dana kasnije, 3—19. jula 1921. u Moskvi. Kao organizacija revolucionarnog krila međunarodnog radničkog pokreta, Profinterna je od 1920. pa do svog raspuštanja 1937. okupljala sindikalne organizacije i rukovodila klasnom borbom proletarijata. Na IV kongresu CSI, održanom 17. marta — 3. aprila 1928. u Moskvi, učestvovala je i brojna delegacija Nezavisnih sindikata Jugoslavije. Poslije rasprave o stanju u jugoslovenskom radničkom pokretu Kongres je usvojio Rezoluciju o sindikalnom pitanju u Jugoslaviji.

Kao član Crvene sindikalne internacionale, Nezavisni sindikati su bili obavezni da joj redovno dostavljaju izvještaje, a posebno pred kongrese CSI, na kojima su obično sumirani rezultati rada pojedinih njenih članica. U tom cilju je i Izvršni odbor SRKPI i OJ pripremio, vjerovatno sredinom februara 1928, ovaj izvještaj (kucan na mašini, na tankoj hartiji), u čijoj je izradi učestvovao i Josip Broz. Izvještaj su potpisali svojeručno, mastilom, svi članovi Izvršnog odbora Centralne uprave Saveza, a dostavljen je Predstavništvu CSI u Beču koje ga je primilo 24. februara.

135 Misli se na zabranu rada organizacijama Centralnog radničkog sindikalnog vijeća Jugoslavije posle zavođenja Obznane (decembar 1920) i donošenja Zakona o zaštiti države (avgust 1921), te progone kojima su bile izvrgnute organizacije Nezavisnih sindikata. U stvari, gaženje prava sindikalnog organiziranja, zatvaranje i proganjanje Nezavisnih sindikata bili su sastavni dio svakodnevne prakse režima.

136 *Ilija Šumanovac* uhapšen je 8. februara 1927. pod optužbom da je kao sekretar Centralne uprave SRKPI i OJ 1925—1926. vršio komunističku propagandu.

Na sudskom procesu, održanom pred Sudbenim stolom u Zagrebu 9—13. avgusta 1927, osuđen je po Zakonu o zaštiti države na 21 mesec zatvora.

Dušan Grković zamijenio je Šumanovca na položaju sekretara Centralne uprave. Uhapšen je 18. avgusta 1927. u toku izborne kampanje za skupštinske izbore. Iz zatvora je pušten uslovno 16. septembra, a 22. septembra kažnjen je sa 5 godina izgona iz Zagreba. U vrijeme hapšenja Grković više nije bio sekretar Centralne uprave.

Blagoje Parović izabran je za člana Izvršnog odbora Centralne uprave na III kongresu Saveza kožarskih radnika (5—7. jun 1927). Uhapšen je 9. 'septembra 1927 (a ne 19. septembra kako se u tekstu navodi), a 18. septembra osuđen na 14 dana zatvora zbog sukoba sa stražarom. Po isteku kazne nije pušten na slobodu, već je tek nakon šest mjeseci zatvora predan Sudbenom stolu. Trećeg marta 1928. Parović je kao »osoba pogibeljna po javni red i mir, te komunistički agitator« kažnjen izgonom iz Zagreba na 5 godina i 4. marta protjeran u zavičajnu opštinu Nevesinje.

Mahmut Altumbabič je uhapšen 6. oktobra 1927. godine.

137 U vrijeme predizborne borbe za skupštinske izbore, koji su održani 11. septembra 1927, režim je sproveo veoma oštar teror. U svim gradovima Jugoslavije gonjeni su kandidati opozicionih partija, a pristalice Republikanskog saveza radnika i seljaka protjerivane, premlaćivane, zlostavljane i hapšene. Posebno oštar teror bio je zaveden u Hrvatskoj, Bosni i Makedoniji. Masovna hapšenja radnika su izvršena u Zagrebu, Karlovcu, Sisku, Varaždinu, Bjelovaru, Gospiću, Ogulinu, Hrvatskom primorju i drugim mjestima. Samo u bjelovarsko-križevačkoj županiji uhapšeno je oko 500 radnika i seljaka.

138 Podrobnijih podataka o broju nezaposlenih radnika kožarske struke nema. Blagoje Parović navodi u svom izvještaju, pisanom u ljeto 1928, da je oko 65 posto obućarskih radnika, ili 45—50 posto članova Saveza kožarskih radnika bilo bez posla. Prema istom izvještaju, kožarska industrija je zapošljavala oko 5300 radnika (3950 kožarsko-industrijska preduzeća i 1350 obućarsko-industrijska preduzeća).

139 Sva tri pomenuta štrajka vođena su zbog istih uzroka: niskih nadnica, teških uslova rada i pokušaja poslodavaca da produže radno vrijeme. U Arilju je 27 opančarskih radnika stupilo u štrajk 8. novembra 1927, na Cetinju je od sredine novembra bilo u štrajku oko 30 kožarskih radnika, a od 21. decembra 1927. štrajkovali su obućarski radnici iz radionice Ilije Abramovića u Karlovcu.

140 Riječ je očlanu 1. Uputstava za izbore radničkih i namješteničkih povjerenika od 23. decembra 1927, koji je propisivao da se izbor radničkih povjerenika može vršiti jedino u preduzećima u kojima je uposleno preko 10 radnika. Ovom odredbom bio je pogođen znatan broj zanatskih radnika — posebno kožarskih i krojačkih — koji su radili u malim radionicama.

141 Koliko se, prema radničkoj štampi, moglo utvrditi, u to vrijeme od članova Centralne uprave kožaraca Josip Broz je odlazio u Karlovac (vid. str. 72 i 139), dok za Beograd i Novu Gradišku priređivači nisu našli podatke.

142 Vršeći dužnost sekretara Centralne uprave SRKPI i OJ, Josip Broz je veliku pažnju poklanjao sindikalnom organiziranju kožaraca i radu njihovih podružnica i izvan Zagreba. Najviše je odlazio u Karlovac koji je, s obzirom na razvoj industrije, bio značajan za politički i sindikalni rad KPJ. Karlovac je bio posebno važan centar kožarske industrije: sem novosagrađene najveće jugoslovenske tvornice koža »Aleks Podvinec« (vid. nap. 103, str. 224), tu je bilo još pet fabrika kože, cipela i rukavica (Karlovačka tvornica kože, Tvornica kože M. i A. Valčić, Tvornica kože I. Rusan, Tvornica »Union« i Tvornica kože i cipela A. Jakil). Članak *Položaj kožarskih radnika u Karlovcu* napisao je Josip Broz poslije održane konferencije kožarskih radnika iz fabrike »Podvinec«, po povratku u Zagreb.

143 O boravku Josipa Broza u Karlovcu i posebno njegovom istupanju 11. februara na godišnjoj skupštini Podružnice kožarskih radnika iz fabrike »Podvinec«

mjesne policijske vlasti podnijele su, 14. februara 1928, opširan izvještaj velikom županu Primorsko-krajiške oblasti koji se donosi u izvodima u ovom tomu. (Vid. str. 137—138).

144 Ovaj izvještaj napisao je Josip Broz za VIII konferenciju zagrebačke Mjesne partijske organizacije, održanu 25—26. februara 1928. na Pantovčaku u Zagrebu, pošto je došao u otvoreni sukob s »ljevičarima« koji su, uz podršku predstavnika SKOJ-a, imali većinu u Mjesnom komitetu KPJ. Vodeći borbu protiv obje frakcije u KPJ, Broz se, još od kraja 1927, sve više sukobljavao sa »ljevičarima«. Sukob je dostigao kulminaciju početkom 1928, prilikom razmatranja izvještaja za VIII partijsku konferenciju, kada se Mjesni komitet, po Titovim riječima, rascijepio na dva dijela — na ljevičarsku većinu od tri i antifrakcijsku manjinu od dva člana. Organizacioni sekretar Broz, podržan od člana Komiteta Andrije Hebranga, odbio je izvještaj većine Mjesnog komiteta s kojim je izlazio politički sekretar Dušan Grković, jer on partijskom članstvu nije pružao ni objašnjenje uzroka slabosti u radu Mjesne organizacije KPJ, ni garanciju da će ubuduće biti pošteđena od frakcionaštva, i odlučio da na Konferenciji istupi s posebnim koreferatom. Sjećajući se ovog slučaja, Tito kaže: »Još prije te Konferencije došlo je do rascjepa u Mjesnom komitetu u pogledu izvještaja većine, to jest — pristalice ‚lijeve' frakcije htjele su da se u izvještaju uopšte ne govori negativno i ne osuđuje ‚lijeva' frakcija već samo desna, a manjina je nastojala da se ovog puta osude obje frakcije, kritikuju i iznesu sve negativne strane i jedne i druge.« Tako je na Konferenciju »Mjesni komitet išao podvojeno sa dva izvještaja« (Josip Broz Tito, *Govori i članci*, Zagreb 1959, knj. III, str. 297). Brozov izvještaj Konferencija je usvojila sa 27 za, 3 protiv i jednim uzdržanim glasom (predstavnik SKOJ-a). Tokom marta 1928. sve materijale Konferencije Broz je dostavio Kominterni. Prigodom njihovog otpremanja na svom izvještaju (kucanom na mašini, pa umnoženom na šapirografu, na punoj hartiji) dopisao je svojeručno, mastilom, riječ koreferat, a na Grkovićevom izvještaju: »Izvještaj Mjesnog komiteta KP Jugoslavije u Zagrebu u mjesecu februaru 1928.« i potpis »Mjesni komitet«. U ljeto 1975, prilikom autoriziranja, Tito je pribilježio da su mu u pripremi ovog izvještaja i drugih dokumenata Konferencije pomagali Andrija Hebrang »Magdić« i Matija Brezović »Begić«, koji je 1927—1928. bio jedno vrijeme sekretar Biroa Centralnog komiteta SKOJ-a, član Organizacionog biroa CKKPJ, a u 1928. i sekretar Pokrajinskog sekretarijata KPJ za Hrvatsku.

145 U pitanju je *VII konferencija zagrebačke Mjesne organizacije KPJ*, koja je održana vjerovatno u drugoj polovini januara 1927. Pošto dokumenti ovog skupa nisu pronađeni, to nije poznato ko je podnio izvještaj o radu organizacije.

146 *Mjesna partijska škola*, kako navodi Broz u tački 8. ovog izvještaja, nije organizirana, dok za sindikalnu školu priređivači nisu našli nikakve podatke.

147 Ocjena da opštu političku situaciju karakterizira sve veća opasnost od rata protiv Sovjetskog Saveza proisticala je kako iz tadašnje procjene i pozicije Komunističke internacionale tako i velikog dijela evropske informativne štampe, da zapadne sile, prije svega Engleska i Italija, povodom tadašnjih događaja u Kini (pojava revolucionarnih ustanaka i kontrarevolucionarno nastupanje Kuomintanga sa Čang Kaj Šekom na čelu), pripremaju napad na SSSR, pa su s tim u vezi pojedine komunističke partije postavljale svoje zadaće. Opasnost od antisovjetskog rata bila je povezana s opasnošću od imperijalističkog rata, jer se tada smatralo da bi Engleska olakšala Musoliniju ekspanziju na Balkan, a na račun Jugoslavije, kako bi Italija, Mađarska i Bugarska pristupile antisovjetskom bloku. Tada se u javnosti govorilo da će Engleska svoje antisovjetske saveze platiti »jugoslovenskom kožom«.

148 *III plenum CKKPJ* (poznat kao Aprilski plenum) održan je 26. ili 27. aprila 1927. u Beogradu. Na njemu je analizirana ekonomska, vanjska i unutarnja politička situacija u Jugoslaviji, kao i cjelokupna djelatnost Partije za posljednjih šest mjeseci. Posebnu pažnju Centralni komitet je poklonio pripremama za I kongres Nezavisnih sindikata (izrađeni su gotovo svi nacrti kongresnih dokumenata) i savezne

kongrese izvjesnih strukovnih sindikata (odjevnih, kožarsko-prerađivačkih i metalskih radnika), koji su održani maja i juna iste godine. Sva ta pitanja obuhvaćena su u Rezoluciji III plenuma CKKPJ o političkoj situaciji, izvještaju Političkog biroa o neposrednim zadaćama Partije na koju Broz upućuje.

149 Autor misli na ulazak izvjesnih aktivnih generala u pojedine vlade (u vladu Nikole Uzunovića od decembra 1926. ušao je general Svetislav T. Milosavljević kao ministar saobraćaja, dok su u drugoj Uzunovićevoj vladi bila dva lica izvan Parlamenta) i na formiranje vlade otvorenih eksponenata dvora — Velimira Vukićevića i Vojislava Marinkovića, aprila 1927, bez znanja i odobrenja glavnih odbora i parlamentarnih grupa, čime su pogaženi osnovni principi parlamentarizma i demokratije. Sem toga, vlada Vukićević—Marinković predstavljala je i režim pojačane političke i socijalne reakcije, čime je pripreman teren za otvorenu diktaturu kralja Aleksandra, koju je on i uveo početkom januara 1929. godine.

150 *Oportunistička politika Hrvatske seljačke stranke* (HSS, vid. nap. 54, str. 216) u to vrijeme ogledala se u tome što se ona, mada u opoziciji, uopšte nije borila za promjenu političkog režima, već jedino da dođe na vlast. S istim ciljem stvorena je i Seljačko-demokratska koalicija (SDK) u jesen 1927. Promjena u stavu SDK nastupila je tek poslije atentata u Skupštini (jun 1928).

Federalistima su nazivane pristaše Crnogorske federalističke stranke, osnovane 1922. Njeni tvorci koristili su se nastalim nezadovoljstvom zbog centralističkog uređenja Kraljevine Jugoslavije i položaja Crne Gore u njoj. U pogledu rješenja crnogorskog nacionalnog pitanja, u stranci je dominirajuća koncepcija bila — federativno uređenje Jugoslavije u okviru koje bi Crna Gora postala politička jedinica. Stranka se kasnije pocijepala i između dva rata nije imala veću političku ulogu. Jedno krilo federalista bilo je eksponent ranije crnogorske dinastije i zastupnik politike saradnje s Italijom, što ih je u uslovima drugog svjetskog rata odvelo do suradnje s okupatorima i borbe protiv narodnooslobodilačkog pokreta, dok je manji dio stao uz NOP.

151 Sa zaoštravanjem ekonomske krize u drugoj polovini dvadesetih godina i problem nezaposlenih postajao je sve aktuelniji, pošto se njihov broj stalno povećavao. Osobito velike razmjere otpuštanje je uzelo u građevinarstvu i kožarskoj industriji u kojima je bez posla ostalo oko 50 posto radnika. Nezaposlenost je bila prisutna i u metalnoj industriji — u Zagrebu je bilo oko 1200 neuposlenih metalaca. Prvih mjeseci 1928. preko zagrebačke Berze rada tražilo je uposlenje preko 11 000 radnika.

152 Od početka dvadesetih godina problem ženske radne snage u Jugoslaviji postajao je sve akutniji, pošto se broj žena-radnica stalno povećavao na račun uposlenih radnika: u periodu 1921—1926. broj zaposlenih radnika opao je za 8 posto, dok se broj radnica povećao za 97 posto (prema pisanju radničke štampe, od 1400 000 radnika bilo je 300 000 radnica). Oko 3000 radnica radilo je u zagrebačkim fabrikama. Radnice su, međutim, po pravilu primale gotovo za 30 posto niže nadnice, pošto se uzimalo da je muškarac pravi »hranitelj« porodice. Takva situacija, kako navodi Broz, bila je i u Industriji čarapa i trikotaže »Zvono« na Zavrtnici 42 i Domaćoj tvornici rublja Leona Bauera. Na ovaj problem Tito se osvrnuo aprila 1959. u razgovoru sa urednikom časopisa »Žena danas«. »Kad sam bio sekretar Saveza kožaraca Jugoslavije, obilazio sam razne konfekcijske radnje i zgražao sam se zbog razlika koje su postojale u platama žena i muškaraca. U tekstilnoj fabrici u Dugoj Resi, na primjer, žena je, koliko se sjećam, imala dva dinara na sat, a u odnosu na platu muškarca primala je ponegdje i upola manje. Jednom riječju žena je u kapitalističkoj Jugoslaviji bila ne samo neravnopravna već i strahovito eksploatisana.« (Josip Broz Tito, *Govori i članci*, Zagreb 1962, knj. XIV, str. 218.)

153 *Štrajk preko 200 radnika u ložionici Državne željezničke radionice u Zagrebu* vođen je januara 1928. u znak protesta protiv snižavanja nadnica i smanjenja broja radnika u cilju »komercijalizacije«. Završen je uspješno — nadnice su ostale iste, a otpušteni radnici vraćeni su na posao.

Kod *manifestacija nezaposlenih* Broz je imao u vidu: protest koji je 24. januara uložilo nekoliko stotina nezaposlenih radnika u Radničkoj komori, poslije

čega su održali konferenciju i obrazovali Akcioni odbor nezaposlenih (vid. nap. 132, str. 228.) i skupštinu nezaposlenih radnika od 29. januara 1928. i nakon nje priređene demonstracije nezaposlenih ulicama Zagreba (u toku demonstracija policija je napala demonstrante i uhapsila 16 radnika).

Pod izbornim rezultatima podrazumijevaju se uspjesi koje je KPJ preko liste Republikanskog saveza radnika i seljaka postigla na izborima u Zagrebu: 23. januara za oblasne skupštine dobila je 2030 glasova (2 mandata); 4. septembra za Gradsko zastupstvo — 2466 (sedam mandata) i 11. septembra 1927. za skupštinske izbore — 2934 glasa.

154 Zbog nedostatka arhivske građe, priređivači nisu mogli da u potpunosti utvrde sastav Mjesnog komiteta koji je radio u 1927—1928. Neposredno poslije VII konferencije zagrebačke Mjesne organizacije KPJ (januar 1927) jedan član novoizabranog Mjesnog komiteta KPJ je napustio dužnost uslijed prezauzetosti drugim obavezama: kasnije je jedan član smijenjen zbog izvjesnih grešaka, a sredinom 1927. dvojica su otišla iz Zagreba. Kako je Komitet imao 5 članova (Statut KPJ iz 1926. je propisivao da mjesni komiteti mogu imati 3—5 članova), ovim odlascima je i njegov sastav bio potpuno izmijenjen: od izabranih članova, prema izvještaju političkog sekretara Dušana Grkovića, ostao je samo on. U toku aprila, odnosno decembra, u Mjesni komitet kooptirani su Josip Broz i Andrija Hebrang. Ostala dvojica članova su, vjerovatno, bili Milan Milanović i Mato Matok, kao predstavnik Mjesnog komiteta SKOJ-a.

155 Između dvije konferencije — januar 1927 — februar 1928. zagrebački partijski aktiv, koliko se do sada uspjelo utvrditi, sastao se pet-šest puta.

156 Prema izvještaju Dušana Grkovića, političkog sekretara Mjesnog komiteta KPJ, u Zagrebu su djelovala 4 rajonska komiteta, a održano je 12 rajonskih konferencija KPJ — svaki rajon po tri.

157 Januara 1927. zagrebačka organizacija KPJ imala je 70 članova, a pred VIII mjesnu konferenciju KPJ 134 člana (raspoređena u 16 ćelija po preduzećima, 4 radioničke ćelije i 2 ulične grupe) i 89 simpatizera KPJ (podijeljenih u 18 grupa).

158 Odnosi se na izlet organizovan 6. novembra 1927. u selo Markuševac (Sv. Šimun) u okolini Zagreba, gdje je u prisustvu oko 100 zagrebačkih studenata i radnika Milan Durman govorio o značaju Velikog oktobra. Na povratku u Zagreb učesnici skupa su nosili crvenu zastavu i izvikivali komunističke parole. Sedmog novembra po ulicama Zagreba rasturen je letak CKKPJ i SKOJ *Da živi Ruska revolucija, početak svjetske socijalističke revolucije! Drugovi! Radnici i seljaci svih naroda Jugoslavije!*

159 U pitanju su rezolucije III plenarne sjednice CKKPJ. (Vid. nap. 148, str. 230—231.)

160 *III kongres KPJ* (Kongres »izmirenja« frakcija) održan je 17—22. maja 1926. u Beču uz učešće 47 delegata i gostiju i dva predstavnika Komunističke internacionale. Kongres se bavio osnovnim problemima revolucionarnog radničkog pokreta u zemlji i ulogom Partije, a protekao je u znaku oštre kritike frakcija i osude frakcijskih borbi u vrhovima KPJ. O frakcijskim sukobima raspravljano je i na II, III i IV plenumu CKKPJ, održanim septembra 1926, aprila i novembra—decembra 1927. Frakcijske raspre u KPJ zaokupljale su pažnju i međunarodnog komunističkog centra. Tokom 1922—1926. Komunistička internacionala je u cilju rješenja krize u KPJ nekoliko puta intervenirala donoseći tim povodom i svoje rezolucije: IV kongres Kominterne je usvojio rezoluciju o jugoslovenskom pitanju (decembar 1922), V kongres KI o nacionalnom pitanju u Jugoslaviji (jul 1924), a V prošireni plenum Izvršnog komiteta Kominterne (april 1925) i Prezidijum Izvršnog komiteta KI o jugoslovenskom pitanju (april 1926).

161 Pod terminom *frakcija* (od lat. *fractio* — dio) u političkom rječniku podrazumijeva se organizirana grupa u političkoj partiji koja se izdvaja iz cjeline posebnim

programom ili različitim gledanjima na opšta pitanja politike partije. Djelovanje frakcija u političkoj partiji smanjuje njenu akcionu sposobnost, a ideološkoj i političkoj usmjerenosti partije daje karakter kompromisa različitih društveno-političkih snaga. Frakcije u komunističkoj partiji nespojive su s jednim od osnovnih principa njene djelatnosti, s principom demokratskog centralizma.

Sektaštvo označava pripadništvo posebnoj struji (akciji) neke stranke ili zatvorenoj grupi koju vezuje istovjetnost ideoloških i ostalih uvjerenja, a često i samo neki konkretni interesi. U komunističkom dijelu radničkog pokreta sektaštvo se, između ostalog, ispoljavalo u negiranju potrebe za saradnjom organizacija radničke klase s drugim naprednim snagama.

Koterijaštvo — zatvorenost u određeni krug i gledanje interesa samo toga kruga (klike), bez obzira na druge; spletkarenje.

162 Ima se u vidu instruktor Komunističke internacionale »Mirković« (ili »Milković«, čije ime nije utvrđeno) koji je u proljeće 1927. upućen u Jugoslaviju sa zadaćom da ispita stanje u KPJ, posebno u vezi sa frakcijskim rasprama. »Mirković« je u toku višemjesečnog boravka (maj—avgust) obišao znatan broj partijskih organizacija u zemlji, prisustvovao sastancima ćelija, mjesnih i oblasnih komiteta, a vodio je i pojedinačne razgovore sa članovima KPJ. Na sastancima obavezno je postavljao pitanje: »Zašto je Partija tako slaba i šta bi trebalo učiniti da stvari krenu naprijed?« Po povratku u Moskvu podnio je Komunističkoj internacionali, vjerovatno novembra 1927, opširan izvještaj o situaciji u KPJ. Izvještaj nije pronađen, ali su na osnovu *Istorije KPJ*, koju su pisali osuđenici komunisti na robiji, poznati neki njegovi dijelovi. Govoreći o jednoj rajonskoj konferenciji KPJ u Zagrebu, kojoj je prisustvovao, »Mirković« navodi da zagrebačka organizacija »počiva na boljševičkim temeljima, jer je povezana s radništvom industrijskih poduzeća, ima u njima ćelije, kao i frakcije u sindikatima, radnici se nalaze u svim forumima itd.«. S »Mirkovićevim« izvještajem bio je upoznat i IV plenum CKKPJ (27. novembra — 1. decembra 1927).

163 Broz misli na konstataciju većine Mjesnog komiteta, iznijetu u izvještaju na VIII konferenciji KPJ, da su veze sa Pokrajinskim sekretarijatom KPJ za Hrvatsku bile »neredovne, slabe i skoro nikakove«. i to krivicom pokrajinskog rukovodstva.

164 *Predlog rezolucije* Broz je podnio VIII mjesnoj konferenciji KPJ u ime manjine Mjesnog komiteta zajedno sa koreferatom, a usvojen je sa neznatnim dopunama i izmjenama, dobrim dijelom stilskim (up. str. 78—79). Naslov na dokumentu (kucanom na mašini, pa umnoženom na šapirografu, na punoj hartiji) — »Predlog rezolucije za Mjesnu konferenciju KPJ u Zagrebu u februaru 1928. god.« Broz je dopisao svojeručno, mastilom, a na poleđini Predloga napisao je crvenom olovkom, vjerovatno prilikom upućivanja Komunističkoj internacionali: »Projekt za konf[erenciju] MK u Z[agrebu]. Korf. [?] E[gzekutivi] K[omunističke] I[nternacionale].«

165 *Simpatizerske grupe* bile su jedan od oblika rada KPJ na pripremanju pripadnika revolucionarnog radničkog pokreta za prijem u kandidate i članove Partije. U uslovima ilegalnog djelovanja Partije, ova forma rada imala je izuzetan značaj.

166 *Savez komunističke omladine Jugoslavije* (SKOJ), politička organizacija revolucionarne komunističke omladine, osnovan je 10. oktobra 1919. u Zagrebu na konferenciji predstavnika omladinskih komunističkih organizacija i klubova. Konferencija je odlučila da SKOJ bude samostalna i nezavisna organizacija, ali da »ide poredo sa Socijalističkom radničkom partijom Jugoslavije (komunista) i stoji s njom u vezi preko svojih delegata koje šalje u partijska veća«. Prvi redovni kongres održan je 10—14. juna 1920. u Beogradu. Poslije donošenja Obznane i Zakona o zaštiti države (1921) SKOJ zajedno sa KPJ prelazi u ilegalnost. Na osnovu člana XV *Statuta KPJ* od maja 1926. veza između Partije i SKOJ ostvarivala se na bazi uzajamnog predstavništva: između komiteta svih organizacija KPJ i SKOJ morala su se uspostaviti uzajamna zastupstva sa pravom glasa.

[167] *Tromjesečni plan rada* koji je Josip Broz podnio u ime manjine Mjesnog komiteta KPJ usvojila je VIII mjesna konferencija sa 27 za, 2 protiv i jednim uzdržanim glasom. Na poleđini dokumenta (kucanog na mašini, na punoj hartiji) Broz je, prigodom otpremanja Kominterni, svojeručno napisao olovkom »Plan rada MK«.

[168] Riječ je o rezolucijama III kongresa KPJ (vid. nap. 160, str. 232) o političkoj situaciji i zadacima Partije, agrarnom i seljačkom pitanju, organizacionom pitanju, sindikalnoj i nacionalnoj politici KPJ i o rezolucijama IV plenuma CKKPJ o političkoj situaciji, radu Partije i njenim zadacima, o sindikalnom i organizacionom pitanju.

IV plenum CKKPJ (poznat kao Novembarski plenum) održan je 27. novembra — 1. decembra 1927. u Zagrebu uz učešće 17 članova Centralnog komiteta ili njihovih zamjenika iz cijele Jugoslavije, izuzev Makedonije, delegata Balkanske komunističke federacije i Balkanskog biroa MOPR. Razmatrano je stanje u Partiji, posebno unutarpartijski odnosi u vezi sa frakcijskim raspramа, koje su KPJ dovele na rub propasti, zatim politička situacija, rad u sindikatima, te pitanja ratne opasnosti i opozicije u VKP (b). Plenarna sjednica protekla je u znaku oštre borbe između predstavnika desne frakcije i »ljevičara« i pokušaja pristalica partijskog jedinstva da se izbore za jedinstvo KPJ. Zahvaljujući svojim, po tadašnjim ocjenama Kominterne, ispravnim procjenama političke situacije i stanja u KPJ, »ljevičari« su dobili podršku članova Centralnog komiteta koji nisu pripadali frakcijama i tako odnijeli pobjedu nad desnom frakcijom.

[169] Pod *boljševizacijom* Partije podrazumijevao se sistem mjera u njenoj izgradnji i način djelovanja koji su omogućavali ostvarenje rukovodeće uloge Komunističke partije u borbi za pobjedu socijalističke revolucije. Prije svega, imala se u vidu organizaciona i ideološka izgradnja Partije, kojima je bio cilj uspostavljanje jedinstva i monolitnosti Partije po uzoru na Boljševičku partiju, održavanje njene revolucionarne dosljednosti, njeno povezivanje sa širokim radničkim i seljačkim masama i njihovo pridobijanje za politiku Partije, osvajanje masovnih vanpartijskih radničkih organizacija, prvenstveno sindikata i osiguranje u njima utjecaja Partije odozdo. Kasnije, u doba dominacije staljinizma u Kominterni, kada se nekritički prihvataju iskustva Boljševičke partije, boljševizacija je dovela i do dogmatizacije u komunističkom pokretu.

[170] »*Borba*«, nezavisan politički i društveni list, izlazila je s izvjesnim prekidima od 19. februara 1922. do 13. januara 1929. Kao nezvanični organ KPJ bila je stalno cenzurirana i zabranjivana, zbog čega mijenja ime i podnaslov (»Radnička borba«, »Borba«, radničko-seljačke novine). Kako je u januaru 1928. pokrenuta akcija za izdavanje »Borbe« dva puta sedmično, organizacijama KPJ je postavljen zadatak da list raspačavaju u što većem broju primjeraka među partijskim članstvom i sindikalno organiziranim radnicima i simpatizerima, da izmire zaostale dugove, prikupljaju nove pretplatnike i dobrovoljne priloge. Od maja 1928. »Borba« izlazi dva puta sedmično.

Martovska kampanja obuhvatala je obilježavanje godišnjica: osnivanja Komunističke internacionale (6. mart), Međunarodnog dana žena (8. mart), februarske revolucije (10. mart), smrti Karla Marksa (13. mart) i osnivanja Pariske komune (18. mart).

[171] Misli se na osnivanje komunističkih frakcija (vid. nap. 114, str. 225) u Mjesnom radničkom sindikalnom vijeću, čiji svi članovi nisu bili i komunisti, zatim među radničkim zastupnicima, izabranim 4. septembra 1927, na izborima za Gradsku skupštinu u Zagrebu i u Podružnici Saveza grafičkih radnika (tačka 13—15. plana). Kod formiranja komunističke frakcije u sportu nije, međutim, jasno da li se ima u vidu Blok radničkih klubova, odnosno njegov Upravni odbor ili pojedini radničko-sportski klubovi: »Amater«, »Grafičar«, »Sloga« i drugi (tačka 16. plana).

[172] Sumirajući rezultate 8-mjesečnog rada, IX konferencija zagrebačke Mjesne organizacije KPJ (28. oktobar 1928) konstatovala je da se partijska organizacija u

Zagrebu znatno aktivizirala u toku marta—juna 1928, odnosno u vrijeme kada je Josip Broz rukovodio Mjesnim komitetom. Prema ocjeni konferencije, to se manifestiralo u pravilnom vođenju borbe protiv frakcionaštva i sa desna i s »lijeva«, pravilnom i svojevremenom reagiranju na izvjesne političke događaje (atentat u Skupštini i dr.), u redovnom održavanju rajonskih konferencija, sastanaka većine ćelija, frakcija i aktiva na kojima su na dnevni red postavljana praktična pitanja, u čvršćim i redovnijim vezama sa selom i dr.

173 Riječ je o savjetovanju jugoslovenskih komunista (delegata partijskih organizacija iz Zagreba, Beograda, Splita, Niša, zatim desne frakcije, »ljevičara« i Politbiroa CKKPJ) sa predstavnicima Komunističke internacionale koje je, na inicijativu Izvršnog komiteta KI, bilo zakazano vjerovatno za sredinu marta 1928. u Berlinu, ali je zbog hapšenja delegacije KPJ u Gracu odloženo. Na savjetovanju je trebalo razmotriti stanje i uzroke krize u KPJ i donijeti mjere za njeno prevazilaženje. Dajući svoj doprinos sagledavanju prilika u KPJ, posebno frakcijskih raspri, Josip Broz je, u ime manjine Mjesnog komiteta, napisao ove *Direktive*, koje je većinom glasova (29 za i 2 uzdržana) usvojila VIII mjesna konferencija KPJ, što je označilo pobjedu Brozovog antifrakcijskog radničkog fronta. Predložene mjere za preodoljevanje krize u KPJ i njeno osposobljavanje za dalji rad, suštinski su se razlikovale od predloga, iznesenih u Tezama o situaciji u Partiji i o unutarnjem partijskom kursu, koje je pod uticajem »ljevičara« usvojio IV plenum CKKPJ (27. novembar — 1. decembar 1927) kao direktive delegaciji Centralnog komiteta KPJ, koju Izvršni komitet KI nije prihvatio. Nasuprot tim Tezama, za Broza su bili primarni rad Partije u masama, njeno povezivanje s industrijskim radništvom, organizaciono i idejno-političko jačanje i aktiviranje KPJ i klasnih sindikata, dok je pitanje rukovodstva, iz kojeg treba ukloniti desne i »lijeve« frakcionaše, samo jedna od mjera koja se mora sprovesti. U izradi ovih *Direktiva* (dokument je kucan na mašini, na punoj hartiji) a na poleđini posljednje strane Broz je olovkom napisao: »Direktive delegatu«) Brozu su pomagali Matija Brezović »Begić« i Andrija Hebrang »Magdić«.

174 Odnosi se na I odjeljak *Rezolucije V proširenog plenuma Izvršnog komiteta KI* (april 1925) — *Opšta situacija* i III odjeljak *Rezolucije III kongresa KPJ o političkoj situaciji i zadacima Partije* (maj 1926) — *Položaj na Balkanu i Položaj u Jugoslaviji.*

175 U pitanju su Nezavisni sindikati Jugoslavije. (Vid. nap. 37, str. 214).

176 Riječ je o desnoj frakciji u KPJ, kojoj je na čelu bio dr Sima Marković »Simić«, jedan od osnivača Partije i sekretara CKKPJ. Desna grupa oko S. Markovića (Ljubomir Radovanović, Lazar Stefanović, Života Milojković, Mihailo Todorović,)ragomir Marjanović i drugi) obrazovala se već početkom 1921, kada su u partij-kom vrhu počele raspre oko uzroka poraza KPJ. Grupašenje Markovića i njegovih ristalica naročito je došlo do izražaja 1921—1922. u emigrantskim krugovima KPJ Beču, a pojačano je na I zemaljskoj konferenciji KPJ (jul 1922), na kojoj su se već očele nazirati razlike između desničara i ljevičara u koncepcijama o daljem putu :PJ. Marković i njegovi najbliži saradnici sticali su pristalice najvećim dijelom iz :dova partijske i sindikalne birokratije, i to uglavnom iz Beograda i pojedinaca Slovenije i Hrvatske (Osijek). Preuzimajući rukovodstvo u sindikalnoj centrali, :sničari su ostvarili i utjecaj na dio esnafskih radnika, pretežno u Srbiji. Iako su : podršku Kominterne 1922. dobili rukovodstvo Partije, oni su ga već maja 1923.)slije II zemaljske konferencije KPJ morali prepustiti ljevičarima, i to u vrijeme ıda je u KPJ započela idejna borba kroz koju su i desnica i ljevica izgrađivali svoje ıvove o nizu načelnih pitanja iz oblasti organizacije ilegalne partije, njene politike, 'ategije i taktike. Izgrađujući svoju političku platformu, desničari su krajem 1923. istupili formiranju frakcije, koja je na III zemaljskoj konferenciji KPJ (januar 1924) ganizirano branila desničarske koncepcije i nastojala da osvoji rukovodstvo. Poženi, desničari su, prikrivajući frakcijski karakter svoje grupe, počeli borbu protiv kovodstva KPJ pod imenom Opozicije u KPJ. Zbog svojih oportunističkih stavova, kcionašenja i kršenja discipline, Opozicija je u toku 1924. pretrpjela potpuni poraz,

a istupanje Živote Milojkovića i trideset četvorice desničara iz KPJ krajem iste godine osjetno je oslabilo desnu frakciju. Od 1924, a naročito od III kongresa KPJ (maj 1926), desna frakcija sve više tone u oportunizam, desna skretanja i frakcionašenje: dok je 1924. pokušala da odvoji sindikate od Partije, od 1927. ona je, samo da bi se domogla rukovodstva, ugrozila jedinstvo i revolucionarnih sindikata i Partije.

177 Misli se na držanje vodećih krugova desničara u izbornoj borbi za opštinske uprave u Srbiji. Iako je Politbiro CKKPJ odbacio svaku suradnju sa Demokratskom strankom koja je sa Radikalnom bila jedna od vladajućih buržoaskih stranaka, Sima Marković, sekretar, i Lazar Stefanović, član ovog foruma, prekršili su njegove odluke. Procjenjujući pogrešno odnos snaga između Demokratske i Radikalne stranke i proces diferenciranja unutar njih, oni su prihvatili inicijativu vođa Demokratske stranke za pregovore o izbornom sporazumu i na svoju ruku istakli parolu o zajedničkom frontu sa demokratima protiv radikala. Nastojanjem Markovića i Stefanovića, u Beogradu je došlo do pregovora predstavnika KPJ i demokrata o zajedničkoj listi, ali izborna koalicija nije ostvarena. Osim toga, Partija je u Beogradu i Srbiji izašla na opštinske izbore, raspisane za 15. avgust 1926, preko izbornih lista Općeg radničkog bloka, a ne Republikanskog saveza radnika i seljaka, koje su omogućavale da se pored radnika pridobije radno i siromašno seljaštvo.

178 Pod antikomunističkom platformom ima se u vidu izborni program koji su prihvatile vođe desničara u Beogradu u toku priprema za oblasne izbore, raspisane za 23. januar 1927. Nastojeći da ostvare izborni sporazum sa Socijalističkom radničkom grupom »Ujedinjenje« Živote Milojkovića i Nezavisnom socijaldemokratskom grupom Dragiše Lapčevića, oni su pristali na njihov zahtjev da se u izborni program ne unose stavovi KPJ o nacionalnom i agrarnom pitanju i osudi velikosrpske hegemonističke politike.

179 Ima se u vidu svjesno nastojanje vođa desne frakcije da kritiku svoje sindikalne politike od strane partijskog i sindikalnog rukovodstva Hrvatske prikažu kao »separatizam« i »federalističke tendencije«, ili kao težnju »ljevičara« da stvore novu frakciju »na nacionalnoj bazi«. Međutim, desničarski pokušaj raspirivanja nacionalne mržnje, izazivanja sukoba na »antihrvatskoj osnovi« i cijepanje sindikata po nacionalnoj pripadnosti članstva naišao je na oštru osudu radnika u cijeloj zemlji, prvenstveno u Beogradu i Zagrebu. Taj jednodušan otpor ispoljio se na sindikalnim kongresima strukovnih saveza, u prvom redu radnika odjevne industrije i metalaca, na I kongresu Nezavisnih sindikata i u odlukama plenuma mjesnih radničkih sindikalnih vijeća u Beogradu i Zagrebu (septembra i oktobra 1927). To je bio radnički odgovor na desničarski pokušaj izazivanja nacionalističkih sporova u klasnom radničkom pokretu.

180 Desna frakcija imala je već od svoje pojave, krajem 1923, presudan utjecaj u centralnom sindikalnom rukovodstvu, njegovom Izvršnom odboru i u centralnim upravama strukovnih sindikalnih saveza čija su sjedišta bila u Beogradu, pošto su članovi ovih tijela u većini bili njene pristalice. U partijskom vrhu desničari počinju zadobijati prevlast od sredine 1926, pošto nije bila dosljedno sprovedena odluka III kongresa KPJ o sastavu Politbiroa CKKPJ. Iako su desničari i »ljevičari« trebalo da budu podjednako zastupljeni, sa po 2 člana, u prvi sastav Politbiroa bio je, iz sada nepoznatih razloga, izabran samo jedan »ljevičar«. Sem toga, nekoliko mjeseci bilo je sporno učešće dvojice »neutralnih« članova, koji su pripadali tzv. Centru, što su iskoristili desničari da partijskoj centrali nature svoj utjecaj (vid. nap. 198, str. 240—241). Te pozicije su zadržali uglavnom do Aprilskog plenuma CKKPJ 1927. godine.

181 Da bi sačuvali svoj utjecaj u Nezavisnim sindikatima, vodeći krugovi desničara su nastojali da na funkcionerske položaje dovode svoje pristalice. Karakterističan primjer takve »kadrovske politike« predstavlja popunjavanje mjesta oblasnog sekretara Saveza radnika metalne industrije i obrta u Zagrebu. Desničari iz Centralne uprave SRMI i OJ odbijali su da prihvate iz Zagreba predložene kandidate, među njima i Josipa Broza, da bi tu funkciju povjerili svom istomišljeniku

Svetozaru Jovanoviću Tozi. Međutim, poslije Jovanovićevog hapšenja i protjerivanja, zagrebačko pokrajinsko sindikalno rukovodstvo stavilo je desničare pred svršen čin: krajem maja 1927. Broz je postavljen za oblasnog sekretara, a od centrale je zatražena samo njena saglasnost. Ostajući na svojim pozicijama, Centralna uprava je odugovlačila da potvrdi imenovanje Broza, pa je čak, 19. februara 1928, preko »Organizovanog radnika« raspisala i konkurs za to mjesto.

182 Sve do 1927. pretežan dio članstva Nezavisnih sindikata (bilo je oko 21 000 članova) poticao je iz redova zanatlijskih radnika, pa su sindikalne organizacije imale uglavnom esnafski karakter. Cijele industrijske grane (hemija, rudarstvo, željeznica i dr.) bile su izvan svakog domašaja revolucionarnih sindikata. Tek je I kongres Nezavisnih sindikata (jun 1927) učinio izvjestan zaokret u ovom pitanju.

183 Pod legalizacijom sindikata u Dalmaciji, Bosni i Hercegovini misli se na dozvolu rada Nezavisnim sindikatima. U ovim zemljama, kao i u cijeloj Jugoslaviji, organizacije revolucionarnih klasnih sindikata bile su zatvorene nakon Obznane (decembar 1920). Međutim, iako je režim u maju odobrio djelovanje sindikata na bazi nezavisnosti od političkih partija, a u septembru 1921. i osnivanje Nezavisnih sindikata, ovdje su sindikalne organizacije ostale i nadalje zatvorene. Pozivajući se na neke naredbe austrougarske vlade, ili na naredbe vojnih vlasti koje su Dalmaciju tretirale kao pograničnu zonu, policija u ovim krajevima nije dozvoljavala sindikalno organiziranje radnika.

184 Imaju se u vidu progoni organizacija Nezavisnih sindikata u Sisku, Capragu, Karlovcu i Varaždinu. Sredinom avgusta 1927. policija je zabranila njihov rad, zatvorila radničke domove i zaplijenila sindikalnu arhivu. Istovremeno, pod izgovorom traženja komunističke literature, pohapsila je veći broj sindikalnih funkcionera i aktivista (u Sisku oko 30, u Varaždinu preko 60) i protjerala. Gaženje prava sindikalnog organiziranja nastavljeno je i kasnije: krajem februara 1928. raspušten je Pokrajinski sindikalni odbor za Vojvodinu, zabranjen rad sindikalnim organizacijama u Novom Sadu i Sremskoj Mitrovici i pozatvarani radnički domovi.

185 Ima se u vidu kršenje odluka Aprilskog plenuma CKKPJ o Zemaljskom kongresu Nezavisnih sindikata (o sindikalnoj centrali i pripremama kongresa) od strane vođa desničara i istupanje Sime Markovića protiv zaključaka Plenuma i Politbiroa CKKPJ na sastanku komunističke frakcije delegata sindikalnog kongresa od 11. juna 1927 (o sastavu sindikalnog rukovodstva).

Do ucjenjivanja Partije došlo je na sjednici Centrale KPJ, u drugoj polovini maja 1927, prilikom rasprave o premještanju sjedišta Centralne uprave Saveza radnika odjevne industrije i obrta Jugoslavije. Ocjenjujući da bi pozicije desne frakcije u rukovodstvu Nezavisnih sindikata mogle biti oslabljene, Sima Marković i Lazar Stefanović su izjavili da, ukoliko Politbiro zaključi da se sjedište ove centrale premjesti iz Beograda u Zagreb, tu odluku ne samo da »neće sprovesti, nego će na Kongresu toga Saveza javno i otvoreno govoriti o radu . . . [partijske] centrale«, što bi bila javna provokacija KPJ. Sem toga, zaslijepljen frakcionaštvom, Sima Marković je na sudskom procesu, održanom 13—16. februara 1928. pred Prvostepenim sudom za grad Beograd, dvadeset petorici rukovodilaca KPJ i SKOJ, otvoreno provocirao neke od uhapšenih omladinaca. Marković je uhapšen zajedno s ovom grupom ali, za razliku od omladinaca nije prošao policijsku torturu. Međutim, on je na kraju svoje duge odbrane, iskoristivši se mučenjima iznuđenim priznanjima, očitao moralnu lekciju pretučenim omladincima zbog slabog držanja na policiji. Markovićev istup na sudu nije bio u skladu sa komunističkom etikom, a rušio je i ugled Partije i klasnom neprijatelju pružao materijal za nove oblike napada na KPJ.

186 Odnosi se na kongrese strukovnih sindikalnih saveza: radnika odjevne industrije i obrta Jugoslavije (22—24. maj), radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije (5—7. jun) i radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije (10—11. jun), na kojima je dolazilo do otvorenih sukoba između desničara i »ljevičara« koji su mogli da dovedu do rascjepa sindikata. Slična situacija bila je i na I kongresu

Nezavisnih sindikata (12—16. jun 1927). O njegovim organizacionim i ideološkim pripremama raspravljano je na Aprilskom plenumu CKKPJ 1927: tada su izrađeni nacrti svih važnijih kongresnih dokumenata i usvojeni zaključci u vezi sa sastavom sindikalne centrale. Koristeći okolnost da najveći dio sindikalnih aktivista — članova KPJ nisu bili upoznati sa ovim odlukama, vođe desničara su uspjele da se na Kongresu usvoje njihovi predlozi (o broju članova sindikalne centrale i njenom sastavu, o rješavajućem pravu glasa članova sindikalnih rukovodstava i drugi) i da centralno sindikalno rukovodstvo zadrže u svojim rukama (od 7 članova Izvršnog odbora četvorica su pripadala vodećem krugu desničara, dok su dvojica — jedan »ljevičar« i jedan »neutralni« član odmah podnijeli ostavke, pa su desničari dobili apsolutnu većinu).

Broz nije učestvovao na Kongresu, ali kao sudionik tih zbivanja bio je upoznat s atmosferom u kojoj je održavan, kao i spornim pitanjima. O tome Tito je aprila 1959. govorio: »Godine 1927, šest godina poslije osnivanja, održan je I kongres Nezavisnih sindikata... Održan je u uslovima koji su bili veoma nepovoljni za radničku klasu, u uslovima frakcionaških borbi u Partiji koje su se prenijele i u sindikate. Najoštrija borba između frakcija vodila se upravo u sindikatima. Radilo se o tome da li sindikati treba da budu nezavisni ili neutralni. Pravilna orijentacija je bila da sindikati budu nezavisni, to jest da ne budu uključeni u neku partiju, da ne budu prirepak neke partije. Međutim, orijentacija da sindikati budu neutralni i apolitični bila je nepravilna. Oko te dvije osnovne stvari vodila se borba.« (Josip Broz Tito, *Govori i članci*, Zagreb 1962, knj. XIV, str. 234.)

187 *Štrajk preko 1200 radnika-ca u Beogradskoj tekstilnoj industriji A. D. (»Trikotaži«)* počeo je 25. oktobra 1926. zbog pokušaja uprave preduzeća da smanji i onako bijedne nadnice i odbijanja da vrati na posao otpuštene radnike. Iako su postojale dvije sindikalne organizacije — Nezavisnih sindikata i Opšteg radničkog saveza — solidarnost radnika bila je potpuna. Štrajkovalo se pet sedmica, ali je pokret zbog izdaje vođa Opšteg radničkog saveza okončan neuspješno.

Štrajk preko 1700 radnika-ca u Domaćoj tvornici predenja i tkanja D. D. u Dugoj Resi vođen je od 14. novembra 1927. do 28. januara 1928. zbog niskih nadnica i nepodnošljivih uslova rada. U toku borbe prema štrajkašima su poduzete represalije: Dugu Resu zaposjela je žandarmerija, uprava preduzeća počela je s otkazivanjem stanova i dovođenjem štrajkbrehera, a policija sa saslušavanjem radnika. Štrajk je završen nakon dva i po mjeseca bez ikakvih rezultata. Iskoristivši tešku situaciju, uprava preduzeća odbila je da primi na posao najistaknutije štrajkaše i produžila radno vrijeme na 10 časova.

188 Imaju se u vidu odluke I kongresa Nezavisnih sindikata (jun 1927) o uvlačenju industrijskog proletarijata i omasovljenju sindikata putem prenošenja težišta sindikalnog rada na velika preduzeća glavnih industrijskih grana (vid. nap. 182. str. 237). U vezi s tim, Kongres je novoizabranoj sindikalnoj centrali naložio da pripremi sindikalne konferencije u cilju stvaranja novih strukovnih saveza industrijskog radništva: saobraćajno-transportnih radnika, rudara, radnika hemijske industrije, i drugih (prema izvještaju Politbiroa CKKPJ od oko 190 000 radnika ovih struka kod reformista je bilo organizirano oko 5000, u Nezavisnim sindikatima samo 1000, a u žutim sindikatima 25 000, dok su ostali — oko 160 000 bili neorganizirani). Pošto bi formiranje Saveza saobraćajno-transportnih radnika oslabilo pozicije desničara u centralnim sindikalnim instancama, sindikalna centrala i Centralna uprava SRMI i OJ su sistematski kočile i odlagale njegovo obrazovanje, što se ispoljilo na svim skupovima koji su o tome raspravljali (plenarne sjednice sindikalne centrale i Centralne uprave Saveza metalskih radnika od 2. oktobra, 20. novembra 1927. i 29. januara 1928, konferencija željezničarskih radnika od 25. decembra 1927).

189 *Lijeva frakcija u KPJ* pojavljuje se kao ljevica u komunističkom pokretu Jugoslavije još 1920. Tokom 1921. ljevica je (Triša Kaclerović, Kosta Novaković, Vladimir Ćopić, Đuro Cvijić, Moša Pijade, Rajko Jovanović i drugi) nametnula raspravu o porazu KPJ i izgradnji ilegalnih partijskih organizacija, a 1923—1924.

prisilila je desničare da javno iznesu svoje stavove o načelnim pitanjima partijske politike, strategije i taktike. Bila je nosilac borbe za oslobođenje KPJ od socijaldemokratskog idejnog nasljeđa i njenu komunističku orijentaciju. Gledište ljevice prihvatilo je članstvo i ilegalne KPJ i legalne Nezavisne radničke partije Jugoslavije. Ali i ljevičari su krajem 1924, kao odgovor na pokušaje desničara da sindikate odvoje od Partije, pristupili organiziranju svoje frakcije, u prvom redu u Dalmaciji i Hrvatskoj, gdje su imali najviše pristalica, i u Beogradu u kojem su, uz podršku mladih partijskih i skojevskih kadrova, nastojali da onemoguće dalja desničarska zastranjivanja. Kao frakcija, ljevica je nastupala u toku 1924—1926, ali je, uglavnom, bila na ispravnom putu odbrane Partije od oportunizma desničara, što je priznao i III kongres KPJ (maj 1926) unoseći u sve odluke koncepcije ljevičara. Kako su kongresne odluke bile obavezne za sve članove KPJ, to je lijeva frakcija, u stvari, prestala da postoji. Međutim, zbog frakcionašenja desničara kojima je III kongres, na preporuku Komunističke internacionale, ukazao povjerenje, postavljajući dr Simu Markovića za političkog sekretara KPJ, vodeći krugovi ljevičara su sve više tonuli u besprincipijelne raspre. Prihvatajući frakcionaške metode desničara oni su pokušavali da obnove lijevu frakciju i uzmu rukovodstvo KPJ u svoje ruke. Pretvaranje ljevičara od branilaca partijske politike u nosioce frakcionaštva bilo je praćeno zapostavljanjem rada u masama, potcjenjivanjem radnika i njihovog značaja za komunistički pokret, neupoznavanjem članstva s odlukama vrhovnih partijskih instanci i drugim slabostima. Frakcionaško ponašanje »ljevičara« utjecalo je na njihovo postepeno gubljenje utjecaja na članstvo, koje se 1927—1928. sve više grupiralo oko glavnih nosilaca antifrakcionaštva.

190 Riječ je o III plenumu CKKPJ, održanom 26. ili 27. aprila 1927 (vid. nap. 148, str. 230) na kojem je zaključeno da se kadrovske promjene u partijskom vrhu ne vrše, već da se sprovede odluka III kongresa KPJ o sastavu Politbiroa CKKPJ (dva desničara, dva »ljevičara« i tri »neutralna« člana). Kako su desničarska skretanja izazvala reakciju »neutralnih« članova, to su »ljevičari« poslije plenuma svojim glasovima u Politbirou odnosili prevagu nad desničarima. Apsolutni utjecaj stekli su u jesen 1927. nakon hapšenja sekretara KPJ dr Sime Markovića i člana partijske centrale Lazara Stefanovića, i Novembarskog plenuma CKKPJ, na kojem je za političkog sekretara KPJ izabran Đuro Cvijić, jedan od lidera »ljevičara«.

191 Na osnovu *Statuta KPJ* (maj 1926) Centralni komitet je za razne grane svoga rada imenovao komisije — organizacionu, za agitaciju i propagandu, za sindikalni rad, za rad među ženama, komunalnu, za rad na selu i druge. Komisije su radile pod kontrolom i rukovodstvom Centralnog komiteta, tj. Politbiroa i njegovog sekretarijata.

192 Misli se na oblasne izbore od 23. januara 1927. u kojima partijska centrala nije ostvarila političko rukovodstvo u izbornoj borbi. Politbiro CKKPJ je zaključio da Partija izađe na izbore jedinstveno sa platformom i preko listâ Republikanskog saveza radnika i seljaka, ali se u pojedinim pokrajinama odstupilo od dogovorene izborne politike, pri čemu su došla do izražaja različita tumačenja taktike jedinstvenog fronta. U Sloveniji, poslije izbornog sporazuma sa socijalistima, išlo se u okviru Radničkog bloka, u Srbiji kao Nezavisni radnici, a u Dalmaciji, nakon zaključenja izbornog sporazuma sa disidentima Hrvatske seljačke stranke, pod imenom Hrvatski seljačko-radnički blok. Rukovodstva KPJ u Sloveniji i Srbiji zanemarila su borbu za seljačke mase. U Dalmaciji su napušteni načelni stavovi KPJ u nacionalnom i seljačkom pitanju, a rukovodeća uloga u izbornom bloku prepuštena je Radićevim disidentima. Prihvatanjem naziva Hrvatski seljačko-radnički blok sužen je i teren za političko djelovanje KPJ među nehrvatskim stanovništvom Dalmacije i Boke. Slična situacija dogodila se i u parlamentarnim izborima, raspisanim za 11. septembar 1927: u Dalmaciji su ponovljene iste političke greške, a u Srbiji se opet izlazilo na izbore kao Nezavisni radnici.

193 Pošto zapisnici sa sjednica Politbiroa CKKPJ od januara do oktobra 1927. nisu sačuvani (pronađen je jedino zapisnik od 21. februara), ne može se utvrditi

u kojim su pitanjima partijske politike desničari tada pružali otpor. Poslije hapšenja njihovih vođa dr Sime Markovića i Lazara Stefanovića, njihovi zamjenici u partijskoj centrali — Ljubomir Radovanović i Dragomir Marjanović — apstinirali su od rada u ovom forumu. Od 23. sjednice, koliko je Politbiro održao od 30. oktobra 1927. do 10. februara 1928, desničari su prisustvovali samo na tri, što potvrđuje Brozovu konstataciju da su »ljevičari« mogli ipak organizirati neki partijski rad.

194 Odnosi se na povećanje neposrednih poreza na radnike i seljake, predviđeno u predlogu novog Poreskog zakona, koji je radikalska vlada Vukićević—Marinković početkom 1928. podnijela Narodnoj skupštini zajedno s predlogom povećanog budžeta od blizu 12 milijardi dinara. Samo porez na nadnice trebalo je, na primjer, povećati za 100 posto.

195 Organizacione i ideološke pripreme I kongresa Nezavisnih sindikata (jun 1927) nisu sprovedene, iako je Aprilski plenum CKKPJ o tome donio odgovarajuće zaključke. Partijske organizacije nisu bile upoznate sa plenumskim odlukama, zakasnilo se s objavljivanjem najvažnijih kongresnih dokumenata i predloga rezolucija, a među sindikalnim članstvom nije organizirana rasprava o spornim pitanjima — sindikalnom jedinstvu i organizacionom ustrojstvu sindikata.

196 Pripremajući IV plenum CKKPJ, vodeći krugovi »ljevičara« su svu pažnju usredsredili na borbu za rukovodstvo u KPJ, pa su u tom cilju, u jesen 1927, pojačali aktivnost oko osvajanja zagrebačke partijske organizacije, koja je do tada uglavnom bila pošteđena frakcijskih borbi. Nastojeći da osvoje sve komitete i preko njih pod svoj utjecaj stave najorganiziraniju i jednu od najbrojnih organizacija KPJ u zemlji, »ljevičari« su pristupili i organiziranju frakcije u Zagrebu. Najprije su radili na privlačenju istaknutih partijskih i sindikalnih aktivista i njihovom uključivanju u takozvane »prijateljske kružoke«. Neposredno pred plenarnu sjednicu Centralnog komiteta vođe »ljevičara« Rajko Jovanović i Đuro Cvijić, inače članovi Politbiroa CKKPJ, sazvali su 19. novembra 1927. uži frakcijski sastanak (pored njih dvojice bili su: Kamilo Horvatin, Nikola Petković, Dušan Grković, Milan Milanović Baja), na kojem su razmatrani plenumski dokumenti (izvještaj i predlozi rezolucija), ali je u središtu pažnje bio sastav budućeg partijskog vrha. Tom prilikom istaknute su neophodnost stvaranja homogenog »ljevičarskog« rukovodstva i nužnost da »ljevica« na plenumu i predstojećem savjetovanju predstavnika KPJ i Komunističke internacionale istupi kao jedini predstavnik Partije. Predlog o homogenom rukovodstvu nije jednoglasno prihvaćen, a to nije postignuto ni na širem frakcijskom sastanku, održanom istog dana (pored pomenutih bio je još Anton Mavrak, dok se Đuro Salaj nije odazvao pozivu), na kojem je Cvijić iznio da će se u Zagrebu održati još dva-tri ovakva sastanka. Nije poznato da li je ovo ostvareno, ali se na osnovu izvjesnih podataka može zaključiti da su frakcijski sastanci sazivani sve do VIII mjesne zagrebačke konferencije (februar 1928), na kojoj su »ljevičari« doživjeli potpuni poraz.

197 Riječ je o nekolicini funkcionera KPJ, u prvom redu članova Politbiroa CKKPJ (Jakob Žorga, Đuro Salaj), koji su u partijskoj centrali činili tzv. Centar. Naime, sprovodeći preporuku Komunističke internacionale o potrebi zajedničke saradnje obje frakcijske grupe, na III kongresu KPJ (maj 1926) stvoreno je kombinovano rukovodstvo — desničari i »ljevičari« su bili podjednako zastupljeni (sa po dva člana), a tzv. Centar, odnosno članovi Politbiroa iz Hrvatske i Slovenije, koji, inače, nisu pripadali nijednoj grupi, trebalo je da budu neka vrsta korektora u njihovim odnosima, »onaj jezičac na vagi što odlučuje«. Izabrani članovi iz Zagreba i Ljubljane u toku 1926. nisu prešli u Beograd, što je poremetilo odnose u Politbirou. Kasnije, tzv. Centar je uglavnom podržavao »ljevičare«.

198 Misli se na Đuru Salaja »Popovića« i Jakoba Žorgu »Rogića«. Salaj je odbijao da uđe u Sekretarijat Politbiroa CKKPJ s motivacijom da nije »dovoljno sposoban za tu dužnost«, a kada je ipak izabran i imenovan za sekretara Centralne sindikalne komisije (23. maj 1926), duže vrijeme nije prihvatao prelazak iz Zagreba

u Beograd, sjedište CKKPJ. Salajevo odsustvo iskoristili su desničari i na Septembarskom plenumu CKKPJ 1926. izborili se da se, do rješenja Izvršnog komiteta KI, na njegovo mjesto kooptira njihov pristalica Dragomir Marjanović »Juhorac«. Slična situacija bila je i sa Žorgom. Na IV plenumu CKKPJ 1927. Žorga je odmah nakon izbora u Sekretarijat Politbiroa CKKPJ podnio ostavku, ali je na sjednici partijske centrale od 2. decembra izjavio da će do odluke Izvršnog komiteta KI vršiti funkciju. Sem toga, Žorga je na ovom plenumu, želeći da ilustrira svoju ocjenu o slaboj organizacionoj povezanosti KPJ, što je uzimao kao njen veliki nedostatak, izjavio da je Partija »eine lose Propagandagesellschaft« (jedno slabo organizirano propagandno društvo).

199 *Pojam »atomizacija« Partije* ušao je u partijsku terminologiju 1927, a nastao je kao odraz stanja u kojem se KPJ našla zahvaljujući frakcijskim sukobima. Razorno djelovanje frakcijskih raspri poslije III kongresa KPJ dovelo je Partiju na rub propasti: rad na izgradnji Partije, kao i rad u masama bio je posve zanemaren, veze sa mnogim organizacijama nisu uopšte postojale, a povezanim organizacijama nije pružana nikakva pomoć (nisu slate upute o radu, ni instruktori, pa su organizacije bile prinuđene da daju tumačenja pojedinih pojava, čak i onih koje nisu imale lokalni karakter, a nije kontrolisan ni njihov rad). U takvim uslovima mnoge organizacije, povezane i nepovezane, radile su na svoju ruku. Ovaj proces kidanja veza između centrale i lokalnih organizacija, što je slabilo i njihov samostalan rad, nazvan je »atomizacijom» Partije.

200 Zaokupljen frakcijskim raspramama, Politbiro CKKPJ je od kraja 1926. sve više zanemarivao rad organizacija u pokrajinama, posebno onih koje nisu bile vezane ni za jednu frakcijsku grupu. Takav slučaj bio je i sa organizacijom u Bosni i Hercegovini, o čemu govori pismo Oblasnog sekretarijata KPJ od 11. septembra 1926: »Više puta smo vam pisali da nam je potrebno jedno lice iz CK koje bi se ovdje kod nas zadržalo jedno vrijeme da nam dade malo života u radu . . . koji bi rad povezao kako bi mogli pripremiti i održati oblasnu konferenciju.« (ACKSKJ, fond KI, 1926/96.)

201 Priređivači nisu mogli da utvrde koje je partijske odluke prekršila komunistička frakcija SRKPI i OJ na njegovom III kongresu, održanom 5—7. juna 1927. u Beogradu.

202 S obzirom na tok III kongresa Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije, može se pretpostaviti da je na njemu došlo i do provokacija koje pominje Broz u ovim Direktivama. Govoreći jednom prilikom u toku NOB o razvoju KPJ, Tito se osvrnuo i na atmosferu koja je vladala na pomenutom kongresu kožaraca. »Desni su otvoreno provocirali naše delegate iz Zagreba«, kaže Tito. »Oni su vikali: ‚Ko vas je poslao ovamo?' Ili drugim riječima: Vas su poslali komunisti.« (Arhiv Vojnoistorijskog instituta, kut. 72, f. 1, br. 10, Tito, *Osvrt na dva perioda iz razvitka KPJ.*)

203 Riječ je o IV plenumu CKKPJ (27. novembar — 1. decembar 1927) na kojem je, umjesto izvještaja partijske centrale o organizacionom stanju u KPJ, pročitan izvještaj instruktora Komunističke internacionale »Mirkovića«. (Vid. nap. 162, str. 233.)

204 Vjerovatno se imaju u vidu dvije proširene sjednice zagrebačkog Mjesnog komiteta KPJ sa sekretarima rajonskih komiteta i sastanak Oblasnog sekretarijata KPJ za Hrvatsku, koji su održani u decembru 1927. na inicijativu članova Politbiroa CKKPJ Rajka Jovanovića i Đure Cvijića. Obmanuvši partijski aktiv da ga žele upoznati sa radom i odlukama Novembarskog plenuma CKKPJ, »ljevičari« su ove skupove iskoristili da dobiju njihovu podršku za »homogeno« rukovodstvo, tj. da sekretarijat Politbiroa poslije Savjetovanja u Komunističkoj internacionali bude sastavljen jedino i isključivo od većine Partije«, što je značilo od »ljevice«, na čemu su oni insistirali prije plenuma Partije.

[205] Riječ je o nezadovoljstvu članstva KPJ stanjem u Partiji i potpunim zanemarivanjem rada osnovnih organizacija KPJ i podružnica Nezavisnih sindikata od strane partijskog vrha. Iz tog nezadovoljstva se u vrijeme priprema i održavanja sindikalnih kongresa rađao otpor, a ubrzo potom i težnja da se nađe izlaz iz krize u koju je radnički pokret zapao, a njen glavni uzrok ležao je u prvom redu u frakcijskim sporovima. Taj antifrakcijski otpor jasno se ispoljio u ljeto i jesen 1927. na sastancima partijskih organizacija i sindikalnih podružnica, na plenumima mjesnih sindikalnih rukovodstava i partijskim aktivima. Najjači i najorganiziraniji bio je u Zagrebu, gdje je antifrakcijski »radnički front« sa uspjehom likvidirao pokušaj »ljevičara« da obnove svoju frakciju, a upornim partijsko-političkim radom osposobio članove zagrebačke partijske organizacije da u odsudnom momentu na izbornim konferencijama ćelija, rajonskim i VIII konferenciji Mjesne organizacije KPJ nanesu presudan udarac frakcionaštvu u cjelini.

[206] Sudeći prema nekim podacima, instruktor KI »Mirković« je u svom izvještaju dao i određene predloge za sređivanje organizacionog stanja u KPJ, a posebno se osvrnuo na rad partijskih organizacija u Zagrebu i Beogradu, o čemu su bila obavještena i njihova rukovodstva (vid. nap. 162, str. 233).

[207] *Rezolucija VIII zagrebačke Mjesne partijske konferencije* je u stvari Brozov predlog rezolucije (vid. str. 78—79) koji je prihvaćen s neznatnim izmjenama i dopunama. Razlike između predloga i usvojene rezolucije postoje samo u uvodnom i završnom dijelu. Usvojena rezolucija (kucana na mašini, a zatim umnožena na šapirografu, na punoj hartiji) počinje sa ocjenom rada Mjesnog komiteta i postupka dvojice njegovih članova — Josipa Broza i Andrije Hebranga — a tog dijela (tačka 1—3) nema u predlogu. Kraj dokumenta izmijenjen je utoliko što je riječ »u Hrvatskoj« zamijenjena sa »u Zagrebu«.

[208] Kako je Izvršni odbor Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća 13. februara 1928. raspravljao i o kulturno-prosvjetnoj djelatnosti Nezavisnih sindikata (vid. str. 64—65), vjerovatno je tada zaključio da se osnuje diletantska grupa. Realiziranje toga zadatka povjereno je Josipu Brozu, pa je on za »Organizovani radnik« napisao ovo obavještenje.

[209] Iako je Broz još oktobra 1927. izabran za sekretara Izvršnog odbora Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća, u toj funkciji prvi put se javno pominje u ovoj bilješci. U stvari, zbog čestih progona i hapšenja sindikalnih aktivista, zagrebačka radnička štampa je vrlo rijetko saopštavala sastave mjesnog i pokrajinskog sindikalnog rukovodstva.

[210] *Osmi mart* — kao međunarodni dan žena — ustanovljen je na II međunarodnoj konferenciji žena socijalistkinja (Kopenhagen, 13—14. avgust 1910). Tada je na predlog Klare Cetkin usvojena odluka da se u znak uspomene na velike demonstracije američkih žena, sprovedene 8. marta 1909. sa zahtevom za opštim pravom glasa, svake godine taj dan obilježava kao međunarodni dan žena i da se organiziraju borbene manifestacije. Tako je Osmi mart postavljen kao dan mobilizacije širokih masa žena cijelog svijeta u borbi za njihovu društvenu ravnopravnost i politička prava. Prva proslava Osmog marta u zemljama Evrope izvedena je 1911 (Austrija, Danska, Švajcarska, Njemačka), a u južnoslovenskim zemljama 1914. godine.

Učestvujući u organiziranju proslave Međunarodnog dana žena, zagrebački Mjesni komitet KPJ je 6. ili 7. marta 1928. izdao letak *Drugarice! Radnice!* (kucan na mašini, a zatim umnožen na šapirografu, na punoj hartiji), koji je izlijepljen po periferiji Zagreba i rasturan ispred fabrika u kojima je bila uposlena pretežno ženska radna snaga. Prilikom autoriziranja, u ljeto 1975, Tito je pribilježio da je on učestvovao u izradi letka, ali da je to kolektivni rad.

[211] Imaju se u vidu velike antiratne demonstracije radnica u Petrogradu (Lenjingradu) koje su prethodile februarskoj revoluciji u Rusiji. Tekstilne radnice petrogradskog rajona Viborg izašle su 23. februara (Osmog marta) 1917. na ulice zahtijevajući hljeba i mira. U početku mirne demonstracije, tokom dana prerasle su

u pobunu, na što je intervenirala carska policija, ali bez uspjeha. Kolone radnica zaposjele su glavne ulice Petrograda, a do večeri pridružili su im se i radnici iz fabrika. Narednog dana pobunjenim ženama priključilo se 200 000 petrogradskih radnika, a parola »hljeba i mira« prerasla je u parolu revolucije. Boljševici su podržali akciju organizirajući generalni štrajk, a potom i ustanak.

212 U to vrijeme Stjepan Radić bio je na čelu Hrvatske seljačke stranke, a dr Anton Korošec vođa Slovenske ljudske stranke.

213 Odnosi se na *oktobarsku revoluciju* u Rusiji. U uslovima narastanja borbenog raspoloženja masa u toku 1917. Centralni komitet Ruske socijaldemokratske radničke partije razradio je plan daljeg razvoja revolucije. Buržoasko-spahijska vlada pokušala je 24. oktobra (6. novembra) da spriječi izbijanje oružanog ustanka, ali nije uspjela. Radnici Petrograda i mornari Baltičke flote osvojili su 25. oktobra (7. novembra) sva uporišta buržoaske vlade, a Lenjin je u ime Vojnog revolucionarnog komiteta proklamovao zbacivanje privremene vlade. II kongres sovjeta prvog dana svog zasjedanja, 7. novembra 1917. svojim revolucionarnim aktima o vlasti, zemlji i miru potvrdio je pobjedu socijalističke revolucije i stvaranje prve države radnika i seljaka.

214 Poklanjajući značajnu pažnju borbi za ravnopravnost žena, Komunistička partija Jugoslavije je već na svom Osnivačkom kongresu (april 1919) razmatrala pitanja političkog organiziranja žena, pa je donijela *Statut žena socijalista (komunista)*. Otad, gotovo na svim važnijim partijskim skupovima raspravljano je o uključivanju i angažiranju žena u sindikalnom i komunističkom pokretu, a Osmi mart je obilježavan u sklopu »martovske kampanje«. (Vid. nap. 170, str. 234.)

215 *Izvještaj Centralnom odboru Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije* napisao je Josip Broz u svojstvu oblasnog sekretara metalaca. Sačuvana je kopija akta (kucana na mašini, na tankoj hartiji) bez potpisa.

216 Odnosi se na Stjepana Velebira, upravnika ekonomata invalidskih zavoda kod »Sv. Duha« u Zagrebu i radničke povjerenike, najvjerovatnije Augusta Rabića, Antona Jelića i Petra Puđu. *Jakob Hlavka* bio je vlasnik Prve hrvatske fabrike medicinskih i hirurških instrumenata i ortopedijskih aparata u Zagrebu.

217 Upravnik ekonomata tražio je od radničkih povjerenika da interveniraju preko Centralne uprave Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije u Ministarstvu za socijalnu politiku u Beogradu i kod velikog župana zagrebačke oblasti.

218 Početkom 1928. Centralna uprava Saveza radnika metalne industrije i obrta podnijela je predstavku Ministarstvu za socijalnu politiku tražeći poboljšanje radnih i životnih uslova za radnike ortopedičare. Predstavka nije pronađena.

219 Kako je Oblasna inspekcija rada u Osijeku tek 10. aprila 1928, nekoliko dana pred izbore, javila da je potvrdila Izborni odbor za sprovođenje izbora za radničke povjerenike u tvornici vještačkog gnojiva »Danica« u Koprivnici, obrazovan 18 marta, Broz je 11. aprila uputio telegram da odgađa izbore.

220 Sporazum o izmjeničnom dopustu i otpuštanju radnika iz zagrebačkih invalidskih ustanova nije pronađen, ali sudeći prema ovom Brozovom dopisu, može se zaključiti da je u njegovoj izradi svakako i on učestvovao.

221 Priređivači nisu mogli pronaći podatke zbog čega je Stjepan Velebir, upravnik ekonomata bio optuživan.

222 Riječ je o članovima 14. i 15. Uputstava za izbore radničkih i namješteničkih povjerenika od 23. decembra 1927. Oni su propisivali da od dana raspisivanja izbora, koje se vršilo naročitim izbornim proglasom koga je sastavljao Izborni odbor, pa do dana izbora mora proći najmanje dvije odnosno tri sedmice, što je zavisilo od broja radnika u preduzeću. Upravo zbog kratkog roka Broz je izbore odgodio.

223 Ima se u vidu sudska rasprava radnicima štrajkašima iz preduzeća mašinskog društva »Sila« (vid. str. 59—63), održana 11—13. aprila 1928. pred Okružnim sudom u Zagrebu. Od osam uhapšenih štrajkaša na sud su izvedena četvorica (mjesec dana ranije, 17. marta, četiri uhapšenika su puštena na slobodu) koje je državni tužilac dr Žilić optužio da su za vrijeme štrajka organizirali napad na štrajkbrehere u kojem je ranjen Stjepan Mišić (docnije umro). Tom prilikom su osuđeni: Dragutin Simeoni na 8, Vlatko Filipin na 3, Vatroslav Šniderić na 2 mjeseca zatvora, dok je Ivan Konrad, koji je u toku policijskog isljeđenja najviše mučen, oslobođen.

224 Dopis *Centralnoj upravi Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije* (kucan na mašini, na tankoj hartiji) Josip Broz je potpisao svojeručno mastilom.

225 Letak *Drugovi!* napisao je Josip Broz u ime Saveza radnika metalne industrije i obrta, pripremajući se za obilazak Podružnice metalaca u tvornici »Danica«, u cilju da koprivničke metalce pokrene u akciju za organiziranje, a proletarijat Koprivnice upozna s njihovim teškim položajem. Kako je ova Podružnica stajala neposredno pred izborima za radničke povjerenike o kojima se govori i u letku, a Broz u Koprivnicu trebalo da ide 12. aprila 1928 (vid. str. 96), te činjenice priređivači su uzeli kao neposredni povod da je letak napisan vjerovatno 11. aprila. Prema sjećanju jednog od sudionika tih zbivanja Bolte P. Benotića, tadašnjeg sindikalnog funkcionera, Broz je prilikom ovog boravka održao sastanak sa sindikalnim aktivistima u Koprivničkom Ivanjcu, na kojem je izvršeno konstituiranje uprave Podružnice, raspravljano o pripremama skupštine metalskih radnika, zakazane za 15. april (vid. str. 104), izborima za radničke povjerenike koji su bili odloženi, a tada im je, vjerovatno, podijelio i ove letke koje je donio sa sobom. Jedan primjerak letka (kucanog na mašini, pa umnoženog na šapirografu, na punoj hartiji) zaplijenile su policijske vlasti iz Koprivnice, 17. avgusta 1928, prilikom hapšenja otpuštenog predsjednika radničkih povjerenika iz fabrike »Danica« Stjepana Doleneca.

226 Članak *Položaj građevno-bravarskih radnika u Zagrebu* napisao je Josip Broz podstaknut raspravom o teškom stanju bravarskih radnika koja je vođena na godišnjoj skupštini zagrebačke podružnice Saveza radnika metalne industrije i obrta, održanoj 18. marta 1928.

227 Riječ je o intervenciji Josipa Broza kod uprave tvornice »Danica« prilikom boravka u Koprivnici 12. aprila 1928 (vid. str. 96). Pošto je prema članu 12. Uputstava za izbore radničkih i namješteničkih povjerenika od 23. decembra 1927. Inspekcija rada bila dužna da, poslije potvrde izbornog odbora i određivanja datuma izbora, naloži poslodavcu dotičnog preduzeća da do određenog roka dostavi predsjedniku izbornog odbora popis zaposlenih radnika i namještenika radi sastavljanja biračkih spiskova, Broz je tražio da uprava tvornice postupi po zakonskim propisima.

228 Podatak o snižavanju plata radnicima u Ortopedskoj radionici za 1 dinar po satu Broz je iznio u svom dopisu Centralnoj upravi SRMI i OJ od 7. aprila 1928. koji nije pronađen, što je ispravio u aktu od 11. aprila. (Vid. str. 95, 102.)

229 Sekretar Centralne uprave Saveza radnika metalne industrije i obrta Budimir Milutinović obavijestio je zagrebačko Savezno vijeće metalaca u pismu od 16. aprila 1928. da je povodom otpuštanja radnika iz Državne ortopedske radionice intervenirao u Ministarstvu za socijalnu politiku i podnio pismenu predstavku.

230 Centralna uprava SRMI i OJ zamjerila je, u pismu od 16. aprila 1928, zagrebačkom Oblasnom sekretarijatu što su izbori za radničke povjerenike u tvornici »Danica« odgođeni (vid. str. 96), ističući da ih je svakako trebalo sprovesti. Tri dana ranije, Broz je intervenirao kod Inspekcije rada u Osijeku (vid. str. 101), pa je ona telegrafski zamolila Redarstveno povjereništvo u Koprivnici da naloži upravi tvornice da predsjedniku Izbornog odbora odmah uruči sve materijale potrebne za izbore. Spiskovi radnika nisu dobijeni sve do kraja aprila, jer su akciju Nezavisnih sindikata oko ovih izbora planski onemogućavali Oblasni odbor reformističkog Saveza metalskih radnika zajedno sa Radničkom komorom i Oblasnom inspekcijom rada.

231 Izbor radničkih povjerenika po kratkom postupku vršio se na osnovu člana 22. Uputstava za izbore radničkih i namješteničkih povjerenika od 23. decembra 1927. u slučajevima kada je bila istaknuta samo jedna kandidatska lista. Tada se nije sprovodilo glasanje, već su se kandidati sa te liste oglašavali izabranim. Pošto su radničke komore pokušavale da ometu rad na taj način izabranih povjerenika, u beogradskom »Organizovanom radniku« je, na osnovu podataka iz ovog Brozovog pisma, objavljen članak pod naslovom *Šta hoće Radničke komore* (29. april 1928, broj 35) u kojem je posebno protestirano protiv mahinacija zagrebačke Radničke komore.

232 Proces uhapšenim štrajkašima iz »Sile« završen je 13. aprila 1928, kada su im izrečene kazne (vid. nap. 223, str. 244), ali njihovo puštanje na slobodu zavisilo je od rješenja Banskog stola — više sudske instance na teritoriji Hrvatske. Iako je u toku isljeđenja policija nastojala da optuži Nezavisne sindikate i KPJ kao organizatore napada na štajkbrehere i tako iskonstruira proces protiv njih, sud to nije mogao dokazati, na što ukazuje i Broz u ovom svom aktu. Opširnije o tom suđenju pisali su »Borba«: *Policija na optuženičkoj klupi*, *Osuda štrajkaša u »Sili«*, *Reakcija u svjetlu statistike u aprilu 1928* (14, 21. april, 19. maj 1928) i zagrebački »Organizovani radnik«: *Zlostavljanja u zagrebačkoj Glavnjači* (19. april 1928).

233 Tada su pomoć još primale porodice Dragutina Simeonija i Vlatka Filipina. (O organiziranju pomoći uhapšenim radnicima vid. nap. 123. str. 227).

234 Stjepan Malarić i Stjepan Pečnik, sindikalni aktivisti iz zagrebačke Državne željezničke radionice, trebalo je da putuju u Niš u cilju upoznavanja sa radom organizacije Nezavisnih sindikata u niškoj željezničkoj radionici. Pečnik je istovremeno trebalo da donese raspis Generalne direkcije željeznica od 2. aprila 1928. kojim su obaviješteni svi šefovi željezničkih jedinica o tome koje se radne jedinice smatraju samostalnim odjeljenjima i kao takve imaju pravo na izbor radničkih povjerenika.

235 *Izvještaj Centralnoj upravi Saveza radnika metalne industrije i obrta* (kucan na mašini, na tankoj hartiji) Josip Broz je potpisao svojeručno olovkom.

236 Članak *Policijsko nasilje u Koprivnici* napisao je Josip Broz nakon povratka iz Koprivnice u koju je išao povodom priprema izbora za radničke povjerenike (vid. str. 96) i zakazane skupštine metalskih radnika iz fabrike »Danica« koja je trebalo da se održi na »Čardi« u gostionici simpatizera KPJ Škrinjara.

237 *Bolta P. Benotić* bio je sekretar Podružnice Saveza radnika metalne industrije i obrta u Koprivnici. Inače, autor je većeg broja članaka o položaju koprivničkih radnika koji su objavljeni u zagrebačkom »Organizovanom radniku«.

238 Međunarodni praznik rada — Prvi maj (vid. nap. 2, str. 209) trebalo je, prema odluci mjesnog rukovodstva KPJ i sindikata, da se obilježi skupštinom zagrebačkog proletarijata, a zatim da se u raznim dijelovima grada priređe demonstracije. Preko partijske i sindikalne organizacije izvršena je agitacija među radnicima po fabrikama, a mjesni komiteti KPJ i SKOJ izdali su zajednički letak *Radnici i radnice grada i sela!* u čijoj je izradi učestvovao i Josip Broz kao sekretar Mjesnog komiteta. Uoči Prvog maja letak (kucan na mašini, a zatim umnožen na šapirografu, na punoj hartiji) je rasturen po ulicama Zagreba. U isto vrijeme i policija je preduzela mjere da proslavu osujeti (opkolila je prostorije Nezavisnih sindikata i uredništva listova »Organizovani radnik« i »Borba«, zaplijenila prvomajske materijale, izvršila hapšenja sindikalnih aktivista) a 1. maja zabranila i zakazani zbor. Tada su partijski i skojevski aktivisti na Brozovu inicijativu pokušali da miting reformista, koji se održavao u kinu »Apolo«, pretvore u skup Nezavisnih sindikata. Akcija nije uspjela, a Broz je uhapšen sa grupom zagrebačkih partijskih i sindikalnih aktivista. Sjećajući se tih događaja Tito je maja 1959, između ostalog, rekao: »Kad smo, na primjer, htjeli . . . da održimo u kinu ‚Olimp' skupštinu Nezavisnih sindikata, policija nam je zabranila da uopšte uđemo u zgradu. Razmišljao sam šta da radim, jer se pred zgradom bila okupila ogromna masa ljudi koji su htjeli da prisustvuju skupštini.

I riješio sam. Dao sam direktivu omladini koja je tu bila da pripremi tih nekoliko hiljada ljudi i da svi zajedno odemo u drugi kino, u ‚Helios', ili kako se zvao negdje u Ilici (riječ je o kinu ‚Apolo' — *Red.*) u kome su socijaldemokrati imali skupštinu da bismo tamo preuzeli inicijativu. I omladina je, zajedno sa članovima Partije, uspjela da pokrene tu masu u pravcu kina u kome su socijaldemokrati nesmetano održavali svoj zbor. Ja sam tada sa nekoliko omladinaca i članova Partije bio uhapšen, jer nas je policija odmah primijetila, a mene su već dobro znali.« (Josip Broz Tito, *Govori i članci*, Zagreb 1962, knj. XIV, str. 249—250.)

239 Od sredine dvadesetih godina zaduženje i osiromašenje seljaštva u Dalmaciji, Hrvatskom primorju, Zagorju, Hercegovini i drugim pasivnim krajevima uzelo je takve razmjere da ono više nije bilo u stanju da podmiruje ni najosnovnije životne potrebe (nije moglo da kupi ni kukuruz za ishranu). Posebno teška situacija bila je u Hercegovini u kojoj su oko 50 posto vinograda uništile biljne štetočine, a Uprava monopola snizila otkup duvana. Zaoštravanje privredne krize lišilo je hercegovačkog seljaka i jedine mogućnosti zarade u najmu. Stanje je bilo otežano i postupcima vlasti koje su i dalje utjerivale porez, kao i lihvari dugove, odvodeći često i posljednje goveče. Prema pisanju zagrebačkog »Organizovanog radnika« (19. maj 1927, 12. januar 1928) i »Borbe« (21. april 1928) u hercegovačkim selima je od sredine 1927. vladala prava glad, bilo je nekoliko slučajeva umiranja od gladi, a više hiljada djece bilo je ugroženo od gladi.

240 Odnosi se na državni budžet za 1928/29. godinu koji je iznosio 12 milijardi dinara.

241 *Zakon o zaštiti javne bezbjednosti i poretka u državi* (poznat kao Zakon o zaštiti države) izglasan je u Narodnoj skupštini 1. avgusta 1921 (stupio na snagu 3. avgusta). Ovim zakonom bila je zabranjena Komunistička partija Jugoslavije, kao i svaka komunistička akcija, a protivno Ustavu, za političke prestupe zavedena je smrtna kazna. Samo u toku 1927/28. održano je šest sudskih procesa (13. avgust, 31. oktobar 1927, 28. januar, 16. i 18. februar i 17. mart 1928) na kojima je na osnovu tog zakona osuđeno oko četrdeset članova KPJ i SKOJ.

242 Misli se na *Seljačko-demokratsku koaliciju* (SDK), kako se nazivao stranački — parlamentarni blok Hrvatske seljačke stranke i Samostalne demokratske stranke, obrazovan 10. novembra 1927.

243 Pod terminom *Radničko zaštitno zakonodavstvo* podrazumijevalo se nekoliko zakona (o zaštiti radnika, o osiguranju radnika, o inspekciji rada i Pravilnik o tehničkim, higijenskim i zaštitnim mjerama na radu) koji su regulirali prava radnika iz oblasti rada, zaštite na radu, stručnog udruživanja, osiguranja i sl. Pošto su ovi zakoni sadržavali mnoge sasvim progresivne odredbe, kapitalisti su ih uz pomoć organa vlasti stalno kršili na štetu radnika, dok su se predstavnici revolucionarnog radničkog pokreta pozivali na njih, zahtijevajući da se njihove odredbe poštuju.

244 Prateći rad karlovačkih kožaraca (vid. str. 72—73) Josip Broz je, kao sekretar Centralne uprave SRKPJ i OJ, bio ne samo u toku njihovih priprema za pokret već je u njemu i aktivno učestvovao. Zajedno sa radničkim povjerenicima iz fabrike »Podvinec« Broz je 19. aprila saopštio fabričkoj upravi odluku radnika o stupanju u štrajk ukoliko se ne ispuni njihov zahtjev da se na posao vrati otpušteni radnički povjerenik. Sudeći prema nekim podacima, Broz je ponovo došao u Karlovac 22. ili 23. aprila 1928. i pregovarao s upravom oko uslova za zaključenje štrajka. Članak *Štrajk kožaraca u tvornici »Podvinec« u Karlovcu* Broz je napisao poslije svog prvog boravka.

245 Riječ je o radničkim povjerenicima izabranim 31. marta 1928. u fabrici »Podvinec«: Simi Švirigu, Antonu Kocijanu, Fridrihu Klačnihu, Gabrijelu Lihtaru i Katici Vuksan. U drugom članku (P, *Štrajk u tvornici »Podvinec« završen*, »Organizovani radnik«, Zagreb, 10. maj 1928) kaže se da je otpušten samo povjerenik Kocijan koji je intervenirao za dvojicu izbačenih radnika.

246 Poslije šestodnevne teške borbe u kojoj je fabrička uprava primjenila sve mjere da je uguši (vrbovanje štrajkbrehera, pomoć policije, hapšenje štrajkaša i sl.) karlovački kožarci su 25. aprila 1928. zaključili štrajk s djelimičnim uspjehom: uslovi rada su ostali isti, dobijeno je obećanje da se radnici neće otpuštati zbog učešća u štrajku, otpušteni povjerenik mogao je, ako želi, da se vrati na posao i regulirano je pitanje prekovremenog rada. O završetku štrajka zagrebački »Organizovani radnik« je 10. maja 1928. objavio članak *Štrajk u tvornici »Podvinec« završen*, potpisan s inicijalom P. Pošto je Broz tada izdržavao 15-dnevnu kaznu zatvora zbog učešća u prvomajskim manifestacijama, autor pomenutog priloga je najverovatnije Blagoje Parović, bivši sekretar Centralne uprave SRKPI i OJ, koji se nakon povratka iz progonstva ponovo uključio u pokret.

247 Riječ je o *Otvorenom pismu Izvršnog komiteta Komunističke internacionale* od 13. aprila 1928 (druga, ispravljena verzija je štampana maja 1928) kojim se međunarodni centar komunističkog pokreta neposredno obratio jugoslovenskim komunistima pozivajući ih, u prvom redu komuniste radnike, u borbu protiv frakcijaštva i koterijaštva u KPJ i s lijeve i s desne strane. Izvršni komitet KI je u Otvorenom pismu dao ocjenu situacije na Balkanu i u Jugoslaviji, iznio kratak istorijat KPJ, potvrdio odluke II, III i IV plenuma CKKPJ u pogledu njihove analize privrednog i političkog stanja i kritike nedostataka, osudio neprincipijelnost obiju frakcija, njihove oportunističke greške i postavio opštu političku liniju za budući rad Partije. Za stanje u KPJ Kominterna je ocijenila da su podjednako bili krivi vodeći krugovi i desne frakcije i »ljevičara«. Obje grupe, u toku niza godina, »nisu učinile ništa da bi pokazale masama kako Partija postoji i njihovu borbu vodi«. Jedina partijska organizacija kojoj je odato priznanje u Otvorenom pismu KI bila je Mjesna organizacija KPJ u Zagrebu koja je, po ocjeni Kominterne, pokazala da »KPJ ima zdravo članstvo, koje zna da čvrstom radničkom rukom zavede poredak u Partiji«.

Rukovodstva i organizacije KPJ bili su dužni da na osnovu Pisma KI povedu raspravu o svim pitanjima istaknutim u njemu, posebno o frakcijskim borbama, i zauzmu svoj stav. Među prvima Otvoreno pismo je razmatrao, 24. maja 1928, zagrebački Mjesni komitet KPJ na proširenom sastanku sa sekretarima rajonskih komiteta. Sudeći prema pismu Matije Brezovića »Begovića«, koji je obavijestio Komunističku omladinsku internacionalu da je za 24. maj zakazan sastanak Mjesnog komiteta, može se zaključiti da su članovi ovog foruma sa Josipom Brozom na čelu istog dana pripremili i ovaj predlog rezolucije. Original rezolucije nije pronađen, već samo policijski prepis (kucan na mašini, na tankoj hartiji) na kojem je na kraju, ispod teksta, dopisano: »Za točan prepis: U Zagrebu 30. januara 1929. dr Vragović«, što je ovjereno i policijskim pečatom.

248 Ima se u vidu sjednica Pokrajinskog komiteta KPJ za Hrvatsku i Slavoniju od 12. maja 1928. na kojoj je, u duhu Otvorenog pisma Izvršnog komiteta KI, analizirano stanje u partijskoj organizaciji Hrvatske, a u sklopu toga, posebno razmatrano djelovanje grupe »ljevičara« u Zagrebu, njihovi pokušaji da prodru u Mjesnu organizaciju SKOJ i istupanje Mjesnog komiteta SKOJ protiv odluka VIII zagrebačke mjesne konferencije KPJ (25—26. februar 1928). Pokrajinski komitet je jednodušno osudio rad desne frakcije i ukazao na »novi oportunizam u KPJ — ultralijevu opasnost« koja se pojavila u redovima bivše ljevice. Pošto je jednoglasno usvojio odluke Kominterne, Pokrajinski komitet je donio svoju rezoluciju u kojoj je pozvao članstvo, sve okružne, mjesne i rajonske komitete da prihvate Otvoreno pismo KI i na bazi njega sprovedu istovremenu borbu protiv »lijevih« i desnih frakcionaša.

249 *Predstavku poslovođi Građevne industrije i umjetne bravarije »Hamel«* napisao je Josip Broz u svojstvu oblasnog sekretara SRMI i OJ povodom njegovog pokušaja da klevetama diskreditira Branislava Resimića, radničkog povjerenika i sindikalnu organizaciju. (Pronađena je samo foto-kopija dokumenta iz koje se vidi da je akt kucan na mašini i da ga je Broz svojeručno potpisao.) Dva mjeseca kasnije Broz je morao ponovo da intervenira. Uprava preduzeća je odbila zahtjev radnika da im se poveća nadnica i uvede engleska subota, pa su stupili u štrajk. Tek tada

uprava je pristala na pregovore i zaključenje sporazuma u čijoj izradi je učestvovao i Broz kao predstavnik sindikalne organizacije. U tom svojstvu Broz je, 26. jula 1928, potpisao ovaj sporazum, zaključen između radnika i poslodavaca, na osnovu kojeg su radnici dobili povišicu, čime je i štrajk bio završen. (AIHRPH, zaostavština Branislava Resimića, 176/1.)

250 Aktiv zagrebačke partijske organizacije sastao se 26. maja 1928. u stanu Dragutina Sailija, u Supilovoj ulici broj 36. Skup zagrebačkih komunista trebalo je da se upozna sa Pismom IKKI i poslije rasprave o prilikama u KPJ, s osvrtom na rad zagrebačke organizacije, usvoji ga zajedno sa Rezolucijom proširene sjednice Mjesnog komiteta KPJ od 24. maja i utvrdi zadatke koji su u vezi s tim stajali pred mjesnom organizacijom (upoznavanje ćelija KPJ s pomenutim dokumentima i organiziranje rajonskih i mjesne konferencije). Za ishod ovog sastanka podjednako su bili zainteresirani i desničari i »ljevičari«, pa je zagrebačka organizacija, kako je pisala »Klasna borba«, organ KPJ, imala da »izdrži još jednu borbu s ,lijevom' i desnom frakcijom«. Pored istaknutih »ljevičara« Sime Stefanovića, Kamila Horvatina i Dušana Grkovića, na partijskom aktivu je prisustvovao i vođa desničara dr Sima Marković, koji je zbog toga specijalno došao iz Beograda. Marković je branio oportunističku politiku i frakcionaški rad desne frakcije i tražio reviziju Otvorenog pisma u njenu korist. I »ljevičari« su bili na sličnim pozicijama — svu krivicu za stanje u Partiji prebacivali su na desnu frakciju. Nasuprot istupanjima frakcionaša, opšte raspoloženje partijskog aktiva bilo je za novi kurs u Partiji, za borbu protiv frakcionaštva bilo zdesna ili slijeva. To je došlo do punog izražaja prilikom usvajanja Rezolucije proširene sjednice zagrebačkog Mjesnog komiteta Partije za koju su glasala četrdeset četvorica partijskih i sindikalnih aktivista. Samo šestorica prisutnih (Kamilo Horvatin, Simo Stefanović, Mato Matok, Dušan Grković, dvojica nepoznata) izjasnili su se za kontrapredlog rezolucije koji je, u ime »ljevičara«, podnio Kamilo Horvatin. Partijski aktiv je zahtijevao borbu na dva fronta — i protiv desnice i protiv »ljevice«, dok je u Horvatinovom predlogu isticano da je »jedina opasnost u Partiji desna opasnost oportunističke grupe oko Sime Markovića«. »Ljevičari« su i ovog puta pretrpjeli poraz i još se više izolirali od članstva. Usvojena Rezolucija proširene sjednice Mjesnog komiteta KPJ bila je, u stvari, malo izmijenjena Rezolucija od 24. maja 1928. (up. str. 110—111), prilagođena sastavu učesnika, s tim što su joj bila dodata još dva nova stava — zahtjev da se izda historija KPJ i da se povede energična borba protiv vođa desne frakcije u Beogradu.

251 Zahtjev zagrebačke organizacije da Centralni komitet KPJ izda jednu knjigu ili brošuru o historiji Partije nije realiziran, čemu je svakako doprinijelo i zavođenje šestojanuarske diktature 1929, koja je nanijela težak udar KPJ. Prvi kraći pregled djelovanja KPJ dao je Filip Filipović povodom 10-godišnjice osnivanja Partije (»Klasna borba«, broj 16, 1930), a prvu historiju KPJ napisala je grupa osuđenika komunista, istaknutih partijskih rukovodilaca sa Mošom Pijade na čelu, u toku 1934—1935. na robiji.

252 Nezadovoljne odlukama Izvršnog komiteta KI, vođe desne frakcije zahtijevale su ne samo radikalnu izmjenu Otvorenog pisma KI već i monopol na rukovodstvo u KPJ. U toku maja 1928. oni su otvoreno poveli akciju protiv odluka KI: najprije su širili vijesti da Otvoreno pismo ne predstavlja obaveznu direktivu za Partiju, nego samo »materijal za diskusiju«. Kada je Izvršni komitet KI objavio Pismo u konačnoj redakciji (u majskoj verziji Otvorenog pisma bile su ublažene ocjene o desničarima, a pooštrene o »ljevičarima«), desničari su, iskoristivši situaciju da je u zemlji već bilo rastureno Pismo KI od 13. aprila, govorili da je ono falsifikat, što je unosilo zabunu među partijskim članstvom. Sem toga, aktiv beogradske mjesne partijske organizacije, održan pod vodstvom dr Sime Markovića, osudio je »ljevičare« i novonaimenovano rukovodstvo KPJ, koje je nazvano »drugovi koji održavaju vezu sa Kominternom«, i odbacio Otvoreno pismo KI s obrazloženjem da je napisano na osnovu netačnih informacija koje je KI dobila od »ljevičara«. Protiv Otvorenog pisma ubrzo su se izjasnili Pokrajinski sekretarijat KPJ za Srbiju

i Okružni komitet KPJ za Beograd. Sve ovo bio je sastavni dio akcije za organiziranje opozicije protiv odluka KI i cijepanje KPJ.

253 Podaci o usvajanju Rezolucije sigurno su naknadno dopisani, pa prema tome nisu njen sastavni dio.

254 Ovaj proglas napisao je Josip Broz, u ime Mjesnog komiteta KPJ i SKOJ, vjerovatno 20/21. juna 1928. neposredno poslije demonstracija koje su izbile na vijest o izvršenom atentatu u Narodnoj skupštini na prvake Hrvatske seljačke stranke. U tim demonstracijama koje su širi zamah dobile 20. juna uveče, učestvovao je i Broz sa grupom partijskih i sindikalnih aktivista. Nakon završetka demonstracija sastao se, negdje na periferiji Zagreba, proširen Mjesni partijski aktiv koji je upoznat s odlukama Biroa CKKPJ povodom nastale situacije i zadacima koji su stajali pred zagrebačkom partijskom organizacijom. Sjećajući se tih zbivanja, stari revolucionar i partijski radnik Karlo Mrazović kaže: »I dok su se vodili razgovori šta bi i u kojoj formi trebalo preduzeti, Josip Broz je bez dvoumljenja, veoma odlučno, zatražio da se ide u akciju: na ulice, u mase.« (Usmena izjava priređivačima od 7. novembra 1972.) Vjerovatno, tada je Brozu povjereno da napiše ovaj proglas, koji je tehnika Mjesnog komiteta KPJ umnožila (na šapirografu, na punoj hartiji) u 4000 primjeraka i rasturila po ulicama Zagreba. Prilikom upućivanja ovog letka »tehničkom predstavniku KPJ« u Beču radi otpremanja Balkanskom zemaljskom sekretarijatu KI, Đuro Đaković »Bosnić«, član Biroa CKKPJ, na njegovoj poleđini je dopisao, svojeručno, mastilom: »Ovaj proglas je već poslat, no pošto ne znam da li su ga oni gore primili, to poslati i njega naknadno. Umnožen je u 4000 primjeraka jer tada još nismo imali aparat za više rasturiti.«

255 Misli se na politiku velikosrpske hegemonističke buržoazije u Makedoniji koja se bazirala na nepriznavanju makedonskog nacionalnog individualiteta, nasilnom srbiziranju Makedonaca, obezbjeđivanju vlasti srpske monarhije, gruboj eksploataciji zemlje i očitim tendencijama da se ova zemlja pretvori u kolonijalni posjed vladajuće srpske buržoazije. Ovakva politika izazivala je permanentni otpor makedonskog naroda, manje ili više organiziran ili stihijski, zbog čega je režim već od prvih dana postojanja Kraljevine SHS zaveo nečuveni teror nad makedonskim stanovništvom. Na makedonskom tlu bile su koncentrisane jake vojne i žandarmerijsko-policijske snage (prema izjavi Svetozara Pribićevića od ukupno 15 000 žandarma, u Makedoniji je bilo 10 000). Zajedno sa korumpiranim činovništvom oni su proganjali makedonske radnike i seljake. Za razliku od hapšenja u drugim krajevima Jugoslavije, uhapšeni Makedonci su rijetko dospijevali pred sud, jer su najčešće nestajali po zatvorima.

256 *Netunske konvencije*, potpisane 20. jula 1925, predstavljaju izmjenu pisama, konvencija, sporazuma (ukupno 31) između jugoslovenske i talijanske vlade. Najvažnije odredbe ovih konvencija sadrže povlastice u pogledu trgovine i zaštite talijanske manjine u Dalmaciji. Netunskim konvencijama Jugoslavija se obavezivala da obustavi sve mjere i odredbe koje idu na štetu talijanskih državljana, čime se ograničavalo njeno suvereno pravo da može izdavati zakone i njima regulisati privatno-pravne odnose pripadnika talijanske manjine. Polovinom 1926. vlada Nikole Uzunovića morala je pod pritiskom javnog mnjenja odustati od ratificiranja konvencija. Ali, kako su Engleska i Francuska vršile pritisak na Jugoslaviju da ratificira Netunske konvencije da bi mogla i dalje računati na njihovu političku i ekonomsku pomoć (ušlo se u pregovore za zajam sa Engleskom), ovo pitanje je ponovo stavljeno na dnevni red. Povodom namjere Narodne skupštine da ratificira konvencije u Beogradu su izbile velike demonstracije koje su vođene od 28. do 30. maja 1928. Do oštrih sukoba policije i demonstranata došlo je kod kafane »Ruski car« (danas restoran »Zagreb«), gdje su demonstranti podigli barikade. Sem toga, policija je izvršila juriš na Studentski dom i demolirala ga. U sukobima je ranjeno preko 20 demonstranata, a uhapšeno je oko 50 studenata i radnika.

257 Vjerovatno se misli na smanjivanje uloge i funkcije Parlamenta u odlučivanju nasuprot utjecaju vanparlamentarnih faktora, u prvom redu dvora i vojnih

krugova, što je Skupštinu dovodilo u podređeni položaj. Stoga je izraz mamelučki parlament upotrebljen u smislu odanog sluge koji je bez pogovora izvršavao sve zahtjeve dvora. (Mameluci su bili ratni zarobljenici pretežno turskog i čerkeskog porijekla koje su egipatski vladari uvrštavali u svoju vojsku.)

258 U svojoj politici SDK je ne samo izbjegavala akciju u masama već je čak i suzbijala. Jedino je insistirala da se intervencijom krune i dvora raspusti Narodna skupština i raspišu novi izbori, poslije kojih bi se moglo postaviti pitanje drukčijeg državnog uređenja.

259 Odnosi se na atentat u Narodnoj skupštini koji je 20. juna 1928. izvršio radikalski poslanik Puniša Račić, kojom prilikom su ranjeni ili ubijeni najistaknutiji predstavnici Hrvatske seljačke stranke (Stjepan i Pavle Radić, Đuro Basariček, Ivan Grandja).

260 Riječ je o napadu policije i žandarmerije 21. juna 1928. na učesnike u demonstracijama koje je organizirala zagrebačka organizacija KPJ povodom atentata u Narodnoj skupštini na prvake Hrvatske seljačke stranke (vid. nap. 259, str. 250). Zločin u Skupštini je do krajnosti produbio državnu i nacionalnu krizu, a nastala situacija bila je pogodan momenat za mobilizaciju masa. Stoga se i pred KPJ nametnula neophodnost šire političke akcije. Najveći uspjeh u tome postigla je Mjesna partijska organizacija u Zagrebu sa Josipom Brozom na čelu. Pošto su vodstva Seljačko-demokratske koalicije i Hrvatskog radničkog saveza odbila platformu KPJ i Nezavisnih sindikata za vođenje zajedničke akcije protesta protiv nasilja režima, koju su podnijeli radnički oblasni zastupnici, Mjesna organizacija KPJ je, 21. juna uveče, samostalno organizirala demonstracije u kojima je učestvovalo oko 30 000 radnika, studenata, omladinaca i građana. Na nekoliko mjesta u gradu bile su podignute barikade, a kod kafane »Korzo« policija i konjička žandarmerija nasrnule su na demonstrante — ubijena su tri radnika (Đuro Bjeloš, Krešimir Jerbić, Vladimir Majcen), oko 50 je ranjeno, a preko 100 radnika i studenata je uhapšeno.

Demonstracije su nastavljene u manjim razmjerama i sutradan, 22. juna, i pored pojačanih policijskih mjera bezbjednosti. Toga dana, Josip Broz je u ime Mjesnog komiteta napisao letak *Drugovi radnici-ce i siromašni građani!* kojim je, povodom krvavog obračuna policije sa demonstrantima, pozvao proletarijat Zagreba u generalni štrajk. Kako je policija krila dan sahrane ubijenih radnika, poziv za štrajk je upućen za 23. jun – dan sahrane ubijenih prvaka Hrvatske seljačke stranke. Tehnika Mjesnog komiteta umnožila je letak (na šapirografu, na punoj hartiji) i 22—23. juna rasturila ga po Zagrebu. Koncept letka (u rukopisu, pisan mastilom) zaplijenila je zagrebačka policija 4. avgusta iste godine, prilikom Brozovog hapšenja u njegovom ilegalnom stanu u Vinogradskoj cesti broj 46, ali taj rukopis nije sačuvan.

261 Priređivači nisu mogli utvrditi koje je događaje u Dalmaciji i Vojvodini Broz imao u vidu.

262 *Generalni štrajk* u Zagrebu počeo je 23. juna 1928. pod rukovodstvom Mjesne organizacije KPJ. Riječ je ne o klasičnom obliku istovremene obustave rada, već o kratkotrajnim štrajkovima koji su u toku radnog dana izbijali u zagrebačkim fabrikama i radionicama. Obustave rada sprovođene su uspješno nekoliko dana, a iskorištavane su za održavanje protestnih zborova i mitinga na kojima su donošene rezolucije sa zahtjevom za slobodu sindikalnog organiziranja i djelovanja i oslobođenje uhapšenih sindikalnih aktivista.

263 Nezavisni sindikati u Zagrebu zabranjeni su 22. juna 1928. pod optužbom da su organizirali demonstracije povodom atentata u Narodnoj skupštini. Njihove prostorije su zatvorene, zaplijenjena je arhiva, izvršen pretres u redakcijama listova »Organizovani radnik« i »Borba« i zabranjeno njihovo izlaženje. Istog dana lišeno je slobode oko 20 radničkih aktivista. Narednih dana broj uhapšenih popeo se na 50. Broz je uspio da izbjegne hapšenje, pa otada živi polulegalno.

264 Ovaj letak štampan je (na crvenoj hartiji) u štampariji »Merkantile« u Zagrebu, koja je inače radila na radničkim izdanjima. Rasturan je po zagrebačkim ulicama u noći 22/23. juna 1928 (vid. str. 204).

265 Budući jednim od organizatora demonstracija zagrebačkog proletarijata, povodom junskog atentata, izvršenog na prvake Hrvatske seljačke stranke u Narodnoj skupštini 1928, Josip Broz je, kao član pokrajinskog rukovodstva Nezavisnih sindikata, učestvovao i u izradi proglasa *Radnicima i radnicama Hrvatske i Slavonije*, posebno dijela *Radnici i radnice grada Zagreba.* Naime, pošto su policijske vlasti, nastojeći da spriječe produžavanje demonstracija, 22. juna, zabranile rad Nezavisnim sindikatima, izlaženje listova »Organizovani radnik« i »Borba« i pohapsile veći broj partijskih i sindikalnih aktivista, a pomoć i podrška iz drugih proleterskih centara izostala, Pokrajinski radnički sindikalni odbor održao je 24. juna (na kraju Pantovčaka, u jednoj gostionici) ilegalnu sjednicu i razmotrio novonastalu situaciju. Tada je, u skladu sa zaključcima mjesnog partijskog aktiva, koji se pod rukovodstvom Josipa Broza sastao dan ranije, riješeno da se akcija zagrebačkog proletarijata prenese isključivo na klasni teren. Istovremeno, razmotren je i prihvaćen proglas kojim su radnici Hrvatske i Slavonije pozvani u odbranu slobode rada Nezavisnih sindikata i odlučeno da se preduzmu mjere kod nadležnih organa za otvaranje sindikata. Kako »Organizovani radnik« nije izlazio, proglas je objavljen tek 30. juna, kada je sa lista skinuta zabrana. Nije, međutim, utvrđeno da li je proglas i pre toga datuma posebno štampan u vidu letka.

266 Koliko se moglo ustanoviti, demonstracije povodom junskog atentata u Narodnoj skupštini, sem Zagreba, organizirane su još u Karlovcu, Dugoj Resi i Virovitici.

267 Podrobnijih podataka o održanim protestnim zborovima nema, pošto radnička štampa tada nije izlazila. Među njima svakako je bio najbrojniji zbor 1200 radnika Željezničke radionice i ložionice u Zagrebu, održan 26. juna 1928. godine.

268 Pokrajinski radnički sindikalni odbor je na sjednici od 24. juna 1928. zaključio da, povodom zabrane rada sindikalnim organizacijama i hapšenja radničkih funkcionera, velikom županu za zagrebačku oblast dr Stoparu podnese pismenu predstavku sa zahtjevom da se pohapšeni funkcioneri oslobode, a zatvorenim organizacijama dozvoli rad. Dva dana kasnije, 26. juna, predstavku, u čijoj izradi je učestvovao i Josip Broz, predali su Ivan Krndelj i Ivan Tomanić. U to vrijeme uhapšeni sindikalni aktivisti su stupili u štrajk glađu, pa je zagrebačka policija 27. juna donijela odluku o njihovom puštanju na slobodu. »Organizovani radnik« i »Borba« počeli su ponovo izlaziti 30. juna, a pod pritiskom borbenih akcija radnika 5. jula skinuta je zabrana i sa Nezavisnih sindikata.

269 *Petar Dogan*, metalski radnik i sindikalni aktivist radio je jedno vrijeme sa Brozom u fabrici vagona »Jasenica« u Smederevskoj Palanci odakle su se zajedno, krajem marta 1927, vratili u Zagreb. Uključivši se odmah u rad Podružnice SRMI i OJ, Dogan je nastavio i saradnju sa Brozom. Objavljivanje ovog nekrologa Petru Doganu predstavljalo je i prvi Brozov istup u javnosti poslije junskih događaja. Sem u »Organizovanom radniku«, nekrolog je bio publikovan i u zagrebačkoj »Borbi«, ali sa izvjesnim redakcijskim ispravkama.

270 Odnosi se na demonstracije zagrebačkog proletarijata od 20. i 21. juna 1928. i sukob demonstranata sa policijom i žandarmerijom.

271 Članak *Radnici tvornice »Danica« u Koprivnici pred štrajkom* napisao je Josip Broz u namjeri da obavijesti širu javnost o teškim uslovima rada u ovom preduzeću, što je već i ranije činio, koji su pokrenuli radnike u tarifnu akciju u čijem je organiziranju imao značajnog udjela. Kao oblasni sekretar SRMI i OJ, Broz je došao u Koprivnicu 17. jula 1928. i sa radničkim povjerenicima formulirao u formi memoranduma radničke zahtjeve, koji su potpisali gotovo svi radnici.

[272] O položaju koprivničkih radnika objavljeno je u prvoj polovini 1928. više članaka u zagrebačkom »Organizovanom radniku«: *Koprivnica*, B.P.B. [Bolta P. Benotić], *O prilikama u tvornici »Danica«*, B.P.B., *Ropstvo u koprivničkoj »Danici«*, B.P.B., *Otvoreno pismo g. velikom županu osječke oblasti*, *Izbori povjerenika u »Danici«* D.D. *Koprivnica*, *Socijalpatriotska posla u tvornici šarafa u Koprivnici* (16. februar, 15. mart, 19. april, 3, 31. maj, 30. jun 1928) i »Borbi« — B.P.B., *Koprivnica* (7. januar, 17. mart 1928).

[273] Riječ je o radničkim povjerenicima Pavlu Gregurinu, Stjepanu Dolenecu, Martinu Balašku, Andriji Tišleru, Ivanu Tonkoviću i Martinu Felaku koji su izabrani u tvornici »Danica« 22. maja 1928. godine. Međutim, priređivači nisu pronašli pomenuti memorandum u čijem je pripremanju učestvovao Josip Broz.

[274] Pod »tipusom« Broz je svakako imao u vidu reformistu Mirka Petrineca, predsjednika Okružne ekspoziture Radničke komore u Bjelovaru, koji je dolazio u Koprivnicu da bi osnovao podružnicu reformističkog Saveza metalskih radnika, što mu je i pošlo za rukom u fabrici šarafa.

[275] Članak *Osječki inspektor rada u službi poslodavca* napisao je Josip Broz nakon svog drugog boravka u Koprivnici, kada je kao predstavnik Saveza metalaca učestvovao u pregovorima koji su vođeni sa oblasnim inspektorom i upravom preduzeća, i prijema dopisa Podružnice metalskih radnika iz Koprivnice od 29. jula 1928. u kojem je bio obaviješten o razvoju situacije po okončanju pokreta radnika. Kako je već 4. avgusta 1928. uhapšen, ovaj napis predstavlja, ujedno, u to vrijeme, i posljednji Brozov istup u javnosti.

[276] Misli se na članak *Radnici tvornice »Danica« u Koprivnici pred štrajkom*. (Vid. str. 127—128.)

»Organizovani radnik« bio je organ centralnog rukovodstva Nezavisnih sindikata Jugoslavije. Izlazio je u Zagrebu najprije pod naslovom »Štampa«, zatim »Radnička štampa« i »Organizovani radnik« od 8. oktobra 1921. do 10. januara 1929, kada je nakon zavođenja šestojanuarske diktature zabranjen.

[277] U pitanju je ing. Anton Šmit, inspektor Oblasne inspekcije rada iz Osijeka koji je već ranije dolazio u Koprivnicu. Nije, međutim, ustanovljeno kada su radnički povjerenici brzojavno tražili da dođe inspektor.

[278] Podružnica Saveza radnika metalne industrije i obrta u tvornici »Danica« osnovana je sredinom septembra 1927, ali je njeno djelovanje zabranjeno već početkom 1928. Pošto je obnovljena 5. februara, mjesne policijske vlasti ponovo su joj zabranile rad. Novo konstituiranje izvršeno je, po svoj prilici, sredinom aprila za vrijeme Brozovog boravka.

[279] Mandat radničkih povjerenika mogao je, prema Zakonu o zaštiti radnika, prestati i prije isteka kalendarske godine, ali samo u slučaju smrti, svojevoljnim odricanjem, gubitkom građanskih prava, istupom iz preduzeća i zbog grube povrede dužnosti. Oblasni inspektor iz Osijeka poništio je, međutim, 23. jula 1928, mandate radničkih povjerenika i njihovih zamjenika iz preduzeća »Danica« s motivacijom da nemaju pojma o radničkom zaštitnom zakonodavstvu. Inspektorovu odluku iskoristila je uprava tvornice i sama postavila nove radničke povjerenike.

[280] Stjepan Dolenec je ne samo otpušten, već 17. avgusta 1928. i uhapšen. Optužen je za rasturanje letka *Drugovi* (vid. str. 97—98) i organiziranje radnika u tvornici »Danica«. Poslije tromjesečnog zatvora, 29. novembra 1928, izveden je pred Sudbeni stol u Varaždinu, ali je oslobođen optužbe.

[281] Odmah po dolasku iz Smederevske Palanke i Beograda u Zagreb, krajem marta 1927, Josip Broz se uključio u rad sindikalne i partijske organizacije. Njegova angažiranost brzo ga je dovela u centar zbivanja — u rukovodstvo Nezavisnih sindikata i Mjesni komitet KPJ. Tih dana Broz je učestvovao u pripremama godišnje skupštine zagrebačkog Pododbora Saveza radnika metalne industrije i obrta, a na

skupštini, održanoj 3. aprila 1927, govorio je o uzrocima ekonomske krize i nezaposlenosti i zadacima koji su u vezi s tim stajali pred sindikalnom organizacijom metalaca. Broz je na toj skupštini izabran za sekretara nove Uprave. Pored članka u beogradskom »Organizovanom radniku« (*Skupština metalaca u Zagrebu*, 14. april 1927, broj 28), o skupštini zagrebačkih metalaca pisano je i u zagrebačkom izdanju ovog lista (*Sa godišnje skupštine metalaca*, 14. april 1927, broj 16).

282 Brozovo učešće u rukovođenju sindikalnim pokretom u Zagrebu, njegovo zalaganje i odlučnost, morali su, najzad, zapaziti i desničari iz sindikalne centrale. Mada nije prisustvovao III kongresu Saveza radnika metalne industrije i obrta, održanom 10—11. juna 1927. u Beogradu, Josip Broz je kao predstavnik zagrebačkih metalaca izabran za člana Centralne uprave ovog Saveza. Podatke o tome objavio je beogradski »Organizovani radnik« (*Rad i odluke III redovnog kongresa Saveza metalaca*, 7. jul 1927, broj 50) iz kojeg se donosi ovaj izvod.

283 Odnosi se na antifrakcijsko istupanje beogradskih radnika, članova Nezavisnih sindikata i Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća, kako protiv taktike desničarske sindikalne centrale prema klasnom sindikalnom pokretu u Beogradu tako i protiv desničarske politike čiji je cilj bio razbijanje sindikalnog pokreta u Hrvatskoj, posebno u Zagrebu, u to vreme najjačem sindikalnom centru (jedna trećina članova Nezavisnih sindikata). Osuđujući ovakvu sindikalnu politiku i praksu (metod kleveta, donošenje pravilnika o radu oblasnih odbora i dr.), plenum beogradskog MRSV je 1. septembra doneo rezoluciju prihvaćenu od radnika Srbije i Hrvatske kao jedini mogući put: zajednička borba antifrakcionaša, dveju najjačih sindikalnih organizacija — Beograda i Zagreba — protiv desničarskih nastojanja da prenošenjem frakcijskih sporova u klasne sindikate izazovu njihovo cijepanje.

284 S obzirom na to da je Đuro Đaković, tada oblasni sekretar Saveza radnika metalne industrije i obrta za Hrvatsku, među prvima ustao protiv svakog frakcionašenja, bilo zdesna ili slijeva, nije jasno zbog čega se uzdržao od glasanja za ovu Rezoluciju. Priređivači nisu našli Đakovićevu pismenu izjavu u kojoj je svakako iznio razloge zbog kojih je zauzeo ovakav stav.

285 Do kraja 1927. zagrebačko Mjesno radničko sindikalno vijeće održalo je još dvije sjednice (14. novembar, 5. decembar). Mada njihovi dnevni redovi nisu poznati, sudeći prema akciji koja je pokrenuta u vezi s organiziranjem nezaposlenih radnika (pisanje zagrebačkog »Organizovanog radnika« i »Borbe«, zakazana skupština zagrebačkog proletarijata za 11. decembar 1927, skupština nezaposlenih radnika od 24. januara 1928), na jednoj od ovih sjednica razmatran je problem nezaposlenih.

286 O boravku Josipa Broza u Karlovcu i njegovom istupanju na konferenciji Podružnice Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije, održanoj 11. februara 1928 (vid. str. 72), mjesne policijske vlasti su 14. februara obavijestile velikog župana Primorsko-krajiške oblasti u okviru nedjeljnog izvještaja o važnijim događajima. Policijski službenik koji je prisustvovao konferenciji prilično je slobodno zabilježio Brozov govor, pri čemu su se potkrale izvjesne greške (kao o zadacima radničkih povjerenika).

287 Pogrešno je zabilježeno da se na svakih 100 radnika bira jedan povjerenik. Broj radničkih povjerenika je zavisio od broja uposlenih u preduzeću — do 20 radnika birao se jedan, od 20 do 50 najviše tri povjerenika itd. Netačno je interpretirano Brozovo izlaganje o zadacima radničkih povjerenika koji su navodno imali dužnost da nadziru radničku djecu. (O zadacima povjerenika vid. nap. 19, str. 211.)

288 Pošto su učestali napadi policijskih vlasti na organizacije Nezavisnih sindikata, posebno na njegov Savez radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta (zabranjivane su njihove konferencije, vršene premetačine prostorija, hapšeni sindikalni funkcioneri i slično), a Broz kao sekretar Centralne uprave tog Saveza morao da odlazi i izvan Zagreba, to je 16. februara 1928. uzeo ovu punomoć da bi se na sindikalnim skupovima mogao legalno pojavljivati.

289 Priređivači nisu utvrdili ko je bio zapisničar na VIII mjesnoj konferenciji KPJ. Zapisnik je prilično nepotpun, odnosno u pojedinim dijelovima nedorečen na što su svakako uticali ilegalni uslovi u kojima je pisan. Stoga su, sem uobičajenog razvijanja nepotpunih skraćenica i razrješavanja ilegalnih imena, izvršene i izvjesne dopune teksta, koje su date u uglastim zagradama. U toku marta 1928. Broz je zapisnik s ostalim materijalima konferencije dostavio Komunističkoj internacionali. Prilikom otpremanja, na poleđini posljednje strane zapisnika (kucanog na mašini, na punoj hartiji) Broz je dopisao, olovkom svojeručno: »Zapisnik M[jesne] konferencije, Zagreb«.

290 Prvi sukob na VIII konferenciji KPJ između dotadašnje većine Mjesnog komiteta, odnosno »ljevičara« sa Dušanom Grkovićem na čelu i predstavnika antifrakcijske manjine Broza izbio je oko rješavanja statusa delegata. Na konferenciji je prisustvovalo preko 40 delegata i gostiju — oko 30 izabranih delegata, članovi Mjesnog komiteta KPJ, predstavnici Komunističke internacionale, desne frakcije (dr Sima Marković, Dimitrije Stanisavljević), »ljevičara« (Rajko Jovanović, Simo Stefanović), Mjesnog komiteta SKOJ (Mato Matok i još dva nepoznata delegata), Pokrajinskog sekretarijata KPJ za Hrvatsku (nepoznat). »Ljevičari« su tražili da se rješavajuće pravo glasa, sem izabranim delegatima, prizna i prisutnim funkcionerima (članovima Mjesnog komiteta KPJ i SKOJ), nadajući se da će njihovim glasovima, pošto su oni u većini bili pristalice »ljevičara«, na konferenciji obezbijediti potrebnu većinu. Nasuprot tome, Broz je smatrao da se pravo glasa može dati samo jednom predstavniku omladine. Pobijedili su antifrakcionaši: rješavajuće pravo glasa dobio je 31 delegat, pri čemu jedan predstavnik SKOJ. Oduzimanje rješavajućeg prava glasa predstavnicima SKOJ prvi put je primijenjeno januara 1924. na III zemaljskoj konferenciji KPJ. Odlukom Izvršnog komiteta KI i Balkanske komunističke federacije delegati SKOJ su bili lišeni prava glasa sa motivacijom koja je potpuno identična sa Brozovim zahtjevima na VIII mjesnoj konferenciji KPJ da se »ne bi kasnije predbacivalo da je vodstvo nadglašavalo delegate«.

291 S obzirom na to da je Dušan Grković, politički sekretar Mjesnog komiteta KPJ, govorio 90 minuta, može se pretpostaviti da je on svoj pisani izvještaj, koji je sačuvan (vid. Mane Trbojević, *VIII mjesna konferencija zagrebačke organizacije KPJ* (Građa), Zagreb 1959, str. 25—41) dopunio u usmenom izlaganju.

292 U to vrijeme Anton Mavrak, član Organizacionog biroa CKKPJ (a vjerovatno i član Pokrajinskog sekretarijata KPJ za Hrvatsku) bio je u Beču kuda je pobjegao sredinom januara 1928, pošto ga je zagrebačka policija optužila kao jednog od organizatora napada štrajkaša iz preduzeća »Sila« na štrajkbrehere (vid. str. 59—63). Mavrak je pripadao najužem krugu antifrakcionaša, a sa Brozom je saradivao još za vrijeme Brozovog boravka u Velikom Trojstvu, gdje ga je tokom 1925. i posjećivao.

293 Grkovićev napad na Broza i Hebranga kao nosioce antifrakcijske struje u Mjesnom komitetu KPJ pokazuje način rada i shvaćanja frakcionaša. Sve one koji su ih kritikovali ili se s njima nisu slagali »ljevičari« su optuživali da su desničari. Sličnu ocjenu oni su davali i tzv. centru (vid. nap. 197. str. 240) u Politbirou CKKPJ. Kako su to bili sindikalni funkcioneri koji nisu pripadali nijednoj grupi, »ljevičari« su ih svrstavali u sindikalnu birokratiju, što je značilo u desničare. Isti pristup imali su i desničari, optužujući svoje kritičare za »ljevičare«.

294 Misli se na III i IV plenum CKKPJ (vid. nap. 148, 168, str. 230, 234) i na sastanke održane poslije IV plenuma na inicijativu Rajka Jovanovića i Đure Cvijića. (Vid. nap. 204, str. 241.)

295 Sastav novog Mjesnog komiteta nije u potpunosti utvrđen. Pored dva člana bivšeg MK — Josipa Broza koji je izabran za političkog sekretara i Andrije Hebranga koji je ostao član Komiteta — tada su, prema Titovim kazivanjima i sjećanjima drugih savremenika, u mjesno partijsko rukovodstvo ušli: Blagoje Parović, Josip Kraš, Andrija Žaja, Dragutin Saili i Viktor Koleša.

[296] Mada nema podataka o izabranim delegatima za Oblasnu konferenciju KPJ, sasvim se sigurno može uzeti da je među njima bio neko od članova novoizabranog Mjesnog komiteta KPJ, prvenstveno Josip Broz, njegov politički sekretar.

[297] Andrija Hebrang »Magdić« izabran je za delegata za Savjetovanje predstavnika KPJ i Komunističke internacionale (vid. nap. 173, str. 235), ali ime njegovog zamjenika nije ustanovljeno.

[298] Radom ove Komisije, čiji sastav nije utvrđen, rukovodio je Josip Kraš »Karić«. Neposredno poslije VIII konferencije KPJ Komisija je uputila izvjesnom broju članova partijske organizacije pismeni zahtjev da u roku od 3 dana, na osnovu Hebrangovih navoda na konferenciji o radu »lijeve« frakcije u Zagrebu, dostave svoje izjave. Dalji rad Komisije nije poznat uslijed nedostatka istorijskih izvora.

[299] Prema Uputstvima za izbore radničkih i namješteničkih povjerenika od 23. decembra 1927. prilikom sprovođenja izbora, pored izaslanika Inspekcije rada ili Radničke komore bio je prisutan i predstavnik sindikalne organizacije koja je isticala kandidatsku listu. On je sa predstavnikom poslodavca i članovima Izbornog odbora svojeručnim potpisom i pečatom organizacije ovjeravao zapisnik o izborima. Josip Broz je kao oblasni sekretar Saveza radnika metalne industrije i obrta prisustvovao izborima radničkih povjerenika u Državnoj ortopedijskoj radionici »Sv. Duh« (10. marta), »Mehaniki K.D.« (24. marta), bravarskoj radionici »Hamel« (23. aprila), tvornici svijeća »Iskra« (8. juna) i radionici »Građevina i umjetna bravarija Pavao Cernjak« (9. jula 1928). (Vid. str. 144—145, 149—150, 153—154, 156—157, 161—162).

[300] Riječ je o Konferenciji nezaposlenih radnika, održanoj 15. marta 1928, na kojoj je izabran novi Akcioni odbor nezaposlenih, pošto je stari odbor bio desetkovan policijskim hapšenjima zbog učešća u demonstracijama 8. i 9. marta. Toga dana Odbor nezaposlenih je uputio pismo zagrebačkom Mjesnom radničkom sindikalnom vijeću sa zahtjevom da im se obezbijedi materijal za letke, protestna pisma i slično i da se odrede sindikalni aktivisti »koji će stalno voditi brigu o besposlenim i davati im uputstva«. Ove zahtjeve je vjerovatno razmatrao Izvršni odbor, pa je Broz kao njegov sekretar na pismu zabilježio odluku ovog foruma: »Sazvati i formirati Odbor nezaposlenih. Skupštinu prijaviti u četvrtak«, što znači za 15. mart. (AIHRPH, fond MRSV, kut. 1.)

[301] Radničko pjevačko društvo »Budućnost«, osnovano na inicijativu zagrebačkog Mjesnog radničkog vijeća, počelo je s radom 1. februara 1928. Prvo javno nastupanje društvo je trebalo da ima na proslavi Prvog maja. Pošto je bilo malobrojno, a uz to je i materijalno slabo stajalo, uprava društva je 10. marta uputila pismo Mjesnom sindikalnom vijeću tražeći pomoć. Upravo, to pismo je i razmatrano na ovoj sjednici, pa je na njemu Broz pribilježio odluku Vijeća: »Upraviti dopis svim podružnicama i Savezima da se drugovi učlane u to pjevačko društvo: 31. marta zabava pjevačkog društva« (AIHRPH, fond MRSV, kut. 1). Dopis nije pronađen, a svakako je trebalo da ga napiše Broz.

[302] O pokretanju radničkog lista na njemačkom jeziku raspravljano je na osnovu cirkularnog pisma Oblasnog odbora Nezavisnih sindikata iz Novog Sada od 7. marta 1928. Tada je Broz na tom aktu zapisao zaključak plenarne sjednice: »U 'Organizovani radnik' uvrstiti radi pretplate na njemački list. Zaključak: Izdati sabirni arak 29—30. Pretplata na njemački list u Novom Sadu.« (AIHRPH, fond MRSV, kut. 1.)

[303] Odnosi se na pismo Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća u Zagrebu od 15. marta 1928. upućeno redakcijama listova: »Organizovani radnik« (Beograd Zagreb), »Riječ radnika i seljaka« (Osijek), »Glas slobode« (Sarajevo), »Enotnost« Ljubljana), »Radni narod« (Podgorica), »Glasnik Saveza bankarskih činovnika« Beograd), i »Szervezett Munkás« (Subotica) s molbom da im svoje listove dostavljaju besplatno za čitaonicu koja je uređena u Ilici 49.

[304] Riječ je o dopisu od 16. marta 1928. kojim su sva mjesna sindikalna vijeća obaviještena o odlukama sjednice Pokrajinskog sindikalnog odbora za Hrvatsku i Slavoniju od 12. marta 1928.

[305] Obavijest o zakazanom plenumu Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća za 2. april objavio je zagrebački »Organizovani radnik« 22. marta 1928.

[306] Misli se na dopis beogradskog uredništva lista »Organizovani radnik« od 16. marta 1928.

»Prvi maj« (majski spis) izdavan je jedanput godišnje od 1898. do 1929. povodom obilježavanja međunarodnog praznika rada Prvog maja. Najprije je izlazio u izdanju Beogradskog radničkog društva i Srpske socijaldemokratske partije, a potom Komunističke partije Jugoslavije i Nezavisnih sindikata.

[307] Priređivači nisu utvrdili ko su bili članovi odbora za proslavu Prvog maja 1927. i 1928. Međutim, sudeći prema dopisu Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća od 27. aprila 1928, sastanak novog »majskog odbora« je održan i na njemu je zaključeno da se od sindikalne centrale u Beogradu zatraži da Pavle Pavlović, jedan od osnivača KPJ i u to vrijeme istaknuti sindikalni funkcioner, bude referent na majskom zboru i da im se pošalje 200 primjeraka spisa »Prvi maj«.

[308] Pošto je Josip Broz kao oblasni sekretar SRMI i OJ odlazio i izvan Zagreba, najčešće u Koprivnicu, gdje su policijske vlasti zabranjivale rad sindikalne organizacije, šikanirale njene funkcionere, Broz je 14. aprila 1928. uzeo ovu punomoć.

[309] Povodom štrajka karlovačkih kožaraca Josip Broz je u toku aprila 1928. boravio u Karlovcu dva, a možda i više puta (vid. nap. 244, str. 246), pa je 22. aprila primio novac za putni trošak. Priznanicu je napisao mastilom, svojeručno.

[310] Na godišnjoj skupštini Sekcije željezničkih radnika Josip Broz je prisustvovao kao oblasni sekretar SRMI i OJ. Izvještaj o skupštini objavljen je u članku *Sa godišnje skupštine Sekcije željezničara u Zagrebu* (»Organizovani radnik«, Zagreb, 17. maj 1928, broj 20).

[311] Kako je novonastala situacija povodom atentata u Narodnoj skupštini na prvake Hrvatske seljačke stranke otvarala mogućnost novog i oštrijeg naleta režima na radnički pokret, što je moglo da dovede i do hapšenja partijske centrale, na sjednici Biroa CKKPJ, održanoj 20. juna 1928, svim njegovim članovima određeni su zamjenici. Tada je Josip Broz pod pseudonimom Georgijević imenovan za zamjenika Jakobu Žorgi »Rogiću«, koji je u ranijem Politbirou bio organizacioni sekretar CKKPJ.

[312] Prilikom hapšenja Josipa Broza 4. avgusta 1928. u Vinogradskoj cesti 46 zagrebačka policija je, pored ličnih dokumenata, zaplijenila i njegovu bilježnicu koja nije sačuvana. Pronađen je samo policijski prepis Brozovih zabilježaka na osnovu kojih se može zaključiti da je on u ovoj bilježnici zapisao osnovne teze za svoja izlaganja na partijskim sastancima, održavanim juna — jula 1928, te evidenciju o raspačavanju »Klasne borbe« i marksističke literature, štampane u toku 1927. u Beču. U ljeto 1928. u zemlju je dopremljena iz Beča veća količina zaostalih brojeva »Klasne borbe« (4, 5, 6. iz 1927) i knjiga: J.V. Staljin, *Osnove lenjinizma* i V.I.Lenjin, *O Karlu Marksu*. Sudeći prema Brozovim bilješkama, Biro CKKPJ je povjerio zagrebačkom Mjesnom komitetu KPJ ili možda Brozu lično da ove materijale dostavi partijskim organizacijama u zemlji. Otuda se u bilješkama, sem evidencije o raspodjeli časopisa i literature po rajonskim komitetima u Zagrebu, nalaze i podaci za ostale organizacije. »Klasnu borbu« Broz je obilježavao sa KB ili B, a *Osnove lenjinizma* sa Le. ili L.

Pored Brozovih zabilježaka, u pomenutom policijskom prepisu dat je i popis dokumenata, zaplijenjenih prilikom ličnog pretresa Broza, koji se objavljuje u tomu 2. Na kraju policijskog prepisa, ispod teksta dopisano je: »Za točan prepis: U Zagrebu, 16. avgusta 1928. dr Vragović«, što je ovjereno i policijskim pečatom.

»*Klasna borba*«, marksistički časopis, bila je organ KPJ. Izlazila je u Beču i Moskvi od decembra 1926. do juna 1934. i izvjesno vrijeme u 1937. godini.

313 Odlaskom Matije Brezovića »Begovića« na VI kongres KI u Moskvu (sredinom jula 1928) mjesto sekretara Pokrajinskog sekretarijata KPJ za Hrvatsku ostalo je upražnjeno, pa je Biro CKKPJ 2. avgusta 1928. za sekretara imenovao Josipa Broza »Georgijevića«. Ova odluka Brozu nije saopštena, pošto je već 4. avgusta 1928. bio uhapšen.

314 Kraljevski kotarski sudija iz Bakra izvjestio je 15. jula 1927. Kraljevsko državno odvjetništvo u Ogulinu da je dr Miroslav Delić pušten na slobodu i da dostavlja zapisnik o njegovom saslušanju (HA Rijeka, fond Kotarski sud u Bakru — Krivični odio, reg. I, broj 26, 1927).

315 Zapisnik o saslušanju Josipa Broza upućen je na telegrafski zahtjev Državnog odvjetništva u Ogulinu od 17. jula 1927, ali nije pronađen.

316 Kraljevski kotarski sudija u Bakru naredio je 20. jula 1927. Žandarmerijskoj stanici u Kraljevici da se uhapšeni sprovedu iz sudskog zatvora do željezničke stanice pješke, a zatim vozom za Ogulin (HA Rijeka, fond Kotarski sud u Bakru — Krivični odio, reg. I, broj 26, 1927).

317 Šestog avgusta 1927. gradonačelnik Bakra uputio je velikom županu opširniji izvještaj o hapšenju Josipa Broza i primorskih radnika, ali on nije sadržavao neke nove, nepoznate činjenice (HA Rijeka, fond Kotarski sud u Bakru — Krivični odio, reg. I, broj 26, 1927).

HRONOLOGIJA

1892.

7. maj* — U Kumrovcu (Hrvatsko zagorje) rodio se Josip Broz kao sedmo dijete u mnogočlanoj porodici siromašnog seljaka Franje Broza i domaćice Marije Micike, rođene Javeršek. Porodica Franje Broza živjela je u kući broj 8, koju je tada dijelila s rođakom Blažom Brozom.

1895—1900.

Veći dio ranog djetinjstva Broz provodi u slovenačkom selu Podsreda, na drugoj strani Sutle, kod djede po majci, imućnog seljaka Martina Javeršeka.

1900—1905.

Josip Broz pohađa Nižu pučku školu u Kumrovcu.

1900.

7. jul — Upisuje se u prvi razred Niže pučke škole.

1. septembar — Polazi u prvi razred osnovne škole. U Imeniku (razrednici) učenika i učenica I, II, III i IV razreda Niže pučke škole za školsku godinu 1900/1901. Broz je bio upisan pod brojem 14. Pored učenja, znatan dio vremena Broz provodi u obavljanju domaćih poslova.

Početak novembra — sredina februara 1901. — Broz ostaje kod kuće, pošto Niža pučka škola, uslijed bolesti učitelja Jure Markovića, nije radila gotovo četiri mjeseca.

1901.

15. jul — Održani završni ispiti i zaključena školska godina u Nižoj pučkoj školi u Kumrovcu. Zbog poteškoća koje je imao s hrvatskim književnim jezikom (kod djede Martina govorio je samo slovenački), Broz nije položio prvi razred.

---

* Ovaj datum uzet je prema »Status animarumu« Tuheljske župe. Međutim, u izvjesnim Titovim i drugim dokumentima datum njegovog rođenja zapisan je različito: 5, 6. i 12. mart, 1, 7. i 25. maj 1892, 6. februar, 14. mart, 7. i 25. maj 1893. Tokom narodnooslobodilačkog rata pojedini Titovi saborci počeli su 25. maj obilježavati kao Titov rođendan. Poslije oslobođenja taj datum se slavi kao dan Titovog rođenja, a od 1957. i kao Dan mladosti.

11. septembar — Ponovo u prvom razredu osnovne škole. U Imeniku (razrednici) učenika i učenica I, II, III i IV razreda Niže pučke škole za školsku godinu 1901/1902. Broz je upisan pod brojem 6. Pod istim brojem upisan je i u školskim godinama 1902/1903. i 1903/1904.

1902.

17. jun — Uspješno završava prvi razred osnovne škole. Pošto je već savladao hrvatski jezik, u razredu je bio jedan od boljih đaka.

1903.

20. jun — Josip Broz završava drugi razred osnovne škole s pohvalom.

1904.

25. jun — Završava treći razred osnovne škole. Prilikom primanja svjedočanstva Broz je pohvaljen.

Septembar — Polazi u četvrti razred osnovne škole. U Imeniku učenika i učenica IV razreda za školsku godinu 1904/1905. Broz je upisan pod brojem 2. U to vrijeme dobija i novog učitelja, Stjepana Vimpušeka.

1905.

Jun — Broz uspješno završava četvrti razred osnovne škole.

1905—1907.

Pohađa dva razreda tzv. Opetovnice tri puta sedmično i radi kod ujaka u selu Podsreda.

1907.

U jesen — Po savjetu rođaka Jurice Broza, petnaestogodišnji Josip napušta Kumrovec i odlazi u Sisak. Tu izučava kelnerski zanat u kantini penzioniranog narednika Ignaca Štrigla, koja se nalazila na obali Kupe uz kasarnu Dvadesetog i sedmog domobranskog puka. U kantini Broz radi kao sluga sve poslove po 16 i više časova dnevno za 10 kruna.

Novembar — Josip Broz napušta Štriglovu kantinu i samoinicijativno polazi da izuči bravarski zanat u bravarskoj radionici »Šašek i Karas«, u Galdovačkoj ulici (danas Tomislavova ulica broj 6) u Sisku.

24. novembar — Uporedo s izučavanjem bravarskog zanata Broz počinje dva puta sedmično da pohađa Šegrtsku školu u Sisku. Njegovo ime uvedeno je u knjigu »Ispitno izvješće šegrta« pod brojem 893. Iako poslije rada ostaje malo vremena za učenje, Šegrtska škola pruža Brozu izvjesne mogućnosti da stekne šire obrazovanje.

1908.

Tokom godine — U knjizi *Godišnje izvješće Šegrtske škole u Sisku za školsku godinu 1907—1908.* Josip Broz je upisan pod brojem 6 kao đak nižeg odjela I razreda.
Na molbu Josipa Broza majstor Nikola Karas prima na izučavanje zanata i njegovog mlađeg brata Stjepana Štefeka.

1909.

Početak godine — U Karasovu radionicu dolazi iz Zagreba bravarski pomoćnik Karl Šmit, od kojeg Josip Broz dobija prve pouke o radničkom pokretu, borbi radničke klase, radničkom prazniku — Prvom maju i dr.

1. maj — Zajedno s ostalim šegrtima Broz, po Šmitovom uputstvu, ukrašava radionicu zelenilom i cvijećem za praznik rada — Prvi maj.

Tokom godine — Kao đak I razreda Broz je upisan u knjigu *Godišnje izvješće Šegrtske škole u Sisku za školsku godinu 1908—1909.* pod brojem 10.
Najveći dio slobodnog vremena Broz poklanja čitanju djela iz historije i književnosti.
Zajedno sa majstorom Karasom Broz boravi u Ogulinu radi postavljanja željezne ograde na čijoj izradi je i on učestvovao. (Ograda se danas nalazi ispred zgrade Medicinskog centra u Ogulinu.)

1910.

Prva polovina godine — Po nalogu radnika Karla Šmita i Ivana Gašparića, koji su bili članovi Socijaldemokratske stranke Hrvatske i Slavonije i radili na osnivanju sindikalne organizacije u Sisku, Broz sakuplja priloge za »Slobodnu riječ«, organ SDS, i prodaje »Radničke žigice«, od čega određeni postotak ide u fond lista.

U ljeto — Josip Broz završava prvi samostalni rad — ogradu za stepenište Kotarskog suda u Sisku.

23. septembar — Završivši izučavanje zanata i Šegrtsku školu (tri godine), Broz postaje bravarski pomoćnik.

24. septembar — Obrtna oblast u Sisku izdaje Brozu poslovnu knjigu pod brojem 18. Vjerovatno tog dana Broz napušta Sisak i u potrazi za poslom odlazi u Zagreb.

26. septembar — Kao kvalificirani radnik Broz se zapošljava u bravarskoj radionici Izidora Haramine, u Ilici, s nadnicom od 2 krune i 30 filira.
U Obrtnoj komori u Zagrebu otvoren je matični karton za bravarskog pomoćnika Josipa Broza.

Oktobar	Osamnaestogodišnji Broz učlanjuje se u Savez kovinarskih radnika, čije je sjedište u Radničkom domu, u Ilici broj 53. Istovremeno, postaje i član Socijaldemokratske stranke Hrvatske i Slavonije, dobija člansku knjižicu i značku.
19. novembar	Josip Broz napušta bravarsku radionicu majstora Haramine, pošto mu je istekao ugovorni rok.
	Učestvuje u »ustavnoj demonstraciji« radnika koju je organizirao Politički odbor Socijaldemokratske stranke u Zagrebu povodom zasjedanja Hrvatskog sabora, a protiv promađarske politike bana Nikole Tomašića. Poslije mitinga, održanog na Iličkom trgu, oko osam hiljada zagrebačkih radnika — među njima i Broz — prolazi Ilicom s upaljenim bakljama i dvije crvene zastave. Na Jelačićevom trgu (danas Trg Republike) okupljenim radnicima govore prvaci Socijaldemokratske stranke Juraj Demetrović i Vilim Bukšeg.
Novembar (poslije 20)	Ostavši bez posla, Broz se vraća kući u Kumrovec.
	1911.
Januar—februar	U Kumrovcu pomaže u radu starijem bratu Dragutinu — za jednog preduzimača izrađuju cementne ljevke za kanale i crepove.
Kraj februara — početak marta	Broz pokušava da se zaposli — najprije odlazi vozom preko Rajhenburga u Ljubljanu, a zatim pješke, pošto nije imao novaca, preko Logateca, Sežane i Općine za Trst. Kao nezaposleni član sindikata, u Trstu prima novčanu pomoć. Poslije deset dana uzaludnog traženja posla, Broz se preko Šent Petera i Rakeka vraća u Kumrovec.
Prva polovina marta	Poslije nekoliko dana provedenih u Kumrovcu u potrazi za poslom Broz odlazi u Zagreb.
13. mart	Zapošljava se u mehaničarskoj radionici Augusta Knausa u Zagrebu, na Prilazu broj 65, sa nadnicom od 2 krune i 30 filira. U ovoj radionici, koja se smatra jednom od najboljih u Zagrebu, opravljaju se automobili, bicikli i najraznovrsnije mašine, pa se Brozu pruža prilika da usavrši svoje znanje.
Druga polovina marta	Josip Broz se prijavljuje Savezu kovinarskih radnika i počinje redovno da odlazi na sindikalne sastanke.
30. april	Prisustvuje skupštini članova Socijaldemokratske stranke u bašti »Kola«, na kojoj je govorio Juraj Demetrović.
1. maj	U rano jutro na Tuškancu se okuplja oko stotinak radničkih aktivista — među njima i mladi Broz — koji otuda polaze po preduzećima da agituju među radnicima da Prvog maja ne rade.
	Prije podne Broz učestvuje u majskoj manifestaciji, koja je imala karakter antirežimske demonstracije. Na poziv Mjesne organizacije Socijaldemokratske stranke, oko dvije hiljade zagrebačkih radnika prolazi u povorci od Ciglane do bašte »Kola«, gdje je održana skupština. Govorio je Vitomir Korać o proslavi Prvog maja i političkoj situaciji u Hrvatskoj.

2—5. maj — Za vrijeme četvorodnevnog štrajka radnika zagrebačke fabrike mašina i ljevaonice željeza »Eisenhut«, članovi Saveza kovinarskih radnika, među njima i metalac Broz, redovno drže štrajkaške straže pred fabrikom, da bi spriječili ulazak štrajkbrehera. Zahvaljujući pomoći toga Saveza štrajk je uspješno okončan.

5. maj — Josip Broz prisustvuje sastanku bravarskih radnika na kojem se raspravlja o njihovom teškom položaju i zaključuje da se poslodavcima postave zahtjevi za povećanjem nadnica, plaćanjem prekovremenog rada, priznavanjem Prvog maja kao praznika, za uvođenjem devetočasovnog radnog vremena i dr.

11. jun — Pošto su poslodavci odbili postavljene zahtjeve, održava se sastanak bravarskih radnika na kojem učestvuje i Broz. Tajnim glasanjem — 106 za i 14 protiv — donosi se odluka da svi bravarski radnici u Zagrebu obustave rad.

12. jun — Zajedno s drugim bravarskim radnicima Zagreba Broz stupa u štrajk koji je, nakon šest sedmica borbe, 21. jula uspješno završen. To je ujedno i prvi štrajk u kojem Broz učestvuje.

1. jul — Raskida radni odnos s majstorom Augustom Knausom.

Kraj jula — Mada su bravarski radnici poslije štrajka dobili bolje uslove rada (povećanje nadnica, devetočasovni radni dan, priznanje radničkih organizacija i dr.), Josip Broz napušta Zagreb i odlazi u »fremt«. Najprije polazi za Beč, ali u Zidanom Mostu mijenja odluku i upućuje se u Ljubljanu.

Početak avgusta — Dolazi u Kamnik i zapošljava se u fabrici metalne robe (danas fabrika »Titan«), u kojoj radi oko 150 radnika. Istovremeno, iznajmljuje sobu u Bešterovoj kući, nedaleko od fabrike.

Avgust 1911— april 1912. — Za vrijeme boravka u Kamniku Broz je aktivan član sindikata, a kao dobar gimnastičar pristupa i »Sokolu«, koji je u to vrijeme bio antiaustrijska i projugoslovenska organizacija.

1912.

Početak maja — Josip Broz napušta Kamnik, pošto je bečko akcionarsko društvo, koje je bilo vlasnik fabrike metalne robe, bankrotiralo.

S grupom slovenačkih radnika (Alojzij Cebulj, Anton Fajdiga, Rihard Tvrdi, Alojz Košir, Konrad Kljun i drugi), na preporuku jednog poslovođe iz kamniške fabrike, Broz odlazi preko Beča u malo mjesto Čenkov (Jince-Čenkov), udaljeno 60 km jugozapadno od Praga uz rječicu Litavku.

Na željezničkoj stanici u Čenkovu Josip Broz i njegovi drugovi doznaju da su radnici Fabrike metalne robe, u kojoj je trebalo da se oni zaposle, stupili u štrajk. Odbijajući da budu štrajkbreheri, odmah se solidarišu sa čehoslovačkim drugovima i zajedno s njima odlaze na miting u Radnički dom. Pod ovim novim pritiskom uprava fabrike prihvaća zahtjeve radnika za povećanjem nadnica. Povišicu dobijaju i pridošli radnici, pošto su i oni štrajkovali.

10. maj	Josip Broz počinje da radi u Čenkovu u Fabrici metalne robe (danas moderno vojno preduzeće), čiji su vlasnici bili Moric Arndt i Jajteles. Radi u grupi s tri Čeha (Jozef Burgeštajn, Petr Veseli, Antonjin Lenac) i jednim Slovencem (Rihard Tvrdi) na izradi brava za roletne trgovačkih radnji.
Maj—avgust	Za vrijeme boravka u Čenkovu Broz sa drugovima iz Kamnika, stanuje i hrani se u kući Rozalije Bjelohlavkove. Slobodno vrijeme provodi u učenju češkog i njemačkog jezika i čitanju u sindikalnoj biblioteci. U čenkovskoj fabrici radnici su Broza zvali Pepika.
23. avgust	Broz napušta Čenkov i s A. Koširom, drugom iz Kamnika odlazi u Plzen. U spisku radnika fabrike (»Verzeichniss der gesammten Arbeitschaft«) za Broza su upisani slijedeći podaci: »Broz Jozef, rođen 1893, u mjestu Kumrovcu, radnička knjižica izdata u Sisku, stupio na posao 10. maja 1912, napustio posao 23. avgusta 1912, majstor Humel.«
Kraj avgusta	Zapošljava se u fabrici »Škoda« (danas Zavodi V. I. Lenjina), u kojoj se proizvode teški topovi. U Plznju Broz ostaje svega desetak dana, pošto se Košir ne uspijeva uposliti.
Septembar—sredina oktobra	U želji da se upozna s radom fabričkih giganata u Njemačkoj, Josip Broz napušta Plzen i putuje u Minhen, gdje radi kratko vrijeme, a zatim prelazi u Manhajm, veliki industrijski centar na Rajni i Nekaru. Tu radi najprije u jednoj maloj fabrici sidra, na obali Rajne, a nakon toga se zapošljava u fabrici »Benc«.
	Tokom boravka u Manhajmu aktivno sudjeluje u radu Socijalističke radničke omladine (odlazi na sastanke, sluša predavanja i dr.).
	Iz Manhajma Broz odlazi u Rur, gdje ostaje nekoliko dana, da zaradi novac za put.
Sredina oktobra	Broz dolazi u Beč i zapošljava se u fabrici za izradu mostova »Gridl«.
Kraj oktobra—početak novembra	Na poziv starijeg brata Martina, koji je još u vrijeme Brozovog djetinjstva otišao u »fremt« i nastanio se u Bečkom Novom Mjestu (*Wiener Neustadt*), gdje radi na stanici kao željeznički radnik, Josip napušta Beč i prelazi kod brata.
	U Bečkom Novom Mjestu Broz dobija uposljenje u fabrici automobila »Dajmler«. u kojoj vremenom postaje i probni vozač. Stanuje kod brata Martina u malom mjestu Najderfeld an der Lajte (Neudörfeld an der Leithe).
Kraj godine	Dolazi u Zagreb na regrutaciju. Tom prilikom posjećuje i roditelje u Kumrovcu.
Jesen 1912—jesen 1913.	Za vrijeme boravka u Bečkom Novom Mjestu Broz je član sindikata, odlazi u Radnički dom na predavanja, čita socijalističku literaturu i štampu.

1913.

U jesen — Josip Broz napušta posao u fabrici automobila »Dajmler« radi odlaska na odsluženje vojnog roka.

Vojsku služi u tehničkoj službi artiljerije u Bečkom arsenalu.

Na Brozov zahtjev premješten je iz Beča u Zagreb; služi u 25. domobranskom puku, koji je smješten u kasarnama na Ilici broj 232.

Kraj godine — Upućen u podoficirsku školu; postaje najmlađi vodnik u puku.

1914.

Maj — Kao vrsni mačevalac, najbolji u puku, Broz učestvuje na takmičenju mačevalaca za prvenstvo u austrougarskoj vojsci, održanom u Budimpešti, na kojem osvaja drugu nagradu i srebrnu medalju. Po povratku s takmičenja dobija nagradno odsustvo od mjesec dana.

Jul — Početak prvog svjetskog rata zatiče vodnika Josipa Broza u »hodnoj satniji« 25. domobranskog puka u Zagrebu.

Sredina avgusta — Jedan dio II austrougarske armije upućuje se na srpsku granicu — ka »frontu prema Beogradu, sjeverno od Save«. Brozova jedinica dolazi na Bežaniju.

Druga polovina avgusta — U sklopu pregrupisavanja austrougarskih jedinica koje je izvršeno poslije cerske bitke, 25. domobranski puk, u kojem je i Broz, povlači se sa srpske granice i upućuje u Rumu, gdje ostaje do početka 1915. godine.

U jesen — Prilikom jednog službenog puta Josipa Broza hapse u Majuru zbog antimilitarističke propagande među austrougarskim vojnicima i sprovode u Novi Sad, u kazamat Petrovaradinske tvrđave. Odležao je nekoliko dana u ćeliji koja se nalazila s lijeve strane od glavnog ulaza u tvrđavu.

1915.

Početak januara — Zbog teške situacije na ruskom frontu počinje novo otpremanje austrougarske vojske, u kojoj je poslije poraza u toku decembra 1914. izvršeno pregrupisavanje jedinica, na ovaj front. Između ostalih jedinica, u Galiciju je upućen i 25. domobranski puk, u kojem služi Josip Broz. Austrougarske trupe raspoređuju se na sektoru Sandomir, Peremisl, Lvov i Galic, odakle vrše neuspjele napade na Lublin i Holm.

Mart (?) — Josip Broz učestvuje u borbama koje vodi 25. domobranski puk s Rusima oko Stanislava u okviru protivofanzive austrougarskih trupa. Bio je u jednoj izviđačkoj jedinici.

Kada su otpočele nove borbe, 25. domobranski puk je u etapama prebačen iz Galicije za Bukovinu. U to vrijeme, Broz je, jedne noći, prilikom pokreta njegove jedinice, kontuzovan od udara granate ruske haubice koja je pala među vojnike. U bolnici ostaje kratko vrijeme.

4. april	Prilikom završnih borbi »karpatske operacije« Josip Broz je kod Okna u Bukovini teško ranjen (jedan vojnik čerkeske konjice »Divlje divizije« ranio ga je kopljem u lijevu lopaticu) i zajedno sa cijelim bataljonom pada u rusko zarobljeništvo.
Druga polovina aprila	Ranjenog Broza prebacuju u bolnicu (u Uspenskom manastiru) u Svijažsk, stari gradić kazanske gubernije. U bolnici Broz leži bolestan trinaest mjeseci (do aprila 1916). Duže vrijeme bio je u kritičnom stanju, pošto u toku liječenja dobija zapaljenje pluća, a zatim pjegavi tifus. S prvim poboljšanjem zdravlja Broz počinje da uči ruski jezik i čita djela ruskih klasika (Tolstoja, Turgenjeva i dr.).
	1916.
U proljeće	Poslije oporavka Broza prevode u zarobljenički logor u grad Alatir, pristanište na rijeci Suri (Čuvaška SSR), gdje se vrši koncentracija Srpskog dobrovoljačkog korpusa za front na Dobrudži.
	Zajedno sa 70 drugova Broz odbija da ide na front u sastavu Srpskog dobrovoljačkog korpusa. Radi toga, upućuju ga u zarobljenički logor u Ardatovu, malom mjestu u simbirskoj (uljanovskoj) guberniji. Kao i ostale zarobljenike, i Broza dodeljuju na rad seljacima. Radi kao mašinist u mlinu jednog kulaka u selu Kalasjejevu.
U jesen	Iz Ardatova Josipa Broza prebacuju, s transportom vojnih zarobljenika, na Ural, u zarobljenički logor u Kunguru, starom mjestu u permskoj guberniji. Tu radi na željeznici kao prevodilac, a bio je i izabrani starješina vojnih zarobljenika (čuvao je njihova dokumenta, izdavao prispjelu poštu, dijelio pošiljke Crvenog krsta), među kojima je veliki broj Mađara, Rumuna i Slovaka.
	U Kunguru dolazi u dodir sa željezničkim radnicima, a preko jednog Poljaka inženjera Kaca, koji radi u željezničkoj radionici, i s boljševicima. Nekoliko puta prisustvuje i njihovim sastancima, na kojima se čita antiratna literatura (između ostalog, Lenjinove Aprilske teze i članci).
	1917.
Kraj februara—početak marta	Pošto je došao u sukob sa šefom željezničke sekcije u Kunguru (Broz ga je tužio predstavniku Crvenog krsta da potkrada zarobljeničke pakete), Broz je uhapšen, bačen u zatvor i izbičevan. Poslije nekoliko dana oslobađaju ga naoružani radnici Kungura, koji su, na vijest da je u Petrogradu (danas Lenjingradu) počela revolucija, zauzeli zatvor i pustili sve zatvorenike. Broz se ponovo vraća u zarobljenički logor.
April ili maj	Josip Broz organizira demonstracije vojnih zarobljenika, zbog čega ga opet hapse. U zatvoru provodi četrnaest dana.
Tokom maja	Po izlasku iz zatvora, Broza premještaju u malu željezničku stanicu Jergač, kod Perma, gdje s grupom vojnih zarobljenika radi na opravci pruge.

Kraj juna	Uz pomoć inženjera Kaca Broz, preobučen u građansko odijelo, bježi iz Jergača, pošto su u Kunguru uhapšeni izvjesni radnici boljševici s kojima je održavao veze.
Prva polovina jula	Poslije nekoliko dana vožnje teretnim vozom koji prevozi žito iz Sibira, Broz stiže u Petrograd. Na preporuku inženjera Kaca iz Kungura, nastanjuje se kod njegovog sina, koji radi kao inženjer u Putilovskim zavodima, s namjerom da se i sâm tu zaposli.
16—17. (3—4) jul	U Petrogradu Broz učestvuje u velikim julskim demonstracijama radnika i vojnika protiv Privremene vlade u kojima je ubijeno i ranjeno preko 400 ljudi.
Druga polovina jula	Zbog hapšenja Brozovog stanodavca, Kacovog sina, poslije julskih demonstracija Broz napušta stan i, pred opasnošću da i sâm bude uhapšen, izvjesno vrijeme skriva se pod mostovima Neve.
Kraj jula ili početak avgusta	Namjeravajući da se prebaci u Poljsku, a zatim u Francusku, Josip Broz bježi u Finsku (u to vrijeme ona je još u sastavu Rusije). Na tom putu hapse ga u sjevernom dijelu Finske, u gradu Uleoboru (Uleoborg — danas Oulu), vraćaju u Petrograd i bacaju u Petropavlovsku tvrđavu.
Avgust	U Petropavlovskoj tvrđavi Broz ostaje tri tjedna. Pušten je pošto je ustanovljeno da je ratni zarobljenik.
Septembar—oktobar	Pod stražom Broza ponovo upućuju na Ural, u zarobljenički logor u Kunguru. Ukrcan je u voz »Maksim Gorki«, koji je na svakoj stanici kupio zarobljenike.
	Ulučivši prvu pogodnu priliku, Broz na jednoj od usputnih stanica bježi. Put nastavlja, što pješke što vozom, prema Jekaterinburgu (Sverdlovsku), a zatim ka Omsku.
Početak novembra	Neposredno ispred Omska, na stanici Atamanski Hutor, Broz saznaje od naoružanih radnika koji su vršili pretres voza za pobedu oktobarske revolucije.
	Broz stiže u Omsk pošto su boljševici već bili uspostavili vlast. Odmah odlazi u zarobljenički logor »Vistavka«, gdje su formirani odredi Crvene internacionalne garde. Prijavljuje se u Crvenu gardu, u kojoj služi nekoliko mjeseci (do sredine 1918). Brozov odred čuva stražu u Omsku i radi na stanici Marjanovka, malom punktu na sibirskoj magistrali (Omsk — Isilj — Kulj).

1918.

U proljeće	Josip Broz podnosi pismenu molbu za prijem u Rusku komunističku partiju (boljševika), i zahtjev za dobijanjem sovjetskog državljanstva.
Kraj maja	Prilikom pobune čehoslovačkog korpusa Brozov odred upućuju iz Omska na stanicu Tatarovka. Odred ne stiže do Tatarovke, pošto su Gajdine čehoslovačke jedinice ranije zauzele stanicu Marjanovka i tako mu presjekle put.

Jun	Poslije ulaska čehoslovačkih jedinica u Omsk i uspostavljanja Kolčakove vlasti (18. jun) Broz se, po savjetu drugova, zbog slabog zdravlja (po dolasku u Sibir bio je prilično bolestan, počeo je da baca krv), sklanja u selo Mihajlovka (Mihajlovskoe), bogoljupska opština. Tu radi kao mašinist na parnoj vršalici kod seljaka S. Škjarova i D. Tabačika. S Brozom rade Andrej Jakovčec, Andrej Pivenj i Aleksandar Salej.
Avgust 1918— decembar 1919.	Nastojeći da izbjegne mobilizaciju od strane čehoslovačke vojske i da se skloni ispred bijelog terora, koji se širi iz Omska poslije Kolčakovog dolaska, Broz se povlači dublje u stepu. Odlazi u jedan kirgijski aul (selo), udaljen 65 km od Omska, u kojem živi blizu godinu i pol dana. Radi u parnom mlinu bogatog Kirgiza — hadžije Isaija Džaksenbajeva, najprije kao mehaničar, a kasnije kao upravnik mlina.
	Kao i u Mihajlovki, i u kirgijskom aulu Broz politički djeluje među seljacima — agitira protiv »bijelih«, zbog čega ga smatraju komunistom.
	Za vrijeme boravka u aulu Broz ponekad odlazi u Omsk, radi nabavke mazuta. Tu uspostavlja veze i s izvjesnim radnicima, članovima Partije (Tarakanovim, monterom električne stanice i dr.).
	1919.
Decembar	Pošto su Omsk i okolina oslobođeni od Kolčaka, Broz napušta kirgijski aul i odlazi u Omsk.
	1920.
Mart ili početak aprila	Na osnovu odluke Centralnog jugoslovenskog biroa za agitaciju i propagandu pri CKRKP(b), iz Moskve dolaze u Omsk kao agitatori Dimitrije Georgijević, Mihajlo Grbanov i Ivan Has, sa zadaćom da pojačaju organizacioni i agitacioni rad među Jugoslovenima. Jedan od njih, Dimitrije Georgijević, prima Josipa Broza za člana Jugoslovenske sekcije RKP(b), koja je u to vrijeme osnovana pri Omskom partijskom komitetu. Sjedište sekcije bilo je u centru Omska, u prizemlju jedne dvospratne zgrade u kojoj je bila banka.
Prva polovina	Kada je u omskim novinama pročitao članak: „Хорватия. Крестьянство пошло в революцию", Broz rješava da se što prije vrati u Jugoslaviju.
31. jul	Savska divizijska oblast obavještava da se narednik Josip Broz ne vodi u vojnim spiskovima, niti ga ko poznaje.
7. septembar	Pod imenom Josif Brozovič, Broz u Omsku sklapa brak s Pelagijom Belousovom, s kojom se upoznao krajem 1917. u selu Mihajlovka. Broz je zasnovao porodicu s Belousovom još 1918, a sada je ozvaničuje pred nadležnim sovjetskim vlastima (brak je zaveden u knjizi broj 691 pod rednim brojem 53).

Vjerovatno prva polovina septembra	Sa suprugom Pelagijom Broz napušta Omsk i kreće za Jugoslaviju. Do Petrograda putuje vozom oko tri sedmice.
Početak oktobra	U Petrogradu boravi nekoliko dana, a zatim s grupom zarobljenika preko Estonije odlazi u Narvu, gdje je bila granica između Sovjetske Rusije i intervencionista.
	Izvjesno vrijeme provodi u Narvi — u karantinu, u jednoj tvrđavi (vjerovatno Ivan Gorod) u koji stavljaju sve prispjele vojne zarobljenike.
Vjerovatno sredina oktobra	Josip Broz napušta Narvu i uz posredstvo Njemačkog poslanstva putuje brodom »Lili Fojerman« za njemačku luku Štetin. Pri polasku Broza određuju za komandanta transporta.
Druga polovina oktobra	Pošto je u Štetinu transport podijeljen u grupe prema nacionalnostima, Broz se s grupom Jugoslovena upućuje preko Njemačke i Austrije za Jugoslaviju.
	Stigavši u Beč, Broz sa grupom zarobljenika odlazi u jugoslovenski konzulat. Službenici konzulata upućuju ih u Maribor.
Kraj oktobra	Po dolasku u Maribor, Broza zadržavaju u karantinu nekoliko dana. Istovremeno, mariborska policija zavodi ga u spiskove »sumnjivih lica«.
3. novembar	Prijavljuje se Komandi mjesta u Zagrebu, koja ga upućuje da se javi organima vlasti svoje zavičajne opštine. Za put dobija objavu pod brojem 3917.
Između 3. i 5. novembra	Pošto u rodnom mjestu Kumrovcu ne nalazi nikog od članova uže porodice — Brozova majka umrla je u toku 1918, a otac Franjo se odselio — Broz odlazi u selo Kupinec, kraj Zdenčine, nedaleko od Jastrebarskog, da posjeti oca, koji ovdje radi kao lugar.
5. novembar	Zapošljava se u mehaničarskoj radionici Filipa Bauma u Zagrebu, u Petrinjskoj ulici broj 3, uz nadnicu od tri i pol dinara.
Prva polovina novembra	Josip Broz se uključuje u rad zagrebačkog Pododbora Saveza kovinarskih radnika, a postaje i član Komunističke partije Jugoslavije.
	Aktivno učestvuje u predizbornoj agitaciji KPJ za izbore narodnih poslanika za Ustavotvornu skupštinu (28. novembar 1920) i prikuplja priloge za Izborni fond.
	Neposredno po rođenju u selu Kupinecu umrlo je prvo Brozovo dijete. Tu je Broz, kod oca Franje, ostavio suprugu Pelagiju, koja je bila pred porođajem.
6. novembar	Obrtni zbor u Zagrebu izdaje Josipu Brozu duplikat poslovne knjige pod brojem 902.
Novembar—decembar	Učestvuje u pokretu kelnerskih radnika, koji se vodi za povećanje plaća.

Radi u Klubu povratnika iz Rusije, a među zagrebačkim radnicima priča o zemlji Velikog oktobra.

30. decembar — Josip Broz učestvuje u organiziranju protestne akcije zagrebačkog proletarijata protiv Obznane, nezakonitog akta vlade Milenka Vesnića, kojim je zabranjen rad Komunističke partije Jugoslavije. S grupom aktivista obilazi radionice i agituje među radnicima da stupe u generalni štrajk.

31. decembar — Na poziv pokrajinskog i mjesnog rukovodstva KPJ, Broz se nalazi među više hiljada zagrebačkih radnika i radnica koji, u znak protesta protiv zavođenja Obznane, stupaju u generalni štrajk i demonstriraju ulicama Zagreba.

1921.

2. januar — Prestaje da radi u mehaničarskoj radionici Filipa Bauma.

Tokom januara — Pogoršavanje životnih uslova, masovni progoni i hapšenja komunista i sindikalnih aktivista, koji su uslijedili poslije Obznane, utiču na Broza da traži neki drugi posao.

Kraj januara — Napušta Zagreb i putem oglasa, objavljenog 23. januara 1921. u listu »Novosti«, zapošljava se kao mašinist na održavanju starog »saugas motora« od 50 konjskih snaga kod Samuela Polaka, vlasnika motornog mlina u selu Veliko Trojstvo, nedaleko od Bjelovara.

Februar—mart — S porodicom Broz se najprije nastanjuje kod seljaka Josipa Motila u selu Mišulinovcu, a mjesec dana kasnije prelazi kod gazde Polaka. U kući pored mlina (broj 128) dobija sobu i kuhinju.

Sredina godine — U pokušajima da se partijski poveže Broz odlazi u Zagreb i uspostavlja vezu s Mijom Mlinarićem i Ivanom Krndeljom, članovima Pokrajinskog radničkog sindikalnog odbora za Hrvatsku i Slavoniju. Novi talas hapšenja i progona, koji nastupa nakon donošenja Zakona o zaštiti javne bezbjednosti i poretka u državi (avgusta 1921), prekida ovu vezu.

Tokom godine — Brzo stiče simpatije seljaka, koji Broza posebno cijene kao vrsnog majstora. U slobodnim časovima rado se odaziva na njihove pozive da im u kući ponešto popravi (prskalice za vinograde, lovačke puške, šivaće mašine) ili napravi (gvozdene ograde i sl.).

24. decembar — Rođena je Brozova kći Zlatica.

1921—1922.

Josip Broz je bio jedini član KPJ u Velikom Trojstvu, ali bez veze s partijskom organizacijom ili bilo kojim članom Partije u bjelovarskom kraju. Pošto ne uspijeva da se partijski poveže, Broz sklapa prijateljstvo s istomišljenicima, kao što je Stevo Šabić Diko iz sela Tomaša, učesnik oktobarske revolucije, koji pod Brozovim uticajem uskoro postaje ubijeđeni komunist.

	Sa Šabićem i drugim prijateljima Broz razvija veoma intenzivan politički rad među seljacima, koji su bili borbeno raspoloženi. Odlazi u sela Tomaš, Šandrovac, Prespu, Vrbicu, Višnjevac, Dominkovce i dr., gdje prisustvuje sastancima Hrvatske republikanske seljačke stranke, na kojima propagira republikansko uređenje i vlast radnika i seljaka.
	1922.
rva polovina odine	Dolazi u sukob s Polakom, vlasnikom mlina, i dobija otkaz. Pošto je imao nešto alata, Broz izvjesno vrijeme radi sam po selu i okolini — odlazi u sela Maglenča, Šandrovac, Tomaš, Martinac, Višnjevac i seljacima popravlja poljoprivredne mašine.
	Samuel Polak ponovo prima Broza na posao i daje mu veću plaću.
7. novembar	Rođen je Brozov sin Hinko. Umro je sedam dana po rođenju.
	1923.
rva polovina arta	Josip Broz uspostavlja vezu sa Partijom preko Đure Šegovića, bravarskog majstora iz Bjelovara. Od Šegovića dobija i prvi partijski zadatak — da rasturi paket predizbornih letaka Nezavisne radničke partije Jugoslavije za skupštinske izbore.
ruga polovina arta	Na ilegalnom sastanku bjelovarske organizacije KPJ, održanom u rovu na vojničkom vježbalištu, zvanom Logorište, kojem su prisustvovali sekretar organizacije Teodor Merkša i članovi Đuro Šegović, Marko Pavičić i Josip Valenta, izvršeno je formalno povezivanje Josipa Broza i Steve Šabića s partijskom organizacijom.
7. jun	Na seoskom groblju Broz sâm sahranjuje kćer Zlaticu, koja je umrla od difterije u noći između 16. i 17. juna.
	1924.
očetak godine	Izvršen je izbor novog okružnog partijskog rukovodstva za križevačko-bjelovarsku županiju. U okružni komitet KPJ su izabrani: sekretar Dragan Dužanec, članovi Josip Broz, Stevo Šabić, Đuro Šegović, Matija Krok, Ivo Ledinski i Josip Vincek Valenta.
	Broz podiže spomenik sinu Hinku i kćeri Zlatici.
februar	Rođen je Brozov sin Žarko.
april	U bjelovarskoj ambulanti Broz operiše lijevo oko (izvađeno mu je strano tijelo iz rožnjače), koje je ranije povrijedio. Pod brojem 689 upisan je u »Očevidniku bolesnika« Okružne blagajne za 1924. godinu.

1. jul	Broz dobija pismo od Samuela Polaka u vezi s njegovim namještenjem.
Jul	U svesci redovnih članova biblioteke u Velikom Trojstvu Josip Broz je upisan pod brojem 17, s naznakom da je na ime članarine od marta do jula 1924. platio 88 kruna.
Druga polovina godine	Poslije zabrane rada Nezavisnoj radničkoj partiji Jugoslavije, na Brozov predlog komunisti iz bjelovarske partijske organizacije počinju da koriste zborove Hrvatske republikanske seljačke stranke za popularizıranje parola KPJ.
Tokom godine	Prisustvuje svim sastancima Okružnog komiteta KPJ u Bjelovaru i na njima se zalaže za masovan politički pokret i akcije radnika i seljaka, za intenzivniji rad među seljacima u Hrvatskoj republikanskoj seljačkoj stranci.
	U ime Okružnog komiteta KPJ Broz povremeno odlazi u Zagreb na vezu s Pokrajinskim komitetom KPJ za Hrvatsku i Slavoniju.
	Za vrijeme jednog od tih boravaka u Zagrebu, Broz se u Redakciji »Borbe« upoznaje sa Srđanom Pricom.
	Sastanke s partijskim aktivistima i simpatizerima KPJ Broz održava u selu Markovcu, u kući Josipa Valente, u Križevcima, u kući Radoslava Vejina, na rubu pašnjaka Čret, u kući Mije Sokača, u selu Repincu, u kući Ivana Starešeca i drugih.

1925.

Početak godine	Koristeći se borbenim raspoloženjem seljaštva, naročito poslije napada režima na Hrvatsku republikansku seljačku stranku (januar 1925), okružno rukovodstvo KPJ donosi odluku da se pristupi prikupljanju oružja. Broz i Šegović dobijaju zadatak da se povežu sa seljacima u cilju priprema oružane borbe.
18. mart	Po zadatku Okružnog komiteta KPJ, Broz sa Šegovićem organizira u selu Markovcu sahranu stolarskog radnika Josipa Vinceka Valente, člana okružnog partijskog rukovodstva i učesnika oktobarske revolucije. Na njegovom grobu Broz drži oštar govor protivu režima i završava ga riječima: »Mi ti se, druže, zaklinjemo da ćemo se do kraja života boriti za ideju kojoj si bio toliko odan.«
Druga polovina marta	Na osnovu prijave popa Franje Ričkog, policijske vlasti u Bjelovaru proglašavaju pogreb Josipa Valente za nedozvoljenu političku demonstraciju i počinju traganje za njegovim organizatorima. Najprije hapse Šegovića, a zatim Broza, i vezane lancima stražarno sprovode u bjelovarski zatvor, u Demetrovoj ulici.
Početak aprila	Nakon osmodnevnog zatvora, Broz i Šegović su pušteni na slobodu, s tim što su protiv njih podnijete prijave nadležnim sudskim vlastima.

14. april	Stevan Šabić upućuje pismo partijskom rukovodstvu u Zagrebu i obavještava ga da će doći Josip Broz i donijeti adrese za poštu.
18. april	Josip Broz boravi u Zagrebu po partijskim poslovima.
April—septembar	Pošto je Broz svojom političkom aktivnošću već ranije skrenuo na sebe pažnju policije, to žandarmi, po njegovom izlasku iz zatvora, sve češće navraćaju u Polakov mlin, pretresaju Brozov stan, tražeći materijal, a u vezi s tim i pogodan trenutak da ga izvedu na sud. U to vrijeme Broz dolazi u sukob i s novim vlasnikom mlina, Polakovim zetom Oskarom Rozenbergom, što, pored ostalog, utiče na Broza da napusti Veliko Trojstvo.
8. maj	Opštinske vlasti u Velikom Trojstvu izdaju Brozu objavu broj 569 o vojnom rasporedu u slučaju mobilizacije.
Tokom maja	Broz prima pismo od Poslanstva SSSR iz Beča, pisano 30. aprila, u kojem se traže izvjesna dokumenta za njegov ulazak u Sovjetski Savez.
Kraj jula	Dobija pismo od Georga Vratkovića iz Junstauna (Younstown), metalurškog centra države Ohajo (SAD), pisano 16. jula, koji obavještava Broza o prijemu njegovog pisma i prikupljenom novcu za žrtve reakcije u Jugoslaviji.
14. septembar	Berza rada iz Bjelovara izdaje Josipu Brozu »radničku ispravu« pod brojem 127/1925—113/1926.
Sredina septembra	S porodicom — suprugom Pelagijom i sinom Žarkom — Broz napušta Veliko Trojstvo i u potrazi za novim poslom dolazi u Zagreb. Ovdje se privremeno nastanjuje kod Antona Mavraka, partijskog aktivista.
Druga polovina septembra	Prihvatajući preporuku izvjesnih članova pokrajinskog rukovodstva KPJ za Hrvatsku, Broz iz Zagreba odlazi u Kraljevicu, da bi pomogao organiziranje radnika.
21. septembar	Uz pomoć Antona Štefanića, predradnika brodokovačije, Josip Broz se zapošljava u preduzeću »Jugoslovenska brodogradilišta d. d.«. Radi u radionici za popravak i izradu dijelova za brodske motore, uz satnu nadnicu od 6,5 dinara.
Kraj septembra	Josip Broz se povezuje s dr Pavlom Pajom Gregorićem, koji je u toku 1924. uspio da obnovi mjesnu partijsku organizaciju, čiji se rad zbog čestih policijskih progona nije vidnije osjećao. Gregorić upoznaje Broza s političkom situacijom i stanjem radničkog pokreta u Kraljevici i okolnim mjestima. Do dolaska porodice, Broz mijenja dva stana: prvo je bio kod izvjesne Lukatela, a zatim se hranio i stanovao u gostionici Mime Štefanić, supruge njegovog druga Antona Štefanića. Kasnije iznajmljuje sobu kod Jelene Koptajić, u kući broj 125 (kuća se nalazila iznad brodogradilišta, a njen vlasnik bila je Barica Jakovčić).

Oktobar—decembar	Svoj rad Broz usmjerava na političko i sindikalno organiziranje radnika. U kraljevičkom brodogradilištu osnovana je partijska organizacija s petnaest članova, a za sekretara izabran je Broz. Obnovljen je rad sindikalne podružnice Nezavisnih sindikata, koja okuplja preko 100 radnika. Za sekretara podružnice izabran je Broz.
	Znatnu pažnju Broz poklanja i obrazovanju radnika. Pošto iz Velikog Trojstva donosi svoju biblioteku, u kojoj je bilo pedesetak knjiga, Brozova soba postaje neka vrsta radničke čitaonice.
	Broz se čvršće povezuje s Pokrajinskim sekretarijatom KPJ za Hrvatsku i Slavoniju, kao i s izvjesnim funkcionerima Saveza radnika metalne industrije i obrta u Zagrebu.
15. decembar	Sreski sud iz Bakra uručuje Brozu sudska rješenja br. D 700, 701, 702 od 13. decembra 1925. vjerovatno u vezi s tužbom Okružnog suda u Bjelovaru povodom njegovog govora na sahrani Josipa Valente.
Kraj 1925—početak 1926.	Zahvaljujući Brozovoj aktivnosti partijska organizacija brodogradilišta proširuje svoju djelatnost i na okolna mjesta. Preko Ivana Dujmića i Josipa Cuculića Broz se povezuje s organizacijama KPJ u Bakru i Hreljinu, gdje češće odlazi da bi na licu mjesta pružio pomoć. Isto tako, pomaže članovima Partije na Sušaku, u Crikvenici i Svetoj Jeleni.

1926.

2. januar	Sreski sud iz Bakra uručuje Brozu u Kraljevici sudsko rješenje br. 18083 P 458-25 od 16. decembra 1925. godine.
Početak godine	U kraljevičkom brodogradilištu sprovedeni su izbori za radničke povjerenike. Izabrano je pet povjerenika — među njima Josip Broz i Anton Štefanić, kandidati Nezavisnih sindikata.
1. maj	Na Brozovu inicijativu, partijska organizacija brodogradilišta organizira preko sindikalne podružnice proslavu praznika rada. Pošto je održavanje zborova i manifestacija bilo zabranjeno, uoči Prvog maja priređena je radnička zabava, a sutradan je sprovedena potpuna obustava rada.
Početak maja	Josip Broz piše članak o proslavi Prvog maja u Kraljevici.
Početak juna	Učestvuje na sastanku radničkih povjerenika iz brodogradilišta koji je sazvao inspektor Radničke komore iz Zagreba u cilju agitacije za osnivanje podružnice reformističkog Saveza metalskih radnika.
10. jun	Prisustvuje zboru radnika iz brodogradilišta, održanom na zahtjev inspektora Radničke komore iz Zagreba, u vezi s predlogom inspektora da se formira podružnica reformističkog Saveza metalskih radnika.
16. jun	Preko Sreskog suda iz Bakra Josipu Brozu u Kraljevici uručuju presudu sa obrazloženjem Sreskog suda u Bjelovaru br. 9692, gr. 9458/25 D 241/1926. od 25. maja 1926.

Sredina godine	Formiran je Okružni komitet KPJ, čiji je član Josip Broz.
29. jul	Zagrebački »Organizovani radnik« objavljuje u 31. broju bilješku da je od Broza iz Kraljevice primljeno na račun pretplate za list 120 dinara.
Tokom jula	Među kraljevičkim radnicima Broz organizira prikupljanje materijalne pomoći za štrajk radnika u Đurđenovcu i štrajk rudara u Engleskoj.
Kraj jula	Redakciji zagrebačkog »Organizovanog radnika« Broz upućuje, u ime kraljevičkih radnika, 375 dinara za štrajk engleskih rudara i 475 dinara za štrajk radnika u Đurđenovcu.
Početak avgusta	Kako uprava brodogradilišta nije prestajala sa praksom da zakida i ne isplaćuje radničke nadnice, to partijska organizacija, na čelu s Josipom Brozom, uočivši raspoloženje radnika koji su tada radili na hitnoj opravci jednog vojnog plovnog objekta, poziva radnike na protestni prekid rada. U Odjeljenju za krivljenje brodskih rebara održava se kraći miting, na kojem Broz govori o teškom položaju radnika i mahinacijama uprave s radničkim nadnicama. Na kraju mitinga Broz poziva radnike na dvočasovni štrajk. Odziv radnika je potpun, što natjeruje upravu brodogradilišta da isplati dio radničkih zarada.
Sredina avgusta	Kao sekretar sindikalne podružnice Broz upućuje pismo Centralnoj upravi Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije (SRMI i OJ) u Beogradu sa zahtjevom da se, pošto je uprava brodogradilišta nastavila da zadržava zarađene nadnice, preko Inspekcije rada traži od Ministarstva vojske i mornarice novac za isplatu radnika.
19. avgust	Beogradski »Organizovani radnik« objavljuje u 64. broju Brozov članak pod naslovom *Kako se upropašćuje narodna imovina.*
24. avgust	Pošto i poslije sedam tjedana radnicima nisu isplaćene zarađene nadnice, na inicijativu partijske organizacije, u brodogradilištu se održava kratak sastanak radnika na kojem je jednoglasno odlučeno da se krene u akciju; izabran je štrajkaški odbor, čiji su članovi bili i radnički povjerenici Broz i Štefanić.
	Istoga dana 135 radnika — koliko ih je radilo na doku — stupa u štrajk. U toku štrajka Broz odlazi u Zagreb, da bi obavijestio Oblasni sekretarijat SRMI i OJ o situaciji u brodogradilištu.
26. avgust	Zagrebački »Organizovani radnik« štampa u 35. broju Brozov članak pod naslovom *Iz brodogradilišta u Kraljevici.*
2. septembar	O štrajku u kraljevičkom brodogradilištu beogradski »Organizovani radnik« objavljuje u 68. broju Brozov članak pod naslovom *Štrajk u kraljevičkom brodogradilištu.*
3. septembar	Poslije šesnaest dana borbe, štrajk brodogradilišnih radnika završava se uspješno. U ime radnika, Josip Broz i Anton Štefanić zaključuju na Sušaku s upravom preduzeća ugovor o isplati dvonedjeljne zarade i reguliranju drugih potraživanja radnika. Pored ostalog, ugovorom se utvrđuje i povratak svih radnika na posao 9. septembra.

Broz prisustvuje opštem zboru radnika, održanom na inicijativu sindikalne podružnice neposredno po završetku štrajka, na kojem su štrajkaši upoznati s odredbama zaključenog ugovora s upravom brodogradilišta.

16. septembar — Povodom završetka štrajka brodogradilišnih radnika beogradski i zagrebački »Organizovani radnik« donose u 72. i 38. broju Brozove dopise: *Završen štrajk u kraljevičkom brodogradilištu* i *Završen štrajk u Kraljevici.*

2. oktobar — Uprava brodogradilišta pristupa sprovođenju represalija prema radnicima i Broz, kao organizator štrajka, među prvima dobija otkaz. U imeniku radnika brodogradilišta, u registru B od 1925. pod brojem 902 i rednim brojem 445, zapisano je: »Broz Josip, rođen 1892, mjesto Kumrovec, oženjen — mjesto stanovanja Kraljevica, zanimanje strojobravar, satna nadnica 6,50 dinara. Stupio na posao 21. IX 1925, otpušten 2. X 1926. godine.«

Početak oktobra — U potrazi za poslom Broz napušta Kraljevicu i odlazi u Zagreb. Nastanjuje se kod Katice Postl, u Podgorskoj ulici broj 23.

9. oktobar — Zagrebački list »Borba« objavljuje podatak da je Josip Broz dostavio 10 dinara, koju je sumu sakupio u Kraljevici, za žrtve reakcije.

Sredina oktobra — Kako u Zagrebu nije bilo izgleda da se uskoro uposli, Broz prihvaća poziv izvjesnih funkcionera Centralne uprave SRMI i OJ da dođe u Beograd. To su bile pristalice desne frakcije u KPJ, koji su nastojali da Broza odvoje od Zagreba, inače centra »ljevičara«.

Po dolasku u Beograd, dijeleći sudbinu hiljade nezaposlenih radnika, Broz jedno vrijeme noćiva u prostorijama SRMI i OJ u Birčaninovoj ulici broj 17.

31. oktobar — Broz se prijavljuje Upravi grada Beograda kao podstanar kod baštovana Pere Stojanovića, u Ivankovačkoj ulici broj 6, na Paliluli. Sobu je neko vrijeme dijelio s bravarskim radnikom Radom Dokmanovićem, s kojim se upoznao u Savezu metalskih radnika u Zagrebu.

15. novembar — Sreski sud iz Bakra uručuje porodici Josipa Broza odluku Sreskog suda u Bjelovaru s prilogom br. 17815, gr. p. 458/1925 od 3. novembra 1926. u vezi s nekim Brozovim zahtjevom.

25. novembar — Redakcija zagrebačkog »Organizovanog radnika« štampa bilješku da je od Broza iz Beograda primila 50 dinara na ime obračuna za pretplatu na list.

Novembar— prva polovina decembra — Čekajući na posao Josip Broz češće navraća u prostorije SRMI i OJ, gdje sklapa nova poznanstva. Ali njegovi stavovi o izvjesnim pitanjima partijske politike, posebno o potrebi jedinstva Partije, brzo uvjeravaju desničare da Broz za njih nije pogodna ličnost. Zato počinju da odugovlače s njegovim uposlenjem, a istovremeno nastoje da ga izoluju od partijskog članstva, pa ga ne uključuju ni u jednu organizaciju KPJ. U takvoj situaciji Broz sam nalazi privremeno zaposlenje — za majstora

	Lazu Markovića nekoliko sedmica izvodi bravarske radove na građevinama.
	U slobodno vrijeme, Broz kao vanredni posjetilac sluša predavanja na Sindikalnoj školi, koja je počela da radi 9. novembra u kafani »Marjanović«, u Ratarskoj ulici broj 56.
12. decembar	Okružni ured na Sušaku upućuje Brozu obavještenje broj 8018 od 10. novembra 1926. godine.
Kraj decembra	Pošto mu postaje jasno da u dogledno vrijeme neće dobiti neki stalniji posao, Broz prihvaća predlog funkcionera SRMI i OJ da se zaposli u Smederevskoj Palanci, i tamo pomogne na organiziranju radnika.
	1927.
1. januar	Redakcija zagrebačkog »Organizovanog radnika« objavljuje u 1. broju vijest da je od Josipa Broza iz Beograda primila 50 dinara na ime obračuna za pretplatu na list.
Početak januara	Po dolasku u Smederevsku Palanku Broz se zapošljava kao bravar alatničar u fabrici za opravku vagona »Jasenica, A.D.« (danas Fabrika vagona i metalnih konstrukcija »Đragoslav Đorđević Goša«). Nastanjuje se u kući zemljoradnika Živojina Đorđevića, koja se nalazila na uglu ulica Vojvode Stepe i Radmile Šišković, a hrani se u narodnoj kuhinji kod Mike Segija.
11. januar	Prisustvuje godišnjoj skupštini Pododbora SRMI i OJ u Smederevskoj Palanci, na kojoj se razmatra rad Saveza metalskih radnika u proteklom periodu i razrađuju neposredne zadaće.
Januar — februar	U Smederevskoj Palanci Broz najviše pažnje poklanja organiziranju radnika. Svojom borbenošću i taktičnošću brzo stiče simpatije radnika, ali isto tako izaziva i podozrenje uprave fabrike. Radnici su ga zvali Joza Brozović. Zahvaljujući Brozovoj aktivnosti, u fabrici »Jasenica« formira se partijska organizacija, a oživljava i rad podružnice Nezavisnih sindikata.
Vjerovatno sredina februara	Josipa Broza biraju za radničkog povjerenika u fabrici »Jasenica A.D.« namjesto Đure Pejanovića, koji je otpušten sa posla neposredno poslije sprovedenih izbora.
Februar ili tokom marta	Redakciji zagrebačkog »Organizovanog radnika« Broz šalje iz Smederevske Palanke 50 dinara za štampu.
Februar—mart	Kao radnički povjerenik Broz se još energičnije bori za zaštitu radničkih prava. Zajedno sa Milanom Vidićem, predsjednikom radničkih povjerenika i sekretarom sindikalne podružnice, te drugim aktivistima Broz često intervenira kod fabričke uprave. Njegovi beskompromisni stavovi prema direktoru, posebno u slučaju oko otpuštanja jednog učenika, šegrta iz Zagorja, i drugim članovima uprave, pokretanje radnika na otpor, sukobi sa Gersom, poslovođom dreernice i alatnice, dovode do Brozovog otpuštanja sa posla.

13. mart	Josip Broz piše članak o teškom položaju radnika u fabrici vagona »Jasenica« i sprovođenju izbora za radničke povjerenike, koji je objavljen 17. marta u zagrebačkom »Organizovanom radniku« u 12. broju pod naslovom *Iz Smederevske Palanke* i potpisom Bradop.
Oko 20. marta	Pošto je kao »opasan komunist i agitator« otpušten iz fabrike vagona »Jasenica« u Smederevskoj Palanci, Broz dolazi u Beograd i javlja se Centralnoj upravi SRMI i OJ, tražeći da mu nađu posao. Nastojeći da ga se oslobode, desničari predlažu Brozu da ide u Kumanovo i zaposli se kao mašinist u mlinu, kojim je upravljao jedan aktivist KPJ. U prvi mah Broz prihvata ponudu, ali u vozu na putu za Makedoniju mijenja odluku i vraća se u Beograd.
Kraj marta	Poslije nekoliko dana provedenih u Beogradu, Josip Broz odlazi u Zagreb, gdje se odmah uključuje u rad Podružnice metalskih radnika Nezavisnih sindikata i mjesne partijske organizacije.
3. april	Prisustvuje skupštini zagrebačke Podružnice SRMI i OJ na kojoj je razmotren položaj metalskih radnika i izabrana nova uprava: predsjednik Mesud Mujkić, zamjenik Rade Dokmanović, sekretar Josip Broz i blagajnik Cesar.
Prva polovina aprila	Na prvoj sjednici novoizabrane uprave Podružnice metalskih radnika Broz predlaže program rada.
19. april	Zagrebačka policija zabranjuje održavanje konferencije metalskih radnika kojoj prisustvuje i Josip Broz kao sekretar Podružnice.
Tokom aprila	Josip Broz je kooptiran za člana Mjesnog komiteta KPJ za Zagreb.
	Po direktivi Mjesnog komiteta KPJ, Broz sa grupom sindikalnih i partijskih aktivista podnosi molbu mjesnim vlastima da mu se prizna zavičajnost, kako bi izbjegao progon iz Zagreba, pošto nije imao stalno zaposljenje.
April—jun	Oko tri mjeseca Broz stanuje sa porodicom neprijavljen kod sindikalnog aktivista Đure Takača na Jelenovcu (sada Kosirnikova ulica). U potkrovlju Takačeve kuće ima sobu i kuhinju.
1. maj	Prisustvuje prvomajskom zboru preko 4000 zagrebačkih radnika u kinu »Olimp« na kojem Ivan Krndelj govori o prazniku rada — Prvom maju i položaju radničke klase Jugoslavije.
5. maj	Povodom zabrane konferencije metalskih radnika Broz piše članak koji objavljuje zagrebački »Organizovani radnik« u 19. broju pod naslovom »Zabrana konferencije metalaca«.
11—21. maj	Na predlog Branislava Resimića, Broz se zapošljava u preduzeću »Umjetna i građevna bravarija Dragutin Hamel«, u Medulićevoj ulici broj 25. Kako u preduzeću nije bilo sindikalne organizacije, Broz odmah počinje da organizira radnike. Posao napušta nakon 10 dana, 21. maja, zbog sukoba sa poslovođom preduzeća.

16. maj	Održava se plenum Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća (MRSV) u Zagrebu na kojem je Josip Broz izabran za člana Izvršnog odbora (IO).
Maj	Broz piše članak pod naslovom *Štampa kao agitaciono sredstvo u radničkom pokretu.*
Vjerovatno kraj maja	Odlukom pokrajinskog sindikalnog rukovodstva za Hrvatsku Broz preuzima dužnost oblasnog sekretara SRMI i OJ. Pošto su desničari iz Centralne uprave Saveza metalaca odugovlačili da potvrde njegovo postavljanje, to zagrebački metalci sami plaćaju svog sekretara: za Brozovu plaću u visini od 2 hiljade oni su mjesečno uplaćivali po 2 dinara.
	Učestvuje u radu pokrajinskog aktiva KPJ na kojem se raspravlja o pripremama Prvog kongresa Nezavisnih sindikata i u vezi s tim o izigravanju odluka Politbiroa CKKPJ od strane desničara iz sindikalne centrale.
Maj ili jun	Prima pismo od Ivana Dujmića iz Bakra u kojem ga obavještava o protekloj predizbornoj akciji za oblasne izbore i pripremama za županijsku konferenciju.
7. jun	U ime zagrebačke podružnice metalskih radnika Josip Broz upućuje dopis Radničkoj komori sa podacima o visini nadnica kvalificiranih, polukvalificiranih i nekvalificiranih radnika.
	MRSV održava plenarnu sjednicu kojoj prisustvuje i Josip Broz.
10—11. jun	Na III kongresu Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije, održanom u Beogradu, Broza biraju za člana plenuma Centralne uprave.
20. jun	Josip Broz učestvuje u radu plenuma MRSV u Zagrebu.
24. jun	Prisustvuje plenarnoj sjednici Pokrajinskog radničkog sindikalnog odbora za Hrvatsku na kojoj se razmatra izvještaj delegata o radu I kongresa Nezavisnih sindikata. Broz je tada kooptiran za člana ovog sindikalnog foruma.
Druga polovina juna	Aktiv Mjesne zagrebačke partijske organizacije kojem prisustvuje i Josip Broz upoznaje se sa radom I kongresa Nezavisnih sindikata i posebno sa frakcijskim rasprama koje su na njemu vođene. Osuđen je postupak desničara, ali se isto tako ukazuje i na nesposobnost »ljevičara« iz partijske centrale da organiziraju kongres.
Tokom juna	Sa porodicom Broz iznajmljuje stan na Trešnjevki III, iznad broja 25.
Početak jula	Mjesni komitet KPJ za Zagreb koji, u to vrijeme, rukovodi radom jedne od najvećih partijskih organizacija u zemlji, bira Josipa Broza za svog organizacionog sekretara.
7. jul	Zagrebački »Organizovani radnik« objavljuje u 28. broju Brozov članak *Tko je neprijatelj metalaca.*

14. jul Na zahtjev Komande 9. žandarmerijske čete iz Sušaka od 13. jula zagrebačka policija hapsi Josipa Broza u njegovoj kancelariji — prostorijama Nezavisnih sindikata, u Ilici broj 49. Istoga dana, lišava slobode i dr Miroslava Delića, ljekara Ortopedske bolnice »Sv. Duh« u Zagrebu, koji je ranije radio u Sanatorijumu u Kraljevici. Obojica su uhapšena pod optužbom da su širili komunizam i da su bili u vezi sa uhapšenim radnicima iz Kraljevice i Bakra, kod kojih je pronađen razni komunistički materijal. Prilikom hapšenja policija pretresa Brozovu kancelariju i stan i zaplijenjuje izvjesne materijale.

Pod stražarskom pratnjom Broza upućuju policijskom povjereništvu na Sušaku, gdje stiže istog dana.

Zagrebački »Organizovani radnik« objavljuje u 29. broju Brozov članak *Položaj bravarskih radnika.*

Ravnatelj Kraljevskog redarstvenog ravnateljstva iz Zagreba obavještava velikog župana zagrebačke oblasti i Kotarski sud u Bakru o hapšenju Josipa Broza i dr Miroslava Delića, njihovom upućivanju u Bakar i o materijalima koji su zaplijenjeni prilikom kućnog pretresa. Istovremeno, izvještava i Predstojništvo kraljevskog redarstvenog povjereništva na Sušaku o sprovođenju Josipa Broza s molbom da ga prebaci u zatvor Kotarskog suda u Bakru.

15. jul Zagrebački dnevni listovi »Novosti«, »Jutarnji list« i »Obzor« objavljuju u 193, 5544. i 186. broju članke: *Uhapšeni komunisti na Sušaku, u Bakru i Kraljevici*, *Velika hapšenja u Bakru i Kraljevici. Otkrivena tajna komunistička organizacija. Trojke na djelu. I u Zagrebu imaju ortake* i *Velika uapšenja komunista u Kraljevici i Bakru* u kojima na veoma senzacionalan način opisuju hapšenje Josipa Broza i grupe radnika iz Hrvatskog primorja. Članke sličnog sadržaja donijeli su 16. jula sušački »Novi list« i zagrebačke »Novosti« u 52. i 194. broju — *Hapšenja komunista u Primorju* i *Uhapšenja zbog komunističke propagande.*

16. jul Iz zatvora policijskog povjereništva na Sušaku Josipa Broza sprovode u zatvor Kotarskog suda u Bakru i smještaju u posebnu ćeliju. Neposredno po dolasku Broz je i saslušan.

17. jul Kotarski sud u Bakru upućuje državnom tužilaštvu u Ogulinu zapisnik o Brozovom saslušanju i *corpora delicti.*

19. jul U hodniku zatvora Kotarskog suda u Bakru Broz se krišom dogovara sa svojim drugovima da stupe u štrajk glađu.

20. jul Uhapšene primorske radnike iz Kraljevice, Bakra i Hreljina, zajedno sa Josipom Brozom, prevode iz zatvora Kotarskog suda u Bakru u Ogulin, u zatvor Sudbenog stola, koji se nalazio u Frankopanskoj kuli, sagrađenoj u 15. vijeku. Broz je bačen među kriminalce u sobu broj 6, na II spratu.

21. jul Ministarstvo unutrašnjih djela upućuje velikom županu Primorsko-krajiške oblasti u Karlovcu izvještaj 9. žandarmerijskog puka sa Sušaka o hapšenju Josipa Broza i drugova.

23. jul	Povodom hapšenja i odvođenja Josipa Broza iz Zagreba, »Borba«, polulegalni organ KPJ, objavljuje u 35. broju članak *Šta je sa uhapšenim Brozom i Kusovcem?*
	Gradsko poglavarstvo u Bakru obavještava velikog župana Primorsko-krajiške oblasti da su Josip Broz i uhapšeni primorski radnici saslušani i sprovedeni u Ogulin.
30. jul	U 37. broju »Borba« donosi članak *Progoni naših drugova u Hrvatskom primorju*, kojim upoznaje javnost da su uhapšeni Broz i njegovi drugovi prevedeni iz Bakra u Ogulin.
1. avgust	O toku istrage nad uhapšenim Josipom Brozom i primorskim radnicima zagrebačke »Novosti« publikuju u 210. broju članak *Uapšeni komunisti u Hreljinu.* Slične napise objavili su »Obzor« 2. i 14. avgusta u 204. i 216. broju pod naslovom *Uapšeni komunisti u Primorju* i *Zatvaranje komunista u Hrvatskom primorju*, a 13. avgusta sušački »Novi list« u 60. broju *Hapšenja zbog komunističke propagande u Hrv[atskom] primorju.*
6. avgust	Zagrebačka »Borba« u 38 . broju objavljuje članak pod naslovom *Hapšenja u Primorju.* Navodeći da su poslije saslušanja u zatvoru zadržani Broz, Dujmić i Celer, dok su ostali pušteni na slobodu, »Borba« istovremeno prenosi i zahvalnost uhapšenika svim drugovima koji su ih u Bakru posjetili i materijalno pomogli.
	Gradsko poglavarstvo iz Bakra dostavlja opširan izvještaj velikom županu Primorsko-krajiške oblasti o uhapšenim radnicima iz Hrvatskog primorja i Josipu Brozu.
7. avgust	Komitet za odbranu žrtava bijelog terora na Balkanu iz Pariza upućuje Velji Vukićeviću, predsjedniku jugoslovenske vlade, telegram sa potpisima oko četrdeset uglednih kulturnih i javnih radnika Francuske, u kojem traži iscrpna obavještenja o hapšenju Radomira Vujovića, Josipa Broza i Labuda Kusovca i zahtijeva da se isti puste na slobodu.
9. avgust	Beogradski listovi »Politika« i »Novosti« objavljuju telegram Pariskog komiteta. U toku narednih dana — 10, 13. i 20. avgusta — telegram je štampan u moskovskoj »Pravdi«, zagrebačkoj »Borbi« i osječkom listu »Riječ radnika i seljaka«.
12. ili 13. avgust	Poznati advokat, dr Teodor Bartošek, predstavnik Komiteta za odbranu žrtava bijelog terora na Balkanu i potpredsjednik Čehoslovačke lige za borbu protiv reakcije, doputovao je u Beograd sa zadaćom da sazna šta je sa Radom Vujovićem, tadašnjim organizacionim sekretarom CKKPJ, Josipom Brozom, organizacionim sekretarom Mjesnog komiteta KPJ za Zagreb, i Labudom Kusovcem, partijskim aktivistom, koji su lišeni slobode »pod istim okolnostima«.
Prva polovina avgusta	Zbog odugovlačenja sa sudskom istragom i nesnošljivih uslova života u zatvoru, Josip Broz, u znak protesta, stupa u štrajk gladu. Nakon pet dana gladovanja, dobivši obećanje da će istražni postupak biti ubrzan, Broz prekida štrajk.

16. avgust	Na konferenciji za štampu dr Teodor Bartošek govori o radu Čehoslovačke lige za borbu protiv reakcije i svojoj zadaći da intervenira u slučajevima hapšenja Broza, Vujovića i Kusovca.
20. avgust	»Borba« donosi u 40. broju članak *Dolje izborni teror* u kojem se govori o pokušajima policije da sakrije od javnosti hapšenje Broza, Vujovića i Kusovca.
22. avgust	Po završetku istrage, Broza puštaju na uslovnu slobodu do suđenja.
27. avgust	Zagrebačka »Borba« objavljuje u 41. broju Brozov članak pod naslovom *Blamaža sa tzv. ‚komunističkom' zavjerom u Hrv[atskom] primorju.*
Druga polovina avgusta	Poslije izlaska iz zatvora Broz boravi nekoliko dana u Velikom Trojstvu kod Steve Šabića i Bjelovaru kod Đure Šegovića.
Početak septembra	Josip Broz je ponovo na sindikalnom i partijskom radu u Zagrebu. Odmah se uključuje u predizbornu agitaciju za parlamentarne izbore (11. septembar 1927). Iz Zagreba odlazi u Križevce i sela Gradec, Veliki Brezovac i Repinec (4. i 8. septembra), gdje drži sastanke sa seljacima na kojima govori o Republikanskom savezu radnika i seljaka, preko kojeg je KPJ izlazila na izbore.
29. septembar	Brozov članak *Postupak jednog bravarskog obrtnika prema radnicima* objavljuje zagrebački »Organizovani radnik« u 40. broju.
Vjerovatno kraj septembra	Namjesto uhapšenog Blagoja Parovića, Josip Broz preuzima dužnost sekretara Centralne uprave Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije (SRKPI i OJ), čije je sjedište u Zagrebu. Istovremeno, postaje i sekretar partijske frakcije u ovom sindikalnom savezu.
U jesen	Uz pomoć izvjesnih sindikalnih i partijskih funkcionera iz Zagreba — Đure Đakovića, Ivana Krndelja, Blaža Valjina, Viktora Koleše, Dragutina Sailija, Josipa Kraša i dr. — Josip Broz počinje da vodi odlučnu borbu protiv »ljevičara« i desne frakcije u Partiji. Pod njegovim rukovodstvom, u zagrebačkoj partijskoj organizaciji, koja je bila sastavljena pretežno od industrijskih radnika, formira se najsnažniji antifrakcijski centar. U toj akciji Broz, kao organizacioni a zatim i politički sekretar MKKPJ, pruža snažan otpor pokušajima frakcionaša da komuniste Zagreba uvuku u frakcijske borbe.
1. oktobar	List »Borba« štampa u 45. broju podatak da je Josip Broz u Zagrebu sakupio 120 dinara za žrtve reakcije.
3. oktobar	Josip Broz prisustvuje plenumu MRSV u Zagrebu, na kojem se raspravlja o izvještaju Izvršnog odbora.

Početak oktobra — Kao sekretar Centralne uprave SRKPI i OJ, Broz intervenira u Inspekciji rada u vezi s položajem radnika u fabrici cipela »Bata«.

5. oktobar — Radnici zagrebačke fabrike cipela »Bata« stupaju u odbrambeni štrajk zbog nepriznavanja radničkih povjerenika i nepoštovanja kolektivnog ugovora od strane poslodavca. Uprkos sprovedenim hapšenjima, ovaj štrajk, kojim je rukovodio Josip Broz, vođen je nekoliko dana.

6. oktobar — U ime Centralne uprave SRKPI i OJ Broz obavještava Državnu berzu rada i Oblasnu inspekciju rada da su 5. oktobra radnici iz preduzeća »Bata« stupili u štrajk.

Zagrebački »Organizovani radnik« objavljuje u 41. broju dva članka Josipa Broza *»Bata« pred štrajkom* i *Iz S.R.M.I. i O.J.*

13. oktobar — Povodom štrajka kožarskih radnika u preduzeću »Bata«, zagrebački »Organizovani radnik« donosi u 42. broju Brozov članak *Štrajk kod »Bate«*.

17. oktobar — Održava se plenarna sjednica MRSV na kojoj se razmatraju izvještaj o radu Izvršnog odbora, problem organiziranja radnika i radnica, te nastala situacija u vezi sa kampanjom Centralnog radničkog sindikalnog odbora Jugoslavije protiv nezavisnog sindikalnog pokreta u Zagrebu povodom njegove kritike rada sindikalne centrale i zahtjeva za suzbijanjem birokratskog centralizma. O ovom pitanju Broz podnosi iscrpan referat na osnovu koga plenum usvaja rezoluciju. Plenum se završava izborom Komisije za rad među ženama (Josip Broz, Anka Butorac, Ivan Krndelj, Barica Debeljak, Anka Gržetić i Zora Nikolić) i proširenog Izvršnog odbora Mjesnog vijeća u koji su, pored Ladislava Kordiča, Josipa Broza, Marijana Šokičića, Anke Butorac i Cerina ušli: Ivan Konrad, Josip Halapija, Gašparić i Dragutin Cofek (Karlo Mrazović). Prilikom njegovog konstituiranja Broz preuzima dužnost sekretara.

20. oktobar — Uz izvještaj o radu plenuma MRSV, održanog 17. oktobra, zagrebački »Organizovani radnik« u 43. broju objavljuje i rezoluciju plenuma u čijem je sastavljanju učestvovao Josip Broz.

25—28. oktobar — Pred Sudbenim stolom u Ogulinu održano je suđenje Josipu Brozu i primorskim radnicima. Državni tužilac okrivio je optužene da su u »zadnje dvije godine što pismeno, što usmeno vršili komunističku propagandu«, i to pisanjem pisama i međusobnim pozajmljivanjem i davanjem drugima na čitanje knjiga »komunističkog sadržaja«. Presuda je izrečena 28. oktobra. Na osnovu Zakona o zaštiti države, osuđeni su: Ivan Dujmić, na godinu dana, Josip Broz i Rade Celer, na po 7 mjeseci, Ivan Pravdica, na 6 mjeseci zatvora, dok su ostali oslobođeni. Do pravosnažnosti presude svi su pušteni na slobodu.

30. oktobar — Povodom održavanja sudske rasprave i izricanja presude Josipu Brozu i drugovima zagrebački list »Obzor« objavljuje u 291. broju članak pod naslovom *Osuda komunista u Ogulinu*. Slične napise donose 2. i 3. novembra u 84. i 304. broju sušački

	»Novi list« i zagrebačke »Novosti« — *Rasprava protiv primorskih komunista pred Sudbenim stolom u Ogulinu*, i *Komunističke trojke u Primorju*, *Proces pred Sudbenim stolom u Ogulinu.*
	Josip Broz prisustvuje skupštini zagrebačke Podružnice SRMI i OJ, na kojoj je raspravljano o radu u proteklom periodu, o organizacionom, prosvjetnom i drugim pitanjima, te izabrana nova uprava. Ovom prilikom Broza oslobađaju dužnosti sekretara Podružnice.
31. oktobar	Održava se sjednica Izvršnog odbora MRSV Zagreba na kojoj učestvuje Josip Broz. Raspravlja se o nezaposlenosti i visini kvote koju su dužne uplaćivati sindikalne podružnice Mjesnom vijeću.
Oktobar	Posjećuje Podružnicu SRMI i OJ u tvornici »Danica« u Koprivnici u vezi sa organiziranjem radnika u Nezavisne sindikate.
2. novembar	U ime zagrebačkog MRSV Josip Broz upućuje dopis Podružnici kožarskih radnika povodom izbjegavanja sindikalnih organizacija da plaćaju određenu kvotu Mjesnom vijeću.
3. novembar	Zagrebački »Organizovani radnik« objavljuje u 45. broju Brozove članke: *Iz radionice »Bras«*, *Medulićeva ulica 10*, *Iz radionice državnih željeznica u Zagrebu*, *Iz Ortopedijske radionice u Zagrebu*, *Iz Vojne radione* i *Iz Koprivnice.*
5. novembar	Povodom izricanja presude Josipu Brozu i drugovima, zagrebačka »Borba« štampa u 51. broju članak *Ogulinski proces. Očajan »optužni materijal«. Drakonska presuda.* Kraće obavještenje o procesu objavljuje 10. novembra i zagrebački »Organizovani radnik« u 46. broju pod naslovom *Ogulinski proces.*
11. novembar	Preko advokata branioca dr Zdravka Lenca Josipu Brozu i njegovim drugovima uručena je presuda Kraljevskog sudbenog stola u Ogulinu.
13. novembar	U ime MRSV u Zagrebu Broz piše dopis Podružnici Saveza kožarskih radnika u vezi sa plaćanjem prostorija koje su iznajmljene za održavanje sastanaka.
14. novembar	Prisustvuje plenumu MRSV u Zagrebu.
16. novembar	Kao sekretar Centralne uprave SRKPI i OJ Broz upućuje zahtjev opštinskim vlastima u Vrbovcu da odobre rad Podružnici kožarskih radnika.
19. novembar	Josip Broz i osuđeni primorski radnici podnose preko svoga advokata branioca dr Zdravka Lenca »ništovne žalbe« i priziv na presudu Sudbenog stola u Ogulinu.
20. novembar	Zajedno sa Đurom Đakovićem Broz dolazi u Beograd na plenarnu sjednicu Centralne uprave Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije. Na sjednici se usvaja zahtjev Saveznog vijeća metalaca iz Zagreba, u čijoj je izradi učestvovao i Broz, da se od rukovodstva Nezavisnih sindikata traži da prestane sa polemikom preko radničke štampe sa pokrajinskim rukovodstvom za Hrvatsku, jer to izaziva »rđav utisak kod radnika i šteti pokretu«.

26. novembar	U pregledu o progonima u Hrvatskoj za mjesec oktobar, zagrebačka »Borba« u 54. broju objavljuje podatke o ogulinskom procesu na kojem je suđeno Brozu.
Kraj novembra	Poslije odlaska Đure Đakovića na školovanje u Sovjetski Savez, Broz ponovo preuzima dužnost plaćenog oblasnog sekretara SRMI i OJ za Hrvatsku koju je od avgusta mjeseca, uslijed njegovog hapšenja, obavljao Đaković.
Novembar	»Klasna borba«, organ KPJ, donosi u 7. broju članak *Beli teror u Jugoslaviji* u kojem obavještava proletersku javnost da je izborni teror režima pred parlamentarne izbore počeo hapšenjem Josipa Broza i grupe primorskih komunista i simpatizera KPJ.
5. decembar	Održava se plenum MRSV u Zagrebu kojem prisustvuje i Josip Broz.
10. decembar (vjerovatno)	Pod rukovodstvom Josipa Broza sastaje se komunistička frakcija plenuma Saveza kožarskih radnika i razmatra situaciju u Savezu, pitanje kooptiranja novih članova u Centralnu upravu i utvrđuje stavove u vezi sa radom plenuma.
11. decembar	Kao sekretar Centralne uprave SRKPI i OJ Broz učestvuje u radu njene plenarne sjednice, koja se održava u Zagrebu. Za ovaj plenum Broz je s ostalim članovima uprave napisao »Izvještaj o radu Izvršnog odbora od 5. juna do 11. decembra 1927. godine«.
13. decembar	Zajedno s ostalim članovima Centralne uprave SRKPI i OJ Broz piše za Crvenu sindikalnu internacionalu izvještaj o radu plenarne sjednice Saveza, održane 11. decembra 1927. U ovom dokumentu Broz se prvi put potpisuje sa ilegalnim partijskim imenom Georgijević.
Prva polovina decembra	Povodom odluka Novembarskog plenuma CKKPJ, zagrebački Mjesni komitet KPJ održava proširenu sjednicu sa sekretarima rajonskih komiteta. Na ovom sastanku, kome prisustvuje i Josip Broz, izvjesni članovi Centralnog komiteta pristalice »ljevičara« — netačno informišu partijski aktiv o zaključcima plenuma u vezi sa sastavom tročlanog sekretarijata Politbiroa.
5. decembar	Zagrebački »Organizovani radnik« objavljuje u 51. broju *Izvještaj sa plenuma kožaraca*, u čijem je sastavljanju učestvovao Josip Broz.
0. decembar	U ime MRSV u Zagrebu Broz šalje pismo Podružnici kožarskih radnika povodom odluke ovog foruma da se 1. januara održi konferencija omladine.
raj decembra	Josip Broz kao oblasni sekretar SRMI i OJ obavještava Inspekciju rada o maltretiranju naučnika u preduzeću »Sila« u Zagrebu.
raj decembra i tokom nuara 1928.	Na proširenoj sjednici Mjesnog komiteta KPJ za Zagreb, kojoj prisustvuje i Josip Broz, pristalice »ljevičara« proturaju rezoluciju u kojoj se traži da poslije savjetovanja predstavnika KPJ i Kominterne Sekretarijat Politbiroa KPJ bude sastavljen isključivo od članova koji pripadaju »ljevici«.

1927—1928. Iako je bio legalni sindikalni funkcioner, zbog policijskih progona Broz je morao da stanuje na pet raznih mjesta (na Jelenovcu, u Petrovoj ulici broj 62, kod Matilde Lugomerac, na Trešnjevki III, iznad broja 25, Vinogradskoj cesti broj 46, dok peti stan nije poznat).

Kao sekretar Centralne uprave Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Josip Broz obilazi konfekcijske radnje, gdje se posebno interesira za položaj radnica.

1928.

5. januar — Metalski radnici u preduzeću »Sila«, u Draškovićevoj ulici broj 11, u Zagrebu, stupaju u obrambeni štrajk u znak protesta protiv onemogućavanja sprovođenja izbora za radničke povjerenike i otpuštanja šestorice radnika. Štrajkom, u ime Saveza metalaca, rukovodi Josip Broz. U toku akcije Broz, kao predstavnik sindikata, učestvuje u razgovorima s poslodavcima, svakodnevno se sastaje sa štrajkašima, objašnjava im značaj i važnost štrajka, a posebnu brigu posvećuje porodicama štrajkaša, koji su sredinom januara uhapšeni pod optužbom da su likvidirali štrajkbrehera Stjepana Mišića.

12. januar — Zagrebački »Organizovani radnik« objavljuje u 2. broju članak Josipa Broza *Štrajk kovinara kod »Sile« u Zagrebu.*

16. januar — Josip Broz učestvuje u radu plenuma MRSV u Zagrebu.

19. januar — U zagrebačkom »Organizovanom radniku« štampan je u 3. broju Brozov članak *Policija u službi poslodavaca.*

20. januar — Na sastanku Komisije za rad među ženama zagrebačkog MRSV, kojem prisustvuje Broz, odlučeno je da se održi nekoliko predavanja u vezi s položajem radnica.

Zagrebačka »Borba« donosi u 4. broju Brozov članak *Glavnjača u Zagrebu.*

29. januar — Održava se vanredni sastanak plenuma Centralne uprave SRMI i OJ u Beogradu, kojem prisustvuje i Josip Broz. Na sastanku se raspravlja o stvaranju organizacije željezničkih radnika, te radu i stanju u Savezu.

Tokom januara — U sabirnoj akciji koju je organizirao Pokrajinski radnički sindikalni odbor za Hrvatsku i Slavoniju za štrajkaše u Dugoj Resi Josip Broz je sakupio 399,50 dinara.

Januar—februar — Josip Broz učestvuje u pripremama za VIII konferenciju zagrebačke Mjesne partijske organizacije — prisustvuje sastancima partijskih ćelija, rajonskih komiteta, partijskih aktiva, frakcija KPJ u sindikatima na kojima kritikuje razne pojave u KPJ, neaktivnost centralnog partijskog rukovodstva i frakcijsku borbu koja se vodi u vrhovima KPJ i sindikata.

11. februar

U Karlovcu se održava skupština kožarskih radnika iz fabrike koža »Aleks Podvinec« na kojoj Josip Broz, kao sekretar Centralne uprave SRKPI i OJ, govori o položaju radnika, radu sindikalne organizacije, potrebi organiziranja i drugim pitanjima.

13. februar

Prisustvuje sastanku Izvršnog odbora MRSV u Zagrebu, na kojem se raspravlja o organiziranju radnica i nezaposlenih radnika, te izvjesnim negativnim pojavama u pojedinim podružnicama.

14. februar

Na osnovu zaključaka sjednice MRSV, Broz upućuje okružnicu svim sindikalnim podružnicama u vezi sa organiziranjem radnica, pojavama šovinizma i drugih tuđih shvatanja u radničkom pokretu. Sem toga, piše dopis Akcionom odboru nezaposlenih radnika povodom odluke MRSV da se za nezaposlene radnike organiziraju predavanja dva puta sedmično.

Predstojništvo Kraljevskog redarstvenog povjereništva iz Karlovca obavještava velikog župana Primorsko-krajiške oblasti da je Josip Broz, kao predstavnik Centralne uprave SRKPI i OJ, govorio 11. februara 1928. na konferenciji kožarskih radnika, održanoj u kafani »Jugoslavija«.

Sredina februara

Pošto u toku pripremа izvještaja za VIII konferenciju zagrebačke partijske organizacije u Mjesnom komitetu KPJ dolazi do rascjepa — većina Komiteta pripada »ljevičarima«, a manjina antifrakcijskim snagama, to Josip Broz, u ime manjine Komiteta, priprema poseban koreferat pod naslovom *Izvještaj Mjesnog partijskog komiteta o radu za period od januara 1927. do februara 1928.*

Kao sekretar Centralne uprave Josip Broz učestvuje u pisanju izvještaja o stanju Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije za IV kongres Crvene sindikalne internacionale, koji je održan 17. marta — 4. aprila 1928. u Moskvi. Izvještaj potpisuje ilegalnim imenom Georgijević.

16. februar

Centralna uprava SRKPI i OJ izdaje Josipu Brozu punomoćje kojim se potvrđuje da kao sekretar može da obavlja sve poslove Saveza.

Zagrebački »Organizovani radnik« objavljuje u 7. broju Brozov članak *Položaj kožarskih radnika u Karlovcu.*

25. februar

Na sastanku komunističke frakcije SRMI i OJ Josipa Broza i Branislava Resimića biraju za delegate za VIII zagrebačku partijsku konferenciju.

25—26. februar

Održava se VIII konferencija zagrebačke Mjesne partijske organizacije, na Pantovčaku broj 104 (sada 178). U ime manjine MKKPJ Josip Broz, pod ilegalnim imenom Georgijević, istupa sa posebnim koreferatom u kojem osuđuje dotadašnji rad Mjesnog komiteta i iznosi predloge o osudi frakcija, prevazilaženju sektaštva, okretanju Partije životnim problemima radničke klase i cijelog naroda. Uz to, Broz iznosi predlog Rezolucije i tromjesečni plan rada Mjesnog komiteta. Konferen-

cija odobrava Brozovo istupanje, prihvata njegove stavove, usvaja Rezoluciju, plan rada i Direktive delegatu zagrebačke partijske organizacije na predstojećem savjetovanju u Kominterni o stanju u KPJ. Rad Konferencije završava se izborom novog Mjesnog komiteta, u koji ulaze predstavnici antifrakcijskih snaga sa Josipom Brozom na čelu kao političkim sekretarom.

29. februar — Prisustvuje sjednici Centralne uprave SRKPI i OJ na kojoj se raspravlja o isključenju izvjesnih članova iz ovog Saveza.

1. mart — Zagrebački »Organizovani radnik« objavljuje u 9. broju obavještenje Izvršnog odbora MRSV Zagreba, sa Brozovim potpisom, o odluci MRSV da se u okviru Nezavisnih sindikata formira diletantska grupa.

6. ili 7. mart — Povodom 8. marta, Međunarodnog dana žena, Mjesni komitet KPJ za Zagreb izdaje letak pod naslovom *Drugarice! Radnice!* U sastavljanju teksta učestvuje i Josip Broz.

10. mart — Kao oblasni sekretar SRMI i OJ za Hrvatsku Broz prisustvuje izborima radničkih povjerenika u Državnoj ortopedskoj radionici »Sv. Duh« u Zagrebu.

13. mart — Josip Broz šalje poštanskom uplatnicom 285 dinara sindikalnom aktivistu Petru Kurtiću u Podgoru.

Prva polovina marta — Pod Brozovim rukovodstvom sastaje se mjesni partijski aktiv koji raspravlja o rasturanju lista »Borba«, martovskoj kampanji, o konspiraciji u partijskom djelovanju i iskorištavanju legalnih formi rada.

17. mart — Održava se sjednica Izvršnog odbora MRSV u Zagrebu, na kojoj se razmatraju tekuća pitanja iz rada sindikalnih organizacija. Josip Broz referiše o preduzimanju mjera za zasnivanje kulturno-prosvjetnog rada u sindikatima.

18. mart — U pregledu političkih progona u Jugoslaviji u periodu 1919—1928, objavljenom u zagrebačkoj »Borbi« u 13. broju, zabilježen je i proces u Ogulinu protiv Josipa Broza i drugova.

Održava se godišnja skupština zagrebačkog Pododbora SRMI i OJ, kojoj prisustvuje Josip Broz.

20. mart — Pod pseudonimom Georgijević Broz izdaje priznanicu na 95 dinara koje je primio od M. Bogića za prodatu marksističku literaturu.

24. mart — Kao predstavnik SRMI i OJ Josip Broz prisustvuje izborima radničkih povjerenika u radionici »Mehanika K. D.«, u Vlaškoj ulici broj 92, u Zagrebu.

Druga polovina marta — Izvršavajući odluke sjednice Izvršnog odbora MRSV od 17. marta, Broz zakazuje skupštinu nezaposlenih radnika, od redakcije »Organizovanog radnika« traži da objavi bilješku u vezi s prikupljanjem dobrovoljnih priloga i pretplatnika za radnički list na njemačkom jeziku, a sindikalnim podružnicama upućuje dopis sa zahtjevom da se radnici učlanjuju u Radničko pjevačko društvo »Budućnost«.

Tokom marta	Pored redovnih sjednica Mjesnog komiteta KPJ, Broz održava i nekoliko sastanaka sa sekretarima rajonskih partijskih komiteta, komisijama za uplaćivanje članarine, rasturanje legalne i ilegalne štampe; učestvuje u organiziranju mjesnog kružoka i formiranju partijske frakcije MRSV.
3. april	Kao oblasni sekretar Josip Broz upućuje pismo Centralnoj upravi SRMI i OJ povodom razgovora upravnika Ortopedske radionice sa radničkim povjerenicima o ukidanju invalidskih institucija u Zagrebu.
5. april	Josip Broz izdaje na ime pomoći 200 dinara supruzi Dragutina Simeonija, uhapšenog štrajkaša iz preduzeća »Sila« u Zagrebu.
6. april	Održava se plenum MRSV u Zagrebu, na kojem se razmatraju izvještaj Izvršnog odbora, organiziranje proslave Prvog maja i bira novi Izvršni odbor. Ovom prilikom Josipa Broza oslobađaju dužnosti sekretara IO.
	Josip Broz izdaje na ime pomoći 300 dinara Andreju Benusiju, uhapšenom u vezi sa štrajkom u preduzeću »Sila« u Zagrebu.
7. april	Centralnoj upravi SRMI i OJ Broz upućuje pismo u kojem je obavještava o situaciji u Ortopedskoj radionici.
9—13. apri	Na Savjetovanju predstavnika KPJ i Kominterne, održanom u Moskvi, konstatuje se da je sindikalni pokret u Zagrebu uvijek stajao na liniji borbe protiv frakcija i protiv eksploatacije Partije u frakcionaškoj borbi, te da je zagrebačka Mjesna partijska konferencija energično istupila protiv svakog frakcionašenja u KPJ.
10. april	Kao oblasni sekretar SRMI i OJ Broz intervenira kod upravnika Ortopedske radionice za dva otpuštena radnika.
11. april	Na sudskoj raspravi optuženim štrajkašima iz preduzeća »Sila« Josip Broz se pojavljuje kao svjedok.
	U ime Oblasnog sekretarijata SRMI i OJ Broz telegrafski izvještava Oblasnu inspekciju rada u Osijeku da se odlažu izbori za radničke povjerenike u tvornici »Danica« u Koprivnici.
	Upućuje pismo Centralnoj upravi SRMI i OJ u kojem obavještava o slučaju otpuštenih radnika u Ortopedskoj radionici, izborima radničkih povjerenika u fabrici »Danica« u Koprivnici i procesu protiv štrajkaša iz preduzeća »Sila« u Zagrebu.
11. april (vjerovatno)	Piše letak pod naslovom *Drugovi!* kojim, u ime SRMI i OJ, poziva metalce Koprivnice da se organiziraju u Savez metalskih radnika i povedu borbu za zaštitu svojih prava.
12. april	Josip Broz boravi u Koprivnici radi sprovođenja priprema za izbore radničkih povjerenika u fabrici »Danica«. Zajedno sa predstavnicima radnika intervenira kod uprave fabrike da izda popis radnika za sastavljanje biračkih spiskova.
	Zagrebački »Organizovani radnik« objavljuje u 15. broju Brozov članak *Položaj građevno-bravarskih radnika u Zagrebu.*

13. april	Josip Broz izdaje na ime pomoći 200 dinara supruzi Vlatka Filipina, osuđenog štrajkaša iz preduzeća »Sila«.
	Poštanskom uputnicom šalje 600 dinara Petru Kurtiću u Podgoru.
	Oblasnoj inspekciji rada u Osijeku upućuje dopis povodom odgađanja izbora za radničke povjerenike u fabrici »Danica« u Koprivnici.
14. april	Oblasni sekretarijat SRMI i OJ za Hrvatsku izdaje punomoćje Brozu kojim ga ovlašćuje da kao sekretar može obavljati sve poslove u ime Saveza.
15. april	Kao oblasni sekretar SRMI i OJ, Josip Broz dolazi u Koprivnicu da prisustvuje skupštini radnika fabrike »Danica«. Policija zabranjuje održavanje skupštine, na što Broz protestira kod nadležnih vlasti.
Prva polovina aprila	Na osnovu zaključaka sjednice Izvršnog odbora MRSV od 17. marta 1928, Broz drži predavanje nezaposlenim radnicima čija je tema *Postanak društva.*
Sredina aprila	Josip Broz intervenira kod oblasnog inspektora rada u Zagrebu u vezi s izborima radničkih povjerenika po skraćenom postupku i kompetencijama Radničke komore.
18. april	Obavještava Centralnu upravu SRMI i OJ o izborima radničkih povjerenika u Koprivnici, o stanju u Ortopedskoj radionici, ishodu procesa štrajkašima iz preduzeća »Sila« i drugim pitanjima.
19. april	Zagrebački »Organizovani radnik« objavljuje u 16. broju Brozov članak pod naslovom *Policijsko nasilje u Koprivnici.*
	U fabrici »Aleks Podvinec« u Karlovcu 180 kožarskih radnika stupa u štrajk u znak protesta protiv produžavanja radnog vremena i izbacivanja dvojice radničkih povjerenika koji su intervenirali za otpuštene radnike. Odluku o štrajku poslodavcu saopštavaju Josip Broz i radnički povjerenici.
Između 20. i 22. aprila	Povodom priprema za izbore radničkih povjerenika u fabrici »Danica« Broz ponovo boravi u Koprivnici.
22. april	Josip Broz prima 260 dinara na ime putnog troška za odlazak u Karlovac povodom akcije kožarskih radnika.
23. april	Učestvuje u radu plenuma MRSV u Zagrebu.
	Kao predstavnik SRMI i OJ Josip Broz prisustvuje izboru radničkih povjerenika u bravarskoj radionici »Hamel«, u Medulićevoj ulici broj 25, u Zagrebu.
	Pošto nisu dobijeni spiskovi radnika za izbore radničkih povjerenika u fabrici »Danica«, Josip Broz kao oblasni sekretar SRMI i OJ dva puta intervenira u zagrebačkoj Radničkoj komori.

24. april — Na godišnjoj skupštini zagrebačke sekcije željezničara Saveza radnika metalne industrije i obrta Josip Broz govori o položaju radničke klase.

25. april — U ime SRKPI i OJ Broz učestvuje u pregovorima što se vode kod Obrtne oblasti u Karlovcu povodom akcije kožarskih radnika u fabrici »Aleks Podvinec«. Istoga dana štrajk se zaključuje s djelimičnim uspjehom.

Kraj aprila — Pod Brozovim rukovodstvom održava se sastanak mjesnog partijskog aktiva. Razmatraju se rezultati martovske kampanje, pripreme za proslavu Prvog maja, referati o organizacionoj izgradnji Partije, partijskoj disciplini, te o seljaštvu i KPJ. U vezi sa prvomajskom proslavom riješeno je da se po fabrikama i radionicama izvrši agitacija među radnicima, da se Prvog maja održi skupština u kinu »Olimp«, a zatim priredede demonstracije, s tim što bi se demonstranti okupili na više mjesta u gradu, kako bi se onemogućila istovremena intervencija policije.

Josip Broz učestvuje u pisanju prvomajskog proglasa mjesnih komiteta KPJ i SKOJ pod naslovom *Radnici i radnice grada i sela!*

Tokom aprila — U Mariborskom zatvoru Josip Broz posjećuje uhapšene članove delegacije KPJ izabrane za Savjetovanje u Kominterni povodom rješavanja krize u KPJ.

Kao sekretar Mjesnog komiteta KPJ za Zagreb Josip Broz, pored redovnih sjednica ovog foruma, drži i nekoliko sastanaka sa sekretarima rajonskih komiteta KPJ, zatim sa komisijama za naplaćivanje članarine, obračunavanje i rasturanje legalne i ilegalne štampe i literature, te komisijama za rad među ženama i agitaciono-propagandni rad. Učestvuje i u formiranju partijskih frakcija u Savezu grafičkih radnika, Odboru nezaposlenih radnika i među radničkim gradskim zastupnicima.

1. maj — Pošto je zagrebačka policija zabranila skupštinu Nezavisnih sinidikata, na Brozovu inicijativu odlučeno je da radnici, zakićeni crvenim karanfilima na reveru kaputa, odu u kino »Apolo«, u Ilici broj 31, i miting Mjesne organizacije Socijalističke partije, koji se tamo održavao, pretvore u skup Nezavisnih sindikata. Plan nije uspio jer su socijalisti, čim su počele upadice radnika, u sporazumu sa policijom, raspustili skupštinu. Prilikom pokušaja policije da isprazni bioskopsku salu uhapšeni su Josip Broz i Kamilo Horvatin. Uprkos policijskoj intervenciji, demonstracije se ipak održavaju — ponovo dolazi do sukoba sa policijom i hapšenja većeg broja demonstranata.

Zagrebački »Organizovani radnik« objavljuje u 17. broju članke Josipa Broza: *Metalski radnici grada Zagreba* i *Štrajk kožaraca u tvornici »Podvinec« u Karlovcu.*

2. maj — Nakon saslušanja, Kraljevsko redarstveno ravnateljstvo u Zagrebu kažnjava Broza i još petoricu uhapšenih radnika sa po 14 dana zatvora. Presuda Brozu zavedena je u policijskom dnevniku pod brojem 5024.

3, 5. i 9. maj	Zagrebački radnički listovi »Organizovani radnik« (u 18. broju) i »Borba« (u 20. i 21. broju) obavještavaju javnost da je Prvog maja uhapšen Josip Broz sa još 17 radnika i radnica.
4. maj	U zagrebačkoj policiji uspostavlja se policijski karton za Josipa Broza.
5. maj	Kraljevski sudbeni stol u Ogulinu dostavlja Državnom tužilaštvu na postupak »ništovnu žalbu« i priziv Josipa Broza i drugova povodom presude u ogulinskom procesu.
10. maj	Pod brojem 1690 opština Zagorska Sela izdaje Brozu uvjerenje o zavičajnosti.
12. maj	List »Borba« objavljuje u 22. broju, u rubrici »Progoni i hapšenja«, vijest da su Josip Broz i još petorica uhapšenih radnika kažnjeni sa po 14 dana zatvora.
15. maj	Poslije izdržanog 14-dnevnog zatvora policija predaje Broza sa trojicom radnika Sudbenom stolu u Zagrebu sa prijavom da su učestvovali u demonstracijama na Ilici i razbijanju izloga.
19. maj	Uslijed nedostatka dokaza, Sudbeni stol pušta na slobodu Broza, Horvatina i druge uhapšene radnike. O tome donosi vijest zagrebačka »Borba« u 25. broju od 23. maja 1928. godine.
21. maj	Josip Broz prisustvuje plenumu MRSV na kojem se razmatraju rad podružničkih uprava i izvještaj o proslavi Prvoga maja.
24. maj	Pod rukovodstvom Josipa Broza održava se prošireni sastanak Mjesnog komiteta KPJ sa sekretarima rajonskih komiteta. Raspravlja se o Otvorenom pismu Izvršnog komiteta KI i povodom toga o stanju u zagrebačkoj Mjesnoj organizaciji KPJ. Usvaja se rezolucija u kojoj se izražava podrška odlukama Kominterne.
25. maj	U ime zagrebačke Podružnice SRMI i OJ, Broz upućuje pismeni protest poslovođi preduzeća »Hamel« povodom njegovog pokušaja da diskreditira sindikalnu organizaciju u preduzeću i radničkog povjerenika.
26. maj	Povodom Otvorenog pisma Izvršnog komiteta KI sastaje se aktiv Mjesne organizacije KPJ u stanu D. Sailija (u Supilovoj ulici broj 36). Upoznavši se sa odlukama Kominterne, skup zagrebačkih komunista, kojim rukovodi Josip Broz, usvaja sa 44 za i 6 protiv Rezoluciju proširenog Mjesnog komiteta KPJ od 24. maja 1928. godine.
27. maj	Na ime članarine za februar 1928. Broz, pod pseudonimom Georgijević, prima od »Remića« 14 dinara za IV ćeliju IV rajona.
Početak juna	Josip Broz prima jedan primjerak Otvorenog pisma Izvršnog komiteta KI koji mu je 30. maja iz Berlina dostavio Đuro Cvijić.
8. jun	Kao predstavnik SRMI i OJ Broz prisustvuje izborima radničkih povjerenika u fabrici svijeća »Iskra« u Zagrebu.

9. jun — Zajedno sa radničkim povjerenicima iz Željezničke radionice u Karlovcu, Josip Broz u ime SRMI i OJ intervenira u Direkciji željeznica u Zagrebu u cilju poboljšanja položaja radnika u ovoj ložionici. Tom prilikom Broz zahtijeva da se omogući provođenje izbora za radničke povjerenike i u splitskoj ložionici.

17. jun — Održava se skupština zagrebačke Podružnice SRMI i OJ kojoj prisustvuje i Broz.

20. jun — Josip Broz napušta sastanak plenuma MRSV i sa ostalim učesnicima priključuje se demonstracijama koje su izbile na vijest o atentatu na prvake Hrvatske seljačke stranke u Narodnoj skupštini u Beogradu.

Povodom atentata u Narodnoj skupštini, Biro CKKPJ, čije je sjedište bilo u Zagrebu, održava sjednicu na kojoj se razmatra novonastala situacija i donose odluke o akciji. Kako postoji opasnost od nove navale režima na radnički pokret, a samim tim i od hapšenja partijske centrale, na sjednici se određuju zamjenici svima članovima Biroa CKKPJ. Tada je Josip Broz, pod pseudonimom Georgijević, imenovan za zamjenika Jakobu Žorgi »Rogiću«, organizacionom sekretaru KPJ.

20. jun (uveče) — Prisustvuje sastanku partijskog aktiva, na kojem se rješava da Mjesna organizacija KPJ samostalno organizira protestne akcije zagrebačkih radnika povodom zločina u Narodnoj skupštini.

20/21. jun — U ime mjesnih komiteta KPJ i SKOJ, Josip Broz piše povodom atentata u Skupštini *Proglas radnicima, seljacima i siromašnim građanima*, koji se umnožava u 4000 primjeraka i rastura po periferiji Zagreba.

21. jun — Josip Broz prisustvuje sastanku Biroa CKKPJ.

Obavještavajući Biro CKKPJ o poslanim primjercima Otvorenog pisma Izvršnog komiteta KI u zemlju, Đuro Cvijić navodi da je 30. maja jedan primjerak dostavio Josipu Brozu. U ovom pismu Broz se prvi put pominje pod pseudonimom *Zagorac*.

21. jun (uveče) — Zagrebačka Mjesna organizacija KPJ, pod rukovodstvom Josipa Broza, organizira demonstracije u kojima učestvuje oko 30 000 radnika, studenata, omladine i građana. U toku demonstracija u gradu se na nekoliko mjesta podižu barikade. Policija i konjička žandarmerija napadaju na demonstrante — tri radnika su ubijena, osam studenata i radnika je ranjeno, a preko 100 demonstranata je uhapšeno.

22. jun — Povodom krvavog obračuna policije sa demonstrantima 21. juna 1928, Josip Broz, u ime Mjesnog komiteta KPJ, piše letak pod naslovom *Drugovi radnici-ce i siromašni građani!* kojim poziva zagrebački proletarijat da 23. juna stupi u generalni štrajk. Letak je umnožila tehnika Mjesnog komiteta KPJ i 22/23. juna rasturila po ulicama Zagreba.

U ime Pokrajinskog radničkog sindikalnog odbora za Hrvatsku Josip Broz piše letak pod naslovom *Drugovi radnici! Drugarice*

radnice! kojim poziva proletarijat Zagreba da, povodom zabrane rada Nezavisnim sindikatima i hapšenja većeg broja sindikalnih funkcionera, stupi u generalni štrajk. Štampan je u štampariji »Merkantile« i u toku noći 22/23. juna 1928. rasturan po Zagrebu.

24. jun — Josip Broz prisustvuje sastanku Pokrajinskog radničkog sindikalnog odbora za Hrvatsku. Razmatra se situacija povodom navale režima na sindikalni pokret u Zagrebu i usvaja proglas *Radnicima i radnicama Hrvatske i Slavonije*, kojim se pozivaju radnici da ustanu u odbranu slobode djelovanja revolucionarnih radničkih sindikata. Odlučuje se da se velikom županu uputi pismena predstavka sa zahtjevom da se dozvoli rad Nezavisnim sindikatima i puste na slobodu uhapšeni sindikalni aktivisti. Predstavku objavljuje zagrebačka »Borba« 30. juna 1928. u 35. broju koju, između ostalih, potpisuje i Broz, kao član Pokrajinskog odbora.

Kraj juna — Pod Brozovim rukovodstvom održava se sastanak aktiva Mjesne zagrebačke organizacije KPJ. Raspravlja se o rezultatima akcija sprovedenih 21—23. juna 1928. godine.

Tokom juna — Iznajmljuje sobu za ilegalni rad u Vinogradskoj cesti broj 46, kod radnika Andrije Božičkovića.

Prva polovina godine — Broz boravi u Slavonskoj Požegi, gdje kao sekretar Centralne uprave SRKPI i OJ održava sastanak sa upravom Podružnice kožarskih radnika.

U svojstvu sekretara Mjesnog komiteta KPJ, Josip Broz daje preporuku Jovanki Horvatin za prijem u KPJ.

Jun—jul — Kao sekretar Mjesnog komiteta KPJ za Zagreb, Broz drži više sastanaka sa rajonskim komitetima, a prisustvuje i sastancima partijskih ćelija na kojima govori o Otvorenom pismu Izvršnog komiteta Kominterne, političkoj situaciji u zemlji, novom kursu partijske politike i drugim aktuelnim pitanjima.

Poslije junskih demonstracija policija podvrgava Broza još oštrijoj prismotri, zbog čega počinje da živi polulegalno. Stanuje i dalje u Petrovoj ulici broj 62, ali često noćiva po drugim stanovima. U prostorije sindikata navraća iznenada i na kratko vrijeme — da bi porazgovarao sa sindikalnim i partijskim aktivistima i izdao potrebne direktive. Zahvaljujući svojoj snalažljivosti, nekoliko puta izbjegava policijska hapšenja.

Sredina godine — Povodom priprema štrajka u »Našičkoj d. d.« Broz dolazi u Đurđenovac.

5. jul — »Organizovani radnik« (zagrebačko izdanje) objavljuje u 26. broju nekrolog metalcu Petru Doganu, partijskom i sindikalnom aktivisti, koji je napisao Broz. Nekrolog štampa i »Borba« 7. jula u 37. broju.

9. jul — U svojstvu oblasnog sekretara SRMI i OJ, Josip Broz prisustvuje izboru radničkih povjerenika u bravarskoj radionici Pavla Cernjaka u Zagrebu, Prilaz 52.

10. jul — Zagrebačka policija podnosi izvještaj nadležnim organima o rasturanju letka Pokrajinskog radničkog sindikalnog odbora u noći 22—23. juna 1928, koji je u ime ovog odbora izdao Josip Broz.

11. jul — Radnički list »Borba« objavljuje podatak da su Josip Broz i njegova supruga Pelagija dali 25 dinara kao prilog za radnike i seljake u Bugarskoj postradale od zemljotresa.

16. jul — Josip Broz prisustvuje plenumu MRSV, na kojem se razmatraju položaj radničke klase u Zagrebu i izvještaj Izvršnog odbora, te bira novi Izvršni odbor MRSV.

17. jul — Zajedno sa radničkim povjerenicima iz fabrike »Danica« u Koprivnici Josip Broz, kao predstavnik SRMI i OJ, intervenira kod poslodavca u vezi sa povećanjem plaća. Zahvaljujući pritisku radnika, koji su u međuvremenu stupili u tarifni pokret, i energičnom Brozovom stavu pregovori se završavaju uspješno. Oko 110 radnika dobija povećanje nadnica za 10 posto.

19. jul — Zagrebački »Organizovani radnik« objavljuje u 28. broju Brozov članak pod naslovom *Radnici tvornice »Danica« u Koprivnici pred štrajkom.*

21. jul — Pod brojem 10726 zagrebačka policija raspisuje potjernicu za Josipom Brozom.

26. jul — Kao oblasni sekretar SRMI i OJ Broz učestvuje u pregovorima između radnika i poslodavca zagrebačke bravarske radionice »Hamel« oko povećanja nadnica i uvođenja »engleske subote«. Pregovori se završavaju uspješno: radnici dobijaju povišicu, a time se okončava i jednočasovni štrajk. Tom prilikom Broz potpisuje zapisnik o sklopljenom sporazumu.

27. jul — Policija hapsi Josipa Broza u njegovom stanu u Petrovoj ulici broj 62, sprovodi ga u prostorije Saveza metalskih radnika, u Ilici broj 49. U toku pretresa, iskoristivši pogodnu priliku, Broz bježi: kroz prozor zahoda prebacuje se na krov šupe, a zatim u dvorište. Otada Broz živi u ilegalnosti. Prilikom pretresa njegova stana policija zaplijenjuje izvjesne knjige i materijale.

Tokom jula — Pod Brozovim rukovodstvom održava se sastanak aktiva Mjesne organizacije KPJ u Zagrebu, na kojem se razmatraju rezultati akcije u vezi sa sprovođenjem Otvorenog pisma Izvršnog komiteta Komunističke internacionale.

2. avgust — Biro CKKPJ imenuje Josipa Broza »Georgijevića« za sekretara Pokrajinskog sekretarijata KPJ za Hrvatsku i Slavoniju. Ova odluka nije saopštena Brozu, pošto je u međuvremenu uhapšen.

Zagrebački »Organizovani radnik« objavljuje u 30. broju članak Josipa Broza pod naslovom *Osiječki inspektor rada u službi poslodavca.*

Početak avgusta — Josip Broz prima dopis Podružnice SRMI i OJ iz Koprivnice od 29. jula 1928, u kojem ga obavještavaju o razvoju akcije metalskih radnika.

4. avgust

Prisustvuje sastanku partijske ćelije, čiji su članovi bili Adam Wajgand, Stjepan Malarić i drugi, održanom u bašti gostione »Paromlin«, na Koturaškoj cesti.

Istoga dana, oko ponoći — u 23,30 časova — zagrebačka policija hapsi Broza ispred stana u Vinogradskoj cesti broj 46. Prilikom pretresa kod Broza su, pored pištolja i nekoliko primjeraka radničke štampe, zaplijenjeni i slijedeći materijali: akt Podružnice metalskih radnika iz Koprivnice od 29. jula 1928; sedam Brozovih priznanica na primljeni ili izdati novac; blok sa raznim bilješkama; dva punomoćja za J. Broza od 16. februara i 14. aprila 1928. i bilješka sa potpisom Panić od 29. maja 1928. Prije Brozova hapšenja, policija je u ovom stanu lišila slobode Andriju Božičkovića, Franju Novoselića i Evu Koprivnjak.

REGISTRI

REGISTAR IMENA

Abramović Ilija, vlasnik obućarske radionice u Karlovcu — 229

Adler Maks (Adler Max, 1873—1937), austrijski filozof i sociolog — 165

Agić — vid. Brezović Matija

Aleksander dr Viktor, državni nadodvjetnik, u toku dvadesetih godina 20. vijeka vijećnik Kraljevskog stola sedmorice u Zagrebu — 176, 184

Altumbabić Mahmut Mašo (1896—1943), obućarski radnik. Član KPJ je od 1919. Student Sverdlovskog univerziteta u Moskvi u toku 1924—1926. Isključen sa Univerziteta kao trockist. Po povratku u zemlju bio sindikalni i partijski funkcioner — blagajnik i zamjenik sekretara Centralne uprave SRKPI i OJ, a zatim sekretar Mjesnog i Oblasnog komiteta KPJ u Tuzli. Uhapšen 1929; na policiji se slabo držao. Osuđen 21. marta 1930. na godinu dana robije. Poslije izdržane kazne napušta radnički pokret i neprijateljski se odnosi prema njemu. Strijeljan 1943. od jedinica NOV — 55, 68, 229

Anđelković Milivoje, potpisnik Deklaracije Lige za zaštitu prava građana i pomaganje žrtava reakcije — 166

Antić dr Vinko — 212

Antolič Viktor, član Akcionog odbora nezaposlenih radnika u Zagrebu 1928 — 146

Arndt Moric, vlasnik Fabrike metalne robe u Čenkovu u kojoj je 1912. radio Josip Broz — 266

Arnold Josip, štrajkbreher u januarskom štrajku radnika zagrebačkog preduzeća »Sila« 1928 — 60

Arnošek Eduard, poslovođa u bravarskoj radionici »Hamel« u Zagrebu 1928 — 112

Audy, otpušteni radnik iz Ortopedske radionice u Zagrebu 1928 — 95, 102

B. J. — *Broz Josip*

Babić A., sekretar zagrebačke podružnice SRKPI i OJ; zbog sindikalnog rada hapšen 1927 — 225

Babić Ivan, član Izbornog odbora za izbor radničkih povjerenika juna 1928. u zagrebačkoj tvornici svijeća »Iskra« — 156, 157

Backić Dušan, vlasnik ćurčijsko-krznarske radionice u Beogradu — 224

Bahun Janko, radnik uhapšen u prvomajskim demonstracijama zagrebačkog proletarijata 1928. prilikom sukoba demonstranata sa žandarmerijom — 193

Bakarić Stjepan (1869—1941), sudija i predsjednik Sudbenog stola u Ogulinu od 1922. do 1929 — 188

Balaško Martin, radnički povjerenik u tvornici »Danica« u Koprivnici, izabran maja 1928 — 252

Balija Aleksa, član Akcionog odbora nezaposlenih radnika u Zagrebu 1928 — 146

Barbić, radnik iz zagrebačke radionice državnih željeznica koji je 1927. napustio posao zbog maltretiranja — 36

Barić J., radnik jedne bravarske radionice u blizini Iličkog trga u Zagrebu — 26

Barilar, poslovođa u zagrebačkoj radionici državnih željeznica — 36

Bartošek dr Teodor (1877—1954), advokat, član KP Čehoslovačke. U ljeto 1927. došao u Jugoslaviju da kao član pariskog Komiteta za odbranu žrtava bijelog terora na Balkanu i potpredsjednik Čehoslovačke lige za borbu protiv reakcije intervenira za uhapšene Josipa Broza i Radomira Vujovića — 283, 284

Basariček Đuro (1884—1928), političar i narodni poslanik. Jedan od prvaka Hrvatske seljačke stranke. Poginuo kao žrtva atentata na Stjepana Radića u Skupštini 20. juna 1928 — 117, 250

Bauer Leon, vlasnik tvornice rublja u Zagrebu — 231

Baum Filip, vlasnik mehaničarske radionice u Zagrebu u kojoj je 1920. radio Josip Broz — 271, 272

Baus Josip, radnik; uhapšen kao učesnik januarskog štrajka radnika u zagrebačkom preduzeću »Sila« 1928 — 62, 63

Bečvardi Mihajlo (1909), krojački radnik; uhapšen u prvomajskim demonstracijama zagrebačkog proletarijata i 2. maja 1928. osuđen na 14 dana zatvora — 193, 198—203

Belin, austrijski konzul u Srbiji prije prvog svjetskog rata — 5, 210

Bellen J., predsjednik Prvog jugoslovenskog društva za gradnju brodova na Sušaku — 10

Belousova Pelagija — vid. Broz Pelagija

Benotić P. Bolto, učesnik u oktobarskoj revoluciji, sindikalni aktivist iz Koprivnice. Duže vrijeme bio sekretar Podružnice SRMI i OJ — 104, 244, 245, 252

Benusi Andrija (Benussi Andrea, 1894—1980), kotlarski radnik. U radničkom pokretu učestvuje od 1910; član KP Italije postaje 1921. Krajem 1926, kada je zbog revolucionarnog rada osuđen na 25 godina zatvora, prebjegao je iz Istre u Jugoslaviju. Radio je u Zagrebu; nakon dvomjesečnog zatvora zbog učešća u štrajku radnika u preduzeću »Sila«, početkom 1928. emigrirao je u Francusku. Borio se u redovima španske republikanske vojske, a u toku II svetskog rata učestvovao je u francuskom Pokretu otpora. U Jugoslaviju se vratio 1946; kasnije je izabran za kandidata za člana CKSK Hrvatske — 62, 63, 226, 227, 291

Berberović Gojko, član Centralne uprave reformističkog Općeg radničkog saveza; član Oblasnog odbora Socijalističke partije Jugoslavije — 192, 197

Berta Josip (1899), mašinbravar, uhapšen u januarskom štrajku radnika u zagrebačkom preduzeća »Sila« 1928 — 62, 63

Bešter Alojz, stanodavac Josipa Broza u Kamniku 1911—1912 — 265

Birka Ivan, livački radnik; radnički povjerenik u Fabrici vagona »Jasenica« u Smederevskoj Palanci, izabran februara 1927 — 213

Biščan Dragutin, zamjenik radničkog povjerenika u zagrebačkoj Ortopedskoj radionici »Sv. Duh«, izabran marta 1928 — 144

Bjedni Demijan (1883—1945), ruski sovjetski pjesnik-propagandist u vreme oktobarske revolucije — 165

Bjelohlavkova Rozalija, stanodavka Josipa Broza 1912. u Čenkovu — 266

Bjeloš Đuro, radnik, ubijen od strane policije u junskim demonstracijama 1928. u Zagrebu — 250

Blažina Anđeo, uhapšen jula 1927. sa grupom aktivista iz Hremljina pod optužbom da je širio komunističku propagandu — 175, 217

Bobek Dušan, upravnik zagrebačke tvornice svijeća »Iskra« — 156, 157

Bogdanov Aleksandar (pravo ime Aleksandr Aleksandrovič Malinovski, 1873—1928), ruski filozof i ekonomist, inače ljekar; jedan od glavnih revizionista u Rusiji — 205

Bogić Mirko, partijski i sindikalni aktivist u Zagrebu 1928 — 290

Bosnić — vid. Đaković Đuro

Božičković Andrija (1901—?), podvornik. Uhapšen u Zagrebu 4. avgusta 1928. povodom potrage za Josipom Brozom. Presudom zagrebačkog Sudbenog stola od 14. novembra 1928. osuđen u »bombaškom procesu« na 2 godine robije. Kaznu izdržao u lepoglavskoj kaznionici. Ponovo uhapšen 1941. i upućen u logor — 296, 298

Bradop — *Broz Josip*

Brajenović, vlasnik obućarsko-tašnerske radionice u Novoj Gradiški — 224

Brezović Matija (Agić, Begović, 1897—1931?), privatni namještenik. Poslije zarobljavanja od strane Rusa 1916. ostao u Sovjetskoj Rusiji do 1927. Član RKP(b) od 1920. Radio kao agitator među Jugoslovenima u Udinskom, Omsku, Pet-

trogradu i drugim gradovima. Godine 1925. završio partijsku školu. Po povratku u Jugoslaviju radio na agitacijsko-propagandnim poslovima SKOJ, a 1927—1928. bio organizacioni i politički sekretar CKSKOJ. Poslije hapšenja Josipa Broza postaje sekretar PK KPJ za Hrvatsku i Slavoniju i sekretar zagrebačkog MKKPJ. Uhapšen sredinom 1929. u Zagrebu. Pobjegao iz zatvora i otišao u Beč, odakle je 1930. ili 1931. prešao u Moskvu. Likvidiran kao agent provokator — 140, 158, 230, 235, 247, 257

Brlaboš Josip, zamjenik radničkog povjerenika u zagrebačkoj bravarskoj radionici Pavao Cernjak, izabran jula 1928 — 161, 162

Broz Blaž, rođak porodice Josipa Broza sa kojom je zajedno stanovao u Kumrovcu — 261

Broz Dragutin Karlo (1885—1932), stariji brat Josipa Broza, zemljoradnik — 264

Broz Franjo (1856—1936), otac Josipa Broza. Živio u Kumrovcu, a poslije prvog svjetskog rata prešao u selo Kupinec kraj Zdenčine; radio kao lugar — 172, 195, 261, 271

Broz Hinko, sin Josipa Broza; umro u Velikom Trojstvu sedam dana poslije rođenja (17—24. novembra 1922) — 273

Broz Jurica, rođak Josipa Broza, po čijem savjetu on odlazi na izučavanje zanata u Sisak — 262

Broz Martin (1884—1974), stariji brat Josipa Broza; bio željeznički službenik; živio u Mađarskoj — 266

Broz Pelagija (Belousova Pelagija Denisovna, 1904—1967), radnica. Član KPJ od 1926; izvjesno vrijeme radila u zagrebačkoj partijskoj organizaciji. Nakon hapšenja i osude Josipa Broza 1929. vratila se u SSSR. Pošto je u Moskvi završila Komunistički univerzitet nacionalnih manjina Zapada, upućena na partijski rad u Alma Atu — 164, 167, 195, 270, 271, 275, 297

Broz Stjepan Štefek (1893—1973), mlađi brat Josipa Broza koji je takođe izučavao zanat kod Nikole Karasa. Rano pristupio revolucionarnom pokretu. Učesnik je NOP-a — 263

Broz Zlatica (1921—1923), kći Josipa Broza — 272, 273

Broz Žarko (1924), sin Josipa Broza — 195, 273, 275

Broz-Javeršek Marija Micika (1864—1918), majka Josipa Broza; domaćica — 195, 261

Brozović Josif — Broz Josip

Bučan Julio, jedan od vlasnika preduzeća »Sila« u Zagrebu u kojem su radnici štrajkovali januara 1928 — 226

Buharin Nikolaj Ivanovič (1888—1938), boljševik, jedan od Lenjinovih saradnika i istaknutih vođa SKP(b), publicist, profesor političke ekonomije; niz godina član CKRKP(b), a neko vrijeme i predsjednik Izvršnog komiteta Kominterne — 217

Bukšeg Vilim (1874—1924), tipografski radnik, socijaldemokratski političar. Prije prvog svjetskog rata jedan od vođa socijaldemokratskog pokreta u Hrvatskoj i Slavoniji. Kao reformist napustio radnički pokret i 1918. postao član Narodnog vijeća SHS. Godine 1919—1920. kao ministar učestvuje u vladi Ljube Davidovića. Prilikom formiranja reformističke Socijalističke partije Jugoslavije izabran je za člana njenog Glavnog odbora — 264

Bukvić Dragutin (1885—1960), sindikalni funkcioner; učesnik predratnog radničkog pokreta. Član KPJ od 1919; bio komunistički poslanik, član Centralnog partijskog vijeća i Izvršnog odbora Nezavisnih sindikata. Kao pristalica krajnjeg desnog krila u KPJ, u jesen 1925. napušta Partiju i Nezavisne sindikate, prilazi reformistima i učestvuje u osnivanju URS-ovih sindikata — 213

Burčul Bartol (1897), partijski aktivist u Zagrebu; radio u uredništvu radničkog lista »Borba«. Januara 1928. pobjegao u Austriju pošto ga je zagrebačka policija optužila da je učestvovao u organiziranju napada na štrajkbrehera Stjepana Mišića iz preduzeća »Sila«. Poslije povratka u zemlju proganjan zbog revolucionarnog rada — 227

Burgeštajn Jozef, radnik. Radio u grupi sa Josipom Brozom 1912. u Fabrici metalne robe u Čenkovu — 266

Butorac (Parović) Anka (1904—1942), tvornička radnica, politički radnik. Član KPJ od 1926. Radila u Nezavisnim sindikatima — bila član Centralne uprave Saveza radnika odjevne industrije i Izvršnog odbora zagrebačkog Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća. Jedan od istaknutih pristalica zagrebačkog antifrakcijskog radničkog fronta. Od 1931. do 1934. na partijskom školovanju u SSSR. Po povratku u zemlju nastavlja sa revolucionarnim radom; godine 1937. izabrana je za člana CKKPH. Početkom 1938. provela u zatvoru nekoliko mjeseci. Ponovo je uhapšena 1940. i sprovedena u koncentracioni logor u Lepoglavi. Poslije bjekstva iz logora, početkom 1942, prilikom prebacivanja u partizane, ranjena je i zarobljena. Ustaše su je podvrgle mučenju i umorile. Odlikovana Ordenom narodnog heroja — 135, 136, 146, 147, 285

Cafuk Josip, radnički povjerenik u bravarskoj radionici Pavao Cernjak u Zagrebu, izabran jula 1928 — 161, 162

Cebulj Alojzij, radnik kamniške fabrike koji 1912, zajedno sa Josipom Brozom, odlazi na rad u Čenkov — 265

Celer Rade (1896—1930), obućarski radnik, sindikalni aktivist u Kraljevici. Uhapšen jula 1927. sa grupom primorskih radnika pod optužbom da je 1925/ /26. širio komunističku propagandu. Osuđen u ogulinskom procesu (25—28. oktobar 1927) na 7 mjeseci zatvora (kazna je kasnije smanjena na 5 mjeseci) — 25, 173, 175—177, 179, 180, 182—184, 186—190, 209, 217, 283, 285

Cerin, građevinski radnik; 1927. član Izvršnog odbora zagrebačkog Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća — 136, 146, 147, 285

Cernjak Pavao, vlasnik bravarske radionice u Zagrebu — 161, 162, 296

Cesar Josip, limarski radnik, sindikalni aktivist; godine 1927. bio blagajnik zagrebačkog Pododbora SRMI i OJ — 102, 133, 280

Cesar Slavko, zagrebački sindikalni aktivist; predsjednik Pododbora i član Oblasnog sekretarijata SRMI i OJ u Zagrebu. Umro 1956 — 151

Cetkin Klara (Zetkin Klara, 1857—1933), politički radnik njemačkog i međunarodnog radničkog pokreta, saradnik Engelsa i Lenjina. Jedan od osnivača i rukovodilaca ženskog medunarodnog radničkog pokreta — 242

Cofek — vid. Mrazović Karlo

Cuculić Josip (1903—1973), sindikalni aktivist iz Kraljevice. Godine 1925—1926. radio sa Josipom Brozom. Član KPJ od 1931; kasnije sekretar Okružnog komiteta KPJ za Hrvatsko primorje. U NOP stupio 1941; nosilac je »Spomenice 1941« — 276

Cvijić Đuro (Krešić, 1896—1938), publicist i partijski radnik. Kao pripadnik naprednog revolucionarnog omladinskog pokreta osuđen avgusta 1912. na tri godine teške tamnice zbog učešća u atentatu na bana Slavka Cuvaja. Jedan od osnivača KPJ u kojoj niz godina vrši najodgovornije funkcije (sekretar Pokrajinskog izvršnog odbora, član i sekretar CKKPJ, urednik partijskih i radničkih listova). Jedan od vođa lijeve frakcije u KPJ. Krajem 1932, poslije izdržane kazne od dvije i pol godine zatvora, emigrira u Beč, a zatim u Moskvu. Uhapšen 1938. i nestao u Staljinovim »čistkama«. Rehabilitovan 10. oktobra 1963. odlukom Vojnog kolegijuma Vrhovnog suda SSSR — 214, 238—241, 254, 294, 295

Čang Kaj Šek (Chiang Kai-shek, 1887—1975), kineski general i državnik, vođa Kuomintanga, predsjednik nacionalističke vlade i republike na Formozi — 230

Čimić dr Ernest, predsjednik Kraljevskog stola sedmorice u Zagrebu — 176, 177, 182

Čižinski Josip (Milan Gorkić, 1904—1937?). Član KPJ od 1919. Radio u sarajevskoj organizaciji SKOJ, a bio je i član Oblasnog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu. Godine 1923. odlazi u Moskvu; izvjesno vrijeme radi u aparatu Kominterne, od 1924. je član a zatim i organizacioni sekretar Izvršnog komiteta Komunističke omladinske internacionale. Sekretar CKKPJ od 1932. do 1937. Kao funkcioner Kominterne

bio nosilac frakcionaštva i birokratizma. Novembra 1937. optužen da je imperijalistički špijun, uhapšen i ubijen. Rehabilitovan 31. marta 1956. odlukom Vojnog kolegijuma Vrhovnog suda SSSR — 158

Ćopić Vladimir (Senjko, 1891—1939), revolucionar i partijski radnik, publicist. Učestvuje u oktobarskoj revoluciji u Rusiji, gdje 1918. postaje član RKP(b) i sekretar Jugoslovenske grupe RKP(b). Jedan od osnivača KPJ u kojoj niz godina vrši najodgovornije funkcije (sekretar i član Izvršnog odbora, odnosno Politbiroa CKKPJ, komunistički poslanik, predstavnik KPJ u Kominterni i dr.). Više puta hapšen: osuđen na tzv. vidovdanskom procesu (23. februara 1922) na dvije godine zatvora, a maja 1925. na tri i pol godine robije. Pobjegao iz zatvora i emigrirao u SSSR: radio u aparatu Kominterne, a zatim instruktor KI pri CKKP Čehoslovačke. Januara 1937. po odluci KI odlazi u Španiju: bio komandant XV internacionalne brigade. Uhapšen novembra 1938. u vrijeme Staljinovih »čistki« i aprila 1939. likvidiran. Rehabilitovan 10. juna 1958. odlukom Vojnog kolegijuma Vrhovnog suda SSSR — 205, 238

Ćulinović Franjo, žandarm na službi u Kraljevici 1927 — 173

D. — vid. Grković Dušan

Dahić Josip, radnik, uhapšen u prvomajskim demonstracijama zagrebačkog proletarijata i 2. maja 1928. osuđen na 14 dana zatvora — 193, 203

Davidović Ljubomir (1863—1940), profesor, političar, narodni poslanik i državnik. Jedan od osnivača Samostalne radikalne stranke, a zatim od 1919. predsjednik Demokratske stranke. Predsjednik vlade 1919—1920. i 1924 — 34, 159, 212

Debeljak Barica, radnica, sindikalni aktivist u Zagrebu. Član KPJ; godine 1927/28. bila član Komisije za rad među ženama pri Mjesnom radničkom sindikalnom vijeću. Zbog revolucionarnog rada često hapšena i proganjana. Početkom 1929. emigrirala sa mužem Josipom Debeljakom u SSSR. U Jugoslaviju se vratila 1945 — 135, 285

Dedijer Lazar (Hercegović, 1890—1968), bravarski radnik. Član KPJ od 1919. Radio u Nezavisnim sindikatima: bio član Centralne uprave SRMI i OJ i Izvršnog odbora Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća u Nišu. Učesnik NOP-a od 1941, nosilac »Spomenice 1941« — 134

Dedijer dr Vladimir — 211—214

Delić dr Miroslav (1901), ljekar. Kao student bio član Marksističkog kluba u Zagrebu. Uhapšen 14. jula 1927. zajedno sa Josipom Brozom pod optužbom da je 1925/26. propagirao komunizam — 164, 165, 167, 169, 171, 196, 217, 257, 282

Demetrović Juraj (1885—1945), političar i publicist. Jedan od prvaka Socijaldemokratske stranke Hrvatske. Socijaldemokratski poket napušta u toku prvog svjetskog rata, a 1919. pristupa Demokratskoj stranci. Po uvođenju šestojanuarske diktature 1929. postaje jedan od njenih ideologa. Godine 1945. osuđen na smrt kao saradnik okupatora — 264

Devčić Milan, tužilac u ogulinskom procesu Josipu Brozu i grupi primorskih radnika (25—28. oktobar 1927) — 217

Dimitrov, vlasnik fabrike obuće u Pančevu — 224

Dirsen dr Hajnrih (Diersen Heinrich), direktor tvornice hemijskih proizvoda »Danica« u Koprivnici 1927—1928 — 129

Dogan Petar (1903—1928), metalski radnik. U radnički pokret stupio još kao šegrt; bio predsjednik Podružnice SRMI i OJ u Smederevskoj Palanci, a član uprave Pododbora metalaca u Zagrebu. Zbog revolucionarne djelatnosti proganjan i hapšen — 125, 126, 251, 296

Dokmanović Rade, mašinbravar. U revolucionarnom radničkom pokretu učestvuje od 1923; bio aktivan u SRMI i OJ, osobito u zagrebačkom Pododboru. Zbog čestog otpuštanja sa posla, 1930. mijenja profesiju — postaje taksist. Kao član KPJ (primljen početkom tridesetih godina) radi u Udruženju takstista. Godine 1940. povremeno vozio Tita na razne sastanke u Zagrebu i okolini — 133, 278, 280

Dolenec Stjepan, predsjednik radničkih povjerenika u tvornici »Danica« u Koprivnici, izabran maja 1928 — 130, 244, 252

Dragica (iz Kladova) — 166

Dragutinović, vlasnik obućarske radionice u Šapcu — 224

Dujmić-Grohovac Dragica — 166

Dujmić Ivan (1892—1962), politički radnik. U revolucionarnom radničkom pokretu učestvuje od 1919. Uhapšen jula 1927. i u ogulinskom procesu (25—28. oktobar 1927) osuđen na 9 mjeseci zatvora. Ponovo je uhapšen zbog komunističke djelatnosti i 17. novembra 1934. osuđen na tri godine robije. Po izlasku na slobodu, maja 1937, nastavlja sa revolucionarnim radom — 25, 165, 167, 173, 175—177, 179, 180, 182—184, 186—190, 217, 276, 281, 283, 285

Durman Milan (1902—1941), publicist. Radničkom pokretu prilazi kao student. Uređuje izdanja biblioteke »Progres« u Zagrebu. Izdavao je naučna i popularna djela iz oblasti društvenih nauka, među njima i marksistička — 205, 232

Dužanec Dragan, sekretar Okružnog komiteta KPJ za križevačko-bjelovarsku županju 1924/1925 — 273

Đajić Ladislav, zamjenik namješteničkog povjerenika u zagrebačkoj tvornici svijeća »Iskra« izabran juna 1928 — 156, 157

Đaković Đuro (1886—1929), metalski radnik, revolucionar. Revolucionarnom radničkom pokretu pristupio je 1905. Jedan od osnivača KPJ u kojoj vrši najodgovornije funkcije (član Izvršnog odbora KPJ i Centralnog partijskog vijeća, komunistički narodni poslanik, organizacioni sekretar CKKPJ). Često hapšen i proganjan. U vrijeme frakcijskih borbi u KPJ jedan od najdosljednijih boraca protiv frakcionaštva, a za jedinstvo Partije. Krajem 1927. odlazi na partijsko školovanje u SSSR- Povodom sprovođenja Otvorenog pisma KI vraća se u zemlju i krajem ljeta 1928. postaje »glavni stub« novonaimenovanog Biroa CKKPJ. Aprila 1929. je uhapšen i ubijen na jugoslovensko-austrijskoj granici — 29, 135, 136, 158, 163, 218, 220, 249, 253, 284, 286, 287

Đorđević Živojin, stanodavac Josipa Broza u Smederevskoj Palanci 1927 — 279

Džaksenbajev Isaij, vlasnik parnog mlina u krigijskom aulu kod koga je 1918—1919. radio Josip Broz — 270

Egenspanger Dragutin — 199, 201

Elza (iz Bjelovara) — 166

Engels Fridrih (Engels Friedrich, 1820—1895), sociolog, filozof, revolucionar. Jedan od osnivača teorije naučnog socijalizma i dijalektičkog i istorijskog materijalizma — 217

Eršišnik H., jedan od vlasnika zagrebačkog preduzeća »Sila« u kojem su radnici štrajkovali januara 1928 — 226

Fajdiga Anton, radnik iz kamniške fabrike koji 1912, zajedno sa Josipom Brozom, odlazi na rad u Čenkov — 265

Felak Martin, radnički povjerenik u tvornici »Danica« u Koprivnici, izabran maja 1928 — 252

Ferder Slavko, tipografski radnik, uhapšen u prvomajskim demonstracijama zagrebačkog proletarijata i 2. maja 1928. osuđen na 14 dana zatvora — 193, 199, 201, 202

Ferenčak Franjo (1904), obućarski radnik; godine 1927. blagajnik Centralne uprave SRKPI i OJ — 54, 55, 71, 139

Feri — vid. Ferenčak Franjo

Filipčev Roman (Slastičar, Filipović, 1895 — 1941), partijski radnik. Učestvovao u oktobarskoj revoluciji; član RKP(b) od 1919. Po povratku u Jugoslaviju do sredine 1920. radio ilegalno. Ubrzo se vratio u Sovjetski Savez; izvjesno vrijeme bio je na partijskom radu među Jugoslovenima u Sibiru, a zatim je 1921—1924. pohađao Komunistički univerzitet Sverdlova u Moskvi. Povodom sprovođenja Otvorenog pisma Kominterne u ljeto 1928. dolazi na ilegalni rad u Jugoslaviju; izabran je za sekretara Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu. Godine 1929. vratio se u Sovjetski Savez, odakle 1936. odlazi kao dobrovoljac u špansku republikansku vojsku. Poginuo 1941. u odbrani Moskve — 158

Filipin Vlatko, radnik, uhapšen u januarskom štrajku radnika u zagrebačkom preduzeću »Sila« i na procesu 11—13. aprila 1928. osuđen na tri mjeseca zatvora — 62, 63, 103, 244, 245, 292

Filipović Filip (Bošković, Karić, 1878—1938), profesor, revolucionar i partijski radnik. Svoju aktivnost započeo je u socijalističkom pokretu 1897. u Beogradu, a nastavlja je u Rusiji kao student. U toku prve ruske revolucije (1905) primljen za člana RSDRP — u njeno boljševičko krilo. Jedan od osnivača KPJ u kojoj niz godina vrši najodgovornije funkcije: sekretar Centralnog izvršnog odbora KPJ, prvi predsjednik komunističke opštine u Beogradu, komunistički poslanik, urednik partijskih listova i časopisa, predsjednik Centalnog odbora Crvene pomoći, predsjednik Nezavisne radničke partije Jugoslavije i dr. Bio član Izvršnog komiteta Kominterne. Od juna 1924. je u emigraciji — u Sovjetskom Savezu, Austriji i Njemačkoj, gdje nastavlja revolucionarnu djelatnost. Februara 1938. uhapšen u Moskvi i nestao u Staljinovim »čistkama«. Rehabilitovan 3. oktobra 1957. odlukom Vojnog kolegijuma Vrhovnog suda SSSR — 158, 163, 248

Filipe dr Marion — 165

Fimen Edo (Fimmen Edo) — 165

Flajšer (Fleischer), radnik u Željezničkoj radionici u Zagrebu; godine 1928. predsjednik sekcije zeljezničara Nezavisnih sindikata — 155

Franović Vjekoslav, bravarski radnik, uhapšen sa grupom primorskih radnika jula 1927. pod optužbom da je u Kraljevici 1925/26. širio komunističku propagandu — 173, 175, 176, 183, 217

Frinta Anton, mašinski bravar, štrajkbreher u januarskom štrajku radnika zagrebačkog preduzeća »Sila« 1928—60

Gacić Katica — 206

Gacić Matija (1906—1960), kožarski radnik. Član KPJ od 1924; u toku 1925—1927. član i sekretar Mjesnog i Okružnog komiteta KPJ u Zagrebu, Bjelovaru i Varaždinu, član Centralne uprave SRKPI JOJ. Dvije godine pohađao je Komunistički univerzitet nacionalnih manjina Zapada u Moskvi (1927—1929). Na zahtjev CKKPJ vraćen na rad u zemlju: bio sekretar Oblasnog komiteta KPJ za Hrvatsku, a zatim i Sloveniju. Krajem 1930. postavljen za člana partijskog rukovodstva u inostranstvu. U SSSR se vratio decembra 1931. i radio u Lenjingradu. Hapšen 1938. i 1949. Rehabilitovan 1956. od strane Vojnog suda Lenjingradskog vojnog okruga — 55, 206

Gajda R., komandant čehoslovačkih jedinica u Rusiji 1918 — 269

Gašparić Ivan, bravarski radnik u radionici Nikole Karasa u Sisku za vrijeme šegrtovanja Josipa Broza — 263

Gašparić, kožarski radnik; godine 1927. član Izvršnog odbora zagrebačkog Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća — 136, 146, 285

Gers, poslovođa dreernice i alatnice u fabrici vagona »Jasenica« u Smederevskoj Palanci — 279

Geršić Ivan, radnik optužen da je januara 1928. učestvovao u napadu na Stjepana Mišića, štrajkbrehera iz zagrebačkog preduzeća »Sila« — 227

Georgijević — Broz Josip

Georgijević Dimitrije (1892—1959), član Socijaldemokratske partije postaje 1908. Učestvovao u oktobarskoj revoluciji u Rusiji; bio komandir čete u Prvom jugoslovenskom komunističkom puku, član rukovodstva Jugoslovenskog revolucionarnog saveza, rukovodilac Jugoslovenske grupe RKP(b) pri Sibirskom oblasnom birou u Omsku. Poslije završetka građanskog rata ostao u Rusiji; bio na raznim partijskim i vojnim dužnostima. Godine 1937—1939. učestvovao u redovima Internacionalnih brigada u Španiji. U zemlju se vraća 1944. sa Jugoslovenskom brigadom, formiranom u SSSR, i ostaje na dužnosti u JNA. Penzinisan u činu general-potpukovnika — — 270

Gorenc Stjepan, radnik u zagrebačkoj Ortopedskoj radionici 1928 — 145

Gorkić Milan — vid. Čižinski Josip

Gostović Marija, uhapšena u prvomajskim demonstracijama zagrebačkog proletarijata 1928 — 193

Grad — vid. Parović Blagoje

Granđa Ivan, poslanik Hrvatske seljačke stranke, ubijen prilikom atentata na Stjepana Radića u Skupštini 20. juna 1928 — 250

Grbanov Mihajlo (1892—1920), tipografski radnik, učesnik u oktobarskoj revoluciji. Bio član RKP(b); raspoređen na agitacioni rađ među Jugoslovenima, a početkom 1920. upućen na partijski rad u Sibir. Poginuo oktobra 1920. u borbi sa kontrarevolucionarnim bandama — 270

Gregorić dr Pavle (1892), ljekar, politički radnik. Učesnik u oktobarskoj revoluciji. Član RKP(b) od 1920, a KPJ od 1921. Zbog komunističke djelatnosti osuđen 3. oktobra 1932. na dvije godine strogog zatvora — kazna mu je povećana za još dvije godine robije 21. juna 1934. presudom Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici. Po izlasku sa robije nastavlja revolucionarni rad. Godine 1937. postaje član CKKPH. Organizator je ustanka 1941. u Moslavini i Slavoniji. Po oslobođenju bio član vlade NR Hrvatske, potpredsjednik Narodne skupštine, član CKSKJ do VIII kongresa i dr. Odlikovan Ordenom narodnog heroja — 212, 275

Gregurina Pavle, radnički povjerenik u tvornici »Danica« u Koprivnici, izabran maja 1928 — 252

Grigurjev, vlasnik fabrike obuće u Pančevu — 224

Grković Dušan Dule (1901—1941), privatni namještenik, politički radnik. Član KPJ od 1922. Jedan od osnivača Kluba studenata marksista; istaknuti sindikalni radnik. Politički sekretar MKKPJ za Zagreb u toku 1927/28. U vrijeme frakcijskih borbi u KPJ pripadao vodećem krugu »ljevičara«. Godine 1932. postao član PKKPJ za Hrvatsku. Često hapšen i proganjan; godine 1941. strijeljan od ustaša — 68, 140—143, 224, 225, 229, 230, 232, 240, 248, 254

Grojić Milan (1883 — ?), peglerski radnik, sindikalni funkcioner. Član KPJ od 1919. Bio član Izvršnog odbora Nezavisnih sindikata. Kao pristalica krajnjeg desnog krila u KPJ u jesen 1925. napušta Partiju i Nezavisne sindikate, prilazi reformistima i učestvuje u stvaranju URS-ovih sindikata — 213

Gruber Fridrih, član Izbornog odbora za izbor radničkih povjerenika marta 1928. u zagrebačkom preduzeću »Mehanika K. D.« — 149, 150

Grubišić Franjo, uhapšen sa grupom primorskih radnika jula 1927. pod optužbom da je 1925/26. širio komunističku propagandu — 175, 217

Grulović Nikola (1888—1959), politički radnik. Socijaldemokratskom pokretu pristupa 1904. Učestvovao u oktobarskoj revoluciji; jedan oe osnivača Jugoslovenskog revolucionarnog saveza, komandant puka, sekretar Jugoslovenske grupe PKP(b). Po povratku u zemlju predsjednik revolucionarne komunističke grupe »Pelagić« u Vojvodini. Član KPJ od 1919; komunistički narodni poslanik, član Centralne uprave SRKPI i OJ i Centralnog odbora Nezavisnih sindikata, a od 1935. član PKKPJ za Srbiju. Često hapšen i proganjan. U NOB od 1941; vršio razne odgovorne dužnosti, kao i poslije oslobođenja zemlje — 55

Gržetić Anka Marija (1896), tekstilna radnica. Član KPJ od 1927. Bila aktivna u sindikalnom pokretu Zagreba; godine 1927. član Komisije za rad među ženama pri Mjesnom radničkom sindikalnom vijeću. Godine 1936. pohađa Međunarodni lenjinski kurs u Moskvi. Zbog komunističke djelatnosti proganjana, a dva puta i osuđena: 27. juna 1930. na godinu dana zatvora, a 22. juna 1938. na dvije godine robije — 135, 285

Gržetić Ivan (Lenski, Flajšer, 1896—?), sindikalni i partijski radnik. Član KPJ od 1920. Bio aktivan u sindikalnom pokretu Zagreba. Na IV kongresu KPJ (novembar 1928) izabran za člana CK KPJ; kasnije bio predstavnik KPJ pri Izvršnom komitetu Kominterne u Moskvi. Nestao u vrijeme Staljinovih »čistki« — 135, 158

Gudić Marko, uhapšen u prvomajskim demonstracijama zagrebačkog proletarijata 1928 — 193

Gutman Franjo (Guttmann), član Akcionog odbora nezavisnih radnika u Zagrebu 1928 — 146

Hadnadjev Sava, stolarski poslovođa u fabrici vagona »Jasenica« u Smederevskoj Palanci 1927 — 16

Halapija Josip (1898), drvodeljski radnik; godine 1927/28. član Izvršnog odbora zagrebačkog Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća — 136, 146, 285

Hamel, vlasnica radionice »Gradevna i umjetna bravarija Hamel« u Zagrebu — 112, 280

Hamel Dragutin, vlasnik radionice »Građevna i umjetna bravarija Hamel« u Zagrebu — 280

Haramina Izidor, vlasnik bravarske radionice u Zagrebu u kojoj je 1910. radio Josip Broz — 263, 264

Has Ivan (1894—1920?), učitelj, učesnik u oktobarskoj revoluciji. Oktobra 1919. postao član Jugoslovenske grupe RKP(b). Upućen na partijski rad u Sibir početkom 1920, a zatim na Vrangelov front, gdje je i poginuo — 270

Haupfeljd Ljudevit, namješternički povjerenik u zagrebačkoj tvornici svijeća »Iskra«, izabran juna 1928 — 156, 157

Hebrang Andrija (Magdić, 1899—1949), privatni namještenik. Radničkom pokretu pristupa sredinom dvadesetih godina. Krajem 1927. postao je član MKKPJ za Zagreb. Uhapšen i presudom Državnog suda za zaštitu države od 13. novembra 1929. osuđen na 12 godina robije. U toku NOR-a bio vijećnik ZAVNOH-a i član Predsjedništva AVNOJ-a. Godine 1948. uhapšen: podržao je rezoluciju Informbiroa, a bila je otkrivena i njegova ranija saradnja sa ustašama — 140, 142, 143, 205, 230, 232, 235, 242, 254, 255

Heder Ante, drvodjeljski radnik iz Zagreba — 205

Herenčić, sindikalni aktivist; godine 1927. zamjenik blagajnika zagrebačkog Pododbora SRMI i OJ — 133

Hlavka Jakob, vlasnik fabrike ortopedskih pomagala u Zagrebu — 93, 243

Horvat Marko, kožarski radnik; sindikalni aktivist u Karlovcu 1928 — 137

Horvatin Jovanka (1900), član KPJ od 1928. Radila u zagrebačkoj partijskoj organizaciji. Početkom tridesetih godina emigrirala u Sovjetski Savez, a 1935 — —1937. pohađala Međunarodnu lenjinsku školu u Moskvi. Uhapšena u vrijeme Staljinovih »čistki« zajedno sa mužem Kamilom Horvatinom marta 1938. i osuđena. Puštena na slobodu 1946 — 296

Horvatin Kamilo (Milček, Mužević, 1896—1938), novinar i politički radnik. Kao gimnazijalac učestvovao u atentatu na bana Slavka Cuvaja 1912, zbog čega je osuđen na dvije godine teške tamnice. Od osnivanja KPJ 1919. pa do 1936. vršio niz odgovornih funkcija (član i sekretar Pokrajinskog sekretarijata KPJ za Hrvatsku, član CK i Politbiroa CK KPJ). Saradnik i urednik većeg broja partijskih i radničkih listova. U vrijeme frakcijskih borbi u KPJ pripadao je vodećem krugu ljevičara. Često hapšen i proganjan. Početkom 1929. emigrirao u Austriju, a zatim u ČSR i Sovjetski Savez. Nestao u vrijeme Staljinovih »čistki«. Rehabilitovan 3. oktobra 1963. odlukom Vojnog kolegijuma Vrhovnog suda SSSR — 193, 197—199, 201—203, 214, 216, 240, 248, 293, 294

Hržić, ilegalno ime nekog partijskog aktivista 1928 — 158

Humel, majstor u Fabrici metalne robe u Čenkovu — 266

Ilić — 177

Ivačić, sudija isljednik u Okružnom sudu u Ogulinu koji je u jesen 1927. vodio istragu nad uhapšenim Josipom Brozom i grupom primorskih radnika — 174

Ivanov Vsevolod Vjačeslavovič (1895— —1963), ruski sovjetski pisac — 165

Jajteles, jedan od vlasnika Fabrike metalne robe u Čenkovu u kojoj je 1912. radio Josip Broz — 266

Jakovčec Andrej, vojni zarobljenik; godine 1918. radio zajedno sa Josipom Brozom na parnoj vršalici u selu Mihajlovka — 270

Jakovčić Barica, vlasnica kuće u Kraljevici u kojoj je 1926. stanovao Josip Broz — 275

Janković — vid. Krndelj Ivan

Javeršek Martin, djed Josipa Broza koji je živio u selu Podsreda u Sloveniji — 261

Jelić Anton, radnički povjerenik u zagrebačkoj Ortopedskoj radionici, izabran marta 1928 — 144, 145, 243

Jerbić Krešimir, radnik; ubijen od strane policije u junskim demonstracijama 1928. u Zagrebu — 250

Jovanović Nikola, vlasnik ćurčijsko-krznarske radnje u Beogradu — 224

Jovanović Rajko (Ilić, 1898—1942), politički radnik, advokat i publicist. Član KPJ od 1919. u kojoj, kao i u SKOJ-u, niz godina vrši odgovorne funkcije (član i sekretar CKSKOJ, član Politbiroa CKKPJ, urednik i saradnik većeg broja radničkih i partijskih listova). Jedan od vođa ljevičara u KPJ. Često hapšen i proganjan. Od 1932. do 1937. bio u SSSR, a zatim odlazi u Pariz. U ljeto 1939. vraća se u zemlju. Krajem iste godine uhapšen i sproveden u koncentracioni logor u Bileći. U NOB-u učestvuje od prvih dana. Poginuo 24. juna 1942. kao komesar Jablaničkog partizanskog odreda — 214, 227, 238, 240, 241, 254

Jovanović Svetozar Toza, sindikalni aktivist iz Niša. Izvjesno vrijeme 1926—1927. sekretar Oblasnog sekretarijata SRMI i OJ u Zagrebu; bio pristalica desne frakcije u KPJ — 237

Jučić — vid. Mesić Milan

Juda — 60, 128

Jurak Anton, radnik u zagrebačkoj bravarskoj radionici Pavao Cernjak — 162

Juretić Lovro, tesarski radnik; uhapšen sa grupom primorskih radnika jula 1927. pod optužbom da je 1925/26. širio komunističku propagandu. Na ogulinskom procesu (25—28. oktobar 1927) oslobođen optužbe — 173, 175, 176, 182, 183, 217

Jutriša Đuro, vlasnik zagrebačke štamparije »Merkantile« koja je često štampala radničku literaturu i spise — 119

Kac, inženjer (Poljak), s kojim se 1916. povezao Josip Broz u Kunguru — 268, 269

Kaclerović Triša (Stojković, 1879—1964), novinar i advokat. Jedan od osnivača Srpske socijaldemokratske partije i Glavnog radničkog saveza. Učestvuje u osnivanju KPJ u kojoj je tokom 1923—1926. biran za sekretara Izvršnog odbora KPJ. Bio komunistički poslanik; urednik i saradnik većeg broja partijskih listova i časopisa. U vrijeme frakcijskih borbi u KPJ jedan od vođa lijeve frakcije. Godine 1926. povukao se iz radničkog pokreta. Poslije oslobođenja član Privremene narodne skupštine i sudija Vrhovnog suda NR Srbije — 238

Kamnatnik Maks, zamjenik radničkog povjerenika u zagrebačkoj bravarskoj radionici »Hamel«, izabran aprila 1928 — 153

Kandić — vid. Vujović Grgur

Karađorđević Aleksandar (1888—1934), mladi sin kralja Petra I; kralj od 1921. do 1934 — 231

Karas Nikola, vlasnik bravarske radionice u Sisku u kojoj je Josip Broz 1907—1910. izučavao zanat — 262, 263

Karić — vid. Filipović Filip

Keda, inženjer, jedan od rukovodilaca zagrebačkog preduzeća »Mehanika K. D.« — 149, 150

Keršovani Otokar (1902—1941), novinar i publicist. Član Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Srbiju od 1927, a član KPJ od 1928. Saradnik je više naprednih listova i časopisa. Često osuđivan zbog »štamparskih krivica« na manje vremenske kazne, a juna 1930. osuđen od Državnog suda za zaštitu države na deset godina robije. Strijeljan od ustaša jula 1941 — 214

Kezele Ivan, štrajkbreher u januarskom štrajku radnika u zagrebačkom preduzeću »Sila« 1928 — 227

Kirc dr Slavko, perovođa u Kraljevskom stolu sedmorice u Zagrebu 1928 — 182

Klačnih Fridrih, radnički povjerenik u tvornici koža »Aleks Podvinec« u Karlovcu, izabran marta 1928 — 246

Klopčič Egidij (1914), naučnik u zagrebačkoj trovnici obuće »Bata«. Uhapšen oktobra 1927. za vrijeme štrajka radnika ovog preduzeća — 32

Kljun Konrad, radnik u kamniškoj fabrici koji 1912, zajedno sa Josipom Brozom, odlazi na rad u Čenkov — 265

Knaus August, vlasnik mehaničarske radionice u Zagrebu u kojoj je 1911. radio Josip Broz — 264, 265

Kocijan Anton, radnički povjerenik u tvornici koža »Aleks Podvinec« u Karlovcu, izabran marta 1928 — 246

Kočevar Kajetan, ljevački radnik, sindikalni aktivist iz Osijeka. Član KPJ od 1924, a od 1927. član Centralne uprave SRMI i OJ — 134

Kolar Eugen, radnik, uhapšen u januarskom štrajku radnika zegrebačkog preduzeća »Sila« 1928 — 62, 63

Kolčak Aleksandar Vasiljevič (1893—1920), ruski admiral. Kao vođa kontrarevolucionarnih trupa učestvovao na strani Antante 1918/19. protiv boljševika — 270

Koleša Viktor (Savić, Lukić,?, 1884—1946), metalski radnik. Član KPJ od 1919: jedan od osnivača komunističkog pokreta u Sloveniji. Bio sekretar Mjesnog komiteta KPJ u Ljubljani i Oblasnog komiteta KPJ za Sloveniju, a 1929—1930. i član Politbiroa CKKPJ. Godine 1930—1931. završio Međunarodnu lenjinsku školu u Moskvi. Do odlaska u špansku republikansku vojsku 1936. radio u raznim fabrikama. Iz Španije se vratio u Moskvu 1939. Poslije oslobođenja došao u zemlju; bio član Centralnog odbora Jedinstvenih sindikata Jugoslavije — 155, 158, 254, 284

Koloman (iz Broda) — 166

Konrad Ivan Jovan (1907), drvodeljski radnik, sindikalni aktivist. Član Izvršnog odbora zagrebačkog Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća 1927/28; uhapšen januara 1928. sa grupom radnika štrajkaša iz preduzeća »Sila«. Na policiji mučen, ali je na procesu 11—13. aprila 1928. oslobođen optužbe — 103, 136, 146, 227, 244, 285

Koprivnjak Eva, uhapšena 4. avgusta 1928. u Vinogradskoj cesti broj 46 povodom potrage za Josipom Brozom — 298

Koptajić Jelena, stanodavka Josipa Broza u Kraljevici — 275

Korać Vitomir (1877—1941), političar. Jedan od osnivača i voda Socijaldemokratske stranke za Hrvatsku i Slavoniju i Općeg radničkog saveza. Kao izraziti reformist bio pristalica ministerijalizma u radničkom pokretu. Godine 1918. učestvovao u radu Narodnog vijeća SHS, a kasnije je i ministar u prvoj vladi Države SHS — 29, 264

Kordič Ladislav (Vojnić?, 1885—1928), stolarski radnik. U radničkom pokretu učestvuje od 1903, a član KPJ je od 1919. Istaknuti sindikalni radnik — član Centralnog radničkog sindikalnog odbora Jugoslavije, sekretar Saveza drvodjeljskih radnika, predsjednik zagrebačkog Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća i Pokrajinskog radničkog sindikalnog odbora za Hrvatsku. Često hapšen i proganjan. Kao dosledan borac protiv frakcijskih borbi u KPJ 1928. imenovan za člana Biroa CKKPJ — 124, 135, 136, 146—148, 158, 204, 285

Korošec dr Anton (1872—1940), teolog i političar. Osnivač i vođa klerikalne Slovenske ljudske stranke, potpredsjednik prve jugoslovenske vlade 1918; predsjednik vlade i ministar unutrašnjih djela posljednje vlade pred zavođenje šestojanuarske diktature. Kasnije jedan od osnivača JRZ — 91, 121, 189, 243

Korošec Ivan, reformist, član oblasne uprave Socijalističke partije Jugoslavije za karlovačku oblast. Upravnik komorske mjesne berze rada u Zagrebu 1928. i funkcioner reformističkog Saveza metalskih radnika Jugoslavije — 20, 29, 192, 197, 215

Košir Alojz, radnik i kamniškoj fabrici koji 1912, zajedno s Josipom Brozom, odlazi na rad u Čenkov, a zatim u Plzen — 265, 266

Kovačević Boško, pekarski radnik. Uhapšen u prvomajskim demonstracijama zagebačkog proletarijata i 2. maja 1928. osuđen na 14 dana zatvora i 5 godina izgona iz Zagreba — 193, 198, 200—203

Kovačić Tomina Tomo (1890—1962), obućarski radnik. Učestvovao u oktobarskoj revoluciji, a po povratku u Jugoslaviju aktivno radi u partijskoj i sindikalnoj organizaciji u Bjelovaru. Godine 1927. izabran za člana Centralnog odbora SRKPI i OJ. Zbog revolucionarne djelatnosti više puta hapšen; poslije okupacije Jugoslavije među prvim

je uhapšen i odveden u koprivnički logor »Danicu«; od 1943. nalazi se u NOB. Poslije oslobođenja vršio je razne odgovorne dužnosti u Bjelovaru — 55

Kramarić Mirko, član Izbornog odbora za izbor radničkih povjerenika aprila 1928. u zagrebačkoj bravarskoj radionici »Hamel« — 153, 154

Krampek August, obućarski radnik; član uprave Podružnice i član Financijske kontrole Centralne uprave SRKPI i OJ. Hapšen oktobra 1927. u vrijeme štrajka radnika u zagrebačkoj tvornici cipela »Bata« — 32, 54

Kranjčec Andrija — 32

Kranjec Gabrijel (Gabrek, 1889—1934), sindikalni funkcioner. Aktivan u sindikalnom pokretu Zagreba, posebno u Savezu radnika živežne industrije i obrta Jugoslavije. Bio sekretar Centralne uprave ovog Saveza i član Pokrajinskog radničkog sindikalnog odbora Hrvatske. U vrijeme frakcijskih borbi u KPJ pristalica ljevičara — 124

Kranjec Vjekoslav (1893—?), zidarski radnik; sindikalni aktivist u Zagrebu —146

Kraš Josip (Karić, 1900—1941), politički radnik. Član KPJ od 1919. Bio istaknuti sindikalni aktivist; kao pekarski radnik veoma aktivan u Savezu živežarskih radnika. U vrijeme frakcijskih borbi u KPJ pripadao zagrebačkom antifrakcijskom radničkom frontu. Kao tehnički urednik »Borbe« često hapšen; osuđen od Državnog suda za zaštitu države 13. novembra 1929. na pet godina robije. Član CKKP Hrvatske postao 1937, a od 1940. i član CKKPJ. Jedan od najistaknutijih organizatora oružanog ustanka u Hrvatskoj. Poginuo oktobra 1941. u Karlovcu. Odlikovan Oredenom narodnog heroja — 254, 255, 284

Kristan Anton (1881—1930), političar i zadružni radnik. Radeći u Socijaldemokratskoj stranci naročito se posvetio radničkom zadrugarstvu. Odlučujući uticaj u stranci zadobija od 1917, i 1918. se orijentiše na učešće u Narodnom vijeću. Kao pobornik ministerijalizma ušao u vladu Ljube Davidovića. Protivio se ljevičarskoj struji u Socijaldemokratskoj stranci i 1920. primorao njeno lijevo krilo da istupi iz stranke — 29

Krivec, poslovođa u I hrvatskoj ljevaonici strojeva u Zagrebu — 20

Krklec Josip, član Izbornog odbora za izbor radničkih povjerenika marta 1928. u zagrebačkom preduzeću »Mehanika K. D.« — 149, 150

Krleža Miroslav (1893), književnik, akademik, direktor Leksikografskog zavoda SFRJ. Jedan od najistaknutijih ličnosti u kulturnim i književnim zbivanjima između dva svjetska rata. Član KPJ od njenog osnivanja — 227

Krndelj Ivan (Janković, Martić, 1888—1941), partijski i sindikalni funkcioner. Prije prvog svjetskog rata pripadao Socijaldemokratskoj stranci Bosne i Hercegovine, a član je KPJ od njenog osnivanja 1919. Bio radnički gradski zastupnik i poslanik u Oblasnoj skupštini Zagreba, sekretar Pokrajinskog radničkog sindikalnog odbora za Hrvatsku, član Pokrajinskog komiteta KPJ za Hrvatsku i Slavoniju, član Biroa CKKPJ. U KPJ bio dosljedan borac protiv frakcionaštva, a za jedinstvo Partije. Često hapšen i proganjan. Poslije zavođenja šestojanuarske diktature 1929. emigrirao u Austriju, a zatim u SSSR. Godine 1934. prelazi na rad u CKKPJ, a krajem 1939. vraća se u zemlju. Uhapšen 1941. i ubijen u blizini Kerestinca — 124, 135, 158, 163, 204, 214, 216, 251, 272, 280, 284, 285

Krok Matija, član Okružnog komiteta KPJ za križevačko-bjelovarsku županju 1924/25 — 273

Krstanović dr Oton (1899—1941), novinar i publicist. Radio najprije u Beču u Klubu studenata marksista iz Jugoslavije, a po povratku u Jugoslaviju bio saradnik i urednik većeg broja radničkih listova koje je pokretao KPJ. Sredinom tridesetih godina jedan od predstavnika KPJ na pregovorima za stvaranje Narodnog fronta. Uhapšen i obješen u Beogradu 29. jula 1941 — 214

Kučko Alojz, uhapšen u prvomajskim demonstracijama zagrebačkog proletarijata 1928. prilikom sukoba demonstranata sa žandarmerijom — 193

Kučko Edo, uhapšen u prvomajskim demonstracijama zagrebačkog proleta-

rijata 1928. prilikom sukoba demonstranata sa žandarmerijom — 193

Kuen Hedervari Karlo, grof (1849—1918) mađarski državnik. Bio hrvatski ban 1883—1903; zaveo sistem najcrnje reakcije i političkog ugnjetavanja — 222

Kulčar, zagrebački advokat, branilac uhapšenih štrajkaša iz zagrebačkog preduzeća »Sila« na procesu 11—13. aprila 1928 — 62

Kunčić Adolf, inspektor zagrebačke Radničke komore — 211

Kuntić Stjepan, član Izbornog odbora za izbor radničkih povjerenika juna 1928. u zagrebačkoj tvornici svijeća »Iskra« — 156, 157

Kurtić Petar (1905), zagrebački sindikalni i partijski aktivist od kraja dvadesetih godina. Zbog revolucionarnog rada više puta hapšen. Godine 1928. emigrirao je u Argentinu i uključio se u radnički pokret; u toku II svetskog rata prikupljao pomoć za NOB. U Jugoslaviju se vratio 1977 — 290, 292

Kusovac Labud (1898—1967), novinar. Član KPJ od 1919. Radio u Beču u Klubu studenata marksista iz Jugoslavije, zatim u Francuskoj i Belgiji. Sarađivao u listu »La Fédération Balcanique« i bio dopisnik TASS-a. Od 1927. do 1932. na partijskom radu u Jugoslaviji. U SSSR odlazi 1932, a potom u Pariz. Zbog frakcionaškog rada isključen iz KPJ krajem tridesetih godina — 283, 284

Kušek Janko, policijski stražar u Zagrebu 1928 — 198—200

Lakoš Šime, radnik u zagrebačkom preduzeću »Mehanika K. D.« — 150

Lapčević Dragiša (1867—1939), publicist i političar. Jedan od osnivača i vođa Srpske socijaldemokratske partije. Bio nosilac oportunističke politike u Partiji i borio se protiv njenog revolucionarnog krila s Dimitrijem Tucovićem na čelu. Poslije osnivanja KPJ potpuno staje na pozicije centrumaša i zajedno sa Živkom Topalovićem postaje jedan od voda opozicije prema Partiji. Decembra 1920. isključen iz KPJ. Učestvuje u osnivanju reformističke Socijalističke partije Jugoslavije i predsjednik je njenog Izvršnog odbora. Godine 1923. povlači se iz radničkog pokreta — 236

Lapuh Martin, sindikalni aktivist iz Velikog Bečkereka (danas Zrenjanin); godine 1927. bio član Centralne uprave SRMI i OJ — 134

Ledinski Ivo, član Okružnog komiteta za križevačko-bjelovarsku županiju 1924/ /25 — 273

Lenac Antonjin, radio u grupi sa Josipom Brozom 1912. u Fabrici metalne robe u Čenkovu — 266

Lenac dr Zdravko, advokat, branilac Josipa Broza i grupe primorskih radnika na ogulinskom procesu (25—28. oktobar 1927) — 217, 286

Lenski — vid. Gržetić Ivan

Lenjin Vladimir Ilič (Lenjin Uljanov, 1870—1924), revolucionar, političar, ekonomist, sociolog, teoretičar revolucionarnog marksizma, vođa oktobarske socijalističke revolucije i vođa međunarodnog radničkog pokreta — 159, 165, 166, 183, 215, 243, 256, 266, 268

Libkneht Karl (Liebknecht Karl, 1871—1919), njemački politički radnik, revolucionar; jedan od osnivača i vođa KP Njemačke — 165

Ličina Franjo, uhapšen u prvomajskim demonstracijama zagrebačkog proletarijata 1928. prilikom sukoba demonstranata sa žandarmerijom — 193

Liher Ivan, štvajkbreher u januarskom štrajku radnika zagrebačkog preduzeća »Sila« 1928 — 60

Lihtar Gabrijel, radnički povjerenik u tvornici koža »Aleks Podvinec« u Karlovcu, izabran marta 1928 — 246

Liker Franjo (1905), bravarski radnik, zagrebački sindikalni aktivist; godine 1928. blagajnik podružnice SRMI i OJ — 102

Linenberg Ignac, radnik. Uhapšen u januarskom štrajku radnika u zagerbačkom preduzeću »Sila« 1928 — 62, 63

Lisac Petar, radnički povjerenik u zagrebačkoj tvornici svijeća »Iskra«, izabran juna 1928 — 156, 157

London Džek (London Jack, pravo ime Griffith John, 1876—1916), sjevernoamerički pripovedač, socijalist — 205

Lovrenc — vid. Žorga Jakob

Lugomerac Matilda, vlasnica zgrade u Petrovoj ulici 62 (danas 70) u kojoj je 1927. Josip Broz iznajmio stan — 288

Lukaček Franjo, član Izbornog odbora za izbor radničkih povjerenika u zagrebačkoj tvornici svijeća »Iskra« juna 1928 — 156, 157

Lukatela, vlasnica stana u Kraljevici u kojem je izvjesno vrijeme stanovao Josip Broz — 174, 275

Lukić — vid. Koleša Viktor

Lwov, ruski knez — 167

M. G. aktivistinja iz Kraljevice 1926 — 3, 209

Magdić — vid. Hebrang Andrija

Majcen Vladimir, radnik, ubijen od strane policije u junskim demonstracijama u Zagrebu 1928 — 250

Majer Samuel (1901—1942), mašinbravar. Član KPJ od 1925. Radio u Nezavisnim sindikatima; godine 1927. bio član Centralne uprave SRMI i OJ. Uhapšen na povratku iz Drezdena sa IV kongresa KPJ i 1. novembra 1929. osuđen na 10 godina robije. Kaznu je izdržavao u Sremskoj Mitrovici i Lepoglavi. Zbog pripadništva frakcijskoj grupi Petka Miletića isključen iz KPJ. Uhapšen decembra 1941 i otjeran u koncentracioni logor Jasenovac, gdje je strijeljan — 134

Majlot, grof iz Donjeg Miholjca gdje je imao veće posjede — 210

Malarić Stjepan, livački radnik; zagrebački sindikalni aktivist. Bio blagajnik sekcije željezničara Nezavisnih sindikata — 103, 155, 245, 298

Mališić Jovan (Milan Martinović, 1902—1938), učitelj i politički radnik. Od 1920. bio član Okružnog komiteta KPJ. Emigrirao 1923. u SSSR. Završio Vojno-političku akademiju u Lenjingradu, a zatim 1927—1928. bio predavač na Komunističkom univerzitetu nacionalnih manjina Zapada. Povodom sprovođenja Otvorenog pisma Kominterne, sredinom 1928. prelazi na ilegalni rad u Jugoslaviju. Godine 1928—1931. je sekretar CKKPJ. Vratio se u SSSR 1931. U španskoj republikanskoj vojsci učestvuje 1937—1938. Uhapšen po povratku iz Španije 1938. i nestao u Staljinovim »čistkama«. Rehabilitovan juna 1958. odlukom Vojnog kolegijuma Vrhovnog suda SSSR — 158

Manzoni Ivan, vijećnik Kraljevskog stola sedmorice u Zagrebu — 176, 181, 182

Marhlevski Julijan (Marchlewski Julian — Karski, 1866—1925), vođa poljskog radničkog pokreta, učesnik njemačkog i ruskog radničkog pokreta, istaknuti funkcioner Međunarodne organizacije za pomoć borcima revolucije — 221

Marić — vid. Mavrak Anton

Marinković dr Vojislav (1876—1935), jedan od osnivača i vođa Demokratske stranke. Bio više puta ministar inostranih poslova u raznim vladama, a kratko vrijeme i predsjednik vlade za vrijeme šestojanuarske diktature — 231, 240

Marinović Nikola, stolarski radnik; radnički povjerenik u fabrici vagona »Jasenica« u Smederevskoj Palanci, izabran februara 1927 — 213

Marjanović Dragomir (Juhorac, 1880—1943), tipografski radnik. U radničkom pokretu Srbije učestvuje prije prvog svjetskog rata. Član KPJ od 1919; član je Pokrajinskog izvršnog odbora KPJ za Srbiju, Centralnog izvršnog odbora KPJ, komunistički narodni poslanik, a izvjesno vrijeme i član Politbiroa CK KPJ. Osuđen na tzv. vidovdanskom procesu februara 1922. na dvije godine zatvora. Pripadao desnoj frakciji u KPJ. Uhapšen 1941. od strane Gestapoa, umro u logoru na Banjici — 235, 240, 241

Marjanović Vasa, sindikalni aktivist; godine 1927. član Centralne uprave SRKPI i OJ — 55

Marković Filip, poslovoda u zagrebačkoj tvornici mjedne robe »Brass« — 34

Marković Jure, učitelj Josipa Broza u Nižoj pučkoj školi u Kumrovcu — 261

Marković Laza, vlasnik bravarske radionice u Beogradu kod koga je 1926. radio Josip Broz — 279

Marković dr Lazar (»Lazica sekvestar«, 1882—1955), političar i pisac, profesor Univerziteta, ministar pravde. Poslije

oslobođenja osuđen zbog protivnarodnog rada — 5, 210

Marković Milorad, sindikalni aktivist iz Beograda; član Centralne uprave SR KPI i OJ. Hapšen februara 1928 — 55

Marković Miloš (Užić, 1901—1933), metalski radnik, istaknuti rukovodilac KPJ. Član KPJ od 1920: sekretar Mjesnog komiteta SKOJ i član Mjesnog komiteta KPJ u Nišu. Oktobra 1927. imenovan u Zamjenički politbiro CKKPJ, a 1928. je sekretar Pokrajinskog komiteta KPJ za Srbiju. Dosljedan borac protiv frakcijskih borbi u KPJ. Godine 1929—1931. završio Međunarodnu lenjinsku školu u Moskvi, a zatim je član Privremenog partijskog rukovodstva u Beču. Umro 1933. u Moskvi — 158

Marković dr Sima (Semić, Simić, 1888—1940), profesor Univerziteta i politički radnik. U radničkom pokretu učestvuje od 1907. Jedan od osnivača KPJ u kojoj vrši najodgovornije funkcije (više puta biran sa sekretara CKKPJ, a bio i član Izvršnog komiteta Kominterne). Uhapšen poslije povratka iz emigracije i 12. decembra 1922. osuđen na 2 godine zatvora. Isključen iz Partije 1929. kao vođa desne frakcije u KPJ. Od 1935. je u SSSR-u; radi kao naučni saradnik u Institutu za filozofiju pri Akademiji nauka u Moskvi. Uhapšen 1937. u vrijeme Staljinovih »čistki« i osuden na 10 godina robije. Umro u toku izdržavanja kazne — 83—85, 217, 225, 235, 236, 237, 239, 240, 248, 254

Marković Svetozar (1846—1875), jedan od prvih socijalista u Srbiji. Političku djelatnost u Srbiji započeo 1871, po povratku sa školovanja u Švajcarskoj, gdje se upoznao sa osnovnim idejama marksizma i učestvovao u radu I internacionale. Pokrenuo prvi socijalistički list »Radenik« — 216

Marks Karl (Marx, 1818—1883), revolucionar i ideolog proleterskog pokreta, osnivač naučnog socijalizma — komunizma — 159, 160, 165, 234, 256

Martinović — vid. Mališić Jovan

Matok Mato (Vražić, 1906—1980), obućarski radnik. Bio aktivan u omladinskoj organizaciji: sekretar zagrebačkog Mjesnog komiteta SKOJ i član Biroa CK SKOJ. U vrijeme frakcijskih borbi u KPJ bio pristalica ljevičara. Zbog revolucionarnog rada više puta hapšen, a 1940. bio u koncentracionom logoru u Lepoglavi. Učestvovao u NOB; poslije oslobođenja izabran za člana Zemaljskog odbora Jedinstvenih sindikata — 232, 248, 254

Matu, ljevački radnik; godine 1927. zamjenik sekretara zagrebačkog Pododbora SRMI i OJ — 133

Mavar Ivan, zamjenik radničkog povjerenika u zagrebačkoj tvornici svijeća »Iskra«, izabran juna 1928 — 156

Mavrak Anton (Marić, 1899—1938), partijski radnik. Član KPJ od 1920. Bio član zagrebačkog Mjesnog komiteta KPJ, sekretar Pokrajinskog komiteta KPJ za Hrvatsku i Slavoniju, član Organizacionog biroa CKKPJ, a 1930—1931. član centralnog rukovodstva KPJ u Beču. U vrijeme frakcijskih borbi u KPJ pripadao antifrakcijskoj struji. Poslije odlaska u Sovjetski Savez radio u aparatu Kominterne, a zatim kao bravarski radnik. Uhapšen 1938. i nestao u Staljinovim »čistkama«. Rehabilitovan 26. decembra 1963. odlukom Vojnog kolegijuma Vrhovnog suda SSSR — 141, 227, 240, 254, 275

Mazurka inž. Anton, direktor brodogradilišta u Kraljevici sredinom dvadesetih godina 20. vijeka — 210

Meheš Ivan, radnički povjerenik u zagrebačkoj tvornici svijeća »Iskra«, izabran juna 1928 — 156, 157

Melež, član Financijske kontrole zagrebačkog Pododbora SRMI i OJ 1927 — 133

Menić, službenik Sudbenog stola u Zagrebu — 176

Merkša Teodor, sekretar partijske organizacije u Bjelovaru u koju se 1923. uključio Josip Broz — 273

Mesić Milan Mile (1895), obućarski radnik, zagrebački sindikalni aktivist. Od sredine dvadesetih godina sekretar Mjesnog odbora Crvene pomoći; predsjednik i član Centralne uprave SRKPI i OJ — 54, 71, 139

Metalac — Broz Josip

Mihalek Josip, radnički povjerenik u zagrebačkoj tvornici svijeća »Iskra« izabran juna 1928 — 156, 157

Milanović Milan Baja, zubar, partijski radnik. Radio u zagrebačkoj organizaciji SKOJ i KPJ. Naročito bio aktivan u radničkim sportskim društvima. Godine 1927/28. član Mjesnog komiteta KPJ. U vrijeme frakcijskih borbi u KPJ bio pristalica ljevičara. Ubijen 1944 — 232, 240

Miler Johan (Müller Johann), član Izbornog odbora za izbor radničkih poverenika u zagrebačkom preduzeću »Mehanika K. D.« marta 1928 — 149, 150

Milić Miodrag — 214

Milićević Milan, partijski i sindikalni aktivist iz Šapca; godine 1927. član Centralne uprave SRKPI i OJ — 55

Milojković Miloje, vlasnik obućarske radionice u Požarevcu — 224

Milojković Života (1888—1947), publicist i novinar. U socijaldemokratskom pokretu učestvuje prije prvog svjetskog rata. Član KPJ od 1919, a od 1920. član Centralnog izvršnog odbora KPJ i komunistički poslanik. Osuđen na tzv. vidovdanskom procesu februara 1922. na dvije godine zatvora. Bio vođa krajnjeg desnog krila u KPJ. Isključen iz Partije krajem 1924. zbog sprovođenja antipartijske politike. Početkom 1926. obrazovao tzv. Socijalističku radničku grupu »Ujedinjenje« — 235, 236

Milosavljević T. Svetislav, general; godine 1926. ministar saobraćaja u vladi Nikole Uzunovića — 231

Milutinović Budimir Buda (1895—1971), metalski radnik, sindikalni funkcioner. Revolucionarnom radničkom pokretu pristupio uoči prvog svjetskog rata. Član KPJ od 1919. U organizacijama klasnih sindikata niz godina vršio najodgovornije funkcije. Bio jedan od lidera desne frakcije u KPJ — 102, 210, 211, 213, 222, 225, 244

»*Mirković*« (ili Miljković), Ukrajinac, instruktor Komunističke internacinale, koji je 1927. boravio u Jugoslaviji nekoliko mjeseci, februara 1928. kao delegat KI prisustvovao VIII konferenciji zagrebačke Mjesne organizacije KPJ — 87, 233, 241, 242

Mišić Stjepan, tokar; štrajkbreher u januarskom štrajku radnika u zagrebačkom preduzeću »Sila« 1928. U sukobu sa štrajkašima Mišić je ranjen; umro od posljedica rana — 60, 227, 244, 288

Mlinarević, vlasnik ćurčijsko-krznarske radionice u Beogradu — 224

Mlinarić Mijo, istaknuti funkcioner revolucionarnih sindikata u Hrvatskoj. Bio član Pokrajinskog radničkog sindikalnog odbora — 272

Molnar Franjo, radnik u zagrebačkoj tvornici svijeća »Iskra« 1928 — 157

Motila Josip, stanodavac Josipa Broza u selu Mišulinovac kod Velikog Trojstva — 272

Mrazović Karlo (Cofek Dragutin, 1902), politički radnik. Aktivist zagrebačkog sindikalnog pokreta. Član KPJ od 1927. Godine 1929—1932. pohađao Komunistički univerzitet nacionalnih manjina Zapada u Moskvi, a zatim jedno vrijeme bio upavnik Jugoslovenskog sektora na ovom Univerzitetu. Krajem 1936. odlazi u Španiju i bori se u sastavu Internacionalnih brigada. U Jugoslaviju se vraća januara 1939; uhapšen u decembru iste godine i bačen u koncentracioni logor u Lepoglavi. Član CKKP Hrvatske od ljeta 1940. Jedan od organizatora ustanka u Hrvatskoj 1941. Tokom NOB, kao i poslije oslobođenja bio na raznim odgovornim vojnim i političkim dužnostima — 136, 146, 148, 249, 285

Mujkić Mesud (1903—1938), bravarski radnik. Član SKOJ od 1922, a KPJ od 1925. Bio član Rajonskog komiteta KPJ. Radio u Nezavisnim sindikatima: godine 1927. predsjednik zagrebačkog Pododbora SRMI i OJ. U toku 1927—1930. završio Komunistički univerzitet nacionalnih manjina Zapada u Moskvi. Uhapšen i 18. septembra 1934. osuđen zbog komunističke djelatnosti na tri godine robije. Po izdržanoj kazni nastavlja sa revolucionarnim radom. Od marta 1938. učestvuje kao dobrovoljac u španskoj republikanskoj vojsci. Poginuo septembra iste godine na aragonskom frontu — 133. 280

Musolini Benito (Mussolini, 1883—1945), italijanski političar, organizator i vođa fašističkih organizacija u Italiji. Od 1925. do 1943. fašistički diktator — 230

Nedeljković, vlasnik ćurčijsko-krznarske radnje u Beogradu — 224

Negovetić Anton, mašinski bravar; štrajkbreher u januarskom štrajku radnika zagrebačkog preduzeća »Sila« 1928—60

Nikolić Blagoje (Tankosić, 1895—1943), stolarski radnik. Kao učesnik oktobarske revolucije postao član RKP(b); bio komesar odreda za borbu protiv kontrarevolucije. Po povratku u Jugoslaviju jedan od istaknutih rukovodilaca radničkog pokreta u Leskovcu. Juna 1928. imenovan za člana Zamjeničkog biroa CKKPJ. Uhapšen krajem 1928. prilikom povratka iz Drezdena sa IV kongresa KPJ, ali je uslijed nedostatka dokaza oslobođen. Početkom tridesetih godina sekretar Okružnog komiteta KPJ u Leskovcu. U NOB-u od 1941. S grupom ranjenika zarobljen u dolini Sutjeske 1943. i ubijen — 158

Nikolić Zora (Gajić Zora, 1901), krojačka radnica. Član KPJ od 1927; bila član Komisije za rad među ženama pri Mjesnom radničkom sindikalnom vijeću i član Mjesnog komiteta KPJ u Zagrebu. Od 1929. do 1931. završila Komunistički univerzitet nacionalnih manjina Zapada u Moskvi; kasnije partijski instruktor i član CK Crvene pomoći. Zbog revolucionarne aktivnosti proganjana, a dva puta osuđivana: 9. jula 1936. na 4 mjeseca zatvora, a 24. februara 1939. na 6 godina robije. Godine 1941. pobjegla iz požarevačke kaznionice; učesnik NOP — 135, 285

Novaković Kosta (Dragačevac, 1886—1938), politički radnik i publicist. Član Srpske socijalidemokratske partije od 1906. Jedan od osnivača KPJ u kojoj niz godina vrši najodgovornije funkcije: (komunistički poslanik, član CKKPJ, predstavnik KPJ u Kominterni, urednik mnogih partijskih i radničkih listova). U vrijeme frakcijskih borbi u KPJ pripadao vodećem krugu ljevičara. Nekoliko puta hapšen, a dva puta suđen: septembra 1924. na 6 mjeseci zatvora a novembra 1926. na 5 godina robije. Pobjegao iz zatvora i emigrirao u SSSR. Uhapšen novembra 1938. i u vrijeme Staljinovih »čistki« nestao. Rehabilitovan juna 1958. odlukom Vojnog kolegijuma Vrhovnog suda SSSR — 238

Novoselić Franjo (1907—1944?), tipogradski radnik. Radio u zagrebačkoj omladinskoj i sindikalnoj organizaciji. Uhapšen 4. avgusta 1928. u vezi sa potragom za Josipom Brozom. Osuđen u »bombaškom procesu« 14. novembra 1928. na tri godine robije (kazna je kasnije smanjena na dvije godine), koju je izdržao u lepoglavskoj kaznionici. Godine 1944. odveden je iz Osijeka u Dahau, odakle se nije vratio — 298

Panić, nedešifrovani pseudonim nekog partijskog aktivista iz 1928 — 298

Parović Blagoje (Grad, 1903—1937), obućarski radnik, revolucionar. Član SKOJ postao je još kao šegrt, a 1924. i član KPJ. Bio član i sekretar zagrebačkog Mjesnog komiteta KPJ. U vrijeme frakcijskih borbi u KPJ dosljedan borac protiv frakcionaštva a za jedinstvo Partije. Godine 1929—1932. pohađa Međunarodnu lenjinsku školu u Moskvi, a zatim je član privremenog partijskog rukovodstva, član Politbiroa CKKPJ, a tokom 1935—1936. i organizacioni sekretar CKKPJ. Marta 1937. odlazi u Španiju kao predstavnik CKKPJ pri CKKP Španije. Poginuo 6. jula 1937. kao komesar XIII internacionalne brigade — 68, 158, 218, 223—225, 229, 247, 254, 284

Pašić Nikola (1845—1926), političar i državnik. Jedan od osnivača i vođa Radikalne stranke. Narodni poslanik i predsjednik Narodne skupštine Kraljevine Srbije, a od 1891. do 1918. više puta predsjednik vlade. U Kraljevini SHS predsjednik je vlade u toku 1921—1926 — 210

Pašić Rade, sin predsjednika jugoslovenske vlade Nikole Pašića; poznat po korupcionaškim aferama — 5, 210

Paškvan Viktor iz Hreljina, uhapšen jula 1927. sa grupom primorskih radnika pod optužbom da je 1925/26. širio komunističku propagandu — 175, 217

Pavešić Filip, kovački radnik; uhapšen jula 1927. sa grupom primorskih radnika pod optužbom da je 1925/26. širio

komunističku propagandu. Član KPJ od 1932 — 173, 175, 176, 183, 217

Pavičić Marko, član bjelovarske organizacije KPJ u koju se 1923. uključio Josip Broz — 273

Pavlović Pavle (1888—1971), abadžijski radnik, sindikalni i partijski funkcioner. U radničkom pokretu Srbije učestvuje od 1903. Jedan od osnivača KPJ: bio predsjednik Centralnog izvršnog odbora KPJ, komunistički poslanik i predstavnik KPJ u Balkanskoj komunističkoj federaciji. Osuden 1924. na godinu dana zatvora. Niz godina istaknuti rukovodilac revolucionarnih sindikata. U vrijeme frakcijskih borbi u KPJ pripadao vodećem krugu ljevičara — 217, 256

Pavlović-Tomašević Zorica — 214

Pažić, član Financijske kontrole zagrebačkog Pododbora SRMI i OJ 1927 — 133

Pečnik Stjepan (1900—1942), bakrotokar, zagrebački sindikalni aktivist; predsjednik radničkih povjerenika u Željezničkoj radionici. Bio pristaša zagrebačkog antifrakcijskog radničkog fronta 1927—1928. Ubijen u logoru u Jasenovcu — 103, 155, 245

Pejanović Đura, kovački radnik; radnički povjerenik u fabrici vagona »Jasenica« u Smederevskoj Palanci, izabran februara 1927 — 213, 279

Petković Janko (1877—?), rudarski radnik. Jedan od osnivača Saveza gradevinskih radnika Srbije 1904. Član KPJ od 1919; bio funkcioner revolucionarnih sinikata Jugoslavije. Kao pristalica krajnjeg desnog krila u KPJ, u jesen 1925. napušta Partiju i Nezavisne sindikate, prilazi reformistima i učestvuje u osnivanju URS-ovih sindikata. Ubrzo se povlači iz političkog života — 213

Peterkovič Franjo (1891), knjigovođa, sindikalni funkcioner. U radnički pokret stupa prije prvog svjetskog rata: bio sekretar Saveza građevinskih radnika, sekretar Centralne uprave SRKPI i OJ. Zbog revolucionarnog rada često hapšen i proganjan — 146

Petković Nikola (Seljak, 1900—1929), metalski radnik. Radio u beogradskoj organizaciji SKOJ, a 1927. postao član Biroa CKSKOJ. U međuvremenu zavrbovala ga je policija. Godine 1929. prebačen u SSSR, gdje je osuđen na smrt — 240

Petrinec Mirko — 252

Petrović, kapetan, komandir žandarmerijske čete na Sušaku — 165

Petrović, bravarski radnik; štrajkbreher u januarskom štrajku radnika u zagrebačkom preduzeću »Sila« 1928 — 60

Pijade Moša (1890—1957), novinar, slikar i revolucionar. Član KPJ od 1920. U toku 1921—1925. vršio niz odgovornih partijskih dužnosti; organizirao je prvu ilegalnu štampariju u kojoj je početkom 1925. počeo da štampa organ CKKPJ »Komunist«. Uhapšen i 25. maja 1925. osuđen na 12 godina robije. Kazna mu je povećana za još 2 godine 21. juna 1934. presudom Okružnog suda u Sremskoj Mitrovici. Jedan od glavnih organizatora Komunističkog univerziteta u sremskomitrovačkoj kaznionici. Po izlasku sa robije ponovo je uhapšen i upućen u koncentracioni logor u Bileći. Na V zemaljskoj konferenciji KPJ 1940. izabran za člana CKKPJ. U toku NOR-a na raznim odgovornim dužnostima, a poslije rata predsjednik Ustavotvornog i Zakonodavnog odbora, predsednik Narodne skupštine FNRJ i dr. Narodni heroj. Odlikovan Ordenom junaka socijalističkog rada — 238, 248

Pivenj Andrej, vojni zarobljenik; radio sa Josipom Brozom 1918. na parnoj vršalici u selu Mihajlovka — 270

Plešničar Andrija, radnik u zagrebačkoj tvornici svijeća »Iskra« 1928 — 156

Plešničar Franjo, zamjenik radničkog povjerenika u zagrebačkoj tvornici svijeća »Iskra«, izabran juna 1928 — 156

Podolski Sofija, vrangelovka; špijunirala radnike u zagrebačkoj radionici »Brass« — 34

Polak Samuel (Pollak), vlasnik motornog mlina u Velikom Trojstvu kod Bjelovara kod koga je u toku 1921—1925. radio Josip Broz — 166, 272—275

Pongračić Martin, štrajkbreher u oktobarskom štrajku radnika zagrebačke tvornice »Bata« 1927 — 32

Popović Dušan, obućarski radnik; sindikalni i partijski aktivist iz Beograda; član Centralne uprave SRKPI i OJ. Zbog revolucionarnog rada hapšen oktobra 1927 — 55, 225

Popović Josip, uhapšen u prvomajskim demonstracijama zagrebačkog proletarijata prilikom sukoba demonstranata sa žandarmerijom i 2. maja 1928, osuđen na 14 dana zatvora — 193, 203

Postl Katica, partijski aktivist. Član KPJ od 1928. Radila u zagrebačkoj partijskoj organizaciji. U jesen 1926. kod nje je izvjesno vrijeme boravio Josip Broz. Učesnik NOP od 1941— 278

Pravdica Ivan (1908—1932), mašinbravar u Kraljevici. Uhapšen jula 1927, sa grupom primorskih radnika pod optužbom da je 1925/26. širio komunističku propagandu. Osuđen u ogulinskom procesu (25—28. oktobar 1927) na šest mjeseci zatvora; kazna mu je kasnije smanjena na tri mjeseca zatvora — 173, 175—177, 179, 180, 182—184, 186—190, 217, 285

Premužić Stjepan, policijski stražar u Zagrebu 1928 — 198, 200

Preobraženski Jevgenij Aleksejevič (1886—1937), sovjetski ekomonist. Bio kandidat, član i sekretar Centralnog komiteta RSDRP(b). Poslije oktobarske revolucije proučava probleme privredne izgradnje, poznat po teoriji »prvobitne socijalističke akumulacije« — 205, 217

Pribićević Svetozar (1875—1936), političar i publicist. Vođa Srpske samostalne stanke u Hrvatskoj i jedan od osnivača Hrvatsko-srpske koalicije. Od osnivanja Demokratske stranke 1919. u njenom je rukovodstvu, a poslije rascjepa u stranci 1924. osniva Samostalnu demokratsku stranku. Od 1927. pridružuje se opoziciji; učestvuje u stvaranju Seljačko-demokratske koalicije i napušta unitarističke koncepcije — 105, 216, 249

Prica Srđan (1905), politički radnik. Radničkom pokretu prilazi kao srednjoškolac: član SKOJ od 1925, a KPJ od 1927. Bio jedan od rukovodilaca komunističke studentske omladine, a zatim partijski radnik: povjerenik CK KPJ u Zagrebu, kandidat za člana CK i član Zemaljskog biroa. Zbog revolucionarnog rada često hapšen. Krajem 1935. otišao u emigraciju: radio u Beču i Pragu, a od 1937. do 1945. u SAD, gdje je uređivao iseljenički list »Slobodna reč«. Vratio se u Jugoslaviju 1946. i bio na odgovornim dužnostima u Ministarstvu inostranih poslova — 274

Protić Nikola, vijećnik Kraljevskog stola sedmorice u Zagrebu 1928 — 176, 182

Protić Stojan (1857—1923), političar, publicist i državnik. Jedan od ideologa i vođa Radikalne stranke. Predsjednik vlade bio 1918—1919. i u toku 1920. Krajem 1921. napustio Radikalnu stranku — 212

Puc Severin, žandarm na službi u Kraljevici 1927 — 173, 178, 185

Puđa Petar, radnički povjerenik u zagrebačkoj Ortopedskoj radionici, izabran marta 1928 — 144, 243

Pužar Blaž, štrajkbreher u oktobarskom štrajku radnika zagrebačke tvornice cipela »Bata« 1927 — 32

Rabić August, radnički povjerenik u zagrebačkoj Ortopedskoj radionici, izabran marta 1928 — 144, 145, 243

Račić Puniša, radikalski poslanik. Atentator na prvaka Hrvatske seljačke stranke Stjepana Radića u Narodnoj skupštini 20. juna 1928. Osuđen na 20 godina robije. Godine 1941. pistili ga Nijemci. Poslije oslobođenja Vojni sud XXI srpske udarne divizije osudio ga na smrt — 250

Radan Franjo, advokat, vijećnik Kraljevskog stola sedmorice u Zagrebu 1927 — 176, 182

Radek Karl Bernardovič (Bernhardovič, 1885—1939) poljski i sovjetski političar i novinar. Radio na osnivanju Komunističke partije Njemačke. Bio član CKSKP(b) i sekretar Izvršnog komiteta Kominterne. Isključen iz SKP(b) 1927. kao pripadnik trockističke opozicije, a 1937. osuđen na deset godina robije na procesu protiv antistaljinske opozicije — 217

Radić dr Antun (1868—1919), pisac i političar; organizator Hrvatske seljačke stranke — 216

Radić Pavle (1880—1928), bankarski činovnik, političar i publicist. Kao si-

novac Stjepana Radića svoj politički uspon postiže za vrijeme tzv. Obznane protiv HRSS, zastupajući ideje svoga strica. Bio ministar za agrarnu reformu u Pašićevoj vladi i Uzunovićevim vladama (1925—1926). Poginuo kao žrtva atentata na Stjepana Radića u Skupštini 20. juna 1928 — 117, 205, 250

Radić Stjepan (1871—1928), političar i publicist, osnivač i vođa Hrvatske seljačke stranke. Za vrijeme prvog svjetskog rata istupa kao austrofil, a od 1918. do 1925. zauzimao republikanski pravac. U svojoj političkoj taktici izveo mnoge zaokrete i skokove: godine 1924. odlazi u Moskvu i svoju stranku učlanjuje u Seljačku internacionalu, zbog čega dolazi do tzv. Obznane protiv HRSS krajem decembra 1924. i njegovog hapšenja januara 1925. Krajem 1925. ulazi u vladu Nikole Pašića. Pošto se razišao sa radikalima, aprila 1926. izbačen je iz vlade, a njegova stranka uskoro prelazi u opoziciju. U jesen 1927. sa Svetozarom Pribićevićem obrazuje Seljačko-demokratsku koaliciju. Teško ranjen 20. juna 1928. u Narodnoj skupštini prilikom atentata koji je na njega izvršio radikalski poslanik Puniša Račić; umro 8. avgusta 1928 — 91, 216, 243, 250

Radovanović Ljubomir Ljuba (Daničić, 1887—1964), profesor. Član KPJ od 1919. Bio komunistički narodni poslanik, član Zagraničnog komiteta KPJ u Beču, a izvjesno vrijeme i član CK i Politbiroa CKKPJ. Jedan od vođa desne frakcije u KPJ. Godine 1938. isključen iz KPJ zbog frakcionaškog rada — 235, 240

Rauh Levin (1819—1890), ban hrvatsko-dalmatinsko-slavonski 1868—1871. Jedan od osnivača Hrvatsko-ugarske stranke (madarona) — 222

Rauh Pavao (1865—1913), hrvatski ban 1908—1910; za njegovog banovanja bila je aneksija Bosne i Hercegovine, zatim progon Srba (veleizdajnički proces u Zagrebu) i tzv. Fridjungov proces u Beču — 222

Remić — vid. Resimić Branislav

Resimić Branislav (1897—1962), bravarski radnik; sindikalni aktivist. Socijaldemokratskom pokretu pristupa 1912, a član je KPJ od 1919. Radio u revolucionarnim sindikatima: sekretar Podružnice metalskih radnika, radnički povjerenik u zagrebačkom preduzeću »Hamel« 1928 — 58, 112, 153, 205, 210, 213, 226, 247, 248, 280, 289, 294

Ribić Anton, član Izbornog odbora za izbor radničkih povjerenika aprila 1928. u zagrebačkoj bravarskoj radionici »Hamel« — 153, 154

Ričev, vlasnik obućarske radionice u Novoj Gradiški — 224

Rički Franjo, sveštenik iz Bjelovara, koji je tužio policiji Josipa Broza i njegove drugove zbog govora na sahrani Josipa Valente — 274

Rimay Viktor, upravnik državne Ortopedske radionice u Zagrebu — 95, 144, 145

Rogić — vid. Žorga Jakob

Rozenberg Oskar, zet Samuela Polaka koji je preuzeo motorni mlin u Velikom Trojstvu u kome je radio Josip Broz — 275

Rožić Franjo, radnik, uhapšen povodom oktobarskog štrajka radnika 1927. u zagrebačkoj tvornici cipela »Bata« — 32

Ruden Ivan, član Akcionog odbora nezaposlenih radnika u Zagrebu 1928— 146

Rupčić Josip, šef Redarstvenog povjereništva u Koprivnici 1927—1928 — 41, 104

Saili Dragutin (1899—1968), politički radnik. Član KPJ od 1919. Aktivan učesnik komunističkog pokreta u Zagrebu: sekretar partijske ćelije u Željezničkoj radionici, član Mjesnog komiteta KPJ, a od 1936. član Pokrajinskog komiteta KPJ za Hrvatsku. U vrijeme frakcijskih borbi u KPJ pristalica zagrebačkog antitifrakcijskog radničkog fronta. Često hapšen, a 8. juna 1934. i osuđen na 18 mjeseci robije. Krajem 1939. upućen je u koncentracioni logor u Lepoglavi, odakle je pušten februara 1940. Član Biroa CKKP Hrvatske od 1940. Učestvovao u NOR-u od 1941. U toku rata, kao i poslije oslobođenja bio na raznim odgovornim vojnim i političkim dužnostima — 248, 254, 284, 294

Salaj Đuro (Popović, 1889—1958), krojački radnik, partijski i sindikalni funk-

cioner. U revolucionarnom radničkom pokretu učestvuje od 1906. Jedan od osnivača KPJ. Kao komunistički poslanik uhapšen sredinom 1921. i na tzv. vidovdanskom procesu februara 1922. osuđen na dvije godine zatvora. Član Politbiroa CKKPJ od 1926. do 1930, kada odlazi u SSSR gdje ostaje do 1944. Radio u Trofinterni, a u toku rata bio redaktor i spiker emisija »Slobodna Jugoslavija«. Po povratku u zemlju predsjednik Jedinstvenih sindikata Jugoslavije, a od 1948. i član Politbiroa CKKPJ — 158, 163, 224, 240, 241

Salej Aleksandar, vojni zarobljenik; radio zajedno sa Josipom Brozom na parnoj vršalici u selu Mihajlovka — 270

Sava — vid. Hadnađev Sava

Segi Mika, vlasnik narodne kuhinje u Smederevskoj Palanci u kojoj se hranio Josip Broz — 279

Semegirt Hugo (Semeghiert), radnik u zagrebačkoj bravarskoj radionici Pavao Cernjak 1928 — 162

Sjenkjevič Henrik (Sienkiewicz Henryk, 1846—1916), poljski književnik; dobitnik Nobelove nagrade — 24, 217

Simeoni Dragutin (1900—1967), metalski radnik. Radio u zagrebačkoj partijskoj i sindikalnoj organizaciji. Poslije osmomjesečnog zatvora u Zagrebu 1928. emigrirao u Pariz, a zatim 1933. u Moskvu. Početkom 1936. ponovo se vraća u Pariz, a od oktobra 1937. je dobrovoljac u španskoj republikanskoj vojsci. Za vrijeme rata živio je u Zagrebu — 62, 63, 103, 226, 244, 245, 291

Sinovčić Mato, policijski stražar u Zagrebu 1928 — 198—201

Skok Pavle, žandarm na službi u Kraljevci 1927 — 173

Slastičar — vid. Filipčev Roman

Sobolevski Mihael — 215

Sokač Mijo, aktivist iz Bjelovara; u njegovoj kući održavani su partijski sastanci — 274

Staljin Josif Visarionovič (Džugašvili, 1879—1953), sovjetski državnik, partijski rukovodilac, generalisimus. Generalni sekretar SKP(b) od 1924, član Prezidijuma Izvršnog komiteta Kominterne od 1925, predsjednik vlade i vrhovni komandant oružanih snaga SSSR od 1941 — 159, 256

Stanisavljević Dimitrije Krka (1899—1969), službenik. Sredinom dvadesetih godina radio u Beču u Klubu studenata marksista iz Jugoslavije; učestvovao u pokretanju organa CKKPJ »Srp i čekić«. U vrijeme frakcijskih borbi u KPJ bio pristalica desničara. Poslije zavođenja šestojanuarske diktature 1929. radio u tehničkom aparatu CKKPJ, a zatim sekretar Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu. Od 1930. je u SSSR-u. Tokom 1936—1939. bio u španskoj republikanskoj vojsci. U zemlju se vratio 1945 — 254

Stanković Stojan, abadžijski radnik, sindikalni funkcioner. Član i sekretar Izvršnog odbora Nezavisnih sindikata. Kao pristalica krajnjeg desnog krila u KPJ u jesen 1925. napušta Partiju i Nezavisne sindikate, prilazi reformistima i učestvuje u stvaranju URS-ovih sindikata. Krajem dvadesetih godina postaje jedan od glavnih organizatora »žutih sindikata« — 213

Starešec Ivan, partijski aktivist; u njegovoj kući u selu Repinac održavani su partijski sastanci — 274

Stepan, sudski službenik — 176

Stefanović Lazar (Lazić, Božić, 1885—1950), stolarski radnik, partijski i sindikalni funkcioner. Učesnik srpskog predratnog radničkog i socijaldemokratskog pokreta. Jedan od osnivača KPJ u kojoj niz godina vrši odgovorne dužnosti (komunistički poslanik, član Centralnog izvršnog odbora, odnosno Politbiroa CKKPJ). Bio sekretar revolucionarnih sindikata Jugoslavije. U vrijeme frakcijskih borbi u KPJ pripadao vodećem krugu desničara. Godine 1929. emigrirao u SSSR: radio u međunarodnim sindikalnim organizacijama. Po povratku u Jugoslaviju 1945. bio potpredsjednik Centralnog odbora Jedinstvenih sindikata Jugoslavije — 235—237, 239, 240

Stefanović Simo (Margetić, 1905—1937?), omladinski funkcioner. Član KPJ od 1922. Po povratku iz Moskve gdje je pohađao Komunistički univerzitet Sverdlova (1924—1927) bio član, a izvjesno

vrijeme i organizacioni sekretar Biroa CKSKOJ. U vrijeme frakcijskih borbi u KPJ pripadao vodećem krugu ljevičara. Otišao u SSSR 1931; uhapšen 1937. i nestao u Staljinovim »čistkama«. Rehabilitovan 18. decembra 1963. odlukom Vojnog tribunala Sjevernokavkaskog vojnog okruga — 248, 254

Stipan, nerazriješeni pseudonim člana Pokrajinske partijske frakcije 1927 — 57

Stojadinović Vojislav, bravarski radnik; radnički povjerenik u fabrici vagona »Jasenica« u Smederevskoj Palanci, izabran februara 1927 — 213

Stojanović Pera, baštovan; stanodavac Josipa Broza u Beogradu 1926 — 278

Stopar dr, veliki župan zagrebačke oblasti — 251

Suić, sudski službenik — 176

Sunajko Đuro, žandarm, bio na službi u Kraljevici 1927 — 173

Šaban Ivan, žandarm, bio na službi u Kraljevici 1927 — 173

Šabić Stevo Dika (1895—1942), učestvovao u oktobarskoj revoluciji. Po povratku iz Sovjetske Rusije povezuje se sa Josipom Brozom i ubrzo postaje njegov najbliži saradnik. Član KPJ od 1923; veoma aktivan u organizacijama Hrvatske seljačke stranke. Bio član Okružnog komiteta KPH za Bjelovar (1936—1939), a zatim sekretar Kotarskog komiteta u Daruvaru. Godine 1941. hapšen dva puta — ubijen u logoru u Staroj Gradiški — 272, 273, 275, 284

Šafar dr. advokat, branilac uhapšenih štrajkača iz zagrebačkog preduzeća »Sila« na sudskom procesu 11—13. aprila 1928 — 62

Šami Laslo, metalski radnik iz Subotice; godine 1927. član Centralne uprave SRMI i OJ — 134

Šašek, jedan od vlasnika bravarske radionice u Sisku u kojoj 1907—1910. Josip Broz izučava zanat — 262

Šaužić Petar, radnik iz Zagreba — 200

Šegina Anton, sindikalni aktivist iz Zagreba. Član KPJ. Radio u SRKPI i OJ; godine 1927. bio član Financijske kontrole Centralne uprave ovog Saveza. Umro 1972 — 54

Šegović Đuro, bravarski majstor, partijski aktivist sa kojim se 1923. povezuje u Bjelovaru Josip Broz. U toku 1924/25. član Okružnog komiteta KPJ za bjelovarsko-križevačku županju. Godine 1941. ustaški prijeki sud osudio ga na 15 godina robije. Oslobođen 1943. iz kaznione u Lepoglavi — 273, 274, 284

Šimčik A. — 217

Škender Anđela, uhapšena u prvomajskim demonstracijama zagrebačkog proletarijata 1928. prilikom sukoba demonstranata sa žandarmerijom — 193

Šjarov S., vlasnik parne vršalice u selu Mihajlovka kod koga je 1918. radio Josip Broz — 270

Škrinjar, simpatizer KPJ u Koprivnici; u njegovoj gostionici su održavani partijski i sindikalni sastanci — 244

Šmit ing. *Anton*, inspektor Oblasne inspekcije rada iz Osijeka — 252

Šmit Karl, bravarski pomoćnik; radio u Karasovoj radionici u Sisku u vrijeme šegrtovanja Josipa Broza — 263

Šmitran Jovan (1888—1929), obućarski radnik, kasnije službenik. Vođa grupe oportunista nacionalista koja je isključena iz Socijaldemokratske stranke za Bosnu i Hercegovinu. Predsjednik Izvršnog odbora Jugoslovenske socijaldemokratske stranke (Zvono), a 1921. član Glavnog odbora Socijalističke partije Jugoslavije — 29

Šnerih Alfred (Schnerich Alfred), pisac — 205

Šniderić Ignac Vatroslav, radnik; uhapšen, u januarskom štrajku radnika zagrebačkog predzeća »Sila« i na procesu 11—13. aprila 1928. osuđen na 2 mjeseca zatvora — 62, 63, 103, 244

Šokičić Marijan (1896), krojački radnik, zagrebački sindikalni aktivist; član i sekretar Izvršnog odbora Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća. Zbog revolucionarne djelatnosti hapšen i proganjan — 136, 146, 147, 193, 285

Štefanić Anton, sindikalni aktivist iz Kraljevice; radnički povjerenik u kraljevičkom brodogradilištu 1925—1926. Umro 1966. — 174, 211, 213, 275—277

Štefanić Mima, vlasnica gostionice u Kraljevici u kojoj se hranio Josip Broz — 174, 275

Štrigl Ignjac, vlasnik kantine »Zrinjski« u Sisku u kojoj je 1907. Josip Broz počeo da izučava kelnerski zanat — 262

Šumanovac Ilija (1901—1930), obućarski radnik, član KPJ. Radio u Nezavisnim sindikatima; jedno vrijeme bio sekretar Centralne uprave SRKPI i OJ. Uhapšen u Zagrebu i 13. avgusta 1927. osuđen je na 1 godinu i 9 mjeseci zatvora. Poslije izdržane kazne i emigriranja ubijen u Parizu kao provokator — 68, 225, 228, 229

Švirig Sima, radnički povjerenik u tvornici koža »Aleks Podvinec« u Karlovcu, izabran marta 1928 — 246

Švucer Georg (Schwutzer Georg), radnik u preduzeću »Mehanika K. D.« 1928 — 150

Tabačik D., jedan od vlasnika parne vršalice u selu Mihajlovka kod koga je 1918. radio Josip Broz — 270

Takač Đuro, zagrebački omladinski i sindikalni aktivist; kod njega je 1927. izvjesno vrijeme stanovao Josip Broz. Umro 1953 — 280

Tankosić — vid. Nikolić Blagoje

Tarakanov, monter u električnoj stanici u Omsku, član RKP(b) — 270

Tekajić Paja, vlasnik opančarske radionice u Arilju — 224

Tepličanac Ivan, član Akcionog odbora nezaposlenih radnika u Zagrebu 1928 — 146

Tiljak, šef zagrebačke policije krajem dvadesetih godina 20 vijeka — 209, 214

Tišler Andrija, radnički povjerenik u tvornici »Danica« u Koprivnici, izabran maja 1928 — 252

Todorić Milan, radnik u zagrebačkoj državnoj Ortopedskoj radionici »Sv. Duh« 1928 — 145

Todorović Mihailo Mika (1889—1964), profesor, politički radnik i publicist. Socijaldemokratskom pokretu prilazi još kao đak gimnazije. Član KPJ je od 1919: bio komunistički poslanik, politički sekretar CKKPJ (1922—1923), sekretar Centralnog odbora NRPJ i dr. Urednik je i saradnik većeg broja partijskih i sindikalnih listova. Jedan od vođa desne frakcije u KPJ. Poslije zavođenja šestojanuarske diktature 1919. povlači se iz radničkog pokreta. Godine 1945. kooptiran u AVNOJ — 235

Tokan Ivan (1873—1931) jedan od vođa reformističkog sindikalnog pokreta. Radničkom pokretu pristupio je prije prvog svjetskog rata. Bio sekretar Strokovne komisije. Kada je došlo do rascjepa u slovenačkom socijalističkom pokretu, Tokan se našao u grupi oko lista »Zarja«. Od 1923. počinje da se pasivizira — 29

Tolstoj Lav Nikolajevič (1828—1910), ruski književnik i mislilac — 268

Tomanić Ivan (1893—1936), građevinski radnik. Član KPJ od 1919. Istaknuti sindikalni funkcioner: sekretar Saveza građevinskih radnika, član Pokrajinskog radničkog sindikalnog odbora za Hrvatsku i Slavoniju, sekretar Centralne sindikalne trojke. Godine 1935. član Zemaljskog biroa CKKPJ. Često hapšen i proganjan; 15. juna 1931. osuđen na tri godine robije. Ponovo uhapšen februara 1936. Bio strahovito mučen. Umro u zatvoru Državnog suda za zaštitu države — 124, 251

Tomašić Nikola (1864—1918), političar, hrvatski ban u toku 1910—1912; bio konzervativac i protivnik demokratizacije političkog života, kao i većina hrvatskih članova Kuenove Narodne stranke — 264

Tomos Leopold (Thomos Leopold), član Izbornog odbora za izbor radničkih povjerenika jula 1928. u zagrebačkoj bravarskoj radionici Pavao Cernjak— 161, 162

Tonković Ivan, radnički povjerenik u tvornici »Danica« u Koprivnici, izabran maja 1928 — 252

Topalović dr Živko (1886—1972), advokat. Radničkom pokretu prilazi prije prvog svjetskog rata. Član KPJ od 1919, kada postaje i član Centralnog izvršnog odbora KPJ. Isključen iz Partije krajem 1920. kao vođa centrumaša. Jedan od lidera reformističke Socijalističke partije Jugoslavije. Za vrijeme drugog svjetskog rata bio član Ravnogorskog centralnog

komiteta Draže Mihailovića. Kao ratni zločinac osuđen u odsustvu na 20 godina zatvora — 30, 217, 220

Tošić, ilegalno ime nekog partijskog aktivista 1928 — 163

Trbojević Mane — 254

Trepčanin Vidosav (1877—1935), stolarski radnik, proleterski pjesnik — 205

Trohar Srećko, viječnik Kraljevskog stola sedmorice u Zagrebu 1928 — 176, 182

Turgenjev Ivan Sergejevič (1818—1883), ruski književnik, jedan od najistaknutijih predstavnika ruskog i svjetskog realizma — 24, 217, 268

Turšić Stjepan, uhapšen u prvomajskim demonstracijama zagrebačkog proletarijata 1928. prilikom sukoba demonstranata sa žandarmerijom — 193

Tvrdi Rihard, radnik kamničke fabrike koji je 1912, zajedno sa Josipom Brozom, otišao na rad u Čenkov — 265, 266

Urban Julius, radnički povjerenik u zagrebačkom preduzeću »Mehanika K.D.« izabran marta 1928 — 149, 150

Uroić Dragica, desetogodišnja djevojčica, uhapšena zajedno sa svojom majkom Evicom u prvomajskim demonstracijama zagrebačkog proletarijata 1928 — 193

Uroić Evica, uhapšena u prvomajskim demonstracijama zagrebačkog proletarijata 1928. prilikom sukoba demonstranata sa žandarmerijom — 193

Uzunović Nikola (1873—1954), sudija. Kao radikal prvi put izabran za poslanika 1905. Bio član Glavnog odbora Radikalne stranke. U Pašićevim vladama do 1926. bio ministar nekoliko resora, a od aprila 1926. do aprila 1927. predsjednik vlada radikala i HSS. Od 1929. zauzimao istaknute pozicije u diktatorskom režimu; godine 1934. ministar predsjednik — 231, 249

Užić — vid. *Marković Miloš*

Valenta, Vincek Josip (1888—1925), stolarski radnik. Socijaldemokratskom pokretu pristupio je 1910. Učestvovao u oktobarskoj revoluciji. Po povratku iz Sovjetske Rusije nastavlja revolucionarni rad: član je Okružnog komiteta KPJ za križevačko-bjelovarsku županju 1924/25 — 273, 274, 276

Valić — vid. Salaj Đuro

Valjak, knjižničar zagrebačkog Pododbora SRMI i OJ 1927 — 133

Valjin Blaž (1896—1942), partijski i sindikalni radnik. Aktivan učesnik u revolucionarnom pokretu Zagreba. Član KPJ od 1924. Pripadao antifrakcijskom zagrebačkom radničkom frontu. Zbog komunističke djelatnosti uhapšen i 13. novembra 1929. osuđen na 5 godina robije. Po izdržanoj kazni nastavlja sa partijskim i sindikalnim radom. Ponovo je hapšen krajem 1939. i 1940. Jula 1941. pobjegao iz ustaškog logora u Kerestincu i priključio se prvoj partizanskoj jedinici u Hrvatskom zagorju. Poginuo u borbi aprila 1942 — 284

Varga, član Akcionog odbora nezaposlenih radnika u Zagrebu 1928 — 146

Vejin Radoslav, vlasnik kuće u Križevcima u kojoj su održani partijski sastanci 1924/25 — 274

Velebir Stjepan, upravnik ekonomata zagrebačke Ortopedske radionice — 93, 95, 102, 243

Veliki Anton, radnički povjerenik u zagrebačkoj Ortopedskoj radionici »Sv. Duh«, izabran marta 1928 — 144

Veljača Jakob, policijski agent koji je uhapsio Josipa Broza na prvomajskoj skupštini 1928. u Zagrebu — 197, 199

Veseli Petr, radnik. Radio u grupi sa Josipom Brozom 1912. u Fabrici metalne robe u Čenkovu — 266

Vesnić dr Milenko (1862—1921), profesor i diplomat. Jedan od istaknutih lidera Radikalne stranke. Predsjednik vlade od maja 1920. do januara 1921; njegova vlada donijela je nezakoniti akt Obznanu na osnovu koje je zabranjen rad Komunističke partije Jugoslavije — 272

Vezić Vladislav, viječnik Kraljevskog stola sedmorice u Zagrebu 1928 — 176, 182

Vidić Milan (1903), bravarski radnik, sindikalni aktivist u Smederevskoj Palanci; sekretar Podružnice SRMI i OJ

i radnički povjerenik u fabrici vagona »Jasenica«, izabran februara 1927 — 213, 279

Vidojević, pseudonim partijskog aktivista koji je bio član Centralne sindikalne frakcije 1927 — 57

Vimpušek Stjepan, učitelj Josipa Broza u četvrtom razredu Niže pučke škole u Kumrovcu — 262

Vinković Zvonimir, vijećnik Kraljevskog sudbenog stola u Zagrebu 1928 — 176, 182

Vinterhalter Vilko — 212, 214

Višek, radnik u zagrebačkoj radionici »Brass« 1927 — 34

Vojnić — vid. Kordič Ladislav?

Vragović dr Josip, ravnatelj Kraljevskog redarstvenog ravnateljstva u Zagrebu do aprila 1929, a zatim šef Odeljenja javne bezbjednosti pri Velikom županu zagrebačke oblasti — 164, 165, 168, 169, 197, 202, 204—206, 247, 256

Vrangel Petar Nikolajevič (1878—1928), general carske Rusije. Jedan od vođa kontrarevolucije u Rusiji, a 1920. vrhovni komandant kontrarevolucionarnih trupa. Sa ostacima svoje poražene armije novembra 1920. uz pomoć Antante prebacio se sa Krima u Carigrad. Početkom 1922. zajedno sa svojim štabom boravio u Jugoslaviji — 222

Vratković Georg, jugoslovenski iseljenik iz Younstowna sa kojim se 1925. dopisivao Josip Broz — 183, 275

Vratonić Milojko, ljevački radnik; radnički povjerenik u fabrici vagona »Jasenica« u Smederevskoj Palanci, izabran februara 1927 — 213

Vujnović Stjepan, radnik u zagrebačkoj bravarskoj radionici Pavao Cernjak 1928 — 162

Vujović Grgur (Kandić, 1901—1937), partijski radnik. Član SKOJ od 1920, a KPJ od 1922. Radio u aparatu Kominterne, a po povratku u Jugoslaviju je organizacioni sekretar CKSKOJ (1926—1928). Krajem 1927. hapšen. Godine 1928. odlazi iz Jugoslavije: bio dopisnik agencije TASS u Beču, zatim organizacioni sekretar Izvršnog komiteta Komunističke omladinske internacionale i sekretar njenog Balkanskog sekretarijata. Od 1932. do 1934. predstavnik KPJ u Kominterni. Uhapšen jula 1937. i nestao u Staljinovim »čistkama«. Rehabilitovan 27. jula 1957. odlukom Vojnog kolegijuma Vrhovnog suda SSSR — 158

Vujović Radomir Rade (Liht, 1895—1938), partijski radnik. Socijalističkom pokretu prišao još kao đak gimnazije. Za vrijeme studija u Parizu radio u francuskom omladinskom socijalističkom pokretu. Godine 1921—1924. sekretar Balkanskog sekretarijata Komunističke omladinske internacionale. Od 1925. član CKKPJ, a zatim organizacioni sekretar KPJ. Pripadao antifrakcijskoj struji u Partiji. Osuđen februara 1928. na 5 godina robije. Po izlasku sa robije ubrzo emigrirao u Beč, a zatim u Moskvu; radio u aparatu Kominterne. Uhapšen 1938. i nestao u Staljinovim »čistkama«. Rehabilitovan 10. juna 1958. odlukom Vojnog kolegijuma Vrhovnog suda SSSR — 283, 284

Vukićević Velimir Velja (1871—1930), profesor. Prvi put izabran za poslanika 1906. na listi Radikalne stranke u Pirotu. Od 1921. do 1925. bio ministar nekoliko resora, a od aprila 1927. do jula 1928. predsjednik vlade — 121, 159, 189, 190, 231, 240, 283

Vuksan Katica, radnički povjerenik u tvornici koža »Aleks Podvinec« u Karlovcu, izabrana marta 1928 — 246

Wajgand Adam (Weigand Adam, 1901—1934), ljevački radnik. Član KPJ od 1919. Aktivan u zagrebačkoj sekciji željezničara Nezavisnih sindikata. Bio član Pokrajinskog komiteta KPJ za Hrvatsku. Često hapšen i proganjan. Početkom 1934. uhapšen i mučen, ali je oslobođen uslijed nedostatka dokaza. Maja iste godine u sukobu sa policijskim agentima ranjen: da ne bi pao u ruke policiji, izvršio samoubistvo — 298

Weber, sudski službenik — 176

Wolfart Eugen (Wohlfart), član Akcionog odbora nezaposlenih radnika u Zagrebu 1928 — 146

Z. R., inicijali radničkog aktivista iz Kraljevice — 3, 209

Zagorac — Broz Josip

Žaja Andrija (1901—1941), drvodjeljski radnik. Član KPJ od 1919. U Partiji niz godina vršio odgovorne funkcije: član zagrebačkog Mjesnog komiteta KPJ, Pokrajinskog komiteta KPJ za Hrvatsku i Slavoniju, a od 1937. i član CKKP Hrvatske. Često hapšen i proganjan. Posljednji put hapšen marta 1941. Izvršio samoubojstvo jula 1941. prilikom pokušaja bjekstva iz ustaškog konclogora u Kerestincu, da ne bi pao u ruke ustaške policije — 254

Žalec Milan, zamjenik radničkog povjerenika u zagrebačkoj Ortopedskoj radionici, izabran marta 1928 — 144, 145

Žeravljev Jovan, zamjenik radničkog povjerenika u zagrebačkom preduzeću »Mehanika K. D.«, izabran marta 1928 — 149, 150

Žiletić Nikola, član Izbornog odbora za izbor radničkih povjerenika u zagrebačkoj bravarskoj radionici »Hamel«, aprila 1928. Sredinom godine prešao u bravarsku radionicu Pavao Cernjak — 153, 154, 162

Žilić dr, državni tužilac u ogulinskom procesu (25—28. oktobar 1927) — 244

Žorga Jakob (Rogić, 1888—1942), mašinovođa, partijski radnik. Jedan od osnivača KPJ u Sloveniji. Od osnivanja KPJ niz godina vršio najodgovornije dužnosti (član i sekretar Pokrajinskog komiteta KPJ za Sloveniju, član i organizacioni sekretar CKKPJ). Više puta hapšen, a dva puta suđen od Državnog suda za zaštitu države: na robiji odležao 11 godina. Strijeljan na Banjici od njemačkog okupatora 9. maja 1942 — 50, 57, 158, 240, 241, 256, 295

REGISTAR GEOGRAFSKIH NAZIVA

ADA — 52, 70
ALATIR — 268
AMSTERDAM — 165
ARDATOV — 268
ARILJE — 52, 54, 70, 224, 229
ATAMANSKI HUTOR — 269
AUSTRIJA — 5, 167, 242, 271

BAČKA TOPOLA — 52, 54, 70
BALKAN — 74, 78, 83, 88, 116, 159, 230, 247, 283
BAKAR — 24, 25, 164-167, 169-175, 182, 188, 189, 196, 201, 209, 215-217, 220, 257, 276, 278, 281-283
BEČ — 165, 189, 219, 223, 228, 232, 235, 249, 254, 256, 257, 265-267, 271, 275
BEČKO NOVO MJESTO — 266
BEOGRAD — 10, 15, 42, 51, 54, 55, 70, 71, 86, 93, 95, 102, 114, 120, 123, 135, 136, 166, 205, 209, 210, 212, 213, 215, 217, 218, 220, 221, 223-225, 229, 230, 233, 235-237, 239-243, 248, 249, 252, 253, 255, 256, 267, 277-281, 283, 286, 288, 295
BERLIN — 165, 235, 294
BEZDAN — 200
BIJELJINA — 50, 52, 70
BJELOVAR — 51, 54, 55, 70, 166, 224, 229, 272-276, 278, 284
BOKA — 239
BOSANSKA GRADIŠKA — 200
BOSANSKI BROD — 166
BOSNA — 84, 86, 160, 209, 220, 229
BOSNA I HERCEGOVINA — 216, 218, 219, 237, 241
BRADINA — 50
BUDIMPEŠTA — 210, 267
BUGARSKA — 159, 230, 297
BUKOVINA — 267, 268

CAPRAG — 237
CETINJE — 51, 53, 70, 224, 229
CRIKVENICA — 276
CRNA GORA — 159, 219, 231

ČAČAK — 51, 54, 70, 224
ČEHOSLOVAČKA — 218, 283
ČENKOV (JINCE-ČENKOV) — 265, 266
ČIKAGO — 209
ČUVAŠKA SSR — 268

DALMACIJA — 84, 105, 117, 159, 216, 219, 220, 237, 239, 246, 249, 250
DANSKA — 242
DELNICE — 216
DOBRUDŽA — 268
DOMINKOVCI — 273
DONJI MIHOLJAC — 210
DUGA RESA — 84, 218, 231, 238, 251, 288
ĐURĐENOVAC — 277, 296

ENGLESKA — 92, 159, 230, 249, 277
ESTONIJA — 271
EVROPA — 224, 242

FINSKA — 269
FRANCUSKA — 159, 249, 269, 283

GALIC — 267
GALICIJA — 267
GORNJI MILANOVAC — 52, 53, 70
GORSKI KOTAR — 212, 226
GOSPIĆ — 229
GRAC — 235
GRADEC — 284
GRČKA — 159

HAMBURG — 165
HERCEGOVINA — 105, 125, 246
HOLM — 267
HRELJIN — 24, 175, 209, 215, 276, 282, 283
HRVATSKA — 79, 120, 209, 216, 222, 223, 229, 235, 239, 240, 242, 245, 247, 253, 264, 270, 286, 287
HRVATSKA I SLAVONIJA — 120, 159, 216 219, 220, 251, 296
HRVATSKO PRIMORJE — 24, 189, 212, 215, 226, 229, 246, 282-284
HRVATSKO ZAGORJE — 261

ILOK — 50
INDIJA — 129, 159
ISILJ — 269
ISTRA — 212, 226
ITALIJA — 12, 159, 230
IVANJEC KOPRIVNIJČKI — 224

JAGODINA — vid. SVETOZAREVO
JANSTAUN (Younstown) — 167, 183, 275
JAPAN — 129, 159
JARUŽANI LAMINCI — 200
JASENOVAC — 50, 52, 54, 69
JASTREBARSKO — 271
JEKATERINBURG — vid. SVERDLOVSK
JERGAČ — 268, 269

JUGOSLAVIJA — 49, 68, 83, 92, 105-107, 125, 127, 137, 159, 216-219, 221, 228-234, 237, 247, 249, 270, 271, 275, 280, 287

KALASJEJEVO — 268
KAMNIK — 265, 266
KAPELA BATRINA — 52, 70
KARLOVAC — 40, 51, 53, 69-73, 109, 137, 152, 175, 216, 223, 224, 229, 237, 246, 251, 256, 281, 289, 292, 293, 295
KINA — 129, 159, 230
KLADOVO — 166
KLANJEC — 175, 182, 195
KOPENHAGEN — 242
KOPRIVNICA — 41, 43, 53, 94, 96, 101, 102, 104, 127, 129, 222, 243-245, 251, 252, 256, 286, 291, 292, 297, 298
KRAGUJEVAC — 52, 54, 70
KRALJEVICA — 5, 8, 10-12, 14, 24, 164, 165, 167, 173, 174, 182, 183, 188, 189, 209-217, 257, 275-278, 282
KRALJEVO — 52, 54, 70
KRIŽEVCI — 52, 54, 70, 274, 284
KRUŠEVAC — 51, 53, 70
KULJ — 269
KUMANOVO — 52, 54, 70, 280
KUMROVEC — 164, 173, 182, 195, 199, 261, 262, 264, 266, 271, 278
KUNGUR — 268, 269
KUPA — 262
KUPINEC — 271

LENJINGRAD — 91, 242, 243, 268, 269, 271
LESKOVAC — 50, 52, 70
LITAVKA — 265
LOGATEC — 264
LUBLIN — 267
LVOV — 267

LJUBLJANA — 209, 220, 221, 240, 255, 264, 265

MAĐARSKA — 127, 159, 230
MAGLENČA — 273
MAKEDONIJA — 115, 160, 209, 219, 229, 234, 249, 280
MANHAJM — 266
MARIBOR — 271, 293
MARICA (rijeka) — 11
MARJANOVKA — 269
MARKOVAC — 274
MARKUŠEVAC — 232
MARTINAC — 273
MIHAJLOVKA — 270
MINHEN — 266
MIŠULINOVAC — 272
MOSKVA — 24, 31, 50, 68, 205, 215, 217, 223, 225, 228, 233, 257, 270, 289, 291
MOSTAR — 51, 54, 56, 70, 125

NAJDORF AN DER LAJTE — 266
NARVA — 271
NAŠICE — 50, 52, 70
NEGOTIN — 50
NEKAR — 266
NEVA — 269
NEVESINJE — 229

NIŠ — 52, 53, 70, 134, 235, 245
NOVA GRADIŠKA — 51, 53, 70, 71, 224, 229
NOVA KAPELA — 53
NOVI SAD — 51, 54, 70, 237, 255, 267

NJEMAČKA — 159, 242, 271

OBRENOVAC — 51, 53, 70
OGULIN — 25, 171-176, 182, 184, 188, 189, 201, 215, 217, 218, 229, 257, 263, 282, 283, 285, 286, 290, 294
OHAJO — 275
OKNO — 268
OMSK — 167, 269, 270, 271
OPČINA — 264
OSIJEK — 51, 54, 70, 94, 96, 101, 102, 129, 134, 224, 235, 243, 244, 252, 255, 291, 292
OULU — 269

PANČEVO — 50, 51, 53, 70, 224
PARIZ — 213, 283
PEREMISL — 267
PERM — 268
PETERANC — 104
PETROGRAD — vid. LENJINGRAD
PLZEN — 266
PODGORA — 290, 292
PODGORICA — vid. TITOGRAD
PODSREDA — 261, 262
POLJSKA — 159, 269
POŽAREVAC — 51, 54, 70, 224
PRAG — 265
PRESPA — 273
PRIMORJE — 5, 11, 24, 25, 189, 215, 216, 282, 283, 286
PROKUPLJE — 50, 52, 53, 70, 224

RAJHENBURG — 264
RAJNA — 266
RAKEK — 264
REPINEC — 274, 284
RIJEKA — 169-174, 226, 257
RUMA — 267
RUMUNIJA — 159
RUR — 266
RUSIJA — 92, 167, 242, 243, 269, 272

SANDOMIR — 267
SARAJEVO — 219, 220, 255
SSSR — 74, 92, 105, 106, 115, 116, 159, 230, 271, 275
SELA ZAGORSKA — 164, 173, 195, 199, 294
SENTA — 51, 53, 70
SEŽANA — 264
SIBIR — 268, 270
SISAK — 50, 52, 53, 69, 70, 223, 224, 229, 237, 262, 263, 266
SJEVERNA AMERIKA — 183
SLAVONSKA POŽEGA — 52, 70, 164, 296
SLAVONSKI BROD — 51, 53, 70, 134, 224
SLOVENIJA — 209, 216, 219, 221, 223, 235, 239, 240
SMEDEREVSKA PALANKA — 15, 51, 53, 70, 213, 214, 237, 251, 252, 279, 280
SMEDEREVO — 51, 54, 70
SOMBOR — 52, 54, 70, 200

SPLIT — 12, 69, 70, 235
SRBIJA — 5, 125, 160, 216, 223, 235, 236, 239, 253
SREMSKA MITROVICA — 53, 237
STANISLAV — 267
STARA KANJIŽA — 52, 54, 70, 223, 224
SUBOTICA — 52, 53, 70, 134, 255
SURA — 268
SUŠAK — 6, 8, 12, 52, 70, 164, 165, 167, 169-171, 175, 215, 216, 276, 277, 279, 282
SUTLA — 261
SVERDLOVSK — 269
SVETA JELENA — 276
SVETOZAREVO — 205
SVIJAŽSK — 268

ŠABAC — 52, 53, 55, 70, 224
ŠANDROVAC — 273
ŠENT PETER — 264
ŠID — 52, 54, 70
ŠMRIKA — 173, 183
ŠTETIN — 271
ŠVAJCARSKA — 242

TATAROVKA — 269
TITOGRAD — 255
TOMAŠ — 272, 273
TROJSTVO — vid. VELIKO TROJSTVO
TRST — 264
TUZLA — 52, 54, 70

UB — 51, 54, 70
UGARSKA — 222
URAL — 268, 269
UŽICE — 51, 53, 70, 224

VALJEVO — 51, 53, 70, 224
VARAŽDIN — 52, 53, 55, 69, 70, 199, 229, 237, 252
VELIKI BEČKEREK — vid. ZRENJANIN
VELIKI BREZOVAC — 284
VELIKO TROJSTVO — 166, 254, 272, 274-276, 284
VINKOVCI — 52, 53, 70, 224
VIROVITICA — 52, 54, 70, 251
VIŠNJEVAC — 273
VLAJCI — 50
VOJVODINA — 117, 159, 219, 220, 223, 250
VRANJE — 69, 70
VRBICA — 273
VRBOVAC — 45, 50, 52, 69, 286
VRNJCI — 52, 54, 69
VUKOVAR — 52, 53, 70

ZAGORJE — 209, 246, 279
ZAGREB — 10, 12, 19, 24, 26-29, 33, 36, 38, 44, 45, 52-54, 58, 59, 63-65, 67, 68, 70, 71, 75, 77-79, 82, 86, 87, 89-96, 98, 99, 101-104, 106, 107, 109, 111-113, 116-125, 134, 135, 139, 140, 142, 144-146, 149, 151-155, 157-159, 162-167, 169, 175, 176, 182, 188, 189, 191, 195, 197, 201, 202, 204, 205, 209, 214-218, 220, 221, 223, 224, 227, 229-237, 240, 242-247, 249-256, 263-267, 271, 272, 274-278, 280-284, 286-297
ZDENČINA — 271
ZEMUN — 52, 54, 70, 93
ZIDANI MOST — 265
ZLIN — 218
ZRENJANIN — 52, 54, 70, 134

SKRAĆENICE

ACKSKJ — Arhiv Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije
AH — Arhiv Hrvatske
AIHRPH — Arhiv Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske
AJ — Arhiv Jugoslavije
BCK — Biro Centralnog komiteta
CK — Centralni komitet
CRSOJ — Centralni radnički sindikalni odbor Jugoslavije
CSF — Centralna sindikalna frakcija
CSI — Crvena sindikalna internacionala
CSK — Centralna sindikalna komisija
CU — Centralna uprava
EKKI — Egzekutivni komitet Komunističke internacionale
GRSJ — Glavni radnički savez Jugoslavije
HA — Historijski arhiv
HSS — Hrvatska seljačka stranka
IKKI — Izvršni komitet Komunističke internacionale
IO — Izvršni odbor
KPJ — Komunistička partija Jugoslavije
MK — Mjesni komitet
MRSV — Mjesno radničko sindikalno vijeće
MSV — Mjesno sindikalno vijeće
OK — Okružni komitet
OS — Oblasni sekretarijat
PB — Politički biro
PK — Pokrajinski komitet
PRSO — Pokrajinski radnički sindikalni odbor
PSF — Pokrajinska sindikalna frakcija
RK — Rajonski komitet
RK — Radnička komora
RSRS — Republikanski savez radnika i seljaka
SKO — Savez komunističke omladine
SKOJ — Savez komunističke omladine Jugoslavije
SRKPI i OJ — Savez radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije
SRMI i OJ — Savez radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije
URS — Ujedinjeni radnički sindikat
URSSJ — Ujedinjeni radnički sindikalni savez Jugoslavije

ILUSTRACIJE

Rodna kuća Josipa Broza u Kumrovcu.

U ovoj zgradi u Sisku bila je radionica Nikole Karasa u kojoj je Josip Broz izučavao bravarski zanat od 1907. do 1910.

Faksimil prve strane radnog kartona Josipa Broza kod Obrtnog zbora u Zagrebu od 26. novembra 1920.

Kuća u Velikom Trojstvu u kojoj je radio i stanovao Josip Broz od 1921. do 1925.

Faksimil izvještaja Kraljevskog redarstvenog ravnateljstva u Zagrebu od 14. jula 1927. o hapšenju Josipa Broza.

Zatvor ogulinskog Okružnog suda u Frankopanskoj kuli u kome je Josip Broz bio zatvoren 1927. i 1934.

Faksimil potvrde Okružnog ureda za osiguranje radnika u Zagrebu o radnoj prijavi i odjavi Josipa Broza (maj 1927)

Faksimil prijave stana u Beogradu od 31. oktobra 1926.

Faksimil pisma Josipa Broza zagrebačkoj Podružnici SRKPI i OJ od 13. novembra 1927.

Faksimil pisma Josipa Broza zagrebačkoj Podružnici SRKPI i OJ od 30. novembra 1927.

Faksimil pisma Josipa Broza Centralnoj upravi SRMI i OJ od 11. aprila 1928.

Faksimil priznanica koje je tokom 1928. Josip Broz izdavao u svojstvu partijskog i sindikalnog funkcionera.

Kuća na Pantovčaku u Zagrebu u kojoj je 25—26. februara 1928. održana VIII konferencija zagrebačke Mjesne organizacije KPJ.

Faksimil izvještaja koji je Josip Broz podnio na VIII konferenciji zagrebačke Mjesne organizacije KPJ.

Portret Josipa Broza objavljen u »Novostima« od 8. novembra 1928. u vrijeme »bombaškog procesa« (rad Mihovila Kara).

Faksimil letka koji je Josip Broz napisao u ime zagrebačkog Mjesnog komiteta KPJ 22. juna 1928.

SADRŽAJ

Strana

PREDGOVOR JOSIPA BROZA TITA VII

REDAKCIJSKI PREDGOVOR CJELOKUPNOM IZDANJU XXIII

PREDGOVOR UZ PRVI TOM XLV

JOSIP BROZ TITO — SABRANA DJELA
maj 1926 — avgust 1928. 1

Proslava Prvog maja u Da..., početak maja 1926. 3

Kako se upropašćuje narodna imovina. Dopis iz Kraljevice (Primorje), 19. avgust 1926. 5

Iz Brodogradilišta u Kraljevici, 26. avgust 1926. 8

Štrajk u kraljevičkom Brodogradilištu, 2. septembar 1926. 10

Završen štrajk u kraljevičkom Brodogradilištu. Dopis iz Kraljevice (Primorje), 16. septembar 1926. 11

Završen štrajk u Kraljevici, 16. septembar 1926. 14

Iz Smederevske Palanke, 13. mart 1927. 15

Zabrana konferencije metalaca, 5. maj 1927. 17

Štampa kao agitaciono sredstvo u radničkom pokretu, maj 1927. 18

Radničkoj komori u Zagrebu, 7. jun 1927. 19

Tko je neprijatelj metalaca, 7. jul 1927. 20

Položaj bravarskih radnika, 14. jul 1927. 22

Blamaža s takozvanom »komunističkom« zavjerom u Hrvatskom primorju, 27. avgust 1927. 24

Postupak jednog bravarskog obrtnika prema radnicima, 29. septembar 1927. 26

»Bata« pred štrajkom, 6. oktobar 1927. 27

Državnoj berzi rada Zagreb, 6. oktobar 1927. 28

Iz Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije, 6. oktobar 1927. 29

Štrajk kod »Bate«, 13. oktobar 1927. 32

Podružnici Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije — Zagreb, 2. novembar 1927. 33

Iz radionice »Brass«, Medulićeva ulica 10, 3. novembar 1927. 34

Iz radionice državnih željeznica u Zagrebu, 3. novembar 1927. 36

Iz Ortopedijske radionice u Zagrebu, 3. novembar 1927. 38

Strana

Iz vojne radione, 3. novembar 1927. 40

Iz Koprivnice, 3. novembar 1927. 41

Podružnici Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije — Zagreb, 13. novembar 1927. 44

Općinskom poglavarstvu u Vrbovcu, 16. novembar 1927. 45

Pregled rada Izvršnog odbora Centralne uprave SRKPI i OJ od III kongresa 5. juna do 1. sjednice saveznog plenuma 11. decembra 1927. 46

Izvještaj sa plenuma kožaraca, 13. decembar 1927. 55

Podružnici Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije — Zagreb, 30. decembar 1927. 58

Štrajk kovinara kod »Sile« u Zagrebu, 12. januar 1928. 59

Policija u službi poslodavaca, 19. januar 1928. 61

»Glavnjača« u Zagrebu, 20. januar 1928. 63

Podružnici Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije u Zagrebu, 14. februar 1928. 64

Drugarskoj podružnici metalaca, 14. februar 1928. 66

Akcionom odboru besposlenih radnika u Zagrebu, 14. februar 1928. 67

Izvještaj Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije za IV kongres Crvene sindikalne internacionale u Moskvi, sredina februara 1928. 68

Položaj kožarskih radnika u Karlovcu, 16. februar 1928. 72

Izvještaj Mjesnog partijskog komiteta o radu za period od januara 1927. do februara 1928. Koreferat, februar 1928. 74

Predlog Rezolucije za Mjesnu konferenciju KPJ u Zagrebu u februaru 1928. 78

Plan rada Mjesnog komiteta za mart, april i maj 1928. godine, februar 1928. 80

Direktive delegatu Zagrebačke organizacije za Savjetovanje, februar 1928. 83

Rezolucija Mjesne partijske konferencije od februara 1928. 88

Osnivanje umjetničke diletantske grupe u Zagrebu, 1. mart 1928. 90

Drugarice! Radnice!, 6. ili 7. mart 1928. 91

Savezu radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije — Beograd, 3. april 1928. 93

Oblasnoj inspekciji rada Osijek, 11. april 1928. 94

Centralnoj upravi Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije — Beograd, 11. april 1928. 95

Drugovi!, 10. ili 11. april 1928. 97

Položaj građevno-bravarskih radnika u Zagrebu, 12. april 1928. 99

Oblasnoj inspekciji rada u Osijeku, 13. april 1928. 101

Centralnoj upravi Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije — Beograd, 18. april 1928. 102

Policijsko nasilje u Koprivnici, 19. april 1928. 104

Radnici i radnice grada i sela!, kraj aprila 1928. 105

Strana

Metalski radnici grada Zagreba, 1. maj 1928. 107

Štrajk kožaraca u tvornici »Podvinec« u Karlovcu, 1. maj 1928. 109

Projekt Rezolucije proširenog Mjesnog komiteta po Otvorenom pismu EKKI, 24. maj 1928. 110

Gosp. Arnošeku, poslovođi građevne i umjetne bravarije »Hamel«, Zagreb, 25. maj 1928. 112

Rezolucija proširene sjednice zagrebačkog Mjesnog komiteta Partije po Otvorenom pismu KI primljena na aktivu zagrebačke organizacije, jun 1928. 113

Proglas radnicima, seljacima i siromašnim građanima, 20/21. jun 1928. 115

Drugovi radnici-ce i siromašni građani!, 22. jun 1928. 117

Drugovi radnici! Drugarice radnice!, 22. jun 1928. 118

Radnicima i radnicama Hrvatske i Slavonije, 24. jun 1928. 120

Gospodinu velikom županu za oblast zagrebačku u Zagrebu, 24. jun 1928. 123

Petar Dogan, 5. jul 1928. 125

Radnici tvornice »Danica« u Koprivnici pred štrajkom, 19. jul 1928. 127

Osječki inspektor rada u službi poslodavca, 2. avgust 1928. 129

PRILOZI

Dokumenti o partijskom i sindikalnom radu Josipa Broza, 1927—1928.

Novinska bilješka o izboru Josipa Broza 3. aprila 1927. za sekretara uprave zagrebačkog Pododbora Saveza radnika metalne industrije i obrta, 14. april 1927. 133

Novinska bilješka o izboru Josipa Broza na III kongresu Saveza radnika metalne industrije i obrta Jugoslavije 11. juna 1927. za člana Centralne uprave, 7. jul 1927. 134

Izvještaj sa Plenuma zagrebačkog Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća, 17. oktobar 1927. 135

Izvod iz policijskog izvještaja o istupanju Josipa Broza 11. februara 1928. na konferenciji karlovačke Podružnice Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta, 14. februar 1928. 137

Punomoć Centralne uprave Saveza radnika kožarsko-prerađivačke industrije i obrta Jugoslavije za Josipa Broza, 16. februar 1928. 139

Zapisnik VIII konferencije Mjesne organizacije KPJ u Zagrebu, 25—26. februar 1928. 140

Zapisnik o izboru radničkih povjerenika u Državnoj ortopedskoj radionici »Sv. Duh« u Zagrebu, 10. mart 1928 (faksimil) 144

Zapisnik sa sjednice Izvršnog odbora zagrebačkog Mjesnog radničkog sindikalnog vijeća, 17. mart 1928. 146

Zapisnik o izboru radničkih povjerenika u radionici »Mehanika K. D.« u Zagrebu, 24. mart 1928 (faksimil) 149

Punomoć zagrebačkog Oblasnog sekretarijata Saveza radnika metalne industrije i obrta za Josipa Broza, 14. april 1928. 151

Strana

Priznanica Josipa Broza za primljeni novac na ime putnog troška, 22. april 1928. 152

Zapisnik o izboru radničkih povjerenika u bravarskoj radionici »Hamel« u Zagrebu, 23. april 1928 (faksimil) 153

Novinska bilješka o izlaganju Josipa Broza na godišnjoj skupštini sekcije željezničara u Zagrebu, 24. april 1928. 155

Zapisnik o izboru radničkih povjerenika u tvornici svijeća »Iskra« u Zagrebu, 8. jun 1928 (faksimil) 156

Izvod iz zapisnika sa sjednice Biroa CKKPJ na kojoj je Josip Broz imenovan za člana Zamjeničkog biroa CK, 20. jun 1928. 158

Iz Brozove bilježnice (policijski prepis), jun—jul 1928. 159

Zapisnik o izboru radničkih povjerenika u bravarskoj radnionici Pavao Cernjak u Zagrebu, 9. jul 1928 (faksimil) 161

Izvod iz zapisnika sa sjednice Biroa CKKPJ na kojoj je Josip Broz imenovan za sekretara Pokrajinskog sekretarijata KPJ za Hrvatsku, 2. avgust 1928. 163

Dokumenti o hapšenjima i suđenjima Josipu Brozu 1927—1928.

Izvještaj ravnatelja zagrebačkog Kraljevskog redarstvenog ravnateljstva dr Vragovića velikom županu zagrebačke oblasti o hapšenju Josipa Broza i dr Miroslava Delića, 14. jul 1927. 164

Izvještaj ravnatelja zagrebačkog Kraljevskog redarstvenog ravnateljstva dr Vragovića Kraljevskom kotarskom sudu u Bakru o hapšenju Josipa Broza i dr Miroslava Delića i materijalima zaplijenjenim prilikom ličnog i kućnog pretresa, 14. jul 1927. 165

Ravnatelj zagrebačkog Kraljevskog redarstvenog ravnateljstva dr Vragović izvještava Predstojništvo Kraljevskog redarstvenog povjereništva na Sušaku da upućuje Josipa Broza radi njegovog prebacivanja u zatvor Kotarskog suda u Bakru, 14. jul 1927. 169

Predstojnik Kraljevskog redarstvenog povjereništva na Sušaku obavještava Kraljevski kotarski sud u Bakru o upućivanju Josipa Broza u Bakar, 16. jul 1927. 170

Sud u Bakru izvještava Državno odvjetništvo u Ogulinu da je Josip Broz dopraćen bez prijave, 16. jul 1927. 171

Kraljevski kotarski sudija u Bakru dostavlja Državnom odvjetništvu u Ogulinu zapisnik o saslušanju Josipa Broza i *corpora delicti*, 17. jul 1927. 172

Kraljevski kotarski sudija u Bakru obavještava Kraljevski sudbeni stol u Ogulinu da su Josip Broz i uhapšeni primorski radnici upućeni u zatvor toga suda, 20. jul 1927. 173

Zahtjev isljednog sudije Kraljevskog sudbenog stola u Ogulinu da Kraljevski kotarski sud u Bakru sasluša izvjesne svjedoke u vezi sa uhapšenim Josipom Brozom, 23. jul 1927. 174

Gradonačelnik Gradskog poglavarstva u Bakru izvještava velikog župana Primorsko-krajiške oblasti u Karlovcu da su uhapšeni Josip Broz i primorski radnici saslušani i prebačeni u zatvor Sudbenog stola u Ogulinu, 23. jul 1927. 175

Zapisnik o vijećanju Kraljevskog stola sedmorice u Zagrebu od 31. oktobra 1928. povodom žalbe Josipa Broza i primorskih radnika na presudu Sudbenog stola u Ogulinu od 28. oktobra 1927. 176

Strana

Rješenje Kraljevskog stola sedmorice u Zagrebu od 31. oktobra 1928. o snižavanju kazne Josipu Brozu i primorskim radnicima i zaključak Kraljevskog sudbenog stola u Ogulinu od 10. novembra 1928. da se osuđeni pozovu na izdržavanje kazne 182

Vukićevićev režim i osuda u Ogulinu, 29. novembar 1928. 189

Prvi maj u Zagrebu, 3. maj 1928. 191

Policijski karton Josipa Broza otvoren u zagrebačkoj policiji, 4. maj 1928 (faksimil) 195

Izvještaj ravnatelja zagrebačkog Kraljevskog redarstvenog ravnateljstva dr Vragovića Kraljevskom državnom odvjetništvu u Zagrebu o pokušajima komunista da ometu prvomajsku skupštinu socijalista i hapšenju Josipa Broza sa grupom partijskih i sindikalnih aktivista, 14. maj 1928. 197

Drug Horvatin i ostali drugovi pušteni, 23. maj 1928. 203

Bilješka ravnatelja zagrebačkog Kraljevskog redarstvenog ravnateljstva dr Vragovića o rasturanju letka »Drugovi radnici, drugarice radnice«, 10. jul 1928. 204

Izvještaj ravnatelja zagrebačkog Kraljevskog redarstvenog ravnateljstva dr Vragovića Kraljevskom državnom odvjetništvu u Zagrebu o hapšenju i bjekstvu Josipa Broza 27. jula 1928. i materijalima zaplijenjenim prilikom kućnog pretresa, 12. avgust 1928. 205

NAPOMENE 207

HRONOLOGIJA 259

REGISTAR IMENA 301

REGISTAR GEOGRAFSKIH NAZIVA 327

SKRAĆENICE 330

ILUSTRACIJE 331

NIP »KOMUNIST« — Izdavački centar »Komunist«, Beograd
Izdavačko knjižarsko poduzeće »Naprijed«, Zagreb
Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd

JOSIP BROZ TITO
SABRANA DJELA

Tom 1

Jezički redaktor
Vera Popović

Likovno rješenje korica
Jovan Lukić

Grafička oprema
Vladana Mrkonja
Sovra Baračković

Korektori
Milica Miljković
Zorka Jančić

Štampa
Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd
Bulevar Vojvode Mišića br. 17

Tiraž 20 000

Izišlo iz štampe avgusta 1981.